

چاپى دوۋىم

www.igra.ahlamontada.com

منتىدى اقرا الثقافى

الداء والدواء

نەخشى و چارەسەر

وہلامى پروپوخت بۆكەسىك پرسىيار
لەچارەسەرى تەواو دەكات پيشەواو زانا
ابن القيم الجوزية

وهرگيرانى بۆكوردى
م. هيلال على سەنگاوى

منتدى اقرأ الثقافي

www.iqra.ahlamontada.com

نەخۇشى و چارەسەر

وہلامی پروپوخت بۇكەسك پرسیار لہ لہ چارەسەری تەواو دەكات
پیشەواو زانا ابن القیم الجوزیة (۶۹۱ – ۵۷۵)

ویرگیزانی بۇكوردی
م. هیلال علی سەنگاوی

الداء والدواء
(الدواء الكافي لمن سئل عن الدواء الشافي)
الامام العلامة ابن القیم الجوزیة

۲۰۱۴/مەولتیر

دهزگای چاپ و بلاوکردنه‌وهی
روژه‌آلات

خاوه‌نی ئیمتیاژ
که‌ژال ره‌فبق

سه‌رنووسەر
حه‌سه‌نی دانیشفه‌ر

Email: rojhalatpress@yahoo.com

Mob: ٠٧٥٠ ٤٤٤٠٩٩٦

هه‌ولێر - شه‌قامی (١٠٠) مه‌تری ریزی کارگه‌ی ده‌رمانی ئاوا میدیکا

ناوی کتیب : نه خوشی و چاره سر
ناوی نووسر: الإمام العلامة ابن القيم الجوزية
وهو كثران : م. هلال علي سونگاري
تايپ : شيرزاد محمود حسن
دوره بناني هونري : لاوين خليل هدايه
به رگ: خليل هدايه ت مام شيخ
تيراز: (۱۰۰۰۰) دانه
نوده ي چاپ : چاپي دووه م / ۲۰۱۴
نرخ: (۱۰۰۰۰) دينار
شويني چاپ: چاپخانه ي روزه لات/ هه ولير

له به رپوه به رايه تي گشتي کتيبخانه گشتيه کان
ژماره ي (۷۴) سالي ۲۰۰۹ ي داوه تي

به رپوه به ري هونري دهرگا
سه لام محمه د ره سول

شويني دابه شکردني : هه ولير
کتيبخانه ي حاجي قادري کويي

پیرست

<u>بابه ت</u>	<u>لاپه ره</u>
پیشه کی.....	۱۳.....
ده سپنک.....	۱۴.....

به شی یه که م

**خستنه بروی پله و پابه ی نزا (دوعاء) له نییسلامدا
دیاری کردنی مهرجه کانی قبول بوونی نزا (دوعاء)**

پیشه کی دانه ر.....	۱۹.....
ده ریدو نه خوشی تووشی دل وجهسته و یوحیش ده بیت.....	۲۱.....
قورئان هه مووی چاره سه رو شیفایه بۆ پوح وجهسته.....	۲۲.....
چهك به نده له سه ر چهك به دهسته كه.....	۲۵.....
پارانه وه و نزا "الدعاو" له گرن گترین هۆکاره کانی نه هیشتنی مهینه تی.....	۲۶.....
پارانه وه ونزا له چاکترین ده رمان و چاره سه ره کانه.....	۲۸.....
چالی نزاو پارانه وه له گه ل بلادا.....	۲۹.....
سووریون و تکار کردن له نزاو پارانه وه یه کتیکه له مهرجه کانی.....	۳۰.....
خیراو په له نه کردن له وه لامدان وه ی نزاو پارانه وه.....	۳۱.....
به دل پارانه وه مهرجه کانی تری پارانه وه.....	۳۲.....
ئو نزاو پارانه وانیه که ناوی مه زنی خودای تیدایه.....	۳۳.....
له نیوان نزاو قه ده ردا.....	۴۲.....
نزاو پارانه وه له به هیزترین هۆکاره کانی قه زلوقه دهره.....	۴۴.....
به خته وه ری مرۆقه له تاسینی هۆکاره کانی چاکو خراپه دایه.....	۵۰.....
به خته وه ری له وه دایه که خۆت به هه له دا نه به یت.....	۵۰.....

- جیاوازی له نیتوان تهوبه ی راسته قینه و "النصوح" تهوبه ی زاره کی..... ۵۱
- جوړه کانی تیگه یشتنی هه له بق ثم ده قاته له لایه ن خراپه کارانه وه..... ۵۲
- گومانی باش بردن به خوای گوره و... تیگه یشتنی هه له..... ۵۷
- تیگه یشتنی دروست له مه پ گومانی باش بردن به خودا..... ۶۰
- جیاوازی له نیتوان گومانی باش بردن به خودا و بوغرابوون به خودا..... ۶۱
- ئو که سانه زور نه قام ونه زانن که پشت به په حمه ت ولی بورده یی..... ۶۲
- له هه مان کاتدا هه رمایشته کانی پشت گوئ ده خه ن..... ۶۲
- گومرابوونی نه قامان به وه ی خودا له دونیا دا نیعمه تی پی به خشبوه..... ۸۵
- گوره ترین گومرایی بوون نه وکه سه یه که به دونیا گومراده بیټ..... ۸۷
- باوه پ بوون به قیامت به لام ته مه لی له خواپه رستیدا..... ۹۰
- گومانی باش بردن به خودا بزویته ری کاری چاکه یه نه ک که م..... ۹۲
- جیاوازی له نیتوان تکاکاری و هیوا خواری دا..... ۹۳
- ترس و نکا له ژبانی هاوه لاند..... ۹۵

بەشی دووهم:

شوینه واری تاوان..... سزای له دنیا و قیامتدا

- تاوان هۆکاری هه موو تاوان وده ردیکه..... ۱۰۱
- تاوان شوینه واری خراپی هه یه، هه رچه نده ئیستا دهرنه که ویت..... ۱۲۶
- شوینه واره ناشیرینه کانی تاوان، وه ئو سزایانه ی له سه ر..... ۱۲۷
- ۱- بی بهش بوون له زانست..... ۱۲۷
- ۲- بی بهش بوون له پښ و پښی..... ۱۲۸
- ۳- بیزاری له دل وده روونی تاوه نکاردا دروست ده بیټ..... ۱۲۸
- ۴- دلته نگه و بیزاری تاوه نکار له خه لکی وه پتپری چاکه خوا..... ۱۲۹
- ۵- دژوابوونی کاره کانی:..... ۱۳۰
- ۶- تاریکی و تارمایی دل وده روونی داده پۆشیت..... ۱۳۰

نه خوښی و جاره سهر

- ۷- تاوانكارى سسټى ولاواى په بق دل وجهسته ۱۳۱
- ۸- تاوانكارى پنگرى دهكات له گوټپايه لى ۱۳۱
- ۹- تاوانكارى دهبيته مايه ي ته مه ن كورتى ۱۳۱
- ۱۰- تاوان... تاوانى تر به كيش دهكات وزياد دهكهن ۱۳۲
- ۱۱- تاوان نيراده ي دل لاواز دهكات ۱۳۴
- ۱۲- تاوان... ناشيرينى خوى له دلدا ناهيتليت ۱۳۴
- ۱۳- مهر تاوانيك له تاوانه كان پاشماوه ي نه ته وه كانى پيشووتن ۱۳۵
- ۱۴- تاوانكارى هوكارى پيسوا بوونه ۱۳۶
- ۱۵- به بچوك زانينى تاوان ۱۳۶
- ۱۶- تاوانكارى مرقه كاريگري خرابى له سهر گيانله به رانيش هه يه ۱۳۶
- ۱۷- تاوانكارى دهبيته مايه ي سهرشوپى ۱۳۷
- ۱۸- تاوان ژيرى ده شيوينيت ۱۳۸
- ۱۹- پوچرون له تاوانكاريدا مايه ي تياچوونى دل له بى ناگايى ۱۳۸
- ۲۰- مرقى تاوانكار توشى نه فرده ي پيغه مبه رڼا دهبيت ۱۳۹
- ۲۱- تاوانكار دهبيته مايه ي بى بهش بوون له نزاو پارانه وه كانى ۱۴۰
- ۲۲- سزاي تاوانكاران له گوردا ۱۴۱
- ۲۳- تاوانكارى جوړه ها خرابه و گنده لى له سهر زه ويدا به رپا ۱۴۷
- ۲۴- تاوان دهبيته مايه ي پوودانى كار ه ساته كانى بومه له رزه ۱۴۹
- ۲۵- تاوان كاريگري له سهر شيوه ي ديمه ن و دروست كراوه كان ۱۴۹
- ۲۶- تاوان پووناكى غيرت و په روښى ده كوژينيتوه ۱۵۱
- ۲۷- تاوان ماده ي سهره كى زيانى دل له تاوده بات كه ئو يش ۱۵۵
- ۲۸- تاوان گه وره يي ومه زنى خودا له دلدا كه م دهكات وه ۱۵۶
- ۲۹- تاوان له خودا ترسان له دلدا له ناو ده بات ۱۵۷
- ۳۰- تاوان دهبيته مايه ي نه وه ي كه خوداي گه وره به نده كه ي له ۱۵۸

- ۳۱- تاوان مرؤف له نزیکى خودا دوورده خاته وه ۱۵۹
- ۳۲- تاوانکارو یاخی بوو... هاره لئیتی باوه رداران له دهست ده دات ۱۵۹
- ۳۳- تاوان به ربه سستی دلّه له گه یشتن به به زهیی خوای گوره ۱۶۲
- ۳۴- تاوان نیعمه له ناو ده بات و به لا به شویتیدا دینیت ۱۶۳
- ۳۵- تاوان ده بیته مایه ی ترس و سامناکی له دلی مرؤفدا ۱۶۴
- ۳۶- تاوان مایه ی خه مناکی و غه مباری و ته نهایی به له دلی مرؤفدا ۱۶۵
- ۳۷- تاوان دلّ توخی نه خوخی ولادان ده کات ۱۶۶
- ۳۸- تاوان بینایی دلّ کویر ده کات و پووناکی له ناو ده بات و ۱۶۸
- ۳۹- تاوان دهرونی مرؤف بچوک و پيسوا ده کات ۱۶۹
- ۴۰- تاوان و تاوانکار... به هه میشه یی دلی شهیتان و به ندی خه ز ۱۷۰
- ۴۱- تاوان مایه ی له دهست دانی پتروپله و پایه به له لای خوا و خه لک ۱۷۱
- ۴۲- تاوانکار بیّ به ش ده بیته له ناو سیفه ته جوانه کان ۱۷۲
- ۴۳- تاوان کاریگری له سه ر پاده ی پرپوختی و که م کردنی ژیری ۱۷۳
- ۴۴- تاوان ده بیته مایه ی دابرائی به نده له خودای خۆی ۱۷۵
- ۴۵- تاوان به ره که تی دین و دنیا له دهست ده دات ۱۷۷
- ۴۶- تاوان مایه ی سوکی و نزمی و پيسوا یه ۱۸۰
- ۴۷- تاوان ده بیته مایه ی زالّ بوونی خه لکی به سه ر بکه ره که ی دا ۱۸۵
- ۴۸- تاوان ده بیته مایه ی له دهستدانی تولناکان ۱۸۶
- ۴۹- تاوان بینایی دلّ کویر ده کات یا خود لاوازی ده کات ۱۹۱
- ۵۰- تاوان شهیتان له دلّدا جیشین ده کات ۱۹۳
- ۵۱- تاوان و سه ربیچی له چه که به هیزه کانی شهیتانه ۱۹۶
- ۵۲- تاوانکار خودی خۆی له بیر ده کات ۲۱۱
- ۵۳ و ۵۴- تاوان نیعمه ته به رده سته کان له ناو ده بات و نیعمه ته ۲۱۷
- ۵۵- تاوان مایه ی دوورخستنه وه ی پشتیوانی فریشته یه ۲۱۷

نه‌خوښی و چاره‌سەر

- ۵۶- تاوان هیڅه‌رو پاک‌تشری که‌ره‌سه‌کانی له‌ناو‌چوونی ۲۲۱
- ۵۷- سزا‌قه‌ده‌ریه‌کانی تایبەت به‌دل ۲۲۲
- ۵۸- سزا‌قه‌ده‌ریه‌کان به‌سەر چه‌سته‌دا ۲۲۲
- ۵۹- تاوان مایه‌ی په‌رده‌پۆش کردنی دل و بیستن و بینایی په ۲۲۶
- ۶۰- تاوان ده‌بیته‌هۆی نه‌هیشتنی گوێرایه‌لی و ته‌مه‌لی له‌په‌رستندا ۲۲۷
- ۶۱- تاوان دل‌کوێر و که‌پولال ده‌کات ۲۲۷
- ۶۲- تاوان ده‌بیته‌مایه‌ی پۆچوونی دل بۆ ناسته‌نزمه‌کان ۲۲۸
- ۶۳- تاوان دل‌کوێر ده‌کات ۲۲۹
- ۶۴- فیل کردنی خوای گه‌وره‌ له‌ فیل‌بازان ۲۴۰
- ۶۵- خه‌له‌تاندنی فیل‌بازان له‌لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه ۲۴۰
- ۶۶- گالته‌کردنی خوای گه‌وره‌ به‌ گالته‌جاران ۲۴۰
- ۶۷- که‌نار خستنی ئه‌و دلانه‌ی که‌له‌حق لایان داوه ۲۴۰
- ۶۸- تاوان دل‌تیک ده‌شکێتیت و ئاوه‌ژووی ده‌کاته‌وه ۲۴۰
- ۶۹- تاوان دل‌په‌رده‌پۆش ده‌کات له‌خوای گه‌وره‌ له‌دونیای ۲۴۰
- ۷۰- تاوانکار توشی دژوارترین ژیان ده‌بیته‌ له‌ دونیای به‌رزخ ۲۴۱

به‌شی سێ یه‌م

تاوانه‌ بچوک و گه‌وره‌کان و گه‌وره‌ترین تاوانه‌ گه‌وره‌کان

- کرده‌وه‌ چاکه‌کان پوچه‌ل که‌ره‌وه‌ی تاوانه‌ بچوک‌ه‌کان ۲۵۲
- ژماره‌ی تاوانه‌ گه‌وره‌کان ۲۵۵
- ئه‌و پێژه‌ی که‌ تاوان له‌لایان هه‌ره‌مه‌موی یه‌ک ناسته ۲۵۷
- گه‌وره‌ترین تاوانه‌ گه‌وره‌کان ۲۵۸
- جۆره‌کانی هاویه‌شی ۲۶۱
- حوکمی پوو‌په‌رمایی "الریاوه‌ ۲۶۵
- جۆره‌کانی ئه‌م هاویه‌شه ۲۶۶

ابن القيم الجوزی

۲۶۸.....	هاوبه‌ش برپاردان له‌کردارو ووتنه و نیه‌ته‌کاندا
۲۹۰.....	کوشتنه به ستم و ناره‌وایی
۲۹۳.....	ته‌وبه‌کردن و پاشه‌که‌زیبونه‌وه له‌دزی
۳۰۱.....	زینا به‌کینکه له‌تاوانه‌که‌وره‌کان
۳۰۳.....	نه‌زه‌ر "ته‌ماشاکردنی حه‌رام" پۆسته‌ی زینایه
۳۰۴.....	ده‌رگاکانی تاوانکاری
۳۱۳.....	ده‌رونی دلنپای و ده‌رونی فه‌رمانکار به‌خرابه "خرابه‌کار
۳۱۵.....	زمان... ده‌روازه‌ی خرابه‌کاریه بۆ مرۆف
۳۲۱.....	نایا فریشتنه‌کان هه‌موو ووشه‌یه‌ک قۆمار ده‌که‌ن
۳۲۲.....	که‌وره‌ترین به‌لاکانی زمان

به‌شی چوارهم

هه‌رام کردنی خرابه‌کاری و پاراستنی دلوین

۳۲۵.....	هه‌رام کردنی خرابه‌کاری و پاراستنی دلوین
۳۲۹.....	توندترین سزا له‌حه‌دی زینا دایه
۳۳۳.....	کرتا شه‌پی "ئاخر شه‌پی
۳۳۶.....	پشت کردن له‌تایین له‌پیناوی ئافره‌ت
۳۳۸.....	سزای نێرباز له‌دوینا و قیامه‌ت
۳۴۷.....	گفتوگۆیه‌ک له‌سه‌ر به‌لکه‌کان
۳۵۱.....	جووت بوون له‌که‌ل نازه‌لدا
۳۵۲.....	له‌نیوان نێربازی و پانپاتوکی دا "السحاق

به‌شی پینچه‌هم

چاره‌سه‌رو و ده‌لامی پر و پوخت

۳۵۶.....	چاره‌سه‌رو و ده‌لامی پر و پوخت
۳۵۶.....	پینگای به‌که‌م:

نەخۆشى و چارەسەر

۳۵۷.....	خۇپاراستن باشتەر لە چارەسەرکردن
۳۵۷.....	سوودەکانی چاوپاراستن
۳۶۱.....	پینگای دووھەم:
۳۶۱.....	چارەسەر کردن لە پاش تووش بوون
۳۶۲.....	بۆ چەسپاندنی خۆشەویستی خودا، پێویستە دل خالی
۳۶۴.....	جۆر و پلەکانی خۆشەویستی
۳۸۳.....	بەشەکانی خۆشویستراو "المحبوب
۳۸۵.....	خۆشەویستی بنەپەتی خوڵپەرستی یە
۳۸۶.....	لە پێداویستیهکانی خۆش ویستنی خودا
۳۸۶.....	دۆستایەتی و نژادیەتی کردن
۳۸۷.....	إله إلا الله...ئەو ووشە یە بوو کە ئیبراهیم بۆ ھۆزەکە ی
۳۸۸.....	پوچ و نەپیتی ئەم ووشە یە
۳۸۹.....	ژیانی بەختەوی لە دۆنیای قیامەتدا
۳۹۱.....	ژیانی راستەقینە، ژیانە لە گەڵ خودا
۳۹۲.....	لە بنەپەتدا خۆشەویستی تەنھا شاپەنی خودای گەرە یە
۳۹۴.....	خۆشەویستی بنەما و بزۆینەری ھەموو کار و جۆلە یە لە جیھاندا
۳۹۸.....	خۆشەویستی و ئێرادە لە پە یوەستیهکانی ھەموو مەزھەبە کە
۳۹۸.....	ناکۆکی پادشاگان، بناغە ی خراپە کاریەکانی جیھانە
۴۰۱.....	پە یوەستی یەکانی خۆشەویستی
۴۰۳.....	واتایی ئایین
۴۱۲.....	عەشقی نێربازی
۴۱۴.....	چارەسەری نێربازی
۴۱۵.....	خراپەکانی ئەم جۆرە عیشقە
۴۱۸.....	پێگەری کردن لە عیشق

ابن القيم الجوزی

- ۴۲۱..... باشیه کانی عیشق گومان و وه لام
- ۴۲۲..... خواسته کانی خۆشه ویستی
- ۴۳۶..... لوتکه ی چیژو په یوه سته به که مالی و خۆشه ویستیه وه
- ۴۴۰..... چیژه کانی دوونیا هۆکارن بۆ گیشتن به چیژه کانی قیامت
- ۴۴۵..... خۆش ویستنی دروست
- ۴۵۰..... تکاریدن له ننیوان دوو عاشق بۆ به یه که گیشتنیان به دروستی
- ۴۵۶..... پوچه ل کردنه وه ی فهرموده ی عیشق

بناوی خوی کوره

پیشه کی

سوپاس و ستایش بۆ پوره رډگار، سلاو درود له سر گیانی پاکی پیغه مبهری نازیز (ﷺ). پيشه وا "ابن القيم" په کيکه له زاناو پسپوړه لپهاتووه کانی بواری فېقه و فکر و دهر و نژانی. وه له م بواره جیاجیانده بهرهمی تایاب و سرچاوه ی گرنکی پیشکش به مرقا په تی کردووه. که نه مرق وه ک سرچاوه سودی لی ودرده گرین. وه نه م زانا لپهاتووه خاوه ن چندین بۆچوون و تیوری تاییه تی به له م بوارانه ی که باسما ن کرد. کتیب و نوسراوه کانی بوونه ته سرچاوه ی نوری ی نویزه ران و جیی بایه خ و گرنکی پیدانه. نه مرق کتیبخانه ی کوردی له بهرهمی نه م زانا په خالی یه و بی به شه.

نیمه ش به ترکی خومان زانی که به م هرکه پیروزه هه ستین و به کیک له کتیبه کانی وهرگتیرین بۆسر زمانی کوردی شیرین. تاخوینه ری کوردی له بهرهمه کانی بی به ش نه بن. له م کتیبده ته نه نه چه ند برکه به کی که م نه بیث که پیمان باش بوو وهری نه گتیرین له بهر هرکاری به سرچوونی بابه ته که. شیر هه ره موو بابه ته کانی وه ک خوی وهرگتیران. دواتر نه م کتیبه شعرکی نوری عه ره بی تیدا بووه. که نیمه به پیویسنمان نه زانیوه له م وهرگتیره دا باس بکرت نه نه نه پویله شیعرانه نه بیث که پیویست بوو بۆ بابه ته کان.

به هیرای شه و هی سئود مه ند بیث بۆ هه موو لایه ک وه خوی گه وره له که م و کورپه کانمان ببوریت. دیاره ته نه نه که خودا بی که م و کوری یه.

وهرگتیر

هیلال علی سه تنگاو

پیشہ کی

سو پاس و ستایش بڑ پہ روہ رنگاری جیہان، کہ قبولگہری توبہ کارانہ
و بہ خشنده یہ، نہرم و نیان و لیٰ بورده یہ، داپوشہری تاوانی تاوہ نبارانہ و لیٰ
بورده و قبولگہری توبہ ی توبہ کارانہ. وہ سلاو و برود لہ سہر نہ و کہ سہی کہ پڑہمہ نہ و
خوری پرشنگدارہ بق ہہ موو دنیا و مژدہ بہ خش و ترسینہر کہ محمد ﷺ و لہ سہر یارو
دقستانی.

پاشان... نووسہر لہ کتیبی (طب النبوی) دا سہ بارہت بہ "عیشق" دہ لیت:
(نہم نہ خۆشی یہ لہ نہ خۆشہ کانی دلہ ، جیواوژہ لہ نہ خۆشی یہ کانی تر لہ پووی
خود و مکارو چارہ سہریشہوہ، جا نگہر نہم نہ خۆشی یہ شوینی خوی بگریٹ زور
زہممت دہ بیٹ چارہ سہر کردنی لہ لایہن پزیشکہ کانہوہ، و نہ خۆشہ کہش تہ او
گرفتار دہ بیٹ پتیوہ) . وہ خوی گہورہ لہ قورٹانی پیریزدا بہ دو پتہر لہ خہ لکی
باسی کردوہ. کہ "عہ شقی ٹافرہ تان و عہ شقی مندال و میژد مندالانہ". بہ کہ میان لہ
پووداوی ہاوسہرہ کہی عہ زسزی میسر دالہ گہ ل پتیغہ مہر یوسفدا باسی کردوہ
سلاوی خوی لہ سہر بیت، وہ دووہ مشیان لہ سہر نہ تہوہ و قہومی لوط باس کردوہ.
وہ نہم کتیبہ مان لہ سہر جوری دووہم باس و خواس دہ کات کہ نہم پڑ
بہ چسہ مکی "ناموی سیکیسی - شذوذ الجنسی" ناسراوہ. وہ پتیغہ مہر
خود ﷺ دہ فرمویٹ: (إن اخوف ما أخاف علی امتی عمل قوم لوط.... واتہ: نہ و
شتہی کہ زور لیتی دہ ترسم بق تومہ تہ کہم، بریتی یہ لہ کردہوہی قہومی لوط)
وہ مرہوہا ﷺ دہ فرمویٹ: (افعلوا الفاعل والفعول بہ فی عمل قوم لوط)
مرہوہا دہ فرمویٹ (من عمل بعمل قوم لوط فأقتلوه.... واتہ: بکہر پیکراوی

کرداری قه‌ومی لوط بکوژن). وه‌له‌ گټرانه‌وه‌یه‌کی ترده‌فرمویت "هر که سټک کرده‌وه‌ی قه‌ومی لوط ی نه‌جامدا بیکوژن."

وه‌عبدالله ی کوپی عمر رضی الله عنه ده‌فرمویت که پیقه‌مبهر فرموویه‌تی عليه السلام: (له‌پوژی قیامه‌ندا نټیربازه‌کان له‌سەر شیوه‌ی به‌راز و مه‌یمون هه‌شر ده‌کړین).

جا عیشق زیان و مه‌ترسی زوژی هه‌یه‌ بۆ دین و دنیا، چونکه دل سه‌رقال ده‌کات له‌ بیرکردنه‌وه‌ و ترس و نزیک بوونه‌وه‌ و ناسپینی خودای گه‌وره‌ه‌روه‌ها سه‌ره‌نجامی سنوور شکانده‌کانی ده‌بیته‌ه‌وی له‌ده‌ست دانی دواپوژ و تووش بوون به‌سزای توندی خوای گه‌وره‌. هه‌رچه‌نده‌مریۆ له‌ناره‌زووه‌کانی نزیک بټه‌وه‌ نه‌وا نه‌وه‌نده‌ له‌خوای گه‌وره‌ دوور ده‌که‌وټه‌وه‌، هر شتیکمان جگه‌ له‌ خودای گه‌وره‌ خوښووست توشی سزای خوا ده‌بین. وه‌زۆر به‌ده‌گه‌نه‌ عیشق له‌سنووری ری پټدراوی خۆیدا نامټنټه‌وه‌، وه‌هر کاتی پوویدا زووش له‌ناو ده‌چټ، هه‌روه‌کو ده‌وترټ: "هه‌موو یاساغ کرلوێک په‌سه‌ندکراوه‌."

وه‌پنشه‌وا "ابن القيم" شیوازی نایابی خزی هه‌یه‌ له‌ توټژینه‌وه‌ی کټشه‌کان و چاره‌سه‌رکردنیان، چونکه‌ شیوازی نه‌و دووره‌ له‌ نامۆژگاری و استقلال به‌لکو وه‌کو پزیشکیکی پسپوړ و هه‌ولټکی هۆشده‌ر و شاره‌زا به‌ نه‌خوښی و چاره‌سه‌ره‌کان و ټه‌کانی وه‌ک مه‌له‌می ساپټز وابه‌ بۆ برینه‌کانی دل و پوځ. وه‌ وه‌لامه‌کانی له‌م بواره‌داو چاره‌سه‌ری نه‌واوی وه‌لامی پوځبوخته‌.

له‌م کتټیه‌دا ئه‌م کارانه‌مان نه‌ نجام داوه‌.....

١- پټکخستنی ده‌قی کتټیه‌که‌، وه‌دانانی هه‌ندی ناوینشان بۆ هه‌ندی له‌به‌ش و بپرگه‌کان، وه‌نه‌و زیاد کردنه‌ی ئیمه‌ نووسیمانه‌ له‌نیوان ئه‌م شیوازه‌دا دامان ناوه‌ (.....) وه‌هر ووشه‌و دټپټک لابراییت یان جودا بیټ به‌ه‌وی جیاوازی چاپ کردنه‌کانه‌وه‌ پاسته‌وخۆ قټبټینیمان داوه‌و نووسیمانه‌.

- ۲- کتیبہ کہ مان دلبہش کردوہ بہ سہر پیئج بہ شدا بق زیاتر ئاسانکاری بق توئزہر و خوئنہر.
- ۳- دہرمینانی سہرچہم فہرموودہ کان ووئتہ کان وگپرانہ وہ یان بق سہرچا وہ رہ سہنہ کان لہ "قورئان و سونہ" دا.
- ۴- قسہ لہ سہر کردن و شیکردنہ وہی ہندی لہ برکہ گانی ئەم کتیبہ و وہ زیاتر ہوون کردنہ و یان بہ نوسرلوہ گانی تری "ابن القيم" وکساننی تر.
- ۵- ہوون کردنہ وہی وئائی ووشہ نامؤکان.
- ۶- پئناسہ کردنی ہندی لہ وپیئو کژمہ لائہی کہ لہم کتیبہ دا ناویان براوہ.
- ۷- دروست کردنی پیئرسنیککی فرلوان بق برکہ کان و بابہ تہ گانی ،تابہ ئاسانی خوئنہر برکہ گانی لہ بہر چاوبیئت.
- ۸- ہر وہا دانانی چہ ندین نیشانہی پیئویست وہ کوئستیرہ و ژمارہ بق جیاکاری لہ نئوان برکہ کاندہ ، وہ ہموو ئەمانہ بہرچاوت دہ کوئت خوئنہری بہ پئز لہم چاپہ دا.
- وہ دوا ووتہ مان سوپاس کردنی خوائ گہ و رہ بہ

رضوان جامع رضوان

قلاہیرہ لہ شہوی ہہینی

۲۲ رەمەزان ۱۴۲۲ھ. بہرواری

۲-۱/۱۲/۷

دوسپيناك

به ناوی خوای گه وړه و به خوشنده و میهره بان

وه هر به نه ویش پشت ده به ستین

پرسپان له پېشه و او زانا و خولناس و پر خنه گر شمس الدین أبو عبدالله محمد کوږی صالح ابي بکر، که ناسراوه به ابن القيم الجوزي) په زای خوای له سهر بیت: (زانایان و پېشه وایانی تاین په زای خوابان له سهر بیت چی ده لئن سه باره ت به پیاوړک گرفتاری دهر دیک هات بیت ، که گهر به رده و ام بیت له سهری ده بیت ه مایه ی شیواندن دین و دنیایی؟ هر چه نده ه و ل و کز ششی کرد و و چه ندین شیوانی به کاره متناوه بق دهر بازوونی به لام بیسوود بووه و تابیت زیاتر گه شه ی سه ننووه . جا چی بکریت بق دهر باز بوون لئی؟

وه چی پڼگه به ک بگریته بهر بق ناشکراکردنی؟

خوای گه وړه په حم به که سیک بکات که هاوکاری دهر ده داران بکات ووه خوای گه وړه کومه ک هاوکاری که سیکه تا نه و که سه هاوکاری بر لکه ی بکات .

فتو امان بق بدن خوا رحمتان لی بکات وپاداشتان بداته وه .

جا پېشه و او زانا و شیخ شمس الدین أبو عبدالله محمد کوږی صالح ابي بکر ایوب پېشه وای قوتا بخانه ی "الجوزیه" وه لای دایه وه و فهرمووی:

بهشی یدکه م
خستته پرووی پله و پاییه ی نزا (دوعا و)
له نیسلا مدا

دیاری کردنی مهرجه کانی قبول بوونی
نزا (دوعا و)

نه خوځشی و چاره سهر

پیشه کی دانه

له صحیح البخاری دا له فرموده دا ابي هريره ده گيړتيره ﷺ که پيغه مېر ﷺ
فرموده تی: (ما انزل الله داءً الا انزل الله له شفاءً)۱. واته خواي گوره هر دهر د
نه خوځشې کی نار دېت ، چاره سهره کښی نار دوه .
وله (صحیح مسلم) دا "جابر بن عبدالله" ﷺ ده گيړتيره که پيغه مېر
ﷺ فرموده تی: (لکل داء دواء، فاذا أصيب دواء الداء برأ بأذن الله) ۲ واته: "بؤ هه موو

۱ - نعم فرموده (صحیح)، بخاری گيړايتی یوه له بابتي (الطب) له بهی "باب ما انزل الله داءً الا انزل الله شفاءً"

۲ - نعم فرموده (صحیح)، مسلم گيړايتی یوه له بابتي "السلام له بهی" باب لکل داء دواء واستحاب للتدوي "بؤ ماوهی (۶۹/۴) ۲۲۰.

- پشموا نهموی دهمی خواي تیت دهمیت: "نهمه روون کردنوهی کی لاشکرايه ،
چونکه پشمو زانواوه که پزېشکه کان ووتوانه : نه خوځشی واته دهر چوونی جسته له بارودځی
ناسای خوی و سروسق خوی. و چاره سهر کښی رېږتی په له گيړانوهی بؤ لمراره سروسق
په وپاراستی لندروسق : رېږتی په له پاراستی نمر بارودځه وپاراستی بنده به پوځی وچاکي
خوړاکوه، و گيړانوهی نمر باره بنده به دوزینوهی نمر دهرمان و چاره سهری که دژ په نه خوځشی
په که په."

- و ه براط ده تیت : شخکان به دژه کانی چاره سهر ده کړت.

نهموی ده تیت: هندی جار پاراستی نه خوځشی په که وجوړی دهرمانه که نادېار ده تیت
، همرېه مهمانه به دژه کان کم دهیتوه. جالیره دا بهننھا پزېشکه کان ده کونه هله وه، چونکه
واگومان ده بن که جوړی دهرده که لمد دهی کی گهرمه، که چي به پچوانوه واده رناچیت. یان
سارده، یان شېوه کی نری جياوازه یاخود گهرمه. به لام نمر نندازه گهرمی په نی په
که پزېشکه کان گومان یان بؤی چوه، همرېه لمد حالته دا چاره سهر شفا روونادات. هه روه کر
پنهمسری خودا به ﷺ ووت که ی ناگه دارمان ده کاتوه که ده فرمیت: "فاذا أصيب دواء الداء برأ بأذن الله" واته نه گهر دهرمانه که ناویتی دهرده که یو نوا بهی خودا چاک دهیتوه.

دورر نیه لیره دا بلتین: تۆ فرموده بؤ هه موو دهر دیک و نه خوځشی یکه چاره سهر هیه "لکل داء
دواء" که چي نیمه زوړتیک لمد دهرده دار و نه خوځه کان دهین که چاره سهریش ده کړن به لام چاک
نانه وه؟

له مروی. لیره دا به خوی په ی نمر دنه به راستی و دروسق شوازی چاره سهر کردنه که نه
دهرمان و چاره سهر که. و نهمیش روونه والله أعلم.

نه خوښی و چاره سهر

گوره مهر دهر دوه نه خوښی په کی نارد بیت چاره سهر و شیفاکه شی نار دوه، نه وهی زانی دهیزانیت، و نه وهی نهیزانی نایزانیت".

وله روت په کی تردا: (إن الله لم يضع داء إلا وضع له شفاء، أو دواء بالأداء واحد. قالوا: يا رسول الله ما هو؟ قال ﷺ: الهرم. قال الترمذي: هذا حديث صحيح).^۱ واته: (خوای گوره مهر دهر دیکې دانابی، شیفاو چاره سهر که ی بق داناه، ته نها په ک دهر نه بیت. ووتیان نهی پیغه مبهری خودا ﷻ نه وه چی په؟ فهرمووی: پیری په)

دهر دوه نه خوښی تووښی دل وجهسته و جوښ دهیت

و نه تم حالت ته هریه که له دل وپوچ وجهسته ده گړته وه، و ده دهیت چاره سهریش بکړیت. و په پیغه مبهری خودا ﷻ نه زانینی "الجهل" به دهر دوه نه خوښی پیناس کړ دوه، و هرسپار کړ دنیس له زانایان و پسیپان به چاره سهری نه زانین باس کړ دوه.

أبو داود ده گړته وه له (سننه) که له فهرموودهی جابری کوپی عبدالله ﷺ ده فهر میت: (خرجنا في سفر ، فأصاب رجلاً منا حجر، فشجه في راسه، ثم احتلم، فسأل أصحابه فقال: هل تجدون لي رخصته في التيمم؟ قالوا: ما نجد لك

^۱ - نعم فهرموودیه ترمذی گړاویستی یوه له کښی "الطب" له بشی (باب ما جاء في الدواء الحث عليه) بمزماری (۲۰۳۸) و ووتی: نعم فهرموودیه (حسن صحيح)، و هرهروها (أبو داود) له بشی په کښی کتابی (الطب) بمزماری ۳۸۵۵ هیتاوی. و (الألبانی) به راستی داناه. و له روت په کی تردا ووشی "الموت" له بری "المزم" په کار هتاه.

"حافظ" ده یت: جیا کړ دهر دوهی مردن بقایستی وون و دیاره، و ده مهت نیشتا کړ دنی دهر دوی مهر گ و مردن، واته نه دهر دوه نه خوښی پدی کبه نه خوښی مهر گ ناود هیریت نهو کهه تاپیدا دهیریت و ده مهت نیشتا کړ دنی پیری- الهرم که له گړانه وهی کی نری فهرموود که دا هاتو و له مه ده میت له مهر لمبهک چوونان یت له گدل مردن، چونکه له مهر دوه حالت ته که دا مرؤف تندر وستی ده یت، یاخو له مزیک بوونهی مهر گ له پریدا، هرهروها پیری هج چاره سهری کی نه. ۱- ه (فتح الباری: ۱۴۲/۱۰).

ابن القيم الجوزی

رخصته، وائنت تقدر على الماء، فأغتسل فمات، فلما قدمنا على النبي ﷺ. أخبر بذلك، فقال، قتلوه، قتلهم الله لا سألوا إذ لم يعلموا؟ فلما شفاء العي السؤال. إنما كان يكفيه أن يتم ويصبر أو يعصب، على جرحه خرقه ثم يمسح عليها، ويفسل سائر جسده) ۱.

واته: نیمه بڑ گشت وسه فریک دهرچوون، یه کیکیان سهری کیشای به به ردیکدا وسهری بریندلو له ت کرد. پاشان نه وکسه توشی "احتلام- لهش پیسی" هات. پرسى له هاره له کانی ثایا مؤله تم بڑ ده بینن که ته یه میم بکه م؟ ووتیان: نه خیر تو ده توانیت خوت بشویت، نه ویش خوی شوربو پاشان مرد به هوی ئاو چوونه نیو سهری یه وه. کانتیک که چوونه لای پیغه مبرو باسه که مان بڑ گنپایه وه. فهرمووی: کوشتان، خوا بنان کوریت. ثایه نه یوانی پرسیار بکه ن کاتی که نازانن، بی گومان شیفاو چاره سهری دهردی نه زاننن پرسیار کردنه. به لکو نه وکسه یه ده یوانی ته یه میم بکات و سهری بیپچیت وسهرجه م جهسته ی بشوات.

قورئان هه مووی چاره سهری شیفا یه بڑ روح وجهسته

خوای گهره له قورئانی پیروژدا پایگه یاندوه که قورئان شیفاو چاره سهر. که ده فهرمویت: (وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْآنًا أُحْصِيَیَ لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَأَعْجَبُ وَعَرَبِيٌّ قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَبَيِّنَاتٌ... فصلت: ۴۴) واته: "نه گهر نه م قورئانه مان به زمانى که لانی

۱ - نعم فهرموده "حسن". ابو داود گنرا یعتی یه وه له کشتی (طهارة) له بهشی (باب الجروح یضمیم) به زمانه ی (۳۳۶) (ابن الملقن) ده لیت: پیاوه کانی ممانه ن، وه (ابن ابی داود) ده لیت: نعمه سونه تیکه تنها نهعلی مه که دهیان کرد.

وهتم فهرموده یه (عطاء) له جابر وه نه یگیرا وه وه، تنها "زیرین خریق" که نه ویش به یزى نه. ۵۱. بهمه مان شیوه "حافظ" یش ههروا ده لیت له "التلخیص" وه نعم روتیه ی داوه ته پان رهجه سیدین شاهیدی بڑ نعم فهرموده یه هتاره وه وه که به یزى ده کات.

وه "البانی" نعم فهرموده یه به "حسن" داده لیت به لام بهی بر گهی (إنما یکفیه... الخ) "صحیح سنن ابی داود" وه پروانه ووته کی لاسر "صحیح الأدب" (ص/ ۱۲۳).

نه خوځشي و چاره سهر

تر بناردايه، نهوا بڼې باوه پان ده يان ووت: ثايا نه ده يوو ثايه ته کاني پوون وناشکرا بوايه به زمانې خوځمان بوايه، چوڼ ده بڼت قورئان به زمانې بڼې گانه بڼت؟ له کاتکدا محمد ﷺ به عهره بڼې ده دويټ؟! نهى پټغه مېر ﷺ پټيان بلې ته م قورئانه بڼه وانهى باوه پيان هڼاوه هيدايت وړنوڼي وشيفايه وچاره سهرى هموو دهر دونه خوځشي په کان ده کات، جائه وانهى که باوه پ ناهيټن گوچکه يان که په و به شتى تر ناخندراوه، هه روه ها کوپڼن له ناستيدا، نهوان هه روه کو له دووره وه بانگيان لى بکريت واپ نه ده نگه که به چاکى ده بڼستن ونه پرنگه که به پوونى ده بڼن."

هه روه ها ده فرمويت: (وَنَزَّلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ... (الاسراء: ٨٢) واته: "نڼمه له قورئان سورهت ونايه تانک داده به زڼڼن، که بڼڼته هوى چاره سهرو شيفا بڼ نه خوځشي په جه سته بڼې وده روونى په کان هه روه ها په حمهت وميهره بانڼشه بڼ ټيمانداران، بڼ سته مکاران وخوانه ناسانڼش ته نها زياد کړدى زه روه وزيان نه بڼت هېچى تر نى په، هېچ به هره و سوديکى لى نايڼن."

وه ليره دا بڼ ده رخستنى په که زه که په "جنس" نه که بڼ چه نداندن "التبعيض" چونکه قورئان هه همووى چاره سهر هه روه کو له ثايه تى پټشه کى په که دا پونى کړدو ته وه. قورئان چاره سهر و شيفايه بڼ دلکه کان له دهر دى نه زانڼن وگومان، هېچ کاتک خواى که وره چاره سهر و شيفاي به سووڼو پوخت وگونجاوى وه کو قورئان نه نارېو ته خواره وه.

وه له "صحيحين" دا ماتوه له فرموده دى "ابى سعيد" ؓ ووتى: (انطلق نضر من اصحاب النبي ﷺ في سفرة سافرها، حتى نزلوا على حي من احياء العرب فاستضافوهم، فابوا ان يضيوفوهم فلدغ سيد ذلك الحي، فسعوا لو بكل شيء لاينفعه شيء، فقال بعضهم: لو اتيتهم هؤلاء الرهط الذين نزلوا لعله ان يكون عند بعضهم شيء، فاتوهم، فقالوا: يايها الرهط ان سيدنا لدغ، وسيعنا له بكل شيء لاينفعه شيء، فهل عند احدكم من شيء؟ فقال بعضهم: نعم والله اني لأرقي، ولكن

ابن القيم الجوزی

والله لقد استضعفناكم فلم تضيفونا، فما انا براق لكم، حتى تجعلوا لي جعلا، فصالحوهم على قطع من الغنم، فانطلق يتفل عليه ويقرأ: "الحمد لله رب العالمين" فكانما نشط من عقال، فانطلق يمشي، وما به قلبه فأوفوهم جعلهم الذي صالحوهم عليه، فقال بعضهم: اقتسموا. فقال الذي رقى: لانفعل حتى نأتي النبي ﷺ فنذكر له الذي كان، فنظر ما يأمرنا. فقدموا على رسول الله ﷺ فذكروا له ذلك فقال ﷺ: وما يدريك انها رقيه؟ ثم قال: قد أصبتم اقتسموا واضربوا لي معكم سهما) ١.

وانه: پتړك له ياوره رانی پتفه مېړی خواد ﷺ به گشتيك دهرچون، تاله لای ناوايه کی عه رېد لایان دا، ویستیان بېنه میوانیان، به لام ناوای په که په زامه نندیان نه نواند، پاشان سه رڼکی نه و ناوايیه مار پتړه ی دا، رڼد هه ولیان دا بویان چاره سر نه کړا. په کتیکیان ووتی: بابچینه لای نه و پتړه ی که له تهنیشت ناوايه که مان لایانداوه، به لکو شتیکیان پتیبیت، پاشان هاتن بۆ لایان، ووتیان: نه ی خه لکینه سه رگه ورده که مان مار پتړه ی داوه و بۆمان چاره سر ناکړیت، نایا که ستان چاره سه رڼکی لایه، په کتیک له و پتړه ووتی: به لای به خودا من روقیه ده که م، به لام والله ی چونکه نپوه پازی نه بوون میوانداریمان بکن منیش به بی به رامبه ر کارتان بونا که م، پاشان رڼکه وتن له سه ر پتړك له مه پریان بده نئی وه که به رامبه ر به وکاره. پاشاهان هه ستاو پوښت له که لپاندا. له سه ر برینه که تفی کړدو "الحمد لله رب العالمين" وانه سوره تی فاتحه ی ده خویند، پاسته وخر سه رگه ورده که یان چاک بپوه وده ستی کړد به پوښتن وه که بلای ی رڼد گورج وگولانه که هیچی نه بووی. دواتر نه وانیش نه و پرې مه پړه ی له سه ری رڼکه وتبوون پتیباندا، که که پرایه وه ناویراده رده کانی، په کتیک ووت: بادا به شئی بکه ی، به لام نه و که سه ی

١ - نعم فرموده میه بخاری "گزاراوتی یه وه له کتیی (الاجارة) لمیشی" باب ما يعطي في الرقة "به زماره ی (٢٢٧٦) و به چمنده شوقینکی تریش هتاوتی، تماشای شمرحی نعم فرموده میه بکه له (فتح الباری ٤/ ٥٣٢-٥٣٥)

که پوقیه که ی خویند. ووتی: نه خیر، نه م پرو دلووه بۆ پتفه مبه ر ده گتیریشه وه، تا بزانی ن
فرمانیک ده دات. که هاتنه لای پتفه مبه ر باسه که یان بۆ گتیراپیه وه، پتفه مبه ر ﷺ
فرمووی: چۆن ده زانی ت شه وه پوقیه یه ؟ پاشان ووتی: "به راستی پیکات دابه شی
بکن، وه وه خزان به شیکش بۆ من دابنن".

بەم شێوەیە ئەم دەرماتە کاری کردە سەر ئەو دەردەو چارەسەری کرد هەروەکو بۆ
ی توشی هیچ نەبووی. و ئەمە ئاسانتە چارەسەر، جاتە گەر خەلکی بزان
چارەسەرکردن بە "فاتحە" بکەن ئەواتە هەست بە هێزکاریگەری یەکە دەکەن.
و ئەم خۆم بۆ ماوەیەکێ زۆر لەشاری مەککە بووم، هەرچی بەکم توش بەاتایە بە
سورەتی "فاتحە" خۆم چارەسەردەکرد. چونکە هیچ پزیشکیکم نەدەبینی لەو
شارەدا، تەنانەت هەرکە سیکیش توشی ئازاریکیش بەاتایە پێنمایم دەکرد کە
بە "فاتحە" چارەسەری خۆی بکات، کە زۆریەیان زۆر بەخێرایان چاک دەبوونەوه.^۱

چەك بەندى لىسر چەك بەدۈستەكە

لټړه دا کارېک هه په پټويسته وړيا بڼ لټي، نوويش نه وده په که نه و هه موو ثابته وزيکرو نزيابانه که پوقيه و چاره سهری پسي ده کړيټ، خوي له خودي خويدا چاره سه روشيفايه. به لام له هه مان کاتدا پټويستي به وده به رزي و متمانه ي نه و که سه هه په که روڼبه که ده خوښيټ. هه وده ها پټويستي به متمانه و ده زامه ندي و دلنبا بووني

۱- نويسر نهمو هه‌ئای "المدرج" دا ده‌لیت: سورده‌ی "فاتحه" گرنگی یه‌کی تایم‌نی هه‌یه که بائسهر له "فاتحه" خوای گه‌وره نه‌یه‌تاره‌ه خواروه له‌کیه‌ه کائیدا، چونکه سهرجه‌م واتاکانی قورلانی تیدا کۆپوره‌توه که به‌مۆردی به‌ماکانی ناو و سیفاته‌کانی خودای تیدا باس کراوه. هه‌روه‌ها باس له‌یه‌که به‌رستی و سه‌لان‌دنی قیامت و زه‌لیلی به‌نده‌کان به‌و خوای گه‌وره. دواکردن و پارانه‌وه له‌خودا به‌گه‌وره‌ترین جوۆری پارانه‌وه که‌به‌خشیی رینگای راسته "صراط المستقیم" و به‌مۆرده‌وام به‌وون له‌مهری، هه‌روه‌ها باس له‌هه‌زه‌ه‌کانی عه‌لک ده‌که‌للوانده‌ی که نه‌مه‌ته‌ه‌کانی به‌مه‌ردا رزانده‌وون "الذم علیه" و هه‌مه‌وانده‌ی نه‌فره‌تیا‌ن لای کراوه‌و گومار به‌وونه. به‌زانباری زیاتر به‌روانه (المدرج: ۲۲/۱ به (فتح الباری: ۲۰۹/۱).

ئەو كەسە ھەيە كەنە خۆشەو پوقیەكەى بۆ بەكار دەھێن. جاھەركانى ئەم پوقیانە بەكارھات و چارەسەر و شىفایان نەدا، ئەو پێویستە بگەرێتەو بۆ خۆدى ئەوكەسانەى كە بەم كارە ھەستان، یان پێگروپەرەستىكى بەھێز ھەيەكە بوو تە ماپەى شىفا نەدانیان. ھەر وەكو ئەم ھالەتە لەگەڵ دەرمان و چارەسەرەكانیشدا ھەيە، كەھەندى جار سروشنى ئەوكەسە ئەو دەرمانە وەرناگرتیان لەبەر ھەر پەرەستىكى تریبىت، بەلام ئەگەر ئەو سروشتە نەو دەرمانەى پەسەند و قبول كردنەوا شىفای ئەولو وەردەگرت.

بەھەمان شیوەش بۆ دڵ، ئەگەر ئەوتایەت و پوقیانەى بەدلتنايى ئەولو قبول كرد، وە لە ھەمان كاتدا ئەو كەسەى كە دەیفوینبێت خواوەن دەروونىكى ھیمەت بەرز و کاریگەر بێت ئەوا دەبێتە ماپەى لەناودانى ئەو دەرد و نەخۆشى یە.

پارێنەو و نزا "الدعاء" لە گەرنگترین ھۆكارەكانى نەھىشتنى مەینەتى یە "المكروه"

بەھەمان شیوە پارێنەو و نزا باشترین و گەرنگترین ھۆكارى نەھىشتنى بەلاو مەینەتى یە، وە بە دەست خستنى خواستەكانە، بەلام لەھەمان كاتدا کاریگەرى پارێنەو بەندە بەخۆدى كەسەكەو، ھەندى پارێنەو ھەيە جێى خۆى ناگرت ھۆكارى ئەمەش دەگەرێتەو بۆ چەند ھۆكارێك لەوانە: لاوازی دەروونى ئەوكەسە یاخود پەسەند نەبوونى ئەو نزایە لەلای خواى گەورە بەھۆى ئەوێ نزای شەپ لەخەلكى دەكات. یان لاوازی دڵ ویاوەرپى ئەو كەسە، كە بەدڵ و دەروونى ئەولو ئەو نزایە ناكات. كە ھاوشیوەى تیرۆكەوانىكى شل و شاو وایە كە لە كاتى تیر ھاویشتندا مەبەستى خۆى ناپێكێت. یاخود بەھۆى ھەندى بەرەستى تاییەتى ترەو كە پێگەرە لە قبول بوون و پەسەند بوونى ئەو نزایە، لەوانە: خواردنى حەرام، كە لەكە بوونى تاوان لەسەر دڵ و دەرون، زال بوونى بى تاكایى ئارەزوو بازى بەسەریدا، ھەر وەكو لە "مستدرک" ی

حاکم دا هاتوو له‌فه‌رمووده‌ی "أبی هریره" رضی اللہ عنہ که پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ و آله و سلم ده‌فه‌رمی‌ت: (ادعوا الله وانتم موقنون بالاجابة واعلموا ان الله لا يقبل دعاء من قلب غافل لاه). واته: بپارێنه‌وه‌و دلاوا له‌خوا بکه‌ن به‌شێوه‌یه‌ک که ته‌واو د‌نیابین له‌ وه‌لامدان‌ه‌وه‌ په‌سه‌ندبوونی، وه‌باش بزانی که خوای گه‌وره‌ پاران‌ه‌وه‌ و ن‌زای که‌سێک په‌سه‌ند ووه‌لام نادانه‌وه‌ که‌دل وده‌روونی ب‌ی‌ ناگاب‌یت له‌خوای گه‌وره‌.

جا ئه‌م ده‌رمانه‌ چاره‌سەر له‌ناویه‌ری ده‌رو نه‌خو‌شی به‌، به‌لام ب‌ی‌ ناگایی دل وده‌رون له‌خوای گه‌وره‌ ه‌یزو کاریگه‌ری که‌م ده‌که‌نه‌وه‌. هه‌روه‌ها خواری‌نی هه‌رامیش‌به‌هه‌مان شێوه‌ له‌کاریگه‌ری ن‌زا که‌م ده‌کاته‌وه‌. هه‌روه‌کو له‌ "صحيح مسلم" دا هاتوو له‌فه‌رمووده‌ی أبی هریره رضی اللہ عنہ ووتی: پێغه‌مبه‌ر ده‌فه‌رمی‌ت صلی اللہ علیہ و آله و سلم: (ايها الناس ان الله طيب، لا يقبل الا طيبا وان الله امر المؤمنين بما امر به المرسلين فقال يا ايها الرسل كلوا من الطيبات واعملوا صالحا اني بما تعملون عليم: المؤمنون: ۵۱). وقال: "يا ايها الذين امنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم، بقرة: ۱۷۲" ثم ذكر الرجل يطيل السفر اشعث أظفر، يمد يديه الى السماء: يا رب يا رب، معطمه حرام، ومشربه حرام وملبسه حرام وغذي بالحرام فأنى يستجاب لذلك) ^۱.

واته: ئه‌ی خه‌لكینه‌ خوای گه‌وره‌ پا‌که‌، وه‌شتی پا‌ک وجوان نه‌ب‌یت په‌سه‌ندو قبو‌لی نا‌کات، وه‌خوای گه‌وره‌ فه‌رمانی به‌باوه‌پ‌داران ک‌رمووه‌ به‌هه‌مان فه‌رمانی پێغه‌مبه‌ران که‌ده‌فه‌رمی‌ت: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ران بخۆن وبقۆنه‌وه‌ له‌ ن‌یممه‌ته‌ پا‌ک وه‌لا‌له‌کانی خوای گه‌وره‌، وه‌ک‌رداری چا‌که‌وچ‌سا‌که‌خوای ئه‌ج‌ام ب‌ده‌ن، وه‌من نا‌گه‌دارم به‌وه‌ی

۱ - نعم له‌رمووده‌یه‌ "صحيح" مسلم گ‌یراوی‌قه‌وله‌ ک‌تبی زه‌کات "باب قبول الصدقة من الکسب الطيب وترتيبها" بم‌زاره‌ی ۱۰۱۵/۶۵. وه‌پ‌ش‌ه‌وا نو‌مو‌ی ده‌فه‌رمی‌ت: ب‌رگه‌ی "چ‌ۆن وه‌لام ده‌درێته‌وه‌" واته‌ چ‌ۆن وه‌لامی که‌سێک ده‌درێته‌وه‌ که‌ نه‌مه‌ نا‌ک‌اری ب‌یت. وه‌هه‌روه‌ها ده‌ل‌یت: نه‌و ده‌یه‌رمی‌ت ن‌زاو پارانه‌وه‌کانی قبو‌ل ب‌یت له‌لای خوای گه‌وره‌، پ‌ێ‌یه‌ گ‌رن‌گی ب‌دات به‌حه‌لالی ح‌واردن و‌ح‌واردنه‌وه‌ پ‌ۆش‌اک و‌ج‌ل و‌ه‌رگ‌ی. (شرح مسلم: ۱۰۴/۷) ج‌ایی ده‌زگای "الخمار- قاهره".

والارض). واته: نزاو پارانه‌وه چه‌کی بروداراننه وکۆله‌کی ئاینه‌و پووناکی زه‌وی وئاسمانه‌کانه.^۱

حالی نزاو پارانه‌وه له‌گه‌ڵ به‌لادا

نزاو پارانه‌وه له‌به‌رامبه‌ر به‌لادا له‌ سێ حاله‌تدايه:

یه‌که‌م: له‌به‌لاکه‌ به‌هێز تره‌و دووری ده‌خاته‌وه.

دووه‌م: به‌لاکه‌ به‌هێز تره‌و زāl ده‌بێت به‌سه‌ریدا و به‌لاکه‌ توشتی که‌سه‌که‌ ده‌بێت، هه‌رچه‌نده‌ نزاو پارانه‌وه‌که‌ لاوازی بێت، به‌لام به‌لاکه‌ سوک ده‌کاته‌وه.

سێ یه‌م: یاخود پوویه‌پووی یه‌کتر ده‌وه‌ستنه‌وه‌ وهه‌ریه‌که‌ یان پێگه‌ری شه‌ویتیاریان ده‌کات له‌گه‌یشتنی به‌شویتی مه‌به‌ست.^۲

هه‌روه‌ها "حاکم" له‌ سه‌حبه‌که‌یدا ده‌گێڕێته‌وه‌ له‌ فهرمووده‌ی خاتو عانیشه‌ رضی الله عنها که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا ده‌فهرمێت: (لایفنی حذر من قدر، والدعاء ينفع مما نزل وما لم ينزل، وان البلاء لينزل فيلقاه الدعاء فيعتلجان الى يوم القيامة).^۱

---

۱ - لهم فهرمووده‌یه‌ لاوازه "خفيف الأسناد" حاکم گێڕاوه‌نی یه‌مه (۴۹۲/۱). تماشای السلسلة الضعيفة، "الألبانی" بکه‌ ۱۷۹. هه‌روه‌ها (الكامل في الضعفاء) ی ابن عدی ۲۱۸۱/۶ بکه‌. هه‌روه‌ها بر وانه (مجمع الزوائد: ۱۴۷/۱۰).

۲ - نه‌مه‌ سه‌باره‌ت به‌ نزاو پارانه‌وه‌ له‌ نه‌هێشتی به‌لادا، به‌لام سه‌باره‌ت به‌نزاو پارانه‌وه‌ی خودی موسوڵمانان، سێ حاله‌تی هه‌یه‌: "حافظ" پاش هێتانه‌وه‌ی چه‌ندان فهرمووده‌ له‌سه‌ر نه‌وه‌ی که‌نزاو پارانه‌وه‌ی بروداو ده‌ت ناگێڕێته‌وه‌، به‌م شوێزه:

۱. یان وه‌لام دانوه‌ی بۆ کاتیکی تر دواده‌خه‌رێت.

۲. یاخود به‌لایه‌کی یی له‌ناو ده‌هه‌رێت.

۳. یاخود وه‌لام دانوه‌ی بۆ قیامه‌ت هه‌له‌گه‌رێت وه‌ک پاداشت که‌نعه‌ باشوینیانه‌.

هه‌روه‌ها "حافظ" ده‌لێت: نه‌مه‌ بۆ چه‌رونی (داودی ابن جوزی) ده‌لێت: جگه‌ له‌مانه‌ش پێرسته‌ باره‌ڕدار ده‌ست به‌روداری پارانه‌وه‌ نه‌یت چونکه‌ به‌شیکه‌ له‌ په‌رسق. ۵۱. (فتح الباری ۱۴۵/۱) به‌ده‌ستکاری یه‌مه.

ابن القيم الجوزی

واته: وریایی و خویاراستن هیچ بایه‌خی نی‌یه له‌قه‌ده‌ردا، وه‌نزاو‌پارانه‌وه‌ کاریگه‌ری و سوودی هه‌یه بۆ ئه‌و شتانه‌ی "قه‌ده‌رانه‌ی" که دابه‌زیون یا خود دانه‌به‌زیون، وه‌به‌لا داده‌به‌زیت به‌لام نزاو‌پارانه‌وه‌ پێشی ده‌گیریت تا بۆزی قیامت کتێرکی ده‌که‌ن.

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌ی "ابن عمر" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رموو‌یه‌تی: (الدعاء يمنع مما نزل ومما لم ينزل، فعليكم عباد الله بالدعاء). واته: نزاو‌پارانه‌وه‌ کاریگه‌رو به‌سووده بۆ ئه‌و شتانه‌ی هاتبێته‌ خواره‌وه‌، یا ئه‌وانه‌شی نه‌هاتبێته‌ خواره‌وه‌، جا به‌نده‌گانی خوا نزاو‌پارانه‌وه‌ بکه‌ن.

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌ی "ثوبان" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فه‌رموو‌یه‌تی: (لا يرد القدر الا الدعاء، ولا يزيد في العمر الا البر، وان الرجل ليحرم الرزق بالسنين بصبه). واته: هیچ شتێک قه‌ده‌ر ناگێرێته‌وه‌ ته‌نها نزاو‌پارانه‌وه‌ نه‌بێت، وه‌هیچ شتێکیش ته‌مه‌ن درۆژ ناگات ته‌نها چاکه‌کردن نه‌بێت، وه‌سه‌رۆڤ به‌مۆی تاوانه‌وه‌ له‌بۆق و بۆزی بێ به‌ش ده‌بێت.

سووربوون و تکا‌کردن له‌ نزاو‌پارانه‌وه‌ به‌کیکه‌ له‌مه‌رجه‌گانی نزاو‌پارانه‌وه‌

سووربوون له‌ نزاو‌پارانه‌وه‌دا باشترین جو‌ری ده‌رمانه‌. و "ابن ماجه" له‌ (سننه) که‌یدا ده‌گێرێته‌وه‌ له‌ (أبی هريره) رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فه‌رمیت: (من لم يسأل الله يفضب عليه). واته: هه‌رکه‌سێک له‌خوا‌ی گه‌وره‌ نه‌پا‌رێته‌وه‌ خودا لێی تو‌په‌ ده‌بێت.

١ - نهم فه‌رمووده‌یه "ضعيف" له‌ لهرزوی سه‌له‌ده‌وه‌، حاکم گێرايمتی به‌م (٤٩٢/١) وه‌ ده‌تێت سه‌له‌دی صحیحه‌ بروانه "١٤٩/١٠"

٢ - نهم فه‌رمووده‌یه "حسن" به‌م شێوه‌ گێراوه‌ به‌م (حاکم - ٤٩٣/١) وه‌ (امام احمد ٢٧٧/٥، ٢٨٠، ٢٨٢) وه‌ ابن ماجه‌ و البانی ده‌تێن: حسته (السلسلة الصحیحه/ ١٥٤)

٣ - نهم فه‌رمووده‌یه حسته ابن ماجه‌ به‌م (٣٨٢٨) وه‌ (امام احمد ٤٤٣/٢ - ٤٧٧) وه‌ (حاکم ٤٩١/١) و (ترمذی) به‌صحیح ناوی بردووه‌ وه‌ (البانی) به‌ حسن ناوی بردووه‌. بروانه (الصحيحه/ ٢٦٥٤).

نه خوشی و چاره سهر

وله "صحيح الحاكم" دا هاتووه له فرموده ی "انس" ﷺ که پیغمبري خود ﷺ ده فرمیت: (لاتعجزوا في الدعاء، فإنه لا يهلك مع الدعاء أحد).^۱ واته: ده سه وه سان نه بن له نزا کردندا، چونکه هیچ که سیک له گه نزا کردندا تیا ناچیت. وه له (الاوزاعي) له (الزهري) له (عروة) له (عائشه) ده گپړته وه، که پیغمبري ﷺ فرموده ی: (ان الله يحب الملحين في الدعاء) واته: خوی گوره نه وه که سانه ی خوش ده ویت که زور کا ده کن وسوون له سهری.

وه پيشه وا (امام احمد) له کتبی "الزهد" دا له سهرزاري (قتاده) ده گپړته وه که (مورق) وتویه تی: من پیتم وایه تا که نمونه یك بشیت بۆده رخستنی حال بپرواداران نه نمونه ی که مرقی باوه ردار له ناوده ریایه ك دایه له سهر پارچه ته خته یك، ههر هاوارده كات وده پارچته وه -خودا، خوابه. به لكو بزگاری بکات.^۲

خیر او په له نه کردن له وه لامدانه وه ی نزا ویاړانه وه

یه کیک له به لاگانی نه مانی کاریگري پارانه وه له سهر بنده کان، بریتی به له وه ی که ده یه ویت زور به خیرایی وه لای بدیتنه وه. که وه لامدانه وه که دوا ده که ویت، چیر ده ست به رداری پارانه وه ده بیت. نمونه ی نه وه که سیک وایه که نه مایک یان درختیک ده پوینیت به رده وام شوی ددهات، که کاتیک ده بینیت گشه کردنی توزیک سسته، وازی لی دینیت. وه له صحيح البخاری نه م فرموده ی هی ناوه ته وه که پیغمبر ﷺ ده فرمیت: (يستجاب لأحدكم ما لم يعجل يقول دعوت فلم يستجيب لي)^۳

۱ - نعم فرموده یه "ضعيف الاسناد" گپړایانه وه: (حاكم ۴۹۴/۱) وه (ابن حبان ۲۳۹۸) وه (ابن عدی) له كامل في الضعفاء ۱۳/۵ هتاوتی.

۲ - (الزهد لأمام احمد ص ۳۰۵)

۳ - (بخاری) له کابی "الدعوات" به ژماره ی (۶۳۴۰) وه (مسلم) له کتبی (الذكر والدعاء) به ژماره ی (۲۷۳۵/۹۰) گپړایانه وه.

واته: خَوای گه وره وه لَامی نَزَاو پارانِه وه کانتان ده داته وه وقبولی ده کات. نه نه
له وکاتانه دا نه بیئت که په له بکات له وه لَامدانه وهی وبلتیت پارانِه وه له خَوای گه وره
به لَام وه لَامی نه دامه وه.

وه له (صحیح مسلم) دا هم فرموده یه هیئتونه وه که پیغه مبرر علیه السلام ده فرمیت:
(لا يزال العبد مالم يدع بآثم أو قطيعة رحم، مالم يستعجل، قيل يا
رسول الله ما الاستعجال؟ قال: يقول: قد دعوت وقد دعوت فلم أر يستجب لي،
فيستحسر عند ذلك ويدع الدعاء)^۱. واته: به رده وام خَوای گه وره وه لَامی
پارانِه وکانی به نده که ده داته وه وقبولی ده کات، به مخرجیک نوعای شه پر خرابه و
په یوه ندی پچرین نه کات وه مروه ما په له نه کات. ووتیان نهی پیغه مبرری
خودا: په له کردن چی به؟ فرموی: بلتیت نه ونده پارانِه وه، به لَام نه مبینی وه لَام
بدریته وه، نیتر ده ست به رداری پارانِه وه ده بیئت و وازی لی دینیت.

وه له "مسند" ی پیغه و "احمد" دا ماتوه له فرموده ی "انس" رضی الله عنه که
پیغه مبرر علیه السلام ده فرمیت: (لا يزال العبد بخير مالم يستعجل، قالوا يا رسول الله كيف
يستعجل؟ قال عليه السلام: يقول: قد دعوت ربي فلم يستجب لي)^۲. واته: به رده وام به نده
چاکه له خبردایه تا په له نه کات. ووتیان نهی پیغه مبرری خودا، په له کردن چی به؟
پیغه مبرریش فرموی: بلتیت: له خَوای گه وره پارانِه وه که چی وه لَامی نه دامه وه و
قبولی نه کرد.

به دل پارانِه وه مهرجه کانی نری پارانِه وه

جا نه گه له گه ل پارانِه وه دا هم شتانه به ک بگریت:

۱ - (مسلم) به زماری (۵۵/۱۷-نوری) گزایمی یوه، وواتای یسحر واته ده ست له پارانِه وه
هبله گریت، پروانه سورته (الانباء: ۱۹) یه نهموی ده لیت پیوسته ده ست له دعوا هبله گرین
وقله ی قول بوغان نیت (شرح مسلم: ۵۵/۱۷).

۲ - هم فرموده ی (ضعیف الامتاد وهو صحیح لغیره)، (احمد: ۴/۲۱۰، ۱۹۳)، (المی،
المجم: ۱۴۷/۱۰).

١. "به‌دل پارانه‌وه" واته ناماده بوونی دل به‌شێوه‌یه‌کی دروست له‌پارانه‌وه‌دا.
  ٢. له‌کاته‌ شیاوه‌کاندا بیټ که‌تیایدا پارانه‌وه قبول ده‌کړیت که‌ شەش کاته که‌بریتین له‌ (سێ په‌کی شه‌و، پێش نوێژی به‌یانی، له‌کاتی بانگ و قامه‌ت کردندا، وه‌ پێش نوێژه‌ فهره‌کان، له‌کاتی سه‌رگه‌وتنی ووتارییژ بۆ مېمه‌ر له‌پوژی هه‌ینیدا ناکانی ته‌واو بوونی نوێژ له‌ پوژده‌دا، وه‌ دواکات له‌ پاش عه‌سردا).
  ٣. بوونی خشوع و زه‌لیلای له‌دل و خۆ به‌بچوک زانین و ملکه‌چانه له‌به‌رده‌ست خوای مه‌زندا.
  ٤. پوو‌کردنه‌ پوگه‌ "قیبله‌".
  ٥. پاک و خاوێن بیټ "ده‌ست به‌ده‌ست نوێژ بیټ".
  ٦. وه‌ به‌رزکردنه‌وه‌ی ده‌سته‌کان.
  ٧. وه‌ سه‌ره‌تای ده‌ست پێکی به‌سوپاس کردنی خوابی٢.
  ٨. پاشان سلاوات دان له‌ سه‌ر گیانی پاکی پێغه‌مبه‌ر ﷺ.
  ٩. پاشان داواکردنی لی‌ خۆشبوون و گه‌رانه‌وه‌ بۆ لای.
  ١٠. پاشان بیته‌ سه‌رداواکردنی مه‌به‌سته‌که‌ی.
  ١١. پارانه‌وه‌ به‌ نه‌وه‌سل کردن به‌ناووسیفاته‌ جوانه‌کان و ناک و نه‌نهایی خوای گه‌وره‌.
  ١٢. پاشتر بپاری صدقه‌ و خیرێک بده‌، نه‌نجامی بده‌.
- جا نه‌م پارانه‌وه‌یه‌ له‌وه‌ ناچیت په‌د بکړیته‌وه‌، به‌تایبه‌تی گه‌ر بیټوو له‌ پارانه‌وانه‌ بیټ که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ هه‌والی داوه‌ که‌ قبول ده‌بیټ، که‌ ناوی مه‌زنی خودای گه‌وره‌ی له‌خۆگرتوه‌.
- ئهو نزوایارانه‌وانه‌ی گه‌ناوی مه‌زنی خودای تێدایه‌**
- له‌وانه‌ نه‌وه‌ی که‌ له‌ (سنن و صحیح) ی "ابن حبان" هاتوه‌ له‌فه‌رمووده‌ی "عبدالله بن بریده" که‌ له‌باوکی یه‌وه‌ ده‌یگێرتیه‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا گوێی له‌ پیاویک بوو

ابن القيم الجوزی

دهیوت: (اللهم انی اسألك بانی اشهد انک انت الله لا اله الا انت ، الاحد الصمد الذي لم یلد ولم یولد ولم یکن له کفواً احد، فقال ﷺ: "لقد سأل الله بأسم الذي اذا سئل به اعطی واذا دعی به اجاب"، وفي لفظ: لقد سألت الله بأسمه الأعظم).^۱

واته: (نهی خودایه من لیّت ده پاریمه وه وشایه نی ددهم که هیچ خوابه ک نی به به حق وشایه نی پرستن بیّت ته نها تز جیّ نه بیّت، ته نها تز پازو نیازی ، که نه له دایک بوویته وه که سیشت لیّ له دایک نه بیّت، وه به تاه وته نهاو بیّ هاوه لیّت. پیغه مبه ری ﷺ فه رموی: به راستی به ناوی مه زنی گوردهی خودا پارایه وه که نه گهر پیّی بیاریمته وه ، وه لامت دده داته وه و دلاوی هه رشتیک لیّ بکه یث بزّ جیّ به جیّ ده کات). وه له "سنن" و "صحیح ابن حبان" دا هاتوه وه فه رموده ی "أنس بن مالک" ﷺ که پیغه مبه ری خودا ﷺ دانیشتبوو وه پیاویک نوژی ده کردو ووتی: (اللهم انی اسألك بان لك الحمد، لا إله إلا أنت المنان و بديع السموات والأرض، یا ذا الجلال والإکرام، یا حي ویا قیوم، فقال النبی ﷺ: "لقد دعاء الله بأسمه العظیم، الذي اذا دعی به اجاب، واذا سئل به اعطی").^۲

واته: خودایه لیّت ده پاریمه وه دده شزانم که به ته نها شایه نی سوپاس وستایشیت وه هیچ خودایه ک نی به به حق شایه نی پرستن بیّت ته نها تز نه بیّت، که به دیهینته ری ناسمانه کان وزه ویّت، نهی خواوه شکزو پیز ، نهی هه میشه زیندوو پاروه ستاو. پیغه مبه ری ﷺ فه رموی: "به راستی به ناوی مه زنی خودا پارایته وه ، که نه گهر پیّی بیاریمته وه وه لامت دده داته وه ، چی لیّ دلاوا بکه یث جیّ به جیّ ده کات".

^۱ - نعم فرموده یه "حسن" ابن حبان له "صحیح" ۲۳۸۳ وه "الامام احمد" له "مسند، ۳۰۶۰/۵ وه "الومذی" ۳۴۷۵ و (ابو داود ۱۴۹۳) و صحیحه الالبانی.

^۲ - نعم فرموده یه "حسن" (الامام احمد ۱۵۸/۳ و) (ابن حبان ۲۳۸۲) و (حاکم ۵۰۳/۱-۵۰۴ صحیح) گپراویانه توه وه (البانی) به صحیحی له قدیم دده (الترسل ص/۳۴).

هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌که پێشه‌وا "امام احمد" ده‌یه‌تتاوه‌ وه‌له "جامع الترمذي" له
فه‌رمووده‌ی "اسماء بن یزید" عليه السلام که پێغه‌مبه‌ر فه‌رموویه‌تی عليه السلام: (اسم الله الأعظم في
هاتين الآتين "والهكم إله واحد لا إله إلا هو الرحمن الرحيم... بقرة: ١٦٣" وفاتحة آل
عمران "ألم * الله لا إله إلا هو الحي القيوم").^١ وه ترمذي ده‌لێت نه‌م فه‌رمووده‌یه
صحیح) ه. واته: ناوی مه‌زنی خودای که‌وره‌ له‌م دوو ئایه‌ته‌ پێڕژه‌دايه: سوڤه‌تی
بقره: ١٦٣. واته "په‌روه‌ردگاری ئێوه‌ خودایه‌کی تاک و ته‌نهايه، هیچ خودایه‌ک نی به
ته‌نها نه‌وه‌ نه‌بێت که به‌خشنده‌و ميه‌ره‌بانه". وه‌سه‌ره‌تای سوڤه‌تی آل عمران که
واتا که‌ی: "الم * الله خودایه‌و هیچ خودایه‌ک نی به‌ته‌نها نه‌وه‌ نه‌بێت که هه‌میشه‌ زیندو
و پاره‌ستاره".

هه‌روه‌ها له (مسند) ی امام احمد و له (صحیح حاک) مدا هاتووه‌ له‌ فه‌رمووده‌ی
"ابو هوریره" و "انس بن مالک" و "ربیع بن عامر" عليه السلام که پێغه‌مبه‌ر عليه السلام فه‌رموویه‌تی:
(الظلوا بيا ذا الجلال والاكرام)^٢ واته: ده‌ستی پێوه‌ بگرن به‌رده‌وام بن له‌سه‌ری
و خۆتان پێوه‌ هه‌لباسن به‌خاوه‌نی پێژ و شکۆمه‌ندی به‌وه. واته خۆتان هه‌لباسن
وده‌ست بگرن به‌خاوه‌نی پێژ و شکۆمه‌ندمه‌وه.

وه‌له "جامع الترمذي" دا هاتووه‌ له‌فه‌رمووده‌ی (ابی هریره) عليه السلام ده‌فه‌رمیت: (ان
النبي عليه السلام اذا اهمه امر رفع رأسه الى السماء ، واذا اجتهد في الدعاء قال: يا حي يا
قيوم).^٣ واته: نه‌گه‌ر هه‌رکارێک به‌لای پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ گه‌رنگ بوايه‌سه‌ری به‌رز
ده‌کرده‌وه‌ بۆ ئاسمان ، وه‌نه‌گه‌ر قوڵ ببوايه‌ته‌وه‌ له‌ پارانه‌وه‌دا ده‌یفه‌رموو: یا‌هی
یا‌قیوم.

^١ - نهم فه‌رمووده‌یه "حسنه" (ترمذي ٣٤٧٨) و (ابو داود ١٤٩٦) و (امام احمد
٤١٦/٦) گێڕاوه‌ته‌وه‌.

^٢ - نهم فه‌رمووده‌یه "حسن لغوه" (امام احمد ١٧٧/٤) و (حاکم ٤٩٨/١) و (ترمذي ٥٣٩/٥)

^٣ - نهم فه‌رمووده‌یه "حسن ه" (ترمذي) گێڕاوه‌تی یه‌وه‌ به‌ژماره‌ی (٣٤٣٦).

ابن القيم الجوزی

مهروه‌ها له‌هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو دا هاتوو له‌فرموده‌ی "انس بن مالك" عليه السلام ده‌لێت: (اذا كان النبي ﷺ اذا حربه امر، قال يا حي ياقيوم برحمتك استغيث) ^١ واته: نه‌گه‌ر كاريك پێغه‌مبه‌ری سه‌رقال بگرديه "حزبه" ده‌یفه‌رموو: (يا حي ياقيوم برحمتك استغيث) واته: ئه‌ی خودای هه‌میشه‌ زیندوو پلوه‌ستاو من په‌نا بۆ په‌حه‌نت ده‌به‌م.

وه‌ده‌لێت: له‌"صحيح الحاكم" دا هاتوو له‌فرموده‌ی "أبي أمامه" عليه السلام كه‌ پێغه‌مبه‌ر فرمویه‌تی ﷺ: (اسم الله الأعظم في ثلاث سورة القرآن: البقرة، وال عمران، وطه) ^٢. واته: ناوی مه‌زنی خودای گه‌وره‌ له‌ سێ سووره‌تی قورئانی پێرژدا هاتوو: بقره، آل عمران، طه.

قاسم ده‌لێت: پشکنیم بۆم پوون بووه‌وه‌ كه‌ ئایه‌تی (الحی القيوم) ^{٥٠}. وه‌له‌ (جامع الترمذي) و (صحيح الحاكم) دا هاتوو له‌فرموده‌ی (سعد بن أبي وقاص) عليه السلام كه‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فرمویه‌تی: (دعوة ذي النون، اذا دعا وهو في بطن الحوت: ان لا اله الا انت سبحانك اني كنت من الظالمين: الأنبياء: ٨٧). ئه‌ نه‌م يدع بها مسلم في شيء قط الا استجاب الله له) ^٢. واته: نزوو پارانه‌وه‌كه‌ی "ذی النون" واته‌ یونس پێغه‌مبه‌ر "كه‌له‌ناو سکی نه‌هه‌نگه‌كه‌دا پارایه‌وه‌ فرمویی: ان لا اله الا انت سبحانك اني كنت من الظالمين... واته: هیچ خوداو په‌سترولێك نی یه‌ به‌پاست، ته‌نها تۆ نه‌بیست، پاك وبێ گه‌ردی بۆ تۆ، من یه‌كێك بووم له‌سته‌مكاران. جا هه‌ر موسولمانێك به‌م نزایه‌ بپاریته‌وه‌خوای گه‌وره‌ قبوڵی ده‌كات و وه‌لامی ده‌داته‌وه‌.

^١ - نه‌م فرموده‌یه‌ "حسن" ^{٥٠}، (ترمذي: ٣٥٢٤) و (حاكم: ٥٠٩/١) گێڕاویانه‌وه‌ وه‌ (الالبانی) به‌ حسن ی داناوه‌ (التوكل: ص ٣٤).

^٢ - نه‌م فرموده‌یه‌ "حسن" ^{٥٠}، (حاكم: ٥٠٥/١) گێڕاویاتی یه‌وم (السلسلة الصحيحة: ٧٤٦).

^٣ - نه‌م فرموده‌یه‌ صحیحه‌، (ترمذي: ٣٥٠٥) و (حاكم: ٣٨٢/٢) و (امام احمد: ١٧٠/١) و (البهقی: ٣٥٥/١) پراویه‌تیان کردوو.

وه له "مستدرک الحاکم" دا هاتوو له فهرمووده‌ی (سعد) ﷺ که پی‌غه‌مبه‌ر
ﷺ ده‌فه‌رموویت: (الا اخیرکم بشیء اذا نزل برجل منکم امر مهم فدعا به یفرج
الله عنه؟ دعاء ذي النون)^۱. واته: ئایا شتی‌کتان پی‌ بلیم نه‌گه‌ر پیاوێک له‌ نێوه‌ خو‌شی
شتی‌ک هات به‌وه‌ نزا بکات خوای گه‌وره‌ ده‌رگای لی‌ ده‌کاته‌وه‌ و پرزگاری ده‌کات؟
ئه‌ویش نزای یونس‌ی پی‌غه‌مبه‌ره‌.

هه‌روه‌ها له "صحیح حاکم" دا هاتوو که هه‌ر "سعد" گوێی له‌ پی‌غه‌مبه‌ری خودا به‌وه
فه‌رموویت: (هل ادلکم علی اسم الله الأعظم؟ دعاء لیونس. قال رجل: یا رسول الله
، هل کانت یونس خاصة؟ فقال ﷺ: الم تسمع قوله تعالی: فاستجبنا له...الأنبیاء: ۸۸..
فأینما مسلم دعا بها فی مرضه اربعین مرة فمات فی مرضه ذلك اعطی اجر شهید،
وان بری بریء مفعورا له)^۲. واته: ئایا ناوی مه‌زنی خوای گه‌وره‌تان پی‌ بلیم؟
که‌بری‌تی به‌ له‌ نزای یونس. پیاوێک ووتی: ئه‌ی پی‌غه‌مبه‌ری خودا ئه‌م نزایه‌ تایبه‌ت
نه‌به‌وه‌ به‌هه‌زده‌تی یونس‌وه‌؟ پی‌غه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فه‌رمویت: ئایا ئه‌م ئایه‌ته‌ی
خوای گه‌وره‌ت نه‌بیستوو که‌ده‌فه‌رموویت: ئی‌مه‌ وه‌لام‌ی ئه‌ومان دابه‌وه‌..... هه‌ر
موسولمانێک له‌ کاتی نه‌خو‌شیدا چل جار بی‌خوێنیت جائه‌گه‌ر به‌ریت ئه‌وه‌ پله‌ی
شه‌هیدی هه‌یه‌، وه‌نه‌گه‌ر چاک بۆوه‌ ئه‌وا خوای گه‌وره‌ لێی خو‌ش ده‌بیت.

وه له "صحیحین" دا هاتوو له‌ فهرمووده‌ی "ابن عباس" ﷺ که‌له‌ کاتی ناخو‌شی
وقه‌یراندا پی‌غه‌مبه‌ری خودا ده‌یفه‌رموو: (لا اله الا الله العظيم الحليم، لا اله الا الله رب
العرش العظيم، لا اله الا الله رب السموات السبع ورب الارض ورب العرش الكريم)^۳.

^۱ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ صحیح (حاکم) گێڕاوه‌تی یه‌وم (۵۰۵/۱)

^۲ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ "حسن" ۵، (حاکم ۵۰۱/۱) به‌مه‌ندێکی لاواز گێڕاوه‌تی یه‌وم، هه‌روه‌ها
(حافظ) له‌ (فتح ۱۵۱/۱) یه‌ بی‌ ده‌نگ یه‌وه‌ له‌ سه‌ری.

^۳ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ صحیحه‌، (بخاری ۶۳۴۵) و (مسلم ۲۷۳۰/۸۳). فهرمووی ده‌تیت: پێ‌یه‌
ئه‌م فهرمووده‌ نایابه‌ له‌ کاتی قه‌یرانه‌کاندا بو‌ریت.

ابن القيم الجوزی

واته: هیچ پرستراویک نییه به حق ته‌نھا الله نه بیټ که مهن وبه‌سۆزه، هیچ پرستراویک نیه به حق ته‌نھا الله نه بیټ، که خاوه‌نی عرش- کۆشکی مه‌زنه، هیچ پرستراویک نی یه به حق ته‌نھا الله نه بیټ که په‌روه‌ردگاری هه‌ر جهوت ئاسمانه‌کان وه‌زه‌وی یه وخواه‌نی عرش یه‌رزو مه‌زنه.

وه‌له "مسند"ی امام أحمد دا هاتوه له فهرموده‌ی (علي بن ابي طالب) عليه السلام که فهرموده‌ی: (پیغه‌مبیری خودا فیری کردووم نه‌گه‌ر کیشه‌وقه‌یرانیک پوی تیکردم بلیم: لا اله الا الله الحليم الكريم، سبحان الله تبارک الله رب العرش العظيم، والحمد لله رب العالمين)^۱. واته: هیچ پرستراویک نییه به حق ته‌نھا الله نه بیټ که هه‌میشه به‌سۆزو به‌پۆزه، پاک و بی‌گه‌ردی بۆ خوی گه‌وره‌وتبارک خاوه‌نی عرش- کۆشکی مه‌زن، سوپاس و ستایش بۆ په‌روه‌ردگاری جیهان.

وه‌هه‌روه‌ها له "مسند" دا هاتوه له فهرموده‌ی (عبدالله بن مسعود) رضي الله عنه که پیغه‌مبیری خودا صلی الله علیه و آله فهرموده‌ی: (ما اصاب احدا قط هم ولا حزن فقال: "اللهم اني عبدك وابن عبدك ابن امتك، خاصيتي بيدك، ماض في حكمك، عدل في قضاؤك، أسألك اللهم بكل اسم هو لك، سميت به نفسك، او علمته احد من خلقك، او انزلته في كتابك، او استأثرت به في علم الغيب عندك، ان تجعل القرآن العظيم ربيع قلبي، ونور صدري،

وه‌ (طبری) ده‌لټ: سله‌فی صالح هه‌میشه ده‌یان هه‌رتد، به‌دوعای کرب- ناسراوه، جانه‌گه‌ر که سبتک بلیت: نعمه یادو زیکره نه‌ک نزا. نه‌وا وه‌لامه‌کی به‌م شیوه‌یه: به‌کسم: به‌م یادو زیکره سه‌ره‌تای نزا که ده‌ست پی بکه، پاشان بامی خواسته‌کی خیزت بکه.

دوره‌م: وه‌لامی (سفيان بن عيينه) که ووتی ئایا نه‌تان یه‌سروه که خوی گه‌وره له‌فهرموده‌ی فردسیدا فهرموده‌ی: (من شفع ذکری، من مآلتي أعطيه افضل ما أعطى السائلين). واته: هه‌ر که‌سی یاد یه‌م سه‌رقالی بکات وه‌نه‌په‌رژیه سه‌ر نزاویا نه‌وه لیم، نه‌وا من به‌شی ده‌ده‌م له‌و به‌شی که به‌پاشوین نزا که‌رانی ده‌به‌خشم.

^۱ - نه‌م فهرموده‌یه "حسن"ه، (امام احمد ۹۱/۱-۹۴) و (حاکم ۵۰۸/۱) گه‌ر ئایانه‌توه، ووتی راسته له‌سه‌ر مه‌رجی "مسلم".

وجلاء حزني، ونذهب همي الا نذهب الله عزوجل همه وحرته، وبالله مكانه
فرحا "فَقِيلَ يَا رَسُولَ اللَّهِ: لَا تَعْلَمُهَا؟ قَالَ ﷺ: بَلَى يَنْبَغِي لِمَنْ سَمِعَهَا أَنْ يَعْلَمَهَا" ^۱.
واته: هر که سيک توشي ناخوښي وخه قه تيك هات بلښت: خوايه گيان، من به ندهی
توم، کوپی به ندهی تو و کوپی دايکيکم که به ندهی توپه، چاره نوسی من به نده سنی
ميهره بانی تزیه، برپاری تو به سهر مندا به جی یه، دادپه روهری تو له برپاره کانتدا
که به سهر مندا جی به جی وږه واپه، خوايه گيان لیت ده پارېمه وه ونزاده که م
به هر مه مو ناوه جوانه کانت که له خوږت ناوه، ياخود فیري په کيک له دروست کراوه کانت
کردوه، يان له قورناني پيرژندا ناوت بردوه، ياخود له لای ميهره بانی خوږت په نهانت
کردوه. که قورناني مهن وپيژ بکي ته به هاری دلم وږووناکی سنگم وده روونم،
وه په وینه ره وهی خه مه کانم. نه وا خواي گه وږه له ناخوښي وخه مه که ی پژگاری ده کات
وله برپا خوښي وشادی پی ده به خشيت. ووتيان: نه ی پيغه مبهري خودا ﷻ نایا فیري
نه بين؟ پيغه مبهري ﷻ نه رموی: به لی پتويسته هر که سيک بیستی فیري بییت
وله بهری بکات.

وه "ابن مسعود" ده لښت: هر پيغه مبهريک توشي قه يرانيک هاتبيت پاسته وخو په نایان
بردو ته بهر "سبحان الله" کردن.

(ابن ابي الدنيا) له کتبي (المجايب) دا له پله وپايه ی "الدعاو" دا نه م ږوداوه
ده گپړته وه که "حسن" ه په حمه نې خواي لبييت. ده لښت: پياويک له هاوه لانی
پيغه مبهري خودا ﷻ که له نه نصاريه کان بوو به "ابا معلق" ناسرابوو، نه م پياوه
به پاره ی خوږی وکه سانی تریش بازگانی ده کرد وشوینان ده گهړا، وه که سيکی خاوه ن
وه رع وخواناس بوو، جارنيکیان چه ته وږنيک به چه که وه ړنگه ی لی ده گريت وپيی
ده لښت: چیت پنيه داييني، چونکه ده ت کوږم. نه ویش ده لښت چیت ده ویت له پاره

^۱ - نه م فرموده یه "صحیح"، (۱/۲۹۱-۴۵۲) وه (حاکم ۵۰۹/۱) ږوانه "السلسله
الصحيحة الإلبانی - ۱۹۹۹".

ابن القيم الجوزی

بیبه و چیت داوه له کوشتنم؟ دزه کهش ووتی پارهم ناویت، مه بهستم کوشتنه ته. بازرگانه کهش ووتی: نه گهر مهر سووریت نهوا موله تم بده تا چوار پکات نویژ بکه م. دزه کهش ووتی چەندت ده ویت نویژ بکه. بازرگانه کهش ده ست نویژی گرت و چوار پکات نویژی کرد، له دوا سوخته پدا ووتی: (یاودود یاودود، یا ذی العرش المجید، یا فعال لما ترید، أسألك بعزك الذي لا يرام، وبملك الذي لا يضام، وبنورك الذي ملأ أركان عرشك، ان تكفي شر هذا اللص، یا مغيث أغثني، یا مغيث أغثني... ثلاث مرات).

واته: ئەو به پرهم و به سوژ ئەو خاوهن کوشکی مەزن

ئەو ئەو خوا به ی که چیت بویت ده بکهیت، لیت ده پارمه وه به گوره بیت که کهس بیت ناگات.

وه بهو مولکات که هیچ کانتیک کهم ناگات و بهرلورد ناگریت، وه به نورو پوناکی که مه موو گز شه کانی کوشکی مه زنی گرتوته وه که له شه پی ئەم چه ته یه (دزه) بمپاریزیت، ئەو فریاد پرس فریام که وه. ئەو فریاد پرس فریام که وه (سی جار). له م کاته دا سوارچاکیک به چه کیک وه ده رکوت و پوهو چه ته که هات وله پدا لیتی داو کوشتی. بازرگانه کهش ووتی باوک و دایکم به قوریانت بیت تۆ کیتیت نه ویش ووتی: خوا ی که و ره منی نارد بۆ فریاکه و ننی تۆ.

من فریشته به کم له فریشته کانی ئاسمانی چواره م. له به کهم نزلو پارانه وه ت ده رگا کانی ئاسمان ده نگه ده نگیان تی کهوت له پارانه وه ی دووه ست پشینویه کی له نیو فریشته کاندایا وه. وه له پارانه وه ی سی یه مدا به منیان ووت: نزای به لاداره لی نه و ما وه منیش له خوا پارانه وه که نه رکی کوشتنی نهو (دزه) به من بسپین.^۱

^۱ - نهم پرورداره "ضعیف" له "مناجاتی الدعوه" (ص ۶۳۶) پروانه (الامامیه ۴-۱۸۲) و (اسدالعابیه ۶/۲۹۵).

وه (حسن) ده لئيت: ههركه سى ده ست نوټز بگريټ و چوار ركات نوټز بكات و نه م نزاو پارانه و به بكات نه وا خواى گه وړه وه لاسى ده داته وه جا چ به لادار بيت يان بى به لاييت

نهيټه كانى نزاو پارانه وه

نژد چار مه ندى نزاو پارانه وه ده بينيت كه كه سانتيك پي پارانه ته وه. جا خواى گه وړه يان به موى جوى كيشه و كه سه كه قبلې كړوه. يا خود پيگه وتي به كيك له وگاته كه نزاى تيدا قبول ده بيت. يان خواى گه وړه له برى چا كه يه ك كه نه و كه سه نه دجامى داوه. نه و نزا به ي قبول كړوه. نيتر خه لكى واده زانټ نهټنى قبول بونى نه و نزا به له ووتو و شه كانيدايه كه پي پارانه ته وه. نيتر نه و ووتانه به كارد دهټن له نزا كانياندا. هه روه كو كه سټك له كاتيكي شياودا جوره دهرمانيك به كارد دهټن بى نه خوشيه چاره سهرى ده كات دواتر كه ساني تر هه مان جوى دهرمان به كارد دهټن بى نه خوشيه كانيان واده زانن چاره سهرى هه موو نه خوشيه ك ده كات. كه نه مه ش خوى له خوى دا هه له يه و نژد كه س تيايدا به هه له دا چوونه دوور نيه نه و نزا به له ته نيشت يان له سهر گړپي كه سټك دا گيرا بوويټ نيتر كه ساني نه فام واده زانټ نهټنيه كه ده گه پټه وه بى جوى نزاو دلباكي وده روونى كه سه كه و شتوازي نزا كړنه كه، جانه گار له به كيك له ماله كانى خودا بيت باشته لاي خواى گه وړه.

چه ك به خاوه نه كى كه ووتوه

نزاو پارانه وه كان نمونه ي چه كن، وه چه كيش به خاوه نه كى كه ووتوه، نه ك ته نها به چه كه كه. جا هه ركاتي ك چه كه كه باش بيت، وه هه لگره كى "خاوه نه كى" بازو ده ست ومشتي چاك بيت ويه ريه ستى نه بيت، باشته دوژمن ده پيكيټ.

جا کام له م سئ هۆکاره بوونی نه ما ، نه و کاریگه ریه که متر ده بیته وه . واته نه گهر
روشه کانی نزا که باش نه بیت و نه و که سه ی که ده پارینه وه دل و ده روون وهوشی یه ک
نه خات، وه پێگه ری یه که هه بیت له قبول بوونی نزا که ، نه و کاریگه ری نابیت.

له نێوان نزا و قه ده ردا

لێره دا پرسیارێکی باو هه یه له نێوان خه لکیدا نه ویش نه وه یه که نه گهر له قه ده ردا
له سه ر که سێک شتێک نوسرابیت، ئیتر پووده دات جا ئیتر نزا بکات یان نه یكات.هیچ
کاریگه ری نی یه . وه هه روه ها به پێچه وانه وه ، نه گهر له سه ری نه نوسرابیت نه و
پوونادات ،جا نزا بکات یان نا.

پێتێک پێیان وایه که ناوه پێکی نه م پرسیاره راسته و وه ده ست به رداری نزا و پارانه وه
بوونه ، جا نه م پێره له گه ل نه فامی و گومرایاندا پێچه وانه ن، چونکه نه وێن ده ست گرتن
به هۆکاره کان "الاسباب" په د ده که نه وه .

جا نه گهر به یه کێکیان بوێت: نه گهر تیری نوسرابیت له سه رت که قه ده ره ، نه و
پووده دات ئیتر نا ن بخوێت یان نه یخوێت، وه به پێچه وانه شه وه نه گهر مندا ل بوون
قه ده ربیت ، نه و پووده دات نه گهر بچینه لای خێزانه کانمان یان نا، وه به پێچه وانه وه .
جائێتر پێویستمان به پرۆسه ی هاو سه رگه ری وێن هێنان نی یه ؟!

نا یا هیچ مۆفێکی خاوه ن ژیر نه مه ده لیت؟!

نه نانه ت ناژه له کان و گیانه به ره کانیش نه مانه نا ئین. که ده زانی به ره وام بوونی ژیان
به نده به ده ست گرتن به هۆکاره کانه وه ، بگه ره نه و پێره له ناژه ل که مترن.

وه هه ندیکێ تر ژیری خۆیان به وه ده رخه ن که ده لێین: نزا و پارنه وه سه رقا ل بوون
پێوه ی له پووی په رسته نه وه خوا ی گه وه پا داشتی له سه رده داته وه . به لام هیچ
کاریگه ری یه کی نی یه له سه ر پووده و کان و دلاکان جی به جی نابن.

لیره دا هیچ جیلاو زیه ک نی په له نتوان نه م پیره و نه وانه ی پښوودا ، هه روه کو بلښت کاریگری نزاوپارانه وه وه ک بوونی نه بیټ وایه .

پېړیکی له مانه ژیرتر ده لښ: نزاوپارانه وه نیشانه ویه لکه یه کن که خوی گوره ته رخانی کړدوه بۆ جی به جی بوونی پېړیستیه کان. واته هه رکاتیک خوی گوره که سانپکی سهرکه وتوو کړد که نزاوپارانه وه بکن، نه و به لگه ی نه وه په نه وکاره جی به جی بووه . هه روه کو کاتیک که هه ورپکی رهشی سارد له زستاندا ده بینیت ، به لگه ی باران بارینه .

وه وونیان: وه هه روه ها به هه مان شپوه بۆ په رستن وپاداشت، جی باوه پی ویاخی بوون له گال سزا، نه مانه نیشانه ی پوودانی پاداشت وسزان به یی نه وه ی هۆکارین. به هه مان شپوه شکان له گال شکاندن، سوتان له گال سوتاندن، خوین پشتن له گال کوشتندا، واته هیچ کام له مانه هۆکاری ته واونین، وه بوونی په یوه ندی نتوانیان نه نها له په کچوونپکی ناسایه نه ک هۆکاریکی کاریگر. به مهش پېچه وانه ی شمع وعقل و فیرته نه وه ستنه وه ، بگره پېړی عاقل وداناکان به م پېړه پښه کهن.

پاستی یه که ی: (که پېړی سی یه م هه یه که پرسبارکه ر باسی نه کړدوه) که پټیان وایه هه رشتیک که له قه ده ردا نوسراییت ، به نده به هۆکاره کانی یه وه ، وه نزاوپارانه وهش یه کتکه له هۆکاره کان. جامه رکاتیک به نده ده سستی گرت به هۆکاره کانه وه نه و نه و قه ده ره پووده دات، وه به پېچه وانه وه به نه بوونی هۆکاره کان قه ده ره که پوونادات.

وه هر نه م وانا به ده گه یه نیت که هۆکاری تیری نان خوارینه وه هۆکاری مندا ل بوون ښ هینانو چرونه لای خېژانه که ته . وه هۆکاری نورینه وه چاندنه ، وه هۆکاری چرونه به هه شت کرداری چاکه یه ، وه هۆکاری چرونه ډوژه خ کاری خراپه یه . وه نه م پېړه پاسترین پټین.

نزاویارانه وه له به هیژترین هۆکاره کانی قهزاقه دهره

به م شپوه نزو پارانه وه له به هیژترین هۆکاره کانی ، جانه گه ره دهری که سیک به ندبیت به نزو پارانه وه ، که واته نابی بوتیت نزو پارانه وه بی سووده . ههروه کو چون نه شپاوه بوتیت خولدن و خولدن وه سه رجه م کارو کرداره کان بی سوودن ، وه هیچ هۆکاریک به نه ندازه ی نزاویارانه وه سود به خش و کاریگر نین بۆ به دهست هینانی خواست و به به سه کان ، هه ریژه ده بینیه ن پیری هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ که له هه موو که سیک زیاتر شاره زاترو خواناس تر بوون ، که به رده وام ده ستیان به نزاویارانه وه ده گرت مه رجه کانیان به جی ده میتا .

وه خه لیفه عومهری کوپی خه تاب ﷺ به نزاویارانه وه زال ده بوو به سه ر نوژمه کانیاندا . که هه میشه به هاوه لانی ده ووت : "نپوه به رتیریتان سه رناکه ون ، به لکو ئپوه له ئاسمانه وه سه رده که ون" . وه ههروه ها ده یفه رموو : "من خه می قبول بوون و وه لامدانه وه ی نزاکنم نی به ، به لکو خه می نزا کردنه ، چونکه گه به کول نزا بکریت ، نه وا وه لامدانه وه که ی له گه ل خۆیدا به " .

جا نه و خودایه ی که نزای به خشیوه ، مه به ستی وه لامدانه وه بووه هه ریژه ده فه رمیت : (وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ... بقرة : ۱۸۶) واته : "نه ی پیغه مبه ر نه گه به نده کانم پر سیارت لی بکه ن ده به ره م ، نه وا من نزیکم لی یانه وه ، به هاناو هاوارو نزیانه وه دیم ، هه رکاتی لیم بیارینه وه و نزا بکه ن" .

وه له سنن ابن ماجه دا هاووه له فه رموده ی (ابی هریره) ﷺ که پیغه مبه ر ﷺ فه رمویه تی : (من لو يسأل الله يفضب الله عليه) ^۱ واته : هه رکه سیک نزانکه کات وله خوا نه پاریته وه خوی گه وه لی توژه ده بیت .

^۱ - نه م فه رموده ی "حسن" ، یتشو ناماژ مه نام بی کردوه .

نه خوځښی و چاره سهر

نهمه نه رده ده گه يه نيت كه په زامه ندي خواي گه وره كه هه مووی خوځښی و به خته وهری به ، له نزاكردن وپارانه وه لتي ، وه هه روه ها توپه بوونی خواي گه وره ليتمان كه هه مووی به لاو نه هامه تی به له ده ست به رداریوونه له نزل وپارانه وه .

امام احمد له كتيبې (الزهد) دا نهم "الثره" ده گپړي ته وه كه: (انا الله، لا اله انا ، اذا رضيت باركت، وليس لبركتي منتهى. واذا غضب لعنت، ولعنتي تبلغ السابع من الولد) واته: من (الله) م، هيچ په رسترلويك به پاست نى په تنها من نه بيت، جا نه گهر له هه ركه سيك پازى بيم نه وا پيت وپه ركه ت به سهريدا ده پڙنيم، وه پيت وپه ركه تی من كوتايى نايه ت، وه نه گهر توپه بم نه فره ت ده كه م ، وه نه فره تی من تا هوت نه وه وه چه ده گات.

وه هه روه ها سرجه م هه قل و نه قل و فتره ت و نه زموونه كانى نه ته وه و ميله تان به جياوازی زمان وړهنگ وشوینش نه وه ده سه لمينن كه نزيك بوونه وه له خواي گه وره مايه ی خپرو چا كه وچا كه خوازی به وه باشترین هوكاره له م بواره دا. وه به پيچه وانه شه وه دوور كه و تنه وه له خواي گه وره مايه ی سرجه م نه هامه تی وشه پخوازی به .

وه هيچ هوكاريك نه بووته مايه ی خوځ گوزه رانی بڼه كه سه كان به نه ندازه ی ملكه چ كردن وپه ندایه تی كردن ونزيك بوونه وه له خواي گه وره ، وه چا كه كردن له گه ل دروست كړاوه كانيدا . جا خواي گه وره به ده ست هينانی سرجه م خپری دونيوا قیامت و شه پری دونيوا قیامت به سستونه وه به كاره كانمانه وه . وه كاری به سستونه وه به هوكاره كانه وه . وه له قورتاندا له هه زاره ها شویندا نهم پاستيه دووپات ده كانه وه كه سزاوپاداشت به نده به جوړی كاره كانه وه . هه روه كو ده فهرمويت: (فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَأْ نُهْرًا عَنْهُ فَلَمَّا لَهُمْ كُرُوءًا قِسْرَدَةً خَاسِيْنَ . الاعراف: ۱۶۶) واته: جا كاتيك كه هه سرگښی په كيان كړد له وه ی كه قه ده غه كړاويو لتيان ، نيتمه ش پيمان ووتن: بينه كږمه له مهيمنيتكى سوك وپيسوا وپوړ له په حمى خوا. وه ده فهرمويت: (فلما اسفرونا

ابن القيم الجوزی

اشتمنا منهم... زحرف: ۵۵) واته: جا کاتیک یتیمه یان تووره کرد وبقی یتیمه یان هستاند، یتیمه ش توله مان لی سهندن.

وده ده رمویت: (وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا... مائدة: ۳۸) واته: دزی "نیر" و دزی "می" واته له پیاوژندا، ده سته کانیان بچینه وه وهک سزایهک به وهی نه نجامیان داوه. وه هروه ها ده ده رمویت: (إِنَّ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتِينَ وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقِينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرِينَ وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعِينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقِينَ وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّائِمِينَ وَالصَّائِمَاتِ وَالْحَافِظِينَ فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرِينَ اللَّهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتِ أَعَدَّ اللَّهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا.... احزاب: ۳۵) واته: به پاستی نافرمتان وپیاوان له موسولمانان وپاوه پداران و ملکه چه کان وپاستگزیان وئارامگره کان وله خوا ترساوه کان وه به خشنده کان وپژوو گران وداوین پاکان، وه نه وانه ی که یادی خواده کهن، شهوا به خشین ولبیورده ی وپاداشتی نقره زن وین سنووریان له لایه ن خوی گه ورده وه بق ناماده کراوه. وه له م جوره نقره یه و نه وه نده به سه.

وه هندی جاریش له سه رشبوانی مهرج وپاداشت به نده، هروه کو خوی گه ورده ده ده رمویت: (إِنْ تَقُوا اللَّهَ يَحْمِلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ... الأنفال: ۲۹) واته: شهی باوه پداران. نه گهر له خوا بترسن وپاریزگاری بکهن شهوا خوا بهرچاو پزوشنی به کی تهواتان بق فهراهم ده مینبت. وه هله و گوناوه کانتانیش داده پویشیت ولبتان خوش ده بیت.

هروه ها ده ده رمویت: (فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ فَخِذُوا أَنْفُسَكُمْ فِي السَّبِيلِ.... توبة: ۱۱) واته: جا نه گهر تهویه بکهن وپه شیمانی ده رپین و نویره کانتان نه نجام بدهن وزهکات له مال و سامانتان ده ریکه ن، شهوا برای ثابینی نیوهن. وه هروه ها ده ده رمویت: (وَالَّذِينَ اسْتَفْهَمُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقَيْنَهُمْ مَاءً غَلَقًا.... الجن: ۱۶) واته: نه گهر

نور خه لکه ښکته پاست ونيسلامه تي بگرته بهر نيمه بارانی به پيت و بهر که تيان به سهر تاندا ده بارينين. ودهه بينين هه نديک جاريش به پيتي (لامی تعليل) ديت.

هه روه کو دهه رمويت: (لَيَذُرُوا آيَاتِهِ وَلَيَذْكُرُوا الْآلَاءَ... ص: ٢٩) واته: بقره و هه ناپه ته کانی ليک به نه وه و پيری لي بکه نه وه و بقره و هه ښه کان په ندو نما موزگاری و هريگړن و ټيټيگړن. ودهه روه ها دهه رمويت: (لَتَكُونُوا شُهَدَاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا... البقرة: ١٤٣) واته: تاوه کو نيوه بينه شاهيد به سهر خه لکی يوه ودهه پيغه مبه ريش شاهيد به سهر نيوه وه.

ودهه ندي جاريش شمارزی (کي) ديت که نه ويشت بق (تعليل) ه، هه روه کو دهه رمويت: (کي لا يکون دولة بين الأغنياء منكم... الحشر: ٧٠) واته: بقره و هه نيوه سامانه ته نها له نيوان دهوله مه نده کانی نيوه دا نه پيت.

ودهه ندي جاريش به شمارزی (باء سبي) واته هه کاري ديت که دهه رمويت: (ذلك لما قدمت أديکم... آل عمران: ١٨٢) واته نيوه سزايه له نه نجامی دهست پيشخه ري خوتادايه. ودهه روه ها دهه رمويت: (ما کم تعلمون... مائدة: ١٠٥) واته: به وهی که نيوه ده تان کرد.

هه روه ها دهه رمويت: (ما کتم تکبون: يونس: ١٥٢) واته: به وهی که نيوه دهه سستان ده که وټ.

(ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِآيَاتِ اللَّهِ: آل عمران: ١١٢) واته له بهر نه وهی نه مانه هه ميشه ناپه ته کانی خويان به درو دهه خسته وه. ودهه ندي جاريش ته ولو که ري به ياريده دهه ميتيت که دهه رمويت: (فَرَجُلٌ وَامْرَأَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا فَتُذَكِّرَ إِحْدَاهُمَا الْأُخْرَى... البقرة: ٢٨٢) واته: پياوټک دوو شافرهت له وکه سانهی که شايه تي دانيان په سنده له لاتان، که په کيک له و دوو شافرهت له پيری کرد نيوه تريان له يادی دهه ميتيت. ودهه رمويت: (أَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّا كُنَّا عَنْ هَذَا غَافِلِينَ... اعراف: ١٧٢) واته: نه که له پيڅی قيامه تدا بلين نيمه بي ناگا بويين له م راستيانه.

ابن القيم الجوزی

و ده‌فهرمویت: (أَنْ تَقُولُوا إِنَّمَا أُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلَي طَائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَا.... الأنعام: ۱۰۶) واته: نهك بلین: به‌راستی کتبی تاسمانی بق دور ده‌ستهی "گاوروجوله‌که" پیش نیمه دابه‌زینراوه.

و ده‌ه‌ندی جاری تریش به (ف) ی هکاری (سبیه) ده‌هینیت که ده‌فهرمویت: (فَكذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَذَمَّنَمْ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنبِهِمْ فَسَوَّاهَا.... الشمس: ۱۴) واته: باوه‌پیان پی نه‌کردو به‌دریان خسته‌وه و حوشتره‌کیان سه‌ریپی، خوای گه‌وره له‌توله‌یدا ولاتیانی کاول کرد وله‌گه‌لا زه‌ویدا ته‌ختی کرد، که ده‌فهرمویت: (فَقَصَّوْا رَسُولَ رَبِّهِمْ فَأَخَذَهُمْ أَخَذَةً رَابِيَةً.... حاقة: ۱۰) واته: سه‌ریچی و سه‌رکه‌شییان نواند به‌رامبه‌ر پیغه‌مبه‌ره‌کیان شه‌وا خوای گه‌وره توله‌ی لی سندنه‌وه به‌گرتنیکی سه‌خت. و ده‌فهرمویت: (فَكذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ.... المؤمنون: ۴۸) واته: سه‌ریوکیانیان به‌درق ده‌خسته‌وه به‌م شیوه‌یه بوونه که سانبک له‌نیاچوه‌کان.

و ده‌ه‌ندی جاریش نامرازی (لما) ده‌هینیت که ده‌ست نیشانه بق سزایه‌ک. و ده‌فهرمویت: (فَلَمَّا أَتَوْا اتَّفَقْنَا مِنْهُمْ... زحرف: ۵۵) واته: جا کاتیک نیمه‌پیان توپه‌کردو بقی نیمه‌پیان ه‌ستاند توله‌مان لی سندنه‌وه.

و ده‌ه‌ندی جاریش (بأن) ده‌هینیت که ده‌فهرمویت: (إِنَّمْ كَانُوا إِسْرَاعُونَ فِي الْخُرُوت.... انبیاء: ۹۰) واته: شه‌وان به‌راستی له‌کاری خیردا پیش برکییان ده‌کرد. و ده‌فهرمویت دژی شه‌م پیپه: (إِنَّمْ كَانُوا قَوْمَ سَوَاءٍ فَأَغْرَقْنَا هُم أَجْمَعِينَ.... انبیاء: ۷۷) واته: شه‌وان پیپه نه‌ته‌وه‌یه‌کی خراپه‌کار بوون بویه نیمه‌ش ه‌ره‌مه‌موویانمان نوقمی ناو کرد وخنکان.

و ده‌ه‌ندی جاریش نامرازی (لولا) به‌کارده‌هینیت که کاری پیکه‌وه‌گری دانی داهاتوه که ده‌فهرمویت: (فَلَوْلَا أَنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ * لَلِیْتَ فِي بَطْنِهِ إِلَهٌ سِوَمِ يُعْتَبَرُونَ.... صافات: ۱۴۳-۱۴۴) واته: نه‌گه‌ر پیغه‌مبه‌ر یونس له‌وکه‌سانه نه‌بوابه

نه خوښی و چاره سهر

که مه مېشه يادی خولو سبحان الله ی ده کرد. نهوا تارېژی زیندووبوونه وه ده بوايه له ناو سکی نه هه ننگه که بوايه.

وه هندی جاريش نامرانی (لو) به کار ده هیتیت که نیشانه ی مارجه، که ده فهرمیت: (لَوْ أَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ... نساء: ۶۶) واته: جا نه گهر نه وان پاستی به گریزه ی ناموزگاری و فهرمانی نیمه پفتاریان بگردابه، نهوا چاکتر بوو بوان.

وه تیکړا قورنانی پیرېز نذر پاشکاوانه هر له سهرتاوه ی تاکونایی کاری چاکه و خیر وشه پ و حکم بوونه و هریه کان ده به ستنېته وه به هژکا ره کانیه وه "الأسباب"، به لکو پیکه ستنی نه حکامی دونیاو قیامت و به رژه وهندی وگنده لی به کان ده به ستنېته وه به هژکارو کاره کانه وه.

جا هه رکه سیک به فرلوانی له م بابه ته تی بگات نهوا سوو دمه ندیه کی نذر ده بیت. وه هیچ کاتیک به نه فامی و نه زانی و بی ده سه لاتی یه وه پشت ناکاته وه له قه دهر، پشت به ستنی به قه دهر بی ده سه لاتی بیت، و ه بی ده سه لاتی ش پشت به ستنی بیت به قه دهر. به لکو تیگه یشتووی ژیر نهو که سه یه که قه دهر به قه دهر وه لام ده داته وه. وه به قه دهر پال به قه دهر وه ده نیت وه به قه دهر به رهنکاری قه دهر ده بیتنه وه، چونکه مرقو ناتوانیت بی نه مانه بژیت، چونکه برسیتی و نونیتی سهرماو جوړه کانی مه ترسی و وریایی هه مووی له قه دهر وهن.

وه هه مېشه بوونه و هره کان له هه ولی نه و دان که قه دهر به قه دهر پال پشته وه بنین. به م شپوره یه نه گهر که سیک خوی گوره سهرکه و تووی بکات، نهوا قه دهری سزاو تولی قیامت به قه دهری توبه و باوه پ و کرداری باش پال پیوه ده نیت. جا هیچ کاتیک خوی ناک و نه نه که خاوه نی هه ربو دنیایه کارو حیکمه ته کانی پیچه وانه و پوچه ل که روه ی به کتری ناوه ستنېته وه.

جا ئەم بابەتە لە شکۆمەندترین بابەتەکانە بە مەرجی کە سێک نرخی بزانیت و پەچاوی بکات. وەتەنەها خودا پشت و پەنایە.

بەختەوهری مەرۆڤ لەناسینی ھۆکارەکانی چاکەو خراپەدایە

بەلام لە ھەمان کاتدا پێویستمان بە دوو کاری تر ھەیە کە بەختەوهری ھەراھەم دەھێنێت. ئەویش:

یەکەم: بە وردەکاری ھۆکارەکانی چاکەو خراپە بزانیت، وەبەرچاوی پوونی ھەبیت لەوێ کە لە پێش چاویدا پوو دەدات و لەخۆی وکەسانی تریش وەتەوانەیی کە دەیان بیستێت لەکۆن و نوێدا.

وەباشترین پێناسەیش بۆ ئەم مەبەستە توێژینەو و وردبوونەو ھەبە لەقورئانی پیرۆز کە بە فراوانی باس لە ھۆکارەکانی چاکەو خراپە دەکات. پاشان (سونەت) ە کە ھاوھەلی قورئانی پیرۆزە، وەبەبەشی دوو ھەمی "نیگا" ناو دەبرێت. جا ھەرکەسێک لەم دوو سەرچاوەیە بگات سەرکەوتوو دەبێت ، چونکە ھەردووکیان "قورئان و سونەت" سەرچەم ڕێگاکان و ھۆکارەکانی چاکەو خراپەیی خستۆتە پوو. چ لەباسی مێژوو پێشبینەکانمان لەنەتەو ھەکانی تر، وەتەو ھەندەیی باسیش کە داھاتوو ھەکان و ئایەتی زانستی دەخانە پوو کە زیاتر باو ھەمان پتەو دەبێت، کە قورئان و سونەت و پێغەمبەریش ﷺ راست و دروستن دوور لە گومانن.

و ھەخوای گەرەش بە ئێنەکانی خۆی بەجێ دەھێنیت، جا مێژوو شیکردنەو ھە پووداوەکانە کە خراو پێغەمبەرە کەیی چەندە بە پوونی ئاماژەیان بۆ ھۆکارەکان و چاکەو خراپە کردووە.

بەختەوهری لەو ھەدایە کە خۆت بە ھەلەدا نەبیت

دووەم: پێویستە مەرۆڤ زۆر وریا بێت لەو ھە کە خۆی ھەل نەخەلەتینیت و خۆی بە ھەلەدا نەبات ، کە ئەمە لە گەرنگترین ھۆکارەکانە. مەرۆڤ خۆی باش دەزانیت کە تاوانکاری و یاخی بوون و خۆلە گێلی دان یەکیکە لە ھۆکارە زیان بەخشەکان و مەترسی

نه خوښی و چاره سهر

ده خاته سهر دونه باو قیامه تی، نه مه له لای هه موو که سیک پوون وناشکرایه. به لام خوځ خه له تانندن وځوگیل کردن هه رجاره ی به شتیك، وهك پشت به ستن به لی بورده یی ولی خوځ بوونی خوی گوره چاریك، وه چاریکی تر به وه ی ماوه به کی تر سالیکی تر توبه ده که م وده که پیمه وه، یاخود بیانور گرتن که هه رچی به سهر دیت له سهری نوسراوه له قه ده ردا. نیت تر نه م ده سه لاتی نی په وه یان به نه نجامدانی هه ندی کاری خیر له چه شنی "مذوب" سونه دایه. یان به بیانوی خوځ سهر قال کردن به زانسته وه یان چاویکړدنی له هه ندی پېشه نگی له خوځ گوره تر و... هتد.

نه مانه هه ره موویان بریتین له خوځ هه لځه له تانندن.

جیاوازی له نیوان تهوبه ی راسته قینه و "النوح" تهوبه ی زاره کی

زوریك له خه لگی وا گومان ده به ن که هه رچی بکه یت له تاوان وتاوانکاری به نه نها ووینی ووشه ی "استغفرالله" هه ره مووی ده سپړنه وه وخودا لیس خوځ ده بیت. به کیک له وکه سانه ی که خوځی به شاره زا ده زانیت له "فقه" پتی ووت: من هه رچی بکه م له تاوان ده یکه م، دواتر سه د جا "سبحان الله وبعده" ده لیم، نیت هه ره مووی ده سپړنه وه. هه روه کو پتفه مبه ری نازون عليه السلام مژده ی دلوه که ده قهر میت: (من قال في يوم "سبحان الله وبعده" مائة مرة" حصلت عنه خطايا و لو كانت مثل زبد البحر) ^۱ واته: هه رکه سیک پوځی سه د جار بلیت "سبحان الله وبعده" شهوا تاوانه کانی له سهر ده سپړنه وه نه گه رچی به قه د که فی سهر ده ریا تاوانی هه بیت.

وه به کیکی تر له خه لگی شاری مه که پتی ووت: هه رکه سیک له نيمه گه ر هه ر ناوانیک بکات، دواتر خوځی بشوریت وپو ماوه ی هه فته به ک "طواف" بکات به ده وری که عبه دا نیت تاوانه کی ده سپړنه وه.

^۱ - نه م فرموده به صحیح، (بخاری ۶۴۰۵) و (مسلم ۲۱۹۶) گپي ایا نه وه.

ابن القيم الجوزی

وهك سڀيڪي تر پڻي وٽم: ٿوه تا فرموده يهڪي راست ودروست له پڙغه مبهري خودا ﷻ ده گڙنه وه كه فرموده تي: (اذهب عبد ذنباً فقال: اي ربي اصببت ذنباً فأعفري فغفرله، ثم مكث ما شاء الله، ثم اذن ذنباً آخر، فقال: اي ربي اصببت ذنباً فأعفري، فقال الله عز وجل: علم عبدي ان له رباً يغفر الذنب ويأخذ به، قد غفرت لعبدي، فليصنع ما شاء)^۱ ولته: بهنده يه كم تاوانتيكي ٿه نجام دا، دواتر ووتي: ٺهي خوابه گيان توشي تاوانتيك بووم ليٽم خوشبه. ليٽي خوش بووم. پاشان بوماوه يهڪي تر مايه وه، دواتر جاريڪي تر تاوانتيكي ٿه نجامدا. ووتي: ٺهي خوابه گيان توشي تاوانتيك بووم، ليٽم خوش به. خوابي گوره فرمودي: بهنده كه م ده زانيت كه خوابيكي هه به خاوهني لٽي بورده يه و ليٽي خوش ده بيت. بڙيه له بهنده كه م خوش بووم چي ده گات بابيڪات.

هه بڙيه منيش به پي پي دلنبايي يه وه ده زانم كه خودايه كم هه به له تاوانه كان خوش ده بيت ليٽمان ده بورٽ.

جا له راستيدا ٿم پڙه له خه لڪي خوابي هه لواسيوه به م دهق ونيڪستانه وه وه پشت نه ستور بوونه پيوهي. وه هر کاتيڪ گلهي وڙه خنه يان ناراسته كه يت سه بارهت به تاوانتيڪ كه ٿه نجاميان دليٽ، راسته وخو ٿم فرمودانهت بڙده هڻنه وه ده ريارهي ليٽي بورده يي ويه خشنده يي خوابي گوره، به پشت به ستن به م دهقه تڪاڪاريانه "الرجاء".

چوره گاني نيگه يشتني هه له بو ٿم دهقانه له لايه خرابه گارانه وه

نيگه يشتني خه لڪه نه قام له م باره يه وه شحي سهيروسه مريه يان هه به: وهك ووتي هه به يهڪيان كه ده ليت:

كثر ما أستطعت من الخطايا اذا كان القدر علي كريم

^۱ - ٿم فرموده "صحيح"، (مسلم ۲۷۵۸) و (بخاري ۷۵۰۷) گزيانته وه.

نه خوځښی و چاره سهر

واته: چېت پی دهرکیت له تاوانکاری نه نجامی بده مادام شو که سهری که بڼ لای دهرچیت به خشنده یه وه یه کتیکي تر ده لیت: پاک بوون له تاوان نه قامی یه سه باره ت به فراوانی به خشنده یی ولی بوردده یی خوی گوره.

وه که سیکی تر ده لیت: ده ست هه لگرتن له تاوان و تاوان نه کردن بی شهرمی ویی نه ده یی یه سه باره ت به لای بوردده یی خوی گوره و یچوک ته ماشاگردنیتی.

وه "محمد بن حزم" ده لیت: هه ندیکم له وکه سانه م بینیوه له کاتی نزاو پارانه وه دا ووتویه تی: خودایه من پشتت پی ده به ستم له "عصمه" واته بی تاوانی و پاکي ویی گوناهی.

وه هه ندیکي تر له وپیږه له خړیایی بووه خړیان هه لده واسن به بابیه تی "جبر" وه ده لیتن: هه رچی مرؤ هه یه هیچی به ده ست نی یه وژیرده ست وناچارکراوه که هه موو شتیک بکات له تاوانکاری ویاخی بوون، چونکه شته کان هه ره مووی به ده سستی خوی گوره. وه هه ندیکي تر له وپیږه به بابیه تی "ارجاء" سهرله خړیان ده شتوینن وه ده لیتن: باوه پ "ایمان" ته نها په یوه سته به دله وه که له دله وه خودا به پاست بزانیت، نیتر کرده وه کانی مرؤ په یوه ندی به باوه پوه نی یه. وه باوه پی خرابترین مرؤ فیش وه که باوه پی فریشته کان "جبریل و میکائیل" وایه.

وه که سانیکي تر له م پیږه خړیان به وه دل خړش ده کهن که (هه ژاران وپیاوچا که کان وخوانا سانپان) خړش ده ویت و هه میسه سهردانی گوږه کانپان ده کهن ولتپان ده پاپینه وه ته وه سولیان پی ده کهن دلوا ده کهن له وان که هاوکاریان بکهن تا خوا لیتان خړش بیت و دلاوی شیفای لی ده کهن...

وه هه ندیکي تریان پشت به باو یا پیریان ده به ستن که نه وان له لای خوی گوره پتیکو پله وپایه یه کی گوره دیان هه یه و فریای وه چه کانپان ده کهن، نمونه ی نه مانه ش نژدن، له واته پادشاکان کاتیک یه کیک له وه چه کانپان ده که ویته کاریکی ناره واره، نه وان به سوود وه رگرتن له پله وپایه یان فریایی ده کهن له دنو نیا دا.

و هه ندىكى تر پشت به وه ده به ستن كه خواى گه وړه لى بوردېه ، وه سزادانى به نده كانى هيچ له مولك ودهوله مەندى زياد ناكات ، وه لى بوردېه لى خوش بوونيش هيچ له دهوله مەندى ومولكى نه و كه م ناكات. چا نه گهر په كيك له نيو ماله كه پيدا ده رپايه ك ناوى سازگار پى بكات، وه كه سىكى هه ژارو تينوو بى چوپى ناو بىته به رده رگاي نايا پى گرى ده كات كه چوپى ناو له وده رپايه بى بداتى؟! بى گومان خواى گه وړه زور له وه دهوله مەند تر وفرلوانترو به خشنده تره. هه ر بويه نيمه بى هه ژار پيوستمان به چوپى لى بوردېه بى به خشنده بى خوا هه يه. وه خواى گه وړه له هه موو كه سىك به خشنده تره.

وه هه يانه پشت ده به ستنيت به خراب تىگه يشتن له دهقه كانى قورئان وسونه. وه كو پشت به ستنى هه ندىك به نايه تى: (وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى... الضحى: ٥) واته: خواى گه وړه نه وه نده ت پى ده به خشنيت كه پازيت ده كات..... "جا من پازى ناهم به وه بى كه بم خانه دوزخه وه" نه م ليكده وه په له لوتكه بى نه فاميدايه به رامبه ر به م نايه ته. بى نه ده بى بى نه نجام دانه، چونكه بى گومان خواى گه وړه پى خوشه و پازى به به سزادانى تاوانكاران وسته مكاران كه سووون له سهه تاوانكارى. بى گومان پيغه مبه ريش ﷺ به م كارى خودا پازيه.

وه هه روه ها وه كو پشت به ستنى كه سائيك به نايه تى: (إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً... زمر: ٥٣) واته: خواى گه وړه له هه موو تاوانه كان ده بوريت وخوش ده بيت..... كه نه م تىگه يشتنه ش له ناپه وائرين جورى تى گه يشتنه بى نه م نايه ته پى روزه، چونكه هاويه شى په پيدا كړدنيش واته "شريك" يش ده گريته وه نه م نايه ته؟ كه چله وپوږيه سهرجه م تاوانه كانه؟ وه هيچ كه سىكيش گومانى نى به كه نه م نايه ته ده رحه ق به توبه كاران دابه زيووه. كه له هه موو تاوانه كانى پيشووتريان خوش ده بيت چا نه گهر نه م نايه ته ده رحه قى توبه كاران نه بوايه، بوه موو پى ريك بيت، نه وكاته هيچ واتايه ك بى به لینه كانى خواى گه وړه نه ده مايه وه كه باس له سزاي دوزخ ده كات بى بى باوه ر

وموشریک وتاوانکاران ، وه‌هروه‌ها فهرموده‌ی ده‌ره‌یانی پێڕێک له‌دۆزه‌خی به‌کان که‌یه‌کتاپه‌رستن به‌شه‌فاعه‌تی پێغه‌مبه‌ر ﷺ بۆ به‌هه‌ست.

که‌ ئه‌مه‌ کال فام وپهرته‌سکی ئه‌وکسانه‌ ده‌سه‌لمی‌نیت ، چونکه‌ ئه‌وه‌تا خوای گه‌وره‌ له‌و ئایه‌ته‌دا به‌گه‌شتی باس ده‌کات ، به‌لام له‌سوره‌تی "النساء" ئه‌م بابته‌تایبه‌ت ده‌کاته‌وه‌ ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ... النساء: ٤٨) واته‌:خودا له‌که‌سانێک خۆش نابێت که‌ هاویه‌شی بۆ برپار ده‌ده‌ن، جگه‌ له‌مه‌ له‌هه‌موو شتێکی تر خۆش ده‌بێت.

ئه‌گر خوای گه‌وره‌ مه‌به‌ستی تۆبه‌کاران نه‌بویه‌، جیاوازی نه‌ده‌کرد له‌نیوان تاوانه‌کانی "شیرک وشتی تریش" مادام له‌برابردوودا کردوویه‌تی و ئیستا ته‌ویه‌ی کردووه‌ و نایان کاته‌وه‌ . وه‌هروه‌کو گومپاکان وه‌ه‌ندی له‌نه‌فامان به‌ئایه‌تی: (يَا أَيُّهَا الْإِنْسَانُ مَا غَرَّبَكَ بِرَبِّكَ الْكَرِيمِ... الانقطار: ٦) واته‌: ئه‌ی مریۆ تۆ چی وای لێ کردوویت که‌سه‌رکه‌ش بیت به‌رامبه‌ر په‌روه‌ردگاری میهره‌بان وپه‌زیزت.

وه‌هروه‌ها ووتی هه‌ندی له‌گومپایان سه‌باره‌ت به‌ئایه‌تی: (لَا يَمْلِكُنَا إِلَّا الْأَلْهِيُّ * الَّذِي كَذَّبَ وَتَوَلَّى... الليل: ١٥-١٦) واته‌:ناچیتته‌ ناو ئاگره‌وه‌ ، مه‌گه‌ر که‌سانی درنده‌و ئاپوخت وخوانه‌ناس نه‌بێت. ئه‌وه‌ی به‌رنامه‌ی خودای به‌ناپاست ده‌زانی وپشتی تێ ده‌کرد. وه‌ ئایه‌تی: (اعْدت للكافرين...البقرة: ٢٤) واته‌: بۆ کافره‌کان ئاماده‌کراوه‌. به‌لام ئایه‌تی: (اعْدت للكافرين...البقرة: ٢٤) که‌باس له‌ دۆزه‌خ ده‌کات، به‌هه‌مان شێوه‌ش فهرمودیه‌تی بۆ به‌هه‌شتیش: (اعْدت للمتقين... آل عمران: ١٣٣) واته‌: ئاماده‌کراوه‌ بۆ له‌خواترسان.

جا که‌ ده‌فه‌رمیت بۆ کافران ئاماده‌کراوه‌خۆ پێگه‌ری له‌وه‌ش ناکات که‌سته‌مکارو فاسقه‌کان بچنه‌ دۆزه‌خه‌وه‌ . هه‌روه‌کو چۆن ئاماده‌کردنی به‌هه‌شت بۆ له‌خواترسان مانای ئه‌وه‌ نی به‌ چیتر ئه‌وانه‌ی تۆزقالتیک باوه‌ریان هه‌بووه‌ نه‌چته‌ به‌هه‌شته‌وه‌ .

ابن القيم الجوزی

هه‌روه‌ها هه‌ندیکی تر به پۆڤو و گرتنی پۆڤانی "عاشورلو عه‌ره‌فه" ته‌نانه‌ت هه‌یانه ده‌لێت پۆڤو گرتنی عاشورا تاوانی سالتیک ده‌سپێته‌وه^۱، وه‌ پۆڤووی عه‌ره‌فه ته‌نها بۆ زیاد کردنی پاداشته ، که‌چی نه‌م بێ ئاگایه نازانیته که پۆڤووی مانگی په‌مه‌زان ونویژه نه‌زه‌کان خه‌یریان له پۆڤووی عه‌ره‌فه و پۆڤو عاشوراش زیاتره و بایه‌خدار نره . که‌ بێ گومان نویژه‌کان وه‌نویژی هه‌ینی بۆ هه‌ینی یه‌کی تر په‌مه‌زان بۆ په‌مه‌زانیکی تر ده‌بنه‌ مایه‌ی لێ خۆش بوون و سپینه‌وه‌ی تاوانه‌ بچوکه‌کان، به‌مه‌رجی خۆی له‌تاوانه‌ گه‌وره‌کان بپارێزێت^۲.

جا ئایا چۆن پۆڤوویه‌کی سونه‌ت ده‌توانێت نه‌و هه‌موو تاوانه‌ گه‌وره‌یه‌ بپسپێته‌وه ، له‌کاتێکدا خاوه‌نه‌که‌ی هه‌یشتا به‌رده‌وامه‌ له‌سه‌ر نه‌جهمدانیا؟! نه‌مه‌ مه‌حاله .

جانه‌گه‌ر بێتو مرقه‌ ده‌ست له‌تاوانه‌ گه‌وره‌کان هه‌لبگریت و پۆڤووی سونه‌ته‌کان "عاشورلو عه‌ره‌فه" نه‌جهم بدات و ته‌وبه‌ بکات و نه‌وساته هه‌ردوو هۆکاره‌که‌ یه‌که‌هه‌ گرن و پال پشته‌ن بۆ په‌کتری که‌ کار له‌سپینه‌وه‌ی تاوانه‌ گه‌وره‌کانیش بکات ، هه‌روه‌کو چۆن "په‌مه‌زان بۆ په‌مه‌زان ونویژه‌فه‌زه‌کان" هاوکارن بۆ سپینه‌وه‌ی تاوانه‌ بچوکه‌کان به‌مه‌رجیک ده‌ست له‌گه‌وره‌کانیش هه‌ل بگریت. نه‌وه‌تا خوای گه‌وره‌ش ده‌فه‌رموێت: (إِنْ تَجْتَبِرُوا كِبَآئِرَ مَا تَنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرْ عَنْكُمْ

^۱ - له‌م‌رو ده‌یه‌کی "صحيح" لسم بارمه‌وه هاتوه‌ که‌ پێشمه‌ر پرسیاری لسی کسرا سه‌باره‌ت به‌رژوو گرتسی "عاشورا" فه‌رموویه‌تی: (يَكْفِرُ الْمُنَافِقُ). (بخساری-باب موم یوم عاشورا) و (مسلم- الصيام: ۱۹۶-۱۹۷/۱۶۲). وه‌به‌هه‌مان شێره‌ بۆ رۆژی "عه‌ره‌فه‌" له‌ هه‌ردوو "صحيح" دا هاتوه‌.

^۲ - له‌م‌رو ده‌یه‌کی "صحيح" لسم بارمه‌وه هاتوه‌ که‌ پێشمه‌ر فه‌رموویه‌تی: (الصلوات الخمس، والجمعة، ورمضان الى رمضان، كفارات لما ينهن مالم تفش الكبائر). (مسلم- الطهارة- ۱۴- ۲۳۳/۱۶) گێڕایه‌تی یه‌وه . وه‌له‌سه‌رووی نه‌مانه‌شه‌وه‌ خوی گه‌وره‌ ده‌فه‌رموێت: (إِنْ تَجْتَبِرُوا كِبَآئِرَ مَا تَنْهَوْنَ عَنْهُ تُكْفِرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ.... انشاء: ۳۱) واته‌: نه‌گه‌ر بێتو خۆتان پارێزن له‌تاوانه‌ گه‌وره‌کان ، نه‌وا له‌تاوانه‌کاتان خۆش ده‌بین.

سَيِّئَاتِكُمْ... النساء: ۳۱) واته: نه‌گەر بێتو خۆتان بپاریژن له‌تاوانه‌ گه‌وره‌كان، نه‌وا له‌تاوانه‌كانتان خۆش ده‌بین.

چا‌ه‌ه‌ركا‌تی ه‌زكاره‌كانی سه‌پینه‌وه‌ی تاوانه‌كان ن‌ه‌ر‌ه‌ن و به‌ه‌یزین نه‌وسانه‌ ن‌ه‌ر‌ه‌ن نه‌گه‌ری لی خۆشبوون و سه‌پینه‌وه‌ی تاوانه‌ گه‌وره‌كانیش ده‌بێت.

گومانی باش بردن به‌خوای گه‌وره‌... تینگه‌بشتنی هه‌له

وه‌كو پشت به‌ستن به‌و فهرمووده‌ قودسیه‌ی كه‌ پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ بۆمان باس ده‌كات كه‌ خوای گه‌وره‌ فهرموویه‌تی: (وانا عند حسن ظن عبدي بي، فليظن بي ماشاء) واته: من به‌پێی گومانی باشی به‌نده‌كه‌م، كا‌ری له‌گه‌ل ده‌كه‌م جا چۆن گومانم پێ ده‌هات با‌پییات.

۱ - نعم فهرمووده‌ "صح"، (بخاری ۷۴۰۵ یوه‌ (مسلم ۵/۱۷) گه‌ر‌ایانه‌مه‌وه‌. له‌ده‌ه‌ی فهرمووده‌یه‌کی درێژ كه‌ "ابی هریره" كه‌تبه‌مبه‌ر فهرموویه‌تی: (انا عند ظن عبدي بي، وانا معه اذا ذكرني فإن ذكرني في نفسي ذكرته في نفسي، وان ذكرني في ملأ ذكرته في ملأ غير منهم، وان تقرب الي بشير تقربت إليه ذراعاً، وان تقرب الي ذراعاً تقربت اليه باعاً وان اتاني بمشي أتيت به‌رولة). واته: من به‌پێی گومان بردنی به‌نده‌كه‌م پێم، وه‌من هه‌له‌گه‌لێدام هه‌ركا‌تی له‌ ده‌روونی خۆیدا یادم بكا‌مه‌وه‌، منیش له‌لای خۆم یادای ده‌كه‌مه‌وه‌، نه‌گه‌ر نه‌و له‌لای كسانێکی تر یادمی كرد‌ه‌وه‌، منیش له‌لای كسانێکی له‌وان چاكو‌ یادای ده‌كه‌مه‌وه‌، وه‌نه‌گه‌ر نه‌و به‌سێك له‌من ن‌ه‌يك پێمه‌وه‌، له‌وا من به‌لێك له‌نی ن‌ه‌يك ده‌جمه‌وه‌. وه‌نه‌گه‌ر به‌لێك له‌من ن‌ه‌يك بووه‌وه‌، له‌وا من هه‌نگاوێکی گه‌وره‌ له‌نی ن‌ه‌يك ده‌جمه‌وه‌. وه‌نه‌گه‌ر به‌ر‌و‌پ‌ه‌شت بێت بۆ لام، له‌وا من به‌خێزایی دێم بۆ لای. وه‌مه‌روه‌ها له‌لای مسلم به‌م خێویه‌ هات‌وه‌وه‌. نعم فهرمووده‌یه‌ كه‌ "جابر بن عبدالله" ده‌لێت گوێم له‌پێغه‌مبه‌ر بوو له‌پێش مردنی به‌سی زۆر ده‌فهرموو: (لا يموت احدكم الا وهو يحسن الظن بالله) واته: كه‌سێك له‌م‌ێه‌ نه‌مریت تا گومانی باش به‌خوای خۆی نه‌یات.

"نروى" ده‌لێت: مه‌به‌ستم لێره‌دا گومانی باش واته‌ با‌وه‌ری واییت كه‌خوای گه‌وره‌ و ه‌حی لی ده‌كات و سه‌زای نادات. وه‌زانایان ده‌لێن: له‌كا‌تی له‌ش ما‌غیلا زۆر له‌خوا به‌وسیت و كا‌ری چا‌كه‌ نه‌ه‌جام بدات، وه‌له‌ كا‌تی مه‌ره‌مه‌رگیشدا تكا‌كا‌ریت و گومانی باش به‌خودا به‌ریت كه‌سه‌ر فره‌زی ده‌كات.

وه‌ فهرمووده‌ی "مسلم" پشت راستی نعم حا‌لقه‌ ده‌كا‌مه‌وه‌ كه‌تبه‌مبه‌ر ده‌فهرمیت: (يعت لخل عبد على مامات عليه) واته: خوای گه‌وره‌ مرد‌وه‌كان له‌سه‌ر هه‌مان حا‌لقه‌ی مرد‌زی زین‌داریان ده‌كا‌مه‌وه‌

واتا چون گومانم پی دهبات چی به سهردا بهیتم هر وی له گهل ده کم. بی گومان که سیک گومانی چاکه به خوی گوره دهبات چاره پوانی مامه له ی چاکه لی دهبات، که خوی چاکه خوازییت وه چاره پوانی پاداشتی چاکه خوازی یه که ده کاته وه. چونکه خوی گوره له سهر به لینی خویته و تهوبه ی لی قبول کردوه.

وه هر که سی بکری تاوانه گوره کان و خرابه کاری به دره و شتی و یاخی بوون بیت له دنیا، هه میسه بیر له ده ده کاته وه که خوی گوره چون توله ی لی ده سی نیته وه، وه هر ئه تاوانکاریانه ده به نه ریگر که به گه شینانه وه گومانی باش به ریت به خوی گوره، ئه مه له دنیا شدا هه رویه. تۆسه ریچی له خۆت گوره تر بکه بیت چاره پوانیت سزات بدات نه که پاداشت بدله وه. جا هر که سیک باشه ی نه نجام دابیت چاره پوانی باشه ده کات له خواوه وه به پیچه وانه شه وه.

هه روه کو "حسن البصری" ده لیت: ئه و باوه پدارانه ی که کاری چاکه ده کن وه هه ریۆیه گومانی چاک و باش به خوی گوره ده به ن، به لام تاوانکار چونکه گومانی خراب به خوی گوره دهبات هه میسه خه ریکی کاری خرابه یه.

چون گومانی باش به خودا به ریت له کانتیکدا هه میسه سه ریچی فه رمانه کانی ده کات ومان پیشیل ده کات، وه دزابه تی په یامبه رانی "بانگ خوازی" ریگی خواده کات، وه بی باوه پی ده نوینیت به رامبه ر به بوون و سیفات و تاوه جوانه کانی خوا. وه باوه پدار به نه قام و نه زان و کۆنه په رست له قه له م ده دات؟ چون گومانی باش دهبات که خوی گومانی وایه که ئه و خودایه نه فه رمان ده کات و نه قسه ده کات نه توپه ده بیت و نه ریگری ده کات؟!

هه ریۆیه خودای گوره ده رباره یان ده فه رمیت: (وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرَاكُمُ فَاصْبَحْتُمْ مِنَ الْخاسِرِينَ... فصلت: ۲۳) واته: ئه وه به رنه نجامی ئه و گومانه ناپ سه ندانه تان بوو به رامبه ر په روه ر دگارتان، ئیستا بووه هوی داخران و تیا چونتان وچوونه ریزی زه رمه ندانه وه.

جامه‌ركه‌ستێك ئەمه بپرویاوه‌پێ بێت ، چاچۆن گومان ده‌بات كه خۆای گه‌وره‌ لێی
خۆش بێت و به‌ به‌هه‌شتی به‌رینی شادبكات؟ ئەمه‌ خۆ خه‌له‌تاندنه‌ و سه‌رلێ شێواوی
به‌كه‌ شه‌پتان دواكه‌وتوو كه‌انی پێ گومارده‌كات، نه‌ك گومان باش بردن.

تاوانكار و ناخێ بوو ، بێ ئاگایه‌ له‌سیفاته‌ جوانه‌كانی خودا گه‌ده‌یه‌یشت
وده‌یه‌یشت

گه‌ر به‌جوانی له‌م حاڵه‌ته‌ ورد بینه‌وه‌ كه‌ چۆن له‌دلی مرۆفیکدا ئەم دوو شه‌ته‌
کۆده‌یه‌یه‌وه‌ . کاتی که‌ دلنایه‌ كه‌ خۆای گه‌وره‌ به‌وردی ده‌یه‌یشت و ووتنه‌کانی
ده‌یه‌یشت و به‌ئاگایه‌ له‌ نه‌پێنی و ناشرکراکانی و به‌ل به‌رده‌میدا پاره‌ستاره‌ كه‌ تاوانکاری
ده‌کات و ماف و یاسای خودا پێشێل ده‌کات . هه‌رخۆشی به‌رپرسه‌ له‌ سه‌رکار و ووتنه‌کانی
كه‌ نه‌جای دهن . له‌گه‌ڵ هه‌موو ئەمانه‌شدا هه‌شتا پێی وایه‌ گومانی باش به‌خودای
گه‌وره‌ به‌ریت، ئەمه‌ جگه‌ له‌ قێلی شه‌پتان و سه‌رکه‌شی ده‌روون نه‌یه‌یت هیچی تری نه‌ .
(أبو امامه سهل بن حنيف) ده‌لێت: من و (عروه بن الزبير) چووین بۆ لای خاتوو
عائشه‌ (رضی الله عنها) فرموی: (لو رأيتما رسول الله ﷺ في مرض له، وكانت عنده ستة
دنائير اوسبعة دنائير، فأمروني رسول الله ﷺ ان نفرقا، فشفلني وجمع رسول الله ﷺ
حتى عافاه الله ، ثم سألتني عنها فقال: ما فعلت؟ أكنت فرقت الستة الدنائير ؟
فقلت: لا والله، لقد كان شغلني وجمعك، قالت: فدعا بها فوضعها في كفه، فقال: ما ظن
نبي الله لو لقي الله وهذه عنده؟) ^١ . واته‌: ئەگه‌ر ئێوه‌ پێغه‌مبه‌ری خوداتان ببینایه‌ له‌
یه‌كێك له‌ نه‌خۆشیه‌كاندا، پێنج یان شه‌ش دیناری لای بوو، پێی دام و فرموی: په‌رش
وبه‌لای بکه‌رموه‌ به‌ سه‌ر هه‌ژاراندا . نوێتر منیش به‌هۆی سه‌رقاڵ بوونم به‌نازارو ئێش
پێغه‌مبه‌ری خواره‌ پاسپارده‌كه‌م له‌یاد چوو . پاشان پێغه‌مبه‌ری خودا چاك بۆوه‌ ، لێی
پرسیم چیت كرد، پاره‌كه‌ت بلاوكرده‌وه‌؟ منیش پێم ووت به‌هۆی سه‌رقاڵ بوونم

^١ - ئەم فرموده‌یه‌ صحیح ه، (امام احمد ٨٦/٦-١٨٢، ١٠٤) گێڕایه‌تی یه‌وه‌ سه‌نده‌كه‌ی
صحیحه‌

به نازاری تۆوه له یادم چوو. پیغه مبه ریش لیتی وهرگرتم وهرمووی: ئایا ده بیئت گومانی پیغه مبه ری خودا چی بیئت کانتیک به دیداری خودا بگم وئهم بپه پاره یه م لابی؟ ... وه له فهرمووده یه کی تر دا له بری برگه ی "نبی الله" برگه ی "محمد" هاتووه.

جانه گهر ئه مه دیدو بۆچوون وگومانی پیغه مبه ری خودا بیئت، ئه بیئت گومانی ئه نجامده رانی تاوانه گه وره کان سته مکاران چۆن بیئت... ئایا به ته نها ووتنی ئیمه گومانمان باش بووه به تر خودایه که سزمان ناده یه، ئیتر ئیمه ش بۆیه هه موو جۆره کاریکمان ده کرد. پزگاریان ده بیئت و سزای دۆزه خ ناچێن؟

پاک و بی گهردی بۆخوا ی گه وره... گوماریی مرۆڤ به چی پله یه که ده گه یه نیت. ئه وه تا هه زده تی ابراهیم (سه لامی خوا ی لیبیئت) به و ده کاته نه ته وه که ی و ده لیت: (أَنْفُكَا إِلَهَةً دُونَ اللَّهِ يُرِيدُونَ * فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ... صافات: ۸۶-۸۷) واته: ئیتره شنی ده ست هه لیه ست ده که نه خوا له جیاتی په ره رده گار ده تانه ویت بیپه رستن؟ باشه ناخر ئیتره چ گومانیکتان له په ره رده گاری جیهانه کان؟

تیکه یشتنی دروست له مه ر گومانی باش بردن به خودا

ئوه ی له م بابته وردبیتوه بۆی ده رده که ویت که گومانی باش بردن به خودا مایه ی کرداری باشه وچا که یه. چونکه مرۆڤ ده زانیت که خودای گه وره پاداشتی چا که ی کاره باشه کانی ده داته وه هه ر بۆیه کرداری باشه وچا که ئه نجام ده دات.

جا هه رچه نده گومانی باش بیئت ئه و زیاتر کاری باش ئه نجام ده دات، به لام گومانی باش بردن به خودا له گه ل شوین که وتنی ئاره زوو یه که ناگریتته وه. هه ربۆیه له فهرمووده ی (شداد بن اوس) دا هاتووه که (ترمذی) له (مسند) دا هاتووه که پیغه مبه ری خودا ﷺ ده فهرمیت: (الکیس من دان نفسه وعمل لما بعد الموت والعاجز من اتبع نفسه هواها وتمنى على الله) واته: که سی ژیرو وریا ئه و که سه یه

۱ - نه م فهرمووده یه حسن لفره ه، (ترمذی- ۲۴۵۹) به حسن ی دادبیت وه (امام احمد ۱۲۴/۴) وه (ابن ماجه- ۴۲۶۰).

نه خوښی و چاره‌سەر

که لږرسینه وه ولټیچینه وهی (محاسبه‌ی) خوښی ده‌کات وکار بۆدوای مردن ده‌کات، وه‌که‌سی بی ده‌سه‌لات ویی ئیراده نه‌وکه‌سه‌یه که به‌شوینی ئاره‌زیازی وه‌وا ده‌که‌ویت، نه‌ها ئاوات ده‌خواریت به‌خوای گه‌وره‌.

به‌پوختی:

گومانی باش بردن به‌خودا، هاوڕێکه له‌گه‌ژ ده‌ست گرتن به‌هۆکاره‌کانی بزگاری له‌ قیامه‌دا، به‌لام له‌گه‌ژ ده‌ست گرتن به‌هۆکاره‌کانی تیاچوون به‌روه‌هه‌لتیرچوون شتێک نی به‌ ناوی گومانی باش بێت.

جانه‌گه‌ر ووترا: به‌ئێ ده‌کریت، چونکه په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی ولێ بورده‌یی خوای گه‌وره‌ بی سنوره‌و پیش توو په‌بوونی که‌وتوو وه‌هه‌موو شتێکی داپۆشیوه‌.

جیاوازی له‌نیوان گومانی باش بردن به‌خودا و بوغرا بوون به‌خودا

وه‌نه‌گه‌ر ووترا: خوای گه‌وره‌ زۆر له‌مانه‌ی که‌ ئێوه باسی ده‌که‌ن ده‌وله‌مه‌ندتر و به‌خشنده‌تر ولټیورده‌تر و به‌زه‌یی به‌، ئیمه‌ هه‌رچی بکه‌ین په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی به‌که‌ی ده‌مانگرتیه‌وه‌. راسته‌ خوای گه‌وره‌ خاوه‌نی چه‌ندین سیفاتی جوانی هاویشیه‌ی ئه‌مانه‌یه‌، به‌لام له‌سیفاته‌ ئایا به‌کانی خوای گه‌وره‌ بریتی به‌ له‌ "دانایی- الحکمه" وه‌هه‌ریه‌که له‌م سیفاتانه‌ی سه‌روه‌ که‌ باس کران له‌ شوینی شیاو و گونجاوی خۆیدا به‌کارده‌هێنیت وه‌ بۆ که‌سانیکیش شایه‌نی نه‌وه‌بن که به‌زه‌یی و په‌حمه‌نی بیانگرتیه‌وه‌ له‌نه‌به‌کاران و چاکه‌ خوازان نه‌که‌ که‌سانی خوانه‌ناس و تاوه‌نکارو سه‌مه‌کار و پیتشیل کاری یاساو شه‌رعی خودا بن.

به‌لکو بۆ که‌سانیکه له‌بری کاری خراپه‌ چاکه‌ ده‌که‌ن و سه‌رجه‌م نه‌وته‌مه‌نه‌ی که‌ ماویانه له‌کاری خێردا به‌ختی ده‌که‌ن. جابه‌ئه‌مه‌یان ده‌وتریت گومانی باش بردن به‌خوای گه‌وره‌. وه‌به‌وی تریان ده‌وتریت "غرور" بوون به‌خوای گه‌وره‌... په‌تا به‌خودای گه‌وره‌ ده‌گرین.

ابن القيم الجوزی

نه و نه نا خوای گه وړه ده فەر موویت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ... البقرة: ٢١٨) واته: نه و که سانه ی که با و ه پریان هیتاوه و کتوچ ده که نه و تری ده کوشن له پیتناوی خودای گه وړه، نه وانه مه به ستیان په حمه ت و به زه یی و میهره بانی خواجه. خوای گه وړه نه مانی به پېږی نکاکار ناو ده بات نه که فاسقه کان.

مه و نه ها ده فەر موویت: (ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّوءَ بِحِثَابٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ وَأَصْلَحُوا إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ... النحل: ١١٩) واته: نه و که سانه ی به نه زانین کاری خرابه یان نه نجام داوه به لام پاشان ته و به یان کردووه و گه پلونه ته و به بی لای خوای گه وړه و کاری چاکه خولزیان نه نجام داوه، نه و خوای گه وړه بی کاره کانی پېشو تریان لیتورده و به به زه یی و میهره پانه.

خوای گه وړه پیمان پاده گه یه نیت که لیتورده یه بی نه و که سانه ی به م شیوه یه گه رابیتنه و به بی لای خودا. جا که سانی ژیر وزانا بابه تی "رجاء - تکا" له شوینی. شپاوی خزیدا به کارده هیتن، به لام نه زان و نه فامه کان له شوینی شپاوی خزیدا به کاری ناهیتنیت.

نه و که سانه زور نه فام و نه زانن که پشت به په حمه ت ولی بوردی خودا
ده به ستن له هه مان گاندا فەرما یشته گانی پشت گوئی ده خن

تَقْرِيكَ لَهْ خَلَكِي بَهْ نَهْ فَا مَانَهْ پشت نه ستوری په حمه ت ولی بوردی خوای گه وړه بوونه فەرما یشته کانیشی پشت گوئی ده خن و دلو اکاریه کانی جی به جی ناکه ن، و ده بلتی له یادیان چووه که خوای گه وړه خاوه نی توندترین سزایه و ه هیچ به ریه ستیک نییه پتگری له خشم و توره یی خودا بگریت به رامبه ر به تا و نه یاران. جا هه رکه سی پشت به لېورده یی خوا ببه ستیت و سوور بیت له سر تا وانکاری، نه و ده مل هوپ و یاخی و که له په ق وایه.

"معروف" ده لایت: تږ ټکا له که سیک ده که یت که په حمت لى بکات ویتبوریت، که چى به به رده وامى تږش بى قهرمانى ده که یت ویاخى ده بیت لى، ته مه نه وپه پى بى عه قلى و سهر شوقى په .

وه به "حسن" یان ووت: ده بیږن رږور ده گیریت؟

نه ویش ووتى: نه ترسم... فریم بداته نوره خوه پاکى نى په .

وه هره وها ده پووت: "هندي له خه لکى نه ورنده پشقیان به لیخوش بوونى خودا به ستوره که کاتى مردن وله دنیا ده رچوون ته نانه ت فریایى ته وپه گردنیش نه که وتن" هره ده بیږن ده لایت: نیمه گومانى باش ده به ین به خودا ، به راستى درو یان کرد ، نه که ر گومانى باشیان بېر دایه کارى باشیان نه نجام بدایه .

پیاوړیک له "حسن" ی پرسى: تږ پات چونه به پېړیک که له دانیشتنه کانپاندا رږور ده ترسینن به نه ندازه په که ده لایت نیستا ده فریم له ترسانه ؟

حسن ووتى: به پای من هاوړیتى کردنى ته م پېړه که لى باشته له پېړیک که هره ر دلنیات که نه وده که ترس وېریت له قیامت که م بیته وه .

وله هره ورو "صحيحین" دا هاتوه له فرموده ی "اسامه بن زيد" که ده لایت گویم لى بووه که پتفه مبر عليه السلام فرموده تی: (يُجاء بالرجل يوم القيامة فيلقى في النار، فتندلق اُفتاب بطنه فيدور في النار كما يدور الحمار برحاء، فيطوف به أهل النار، فيقولون: يا فلان، ما أصابك، ألم تكن تأمرنا بالمعروف وتنهانا عن المنكر، فيقول: كنت أمركم بالمعروف ولأتيتهم، وأنهاكم عن المنكر وأتيتهم)^۱ واته: پیاوړیک ده مینن له پړوږى قیامتدا ده یغه نه نار نوره خوه، هره چى پخوله کانی ناوسکى هه به هره مورى ده که ویته سه رزه وى، وه به ده ورى پخوله کانی ده سوپړیته وه وه کو سوپانه وه ی گویدرږږ به ده ورى میخصکه که بډا. خه لکى پتې ده لیتن: نه ی فلان که س

^۱ - نهم فرموده ی صحیح (بخاری: ۳۲۶۷ - ۷۰۹۸) وه (مسلم: ۱۸/۱۱۰) -
نورى) گېر اېانه توه .

ابن القيم الجوزی

چیت به سهر دا ماتوره ، نهی تۆله دونیادا فرمانت پیّ نه ده کردین به چاکه و پئنگریت ده کردین له خراپه ؟ نه ویش ده لئیت: من فرمانم پیّ ده کردین به چاکه که چی خۆم نه ده کرد، وه پئنگریم ده کردین له خراپه ، که چی خۆم ده مکرد.

وه امام احمد ده گپ پێته وه له فرموده ی "ابی رافع" که ده لئیت پێغه مبه ر به لای گۆرستانی (بقیع) دا تۆ پهری و فرمووی: (أف لك، فظننت انه یریدنی ، فقال: لا ، ولكن هذا قبر فلان، بعثته ساعیا الی آل فلان، فقل ذمّرة فذرع الآن مثلها من النار) واته: فرمووی: تۆف له تۆ، منیش وام زانی که مه به سستی من، پێغه مبه ر فرمووی: نه خیر مه به ستم تۆ نییه مه به ستم نه و گۆرپه ، که گۆپی فلان که سه ، جارێک ناردم له لای فلانه تیره غه نیمه تیره کۆبکاته وه به لام له وێ پارچه قوماشیکێ له غه نیمه که مه لگرت بۆ خۆی به بی پرس ، ئیچستا نه و قوماشه وه ک خۆی له ناگر دوست کراوه . وه له "مسند"ی امام احمد دا ماتوره له فرموده ی "انس بن مالک" رضی الله عنه فرمووی که پێغه مبه ر صلی الله علیه و آله فرموویه تی: (مررت لیلۃ اسری الی علی قوم تقرض شفاھهم بمقارض من نار، فقلت: من هؤلاء قالوا خطباء من اهل الدنيا، كانوا يأمرؤن الناس بالبر وینسؤن انفسهم) . واته: له شهوی ئیسرادا که به رزکرامه وه بۆ ئاسمان، پێتێکم بینی که لێوه کانیاں ده بپردان به مه قه سی ناگرین، پرسیم ئه مانه کێ؟ ووتیان: ئه مانه ووتار بێژن له خه لکی دنیا له نه ته وه که ت، که مه میشه فرمانیاں ده کرد به چاکه و خۆیاں له بیر ده کرد.

وه مه روه ها له فرموده ی "انس بن مالک" رضی الله عنه ده لئیت که پێغه مبه ر فرموویه تی صلی الله علیه و آله: (لا عرج بی، مررت بقوم لها اظافر من نحاس یخمشون بها وجوههم وصدروهم، فقلت: من هؤلاء یا جبریل؟ فقال: هؤلاء الذین كانوا یأکلون لحوم الناس ، ویقعون فی

^۱ - نهم فرموده یه (ضعیف الاسناد)، (امام احمد: ۷/۶، ۳۹۲) (الطبرانی ۳۰۲/۱) و (النسائی ۱۱۵/۲) به رواه (مجمع الزوائد ۵۴/۳).

^۲ - نهم فرموده یه "صحیح"، (امام احمد: ۳/۲۳۱، ۱۲۰، ۲۳۹) گۆرپه یه وه.

اعراضهم^۱. واته: له کاتى باند کردنه‌وه‌م له‌شه‌وى ئیسراو میعراجدا به‌سەر نه‌ته‌وه‌و پێرێکدا تێپه‌ریم که نینۆکی دروژیان هه‌بوو له‌ مس دروست کرابوو به‌و نینۆکانی چنگیان دهدا له‌ده‌م وچاو سنگیان ودایان ده‌رپتی. به‌جبریل ووت: ئه‌م پێره کێ به‌؟ ئه‌ویش ووتی: ئه‌مانه‌ ئه‌و پێره‌ن که‌هه‌میشه‌ گۆشتی مرقه‌ه‌کانیان ده‌خوارد و به‌ خراپه‌ باسی ناموسی خه‌لکیان ده‌کرد... مه‌به‌ستی له‌گۆشتی خه‌لکی واته‌ غه‌یبه‌ت کردنه‌.

وه‌هه‌روه‌ها له‌ "انس" وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ به‌ زۆری ئه‌م ووتیه‌ی یه‌ر ووتیه‌ی ده‌کرده‌وه‌ که‌ ده‌یفه‌رموو: (يا مقلب القلوب والابصار، ثبت قلبي على دينك، فقلنا يا رسول الله، ائمانا بك وبما جئت به، فهل تغفل علينا؟ قال ﷺ: نعم، ان القلوب بين اصبغين من اصابع الله يقلبها كيف شاء)^۲. واته: ئه‌ی ئاوه‌ ژووکه‌ ره‌وه‌ی دل وچاوه‌ کان، دل وده‌رومان جێگر که‌ له‌سەر ئاینه‌ که‌ت. ئێمه‌ش ووتمان ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر ئێمه‌ باوه‌رمان به‌تۆ هه‌تاوه‌ و وه‌به‌وه‌شی که‌تۆ هه‌تاوته‌ و ئایا هه‌تشتا لێمان ده‌ترسیت که‌ بگۆرێین؟ فه‌رمووی: به‌ئێ... دله‌ کان له‌ نێوان دوو په‌نجه‌ن له‌ په‌نجه‌کانی خوای که‌وره‌، ده‌یان گۆریت چۆنی بویت.

وه‌هه‌روه‌ها هاتوه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ به‌ جبریلی ووت: (مالي لاري مكائيل ضاحكا ههه؟ قال: ما ضحك منذ ان خلقت النار)^۳. واته: بۆچی هه‌ج کاتێک می‌کائیل نابینم که‌ پێ بکه‌ نیت؟ ئه‌ویش فه‌رمووی: له‌ وپۆژه‌وه‌ی که‌ ئۆزه‌خ وئاگر دروست کراوه‌ ئه‌و ئێتر پێ نه‌که‌نیوه‌.

وه‌ له‌ صحیح مسلم دا هاتوه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموویه‌تی: (يؤتى بأئعم اهل النار، فيصبغ في النار صبغة. ثم يقال له: يا ابن آدم، هل رليت خيراً قط؟ هل مر بك نعيم

^۱ - ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ "صحیح"ه‌، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو.

^۲ - ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ "صحیح"ه‌، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پێشوو، (۱۱۳/۴، ۳/۲، ۱۸۳/۴) وه‌ (حاكم ۵۲۵/۱) به‌ صحیحی داواوه‌ له‌ سه‌ر مه‌رجی "مسلم".

^۳ - ئه‌م فه‌رموده‌یه‌ (حریف الامناد)ه‌، (امام احمد ۲۲۴/۳) گێڕاوه‌یه‌ته‌وه‌ (حافظ المنعمی له‌ المجموع: ۳۸۵/۱) دا هه‌تاوتی.

ابن القيم الجوزی

قط؟ فيقول: لا والله يارب ، ويؤتي بأشد الناس يؤسافي الدنيا من أهل الجنة، فيصبغ في الجنة صبغة، فيقال له: يا ابن آدم ، هل رأيت يؤسا قط؟ هل مريك شدة قط؟ فيقول: لا والله يا رب، ما مر بي يؤمن قط، ولا رأيت شدة قط. ^١ وانه: كهسيك دههينن لهوانه‌ي كه‌خوشترين زيان ژياييت له دونيادا "كه‌ئيستا له دوزخيه‌كانه". هه‌لي ده‌كيشن له‌دوزخ پاشان پتي ده‌لتن: نه‌ي كوپي ئادهم ئايا له‌زيانندا خوشي وشاديت بينيوه؟ نه‌ويش ده‌لئت: نه‌خير سويند بيت به‌تو نه‌م بينيوه. وه‌كه‌سيك دههينن لهوانه‌ي كه‌له‌ناخوشترين ودروارترين جوري زياندا ژياييت له‌دونيادا "كه‌ ئيستا له‌به‌هسته‌په‌كانه" به‌به‌شتدا هه‌لي ده‌كيشن، دواتر ليتي ده‌پرسن وده‌لتن: ئايا له‌ زياندا ناخوشي وخه‌مناكييه‌كت بينيوه؟ نه‌ويش ده‌لئت: نه‌خير په‌روه‌ردگار هيچ ناخوشي وخه‌مناكييه‌كم نه‌بيوه.

وه‌له‌ "مسند" دا هاتوره‌له‌فرموده‌ي "براء بن عازب" رضي الله عنه ده‌لئت: له‌گه‌ل نه‌رمي پياويكي نه‌ساري به‌پي كه‌وتين بۆ گورستان ويته‌مبه‌ريشان له‌گه‌لدا بوو. كاتيک كه‌به‌خاكان سپارد پيته‌مبه‌ر عليه السلام دانيشت ويته‌ش به‌چوارده‌وريدي دانيشتين. زۆر له‌كه‌شيكي ناخوشدا بووين ، وه‌ پيته‌مبه‌ر عليه السلام چيلكه‌په‌كي "پارچه‌داريكي بچوك" به‌ده‌ستي په‌روه‌ بوو زه‌وي به‌كه‌ي پي هه‌لده‌كان، پاشان سه‌ري به‌رزكرده‌وه‌و روو ناسي جار فرمودي "استعينوا بالله من عذاب القبر... وانه‌ پشت به‌خوابه‌ستن له‌سزاي گور"، پاشان فرمودي: ان العبد المؤمن اذا كان في انقطاع من الدنيا واقبال من الآخرة نزل اليه ملائكة من السماء بيض الوجوه، كأنهم وجوههم الشمس ، معهم كفن من أكفان أهل الجنة، وحنوط من حنوط الجنة، حتى يجلسوا منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتي يجلس عند رأسه، فيقول: أخرجني أيتها النفس الطمئنة أخرجني الى مغفرة من الله ورضوان، فتخرج تسيل كما تسيل القطرة من

^١ - نهم فرموده‌يه "صحیح"ه، (مسلم ۱۱۶/۱۷ - نووی) وه‌ (مسند ۲۰۳/۳) وه‌ (نسائی ۳۶/۶) گه‌ر ايانته‌وه‌.

في السماء فيأخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يأخذها فيجعلوها في ذلك الكفن وفي ذلك الحنوط، فإذا أخذها لم الكفن وفي ذلك الحنوط، ويخرج منها كأطيب نفحة مسك وجنت على وجه الأرض، فيصعدون بها، فلا يمرون بها على ملا من الملائكة الا قالوا: ما هذه الروح الطيبة؟ فيقولون: روح فلان ابن فلان. بأحسن اسمائه التي كانوا يسمونه بها في الدنيا، فيستفتحون له فيفتح له، فيشيعه من كل سماء مقربوها الى السماء التي تليها، حتى ينتهي به السماء السابعة، فيقول الله عز وجل، اكتبوا كتاب عبي في عليين، واعيدوه الى الأرض فاني منها خلقتهم وفيها اعيدهم ، ومنها اخرجهم تارة أخرى، قال: فتعاد روحه الى الأرض فيأتيه ملكان، فيجلسانه فيقولان له: من ربك ؟ فيقول ربي عزوجل. فيقولان له: ما دينك؟ فيقول: ديني الاسلام. فيقولان له: ماهذا الرجل الذي بعث فيكم؟ فيقول: هو (محمد) رسول الله. فيقولان له: وما علمك؟ فيقول: قرأت كتاب الله عزوجل فأمنت به وصدقت، فينادي مناد من السماء: ان صدق عبي ، فأفرشوا له من الجنة، واليسوه من الجنة، وافتحوا له بابا الى الجنة. قال: فيأتيه من روحها وطيبها ، ويفسح له في قبره مد بصره. قال: ويأتيه رجل الحسن الوجه، حسن الثياب، طيب الريح. فيقول: ابشر بالذي يسرك هذا يومك الذي كنت توعده من انت فوجهك الوجه الذي يجي بالخير. فيقول: انا عمك الصالح، فيقول: رب اقم الساعة... رب اقم الساعة، حتى ارجع الى أهلي ومالي، قال وان العبد الكافر، اذا كان في انقطاع من الدنيا واقبال من الآخرة نزل إليه ملائكة من السماء، سود الوجوه، معهم المسوح، فيجلسون منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتى يجلس عند رأسه ، فيقول: ايتها النفس الخبيثة: اخرجي الى سخط من الله وغضب، قال: فتفرق في جسده فينزعها كما ينزع السفود من الصوف البتل، فيأخذها فإذا أخذها لم يدعوها في طرفة عين ، حتى يجعلوها في تلك المسوح، ويخرج منها كأنتن ريح جيفة وجنت على وجه الأرض ، فيصعدون بها فلا يمرون بها على ملا من الملائكة الا قالوا: ماهذه الروح

ابن القيم الجوزي

الخبیثة؟ فيقولون: روح فلان بن فلان، بأفبح أسمائه التي يسمى بها في الدنيا ، فيستفتح فلا يفتح له ثم قرأ رسول الله ﷺ: "لا تفتح لهم ابواب السماء ولا يدخلون الجنة حتى يلج الجمل في سم الخياط...اعراف: ٤٠" فيقول الله عزوجل: اكتبوا كتابه في سبعين، في الارض السفلى، فتطرح روحه طرحا ثم قرأ "وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتُخَطِّفُهُ الْطُّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِينٍ...الحج: ٣١) . فتعاد روحه في جسده ويأتيه ملكان فيجلسانه فيقولان له: من ربك؟ فيقول: هاه...هاه، لا أدري. فيقولان له ما دينك؟ فيقول: ها...ها لا أدري. فيقولان له ماهذا الرجل الذي بعث منكم فيقول: ها...ها لا أدري.. فينادي مناد من السماء: ان كذب عبيدي، فأهروشوا له من النار وافتحوا له بابا الى النار. فيأتيه من حرها وسمومها، ويضيق عليه قبره ،حتى تختلف فيه أضلاعه، ويأتيه رجل قبيح الوجه قبيح الثياب، منتن الريح. فيقول: لبشر بالذي يسوءك ، هذا يومك الذي كنت توعد فيقول: من أنت؟ فوجهك الوجه الذي يجيء بالشر ، فيقول: انا عمك الخبيث، فيقول: رب لاتقم الساعة) ^١.

واته: پاش نه وهی فرمودی په نا بگرن به خوا له سزای گۆږ ، فرمودی: کاتیک مړوی باوه پدار کۆتایی به ژيانی دنيایي دیت و بهر مو ژيانی قيامت نزیک ده بیتنه وه ، پېړتیک له فریشته ی ئاسمان داده به زن بسو لای که پوځساری له شیوه ی خۆردایه له پرشنگداریدا. کفنی به هه شت ویونی به هه شتمان پی ټی، له ته نیشته وه داده نیشن تا چاوپړکات. پاشان فریشته ی گیان کیشان دیت وله ژور سره یوه داده نیشیت، پیتی ده لیت: نه ی دهر وونی پاک و تارام و دلنیا ، دهرچو بق دیداری به خشنده یی ولېبوره یی په زامه ندی خوای گه وره ، پاشان گیانه که ی دهر ده چیت له شیوه ی دلۆپنیک نار

^١ - نعم فرمودیه صحیح"ه، (امام احمد: ٤/٢٨٧-٢٩٥) وه ابو داود و کسانى تریش گزایانه توره له "صحیحین" دا هیبه کبه "المشهور" به نا و بانگه. پروانه دهره تانی نعم فرمودیه له کتابی "اهوال القبور" برقم: ٤ "نوسیفی (ابن رجب الحنبلی).

له‌دهمی گۆزه‌وه ، پاشان وه‌ری ده‌گرن، لێره‌دا راسته‌وخۆ له‌دهستی وه‌رده‌گرن له‌چاوپروکانی‌کا. وه‌دایده‌پۆشن به‌وکفته به‌هه‌شتی. وه‌بۆن خۆشی ده‌که‌ن به‌بۆنی به‌هه‌شت ، که‌ده‌ری ده‌هه‌تین بۆن خۆش بووه به‌خۆشترین بۆنی مێسک له‌سه‌ر زه‌ویدا، پاشان به‌ره‌و ئاسمان ب‌ل‌ن‌دی ده‌که‌نه‌وه، وه‌به‌لای هه‌ر پێڕیکی فریشته‌دا تێ ده‌په‌ن پرسیار ده‌که‌ن: ئه‌م پوچه پاک و‌بۆن خۆشه کێ یه؟ پێیان ده‌لێن: ئه‌مه پوچی فلانه که‌سی کوپی فلانه‌که‌سه. به‌خۆشترین ناو ناوی ده‌به‌ن که‌له‌دنیادا ناوبراوه. پاشان فریشته‌کان داوی کردنه‌وه‌ی ده‌رگای ئاسمان ده‌که‌ن بۆی ، ئه‌وانیش ده‌رگا که ده‌که‌نه‌وه وله‌هه‌ر ئاسمانی‌که‌وه له‌لایه‌ن فریشته زۆر به‌پێژه‌کانه‌وه که‌له‌خوداوه نزیکن به‌مه‌راسیم‌ب‌کی شکۆدار به‌پێی ده‌خه‌ن، ئاده‌گاته ئاسمانی هه‌وته‌م. خودای گه‌وره ده‌فرمێت: "کتابی به‌نده‌که‌م له‌ تۆماری (علیین) تۆمار بکه (که‌ تایبه‌ته به‌به‌هه‌شتی‌ه‌کان) پاشان ده‌فرمێت بیه‌گه‌رێنه‌وه بۆ زه‌وی ، چونکه‌ من له‌زه‌وی دروستم کردووه ، وه‌هه‌ر بۆ ئه‌ویش ده‌یان گه‌رێنه‌وه‌وه‌هه‌رله‌ ئه‌ویشدا جاریکی تر زیندویمان ده‌که‌ینه‌وه". پاشان پوچی ده‌گێرنه‌وه بۆ سه‌رزه‌وی بۆ ناوچه‌سته‌ی ، پاشان دوو فریشته دێنه‌ دیاری ولێی ده‌پرسن کێ خوداته؟ ئه‌ویش ده‌لێت: الله خودای گه‌وره‌مه. وه‌لێی ده‌پرسنه‌وه: ئایینی تۆ چی یه؟ ئه‌ویش ده‌لێت: ئایینی من ئیسلامه. دیسانه‌وه لێی ده‌پرسنه‌وه: ئه‌و پیاوه کێ یه که‌له‌نتو ئێوه‌ی مرقفادا په‌وانه‌ کراوه: ئه‌ویش ده‌لێت: ئه‌وه "محمد" ه ، که‌پێغه‌مبه‌رونێردراوی خودای گه‌وره‌یه. وه‌لێی ده‌پرسن چۆن زانیت؟ ئه‌ویش ده‌لێت: کیتابی خودام خویند‌ه‌وه ویاوه‌رم پێی مینا ویه‌راستم زانیوه. ده‌نگیک له‌ئاسمانه‌وه دێت وده‌لێت: به‌نده‌که‌م راستی کردووه له‌پاخه‌ری به‌هه‌شتی بۆ رابخه‌ن، وپۆشاکێ به‌هه‌شتی له‌به‌ر بکه‌ن ، وه‌ده‌رگا به‌کی بۆ والا بکه‌ن بۆ به‌هه‌شت ، له‌وێهه‌ بۆن ویه‌رامی خۆشی بۆدیت، گۆپه‌که‌ی بۆ فراوان ده‌کریت به‌ئهن‌دازه‌ی چاوپروکات.. پێغه‌مبه‌ر فرمووی: پیاویکی پو‌خۆش و‌جل ویه‌رگ جوان دیت بۆ لای پێی ده‌لێت: مژده‌بیت به‌وه‌ی که‌ئاسانکاری بۆکردیت، ئه‌مه

نه وپژده په که په يعامت پي درا. پي دهلئت: تقو کييت؟ که پوخسارت له مرژده به خش ده چيت؟ نه ویش پي دهلئت: کرده وچا که کانتم. ليره دا مردوه که دهلئت: خودايه قيامت هه ستينه... بابه گريتموه بوناو که س وکارو مالم..... به لام موقی بي باوه پ کاتي کوتايي به ژياني ديت وله قيامت نزك ده بيتته وه ، پي پيک له فريشته ي ناسمان داده به زن بولای پوخساريان ره ش وناشرينه ، توره که په کي له موو دروست کراويان پي به ، له ته نيشتمی داده نيشن تا چاوپرکات، پاشان فريشته ي گيان کيشان ديت له ژوور سه ريه وه داده نيشيت وپي دهلئت: نه ي دهر وني پيس وهره دهر وه بقر سزاوخه شم وتوپه يي خوا.. پيغه مبه ر ده فهرميوت: "ده ست ده بانه پوهي له پرگ وپيشه به توندي دهر ي ده هيتي هه روه کو دهر هيناني ته له زي په ک له ناو په مووي ته پدا" هه ر که دهر يان هينا له چاوپروگانیکا دايد پوژشن به وتوره که په ، وه کاتيک دهر ي ده هينن به ناخوشترين ويو که نترين بون که هه بيت له سه رزهويدا بوني لي ددهن، پاشان به روه ناسمانه کان به کيشي ده کن، وه به لاي هه رپي پيکي فريشته دا تي په پ، په کسه ر ده پرسن: نه م بونه ناخوش ويو که نه کي په ؟ نه وانيش ده لين: فلان که سي کوپي فلان که سه . به ناشياوترين ناوي ده به ن که بانگيان پي کردوه له دونيادا. دواو ده که ن که دهر گاي ناسمانه کاني بقر بکه نه وه. پاشان پيغه مبه ر نه م نايه ته ي خوینده وه: (لَا تُفْتَحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يُلَاحِظَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ... الأعراف: ٤٠) واته: دهر گاکاني ناسمانيان لي تا کريته وه ويه هه شت نابيين تا هوشتر نه چيته کونه دهر زي په وه. پاشان خوي گه وره ده فهرميوت: ناوي له کيتايي "سجين" دا توامريکه ن "که توامري تو زه خي په کانه"، له زه وي ژيره وه دا ، پاشان پوهي فريده ده نه "هالي ده دن" خوار وه، پاشان پيغه مبه ر نه م نايه ته ي خوینده وه: (وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِينٍ... الحج: ٣١) واته: هه رکه سيک هاوه ل بقر خودا بريار بدات، وه ک نه وه وايه له ناسمان به ريته وه و بالنده په لاماري بدات و "پارچه پارچه ي کات" ياخود

په شه بایه کی به هیز بیفرینیت و بیبات بوشوینتیکی دور و قول..... پاشان روحی ده گپنه وه بقر ناوجه سته که ی. نوو فریشته دینه لای ولتی ده پرسن: کی خوداته؟ نه ویش ده لیت: ها...ها...نازانم. وه لیتی ده پرسن: ناینی تو چی په؟ ده لیت: ها...ها، نازانم. وه ده پرسنه وه: نهو پیاوه کی په که له نیو نیوه نیردرا؟ ده لیت: ها...ها، نازانم. ده نگی له ناسمانه وه دیت ده لیت: به نده که م دروی کرد له پاپه خی دوزه خی بقر پاشه ن وده رگایه کی دوزه خی لی والا که ن. بقرن و بهرامیکی ناخوش و گه رمایه کی به تینی لیوه دیت، وه گورپه که ی له به رتسک ده که نه وه، ناوه کو ه موو نیسکه کانی تیکه ل به یه که دهن، پاشان پیاویکی پوخسار ناشرین وجل و به رگ شپاو وپیس و بقرن ناخوش ده لیت: مژده بیت نه م ناخوشی په، نه مه نه ووزده په که په پمانت پی درابوو. ووتی: تو کیت؟ که پوخسارت له مژده به خش نایت، نه ویش ده لیت: من کرده وه خراپه کانتم. ده لیت: خودایه قیامت دوابخه..

وه له وته په کی تردا که نیمای احمد ده یگپنه وه: (ثم یقض له اعمی واصم وایکم، فی یده مرزبة، لو ضرب بها جبلاً کان تراباً، ثم یحیده الله عزوجل کما کان، فیضرب به ضربة أخرى، فیصبح صحیة یسمیها کل شیء الا الثقیلین. وقال البراء رضی الله عنه: ثم تفتح له باب الی النار ویهد له من فراش النار)^۱. واته: که سیکی بقر ده نیرن که کویر و که پ و لاله، چه کوشیکی گه وری ناسنی به ده سته وه په، نه گه ر بیدات له چپایه که ده بکات به خول، پاشان خودا وه که جارانی لی ده کاته وه، وه جاریکی تر لیتی ده دانه وه. هاوارو فیزاحتیک ده کات ه موو شتیک گوتی لی ده بیت ته نه مروه وجن نه بیت.

له ("مسند") وه هاتووه له "براء" وه که ده فهرمیت: (بینما نحن مع رسول الله ﷺ، اذا بصر بجماعة فقال: علامة اجتمع هؤلاء؟ قيل على قبر یحضرونه، ففرع رسول

^۱ - نه م به شعیان (ضعیف الاسناد)، (امام احمد ۲۹۶/۴) پروانه "احوال القبور: ص ۲۷ وفتح الباری ۳-۲۷۰۷۷.

ابن القيم الجوزی

الله ﷻ ، فبدر بین یدی اصحابه مسرعا، حتی انتهى الى القبر فحشا على ركبتيه، فاستقبلته بين يديه لانتظر ما يصنع فبكى حتى بل الثرى من دموعه. ثم اقبل علينا فقال: اي اخواني لئلا هذا اليوم فاعدوا.^١ واته: نيمه له گهلا پيغمبه ر بووين ، کومه ليکي بيني پرسى که نه مانه چى ده که ن؟ پيى و ترا: نه وانگ گورنگ هه لده که نن ، پيغمبه ر سامناکى دايگرت ، به خپرايى پويشت بۆ لايان تا گه يشته گورپه که ، له سهر چۆکه کانى دانيشت ومنيش پووبه پووى وه ستام تا بزائم چى ده کات، پيغمبه رى خودا ده سستى به گريان کرد، تا خاکی به رده مى تهر کرد به فرميسکه کانى. پاشان پووى وه رگپرا بۆلامان وپيى فهرمووين: براکاتم بۆ پۆرؤشوپيىنى ئاوا خوتان ئاماده که ن.

وه له "مسند" دا هاتوو له فهرمووده ي (بريد) ﷺ ده ليت: (خرج إلينا رسول الله ﷺ يوما، فنادى ثلاث مرات: "يا ايها الناس ، اتدرون ما مثلي ومثلکم؟ قالوا: الله ورسول اعلم. فقال ﷺ: إنما مثلي ومثلکم مثل قوم خافوا عدواً يأتیهم ، فبعثوا رجلاً يترأى لهم، فأبصر العدو، فأقبل لينذرهم، وخشى أن يدركه العدو قبل أن ينذر قومہ، فأهوى بثوبه: ايها الناس اوتيتم ، ايها الناس اوتيتم... ثلاث مرات".^٢ واته: پۆرنگ پيغمبه ر هات بۆ لامان وسى جار هاوارى کرد: نه ي خه لکينه ئايا ده زانن نمونه ي من وئيره وه کو کى وايه؟ ووتيان: خودلو پيغمبه ر ده زانن ، پيغمبه ر فهرمووى: نمونه ي من وئيره وه کو قه وميک وايه که مه ترسى نه وه يان مه بوو که دوژمنه که يان بدا به سه رياندا، بۆ ئهم مه به سته پياويکيان نارد که چاوديري دوژمنه کانيان بکات، کاتيک پياوه که بينى وا دوژمنه کانه يان به ره و پوويان ديت، نه ميش ويستى قه ومه که ي ئاگه دارى کاته وه، به لام ترسا دوژمنه کانى پيى بزائن وپيى لى بگرن پيش نه وه ي هه واله که به قه ومه که ي بگه يه نيت. له ناچاريدا جل و به رگه که ي

^١ - نهم فهرمووده يه (ضعيف الاسناد)، (احمد ٢٩٤/٤) و (ابن ماجه ٤١٩٥) بروانه "احوال القبر - ٢٦٣".

^٢ - نهم فهرمووده يه "حسن" ه، (احمد ٢٤٨/٥) (المجمع ١٨٨/٢).

داکه‌ندو به‌ده‌ستی یه‌وه پای ده‌وه‌شان‌د وهاواری ده‌کرد نه‌ی خه‌لکینه هاتن بۆگیانتان... سی جابر نه‌مه‌ی دووباره کرده‌وه.

وه له صحیحی موسلیمدا هاتووه له فهرمووده‌ی (جابر) رضی الله عنه که پیتفه‌مبه‌ر ده‌فه‌رمیت: (قل مسکر حرام، وإن علی الله عزوجل عهداً لن شرب السكر ان یسقیه من طینة الخبال، قيل ما طینة الخبال؟ قال ﷺ: عرق اهل النار، او عصارة اهل النار.)^۱ واته: هه‌موو سه‌رخۆشکه‌ریک هه‌رامه، خوای گه‌وره به‌لێنی دلوو هه‌رکه‌سیک ماده‌ی سه‌رخۆشکه‌ر بخواته‌وه، نه‌وا "طینة الخبال" ی ده‌رخوارد بدات. پرسیان: "طینة الخبال" چی یه؟ پیتفه‌مبه‌ریش فهرمووی: "طینة الخبال" مه‌ی عاره‌قی خه‌لکی دۆزه‌خه، بیان پاشه‌پۆی خه‌لکی دۆزه‌خ وناگه‌ر.

وه هه‌روه‌ها له "مسند" دا هاتووه له فهرمووده‌ی "ابی ذر" رضی الله عنه که پیتفه‌مبه‌ر فهرموویه‌تی ﷺ: (انی اری مالا ترون، واسمع مالا تسمعون، اطت السماء وحق لها ان تغط، ما فيها موضوع اربع اصبع الا وعليه ملك ساجد، لو تعلمون ما اعلم لضحكتم قليلاً ولبكيتم كثيراً وما تلتذ نتم بالنساء على الفرش، ولغرحبتم الى الصعدات تجارون الى الله عزوجل. قال ابو ذر: والله لوددت اني شجرة تعضد.)^۲ واته: نه‌وه‌ی من ده‌یبینم و ده‌یبستم، ئێوه نایبین و نایبستم، ئاسمان ناهه‌ق نی یه، چونکه شوێنی له‌پێکی ده‌ست نی یه فريشته‌یه‌کی تێدانه‌بیت کړنوش ده‌بات، والله ی نه‌وه‌ی من ده‌بزانم ئێوه بیزانن نه‌وا که‌م پی ده‌که‌نن و زۆر ده‌گریان و چێژتان له‌هاوسه‌ره‌کانتان وه‌رنه‌ده‌گرت له‌سه‌ر جیگا. یه‌کسه‌ر پاده‌په‌پین وپوه‌و ده‌شته‌کان ده‌پۆشتن له‌خودا ده‌پارانه‌وه. نه‌بو نر ووتی: خۆزگه‌م ده‌خواست که من دارێک بووما یه‌ گازو قه‌یم لی بگیریه.

^۱ - نهم فهرمووده‌یه "صحیح"ه، (مسلم ۱۷۶/۱۳ - نووی) گێڕاوه‌تی یه‌وه.

^۲ - نهم فهرمووده‌یه "حسن"ه، (ترمذی ۲۳۱۲) یه (ابن ماجه ۴۱۹۰) یه (امام احمد ۱۷۳/۵) وه (حاکم ۵۱۰/۲ - ۱۰۶۰ - ۱۷۷۲).

وه له "مسند" دا هاتوره له فرموده‌ی "حذیفة" رضی اللہ عنہ ووتی: نیتہ له گه‌ل پیغه‌مبیری خودادا بووین له به‌خاک سپاردنی ترمیکدا. کاتی گه‌یشتینه‌ گۆره‌که، پیغه‌مبار هاته خواره‌وه له قاجی تهرمه‌که وردبووه‌وه فرمودی: (یضغط المؤمن فیه ضغطة تزول منها حمائله ویملأ علی الکافر ناراً).^۱ واته: باوه‌ردار له‌م گۆره‌دا فشارتکی توندی توش ده‌بیئت که سه‌رجه‌م په‌ل ویۆ وسنگی وردو خاش ده‌بیئت، بۆ بی باوه‌ریش پیری ده‌بیئت له‌ناگر.

هه‌روه‌ها له (مسند) دا هاتوره له فرموده‌ی "جابر" رضی اللہ عنہ ده‌لێت: له‌گه‌ل پیغه‌مبیری خودا دا بووین پۆیشتین بۆ به‌خاک سپاردنی (سعد بن معاذ رضی اللہ عنہ) کاتی‌ک پیغه‌مبار نوێژی له‌سه‌ر کردو به‌ده‌ستی خۆی له‌گۆری ناو پیغه‌مبار "سبحان الله" ی کرد، نیته‌یش "سبحان الله" ی زۆرمان کرد. دواتر پیغه‌مبار "الله اکبر" ی کرد. پرسیان: ئەه‌ی پیغه‌مبیری خودا بۆچی "سبحان الله و الله اکبر" ت کرد؟ پیغه‌مبار صلی اللہ علیہ و آله و سلم فرمودی: (لقد تضایق علی هذا العبد الصالح فبره حتی فرج الله عنه).^۲ واته: گۆره‌که زۆر به‌رتسه‌ک بووه له‌سه‌ر ئەم پیاو چاکه، ناخوای گه‌وره‌ فریای که‌وت ده‌ریازی کرد، وه له (صحیح) ی (بخاری) دا هاتوره له فرموده‌ی "ابی سعید" رضی اللہ عنہ که پیغه‌مبیری خودا فرمودیه‌تی: (اذا وضعت الجنازة، واحتملها الرجال علی اعناقهم، فإن کانت سالحة قالت: قدموني قدموني، وإن کانت غیر سالحة قالت: یا ویلها، این تذهبون بها؟ یسمع صوتها کل شیء الا الانسان، ولو سمعها الانسان لصق).^۳ واته: کاتی‌ک تهرمی مردویه‌ک دده‌نریت و ده‌خړیته سه‌رشان وده‌بریت بۆ گۆرستان، جا نه‌گه‌ر نه‌وتهرمه‌ خاوه‌نه‌که‌ی پیاوچاک وصالح بیئت ده‌لێت: پیتشمه‌ن... پیتشمه‌ن، واته زوو

^۱ - نهم فرموده‌یه (ضعیف الامتداد)، (امام احمد ۴۰۷/۵) (المجمع ۴/۴۶، ۱۰/۲۶۴) وه (بن رجب - فوال القبر ۱۰۸) گۆرپایانه‌وه.

^۲ - نهم فرموده‌یه (ضعیف الامتداد)، (احمد ۳/۳۶۰، ۳۷۷) وه (المجمع ۳/۴۶) وه (بروانه‌ احوال القبر ۸۷-۹۱).

^۳ - نهم فرموده‌یه (صحیح)، (بخاری: ۱۳۱۴-۱۳۱۶-۱۳۸۰) گۆرپایته‌یه وه.

بم گه‌به‌نن، به‌لام نه‌گەر خراپ بیت ده‌لێت: ئه‌ی قورم به‌سەر بق کویم ده‌به‌ن. به‌ده‌نگێکی به‌رز نه‌م فیزاج وهاواره ده‌کات، که‌هه‌موو شت گوتی لێ به‌تی ته‌نها مرقۆ نه‌بیت، که‌نه‌گەر گوتی لێبیت ئه‌وا له‌مۆشی خۆی ده‌جیت.

وه‌ له‌ "مسند" دا هاتوو له‌فرموده‌ی "ابی‌أمامه" عليه‌السلام که‌ پێغه‌مبه‌ر نه‌رموویه‌تی: (تدنوا الشمس يوم القيامة على قدر ميل، ويزدا حرها كذا وكذا، تغلي منها الرؤوس كما تغلي القدور، يعرقون فيها على قدر خطا ياهم، منهم من يبلغ الى كعبه، ومنهم يبلغ الى ساقه، ومنهم من يبلغ الى وسطه، ومنهم يلجم العرق.)^١ واته‌: له‌ بۆنی قیامه‌دا خۆر به‌ک میل له‌ مرقۆه‌کانه‌وه‌ دووره‌ وپله‌ی گه‌رمی خۆر چه‌ندین وچه‌ندین جار زیاده‌کات. هه‌موو سه‌ره‌کان تێیدا وه‌ک مه‌جه‌ل ده‌کوئیت وه‌ عاره‌قیکی نۆر ده‌کەن هه‌ر که‌سه‌و به‌پێی تاوانه‌کانی. هه‌یا نه‌ عاره‌ق ده‌گاته‌ قوله‌ قایی، هه‌یا نه‌ عاره‌ق ده‌گاته‌ قاچه‌کانی، هه‌یا نه‌ عاره‌ق ده‌گاته‌ که‌مه‌ره‌ی، وه‌هه‌یا نه‌ عاره‌ق داده‌پۆشیت.

وه‌هه‌روه‌ها له‌ "مسند" دا هاتوو له‌ فرموده‌ی "ابن عباس" عليه‌السلام که‌ پێغه‌مبه‌ر نه‌رموویه‌تی: (كيف أنعم وصاحب القرن قد التزم القرن، وحني جبهته يستمع متى يؤمر فينفض، فقال اصحابه: كيف نقول؟ قال عليه‌السلام: قولوا: حسبنا الله ونعم الوكيل، على الله توكلنا.)^٢ واته‌: من چۆن هه‌ست به‌خوښی بکه‌م، که‌خاوه‌ن قۆچه‌که‌واته‌ فریشته "ئیسرافیل" قۆچه‌که‌ی هه‌لگرتوو، گوتی پراگرتوو ناکه‌ی نه‌رمانی پێ بکریت فوو به‌قۆچه‌که‌دا (بوووق) که‌دا بکات. ووتیان: نه‌گەر که‌وتینه‌ ئه‌وکه‌انه‌وه‌ چی بلێین؟ پێغه‌مبه‌ریش فرمووی بلێن: "ته‌نها خودامان به‌سه‌و نه‌و باشت‌ترین که‌سه‌ بۆمان وپشت به‌خودا به‌ستن".

^١ - نه‌م فرموده‌یه‌ "حسن" ه‌، (احمد ٥/٢٥٤) وه‌ (حاكم ٤/٥٧١) گێڕایانه‌وه‌.

^٢ - نه‌م فرموده‌یه‌ (خفيف الاسناد وهو حسن لغيره) ه‌، (احمد ١/٢٢٦، ٧/٣، ٤/٣٧٤) وه‌ (ترمذي: ٢٤٣١، ٣٢٤٣) برواته‌ (السلسلة الصحيحة: ١٠٧١).

ابن القيم الجوزی

وه له "مسند" دا هاتووه له فرموده‌ی "ابن عمر" رضی الله عنه یرفعه: (من تعظم في نفسه، او اختال في مشيته، لقي الله تبارك وتعالى وهو عليه غضبان.)^۱ واته: هر که سبک له ناخووه خزی به فیز دل و گوره زانی، یان له پی و پوشتندا به فیزو لوت به رزی په وه ده پوشت، کاتیک به دیداری خودا ده گات خوی گوره لئی توپه به.

وه له (صحیحین) دا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبر رضی الله عنه فرمویه‌تی: (ان المصورین یعذبون يوم القيامة، ويقال لهم: احيوا ما خلقتم.)^۲ واته: په یکه تاشه کان سزاده درین له قیامه‌تدا و پیاوین ده و تریت: نه و په یکه‌ری دروستان کردووه زیندوی بکه‌نوه و پوچ بخه‌نه به‌ریان.

وه ه‌روها نپیدا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبر رضی الله عنه فرمویه‌تی: (ان احدکم اذا مات عرض عليه مقعده بالفداء والعشي، ان كان من اهل الجنة فمن اهل الجنة، وان كان من اهل النار فمن اهل النار. فيقال: هذا مقعدك حتى يبعثك الله عزوجل يوم القيامة.)^۳ واته: هر که سبک که له نیوه ده‌مریتته موو نیولرو به یانی په ک شوین وجیگای خوت پی نیشان دده‌ن، نه‌گر به‌مه‌شتی بیت یان دوزخه‌ی. وه پی ده‌لین: نه‌مه شوین وجیگه‌ته تا پوژی قیامت وزیندو ده‌کریتته وه.

وه ه‌روها له (صحیحین) دا هاتووه له "ابن عمر" وه که پیغه مبر رضی الله عنه فرمویه‌تی: (اذا صار اهل الجنة في الجنة، واهل النار في النار. جيء بالموت حتى يوقف بين الجنة والنار ثم يذبح، ثم ينادي مناد: يا اهل الجنة خلود فلا موت. ويا اهل النار خلود فلا موت. فيزداد اهل الجنة فرحا الى فردهم ويزداد اهل النار حزنا الى حزنهم.)^۴ واته: کاتیک به‌مه‌شتیه‌کان به‌رو به‌مه‌شت په کلاکرانه‌وه و

^۱ - تم فرموده‌ی "صحیح" ه، (حد ۱۱۸/۲) برواته (الصحيحه - ژماره‌ی ۵۴۳).

^۲ - تم فرموده‌ی "صحیح" ه، (بخاری ۶۱۰۹) و (مسلم ۹۰/۱۴ نووی).

^۳ - تم فرموده‌ی "صحیح" ه، (بخاری ۱۳۷۹) و (مسلم ۱۷/۱۹۵ - نووی).

^۴ - تم فرموده‌ی "صحیح" ه، (بخاری ۶۵۴۸) و (مسلم ۱۷/۱۷۹ - نووی).

نه خوښی و چاره سهر

دۆزه خیه کانیش بهر وه دۆزه خ یه کلا کرانه وه. "مردن ومهرگ" ده هیتریت له نیتوان به ههشت ودۆزه خدا سهرده بریت، پاشان که سیک جاپ ده دات وده لیت: ئه ی به ههشتیه کان ئیتر مردن نی یه و زیندوون به هه میشه یی، ئیتر به ههشتیه کانیش له سهر وو دل خۆشیه که پانه وه هینده ی تر دل خۆش تر ده بن، وه دۆزه خیه کان له سهر وو ناخۆشیه کانیه وه هینده ی تر ناخۆش و خه قه تبار تر ده بن.

ههروه ها له "مسند" دا هاتوه له فهرموده ی "ابن عمر" که پیغه مبه ر فهرموده ی: (من اشترى ثوباً بعشرة دراهم فيها درهم حرام لم يقبل الله له صلاة مادام عليه، ثم ادخل اصبعيه في اذنيه ثم قال: سمعنا ان لم اكن سمعت النبي ﷺ يقوله.) واته: هه رکه سیک جل و بهرگه که به ده درهم بکریت به لام یه ک درهمی حرام بیت، نه وا خوی گه وه نوژی قبول ناکات تا له بهری دا بیت وه پاشان هه رموو ده سستی خزانه گوچکه کانی یه وه ووتی: ئای خۆزگایه کریم لی نه بوایه.

ههروه ها له "مسند" دا هاتوه له فهرموده ی "عبدالله بن عمر" ﷺ که پیغه مبه ر ﷺ فهرموده ی: (من ترك الصلاة سكرأ مرة واحدة فكأنما كانت له الدنيا وما عليها فسلها، ومن ترك الصلوات سكرأ اربع مرات كان حقا على الله ان يسقيه من طينة الخبال. قيل "وما طينة الخبال" يا رسول الله، قال رسول الله ﷺ: "عصارة اهل جهنم".) واته: هه رکه سیک یه ک جار واز له نوژی کردن بهیتیت به هوی سهرخۆشی یه وه، نه وه وه ک نه وه وایه که هه موو دنیا مولکی نه و بویتیت دوی به تالانیدات. وه هه ر که سیک چوا جار واز له نوژی کردن بهیتیت به هوی سهرخۆشی یه وه، نه وا مانی خودایه که "طينة الخبال" ده رخوارد بدات. پرسیان: "طينة الخبال" چی یه؟ پیغه مبه ر فهرمودی: پاشه بۆی نه هلی دۆزه خه.

^۱ - نه م فهرموده یه (ضعیف الاسناد)، (ج ۲/ ۹۸) بر وانه (المجموع: ۲۹۲/۱۰).

^۲ - نه م فهرموده یه "حسن لفسره"، (ج ۲/ ۱۷۸) وه (حاكم ۱۴۶/۴) (البهقی ۳۹۸/۱، ۲۸۷/۸) (صحيحه حاكم).

ابن القيم الجوزی

ههروهه ها له هه مان سه رچاوه ی پیتشور وهه ره له "عبدالله بن عمر" رضی الله عنه مرفوعاً: (من شرب الخمر مرة لم تقبل له صلاة اربعین صباحاً، فإن تاب، تاب الله عليه، فإن عاد لم يقبل الله عليه فلا أدري في الثلاثة او الرابعة قال: فإن عاد كان حقاً على الله ان يسقيه من رذغة الخبال يوم القيامة).^۱ واته: نه گه ره ره که سیک به ک جار مه ی بخواته وه ، نهوا نا ماوه ی چل به یانی "پۆژ" نوژی لی قبول ناکریت، وه نه گه ره ته وه ی کردو گه پایه وه ، نهوا خودا لیتی خوش ده بیت. به لام نه گه ره جار یکی تر مه ی خوارد وه ، نهوا دیسانه وه چل به یانی نوژی دروست وقبول تابیت، جانه گه ره ته وه ی کردو گه پایه وه نهوا خودا لیتی خوش ده بیت.

به لام نازانم له سی به میاندا بیان چواره میاندا نه رمووی: نه گه ره جار یکی تر گه پایه وه سه ره مه ی خوارینه وه ، نهوا مانی خودا خۆبه تی له پاشه پۆی نه ملی دۆزه خی ده رخوارد بدات له پۆژی قیامه تدا.

وههروهه ها له "مسند" دا هاتوه له نه رمووده ی "ابی موسی" رضی الله عنه که پیغه مبه رضی الله عنه نه رموویه تی: (من مات مدمناً للخمر سقاء الله من نهر الفوطة. قبل ما نهر غوطة؟ قال رضی الله عنه: نهر یجری من فروج المومسات یؤذي لهل النار ریح فروجهن).^۲ واته: هه ره که سیک ئالوده بویت به مه ی وه ویمزیت، نهوا خوی گه وه له پوواری "غوطة" ی ده رخوارد ده دات. ووتیان: پوواری "غوطة" چی به؟ پیغه مبه رضی الله عنه نه رمووی: پوواری که له دامینی ئافره ته داوین پیسه کانی دۆزه خی به کان ده رده چیت بۆن و به رامه ناخۆشه که ی دۆزه خی به کان سزاونازار ده دات.

^۱ - نسیم نه رمووده یه "حسنه"، (احمد ۲/۲۵، ۱۷۱/۵، ۱۶۰/۶) و (حساکم ۱/۳۰ - صحیحه) و (ترمذی ۱۸۶۲ - حسنه) و (المیسی - الجمع ۵/۶۹) گێڕایانته وه.

^۲ - نسیم نه رمووده یه "حسنه"، (احمد ۴/۳۹۹) وه (حساکم ۴/۱۴۶) و (ابن حبان فی صحیحه ۱۳۸۰ - موارد) و (المیسی - الجمع ۵/۷۴) گێڕایانته وه.

نه خوښی و چاره سهر

وه مه روه ما له هه مان سهر چاره دا له فهرموده ی "ابی موسی" ﷺ که پیغه مبه رﷺ ده فهرمیت: (يعرض الناس يوم القيامة ثلاث عرضات ، فأما عرضتان فجدال ومعاذير، وأما الثالثة فعند ذلك تطير الصحف في الأيدي، فأخذ بيمينيه أو أخذ بشماله.)^۱ واته: له پښی قیامه تدا خه لکی سږ جار توشی "عرض" کردن ده بیتکه یان په کهم وږوه میانه که: که مشت وږو گفتوگرو بیانو هیئانه ویه ، وده سږ په میانه که نییدا نامه ی کرده وه کان ده دریت به ده سته کان ، یان ده دریت به ده سستی راست یان ده دریت به ده سستی چه پ.

وه مه روه ما له (مسند) دا هانوره له فهرموده ی "ابن مسعود" ﷺ که پیغه مبه رﷺ فهرمویه تی: (إياكم ومحقرات الذنوب، فإنهن يجتمعن على الرجل حتى يهلكنه ، وضرب لهن رسول الله ﷺ ، مثلاً كمثل قوم نزلوا أرض فلاة ، فحضر صنيع القوم، فجعل الرجل ينطلق فيجى بالعود، والرجل يجي بالعود حتى جمعوا سواداً وأجباوا ناراً فأنضجوا ما قنظوا فيها.)^۲ واته: وریایی تاوانه بچوکه کان بن ، چونکه که له که ده بن له سهرتان تا به هیلاکتاندا ده بن. پیغه مبه ر نمونه په کی هیئانه وه فهرموی: وه که نمونه ی پښیک له زهوی وشک وچولدا لایاندلوه گوره که یان پیاوان تهرخان ده کات بق هیئانی پارچه دار، تا داریکی زږو کړده که نه وه و ناگری تی به رده ده بن. وده وه ی خستیان سهر ناگره که کولاندیان. "واته هه رچه نده پارچه داره کان بچوکه بوون به لام که زږو بوون ناگری گوره به ریا ده کن".

وه له (صحیح) دا هانوره له فهرموده ی "ابی هریره" ﷺ که پیغه مبه رﷺ فهرمویه تی: (يضرب الجسر على جهنم ، فأكون أول من يجوز، ودعوى الرسول يومئذ: اللهم سلم سلم، وعلى حافيته كلا بيبي مثل شوك السعدان تخطف الناس

^۱ - نه فهرموده یه (ضعیف الاستاد)، (احمد ۴/۴۱۴) ۲ (ابن ماجه ۴۲۷۷) وضعفه الالبانی.

^۲ - نه فهرموده یه "صحیح"، (احمد ۴۰۲/۱ ، ۳۳/۵) و (طبرانی ۲۶۱/۱۰) برواته (الصحيح: ۳۸۹).

ابن القيم الجوزی

بأعمالهم فمنهم الموثق بعمله، ومنهم للخردل ثم ينجو، حتى اذا فرغ الله من القضاء بين العباد، واراد ان يخرج من النار من اراد وان يرحم ممن كان يشهد ان لا اله الا الله، امر الملائكة أن يخرجهم ، فيعرفونهم بعلامة اثار السجود، وحرم الله على النار أن تأكل من ابن ادم اثر السجود، فيخرجونهم قد امتحشوا فيصب عليهم من ماء يقال له ماء الحياة، فينبتون نبات العبة في حميل السيل).^١ وانه: پردیك له سهر دۆزهخ دروست دهكریت "كه به پردی سراط ناسرلوه" ویه كه م كه سیک له وپرده ده په پیتته وه من دهیم، وه نزلو پارانه وهی سهرجه م پیغه مبه ران له وپوژده دا بریتی به له: خودلیه به سه لاهه تی.. خودایه به سه لاهه تی.. وه كه نارو قه راغی نه و پرده قولاب پیژكراوه له شیوهی دپکی "السعدان" كه ده بنه هزی سه غلته كردن وپیگرتنی خه لکی هه ركه سیک به پیی كرده وه كانی، هه یانه پشت نه ستوره به كرده وه كانی به ئاسانی ده په پیتته وه، وه هه یانه ده پوات وگبر ده بیت له قولابه كان وه لده سیته وپزگاری ده بیت هه تا خوی گوره له دادوهی دادگا كرتنی نیوان بهنده كانی ته واو ده بیت پاشتر خوی گوره ده یه ویت نه وانهی كه شاپه نی به زه یین له دۆزهخ ده ریان به پیت له وانهی كه شاپه نی كه واهیان دلو كه "لا اله الا الله" یان به پاست زانیوه ووتویانه. بئ نه م به سه فهران ده كات به فریشته كان كه ده ریان به پتن، فریشته كانیش نه وكه سانه به نیشانهی سوژدهی نیوچاوانیاندا ده ناسنه وه، چونكه خوی گوره هه رامی كرتوه كه ئاگر شوینه واری سوژدهی وه چیه ئاده م بسوتینیت. پاشان كه ده ریان ده هیتیت هه ره موویان برژلون. دواتر ئاوی "هه یاتیان" به سهردا ده كن وه كو گه ننه ناو ئاوپژ سهرز ده بنه وه.

هه روه ها له (صحیحین) دا هاتوه له فهرموده ی "ابی هریره" رضی الله عنه كه پیغه مبه رضی الله عنه ده فرمیت: (ان اول الناس يقضي فيه يوم القيامة ثلاثة: رجل استشهد، فأتى به فعرفه نعمه فعرفها. فقال: ما عملت فيها؟ قال: فأتلت فيك حتى قتلت، قال

^١ - نه م فهرموده یه "صحیح"، (بخاری ٦٥٧٣) گپراوه یی یوه.

كذبت، ولكن قاتلت ليقال: هو جريء، فقد قيل ثم أمر به فصحب على وجهه حتى
 ألقى في النار، ورجل تعلم العلم وعلمه وقرأ القرآن، فأتي به فعرفه نعمه فعرفها
 فقال: ما عملت فيها؟ قال: تعلمت فيك العلم وعلمته وقرأت فيك القرآن، فقال:
 كذبت، ولكنك تعلمت ليقال: هو عالم، فقد قيل، وقرأت القرآن ليقال: هو قاريء،
 فقد قيل، ثم أمر به فصحب على وجهه حتى ألقى في النار، ورجل وسع الله عليه
 وأعطاه من أضاف المال كله، فأتي به فعرفه نعمه فعرفها فقال: ما عملت فيها؟
 فقال: ما تركت من سبيل تحب أن ينفق فيها إلا أنفقت فيها لك. قال: كذبت، ولكن
 فعلت ليقال: هو جواد، فقد قيل، ثم أمر به فصحب على وجهه حتى ألقى في
 النار. "وفي لفظ" فهو أول خلق الله تسعر بهم النار يوم القيامة.)^١ واته: به‌كەم پێچر
 كه له‌پۆژی نوابدا دانگایان له‌گه‌لدا ده‌كرێت بریتین له‌سی‌كه‌س: پیاویك شه‌هید بووه
 خودا نیعمه‌ته‌كانی خۆی بێر ده‌هێنێته‌وه ئه‌ویش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه، پێی ده‌لێن:
 چیت کردووه؟ ئه‌ویش ده‌لێت: كوشتارم کردووه تا كوژدام. ده‌لێت درۆت کرد،
 كوشتارت کردووه تاكو پێت بلێن جوامێر وكه‌له‌مێرد. جا ئه‌وه‌ت پێوترا، فه‌رمان
 ده‌كات به‌كێشی كه‌ن به‌سه‌رده‌م چاويدا بۆ ناوناگر. وه‌پیاویك فێری زانست بووه‌و
 خه‌لكێشی فێرکردووه، قورئانی خوێندووه‌و خودا نیعمه‌ته‌كانی خۆی بێر ده‌هێنێته‌وه
 ئه‌ویش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه، ووتی: چیت کردووه؟ ئه‌ویش ده‌لێت: فێری زانست
 وزانیاری بوومه‌و خه‌لكێشم فێرکردووه، وه‌قورئانیشم خوێندووه، ده‌لێت: درۆت کرد،
 ته‌نها له‌به‌ر ئه‌وه‌ وات کرد كه‌ پێت بلێن زانییه، وه‌ پێیان ووت: فه‌رمان ده‌كان
 به‌سه‌رده‌م وچاری دا به‌كێشی بكه‌ن بۆ ناوناگر. وه‌ پیاویك خوای گه‌وره‌ ده‌رگای پیت
 و به‌ره‌كه‌تی لی‌والا کردبوو له‌هه‌موو جۆره‌كانی مالی پێدابوو، خودا نیعمه‌ته‌كانی خۆی
 بێر ده‌هێنێته‌وه ئه‌ویش هه‌مووی ده‌ناسێته‌وه. ووتی: چیت کردووه؟ ئه‌ویش ده‌لێت:
 هه‌رچی به‌كەم به‌باش زانییێت له‌ پێناوی خودادا به‌خشیمه. ده‌لێت: درۆت کرد. ته‌نها

^١ - نهم مهرموده‌یه صحیح*ه، (مسلم: ۵۵/۱۳ - نووی) گێڕایه‌تی یه‌وه.

ابن القيم الجوزی

له بهرئەوێ پێت بلێن سەغی و مال بەخشە، وەپێیان وتیت. پاشان فەرمان دەکات بەسەر دەم و چاویدا بەکێشی بکەن بۆ نێو شاگر، وە لە وتەیەکێ تردا بەم شیوەیە هاتوو: ئەمانە یەکەم پێپێکن کە خوای گەرە ناگری نۆزەخیان پێ گەرم دەکات.

وە (شیخ الاسلام ابن تیمیە) دەلێت: (باشترین و چاکترین پێپ، بریتی یە لە پێپێ پیفەمبەران، وە خراپترین پێپ ئەوانە کە وادە دەنێت لە پێپێ پیفەمبەران بەلام ئەوان نین. وە باشترین پێپ لە دواى پیفەمبەران پێپێ زانیان و شەمیدەکان و پاستگۆکان و دڵسۆزەکان، وە خراپترین پێپیش ئەوانە کە وادە دەنێن لە پێپێ ئەمان بن، بەلام ئەمان نین).

وە لە صحیح بخاری دا هاتوو لە فەرموودەى "ابى هريره" رضی اللہ عنہ کە پیفەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرموویەتی: (من كان عنده لأخيه مظلمة في مال أو عرض فليأتها، فليستحلها منه قبل أن يؤخذ وليس عنده دينار ولا درهم، فإن كانت له حسنات أخذ من حسناته فأعطيا هذا، والا أخذ من سيئات هذا فطرح عليه ثم طرح في النار).^١ واتە: هەرکەسێک ئەگەر سەتمی لە برابەرێکی کرد، یان مافیکی لە لایە لە مال و سامان و دەستەم و ناپەرە واپەکی کردووە لێی، بایەش ئەوێ بەریت بیدانەو، چونکە گەر دواکەوێت، ئەوا دەکەوێتە پۆتیکەو ئەو دیناری پێی بەو نەدرەم، ئەوکاتە گەر چاکەى هەبێت لە چاکەکانی دەردەهێنرێت و دەدرێت بەخاوەن مافەکە. وە ئەگەر چاکەشی نەبوو ئەوا لە خراپەکانی خاوەن مافەکە دەردەهێنرێت و دەخرێتە سەر تاوانەکانی، ئەوساتە فری دەدرێتە نۆزەخەو.

وە لە صحیح دا هاتوو لە فەرموودەى "ابى هريره" رضی اللہ عنہ کە پیفەمبەر صلی اللہ علیہ وسلم دەفرمێت: (من أخذ شبراً من الأرض بغير حقه خسف به يوم القيامة الى سبع أرضين).^٢ واتە:

^١ - ئەم فەرموودەیە "صحیح"ە، (مسلم ٥٥/١٣ - نووی) گێڕاوەتی یەو.

^٢ - ئەم فەرموودەیە "صحیح"ە، (بخاری ٦٥٣٤) گێڕاوەتی یەو.

هه‌ركه‌ستێك بستیك زه‌وی به‌ناحه‌ق داگیر بكات ئه‌وا له‌پۆژی قیامه‌تدا خوای گه‌وره به‌ ناخی جه‌وت زه‌ویدا ده‌بیاته خواره‌وه‌و پۆی ده‌كات.

وه له "صحیحین" دا هاتوه‌وه له‌فرموده‌ی "ابی هریره" رضی الله عنه كه پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فرمێت: (ناركهم هذه التي يوقد بنو آدم جزء من سبعين جزءاً من نار جهنم، قالوا: والله إن كانت لكافية، قال صلی الله علیه و آله: فإنها قد فضلت عليها بتسعة وستين جزءاً كلها مثل حرها.)^١ واته: ئه‌م ئاگه‌ری ئاده‌میزاد بۆ سوێاندن به‌کاری ده‌هێنێت، به‌شێكه له‌ جه‌لتا به‌شی گه‌رمی نۆزه‌خ، ووتیان: ئه‌گه‌ر هه‌رئهمه‌ش بوايه به‌س بوه‌ ئه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا. ئه‌ویش فرمووی: له‌پاستیدا نۆزه‌خ شه‌ست و نۆ پله زیاتره له‌م. هه‌ر به‌شێکی به‌وینه‌ی ئه‌م گه‌رمه.

وه له مسند دا هاتوه‌وه كه "معاذ" رضی الله عنه ده‌فرمێت پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله وه‌سیه‌نی بۆكردم و فرمووی: (لا تشرك بالله شيئاً، وإن قتلت أو حرقت، ولا تعفن والدیک، وإن أمراك أن تخرج من أهلك ومالك، ولا تترك صلاة مكتوبة متعمداً، فإن من ترك صلاة مكتوبة متعمداً فقد برئت منه ذمة الله، وتشربین خمرأ، فإنه رأس كل فاحشة، وإياك أو العصية، فإن العصية تحل سخط الله.)^٢ واته: هاویه‌شی بۆ خودا بپاری مه‌ده، ئه‌گه‌ر له‌م پێناوه‌یشدا بکوژیت یان بسوتینیت، وه‌نازاری دایک ویاوکت مه‌ده، ئه‌گه‌ر چی ده‌ریان کردی له‌مال ونبۆ خزانیشدا، وه به‌ ئه‌نقه‌ست نۆژی فه‌رز له‌ده‌ستی خۆت مه‌ده، چونکه هه‌ركه‌سێ به‌ بێ بیانویی دروست نۆژ له‌ده‌ست بدات ئه‌وا له‌په‌نای خودا ده‌رده‌چیت. وه مه‌ی "عاره‌ق" مه‌خۆنه‌وه، چونکه سه‌رچاوه‌ی هه‌موو خراپه‌و به‌د په‌وه‌شتی یه‌که، وه‌وریا به‌ یاخی نه‌بی له‌خودا، چونکه یاخی بوون ده‌بیته مایه‌ی توپه‌بوونی خودا.

^١ - ئه‌م له‌فرموده‌یه "صحیح"ه، (بخاری ٣٢٦٥) وه (مسلم ١٧٥/١٧ - نووی) گێڕایه‌ته‌وه.

^٢ - ئه‌م له‌فرموده‌یه (ضعیف الامتداد)ه، (احمد ٢٣٨/٥) وه (حاكم ١٤/١٤) گێڕایه‌ته‌وه.

فەرمودە لەم بوارەدا زۆر زۆرە جانا مۆژگاری کەسێک دەکەین کەسێ دەیهوێت گوێی خۆی دابخات و چاوەکانی دابخات و خۆی فری بداتە ناو دەریایی یاخی بوون و تاوەنکاری، بە ئومێدی ئەوەی گومانی باشی بەخودا هەبە. ئەوا ئەو کەسە سەرگەردانی ئەولو.

"ابو الوفاء بن العقیل" "پەحمەتی خۆی لیبیت" دەلێت: " (پێویستە زۆر وریا بین بە ئومێد و گومانی باش بردن بەخودا ئەخەلەتین، بەتایبەتی کاتێک بۆ سێ دەرهەم دزین دەست بپرێتەو و بۆ خواردنەوێ چۆڕی مە ی داری هەدی لێ بدریت، وە ئافەرەتێک بچیتە دۆزەخەو بەهۆی ئازاردانی پشیلەپەک، وە شەهیدێک بچیتە دۆزەخەو کاتێک نیهتی پاک نەبوو، ئیتر چۆن بە ئومێدی گومانی باش بردن خۆمان دەس خەپۆ بکەین) .

وە امام احمد "پەحمەتی خۆی لیبیت" دەلێت: "لە" ابو معاویه "کە" "أعشى" بۆی گێراپەنەو "لە" سلمان بن مسیره "وە "لە" طارق بن شهاب" ﷺ یرفعه ، ووتی: (دخل رجل الجنة في ذباب، ودخل رجل النار في ذباب، قالوا: وكيف ذلك يا رسول الله؟ قال، مر رجلان على قوم لهم ضم لا يجوز أحدهما حتى يقرب له شيئاً. قالوا لأحدهما: قرب، قال ليس عندي شيء، قالوا له: قرب ولو ذباباً، فقرب ذباباً فخلوا سبيله، فدخل النار، وقالوا للآخر: قرب، فقال: ما كنت لأقرب لأحد شيئاً من دون الله عز وجل، فضربوا عنقه فدخل الجنة).^۱ واتە: پیاویک بەهۆی مێشیکەرە دەچیتە بەهەشتەو ، وە یەکیکی تر بەهۆی مێشیکەرە دەچیتە دۆزەخەو . ووتیان چۆن ئە ی پیغمبەری خودا؟ فەرمووی: نوو پیاو بە پێیواری پێیان دەکەوێتە قەومێک، ئەم قەومە پێستێکیان هەبە ، هەرکەسێک تێپەرێت دەبیست قوربانی یەکی بۆ بدات، ئەگەرنا مۆلەتی نادەن تێپەرێت. بە یەکە میان دەلێن: قوربانی بدە. ئەویش دەلێت: هېچم پێ نی یە بیکەمە قوربانی. ووتیان تەنها مێشیکیش بیست ئەبیست. ئەویش

^۱ - له کتێبی "الزهد" (امام احمد: ل ۱۵) دا هاتووە.

میشیکی گرت و کردیه قوریانی ، ئەوا بەم کاره چوووه دۆزه‌خهوه . نووه‌میان ووتی : من قوریانی ناده‌م . ووتیان تۆش می‌شیکی بکه قوریانی . ووتی : من جگه بۆ خودا قوریانی بۆ کهس ناده‌م . کوشتیان به‌لام چوووه به‌هه‌شته‌وه . جاری واهیه به‌ته‌نھا ووشه‌یه‌ک ده‌بیته مایه‌ی نه‌وه‌ی به‌دۆزه‌خ شاد بیت .

گومر ابوونی نه‌فامان به‌وه‌ی خودا له‌دوینادا نیعمه‌تی پێ به‌خشیوه

زۆر ئاده‌میزاد به‌وه سه‌رگه‌ردان ده‌بیته کاتیکی ده‌بینیت خوای گه‌وره له‌ دوینادا نیعمه‌ت و پیت و به‌ره‌که‌تی زۆری پشته‌وه به‌سه‌ریدا ، واده‌زانیت خودا خۆشی ده‌وێت ، وه‌له‌ قیامه‌تبشدا زۆرتی پێ ده‌به‌خشیت . به‌م شیوه‌یه تۆشی گومرایی ده‌بیته .

امام احمد ده‌گێڕێته‌وه له‌فرموده‌ی "عقبه بن عامر" رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله فرمودیه‌تی : (اذا رأيت الله عزوجل فعلي العبد من الدنيا على معاصيه ما يحب ، فإنما هو استدراج ، ثم تلا قوله عز وجل : (فَلَمَّا سَأَوْا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ.. (الأنعام: ٤٤) واته : نه‌گه‌ر که سبکتان بینی سوور بوو له‌سه‌ر تاوانکاری و یاخی بوون ، له‌هه‌مانگادا خوای گه‌وره نیعمه‌تی ده‌پژاند به‌سه‌ریدا ، واتای نه‌وه‌نی به‌که‌خودای گه‌وره خۆشی ده‌وێت به‌لکو نه‌مه‌که‌مه‌ندکیش کردنیته‌ی . پاشان ئه‌م ئایه‌نی خوێنده‌وه ((فَلَمَّا سَأَوْا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ.. الأنعام: ٤٤ .... واته : پاشان کاتیکی ئه‌و به‌رنامه‌ر پێیازه‌ی که یادیان خرابه‌وه‌وه فرامۆشیان کرد ، ئه‌مه‌ش ده‌روازه‌کانی هه‌موو شتی‌که‌مان بۆ والا کرینه‌وه 'نازو نیعمه‌تمان پێژاند به‌سه‌ریاندا' هه‌تا کاتیکی دلخۆش و شادومان بوون به‌وه‌ی که پێیان دراووه ئیتر له‌ناکاوی‌که‌دا گرتمان و هه‌موویانمان

١ - ئه‌م فرموده‌یه (حرف الامتداد وهو صحيح لغیره) ، (جمد ١٤٥٠/٤) و (طراستی ٣٣٠/١٧) گێڕایانه‌وه ، برواته‌ (الصحيحه - ٤١٣) .

سه‌گردان و پرسیا کرد پاشان به‌وی‌پی ناثومی‌دی بوونه‌وه به‌غم و به‌زاره‌وه تیاچوون) .

هه‌ندیك له پێشیننه‌كان "سلف" ده‌لێن: (هه‌ركاتێك هه‌ستت كر كه خوای گه‌وره نێعمه‌تی زۆری به‌سردا رشت و توش سه‌ری‌پچی فه‌رمانه‌كانی ده‌كه‌یت، ئه‌و كاته وریابه ئه‌وه كه مه‌ند كێش كردنه‌. ئه‌وه‌تا خوای گه‌وره ده‌فه‌رمووێت: (وَلَوْ أَنَّ الْإِنْسَانَ أَنَّهُ وَاحِدَةٌ لَّخَفَلْنَا لَهُمُ الْبُخْرَىٰ لِيُؤْتِيَهُمْ مِّنْ سَفَا مِّنْ فَضَّةٍ وَمَقَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ * وَلِيُؤْتِيَهُمْ آبَائًا وَسُرَرًا عَلَيْهَا يَتَكَبَّرُونَ * وَزُخْرَفًا وَإِنْ كُلُّ ذَلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ.... زخرف: ۳۳-۳۵) واته: ئه‌گه‌ر له‌به‌ر ئه‌وه نه‌بوابه كه خه‌لكی هه‌موو ده‌بوونه یه‌ك پێڕ "له‌بێ باوه‌ڕ و تاوانكاریدا" ئه‌وا هه‌ركه‌س باوه‌ڕی به‌خوای گه‌وره‌و مێهره‌بان نه‌بوابه سه‌قفی خاوه‌وه‌كه‌یمان له‌زیو بۆ دروست ده‌كرد، هه‌روه‌ها قاده‌مه‌و پێپه‌ل‌كانه‌كان و ئاسن‌سوارمان بۆ ده‌كردن به‌سه‌ریاندا سه‌ری‌كه‌ون، وه‌بۆ ماله‌كانیان قاپی و ده‌روازه‌ی زیو و كورسی و قه‌نه‌قه‌ی پزلوه‌شمان پێ ده‌به‌خشین تا پال ده‌نه‌وه‌و شانی له‌سه‌ر نابده‌ن، به‌هه‌موو جو‌ره نه‌خش و نێگاریکی جوان و پازلوه "دارو دیوار و سه‌قف و كه‌ل و په‌لی ناوما‌له‌كانیانمان ده‌پزلانده‌وه" جا ئه‌وه هه‌ره‌مه‌وی خۆش گۆزه‌رانی ژیا‌نی دویا نه‌بی‌ت هه‌یچی تر نی‌یه‌. له‌كاتێكدا كه ژیا‌نی پێر خۆشی و به‌خته‌وه‌ری و نه‌په‌لوه لای په‌روه‌ردگارت بۆ خولانسان و دو‌وره په‌ری‌زاننه له‌گونا‌ه. هه‌روه‌ها خوای گه‌وره وه‌لامی دروستی ئه‌و كه‌سانه ده‌داته‌وه كه‌به‌وه دلی خۆیان خۆش ده‌گه‌ن. كه‌ده‌فه‌رمی‌ت: (فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ * وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ.... الفجر: ۱۵-۱۷) واته: كاتێك ئاده‌میزاد له‌لایه‌ن په‌روه‌ردگاری یه‌وه تا‌قی ده‌كه‌ریته‌وه پێزی لی ده‌نێت و ناز و نێعمه‌تی به‌سه‌ردا ده‌پێ‌نێت، ده‌لێت: وادیاره په‌روه‌ردگارم خۆشی ده‌ویم و پێزم هه‌یه له‌لای، به‌لام كاتێك تا‌قی ده‌كاته‌وه به‌كه‌م كردنه‌وه‌ی پێزی، وه‌لێی ده‌كه‌ریته‌وه‌و ده‌لێت په‌روه‌ردگارم خۆشی ناویم و پێی لێمه‌و پرسیای كر بووم، نه‌خێر...

نەخشى و چارەسەر

كەواتە ھەموو نىعمەت و بەخششنىڭ لەلەيەن خودلۇه واتى خەلات كىرىن نى يە ، ۋە ھەموو نەھامەتى يەك كەلەلەيەن خودلۇه نىت وائى رىسوال كىرىن نى يە . بەلكو ھەندى جار بەنەھامەتى بەندەى خۇى تاقى دەككەتو ۋە بەنىعمەتى رۇرىش كەسى تر رىسوا دەكات .

ۋەل "جامع" ترمذى دا ھاتىو ھە پىغەمبەر ﷺ دەقەرىمىت : (ان الله يعطي الدنيا من يحب ومن لا يحب ، ولا يعطي الايمان الا من يحب) . ۋاتە : خۇاى گەرە دونىاو خۇشى يەكان بەكەسانە دەدات كە خۇشيانى دەۋىت وپەوانەشى كەخۇشيانى ئاۋىت ، بەلام باۋەپ تەنھا بەكەسانە دەدات كە خۇشى دەۋىن .

ۋە پىپرىك لەسەلەف دەلىن : دەۋرىنى يە كەسىك بەنىعمەتەكانى خۇداى گەرە كەمەندكىش بىت و خۇى نەزانىت ، ۋە دەۋرىنى يە كەسىك بەپەردەپۇشى كىرىن خۇدا بۇ ئاۋانەكانى گومرا بىت بەخۇى نەزانىت ، ۋە ھەرۋەھا كەسىك بە پىدا ھەلدانى خەلكى بۇى توشى فىتنە بوۋىت ، بەلام بەخۇى نەزانىت .

گەرەترىن گومرايى بوون ئەكەسەيە كەبەدونىا گومرا دەبىت

گەرەترىن گومرايى ئەۋجۇرەيە كە مۇۋ سەرگەردانى دونيانو خۇشى يەكانى بىت و قىامەتى بىرەرىتەۋە . تەننەت ھەندىك لەگومرايان دەلىن : دونىا ۋەك پارەيەكى نەقد ۋاپە ، بەلام قىامەت ۋەك قەرز ۋاپە .

ياخود ھەندىكى تر دەلىن : دونىا پارەيەكى لەدەستە ، قىامەت پارەيەكى دەۋرە دەستە .

ياخود دەلىن : خۇشى يەكانى دونىا لەبەر چاۋە ، بەلام خۇشى يەكانى قىامەت گوماناۋى وخەيالە .

^۱ - نەم فرموده "حسن" ، (ج ۱ / ۳۸۷) و (حاکم ۴ / ۱۶۵) و صحیحہ اسنادہ .

ئەمانە لە ترسناکترین جۆرەکانی لەخستە بردنی شەیتانە بۆ نێچیرەکانی ، بگرە ئازەل و گیان لەبەرەکان گەلیک لەم پێرە هۆشیارتین، چونکە ئازەل و گیانلەبەرەکان کاتێک هەستیان بەمەترسی کرد بەزۆریش لێیان بدەیت بەرەوپەرووی نا پۆن. بەلام ئەمانە پەروەپەرووی هەلدێرو تیاچوون هەنگاو دەنێن بەشیوەپەکی مل هەوانە. وە ئەوانە ی کە زانیاریان هەیە و ئاگادارن بە راستی خودلو پێخەمبەرەکانی و مل هەوانە بە دۆنیا سەرگەردان بوون، لەبۆزی قیامەتدا شەرمەزارترین پێپن کە ئەم هەموو راستی یەیان زانیوە و کاریان بۆ ئەکردووە.

وێلام دانەوێ ئەم گومانانە:-

ئەو ووتەپەیی کە دەلێت: (پارەپەکی بە دەست نە ک پارەپەکی دوورە دەست).
وێلامەکی: ئەگەر پەروەپەروو نەرخ و سەنگی پارە ی دوورە دەستە کە پارە ی دەستە کە هاوسەنگ بوون و وە ک یە ک بوون ، ئەوا بێ گومان پارە ی بە دەستە کە "دۆنیا کە" باشترە و چاکترە، بەلام ئەگەر پارە ی دوورە دەستە نەرخ و پەهاو سەنگی و زۆرتر و باشتر بوو ئەوا سەتە بێ گومان پارە ی دوورە دەستە کە باشترە. جا دۆنیا لە چاوی قیامەتدا چ نەرخ و پەهایەکی هەیە؟

وێزانی دۆنیا بە هەموو خۆشی یەکانی یەو وە ک هەناسەپەکی قیامەت وایە.
هەر وە کە لە مسندی امام أحمد دا هاتووە لە فەرموودە ی "المستورد بن شداد" کە پێخەمبەر ﷺ دە فەرمیت: (ما الدنيا في الآخرة إلا كما يدخل أحدكم أصبعه في اليم، فليتنظر بهم يرجع؟) ^۱ .واتە: نمونە ی کەم بایەخی و بچوکی دۆنیا لە چاوی قیامەتدا وە ک نمونە ی کە سێکە کە پەنجە ی دەستی بکاتە ئاو ئاویکە وە پاشان دەری بهێنیت. ئایا چەندی پێ یە لە و ئاوە چی مێناوە لە گەل خۆیدا؟.

^۱ - ئەم فەرموودە "صحیح"ە، (احمد ۲۲۹/۴) (ترمذی ۲۳۲۳) (بو بە حسن صحیح) ی دادەنێن.

جا به قوربان کردنې پاره ی دورره دهسته باشه که بقر پاره کم به دهسته که چ گه وځی ونه فامی په که. به وانا په کی تر له دهست دانی قیامه تیکي هه تاهه تایی وپر له خوځښی وپه خته وهری وهه میشه یی بقر ته مه نیکي کم وپر له ناسور وده ده سهری و خوځښی په کی کاتی.... کامیان جینگه ی هه لسه نگاندنی ژپرو عه قله؟!

به لام ووتنه که ی تر که پوخته که ی ده لیت: (شتیکي دلنیا یی ، به شتیکي گومانای ناگورپه وه)

واته د دنیا دلنیا یی په قیامت خوځښی په کانی جینگای گومانه ...

نه وه پتی ده و تریت: تر له م دوو حالت ته به دور نیت ، یان گومانست له به لاین وپه پمانه کانی خودای گه وړه و پیغه مبه ره کانی هه به سه بارهت به قیامت، یا خود دلنیا یی په کی ته ولوت پتی هه به. جا نه گره دلنیا په کی تولوت پتی هه به، به چ ژپری و هوشیاری په که وه دهست به رداری قیامه تیک و خوځښی په کی نه پرلوه ده بیت بقر چه ند پوژنیکي کررت وکالی دنیا؟!

وه نه گره گومان و دوو دلیت هه به نه و دهست به جی بکه وړه پیاچورونه وه وردپوونه وه و لیکدانه وه ی ثابته کانی خوی گه وړه که باس له بوون تاکیکتی و هیژ و توانا ده کات، که باس له پاستی و دروستی په یامبه ره کان ده کات ، تا به نه وای پاستی و دلنیا بیت بقر دروست بیت ه وه.

جا له ژپرو هزری هیچ که سیک جینگه ی تابیت ه وه و به لیت خوابه کی به تواناو بلند وپه دهسه لات داناو زلناو بیسه رو بینر... دهست به رداری نه م هه موو ژیان و د دنیا به ده بیت. لی پرسینه وه و پاداشت و سزا نه نجام نه دات. نه م حال ته مه حال بقر پادشاه کی ناده میزادی بقر ولاته که ی، جا چوڼ شیایو گه وړه یی خودای مه زنه و به دانا په. جا نه گره مرقه به وړدی له دروست بوونی خوی و رد بیت ه وه که له دلژپیک ناو وه بقر نه م پیک و پیکي په ی که نیستا هه یه تی. کی نه م هه موو گرنگی په و چاودیری په ی کردوه، قوناغ به قوناغ گه شه ی پی کردوه تابووه ته نه م مرقه. جا

چون خودا دروست کرلوئیکی واهرتی پشت گوی دهخات و ماف و سنوور و شرکی بۆ دیاری ناکات؟ جا نهگر به چاوی تی پامانه وه ته ماشای چوار دهوری خۆمان بکهین له وانهی که ده پانبینین و له وانهی که نایانبینین هه ره هه مو نه مانه به لگهی تاک و ته نهایی و راستی خودا ناسه لمیتن که "قورئان" ووتی خودایه؟! که خوی گه وه بۆ ئه م حاله ته ده فهرمیت: (فلا أقسم بما تبصرون * وما لاتبصرون * انه لقول رسول کریم... الحاقه: ۳۸-۴۰) واته: سویند بیت نه وهی که ده ببین و وه نه وهی که نایبین نه مه ووتی خوی گه وه به.

هه ره ما به لگهی زۆرمان هینایه وه له سه ره نه م بابه ته، ته نه نهت خودای گه وه ده فهرمیت: (وفي أنفسكم افلا تبصرون... الذاریات: ۲۱) واته: به لگه کانمان له ده روونی خرتانیشدا هه به، ئایا نابینی به ته نها مریژ به لگهی له سه ره تاکی و دانایی خوی گه وه به.

گومر ابوونی مریژه کان بۆ دوو هۆکار ده گه ریتنه وه که نه ویش هۆکاری به راست زانین و دلنیا بوونه به بوون، پاخود درۆکردن و گومان بردنه.

باوه ر بوون به قیامت به لام ته مه لی له خوا به رستیدا

نه گر ووترا: نه گر دلیک باوه پی تولوی به قیامت و پاداشت و سزا هه بیت، که چی له هه مان کاتدا زۆر سست و ته مه له له نه نهام گه یاندنی شرکی خودا به رستیدا؟ ئایا نه گر که سیک دلنیا بیت که سبه یی له لایه ن پادشایه که وه خه لات ده گریست، پاخود سزا ده دریت، ئایا نه و شه وه وه که شه وانێ تر به یی دوو دلی و پراپایی به سه ره ده بات؟! ئایا بیر له سبه یی ناکاته وه؟ وه خه می بۆ ناخوات و خوی بۆ ناماده ناکات؟ ووترا: به لی زۆر راسته نه مه پرسیاریکی زۆر دروسته زۆریه ی خه لکی ده گریته وه. که جیی سه ره سوپمانه نه م ته مه لی ویی باکی به! وه نه مه ش بی هۆکار نی به، وه هۆکاره کانی بریتین له:

یه‌که‌م: نزمی ئاستی زانستی و‌که‌می و‌کوپی له‌ د‌ل‌نیایی بوونیدا. هه‌ر‌که‌س‌ن‌یک پ‌ن‌ی و‌اب‌ئ‌ت که‌ئ‌استی زان‌ست چه‌س‌پ‌او‌ه‌و زی‌اد‌و که‌م نا‌ک‌ات، ئه‌وه به‌هه‌له‌دا چ‌و‌ره. ئه‌وه "ا‌ی‌بر‌اه‌یم" ی پ‌ی‌قه‌م‌به‌ر "س‌خ" پ‌ر‌س‌پ‌ار له‌خ‌ود‌ای گه‌وره ده‌ک‌ات و‌ده‌یه‌و‌ئ‌ت ش‌ی‌وازی چ‌ۆنی یه‌تی ز‌ین‌د‌وو ک‌رد‌نه‌وه‌ی مر‌د‌وو‌ه‌کان‌ی پ‌ی‌ ن‌ی‌شان ب‌د‌ات، که‌له‌گ‌ل ئه‌وه‌ش‌دا با‌وه‌پ‌ی ته‌وا‌وی هه‌بو‌و به‌پ‌استی ئه‌م کاره، به‌لام و‌ی‌ستی د‌ل‌نیایی ته‌وا‌وی ب‌ی‌ که‌م و‌کوپی ب‌ۆ د‌رو‌ست ب‌ی‌ئ‌ت، واته سه‌ر‌چ‌او‌ه‌ی ئه‌م پ‌ر‌س‌پ‌اره له‌ گ‌ومان و‌د‌وو د‌لی یه‌وه نه‌ه‌ات‌وه، به‌ل‌کو و‌ی‌ستی د‌ل‌نیایی بوونی یه‌ک‌ج‌اری ب‌ۆ د‌رو‌ست ب‌ی‌ئ‌ت.^۱

وه‌له‌ مس‌ند‌ی ا‌م‌ام ا‌حم‌د‌ دا ه‌ات‌وه که‌ پ‌ی‌قه‌م‌به‌ری خ‌ود‌ا ﷺ ف‌ه‌رم‌و‌یه‌تی: (ل‌یس‌ الم‌غ‌یر ک‌الم‌ع‌ین)^۲ واته: ه‌یچ ک‌ات‌یک هه‌وا‌ل د‌ه‌ر وه‌ک ب‌ینه‌ری پ‌و‌ود‌ل‌وه‌که‌ نی یه. هه‌ر‌ک‌ات‌یک نزمی له‌ئ‌استی زان‌ست‌دا بو‌و کار‌ی‌گه‌ری له‌سه‌ر د‌ل که‌م ده‌ب‌ی‌ئ‌ت و‌ل‌پ‌ش‌او‌ی هه‌زو ئاره‌زو‌و و‌سه‌ر‌ق‌الی به‌د‌و‌ن‌یا‌وه ه‌ی‌رش‌ی ب‌ۆ ده‌ه‌ی‌ئ‌ت‌ت و‌شه‌پ‌تان کار‌ی‌گه‌ری خ‌ۆی ب‌ۆ د‌رو‌ست ده‌ک‌ات له‌سه‌ر ده‌روونی و‌د‌نیایی لا ش‌ر‌ین ده‌ک‌ات و‌ب‌ی‌ نا‌گ‌ایی ب‌ی‌رو ه‌ۆشی ده‌گ‌ر‌ئ‌ت و‌به‌م چه‌شه‌ نه‌ با‌وه‌پ‌ و‌د‌ل‌نیایی به‌ر ته‌س‌ک ده‌ب‌نه‌وه‌و هه‌ره‌س ده‌ه‌ی‌ئ‌ت‌ت. له‌به‌ر ئه‌م ه‌ۆیه‌یه مر‌ۆ‌فه‌کان له‌ئ‌استی با‌وه‌پ‌و کار‌دا ج‌یا‌وازی‌مان هه‌یه، ته‌نانه‌ت ج‌اری وا هه‌یه لا‌وازی با‌وه‌پ‌ ده‌گ‌انه ئ‌استی ته‌نها گه‌رد‌یک "م‌ث‌ل‌ ن‌ره" له‌د‌ل‌دا.

وه‌سه‌ر‌جه‌م ئه‌م ه‌ۆکارانه ده‌گه‌ر‌ئ‌ه‌وه ب‌ۆ لا‌وازی له‌ب‌ینایی "الب‌ص‌یره" و‌ ئارام‌گ‌رتن "الص‌بر" هه‌ر‌ی‌ۆیه خ‌و‌ای گه‌وره مه‌د‌ح و‌وه‌س‌فی که‌سانی ئارام گ‌ر و‌د‌ل‌نیاب‌وو ده‌ک‌ات و‌ده‌ف‌ه‌رم‌و‌ئ‌ت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ... الس‌ج‌ده: ۲۴) واته: ئ‌یمه نه‌ته‌وه‌ی ئ‌یس‌را‌ئ‌یل‌مان ک‌رده پ‌ئ‌شه‌وا،

^۱ - پ‌روانه (ش‌رح مس‌لم لل‌ن‌و‌ی ۱۸۳/۲ - ۱۸۴) وه‌ (ف‌ت‌ح الب‌اری) ک‌لمه‌ باره‌یه‌ره‌ ز‌ز‌ر و‌ئ‌را‌وه.

^۲ - ئه‌م ف‌ه‌رم‌و‌ده‌یه‌ صح‌یح‌ه، (ا‌حم‌د ۲۱۱۵/۱ - ۲۷۱) وه‌ (ح‌اک‌م ۳۲۱/۲) گ‌ی‌ر‌ی‌ان‌ه‌ت‌وه.

و ده‌سه‌لاشان پی به‌خشین، فرمانیان ده‌کرد، چونکه نارامگریبون و باوه‌پی ته‌واویان مه‌بور به‌تایه‌ته‌کانمان.

گومانی باش بردن به‌خودا بزوتنه‌ری کاری چاکه‌یه نه‌ک که‌م ترخه‌می

پیشتر پوونمان کرده‌وه جیاوازی ندره‌یه له‌نیوان گومانی باش بردن به‌خوای گه‌وره، وه‌گومراپوون. وه‌پوونمان کرده‌وه گومانی باش بردن هه‌میشه بزوتنه‌ری کاری چاکه‌و چاکه‌خوایی بووه و هاندهری ریگه‌ی راست و دروستی خودا په‌رستی یه، چونکه گومانی باش بردن واتای تکارکاری به‌نده‌یه بق‌خوای گه‌وره و ملکه‌چی کردنیستی، نه‌وا نه‌و تکارکاری یه راست و دروسته، به‌لام هه‌رکه‌سیک تکارکاری یه‌که‌ی هاندهری که‌م ترخه‌می و بی‌په‌پوایی بیت نه‌وا گرته‌به‌ری ریگای گومراییه.

نمونه‌ی نه‌مانه وه‌کو جوتیاریک وابه، که‌نه‌گر زه‌وی به‌که‌ی به‌چاکی و باشی بکلیت و چاودیری بکات، نه‌وا چاوه‌پوانی به‌ره‌می چاک و باش و پاک ده‌کات، به‌لام نه‌گر که‌م ترخه‌م و بی‌په‌پوا بیت و ورده‌کاری نه‌کات له‌کیلان ویزارو چاودیری کردنیدا، نه‌وا چاوه‌پوانی به‌ره‌می باش نابیت، به‌لام هه‌میشه گومانی باش به‌زه‌وی یه‌که‌ ده‌بات، نایا هیچ سوودیکی هه‌یه؟

یاخودا که‌سیک به‌بی نه‌وه‌ی بچینه لای خیزانه‌که‌ی ته‌نھا به‌نومید و گومانی باش بردن مندالی ده‌بیت؟ یاخود به‌بی کوشش و خویندن و هه‌ولدان ده‌بیت به‌اشترین و چاکترین زانای سه‌رده‌می خوی؟

به‌هه‌مان شیوه نه‌گر هه‌رچه‌نده نومییدی باش و گومانی چاک به‌خودای گه‌وره به‌ریت به‌لام کوشش و خودا په‌رستی نه‌کات تاییه پله به‌رزه‌کانی به‌هه‌شت به‌ده‌سه‌ست ده‌هینیت.

وه‌خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ..... البقرة: ۱۱۸) واته: "نه‌و که‌سه‌انه‌ی که‌باوه‌پدارن

و کۆچیان کردوو و تیکۆشاوان له‌پێناو خوای گه‌وره‌دا نه‌وانه به‌راستی تکاکاری په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی خوا ده‌که‌ن^۱

ته‌ماشای نه‌وه بکه که تکاکاری نه‌م پێره چۆن بزۆینه‌ری کاری چاکه‌وه‌ولدانیان بوه.

ده‌نه‌پێنی نه‌م بابته نه‌وه‌یه که: ئومێدو تکاکاری و گومانی باش بردن به‌خوای گه‌وره پێویستی به‌گرتنه‌ به‌ری هه‌کاره‌کانی. که پێویست ده‌کات بۆ به‌ نه‌جام گه‌پاندنی که خوای گه‌وره له‌شعر و به‌رنامه‌و سزاداداشتی دا دیاری کردوه. که پێویسته ده‌ستی پێوه بگرین. پاشان ئومێدو تکاوگومانی باش به‌خودا به‌رین که له‌سه‌ر کاری چاکه‌ به‌رده‌وامان بکات له‌ سستی و که‌م ته‌رخه‌می به‌مان پارێزێت.

جیاوازی له‌ نێوان تکاکاری و هیاوخوازی دا

پێویسته که هه‌رکەسێ که تکاکاری ده‌کات (الرجا) که په‌یوه‌ست بێت به‌ سێکاری سه‌ره‌کیه‌وه:

به‌که‌م: خوێش وویستنی نه‌وه‌ی که تکاکاری بۆ ده‌کات

دروهم: ترس له‌ ده‌ست چوونی

سێ به‌م: هه‌ولدان و کۆشش کردن به‌ گۆیره‌ی توانا بۆ به‌ ده‌ست خستنی

چاها (تکاکیه‌ک) نه‌م سێ شته‌ی تێدا نه‌بوو. نه‌وانه‌ها (هیاوخوازان) به‌کی بێناوه‌پۆکه.

(تکاکاری) جیاوازه له‌ (هیاوخوازی). تکاکار هه‌میشه ده‌ترسێت_وه‌نه‌وی به‌ترسێت_خێرا ده‌کات تانه‌وه‌ی نه‌جامه‌که‌ی له‌ ده‌ست نه‌چێت. له‌ (الجامع الترمذی) دا هه‌نوه له‌ فهرمووده‌ی (أبی هريرة) رضی الله عنه که پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله ده‌فه‌رمێت: (من خاف أدلج ومن أدلج بلغ المنزل، الا ان سعة الله غالية، الا ان سعة الله الجنة).^۱ واته: نه‌وی به‌ترسێت

^۱ - نه‌م فهرمووده‌یه "من"، (ترمذی ۲۴۵۰) وه (حاکم ۴- ۳۷۰۷) وه صحیحه‌ به‌رواسه (الصحیحه: ۹۵۴).

ابن القيم الجوزی

هه‌لده‌دات وشو ده‌گه‌ریت هه‌نگاو ده‌نیت وه‌نه‌وه‌ی هه‌نگاو بنیت وه‌ه‌ولدات. ده‌گاته شویتنی مه‌به‌ست. به‌پاستی کالاو‌خه‌لاتی خوی گه‌وره به‌نرخ و به‌به‌هایه. کالای خوداش به‌هه‌شتی به‌روینه.

هه‌روه‌ها خودای گه‌وره به‌هه‌مان شیوه‌ی نکاکاری (الرجا) ترس (الضوف) یشی کردوه به‌بزوتنه‌ری کاری چاکه و چاکه خوازی پیکه‌وه دوو فاکتهری هه‌میشه‌ی کرده‌وه‌ی چاکه‌ن. هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ الَّذِينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ بِآيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا يُشْرِكُونَ * وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجَلَةٌ أُنْهِم إِلَىٰ رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ * أُولَٰئِكَ يُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ..... المؤمنون: ۵۷-۶۱) واته: نه‌و که‌سانه‌ی که‌ترسی په‌روه‌ردگاریان له‌دل‌دایه‌و ده‌ترسیت لیبان بره‌نجیت نه‌وانه‌ش بپه‌ا به‌نایه‌ت وه‌رمانه‌کانی په‌روه‌ردگاریان ده‌هینن. نه‌وانه‌شی هاوه‌ل و هاوبه‌شی بۆ په‌روه‌ردگار بریار ناده‌ن. نه‌وانه‌ش که ده‌به‌خشن له‌زه‌کات و خیر دلبان ده‌ترسیتنه‌وه‌کو لیبان وه‌رنه‌گریت. چونکه نه‌وان بپگومانن که بۆ لای په‌روه‌ردگاریان ده‌گه‌پینه‌وه. ئا نه‌وانه په‌له‌ده‌که‌ن پېش‌بپکێ ده‌که‌ن له‌نه‌جام دانی هه‌موو چاکه‌یه‌ک

وه‌له (جامع) ی (ترمذی) دا هاتوه. له‌فه‌رموده‌ی عائیشه رضی الله عنها که ده‌لێت: (سألت رسول الله ﷺ عن هذه الآية، فقلت: أهم الخين يشربون الخمر ويزنون ويسرقون؟ فقال ﷺ: لا يا ابنة الصديق، ولكن الذين يسمون ويصلون ويتصدقون، ويخافون ان لا تقبل منهم اولئك يسارعون في الخيرات.)^۱ واته: خاتوو عائیشه فه‌رمووی: پرسیم له‌پیتغه‌مبه‌ری خودا ﷺ سه‌باره‌ت به‌م نایه‌ته، ئایا باسی نه‌و که‌سانه ده‌کات که مه‌ی ده‌خزنه‌وه‌و زینا ده‌که‌ن دزی له‌مالی خه‌لکی ده‌که‌ن؟ پیتغه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رمووی: نه‌خیر نه‌ی که‌چه‌کی صدیق. به‌لکو نه‌وانه‌ی پۆتوو ده‌گرن و نوێژده‌که‌ن خیر و چاکه ده‌که‌ن

^۱ - نه‌م فه‌رموده‌یه "صحیح"، (ترمذی ۳۱۷۵) یه (ابن ماجه ۴۱۹۸).

له هه مان کاتدا ده ترسن که خودا لییان قبول نه کات، نه مانه به پاستی پیش برکی ده کن له کاری چاکه دا.

ترس و تگا له ژبانی هاوه لاند^۱

خوای گه وره وه سف و پیناسه ی خوش به ختان ده کات به پرپوختی له گه ل ترسدا، وه وه سفی به دببخته کان ده کات به خراپه و هیمنی و ناسایشی. هه بویه گه له م سۆنگه یه وه ته ماشای ژبانی هاوه لانی پیغه مبه ر^ﷺ بکه یت ده بینیت که له گه ل پرپوختیان له گه ل کارو تی کۆشاندا هیتنا دت رمان له خودای گه وره.

حالی ابو بکری صدیق^{رضی الله عنه}

ئه وه "ابو بکر" ده لیت: هیوا خواز بوو که من ته نها تاله موویه ک بوومایه له سنگی باوه پداریک. وه "احمد" ده گتیرتیه وه وه هه یوه ها ده لیت: زمانی خزی ده گرت و ده یوت: "ئه مه سه رچاوه ی تاوانه کاشه".

وه زۆر جار له ترسی خودا ده گریاو ده یوت: بگرین، ئه گه نه گریان خۆتان بگرین. وه هه ر کاتیک که هه لده سا بق نوێژ کردن وه ک داریک له ترسا پاده وه ستا. چاریکیان بالنده یه کی بزگار کریو وونی: هه ر نیچیریک پاریکه بیت ویان داریک بپریت، ئه و له یادی خوات خستوه.

کاتیک له سه ره مه رگدا بوو، به خاتوو عایشه ی ووت: (ئه ی کهه که م من له مال و سامانی مه سولمانان ئه م عابایه و شیردۆشیک ئه م خزمه ت کاره م هه یه، خیرا بیان که پینه وه ده ستی عومه ری کوپی خه تاب^ﷺ).

وه ده لیت: (والله ی تاوانه خواز بووم داریک بوومایه و بخورامایه و گازم لی بگیرایه). وه "قناده" ده لیت: (بیستومه که ابو بکر فه رموویه تی: تاوانه خواز بووم که لاسکه سه رزه یه ک بوومایه کرم بیخواردمایه).

^۱ - براته (موسوعه الصحابه) و پشه کی کئی (الارائل من الصحابه)

حالی عمری کوپی خه تاب

ئوه تا عمری کوپی خه تاب سورته "الطور" ده خویندهوه تا گه یشته ئایه تی (ان عذب ربك لواقع...الطور: ۷) دهستی کرد به گریانیکی رۆر له تاواندا نه خوش کهوت وخه لکی سهریان لی ددها.

له کاتی سه ره مه رگیدا به کوپه که ی ووت: (ئامه چی ده که بت، پوومه ت وگۆنام بخه ره سه ره زهوی تا خوای گه ووه به م دیمه نه په هم پی بکات) مه ووه ها ووتی: (قوپه سه رم دایکه... ئه گه ره خودا لیم خوش نه بیت... "سی جار ئه مه ی دووباره کرده وه" پاشان په کسه ر گیانی سپارد).

شه وانه قورئانی ده خوینده وه که ده که یشته هه ر ئایه تیک بیهه ژاندایه و پترسایه، له تاواندا چه ند پۆتیک نه ده هاته ده ره وه وخه لی وایان ده زانی نه خوشه، نه نانه ت ئوه نده گریا بوو دوو خه تی په ش له سه ره ده م وچاوی ده رده کهوت. "عبدالله کوپی عباس" پیی ده لیت: خوای گه ووه له سه ره دهستی تۆ میسری ئازاد کردو چه ندین فته می گه ووه له سه ره دهستی تۆ هاته دی، ئه ویش فهرمووی: ئاوانه خوازم به س ته نها له قیامه تدا ده ریازیم، نه پاداشتم مه بیت نه تاوان.

حالی عثمانی کوپی عه فان

عثمانی کوپی عه فان کانتیک له سه ره گۆتیک پابوه ستایه ئه و نه ده ده گریا تاریشی ته پ ده بوو. وه ده لیت: (ئه گه ر من له نیتوان به هه شت و دۆزه خدا بم، وه نه زانم بق کامیان په وانه م ده که م، له ویدا ئاوانه خوازم بیهه خۆ له میش پیش ئه وه ی بزانه م بق کام لایان ده منیرن).

حالی علی کوپی ئه بی تالب

ئوه علی کوپی ئه بی تالبه که رۆر ده ترسا له دووشتی سه ره کی هیوا دریزی وشوین کهوتنی خه زو ئاره زوه کان.

نه‌خوښی و چاره‌سەر

یه‌که‌میان "میوا درېږی یه" قیامت بیرده‌باته‌وه، به‌لام شوین کهنی ناره‌زووه‌کان ریگری ده‌کات له‌حق و ویستی. جا واندنیا به‌ره‌و‌ناوایون ده‌چیت و قیامت سه‌ره‌لده‌دات، جا هه‌ریه‌که‌یان که‌س وېږله‌ی خوږی هه‌یه. وریا بن و بینه‌ پږله‌ی قیامت و دونیا وه‌لانتین. نه‌مړی ته‌نھا کاره‌و سبه‌ینی ته‌نھا لی پرسینه‌وه‌یه.

حالی نه‌بو دردا ۰۰۰

ده‌لېت (نه‌و‌شته‌ی که‌من زږد لئی ده‌ترسم، نه‌وه‌یه که‌له‌پږی قیامتدا لیم پېرسن وېلین: نه‌بو دردا علق فېری زانست بوی، نایا کارت پی کردوه؟)

وه‌هه‌میشه ده‌یووت: (ته‌گه‌ر ته‌تان زانی دوا‌ی مردن چیتان بقی ناماده‌ کراوه، نه‌وا نان و‌ناوتان پی نه‌ده‌خورا به‌ناسانی. وه‌له‌ماله‌کانتان خوږتان نه‌ده‌گرت، به‌لکو به‌ره‌وده‌شت وده‌ره‌کان هه‌ل ده‌هاتن و‌سنگتان ده‌کوتا و‌پوځوتان ده‌گریان. وه‌من ناواته‌ خواز بووم داریک بووما‌یه و‌ بخوراما‌یه) ..

حالی عبدالله‌ی گوری عباس ۰۰۰

نه‌وه‌نده ده‌گریا چاوه‌کانی شږ بېونه‌وه نه‌وه‌نده ده‌گریا.

حالی نه‌بو ذر ۰۰۰

ده‌یووت: (ناواته‌ خوازبووم داریک بووما‌یه، یاخود هه‌ر دروست نه‌کراما‌یه. وه‌کاتیک ویستیان هاوکاری بکه‌ن له‌لاین ده‌وله‌نه‌وه ووتی: من پتویستم پتی نی یه، چونکه‌ بزنی‌کمان هه‌یه ده‌یفروشین و وه‌گویی درین‌کمان هه‌یه بقی باره‌لگرتن، خزمه‌تکاریکمان هه‌یه هاوکاریمان ده‌کات، وه‌عا‌بایه‌کم هه‌یه. وه‌من ده‌ترسم له‌سه‌ر نه‌مانه‌ خوشی لی پرسینه‌وه بم له‌ قیامتدا) .

حالی ته‌میمی داری ۰۰۰

شه‌ویکیا ته‌میم‌ی داری سوره‌تی جاثیه‌ی ده‌خوینده‌وه‌تا گه‌یشه‌ نایه‌تی: (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْجَاهُمْ وَمَمَّائِهِمْ مَاءً مَا يَحْكُمُونَ... الجاثية: ۲۱) واته: نایا نه‌وانه‌ی که‌تاوانکاریان نه‌نجام

داوه وای دادەنیت کە لە گەڵ ئەو کەسانەدا وەک یەکن کە باوەریان هێناوە و کردەوهی چاکەیان ئەنجام داوه، لەژێر وەدیاندا زۆر بەهەڵدا چون.

نێتر لە ترساندا دەگریاو هەردوو یارەکی دەکردهوه تاوێکێ پۆژ دەبووهوه.

حالی ئەبو عوبیدە کۆری جەراح رحمە

ئەبو عوبیدە دەلێت: زۆر ئاواتە خوازم کە من مەژێک بوومایەو بکرامایە قوربانی و سەر بپرمامایە و گۆشتم بخورایە.

لەم بوارەدا ڕووداو و ووتەی زۆر هەن کە درێژە دەکێشێت، تەنانەت "بخاری" لە (صحیح) هەڵبەدا بابەتیکی لەم بوارەدا لە ژێر ناوێشان "باب خوف المؤمن ان یحبط عمله، وهو لا یشرع" دا دانراوه.

"إبراهیم التمیمی" دەلێت: (هەرکاتێک بەرلوردی نیتوان ووتەو کردەوهی خۆم کردبێت، مەترسیم بۆ دروست بوو لەوهی کردەوه کاتم ووتە کاتم بەدرق بخاتەوه.)^۱
 "ابن ابی ملیکە" دەلێت: (سێ لە هاوێ لانی پێغه مبهرم بینووه هەر هەموویان لەوه ترسانن توشی دوو ڕووی هاتبێت، وەک سیان ئەو دەووت باوێکی من وەک باوێکی جبریل و میکائیل وایە.)^۲

و "حسن" ڕەحمەتی خوا ی لێبێت دەلێت: (تەنها باوێ ڕێدار دەترسێت، وە تەنها دوو ڕووی بێ ترسە.)^۳

و "بخاری" دەلێت: کاتێک پێغه مبه صلی اللہ علیہ وسلم ناوی دوو ڕووی کانی لای (حذیفە) بردبوو، "حذیفە" دەلێت: "عمری کۆری خەتاب رحمە دەهات و دەیفەرموو: سویندت دەدەم

۱ - بخاری لەم ورتەبەدا (صحیح) هەڵبەدا هێناوه، (باب خوف المؤمن ان یحبط عمله، وهو لا یشرع / کتاب الايمان، باب ۳۷).

۲ - هەمان سەرچاوەی پێشوو.

۳ - هەمان سەرچاوەی پێشوو.

نه خوښی و چاره‌سەر

به‌خودا ناوی به‌دووږوو بردم یانا؟ وه خذیفه‌ش ده‌یفه‌رموو: نه‌خیر به‌لام له‌دواي عمر به‌کەسی تر نالیم.

هه‌روه‌ها بخاری ده‌لێت: بیستم به‌کێك له‌زانایان ووتی: مه‌به‌ستی له‌خذیفه‌ له‌وه‌ی که به‌دواي عمر به‌کەسی تر نالیم، واته‌ ئه‌م ده‌رگایه‌ له‌خۆم ناکه‌مه‌وه‌ خه‌لکی بیټ پرسیارم لی بکه‌ن له‌م بواره‌دا. وه‌بوخاری ده‌لێت: منیش ووتم: ئه‌مه‌ی خذیفه‌ وه‌ك هه‌مان فرموده‌ی پێغه‌مبه‌ر ﷺ وایه‌ که به‌کێك له‌هاوه‌لانی داواي لی کرد که به‌کێك له‌و هه‌فتا هه‌زاره‌ بیټ که به‌شه‌فاعه‌تی پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ ده‌چنه‌ به‌هه‌شته‌وه‌، پێغه‌مبه‌ر پێی فرموو: سبک عکاشه^١. واته‌ عکاشه‌ پێش تو که‌وت له‌م دلوا کردنه‌دا.

پێغه‌مبه‌ر مه‌به‌ستی ئه‌وه‌ نه‌بووه‌ که جگه‌ له‌ "عکاشه‌" ئیتر که‌سی تر نه‌ماوه‌، به‌لکو مه‌به‌ستی ئه‌وه‌بووه‌ که ئه‌م ده‌رگایه‌ له‌خۆی نه‌کاته‌وه‌ وه‌هرکه‌سیك بیټ ودلوا بکات و تانه‌ویش بکه‌وێته‌ به‌ر ئه‌و تکه‌کاری وشه‌فاعه‌ته‌...والله‌ اعلم.

^١ - ئه‌م فرموده‌یه‌ "صحیح"ه‌، (بخاری ۶۵۴۲) وه‌ (مسلم ۸۹/۳ - نووی) گێڕاوه‌یانته‌وه‌.

پہلی دووم :

شونہ واری

تاوان.....

سزای له دونیا و قیامه قدا

تاوان ھۆكاری ھەموو تاوان و دەردىگە

دېيىنەنە سەر باسى دەردى نەخۆشى يەكان ، كە ھەركارى تىكەدەرى دونياو قىيامەنە .
دەبىت بزانين كە تاوان زىيانى خۆى دەدات بە تاييەتى لەدەدا . نمونەى وەك ژەھر وایە
لە جەستەى مۆڤدا . بە پېتى جۆر پلەى تاوانەكان كاریگەریشى دەگۆڤت .
ئاپا جگە لە تاوان ، ھىچ كاریكى تر ھەبە دونياو قىيامەتیشى شتواندېت ؟
ھەر تاوان نەبوو ھۆى ھۆكاری بەدەركردنى " آدم وھوى " ى باوك ودايكان لە
بەھەشتى خۆش وپەختەوھرى ؟

ھەر تاوان نەبوو ھۆكاری بەدەرھېتان و ريسوا كردنى (ئىبليس) لە مەلەكوتى خواى
گەرە ، وەبەر نەفرەت و خەشم و قىنى كەوت و نىمەن و پوخسارى بوو نەشرىنترين
سامناكترين پوخسار ، وەبۆ ھەتاھەتايى بى بەش كرا لەبەزەبى و پەھمەتى خواى
گەرە ، وەدۆزەخ بوو جىگەى ھەمیشەى . كە ھەموو زىيانى سەرۆبن كەردەو
لە پەھمەتى خودا بەتوڤەبى و غەزەبى . لەبەھشتى خۆش بۆ دۆزەخى ئاگرين ، لەباوہ
بۆ بى باوہ ، لەپېرۆزى يەوہ بۆ دېندەبى و پيسواى . . . . لەبى تەسبيحات ، كىرۆشېرك
و دوڤوڤوى . . . وەلە بى ئو ھەموو پېرۆزى و خودا پەرسى بە ، بووبەپاڤەر وھاندەرى
پېڤى تاوانبار و ستەمكار و خراپەكاران .

ھەر تاوان نەبوو ، بوو ھۆى ھەلكردى زىيانى نەڤۆيىون و نەڤۆم بوونى ھەموو سەر
زەوى بە ھەموو پېكھاتەكانى يەوہ ئاو داڤيۆشېن ؟

ھەر تاوان نەبوو بوو ھۆى ھەلكردى زىيانى پەشەبا بۆ سەر قەومى " عاد " و
وہ بوو مابەى سەرگەردان و تەڤوتوناكرىيان و لەناودانىان ، وەبوونە نمونە پەند بۆ
ھەموو مۆڤ و جىھان ؟

وہەر تاران نەبوو بوو ھۆكاری ئاردنى " ھاوارو قىژەى سامناك " بۆ سەر قەومى
(ئەود) كە جەرگ و دل و ھەناويانى بېرى و لەناوى بردن ؟

هر تاوان نه بوو... هوی هۆکاری له پهگ وپیشه ده رکړدنې گونده کانی قهومی "لوط" و بهر زکړنه وه یان بۆ بهر زایه کانی ناسمان و به شپوه یه که فریشته کانی ناسمان گوئیان له وه پینی سه که کانیان بوو. پاشان له بهر زایه وه به ناخی زه ویدا پډیان کړدن سه بهر وه خولر پاشان بهر دی باران به سه ریاندکه هه موو چه شنه کانی غه زه بیان به سه ردا باران وله ناو بران. وه نه م قارو سزایه دووړ نی به دوو پاره بپته وه بۆ سه مکاران.

هر تاوان نه بوو... هوی هۆکاری نارېدنې هه وړی په شنی سامناک بۆ سه ر قهومی (شعیب) و دواتر که گه پشته بان سه ریان ناگری به تینی سوتېنه ری به سه ردا باران؟ هر تاوان نه بوو... هوی هۆکاری خنکاندنې (فیرعه ون) و داروده سه ته که ی، دواتر پوچه کانیان په وانه ی دۆزه خ کړدن ولاشه وچه سه ته کانیان و ده عیبره ت هیشته وه؟ هر تاوان نه بوو... قارون و مال و سامان و کوشکه که ی به ناخی زه ویدا برد؟ هر تاوان نه بوو... هوی مایه ی له ناوېردنې قهومی "یس" به هاواری گوره؟ هر تاوان نه بوو... پېژنکی به تواناو چه ریه زه ی زال کړد به سه ر (بنی اسرائیل) دا پیاو وکوپانی کوشتن وکچ ونافره ثیان به که نیزه بریو ولاتیان کاولکړد؟

هر تاوان نه بوو... هه موو جۆره کاره ساتنکی گه وړه ی به سه ریاندکه هینا "بنی اسرائیل" له کوشنارو کاولکاری ووتړانی وکچ ونافره ت به که نیزه کړدن ووه زال کړدنې پاشاو سه مکاره کان و وه بوون به مه یمون ویه رازه پيسوا... وه دوايه مینبان په یامی خوای گوره یه که ده قه رمیت: (لَيُعَذِّبُنَّ عَلَيْهِمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَنْ يَسُوءُهُمْ سَوْءَ الْعَذَابِ... اعراف: ۱۶۷) واته: که سانیك ده نترمه سه ریان که تا پۆزی قیامه ت نازارو نه شکه نه چیه یان بدات.

"امام احمد" ده لیت: (ولید بن مسلم) بۆی گتپامه وه که نه ویش له (صفوان بن عمرو) نه ویش له (عبدالرحمن بن جبر بن تغیر) نه ویش له باوکی یه وه، ده لیت ووتی: کانی ولاتی "قبرص" نازاد کړلو ده سه لاتداره کانی سه رگه ردان وپه رش ویلاوېونه وه و

نه خوشی و چاره‌سەر

وه به‌سه‌ریه‌کدا ده‌گریان. له‌وکاته‌دا "ابو‌درداء" رضی‌الله‌تعالی‌عنہ بینی له‌گوشه‌یه‌کدا ده‌گریا. منیش لێم پرسى: بۆچی له‌م پۆژه‌دا ده‌گریت که‌خوا ئیسلامی سه‌ریه‌رزکرد ئییدا ئه‌ویش ووتى: ئه‌وه ئه‌لێتی چى "جیبر" خه‌لکی چه‌ند بێ ده‌سه‌لاتن به‌رامبه‌ر به‌گه‌وره‌یی خودا. ئه‌م قه‌ومه‌ خاوه‌ن ده‌سه‌لات و پاشای به‌هێزبوون که‌پشتیان له‌فه‌رمانی خودا کرد، چێیان به‌سه‌ردا هات.

"علی بن الجعد" ده‌لێت: (شعبه بن عمرو بن مره) ووتى: گویم له‌ "أبا البحتري" بوو ووتى: ئه‌وانه‌ی که‌ گرییان لێ بوو هه‌واییان پێدام که‌ پێغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌ع‌لێه‌و‌آلێه‌و‌س‌ل‌م‌ فه‌رمووێته‌ی: (لن يهلك الناس حتى يعذروا من انفسهم).^١ واته‌: خۆی گه‌وره‌ خه‌لکی به‌هێلاک نابات ، تاخه‌لکی خۆیان بیاووه‌ به‌ده‌سته‌وه‌ نه‌ده‌ن.

وه‌له‌ مسند دا هاتوه‌ له‌ فه‌رمووده‌ی (ام سلمة) رضی‌الله‌تعالی‌عنہا که‌ پێغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌ع‌لێه‌و‌آلێه‌و‌س‌ل‌م‌ فه‌رمووێته‌ی: (إذا ظهرت المعاصي في أمي عمهم الله بعذاب من عنده، فقلت يا رسول الله: أما فيهم يومئذ أناس صالحون؟ قال صلی‌الله‌ع‌لێه‌و‌آلێه‌و‌س‌ل‌م‌: "بلى"، فقلت: كيف يصنع بأولئك؟ قال: يصيبهم ما أصاب الناس ثم يصيرون الى مغفرة من الله ورضوان).^٢ واته‌: ئه‌گه‌ر سه‌ره‌پێچی و تاوه‌نکاری و پاخی بوون سه‌ری هه‌لدا له‌ناو ئومه‌ته‌که‌مدا، ئه‌وا خۆی گه‌وره‌ هه‌موویان توشی سزا ده‌کات. منیش پرسیم: ئایا که‌سانی چاکه‌خولزیا نێدا نی به‌؟ پێغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌ع‌لێه‌و‌آلێه‌و‌س‌ل‌م‌ فه‌رمووی: "به‌لێ ئییدا به‌". منیش ووتم: ئه‌ی چى له‌وان ده‌کات؟ پێغه‌مبه‌ر صلی‌الله‌ع‌لێه‌و‌آلێه‌و‌س‌ل‌م‌ فه‌رمووی: ئه‌وانیش توشی ده‌بن به‌لام دواتر ده‌گه‌ڕێنه‌وه‌ بۆ لای ره‌حمه‌ت و په‌زنامه‌ندی خۆی گه‌وره‌.

وه‌له‌ "مراسیل الحسن" له‌ پێغه‌مبه‌ره‌وه‌ که‌ده‌فه‌رمیته‌ صلی‌الله‌ع‌لێه‌و‌آلێه‌و‌س‌ل‌م‌: (لا تزال هذه الأمة تحت يدالله وفي كنفه مالهم يمانی قراؤها ، وما لم يذل صلاحؤها فجارها، وما لم يهن

^١ - نه‌م فه‌رمووده‌یه (صحیح)، ٥، (جد: ٢٦٠/٤، ٢٩٣/٥) یو (ابو داود: ٤٣٤٧).

^٢ - نه‌م فه‌رمووده‌یه (صحیح)، ٥، (جد: ٢٦٠/٤، ٢٩٣/٥) یو له‌ (صحیحین) دا به‌هم چه‌شنه‌یه: (يهلكون مهلكاً واحداً ولكن يعفون على نياتهم) له‌ گێڕانه‌وه‌یه‌کی تردا (علی أعمامهم).

ابن القيم الجوزی

خيارها اشرارها، فأذاهم فعلو ذلك رفع الله يده عنهم، ثم سلط عليهم جبابرتهم فساموهم سوء العذاب، ثم ضربهم الله بالفاقة والفقْر).^١ واته: بهردهوام ئەم ئومەتە لە ژێر دەستی پەحم و میهره بانی و چاودێری خودادایه، کاتێک که قورئان خوێنه کانیان چاوله خوارو مه یلداری کار به دهستان نه بن، وه پیاوچا کانیان ژێرده ستهی خراپه کاران نه بن، وه پیاوه باشه کانیان به چاوی سوکوه ته ماشا نه کرێن، به لام کاتێک ئەمانه پوویندا، ئەوا دەستی چاودێری و میهره بانیان له سهر هه لده کرێ و پاشان زۆرداران زāl دهکات به سه ریاندا و تووشی خراپترین ئازاریان دهکات و بواتر به لای هه ژاری نه بوونیان تووش دهکات.

وه له مسند دا هاتوه له فهرموده ی (ثوبان) رضی الله عنه که پێغه مبه ر صلی الله علیه و آله فهرموویه تی: (ان الرجل لیحرم الرزق بالذنوب یصیبه).^٢ واته: مرۆفی وا هیه بی بهش ده بیت و پرزی لی قه دهغه ده کریت به هۆی تاوانیکه وه که تووشی ده بیت.

ههروه ها له هه مان سه رچاوه وه مان که سدا هاتوه که پێغه مبه ر صلی الله علیه و آله ده فهرمیت: (یوشک ان تتداعی علیکم الأمم من کل افق، کما تداعی الأکلة علی قصعتها، قلنا: یا رسول الله امن قلة منا یومئذ؟ قال صلی الله علیه و آله: انتم یومئذ کثیر، ولکنکم غشاء کفشاء السیبل، تنزع المهابة من قلوب عدوکم، ویجعل فی قلوبکم الوهن، قالوا وما الوهن؟ قال: حب الحیاة وکراهة الموت).^٣ واته: نزیسه مبله تانی تر له هه موو لایه که وه بێن و بدهن به سه رتاندا، وه کو چۆن که سانی که بانگی به کتری ده که ن بق سه ر نان خواردن، هاره لان ووتیان: ئایا ئیمه نه و پۆزه ژماره مان که مه؟ پێغه مبه ر فهرمووی: ئیوه نه و

^١ - ئەم فهرمودیه (ضعیف)، (حافظی عراقی) له (المغنی) دا هاتوی و ده بێت (أساندا ضعیف).

^٢ - ئەم فهرمودیه (حسن لغیره)، (احمد: ٥/٢٧٧) و (الحاکم: ١/٤٩٣) و (ابن ماجه: ٤٠٢٢) بر وانه (کنز الفوائد).

^٣ - ئەم فهرمودیه (صحیح)، (احمد: ٥/٢٧٨) و (ابو داود: ٤٨٧٨) بر وانه (السلسلة الصحیحه: ٩٥٨).

بۆژه ژماره‌تان نۆڤه ، به‌لام وه‌كو كه‌ق سەر ده‌ریان ، ترسی ئێوه له‌دلی نه‌وان ده‌رده‌هێنرێت ولێتان ناترسن "وه‌ن" ده‌خړیته ناو له‌كانتان، پرسیان: ئه‌ی پێغه‌مبەر "وه‌ن" چی به‌؟ پێغه‌مبەر فرمودی: "وه‌ن" واته‌: خوشتیستنی دونه‌یاو بقی لێ بوونه‌وه‌ی مردن.

وه‌ له (مسند) دا هاتووه‌ له‌ فرموده‌ی "انس" ﷺ كه‌ پێغه‌مبەری خودا ﷺ ده‌فرمێت: (لما عرج بي مررت بقوم لهم اظفار من نحاس يخمشون بها وجوههم وصورهم، فقلت: من هؤلاء يا جبريل؟ قال: هؤلاء الذين ياكلون لحوم الناس ويقعون في اعراضهم).^١ واته‌: له‌شوی "إسراء" دا قه‌ومێك بینی نینۆکی درێژیان هه‌بوو له‌ مس دروست کرابوو سنگ وده‌م وچاوی خۆیان ده‌پنی ، به‌حه‌زه‌تی جبریل ووت: ئه‌مانه‌ کێن؟ نه‌ویش ووتی: ئه‌وانه‌ نه‌و پێڤه‌ن كه‌ به‌هه‌میشه‌یی گۆشتی مرقیان ده‌خواروو به‌خرابه‌ باسی ناموسی خه‌لكیان ده‌کرد.

وه‌ له "جامع" ترمذی دا هاتووه‌ له‌ فرموده‌ی (ابی هريرة) ﷺ كه‌ پێغه‌مبەری خودا ﷺ ده‌فرمێت: (يُخرج في آخر الزمان قوم يفتلون الدنيا بالدين ، ويلبسون للناس مسوك الضأن من اللين، أسنتهم أحلى من السكر، وقلوبهم قلوب الذئاب، ويقول الله عزوجل: ابي يفترون؟ وعلى يفترون؟ فبي حلفت، لأبعثن على أولئك فتنة تدع الحليم فيها حيران). واته‌: له‌ كۆتایی زه‌ماندا كه‌سانێك ده‌رده‌چن له‌ ڕێگه‌ی ئایینه‌وه‌ دنیا به‌ده‌ست ده‌هێنن، هێنده‌ش خۆیان نه‌رم ونبان ده‌كه‌ن به‌وێنه‌ی مه‌، زمانیان شپړینتره‌ له‌ شه‌كر، به‌لام دلایان دلی گورگه‌. خوای كه‌وره‌ ده‌فرمێت: (ثایا ده‌پانه‌وێت من بخه‌له‌تێنن؟ جورته‌ت وپوێری به‌سەر منه‌وه‌ ده‌كه‌ن؟ سوێند بێت به‌خودی خۆم.. به‌لاو فیتنه‌یه‌کی ئه‌وتۆیان به‌سەر دێنم كه‌ عاقله‌كانیان تێدا سه‌رگه‌ردان بن).

^١ - نعم فرموده‌یه (صحيح)، (احمد: ٢٢٤/٣) و (أبو داود: ٤٢٩٧) بروانه (مسند الصحيح: ٩٥٨).

ابن القيم الجوزی

وه (ابن أبي الدنيا) له فهرموودهی (جعفر بن محمد) - (عن أبيه عن جده) ووتی که (علی بن ابی طالب) ووتی: (يأتي على الناس زمان لا يبقى من الاسلام إلا اسمه، ولا من القرآن إلا رسمه، مساجلهم يومئذ عامرة، وهي خراب من الهدى، علماؤهم شر من تحت ادبهم السماء، منهم خرجت الفتنة، وفيهم تعود). واته: پوزانیک دیت به سهر خه لکید، نیسلام ته نها هه ناوه که ی ده میتیت ، وه قورنانش ته نها وینه که ی و مزگه وته کان پازاوهن، به لام ویرانه له پووی خودا په رستی به وه، زانا کانیان خراپترین پیین ، له وانه وه فیتنه و ناشوب سهرمه لده دات، وه هه ر یق نه وانش ده گه پیتنه وه . وه له "سماک بن حرب" وه له "عبدالرحمن بن عبدالله بن مسعود" وه ﷺ له باوکی به وه ووتی: (إذا ظهر الزنا والربا في قرية أذن الله عزوجل بهلاكها) واته: هه رکاتیک زیناو سوخواردن "ریبا" له هه ر شاریکدا سه ری مه لدا ، نه وا خوای گه وره مؤله تی به هیلاک بردنیان ده دات.

وه له (مراسیل الحسن) ده لیت: (إذا أظفر الناس العلم وضيعوا العمل، وتحابوا بالأسن، وتباغضوا بالقلوب، وتقاطعوا الأرحام، لعنهم الله عزوجل عند ذلك، فاصمهم وأعمى أبصارهم) واته: هه رکاتیک خه لکی خویمان به زانا ده رخست وکاریان پی نه کرد، به زمان به کیان خویش ده ویست وله دله وه یقیان له یه ک بوو ، وه په یوه ندیان ده پچپاند، نه وا خوای گه وره نه فره تیان لی ده کات وکویروالیان ده کات. وه له "سنن" ی "ابن ماجه" دا هاتووه له فهرموودهی (عبدالله بن عمر الخطاب) ﷺ فهرمووی: (كنت عاشر عشرة رهط من المهاجرين عند رسول الله ﷺ، فأقبل علينا رسول الله ﷺ بوجهه فقال: يا معشر المهاجرين، خمس خصائل أعود بالله أن تدرکوهن: ما ظهرت الفاحشة في قوم حتى أعلنوا بها إلا ابتلوا بالطواغيت والأوجاع

١ - فاحشه: هموو شتیکی نارمواو ناشرین له ووتمو کرداردا وه خوای گموره باسی ده کات که فاحشه قه ده غه یه به نه یی وناشکرایوه: (قل انما حرم ربی الفواحش ما ظهر منها وما بطن)

والأوجاع التي لم تكن في أسلافهم الذين مضوا ، ولا نقص القوم المكيال والميزان إلا ابتلوا بالسنين وشدة المؤنة وجور السلطان، وما منع قوم زكاة أموالهم إلا منعوا القطر من السماء فلولا البهائم لم يمطروا، ولا خضر قوم العهد إلا سلط الله عليهم عدوا من غيرهم، فأخذوا بعض ما في أيديهم ، وما لم تعمل أئمتهم بما أنزل الله عز وجل في كتابه إلا جعل الله بأسهم بينهم).^١ واته: ئهـی پیچی کوچه ربه کان "المهاجرين" په نا نه گرم به خوادا که توشی نه م پیچ خسته نه بن: له قومیندا زینا سهره لبدات و به ناشکرا نه نجای بدهن ئهوا توشی چه ندين په تایی جورا و جور دهن که له پتشیته باو پایریاندا نه بوره. وههر قهومیك دیاردهی دزی و غیل کردن له ترازودا نه نجای بدهن، ئهوا توشی گرانی و ستمی ددهسلات ددهبنه وه. وههر قهومیك پیکری بکه ن له زهکات دهرکردن، ئهوا توشی وشکه سالی دهن، نه گهر له بهر گیانه بهران نه بیته ههر به په کجاری باران ناباریت. وههر قهومیك دیاردهی په یمان شکندن تیئاندا سهره لبدات، ئهوا خوای گهره دوژمنانیان به سردا زال دهکات و به شیکی زوری سامان ودهسه لاتیان له دهست ددهن. وههر قهومیك سهرکرده کانیان به فرمایشته کان وکتیبه کهی خوای گهره فرمان په وایی نه که ن ، ئهوا خوای گهره توشی دوبه ره کی و دوژمنایه تیان دهکات له نیو خویاندا.

وله (مسند وسنين) دا هاتوه له فرموده ی (عمرو بن مروه) له (سالم بن ابی الجعد) رضی الله عنه له باوکی په وه ده لیت پیغه مبر رضی الله عنه فرموده ی تی: (إن من كان قبلکم کان اذا عمل العامل فیهم بالخطیئة جاءه الناهی تعذیراً، فأذا کان الغد جالساً واکله وشاربه، کانت لم یره علی خطیئة بالأمس، فلما رای الله عزوجل ذلك منهم ضرب بقلوب بعضهم علی بعض ، ثم لعنهم علی لسان نبیهم داود وعیسی بن مریم، ذلك

وده فرمودت: (الشیطان یمدکم الفقر ویأمرکم بالقحشاء) وهزور نه ووشهیه ز "ربا" به کار دهیتریت.

^١ - نه فرموده ی (حسن)، (ابن ماجه: ٤٠١٩) و (بوهر البانی) به حسن یان داووته قلم.

ابن القيم الجوزی

بما عصوا وكانوا يعتدون. والذي نفس محمد بيده لتأمرن بالمعروف، ولتنهون عن المنكر ولتأخذن على يد السفية، ولتأطرنه على الحق أطراً أو ليضربن الله بقلوب بعضكم على بعض، ثم ليأمنكم كما لعنهم^١ واته: لهو خه لكانه ی پیش نپوه دا گهر که سټک مه له ی بگردابه ، نهوا په کټک له وکسانه ی ناموزگاری خه لکیان ده کرد ده هات وسزای ده دلو ناموزگاری ده کرد، پټی ده ووت: له خوا بترسه، به لام به یانی که پوړ ده پوه ده ناموزگاری که ده که له گه ل تاوانبار ده که دا پټکه وه ده پوړ نان وناویان ده خوارد هه ووه کو بلتی نهو که سه دویښ مه له ی هه رنه کړدې. کاتیک خوی گه وره نه مه ی لی بینین دله کانی وک په ک لی کړدن وه به په کیانیدا. نهو جا نه فره تی لی کړدن له سه ر زاری "داود وعیسی کوی مریم (س.خ)". نه مه ش به هوی نه وه ی سه ریچی خودایان ده کرد ،پاشان پیغه مبر فهرمووی: سویتد به وکه سه ی که گیانی منی به ده سه ،نه گهر فرمان به چاکو پټگری له خرابه نه که ن ، وه ده سستی نه فامان نه گرن وپشتیوانی له حق نه که ن، نهوا خودا دله کانتان ددات به په کدلو نه فره تان لی ده کات، وکه له وانه ی پیشوو تری کرد.

وه (ابن ابی الدنيا) له "ابراهيم بن عمرو الصماني" ده لیت: (اوحى الله الى يوشع بن نون عليه السلام، اني مهلك من قومك اربعين الفا من خيارهم، وستين الفا من اشرارهم، قال: يارب هؤلاء الاشرار ، فما بال الاخيار؟ قال: إنهم لم يغضبوا لغضبي، وكانوا يواكلونهم، ويشاركونهم). واته: خوی گه وره وه می بق "یوشع بن نون" نارد که من وچل هه زار له پیاو خراب وچل له پیاو چاکانی قوم که ت به هیلاک ده به م. نه ویش ووتی: خوی به پټری خرابه کاره کان حقی خویانه، نه ی پټری چاکه کاران بو؟ فهرمووی: چونکه به نه رکی خویان هه لنه ساون به وه ی پټگری خرابه کاران نه پوړ ، توپه نه پوړ به رامبر نهو کارانه ی که من پټم ناخو شه، وه نه وان نه نجامیان داوه .

^١ - نه م فهرموده یه (ضعیف الاسناد)، (احمد: ٢١٩/١) وه (ابو داود: ٤٣٣٦) وه (ترمذی: ٢٠٤٢) وه (ابن ماجه: ٤٠٠٦) برواته: (ضعیف ابن ماجه ی الیانی: ٨٦٧).

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

هه‌روه‌ها (أبو عمر بن عبدالمطلب) له "أبي عمران" ده‌لێت: (خوای گه‌وره‌ دوو فریشته په‌وانه ده‌کات بۆ کاولکردنی گوندیک، به‌هه‌رچی تێدا به‌. کاتیک که‌چوونه‌ سه‌ر گونده‌ که‌ بینیان که‌ پیاویک له‌ مرگه‌وته‌ که‌ ودا خواجه‌ رستی ده‌کات وکړنوش ده‌بات، فریشته‌کان ووتیان: خواجه‌ گیان فلان به‌نده‌ت له‌ گونده‌ که‌ تدا نویژ ده‌کات، خوای گه‌وره‌ فهرمووی نه‌ویشی له‌ گه‌لدا وێران بکه‌ن، چونکه‌ هیچ کاتیک ناپه‌حه‌ت و دلگران نه‌بووه‌ له‌ پێتاناو مندا.) .

وه "الحمیدی" له (سفیان بن عیینه) ده‌لێت: (سفیان بن سعد) له "مسعر" ده‌گێڕێته‌وه: (که‌ فریشته‌یه‌ک فهرمانی پێ کرابوو که‌ گوندیک به‌ناخی زه‌ویدا به‌ریت ، دواتر ووتی ئه‌ی په‌روه‌ردگار فلان که‌سی خواجه‌ رستی تێدا به‌. خوای گه‌وره‌ وه‌حی نارد که‌ له‌و که‌سه‌وه‌ ده‌ست پێ بکه‌، چونکه‌ هیچ کاتیک دلگران نه‌بووه‌ به‌رامبه‌ر به‌وکاره‌ خراپانه‌ی که‌ له‌و گونده‌دا کرابوه‌.)

وه‌هه‌روه‌ها (ابن ابی الدنيا) له "وهب بن منبه" ده‌لێت: (کاتیک داودی پێغه‌مبه‌ر مه‌له‌ی کرد، داوی لێ خۆشبوونی کرد ، خوای گه‌وره‌ لێی خۆش بوو. دواتر خوای گه‌وره‌ باجی نه‌و مه‌له‌یه‌ی دابه‌سه‌ر نه‌ته‌وه‌ی بنی ئیسرائیلدا. هه‌زه‌تی داود فهرمووی: ئه‌ی خودایه‌ تۆ فهرمانه‌وه‌یایی دابه‌روه‌ری په‌های چۆن باجه‌که‌یت دابه‌سه‌ر که‌سانی تر که‌چی من مه‌له‌م کړبووه‌. خوای گه‌وره‌ وه‌حی نارد و فهرمووی: چونکه‌ کاتیک تۆ مه‌له‌ت کرد، نه‌وان پێگریان نه‌کردیت.)

وه‌هه‌روه‌ها (ابن ابی الدنيا) له (أنس بن مالك) ده‌لێت: (انه دخل على عائشة عليها السلام هو ورجل آخر، فقال لها الرجل: يا ام المؤمنين حدثينا عن الزلزلة. فقالت: اذا استباحوا الزنا، وشربوا الخمر، وضربوا بالعازف غار الله عز وجل في سمائه، فقال للأرض: تزلزلي بهم ، فإن تابوا ونزعوا، وإلا هدمناها عليهم، قال: يا ام المؤمنين أعذبا لهم؟ قالت: بل موعظة ورحمة للمؤمنين، ونكالا وعذابا وسخطا على الكافرين. فقال أنس عليه السلام: ما سمعت حديثا بعد رسول الله ﷺ أنا أشد فرحا به‌ مني

ابن القيم الجوزی

بهذا الحديث.^۱ واته: من وپیایوکی تر چووین بۆ لای خاتوو عائیشه رضی اللہ عنہا، پیاووه که لئی پرسى: ئەى دایکی بڕواداران باسی بوومه له رزه مان بۆیکه "زلزله"؟ خاتوو عائیشه ش فهرمووی: ئەگەر زیناوداوین پیسی به ناشکرakra و مهی خورابه وه ئامیری مؤسب قاپان ژهنی. خوای گه وه له سه رووی ئاسمانه وه توپه ده بیئت، وه به زهوی ده لیت ده ست بکه به له رینه وه واته بوومه له رزه. جا ئەگەر تهو به یان کردو گه پانه وه باشه... ئەگه رنا ئەوا به بوومه له رزه کاو لیان ده کات و خانوو کۆشکه کانیاں به سه ردا ده پوخینیت. پیاووه که ووتی: ئەى دایکی بڕواداران ئەمه تنها سزایه که بۆ ئەوان؟ خاتوو عائیشه فهرمووی: په ندو ئامۆزگاری به که بۆ بڕواداران وه سزاو توپه یی خودایه بۆ بی باوره کان. "أنس" ده لیت: له دواى پیغه مبه ری خودا فهرمووده ی وادل خۆشم نه بیستوه.

وه (ابن أبی الدنيا) له فهرمووده یه کی (مرسل) ده گێڕێته وه: (إن الأرض تزلزلت على عهد رسول الله ﷺ، فوضع يده عليها ثم قال: أسكني، فإنه لم بأن لك بعد، ثم التفت الى أصحابه. فقال: (إن ربكم ليستعذبكم فاتمموه)، ثم تزلزلت بالناس على عهد عمر بن الخطاب ﷺ فقال: لئلا الناس ما كانت هذه الزلزلة الا على شيء أحد ثموه، والذي نفسي بيده لئن عادت لا أسكنكم فيها أبدا.)^۲ واته: له سه رده می پیغه مبه ردا رضی اللہ عنہ بوومه له رزه یه ک پوویدا و زهوی ده ستی کرد به له رینه وه، پیغه مبه ریش ده ستی خسته سه ر زهوی و پیتی فهرموو: هیمن وئارام به هیشتا کاتی ئەوه ت

^۱ - لهم فهرمووده یه (ضعیف الاستاد) ه، (حاکم: ۵۱۶/۴) گێڕاییموه له سه ر مه رجی مسلم به "صحیح"ی داوه له قلام، وه (ذهبی) دلیت: یم وایه هلبه س تراویت، وه لهم فهرمووده یه (سیوطی) له کتبی (کتاب الزلازل) دا هیتراتیق و وه هیداته پان (ابن ابی الدیار حاکم) وه ده لیت: وه پراسق زانیوه (صحیح) بڕوانه ئه و کتبییه لا ۹۰-۱، به ده رهتانی ئیموه.

^۲ - لهم فهرمووده یه (ضعیف الاستاد) ه، وه (ابن ابی حاتم) له (المراسیل) ل- ۱۹۰ گێڕاییموه، بڕوانه هه مان سه رچاو ی پشوو، لا ۲۵۶.

نه‌هاتوو ، پاشان به‌وی کردو هه‌وه‌له‌کانی وه‌رمووی: خۆی گه‌وره‌ لۆمه‌تان ده‌کات ، ده‌ی ئێوه‌ش لۆمه‌ی خۆتان بکه‌ن له‌سه‌ر خه‌راپه‌کاریه‌کانتان

پاشان له‌سه‌رده‌می (عمر بن الخطاب) دا بومه‌له‌رزه‌یه‌ك پوویدا. (عمر) وه‌رمووی: (ئه‌ی خه‌لکینه‌ ئه‌م بومه‌له‌رزه‌یه‌ به‌هۆی کارێکه‌ بووه‌ ئێوه‌ به‌خه‌راپه‌ نه‌هه‌ماتان داوه‌، سوێند بێت به‌وه‌که‌سه‌ی گیانی منی به‌ده‌سته‌، ئه‌م چاره‌یه‌یان پوویداوه‌ من پارێزگاریتان لێ ناکه‌م).

وه‌ له‌ په‌له‌وپایه‌ی (عمر بن الخطاب) دا هه‌توو له‌ (ابن ابی الدنیا) ه‌وه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌: (ان الارض تزلزلت علی عهد عمر عليه السلام فضرِبَ بِدَعِ عَلَيْهِ، قَالَ: مَا لَكَ؟ وَمَا لَكَ؟ أَمَا إِنِّهَا لَوْ كَانَتْ الْقِيَامَةُ حَدَّثَتْ أَخْبَارَهَا، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم يَقُولُ: إِذَا كَانَ يَوْمُ الْقِيَامَةِ فَلَيْسَ فِيهَا نَزَاعٌ وَلَا شُبْرٌ إِلَّا وَهُوَ يَنْطَلِقُ). واته‌: له‌سه‌رده‌می (عمر بن الخطاب) عليه السلام زه‌وی له‌رزنی یه‌وه‌، عمه‌یش ده‌ستی خسته‌سه‌ری ووتی: ئه‌وه‌ چیه‌؟ ئه‌وه‌ چیه‌؟ خۆئه‌گه‌ر قیامه‌ت بێت، ئه‌وا ده‌بێت بێته‌ وه‌لام، چونکه‌ من گوێم له‌پێغه‌مبه‌ر بوو صلى الله عليه وسلم وه‌رمووی: ئه‌گه‌ر پێژی قیامه‌ت پوویدا ئه‌وا هه‌موو بال و پسته‌تیک له‌زه‌وی ده‌ست ده‌کات به‌قه‌سه‌کردن.

وه‌ (امام احمد) له‌ (صفیه) ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌: ووتویه‌تی: (قالت: زلزلت المدينة علی عهد عمر عليه السلام، فقال: يا ايها الناس ما هذا؟ ما اسرع احداثكم. لئن عادت لاساكنكم فيها).^١ واته‌: له‌سه‌رده‌می "عمر" عليه السلام زه‌وی له‌ریه‌وه‌، ئه‌ویش ووتی: ئه‌ی خه‌لکینه‌ ئه‌مه‌ چی به‌؟ چۆن به‌خه‌یرایی شتی‌کتان کردووه‌، جانه‌گه‌ر ئه‌م چاره‌ پوویداوه‌ من ئێوه‌ی تێدا نابێزێم.

وه‌ (کعب) ده‌لێت: هه‌رکاتیک خه‌لکی تاوانی زۆریان له‌سه‌ر زه‌وی ئه‌هه‌م بده‌یه‌وه‌ زه‌وییه‌ی له‌ترسی ئه‌وه‌ی که‌ خۆدای گه‌وره‌ ئاگاهاریتی ده‌له‌رزنی یه‌وه‌.

^١ - ئه‌م وه‌رمووه‌یه‌ (صحیح)، (ابن ابی شیه‌) له‌ (مصنفه‌: ٤٧٤/٢) وه‌رمووه‌تی له‌ (سنة الطبی: ٣٤٢/٣) گێڕایه‌ته‌وه‌.

ابن القيم الجوزی

(عمر بن عبدالعزیز) رحمۃ اللہ علیہ نامہ‌ی نووسرلوی ناراستہ‌ی گشت شاره‌کان کرد: (اما بعد فإن هذا الرجف شيء يعاتب الله عزوجل به العباد ، وقد كتب الى الامصار ان يخرجوا في يوم كذا وكذا شهر كذا وكذا، فمن كان عنده شيء فليصدق به، فإن الله عزوجل يقول: **قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى..** اعلی: ۱۴-۱۵. وقلوا كما قال ادم: رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ... الأعراف: ۲۳. وقول كما قال نوح: **وَالَا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ...** هود: ۴۷. وقلوا كما قال يونس: **لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ....** الأنبياء: ۸۷) ^۱ واته: ئەم داچە لە کێشە‌ی زەوی گله‌یی خودایە لەبەندەکانی دەکات. وە لە نامە‌یە کدا که ناراستە‌ی سەرچەم شاره‌کانی کربو نووسی بووی: ئەم زەمین لەرزە‌یە گله‌یی خودایە لە بەندەکانی، جا پێویستە لە فلان بۆژو لە فلان بۆژدا ، وە لە فلان مانگ وە فلان مانگدا دەریچنە دەروە‌ی شار ، هەر کەسێک دەستی دەردەچێت وە‌یەتی باخێر بکات، چونکە خوای گەورە دەفەرمیت: **(قَدْ أَفْلَحَ مَنْ تَزَكَّى * وَذَكَرَ اسْمَ رَبِّهِ فَصَلَّى..** اعلی: ۱۴-۱۵). واته: ئەو کەسە سەرفرازە کە دەرونی خۆی پاک پاکرتووە، وە‌ناوی پەرورەدگار دەبات و نوێژ دەکات. ئێوەش هەروەکو "ادم" ووتی بڵێن: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا وَإِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ.... الأعراف: ۲۳). واته: ئە‌ی پەرورەدگار ئێمە ستممان لەخۆمان کرد، ئەگەر تۆی بەخشندە لیتمان خۆش نەبیت وە پەحممان پێ نەکەیت ئەوا دەبینە یەکیەک لەدۆپاوەکان. وە هەروەکو "نوح" ووتی ئێوەش بڵێن: **(وَالَا تَغْفِرْ لِي وَتَرْحَمْنِي أَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ...** هود: ۴۷). واته: ئە‌ی پەرورەدگار ئەگەر تۆ پەحممان پێ نەکەیت و لیتمان خۆش نەبیت ، ئەوا دەبینە یەکیەک لەدۆپاوەکان. وە هەروەکو "یونس" ووتی ئێوەش بڵێن: **(لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ**

^۱ - ئەم لە مەروودە (حسن)، (بەر نەیم) کە "حلیە الاولیاء ۳۰/۵" گێڕاویوە، وە دەتێت هەندێک کەسێ ئێدایە نایانەم، وە "بەن ابی شیخ" مەصف: ۴۷۳۲- گێڕاویوە بە "مەند" پێارەکانی هەموو مەمانەدارن.

نه خوښی و چاره سهر

سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ.... (الأنبياء: ۸۷). واته: هيچ خودايهك نى يه به حقه
تهنھا تو نه بښت، پاكي وبښي گړدى بۆتو، من يه كيك يووم له سته مكاران.

وهه روه ما (امام احمد) ده لټت: (اسود بن عامر) له (ابو بكر) له (الاعمش) له
(عطاء بن ابي رباح) له (ابن عمر) موه ده گپړي ته وه و ده لټت: (سمعت رسول الله ﷺ
يقول: اذا ضن الناس بالدينيا والدرهم وتبايعوا بالعينة، وتبعوا اذناب البقر، وتركوا
الجهاد في سبيل الله، انزل الله بهم بلاء لا يرفعه حتى يراجعوا دينهم.)^۱ واته گويم
له پيغه مبر ﷺ يوو ده فهرميټ: نه گره خه لكى دينارو درهم وپاره يووه مه به ستيان،
وه كارى كړيڼ و فروشتنيان به شيوهى "عينة" نه جامدا، وه شوپڼ ده سه لاند ارانى
قامچى به ده ست كه وټن كه قامچيه كانيان له شيوهى كلكى مانگا دايه. وه پشنيان كړد
له تيگوشان له پيڼاوى خودادا. نهوا خواى گه وره به لايه كيان به سهر دا داده به زښتت
له كوليان نابښته وه تا نه گپړنه وه سهر تاينه كيان.

(وتبايعوا بالعينة) له لاي "فقهاء" وزانايانى بواى فيقه دوو پافه وليكده وه ديان هه يه:
به كه م: فروشتنى كالايه كه به قهرز به كه سيك، به نرخی زياتر له نرخی ناسايى خوى.
دووه م: فروشتنى كالايه كه به كه سيك، پاشتر كړينه وهى هه مان كالاً له وكه سه، به لام
به نرخیكى زور كه مټر له وهى كه پيى فروشتووه.^۲
وه "حسن" ده لټت: فيقنه تهنھا سزايه كه وټوله سندنه وه يه كه خواى گه وره له خه لكى
ده سپښتته وه.

وه هه ندى له پيغه مبر راني "بنى اسرائيل" كاتييك وړدېوونه وه له و كار ه سانهى
(بنختنصر)^۳ به سهر ياندا هيناي ووتيان: (نهى خوداي گه وره به هوى به رته نجامى

^۱ - تم فهرموده به (حسن)، ۵، (احمد: ۲۸/۲) وه (ابو داود: ۳۴۶۲) گپړايتله وه.

^۲ - سهر رانه: (معجم لغة الفقهاء: ل ۱۱۴).

^۳ - پان نهير خود نوم سر، پاشاي بابليه كان يوو كه هيرشى كرده سهر شاري "تورشليم مقدس"
وشار ستانه تي جوله كهى كاډل كړد زوري لى كوشن و زوروشى لى به ديل گرتن وله بابل به ندى
كردن. "ومرگير"

ناپاکی و تاوانکاری خوځمان که سټکت زالّ کرد به سهرماندا ، نه تو ده ناسټیت ونه به زهیی به ټټمه دا دټنه وه .

وه (بختنصر) به "دانیال سی پیغه مېهر" ی ووت: چي منی به سهر قه ومه که تدا زالّ کرد؟

(دانیال) بش ووتی: گوره یی تاوانکاری توو سته مکاری قه ومه که م به رامېر به خودی خوځیان .

وه "ابن ابی الدنيا" له فرموده ی (عمار بن یاسر) و (حذیفه) وه ده گټړټه وه که پیغه مېهر ﷺ فرموویه تی: (إن الله عزوجل إذا أراد بالعباد نقمة أمات الاطفال وأعقم ارحام النساء، فتنزل النقمة ، وليس فيه مرحوم.)^۱ ولته: هر کاتیک خوای گوره بیه ویت به لایک توشی به نده کانی بکات، نهوا پیشتړ مندالان ده مریتیت وټافره تان نه زک ده کات، نهوسا به لاکه داده گړټه خواره وه بق سهریان، که که سټکیان ټیدا نی په شاپه نی به زهیی خودای گوره بیت.

وه (ملک بن دینار) ده لټیت له "حکه" دا خویند مه ته وه که خودای گوره فرموویه تی: (من الله م پادشاو خاوه نی پادشاکانم، دلی پادشاکان له ده سټی مندایه . هر که سی ملک چي وخواپه رستی من بکات، نهوا پادشاکه یان دل نه رم وټیان ده که م . وه هر که سټک سهر پیچیم بکات ، نهوا پادشاکه یان ده که م به به لا به سهریانه وه . جا خوټان به کاروباری پادشاکانه وه سهرقال مه کن، به لکو سهرقالی گه پانه وه و نه و به بن بؤمن، نهوا نهوان دل نه رم ده که م .)

وله (مراسل الحسن) دا هاتووه: (نه گهر خوای گوره ویستی خیر بریتیت به سهر هر قه ومیکدا ، نهوا کاروباریان ده داته ده ست که سه نه رم وټیان و دلسوړه کانیانه وه ،

^۱ - له فرموده ی (ضعیف الاسناد) ه، (بیوطی) له (جامع الکبیر) دا هیاتوی، وه (البانی) له (ضعیف الجامع به زماره ی ۱۵۴۴) هیاتوی له (اللقابی شیرازی) وه به (ضعیف) ی داتاو .

نه خوښی و چاره سر

به لام نه گهر ویستی شهریان به سر دا برزیتیت ، شهوا کارویاریان ده داته ده ست
کار به ده ستانی ستمکار ویی عه قل و دل په قه کانیاں .)

وه (امام احمد) و که سی تریش ده گپړنه وه له "قتاده" ده لیت: (هه زه تی "موسی"
(س.خ) فهرمووی: نه ی خوای گه وره تن له سهرووی ناسمانه کانیت و نیمه پش
له زه وی. جا نیشانه ی توره بوون وپازی بوونت له نیمه چی به ؟ خوای گه وره
فهرمووی: نه گهر کاروبارتانم دایه ده ستی کار به ده ستانی نهرم و نیان و زیرو لیتاتوو،
شهوا نیشانه ی شهو به لیتان پازیم. وه هر کانیک کاروبارتانم دا به ده ستی ستمکارو
بی به زه یی شهوا نیشانه ی شهو به لیتان توره م.)

وه (ابن ابی الدنيا) ده گپړنه وه که "فضیل بن عیاض" ووتی: "خوای گه وره وه چی
نار د بق هندی له پیغه مهران که: نهو که سه ی که من بناسیت و سه پیچیم بکات، شهوا
که سیک به سر یاندا زال ده کم که من نه ناسیت."

وه هره وه (ابن ابی الدنيا) ده گپړنه وه له فهرمووده ی "ابن عمر" رضی الله عنه یرغمه: (والذي
نفسی بیده ، لاتقوم الساعة حتی یبعث الله امراء کذبة، و وزراء فجرة، واعوانا
خونة، وعرفاء ظلمة ، وقراء فسقة، سیماهم سیماء الرهبان، وقلوبهم أنتن من
الجیف، اهوؤهم مختلفة، فیفتح الله لهم فتنة غبراء مظلمة فیتهاوكون فیها، والذي
نفس محمد بیده لینقضن الاسلام عروة عروة، حتی لا یقال الله الله، لتأمرن
بالمعروف ، ولتنهون عن المنکر، او لیسلطن الله علیکم شرارکم فیسومونکم سوء
العذاب، ثم یدعو خیارکم فلا یستجاب لهم ، لتأمرن بالمعروف ولتنهون عن المنکر او
لیبعثن الله علیکم من لایرحم صغیرکم، ولا یؤقر کبیرکم.) واته: سویند بیت به و
که سه ی گیانی محمدی به ده سته ، قیامهت پوونادات تاوهر خوای گه وره شهوا که سانه
پهوانه نه کات: سه رکړده ی دروژن، وه زری تاوهر نکارو ناپاک، خواناسی ستمکار،
قورثان خوینی خرابه کار که سیمو پوخساریان له سیمو پوخساری پاهیه به کان ده چیت
، وه دله کانیاں بؤگنه تاره زووه کانیاں جیاوازه، خوای گه وره ده رگای ناشوب

وفیتنه ی لی ده کاته وه. وه سویند بیت به وکسه ی گیانی محمدی به دهسته نیسلام پارچه پارچه ده بیت وله ناو ده چیت، ته نانه ت ووتنی الله الله یش نابیسیت، یان فرمان به چاکه ده که ن وپنگری له خراپه ده که ن، یا خودای گه وره سته مکاران و خراپه کارانتان ده کاته رابه رو سه رکرده تاوه کر توشی توندترین نازارتان ده که ن. له م کاته دا پیاو چاکه کانیشتان نزیان قبول تابیت. یان ده بیت فرمان به چاکه و پنگری له خراپه بکه ن، یا خود خوای گه وره که سانی که به سهرتانا زال ده کات که پیز له گه وره تان نه گریت و به زه یی به بچو کیشتان نه په ته وه.

وله (معجم الطبرانی) و سه رچاوه ی تریش هاتوه له فهرموده ی "سعید بن جبیر" له "ابن عباس" رضی الله عنه ده لیت: پیغه مبری خودای صلی الله علیه و آله ده فهرمیت: (ما طفف قوم کیلا، ولا بخشوا میزانا، الا منعهم الله عزوجل القطر، وما ظهر في قوم الزنا الا ظهر فيهم الموت، وما ظهر في قوم الربا الا سلط الله عليهم الجنون، ولا ظهر في قوم القتل- يقتل بعضهم بعضا، الا سلط الله عليهم عدوهم، ولا ظهر في قوم عمل قوم لوط الا ظهر فيهم الخسف، وما ترك قوم الامر بالمعروف والنهي عن المنکر الا لم ترفع اعمالهم ولم يسمع دعاؤهم).^۱ (واته: هه ره قومیک فیل له ته رانزو بکات، نه وا خوای گه وره توشی وشکه سالیان ده کات و بارانیان لی ده گریته وه. وه هه ره قومیک زینا و داوین پیسی بیته دیارده تیپاندا، نه وا خوای گه وره توشی مردنیان ده کات" واته جوره ها دهر دو تاغونی کوشنده ی وه ک ئیدز و سه یه لان وزهری توش ده کات که هه ره به توش بوونیان له پیزی مردوان ده ژمیردرین، چونکه چاره سه ریان نه سته مه و دژواره .... وه رگنیر".)

وه هه ره قومیک پیپا خواردن بیته پیشه و دیارده تیپاندا، نه وا خوای گه وره توشی شیتیبیان ده کات. وه هه ره قومیک کوشتن ویه کتر کوژی سه ره لبدات له ناویاندا، نه وا

^۱ - (مذری له (الریب والرهیب) دا هتاوتی، وه (مالک) به (موقوف) ی داوه له قتلهم، به لام له لای (الطبرانی) و کسان ی تر "مرفوعه".

خوای گه‌وره نوژمنه‌کانیان به‌سەردا زال ده‌کات. وه‌کرداری چلێسی قه‌ومی لوط واته‌نێر بازی له‌هەر قه‌مێکدا سه‌ره‌لبەدات، ئەوا خوای گه‌وره تووشی سزایی به‌ناخی زه‌ویدا چه‌وونیان ده‌کات. وه‌هەر قه‌ومێک ده‌ست به‌رداری فه‌رمان کردن به‌چاکه‌و پێگهی له‌خراپه‌کردن بپێت، خوای گه‌وره کارو‌بو‌عیان لێ وه‌رناگرێت ولبێیان قبول ناکات.

وه (ابن ابی الدنيا) له‌ فه‌رمووده‌ی "ابراهیم بن الاشعث" له‌ "عبدالرحمن بن زید" له‌ "باوکی به‌وه" نه‌ویش له‌ "سعید" ئەم فه‌رمووده‌یانە گیراوه‌ته‌وه. وه‌له‌ "مسند" و سه‌رچاوه‌ی تریش دا هاتووه له‌فه‌رمووده‌ی "عروه" له‌ "عائیشه" وه‌ﷺ ده‌لێت: (دخل رسول الله ﷺ وقد حفزه النفس، فحرفت في وجهه انه قد صفزه شيء فما تكلم حتى توضأ، وخرج فلصقت بالعجرة، فصعد المنبر فحمد الله وأثنى عليه، ثم قال: يا أيها الناس، إن الله عز وجل يقولكم: مروا بالمعروف وانهاؤا عن المنكر قبل ان تدعوني فلا أجيبكم، وتستنصرون فلا أنصركم، وتسألوني فلا أعطيكم.)^١ واته: چه‌ووم بۆلای پێغه‌مبه‌ری خودا هه‌ستم کرد به‌په‌رخساریدا شتێک سه‌رقالی کردووه. هه‌چی نه‌ووت تا ده‌ست نوێژی گرت وپێشیت بۆ مزگه‌وت دواتر چه‌ووه سه‌ر بلندگۆیه‌کی وه‌رمووی: ئه‌ی خه‌لکینه‌ خوای گه‌وره پێتان ده‌فه‌رمێت: فه‌رمان به‌چاکه‌و پێگهی له‌ خراپه‌ بکه‌ن، پێش نه‌وه‌ی بپارێنه‌وه و داواکه‌ن و وه‌لامتان نه‌ده‌مه‌وه و داوای سه‌رکه‌وتنیش ده‌که‌ن سه‌رتان ناخه‌م.

وه (العمری الزاهد) ده‌لێت: (یه‌کێک له‌و سه‌رکه‌شیانه‌ی تۆ به‌سه‌ر ده‌رونی خۆندا ده‌یکه‌یت و خوداش له‌خۆت زویر ده‌که‌یت، ئەوه‌یه‌ کاتێک که‌ کارێکی ناپه‌وا که‌ ده‌بێته‌ مایه‌ی تۆره‌ بوونی خودای گه‌وره له‌ پێش چاوت ئەه‌جام ده‌دریت، تۆیش نه‌پێگهی ده‌که‌یت و نه‌ فه‌رمان به‌چاک بوونی ده‌که‌یت و وه‌تێیده‌په‌رێتیت له‌ترسی

^١ - ئەم فه‌رمووده‌یه‌ (حیف الاسناد)، ٥، (احد: ١٥٩/٦) وه‌ (المیثمی) ده‌لێت له‌سه‌نده‌که‌ی دا (عاصم بن علوی تێدایه‌) کتله (مجاهل) ٧/٢٦٦.

ابن القيم الجوزی

که سانیکی تر نه وه که زیانت پی بگه یه نن، که چی له پاستیدا نه وان خاتوان زیان وقار زانج به خوشیان بگه یه نن، نه خولزه به تق) .

وه هه روه ها ده لیت: (هه که سیک له ترسی که سانی تردا ده ست به رداری فه رمان به چاکه و پیگری له خرابه بیت، نه وا گوپی ایه لی و ملکه چی بق خوی گه وره له ده ست داوه .)

وه (امام احمد) له "مسند" دا له فه رموده ی "قیس بن ابی حازم" هیناویتی که ده لیت "ابو بکر الصديق" ﷺ ووتی: (ایها الناس انکم تکلون هذه الآفة، وانکم تضعونها علی غیر موضوعها: یا ایها الذین آمنوا علیکم أنفسکم لا یضرکم من ضل إذا اهتديتم... المائدة: ١٠٥) وانی سمعت رسول الله ﷺ یقول: ان الناس اذا راوا الظالم لم يأخذوا علی یدیه، وفي لفظ، اذا راوا المنکر فلم یضروه، او شك ان یهمهم الله بعقاب من عملہ).^١ واته: نه ی خه لکینه ثبوه ثم ناپه ته پیرزده ده خویننه وه که چی له شوینی خویدا به کاری نامینن، خوی گه وره ده فه رمویت: (یا ایها الذین آمنوا علیکم أنفسکم لا یضرکم من ضل إذا اهتديتم... المائدة: ١٠٥) .

من گویم له پیغه مبهری خودا بوو که ده فه رمیت: "نه کهر خه لکی سته مکاریکیان بینی سته می کرد و پیگریان لی نه کرد. یا خود له ووتیه کی ترا نه کهر نارده وایه کیان بینی و نه یانگوپی و پیگریان لی نه کرد، نه وا دوور نی به خوی گه وره هه موویان نوشی سزایه ک بکات.

وه (اوزاعی) ده گپیتره وه له "یحیی بن ابی کثیر" له "ابی سلمة" له "ابو هريرة" ﷺ ده لیت: پیغه مبهری خودا فه رموی: (اذا خيفت الخطيئة لم تضر

^١ - ثم لم يروده (صحيح)، (احمد: ٧/١) و (ترمذي: ٢٠٥٢) و به "حسن صحيح" ی دانوه.

الاصحابها ، و اذا ظهرت فلم تغير ضرت العامة.)^١ واته: ئەگەر تاوانتیک پەردەپۆش کرا ئەوا تەنھا خاوەنەکی توشی سزا دەبێت، بەلام ئەگەر دەرکەوت و ناشکرا بوو و نەگۆپدا ئەوا زیانی بۆ گشت خەلکی دەبێت.

وه (امام احمد) ده‌گێڕێتەوه كه "عمر بن الخطاب" وتووێه‌تی: (دوور نی یه ئەو دێهات وگوندانه به ئاوه‌دانی كاول بكریت؟ ووتیان چۆن كاول ده‌بێت كه خۆی له‌خۆیدا ئاوه‌دانه؟ فهرمووی: ئەگەر ئاوه‌نكاره‌كانیان زāl ببن به‌سەر پیاو چاكه‌كانیاندا و خراپه‌كاران ببه‌ سه‌رۆکی خێل وعه‌شیره‌ته‌كانیان.)

وه (اوزاعی) ده‌گێڕێتەوه له "حسان بن عطية" له پێغه‌مبه‌ره‌وه كه فهرموویه‌تی: (سیظهر شرار أمتي على خيارها ، حتى يستخفى المؤمن فيهم، كما يستخفى المؤمن فيهم، كما يستخفى المنافق فينا اليوم.) واته: خراپه‌كارانی ئومه‌ته‌كه‌م زāl ده‌بن به‌سەر چاكه‌كانیدا. وه‌باوه‌ردار تێیاندا وون ویزد ده‌بێت، هه‌روه‌كو چۆن ئەمرۆ دووبه‌وه‌كان له‌نیوانماندا بزندن و وونن.^٢

وه (ابن ابي الدنيا) له فهرمووده‌ی "ابن عباس" ده‌گێڕێتەوه كه: (يرفعه) قال (يأتي زمان يذوب فيه قلب المؤمن كما يذوب الملح في الماء. قيل: مم ذاك يا رسول الله؟ قال ﷺ: مما يرى من المنكر لا يستطيع تغيّره.) واته: بۆزێك دیت كه‌دلی باوه‌ردار ده‌توێتەوه وه‌ك توانه‌وه‌ی خۆی له‌ئاودا. ووتیان ئەه‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا چۆن؟ فهرمووی: به‌هۆی ئەوه‌ی كه‌ ناڕه‌وایی و خراپه‌ ده‌بینیت و ناتوانیت پێگهی بكات و چاکی بكاته‌وه.

^١ - نهم فهرمووده‌یه‌ (ضعیف جداً) ه، وه‌ (المیسی) له (المجمع: ٧/٢٦٨) هه‌تاوتی وه "طبرانی" له (الوسط) دا وه (مردان بن سالم الغفاری) تێبایه له‌سه‌نده‌كه‌یدا گه‌نهم پیاوه (حروك) هوشی لێ وه‌زناگیریت.

^٢ - هه‌روه‌كو بێتی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ باسی نه‌مۆ ده‌کات.

ابن القيم الجوزی

وه (امام احمد) له فرموده‌ی "جرير" عليه السلام ده‌گيرته‌وه كه پيغه مبه‌ر عليه السلام فرموده‌ی: (ما من قوم يعمل فيهم بالمعاصي، هم اعز واكثر ممن يعمله لم يغيروه الا عمهم الله بعقاب).^۱ واته: هر قومك پيژيكي كه م تنياندا خراپه كاروسه‌ريپيچي بكات. وه‌تزينه كه بالاده‌ستيشن، ه‌ولي گوييني پيړه كه‌مه‌كه‌يان نه‌دا، نه‌وا خواي گه‌وره سزاونازاريكي توند ناراسته‌ي ه‌ره‌موويان ده‌كات.

وه له (صحيح بخاري) دا له فرموده‌ی "اسامه بن زيد" كه ده‌لټ گويي لى بوو كه پيغه مبه‌ري خودا فرموده‌ی: (نجاه بالرجل يوم القيامة، فيلقى في النار، فتندلق اقبابه في النار، فيدور كما يدور العمار برحاه فيجتمع عليه اهل النار، فيقولون: اي فلان، ماشائك؟ الست كنت تأمرنا بالمعروف وتنهانا عن المنكر؟ قال: بلى، اني كنت آمركم بالمعروف ولا آتية وانهاكم عن المنكر وآتية).^۲ واته: پي‌اويك ده‌مينن له‌پيژي قيامه‌تدا فريي ده‌نه ناو‌نوزه‌خوړه ه‌ره‌موو پيغوله‌كاني پهرش ويلوده‌بيته‌وه له‌ناو‌ناگردا، جا به‌شي‌وه‌ي سورانه‌وه‌ي گويي دريژ به‌ده‌وري مي‌خسكه‌كه‌يدا ده‌سورپته‌وه، خه‌لكي‌نوزه‌خي لى كرده‌بيته‌وه‌و ده‌يناسنه‌وه‌و پيي ده‌لټين: نه‌ي فلانه كه‌س تز چي ده‌كه‌يت لټره؟ نه‌ي تونه‌بوويت له‌دنيادا فرمانت پي ده‌كردين به‌چاكو پيگري وپيښمايت ده‌كردين له‌خراپه‌دا. نه‌ويش ده‌لټ: به‌لي.. من فرمانم ده‌كرد به‌چاكو، به‌لام خوم نه‌م ده‌كرد. وه‌پيښمايم ده‌كردن له‌نه‌كردني خراپه، به‌لام خوم خراپه‌م ده‌كرد.

وه (امام احمد) ده‌گيرته‌وه كه "مالك بن الدينار" ووتويه‌ي: "يه‌كيك له‌پياوه نابينه‌كاني بني نيسراثيل كه پله‌ي "حبر" ي ه‌بوو ه‌موو كاتيك پياوان ونافره‌تان

^۱ - نهم فرموده‌ي (صحيح)، (احمد ۳۶۱/۴، ۳۶۴، ۳۶۶) وه (ابو داود: ۴۲۲۸) وه (ابن ماجه: ۴۰۰۹) وه (الباني) به صحيح دانوه.

^۲ - نهم فرموده‌ي (صحيح)، پيشو بايمان كړدوه.

نه خوښی و چاره‌سەر

ده‌هاتنه ماله‌که‌ی و نه‌ویش به‌هه‌میشه‌یی پێنماینی ده‌کرد و یادی خوای ده‌خستنه‌وه . جارێکیان هه‌ندی له‌کوچه‌کانی خۆی بینی که چاوپێکیان له‌گه‌ڵ ئافره‌تان ده‌کرد ، نه‌ویش پێی ووتن: له‌سه‌ر خۆتان ئه‌ی کوچه‌کانم ، له‌سه‌ر خۆتان ، که‌وتنه‌ خواره‌وه‌و تووشی شه‌له‌لی نیوه‌ بوو، وه‌ ئافره‌ته‌که‌یش تووشی شکست هات ، وه‌ کوچه‌کانیشی کوژدان ، خوای گه‌وره‌ وه‌حی ئارد بۆ پێغه‌مبه‌ره‌که‌یان که‌ به‌ فلان حه‌ر بێت: من به‌هیچ شێوه‌یه‌ک له‌ نه‌وه‌ی تۆدا پیاو باش دروست ناکهم ، وه‌ توپه‌بوونی من له‌ تووش نه‌نهام له‌به‌رئه‌وه‌ بوو که‌ له‌ پێگرتن له‌ کوچه‌کانتدا ، ته‌نهام ووت له‌سه‌ر خۆتان کوچه‌کانم .

وه‌ (امام احمد) له‌ "عبدالله بن مسعود" وه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا نه‌رموویه‌تی: (ایاکم ومحقرات الذنوب ، فأنهن یجتمعن علی رجل حتی یهلکنه ، وان رسول الله ﷺ ضرب لهن مثلاً کمثل قوم نزلوا أرض فلاة، فحضر صنیع القوم، فجعل ینطلق فیجیء بالعود، والرجل یجیء بالعود، حتی جمعوا سواداً واجهوا نارا، وانضجوا ما قذفوا فیها.)^۱ واته‌: وریایی تاوته‌ بچوکه‌کان بن ، چونکه‌ که‌له‌که‌ ده‌بن له‌سه‌ر تان ئابه‌هیلاکتان ده‌بن، پێغه‌مبه‌ر نمونه‌یه‌کی هێنایه‌وه‌ وه‌ نه‌رمووی، وه‌ک نمونه‌ی پێڕێک وایه‌ له‌ زه‌وی یه‌کی ووشک وچۆلدا لایان دله‌ ، گه‌وره‌که‌یان پیاوان ته‌رخان ده‌کات بۆ هێنایی پارچه‌ دار ، تاداریکی تۆد کۆده‌که‌نه‌وه‌ وه‌ ئاگری تێ به‌رنه‌ده‌ن، وه‌ نه‌وه‌ی خستیانه‌ سه‌ر ئاگره‌که‌ کولاندی ، واته‌ هه‌رچه‌نده‌ داره‌کان بچوک بوون به‌لام که‌ تۆدبوون ئاگری گه‌وره‌ به‌ریا ده‌که‌ن .

وه‌ له‌ (صحيح بخاری) دا هاتوه‌وه‌ له‌ "أنس بن مالك" رضی الله عنه وتی: (إنکم لتعملون أعمالاً هي أدق في أعینکم من الشعر، وإن کنا لنعلها علی عهد رسول الله ﷺ من الموبقات.)^۲ واته‌: ئێوه‌ کاری واده‌که‌ن له‌ تاله‌ موویه‌ک بچوکه‌تره‌ له‌ چاوتاندا که‌چی ئێمه‌ له‌سه‌رده‌می پێغه‌مه‌ردا به‌یه‌کیک له‌و تاوانانه‌مان داناوه‌ که‌ مرۆڤ به‌هیلاک ده‌بات .

^۱ - تم له‌رموده‌یه (صحيح)ه، پێشتر باهه‌مان کردوه‌وه .

^۲ - تم له‌رموده‌یه (صحيح)ه، (بخاری) (٦٤٩٢) گێڕاوه‌یه‌وه‌.

ابن القيم الجوزی

وه له (صحيحين) دا هاتوره له فهرموده "عبدالله بن عمر" رضي الله عنه كه پيغه مبر عليه السلام فهرموده تي: (عذبت امرأة في هرة سجنها حتى ماتت، فدخلت النار، لا هي اطعمتها ولا سقتها ولا هي تركتها تأكل من خشاش الأرض).^١ واته: ئافره تيك خراپه ناو ئاگره وه به هوی پشيله به که وه، که به ندی کردبوو نه ناوی پی دابووو نه خۆراک، وه نه مۆله تیشی دلو نه ئازادیشی کر تا خۆی شتی زهوی بخوات تاوه کو مرد، خودا ئافره ته که ی خسته دۆزه خوه.

وه له (الحلیه) دا (أبی نعیم) ئەم ووتیه ی "حذیفة" ده هیئتت که پیتی ووتراوه: "ئایا بنی ئیسرائیل له یه ک پۆژدا ده ست به رداری ئاینی خۆیان بوون؟ حذیفة ده لیت: نه خیر. به لام ئه وان به سه ره خراپه یه ک تیپه پینا به پشت گوئیان ده خست، وه هه ره شتیکیان له سه ره ده ده به بکرا به، راسته وخۆ ده یان کرد. به م چه شنه به رده وام بوون. تا له ئاینه که یان جیا بوونه وه ده رچوونه ده ره وه، هه ره کو چۆن پیاو نه میس وکراسه که ی داده که نیت ولێی دیته ده ره وه."

وه هه ره له م پوانگه به هه ندیک له زانایانی "سه له ف" ووتویانه: (تاوانکاری وه ره پێچی پۆستی بی باوه پی به). هه ره کو چۆن ماچ کردن پۆستی کاری سیکسی ئن ومێرده، وه گۆرانی پۆستی دلوین پېسی به "زینا". و ته ماشا کردن ونه زه ره پۆستی عیشق وشه یدابوونه، وه نه خۆشی پۆستی مردنه.

وه له (الحلیه) دا هاتوره له "ابن عباس" رضي الله عنه ووتویه تی: (ئه گه ره که سی تاوه نکاریت، له سه ره نه نجای تاوانه که ت بی خه م مه به وه به رده وامیت له سه ره تاوانکاری له خودی تاوانه که گه وره تره).

❖ وه بی شه رمیت به رامبه ره فریشته کانی سه ره شانی راست وچه پت گه وره تره له خودی تاوانه که ت.

^١ - ئهم فهرمودیه (صحيحه)، (بخاری: ٣٣١٨، ٣٣٦٥) وه (مسلم: ١٤، ٢٤٧، نووی) گێڕاوه ته وه.

- وه دل خوځښ بوننت به نه نجام دلني تاوانه كهت گه وړه تره له خودي تاوانه كه .
- وه غه مگينت بڼ له ده سبت داني تاوانيك كه له ده سبت چووه و فريابي نه كه وتيت نه نجامي بدهيت ، گه وړه تره له خودي تاوانه كه .
- وه نه ترسان له ودي كه خودا ته ماشاات ده كات وده تبيني ، وه له هه مان كاتدا ترسانت له ودي نه كه په كيك تبيني يان ده رگا كه بچوليتنه وه كه سيك ته ماشاات كات ، گه وړه تره له خودي تاوانه كه كه نه نجامي ده ددهيت .
- فورپه سهر... ثايا ده زانيت هوكارو تاواني هه زده تي يونس چي بوو كه خواي گه وړه توشي نه وه موو به لايه ي كرد له نه خوځښي و تيا چووني مال و حال و كوپو ساماني ؟ !
- ته نها نه وه نده بوو كه كه سيكي ستم ديده داواي هاوكاري كرد له نړي ستمه كاره كي به لام هه زده تي يونس پشت گوئي خست . بڼ به خواي گه وړه توشي نه وه موو به لايه ي كرد .
- (امام احمد) ده گيريتنه وه له "وليد" نه ویش له "لوزاعي" كه گوئي لي بووه و "بلال بن سعد" و تويي نتي : (ته ماشاي بچوكي تاوانه كهت مه كه ، به لكو ته ماشاي گه وړه يي نه و كه سه بكه كه تاواني له پيش نه نجام نه ددهيت .)
- وه (فضيل بن عياض) ده لئيت : (هه رچه نده تن تاوانه كهت به بچوك بزانيت به نه ندازه ي نه وه خواي گه وړه به گه وړه ته ماشاي ده كات ، وه رچه نده تن تاوانه كهت به گه وړه بزانيت به نه ندازه ي نه وه خواي گه وړه به بچوك ته ماشاي ده كات .)
- وه ووتراوه : كه خواي گه وړه وه ي بڼ "موسي (س.خ)" نارووه كه په كه م كه س له دروست كراوه كانم مردوونه . بريتي بووه له (ثيبليس) چونكه سهر پېچي كردم وياخي بوو ، چونكه من ياخي بووه كان له پيزي مردوان ده زميرم .
- وه له "مسند" و (جامع الترمذي) دا هاتووه له فهرمووده ي "ابي صالح" كه "ابو مريرة" ده لئيت كه پيغه مبهري خودا فهرموويه تي ﷺ : (ان المؤمن اذا اذنب ذنبا" نكت في قلبه نكتة سوداء، فاذا تاب ونزع واستغفر صقل قلبه، وإن زاد زادت، حتى تعلو

ابن القيم الجوزی

قلبه، فذلك الرآن الذي ذكره الله عز وجل: "كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ... المطففين: ١٤" قال الترمذي هذا الحديث صحيح.^١ واته: كهسی باوه پدار نه گهر تاوانتیک نه نجام بدات، نهوا خالتیکی پدهش له ناو دلیدا دروست ده بیئت، جانگهر نهویه کریدو گه پایوه نهوا خوای گه وره دلی پاک ده کاته وه. خو نه گهر تاوانی زیاده کرد نهوا نه وخاله پدهشه هه موو دلی ده گریته وه. وه نه مهش واتای وشه ی (ران) ه. كه خوای گه وره ده فرمیت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ... المطففين: ١٤) واته: نه خیروانی به "نه وه قامانه تی ناگن وداناچه له کتین" به لکو دلپان نه نگی هه لهیتاوه و پیسی و تاوان دایپوشیوه، له سر نه نجامی نه و کارو کرده وانه ی که ده پان کرد.

وه (حذیفه) ده لیت: "هه ر بهنده یه ک تاوانتیک بکات، نهوا خالتیکی پدهش له دلی دروست ده بیئت، تا دلی وه کو مه پتکی سپی لی دیت که خالتیکی پدهشی تیدایه."^٢ (امام احمد) ده لیت "یعقوب" بزوی گپراوه وه له باوکی یه وه له "صالح" له "ابن شهاب" که "عبدالله بن عبدالله عتب" بزوی گپراوه ته وه له "عبدالله بن مسعود" که پیغه مبهری خودا ﷺ فرموده تی: (اما بعد یا معشر قریش، فإنکم اهل هذا الأمر مالم تعصوا الله، فإنکم عصیتموه بعث علیکم من یلحاکم کما یلحی هذا القضیب بقضیب فی یدیه، ثم لحي قضیبه فإذا هو أبيض یصلد).^٣ واته: نهی پتپی فو پدهش، نیوه کهسی شیایوی نه م تایننداری و کاروبارن تاسه ریتچی خودا نه کهن، که سر پتچی خودانسان کرد، نه و کاته خوای گه وره توشی کاره ساه تیکتان ده کات لاتسان ده دهن، هه روه کو چون نه م تو یکه له م داره ده بیته وه، له م کاته دا پیغه مبه ر دارنکی

^١ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (حد: ٢٩٧/٢) و (الرمذی: ٣٣٣٤) وه (ابن ماجه:

٤٢٤٤) وه ده لیت "صحیح" له لهر معری "مسلم".

^٢ - نه م فرموده یه (صحیح) ه، (حد: ٤٥٨/١) گپراوه یه وه.

نه خوښی و چاره سهر

به ده سته وه بیوو ، تو یزاله که ی لی ده کرده وه ویاک و سپی بووه وه ، واته هیچتان به ده سته وه نامینیت.

وه (امام احمد) له "وه هب" وه ده گپیتته وه و ده لیت: "خوای گوره له به شیک له و پینمایه ی که به بنی نیسرا نیلی ده فرموو: من نه گهر ملکه چیم بکریت نه وای پازی ده بم ، وه نه گهر پازیش بووم نه وای پیت ویره که ت ده پزینم به سهر تاندا. وه پیت ویره که تی منیش کوتایی نایه ت. وه نه گهر سه ریچیم بکریت ویاخی بن لیم، نه وای توپه ده بم، وه نه گهر توپه ش بووم ، نه وای نه فره تان لی ده که مو نه فره تی منیش تا وه چه ی ه و ته میشتان ده گپیتته وه."

هروه ها (وکیح) ده لیت: "زکریا" له "عامر" ده گپیتته وه خاتوو عایشه (خ. پ) ته فرموده یه ی ناراسته ی "معاویه بن ابی سفیان" کرد که تیدا هاتوه: (اما بعد فان العبد اذا عمل بمعصية الله عاد حامدا من الناس ذاما).^۱ واته: هه رکانیک به نده کان

^۱ - لاسم فرموده یه (صحیح لفره) ، (رمذی: ۲۸۱۴) وه (ابن حران: ۲۷۶-۲۷۷) (أحسان) وه (رواه الصحيح: ۲۲۳۱) فرمونه وه بم ووتیه هاتوه: (من الحسن رضا الله بسخط الناس كفاه الله مؤنة الناس، ومن الحسن رضا الناس بسخط الله وكله الله لي الناس) نه مه لفظی رمذی یه. واته: هه ر کسک و زامندی خوای گوره به ده ست بهینیت ، بهینچوانه ی زامندی خه لکی ، نه وای خوای گوره پشیرانی لی ده که ت له بری کسانن تر. وه هه ر کسک بهینچوانه وه زامندی خه لکی به ده ست بهینیت لاسر حسای وره یوولی خودای گوره ، نه وای خودای گوره توشی شری خه لکی ده کات.

وه داسر ده لیت: نه به سهر نه و کساندا ده چسپیت که همیشه هاندرو پشیرانی سهر کرده و پادشاکان ده که ن لاسر مبهسته خراپه کاتیدان، وه هروه ها نه وانشی که هه ر کاری کسانن یه ده چسپ ده که ن که خزان داو ته پال خوای وشاره زاکان له تاندا. جا هه ر کسک خوای گوره یار منی بدات وریمای بکات، نه وه خوراگر دهیت لاسر نه نیم نه داتی خراپه کاری، وه به سهر و سهر و نه ی نه ی ناشرین و ذایقی یه کتی خه لکی خراپه ویت نارام ده گرت، وه سهر نه یی سهر لرازی دونه وای قیامت به ده ست دهینیت. هه وه کر نه وه ی لاسر پتله بران وه وه لایان هاتوه له دزایقی کر دیدا.

هروه ها ده لیت: له هندی حالتی تایقی دا ریته ووه زامندی ده بری لاسر هندی شی نار وواتایمی ، به لام له دله وه زورت پی ناخوشیت وک ده رختی پی باور، کله هندی شونی

کاريان کړدو له خوا ياخي بوون ، نهوا نهو کهسانه ی له خه لکي پيشتر وه سفيان ده کړد و پيياندا هله دا. نهوا زه می ده کړن به خراپه باسيان ده کړن.

هروه ها (ابو نعيم) له "سالم بن ابی الجعد" ده لیت "ابو برداء" ده لیت: (با مرقه ناگدارو وريایي نه وه بیت که دلی پرواداران نه فره تی لی نه کړن، نه میښ به خزی نه زانیت، پاشان ووتی: نه زانی نه مه له بهر چی؟ منیش ووت: نه خیر. ووتی: چونکه نهو مرقه به نه پنی ده ست ده کات به سه ریچی ویاخي بوون له خودا. خوی گوره ش نهو مرقه ناشرين ده کات له دلی پرواداراندا که چی به خوشی نازانیت.)

تاوان شوینه واری خرابی هه به، هه چنده نیستا دهر نه گه ویت

(عبدالله بن أحمد) له کتبی "الزهد" ی باوکیدا ده گپړته وه له "محمد بن سیرین": کاتی قه زاری زوری بق هینا زور دل تنگ بو ، ووتی: من نه م دل ته گی وخه فته ده زانم می چی به، نه م می تاوانیکه له چل سال له مه وپیش نه دجام داوه... نا لیره دا نه مه جیگه ی تپامانه، که زوریک له خه لکي له باره ی کاریگری وشوینه واری تاوان بی ناگان، وا گومان ده بن که چیر شوینه واری تاوان تپه پتوه کاریگری نه ماوه ، هروه کو شاعیر ده لیت:

إذا لم یغیر حائط فی وقوعه فلیس له بعد الوقوع غبار

واته: نه گره دیواریک له کانی پوخانیدا میچی به سهر نه هات، نهوا له دوی پوخانی تزو غوباریش ناکات.

پاکي ویی گه ردی بق خوا.... نه م بی ناگایي به چی به سهر خه لکیدا هینا ؟ چه ندین نیعمه تی له ناو برد. چه ندین به لاو ناشویی هینا. چه ندین زانو خاوه ن پله وپایه له م بواره دا تی که وتن جا نه خوازه نه فامه کان. چونکه هه ستیان به وه نه ده کړد که تاوان

تایست وله کسانې تایست وېز حالاتي تایست دا وروده دن، پروانه کتبی (گز الفوائد) باب منی (باب المکروهات المقرره علی العبد).

نه خوشی و چاره سهر

کاریگری و پدمهندی زدی هیه. وه بی ناگابوون له وهی که تاوان ههروه کو برینی بۆگن که له ژیره وه کیم و چاک دهکات، هه پۆژیک بیت کاریگریه که ی دهرده که ویت. وه (امام احمد) ده گیتته وه که "ابو برداء" وتوویت: (به شتیه که خودا په رستی بکن خودا ده بین، وه خۆتان له پیزی مردوه کان بژمیزن، وه دلنیا بکن که مالتیکی که می باش، باشتره له زۆریک که ماندروتان بکات. و دلنیا بکن که چاکه بزر نابیت وه خراپهش له بیرناکری. وه له گه له نه مه شدا تاوان سیعایه کی راسته وخو ده به خشیت به بگره که ی.)

(سلیمان التمیمی) ده لیت: "مروقه کاتیک که تاوان دهکات به نه پیتی، که چی دواتر پیوه ی دیاره."

وه (یحیی بن معاذ الرازی) ده لیت: "سهر سورمان دیت به که سانیک که له نزاو پانه وه کانیدا ده لیت: خودابه دوژمانم پی دل خوش مه که، که چی نه م خوی دلی دوژمنه کانی خوش دهکات، ووتیان چۆن؟ ووتی: سهر پیچی دهکات وله خودا باخی ده بیت و وه سهر جهم ناحه زانی دل خوش ده بن له قیامه تدا پیتی."

وه (ذو النون) ده لیت: "هه که سیک ناپاکی و خیانت به رامبه ر خودا بکات به نه پیتی، نه وا خوی گهره په رده له سهری مه لده مالت و به ناشکرا پسوای دهکات."

شوینه واره ناشیرینه کانی تاوان، وه نهو سزایانه ی له سهر نه بجامه دهره که یه تی له دنیا دا!

تاوان ویاخی بوون... شوینه وار و کاریگری ناشیرین و خراپی و نۆده، که زیان به خشه بۆ دل و جهسته له دنیا و قیامه تدا. مه گهر ته نها خوی گهره بزانیست، لهو کاریگریانه: _

۱- بی بهش بوون له زانست:

زانست پووناکی یه خوی گهره له دل دایناوه، وه تاوان نهو پووناکی یه ده شاریتته وه.

کاتب "امام الشافعی" رحمه الله له به ردهستی "امام مالک" دا دهستی کرد به خویندن، وه زیره کی و بیلمه تی و لیها تووی و شاره زای دهرکهوت. پتی ووت: وا ههست ده کهم خوای گه وړه پووناکی په کی له دلتدا کردنه وه، وریابه به تاریکی تاوان کردن نه یکوژنینه وه...

وه (امام الشافعی) ده لیت:

شکوت الی وکیع سوء حفظی   فأرشدنی الی ترک المعاصی
وقال: أعلم بأن العلم فضلٌ   وفضل الله لا یؤتاه عاصی^۱

واته: گله یم کرد له لای "وه کیع" له کهم ترخه میم له له به رکردندا..... پتی خای کردم بق وازهینان له تاوانکاری

پتی ووت: زانست به خششی خواجه.... وه به خششی خودا نادریت به یاخی.

۲- بی بهش بوون له پزق و پوزی:

له (مسند) دا هاتوره: (ان العبد لیحرم الرزق بالذنب بصیبه)^۲ واته: (مرقذ بی بهش ده بیت له پزق و پوزی به هوی تاوانیکه وه که توشی ده بیت).

هه روه کو چون ته قواو خوپاراستن مایه ی زیادبوونی پزق و پوزی به، وه پشت گوی خستنیشی مایه ی هه ژاری ونه داری به. وه هه روه ها واز هینان له تاوانکاری مایه ی زیادبوونی پزق و پوزی به.

۳- یی زاری له دل و دهر وونی تاوانیکاردا دروست ده بیت، ههست به دوور که وته وه ده کات له خوا:

^۱ - له دیوانی "امام شافعی" دا نم دیره شیعرانه هاتوره بهم چه شانه:

واخبرنی بأن العلم نور   ونور الله لا یهدی لعاصی

واته: پتی راگه یاندم که زانست رووناکی به وهر ووناکی خودا نادریت به یاخی.

^۲ - نم فهرمود دیه (حسن) ه، پیشر باسان کردوه.

نه خوښی و چاره سهر

هموو خوښی وټام وچیزه کانی دونهیا ناتوانیت شوینه واری نه و دوری و دلته نگی و
بیزاری په بسپرتوه که له دل ودهروونی تاوه نکاردا دروست ده بیت. و نه م حاله ته ش
که سانیټک ه سنی پی ده کات که دلیان زیندوویت، چونکه هیچ کاتیک بازار
به جه سته ی مردووناکه په نیت. و ده که سیک هاواری بز په کیک له خواناسان هټا له ده سنی
نه و دلته نگی و بیزاری په ی که له دونهیا دا ه په، خواناسه که ش پی ووت:

إذا كنت قد أو حشتك الذنوب فدعها إذا شئت واستأنس

واته: نه گره به هوی تاوانه وه نه م بیزاریه توش بوو نه و ده ست به رداری تاوان به
دلخوش به نه گره ویست.

وه هیچ شتیک نی په هینده ی بیزاری و دلته نگی تاوان له سهر تاوان کاریگری ه بیت
له سهر دل.

۴- دلته نگی و بیزاری تاوانکار له خه لگی وه پیږی چاکه خوازان به تاییه تی:

بیزاری پووده کاته نیوان که سی تاوانکارو خه لگی به تاییه تی پیږی چاکه خوازان.
که هر چنده له م پیږه له دانیشن وهاو پییه تی یان دور بکه وینه و نه ووشی زیان
ده بیت و ه زیاتر له بهرامبه رد له حزب و پیږی شه یان نریک ده بیت ه وه، و ده ده ست
به رداری حزب و پیږی په حمان ده بیت. تا کارده گانه نه وه ی بیزاری ده گانه نیو مال
و خیزان و منداله کانیشی. دواتر ته نانه ت له خودی خویشی بیزارده بیت.
ه ندیک له "سلف" ده لټن: کاتیک که له خودا یاخی ده بم و تاوانکاری ده کم، ته نانه ت
له خروپه وشت و تاکاری مال وهاو سه رو ولاغه کانیشم دا په نگ ده داته وه وه سنی پی
ده کم.^۱

^۱ - (امام جوزی) له (الصفره: ۴۰۸/۱) دا هټاویتی دهیدانه پال (فضیل بن عیاض)، به لام بدم
شیرازه له بر گه ی (دایقی وامراتی) بر گه ی (فی خلق جاری و خادمی) دانوه.

۷- تاوه‌نکاری سستی و لاوازی یه بۆ دڵ و جهسته:

لاوازی یه بۆ دڵ: به‌به‌رده‌مولی هێز له‌دڵ ده‌برێت و لاوازی ده‌کات ، تاوه‌کو زیندووێتی و وریایی له‌ده‌ست ده‌دات.

لاوازی یه بۆ جهسته: چونکه‌ باوه‌ر دار هێزی له‌ دڵیدا یه‌ جابه‌رکاتی دلی لاواز بوو ، ئه‌وا جهسته‌شی لاواز ده‌بێت.

به‌لام تاوه‌نکار هه‌رچهنده‌ جهسته‌و بازووی به‌هێز بێت ، به‌لام ئه‌و هێزه‌ له‌ کاتی پێویستدا بۆ نایه‌نێت و ناپاکی لی ده‌کات. هه‌ر بۆ ئه‌م مه‌به‌سته‌ ته‌ماشای به‌هێزی و توانایی "فارس و بۆم" بکه‌ ، چون ئه‌و هه‌موو هێزه‌ ناپاکی له‌ گه‌ل کردن و خۆپان نه‌گرت به‌رامبه‌ر به‌ هێزی دڵ و ده‌روونی باوه‌ر داران و چۆکیان دادا.

۸- تاوانکاری ڕیگری ده‌کات له‌ گوێپایه‌لی:

تاوانکاری خۆی له‌خۆیدا پشت گۆی خستنی فه‌رمانی خودایه‌. هه‌ندی جار ئه‌و تاوانکاری یه‌ ده‌بێته‌ مایه‌ی ڕیگرتن له‌ به‌گۆی کردن و گوێپایه‌لی کردنی خوای گه‌وره‌ و به‌جێهێنانی فه‌رمانه‌کانی. هه‌روه‌کو چۆن که‌ سێک به‌هۆی خواردنێکی خراپه‌وه‌ تووشی نه‌خزشی یه‌کی درێژخایه‌ن ده‌بێت و ده‌بێته‌ مایه‌ی ڕیگرتن له‌ خواردنی چه‌ندین خواردنی خۆش و به‌تام. "والله‌ اعلم".

۹- تاوانکاری ده‌بێته‌ مایه‌ی ته‌مه‌ن کورتی:

هه‌روه‌کو چۆن چاکه‌کاری ته‌مه‌ن درێژ ده‌کات^۱. به‌پێچه‌وه‌ تاوانکاری ته‌مه‌ن کورت ده‌کات.

که‌م وز یاد کردنی ته‌مه‌ن:

^۱ - له‌ فه‌ره‌ده‌ی (صحيح) دا هاتوه‌: (ان صلح الرحمن تزيد العمر) بڕوانه‌ قسه‌ کردنان له‌سه‌ر (صحيح مسلم). واته‌: په‌یوه‌ندی به‌هێزی عزمایه‌تی ته‌مه‌ن درێژ ده‌کات.

خەلکى لەم بابەتە ناکۆک و جودان:

پێرێک دەلێن: کەم کردنی تەسەنى تاوانکار ، واتە ئەمانى پیت و بەرەكەتە لە ئەمەنیدا. کە ئەمەش راستە و دروستە و بەشێکە لە کاریگەری تاوان.

و هەپێرێکی تر دەلێن: بەلکو بە راستى ئەمەن کەم دەکات. هەروەکو چۆن پزى کەم دەکات، بەهەمان شێوە هۆکارەن ئەمەن کورت دەکەنەوە. هەروەها دەلێن: ئەمە پێچەوانەى دیارى کردنى ئەمەن و ئەجەل نى یە، چونکە خۆای گەر بەختە وەری و تەندروستى نەخۆشى و هەژارى و دەولهەمەندى ... هەموو ئەمانەى بەقەردەر خۆى دیارى کردووە و پەيوەستى کردوون بە هۆکارەکانە وە "الاسباب" ، وە تاوانکاریش هۆکاری کەم و کورت کردنى ئەمەنە.

و هەپێرێکی تریش دەلێن: راستى و دروستى ژيان بەندە بە دلە وە، وە کاریگەری تاوانیش کار لەسەر زیندووی دل دەکات، هەریۆیە خۆای گەرە بى باوەرەکان " کافەرەکان " بە مەردوو دادەنێت، هەرچەندە لاشەشیان زیندووە ، چونکە دلێان مەردووە. کە دەفەرمێت: " (أصوات غير أحياء... غل: ٢١) واتە: ئەمەن ، ئەمەن و زیندووی دلە. " جا کاریگەری تاوانکاری لەسەر دلە و دەبیرێت و لەناوی دەبات، بۆیە ئەمەن کەم دەکاتە وە. جا گوێرپاەلى و چاکەکاری ئەمەنى زیندووی دل زیاد دەکات.

نەینى ئەم بابەتە: ئەمەنى راستى ژيانى مەزۇ ئەوەندە پە لە ملکەچى و گوێرپاەلى و خواپەرستدا بەسەرى بەریت. جگە لەمە بە ئەمەن ناژمێردریت.

١٠- تاوان... تاوانى تر بە کیش دەکات و زیاد دەکەن:

تاوان، تاوانى تر بە کیش دەکەن و زیاد دەکەن بە ئەندازەى کە مەزۇ دەریازوونى لییان دژوار و ئەستەم دەبێت.

^١ - پێوانە رافى تەفسیرە کاتى نایەتە کاتى (٥ - ١٠) سورەتى "اللیل" وە هەروەها پێوانە حالە کاتى (١١ - ١٢ - ١٤ - ١٨ - ١٩ - ٢٦ - ٢٧ - ٣٠ - ٣١ - ٣٤ - ٣٦ - ٤١ - ٤٧ -

هروه كو هندیك له "سلف" ده لټن: "له چهرمه سهری و سلبیاته كانی خرابه نه وه یه كه خرابه ی تر به شوینیدا دیت. وه له باشیه كانی چا نه نه وه یه كه چاكه ی تری به دوا دا دیت."

مرؤف كاتيك چاكه په ك نه دجام ددهات چه ندین چاكه ی تر به دوا ی خویدا به كټش دهكات. وه نا بیت خبرو چاكه كانی زیاتر دهكات وپادا شتی زور ده بیت. وه به ه مان شیوه ش بؤ خرابه. تاكار ده گاته نه وه ی هه ر په كه له چاكه و خرابه ده بنه تاكارو سیفه تی هه میشه یی نه و مرؤفه. چیتر ناتوانیت لیان جیابیته وه. وه ك نمونه ی ماسی كه ناتوانیت به بی تاو بژیت، وه به گه پشتنی به تاو هیمنی و نارامی پوی تی دهكات وده بوژیته وه.

هه ربؤیه نه گه ر یاخی بو و تاوانكاره كان ده ست له تاوانكار ی هه لېگرن و وه ده ست بكن به خودا په رستی، نه وساته نارحمهت ده بن وپیان ناكړیت و هه ر زو ده گه پټنه وه سهر تاوانكار په كانیان. ته نانهت هندیك له خرابه كاره كان "فاسق" تاوان ده كن نه ك له بهر چیژ وهرگرتن، به لكو له بهر نه وه ی ناتوان له تاوانكار ی جیابنه وه.

هروه كو سهر كرده ی نه م پېړه (الحسن بن هانیء) به پاشكاوی ده لټت:

وكأس شربت علی لذو واخری ندلویت منها بها

واته: پټكټك مه یم خوارده وه بؤ چیژ نه وه ی نرم بؤ چاره سهری نه وه ی تر خوارده وه.

وه په كټكی تریان ده لټت:

(فكانت دوائی وهي دائي بعینه كما تیداوی شارب الخمر بالخمر

واته: به پاستی هه رنه و دهر دود دهر مانم بوو هه روه كو چوڼ مه یخوړ به مه ی چاره سهری مه ی دهكات.)

به به رده وامي مرؤف چه زی به خودا په رستی یه و خوشی ده ویت تاوه كو خوا ی گه وړه به سوزی خوی فریشته ده نټریت وپشتیوانی لی دهكات وهانی ده دهن بؤ خودا

په‌رسی و مل که‌چی خودا. به‌همان شیوه مرقفی تاوانکار به‌برده‌وامی‌ه‌زی به‌تاوانکاری‌ه‌یه تاوه‌کو خوی‌گه‌وره شه‌یقانیک ده‌نیریتو هانی ده‌دات بۆ تاوانکاری ویاخی بوون.

۱۱- تاوان ئیراده‌ی دل لاواز ده‌کات:

ئه‌مه‌یان له هه‌موو مه‌ترسپه‌کانی تر سامناک‌تره ، که هه‌یزو توانا و ئیراده‌ی پاخی بوون و تاوانکاری زیاد ده‌کات. وه‌له‌به‌رامبه‌ریشدا ئیراده‌ی ته‌وبه‌کاری له‌دلدا لاواز ده‌بی‌ت و تاده‌گانه ئه‌ندازه‌ی نه‌مانی ئه‌و ئیراده‌یه به‌یه‌کجاری. که نه‌گه‌ر بی‌تو لایه‌کی له‌جه‌سته‌ی شه‌له‌ل به‌ی‌تیت ئه‌و هه‌ر ته‌وبه‌ناکات. هه‌رچه‌نده به‌ده‌م به‌شیوه‌یه‌کی درزینه ته‌وبه ده‌کات و دلوای لی خوشبوون ده‌کات ، به‌لام دلی پرپوهه له‌تاوان ویاخی بوون، وه‌سووره له‌سه‌ر تاوانکاری که ئه‌مه له‌مه‌زنترین و ترسناک‌ترین جۆری مه‌ترسی یه . وه‌زۆر نزیکه خاوه‌نه‌کی به‌رمو هیلاک بوونی هه‌تاهه‌تایی به‌ریت.

۱۲- تاوان... ناشیرینی خۆی له‌دلدا ناهیلیت:

واته له‌دلدا هه‌ست به‌ناشیرینی تاوان ناکات و وه‌ک نه‌ریتیکی لی دیت. وه‌له‌گاتی ئه‌نجامدانی تاواندا بینینی خه‌ک و قسه‌یانی به‌خه‌یالدا نایه‌ت و شه‌رم ناکات. بگه‌ره زۆرجار شانازی پێوه ده‌کات و وه‌له‌لای کهسانی تریش باسی ده‌کات که‌چی کردبوه. ئه‌م جۆره ده‌رگای ته‌وبه‌کاریان له‌سه‌ر دله‌خلوه ، هه‌روه‌کو پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (کل امتي معافي الا المجاهرون وإن من الاجهار: ان یستر الله العبد ثم یصبح یفضح نفسه ویقول: یا فلان عملت یوم کذا وکذا وکذا وکذا، فهتک نفسه، وقد بات یستره ربه.)^۱ واته: هه‌موو ئومه‌تی من خوی‌گه‌وره لیتی خوش ده‌بی‌ت، ته‌نها ئه‌و که‌سانه نه‌بی‌ت که ناشکراکه‌ری خودی خۆیان و یاسی تاوانه‌کانیان ده‌که‌ن ، کاتی‌ک خوی‌گه‌وره به‌نده تاوانکاره‌کی په‌رده پۆش ده‌کات ، که‌چی به‌یانی هه‌لده‌سیت خودی

^۱ - ئه‌م فه‌رموده‌یه (صحیح، ه، بخاری: ۶۰۶۹) و (مسلم: ۲۹۹۰) گیرایانه‌وه.

خۆی ئابووی خۆی ده‌بات و ده‌لێت: فلان کەس من له‌فلان پوژدا نه‌وه و نه‌وه‌و نه‌وه‌م کرد، چه‌یاو ئابووی خۆی ده‌بات، له‌کاتی‌کدا خوای گه‌وره‌ ده‌پێو‌شێت.

۱۲- هه‌ر تاوانێک له‌تاوانه‌کان پاشماوه‌ی نه‌ته‌وه‌کانی پێشوو‌ترن که‌ خوای گه‌وره‌ به‌هیلاکی بردوون:

نێربازی پاشماوه‌ی به‌دێره‌و‌شتی قه‌ومی "لوط" ه‌. وه‌پاره‌ وه‌رگرتن به‌زیاده‌وه‌ ودانه‌وه‌ی به‌که‌مه‌وه‌ له‌ پاشماوه‌ی قه‌ومی "شوعیب" ه‌. هه‌روه‌ها تێکدانی زه‌وی ولوو‌تبه‌رزی له‌ پاشماوه‌ی قه‌ومی "فیرعه‌ونی یه‌کان" ه‌. وه‌ خۆبه‌زل زانی له‌ پاشماوه‌ی که‌لی "هود" ه‌... هتد.

سه‌رجه‌م جو‌ره‌کانی تاوان هه‌ریه‌که‌یان پاشماوه‌ی به‌دکاری یه‌کێکه‌ له‌گه‌لانی پێشوو که‌ هه‌موویان دو‌ژمنی خوای گه‌وره‌ بوون.

(عبدالله بن احمد) له‌ کتێبی "الزهد" دا له‌باوکیه‌وه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ "مالك بن دينار" وتویه‌تی: (خوای گه‌وره‌ وه‌حی بۆیه‌کێک له‌پێغه‌مبه‌رانی بنی ئیسرائیل واته‌ جو‌له‌که‌ ده‌نێرێت که‌ به‌ گه‌له‌که‌ت بلی: که‌ نه‌چنه‌ شوێنی دو‌ژمنه‌کانم ، وه‌خواردن و پێشاک و لاغی دو‌ژمنه‌کانم به‌کارنه‌هێنن، چونکه‌ دواتر وه‌ک نه‌وان ده‌بنه‌ دو‌ژمنم.)

وه‌ له‌ (مسند) دا هاتووه‌ له‌ فهرمووده‌ی "عبدالله بن عمر" ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمێت: (بعثت بالسيف بين يدي الساعة، حتى يه‌بدالله وحده لاشريك له‌. وجعل رزقي تحت ظل رمحي، وجعل الذلّة والصغار على من خالف أمري، ومن تشبه بقوم فهو منهم.)^۱ واته‌: نێردراوم به‌ شمشیره‌وه‌ وه‌به‌هاتنیشم قیامه‌ت نزیک بووه‌ته‌وه‌، هه‌تا خودا به‌تاک وته‌نهایم بپه‌رستری. وه‌رۆژی من له‌ ژێر سییه‌ری په‌که‌مدایه‌، و سه‌ر شوێی و په‌سعالی بۆهه‌ر که‌سیکه‌ سه‌رپێچی فه‌رمانه‌کانم بکات ، وه‌هه‌ر که‌سێکیش هاو‌شێوه‌ی هه‌رگه‌لێک بکات نه‌وا له‌نه‌وانه‌.

^۱ - نهم له‌رمووده‌یه (صحیح) ۵، (احد: ۵۰/۲، ۹۲) گێڕایه‌تی یه‌م (البانی) به‌ (صحیح) ی داناره‌.

۱۴- تاوانکاری هۆکاری پيسوا بوونه :

(حسن البصري) ده‌لێت: ته‌گه‌ر خوای گه‌وره که سێک پيسوا بکات که س نى به به‌چاوى پێزه‌وه ته‌ماشای بکات. هه‌رچه‌نده له‌به‌ر هۆکاری ترسان لێى يان ترسان له‌شه‌بى واده‌ره‌خه‌ن، به‌لام له‌ده‌له‌وه زۆر بێ پێزو پيسوايه، هه‌ربۆيه ده‌فه‌رميێت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ... الحج: ۱۸).

۱۵- به‌ بچوک زانینى تاوان :

ئهو مرۆفانه‌ى که به‌ به‌رده‌وامى تاوان نه‌دجام ده‌ده‌ن، تاوانيان له‌به‌ر چاودا زۆر بچوک. که نه‌مه‌ش نيشانه‌يه که له‌نيشانه‌کانى تياچوون، چونکه تاوان هه‌رچه‌نده بچوک ده‌رکه‌ويێت له‌لای مرۆف، به‌لام له‌لای خوای گه‌وره گه‌وره‌يه.^۱

وه له (صحيح بخارى) دا هاتوه که (ابن مسعود) رضي الله عنه فه‌رموويه‌تى: (باوه‌پدار تاوان له‌سه‌ر شێوه‌ى چيايه‌ک ده‌بينێت که زۆر ده‌ترسێت بپوخێت به‌سه‌ريدا، به‌لام تاوانکار تاوان نه‌وه‌نده به‌بچوک ده‌بينێت که واده‌زانێت مێشیکه به‌سه‌ر لووتيه‌وه "که‌پو" نيشتوه‌ته‌وه، هه‌ر که پێى بلێت نه‌ه... بفريێت).^۲

۱۶- تاوانکاری مرۆف کارگه‌رى خراپى ئه‌سه‌ر گيانله‌به‌رانيش هه‌يه :

به‌هۆى تاوانى مرۆفى تاوانکاره‌وه زۆرێک له‌گيانله‌به‌رانيش توشى به‌لا ده‌بيێت. (ابو هريره) رضي الله عنه ده‌لێت: (بائنده‌ى "هبارى" له‌ مێلانه‌که‌ى خۆيدا له‌تاو سته‌مى سته‌مکاران گيان له‌ده‌ست ده‌دات). وه (مجاهد) ده‌لێت: "گيانله‌به‌ران نه‌فهرت له‌ ئاده‌میزادى تاوانبار ده‌که‌ن که وشکه‌ سالى دێت وياران ناباريێت، ده‌لێن نه‌مه‌ به‌هۆى شومى و تاوانکاری ئاده‌میزاده‌وه‌يه".

وه (عكرمة) رضي الله عنه ده‌لێت: گيانله‌به‌رانی زه‌وى، ته‌نانه‌ت قالدۆنچه و دووپشکيش ده‌لێن: به‌هۆى تاوانکاری ئاده‌میزاده‌وه بارانمان لى گيرلوه.

^۱ - پشتر روتهى (فضيل بن عياض) مان مێلوه‌مه‌وه له‌سه‌ر ئهم بابته.

^۲ - ئهم فه‌رمووده‌يه (صحيح)، (بخارى: ۶۳۰۸) وه (ترمذی: ۲۴۹۷) گيرايانه‌مه‌وه.

نه خوشی و چاره سهر

تایا نه وهنده بهس تی به که تاوانکار هوشی بیتوه که شومی تاوانه کانی که سانی تری پتوره تی ده کلنت.

۱۷- تاوانکاری ده بیته مایه ی سهر شوپری:

همو سهر به رزیه وشکومه ندبه که له گوپراه لیدایه بق خودا، نه وه تا

خوای گه وره ده فهرمویت: (مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا... فاطر: ۱۰) واته: هر که سیک سهر به رزی بویت بادلوا ی سهر به رزی بکات له خودا، که نه ویش ته واوله گوپراه لی دایه.

هر بویه نزاویا پانه وهی هه ندیک له "سلف" بریتی بووه له: (اللهم أعزني بطاعتك ولا تذلني بمعصيتك) واته: خودایه سهر به رزم که به گوپراه لیم بۆت، وه سهر شوپرم نه که یت به پاخی بوونم لیت.

وه (حسن البصری) ده لیت: نه گهر چی دهنگی پیتی نه سپه کانیان ته قه ی بیت، خو یان به سهر به ز بدهن له قه له م، به لام سهر شوپری تاوان له دلیان جیانا بیتوه وخودا سهر پچی کاران هر سهر شوپره کات.

وه (عبدالله بن مبارك) ده لیت:

رأيت الذنوب تميمت القلوب	وقد يورث الذل إيمانها
وترك الذنوب حياة القلوب	وخير لنفسك عصيانا
وهل افسد الدين الا الملوك	وأحبار سوء ورهبانها

واته:

بینم که تاوان دل ده مریتیت   نالوده بوونی سهر شوپری دیتیت
دوور که وتنه وه له تاوان ژیا نی دل   باشته بق تو وازی لی بیتیت
کی تاین ده شیوینیت جگه له   پادشاپیا وانی تاین یاخوا نه بیینیت.

۱۸- تاوان ژیری ده‌شیونیت:

ژیری وعقل نېعمه‌تی گه‌وره‌ی خودان، وه‌پووناکی وواتا ده‌به‌خشیت به ژیانی مرؤف، تاوانکاری له‌ناو به‌ری نه‌و پووناکی وه‌وشیار به‌یه.

هه‌ندیک له (سلف) ده‌لین: که‌سانیک تاوانکاری ویاخی ده‌بن له‌خودا، که‌ژیری وعقلیان نه‌ماوه له‌ر ساته‌دا. چونکه عه‌قل به‌تی مرؤف هیچ کاتیک ناماده نی به‌مان که‌سانی تر پېشېل بکات و به‌رزه‌وه‌ندی خۆی وچوارده‌وری خۆی بکاته مه‌ترسی به‌وه. وه‌ دواپۆزی خۆی پېشېل بکات وخولقینه‌ری هه‌موو جبهان له‌خۆی بپه‌نجینیت بۆ ته‌نها خۆشی چه‌ند ساتیک کی که‌م.

له‌هه‌مان کاتدا زۆر دووره له‌ عه‌قلانیه‌تی مرؤفی ژیره‌وه که‌ یاساکانی ده‌سه‌لائی به‌میزی له‌بن نه‌هاتووی خوای گه‌وره پېشېل بکات. که‌ هه‌موو کاتیک ده‌بینیت فریشته‌کان کاره‌کانی تو تۆمارده‌که‌ن. وه‌تورئانی پیرۆز ده‌ست نیشانی جۆری سزاکانی کردووه، وه‌مردن له‌پېشدا به، وه‌دلنیاش بیت دۆزه‌خ سزای تاوانبارانه. بێ گومان که‌سیک له‌م ساته وه‌خنانه‌دا که‌ر ژیری له‌ده‌ست نه‌دابیت کاری تاوانکاری نه‌نجام نادات.

۱۹- بۆچوون له‌تاوانکاریدا مایه‌ی تیاچوونی دله له‌ بێ‌ئاگایی:

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ.. المطففين: ۱۴). هه‌ندیک له (سلف) پێیان وایه که‌ نه‌مه "تاوان له‌سه‌ر تاوانه" که‌ دلایان داده‌گریت. وه (حسن البصری) ده‌لین: (رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ) واته: تاوان له‌سه‌ر تاوان له‌ دلایاندا که‌له‌که ده‌بیت تا سه‌ره‌نجام دل قووشی نابینای و بێ‌ئاگایی ده‌که‌ن. وه‌که‌سانی تریش ده‌لین: (هه‌رکاتیک تاوان و گوناوه‌کانیان زیادی کرد نه‌وا دلایان ده‌ته‌نیت له‌تاوانکاریدا).

وه پوخته ی نه م بابه ته: دلی مرقف بهرچوون له تاوانکاریدا ژهنگ ده گړیت. جا نه گهر نه م ژهنگ زیادی کرد نه و دلی قورس ده بیت (ران) دواتر گهر بهر ده وام بوو نه و ده بیت مایه ی ژهنگ او وقلدان و مژکړدنې، دواتر دل په رده پوښ ده بیت و بینایي "بصیر" و هدایه ت له ده ست دوات. وه دوزمن به ژاره زوی خوی یاری پی د هکات و وه نه و دل په ده بیت و ده مریت، هیچ شتیک کاری تی ناکات.

۲۰- مرقفی تاوانکار توشی نه فره تی پیغه مبه ر ﷺ ده بیت:

پیغه مبه ری خودا ﷺ هه میسه نه فره تی له پاخی بووان و تاوانکاران کړیوه. جا چ تاوانکاریک زیانی بقی خوی هه بیت یا خود بقی خوی و بهر ژه و نه دی که سانی تر، یا خود مه ترسی هه بیت بقی بهر ژه و نه دیه بالاکان.

نه و تا خوی گهره نه فره ت له و که سانه ده کات که: خال ده کوتن و خالیان بقی ده کوتریت. وه نه وانه ی که پرچی زیاده ده به ستن بقی که سانی تر وه نه وانه شی که داوی پرچی زیاده ده کن وه نه وانه ی که بقی هال نه گرن وه نه وانه ی بقیان بقی هال ده گړیت. وه نه وانه ی ددانیان بچوک ده که نه وه تا گهنج ده ریکه ون سووپیا ده خون و ده دن و خه لالی ده کن و ده ینوسن و شایه تی ده دن و دزی ده کن.

- مه ی خوره وه و دړوستکه ر وه لگرو فرقی شپاره که ی.
- نه وده ی که نازارو نه فره ت له دایک ویاوکی ده کات.
- له وپیا وانه ی که لاسایی نافرته تان ده که نه وه وپه پیته وانه وه.
- له و که سانه ی که قوریانی بقی غه یره خودا ده دن.
- له بیدعه کاران و داهیتنه رانی بیدعه.
- وه له به دکارانی نیریازو خوی که لی لوط.
- وه له و مرقفانه ی که کاری سیکسی له نازده لآن ده کن.
- وه له که سانیک موسولمانان نازارو عه زیه ت ده دن.
- وه له که سانیک له سهر گورستان موم هه لده کن و مزگوت دړوست ده کن.

- وه له كهسانه ی كه ژبانی هاوسه ریڅی خه لك ده شیوینن.
- وه له وه كهسانه ی له دواوه ده چنه لای خیزانه كانیان له كاری سیكسیدا.
- وه له وه ئافره تانه ی كه شه وچتی ناكه ن بۆكاری سیكسی له گه ل هاوسه ره كانیاندا وه به پیچه وانه وه.
- وه له وه كهسانه ی كه پووی چهك ده كه نه براكانیان وته نانه ت فریشته كانیش نه فره تی لی ده كه ن.
- وه كهسانك كه جوین وشتی ناره وا به هاوه لانی پیغه مبه ر ﷺ بلیت، وه نډی تریش.

وه خوای گه وړه نه فره تی له وه كهسانه كړدوه كه: _

- ژبانی سه ر پووی زه وی ئيك ددهات وده ی شیویننیت.
  - كه په یوه ندی خزمایه تی وډوستابه تی ده بچرتنیت.
  - كه دژایه تی و نازاری پیغه مبه ر ﷺ بدات.
  - كه پینماییه كانی خودا بشاریته وه.
  - كه ئافره تانی پاك ناوړه ردو تاوانباریان ده كه ن به بوهتان.
  - كه بانگه وازكه ربیت بۆ پڼگه ی بی باوه پی.
- وه پیغه مبه ری خودا ﷺ نه فره تی له واسته چی په كان كړدوه كه به (راشی ومرتشی) ناوی بردون.

وه نډر شتی تریش. جانه گه كه سیکی هوشیارو دانا هه ست به مه ترسی نه فره تنانه ی خوداو پیغه مبه ر بکات، ئه وا رانسته خق پاشه گه ن ده بیته وه ده گه ریته وه بۆ لای خوا.

۲۱- تاوانكار ده بیته مایه ی بی بهش بوون له نزاو پارانه وه كانی پیغه مبه ر وفریشته كان؛

خوای گه وړه فره مانى به پیغه مبه ران وفریشته كان كړدوه كه دلوای لی خوش بوون بكه ن بۆ باوه پداران، وهك ده فره میت: (الَّذِينَ يَخْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ

نه خوشی و چاره‌سەر

رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْحَجِيمِ * رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَذْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَسِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ... غافر: ۷-۹) واتە: ئەو فریشتانە ی که هه‌لگری عەرشی مەزنی خودان وه‌ه‌روه‌ها ئەو فریشتانە‌شی که به‌ده‌وریدا ده‌سورپێنوه. وه‌باوه‌ریان به‌خوای گه‌وره‌ه‌یه وه‌میشه‌یادی ده‌که‌نه‌وه پاک و پێ گه‌ردی بۆ خودای مەزن ده‌رده‌به‌رن ودلوی لی خۆش بوون بۆ به‌واداران ده‌که‌ن. وه‌ده‌پارێنه‌وه ده‌لێن: ئە ی ئەو په‌روه‌ردگاره‌ی هه‌موو شتیکت ته‌نیوه به‌په‌حمه‌ت وزانست. له‌و که‌سانه‌ خۆش به‌ که‌ته‌به‌یان کردوه وه‌ گه‌راونه‌ته‌وه وشوینی پێبازی خدا که‌وتن، وه‌له‌ ئازاری دۆزه‌خ بیان پارێزه... ئە ی په‌روه‌ردگار به‌هه‌شتی به‌رینیان پێ بخه‌شه هه‌روه‌کو خۆت به‌لێنت پێ دابوون. هاوپی له‌گه‌ل ئەو که‌سانه‌ی که‌چاک وخواناسن، له‌باوک ودایک وهاوسه‌ره‌کانیان ونه‌وه‌کانیان، به‌پاستی هه‌ر تۆ خواپه‌کی بالاده‌ست ودانایت.

ئهم نزووپارانه‌وه‌ی فریشته‌ نزیکه‌کانی خودای گه‌وره‌ بۆ ئەو که‌سانه‌ی که‌ ته‌ویه ده‌که‌ن و شوینی "قورئان وسونه‌ت" ده‌که‌ون. که‌ جگه‌ له‌م پێگه‌ پاسته‌ هیچ پێگایه‌کی تر نی یه‌ بۆ پزگاربوون، جاهه‌رکه‌سیک له‌م پێگایه‌ لابدات و یاخی ببیت بۆ به‌ش ده‌بیت له‌م نزووپارانه‌وه‌یه‌.

۲۲- سزای تاوانکاران له‌گۆردا:

وه‌له‌ سزای تاوانکاران له‌ گۆردا له‌ (صحیح بخای) دا هاتوه‌ له‌ فهرمووده‌ی "سُمره‌ بن جندب" رضی الله عنه که‌ پێغه‌مبه‌ر صلی الله علیه و آله دۆرجار ده‌یووت به‌ هاوه‌له‌کانی: (هل رأي احدمنكم البارحة رؤيا؟ فيقيص عليه ماشاء الله ان يقص. وإنه قال لنا ذات غداة: إنه اتاني الليلة آتيان وإنها وإنبعثا لي، وإنهما قال لي: إنطلق، وإني انطلقت معهما

ابن القيم الجوزي

وإنا أتينا على رجل مضطجع ، وإذا آخر قائم عليه بصخرة وإذا هو يهوي بالصخرة لرأسه، فيثقل رأسه فيتدهده الحجر ها هنا، فيتبع الحجر ، فيأخذه فلا يرجع إليه حتى يصح رأسه كما كان، ثم يعود عليه، فيفعل به مثل ما فعل فيه المرة الأولى. قال: قلت لها: سبحان الله ! ما هذا؟ قال لي: إنطلق..إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على رجل مستلق لقفاه وإذا آخر قائم عليه بكلوب من الحديد، وإذا هو يأتي أحد شقي وجهه ويشد شر شدة إلى قفاه، ومنخره إلى قفاه، وعينه إلى قفاه، ثم يتحول إلى الجانب الآخر ، فيفعل له مثل ما فعل بالجانب الأول فما يفرغ من ذلك الجانب حتى يصح ذلك الجانب كما كان. ثم يعود عليه فيفعل مثل ما فعل في المرة الأولى. قال: قلت: سبحان الله! ما هذان؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على مثل التنور. فإذا فيه لفظ وأصوات، قال: فإملعنا فيه، فإذا فيه رجال ونساء عراة، وإذا هم يأتيهم لهب من أسفل منها ، فإذا اتاهم ذلك الهب ضوضوا. فقال: قلت لهم: ما هؤلاء؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على نهر أحمر مثل الدم. فإذا في النهر رجل سابح يسبح، وإذا على شط النهر رجل قد جمع عنده حجارة كثيرة، وإذا ذلك السابح يسبح ماشاء الله أن يسبح، ثم يأتي ذلك الذي قد جمع عنده الحجارة فيفغر له فاه، فيلقمه حجراً، فينطلق فيسبح. ثم يرجع عليه كلما رجع إليه ، فغر له فاه فيلقمه حجراً، قلت لهما: ما هذان؟ قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا على رجل كربه المرأة أو كاكره ما أنت رام رجل مرأى، وإذا هو عنده نار يحشها. ويسعى حولها ، قال قلت لهما: ما هذا؟ قال: قال لي: إنطلق.. إنطلق، فإنطلقنا حتى أتينا على روضة معتمة. فيها من كل نور الربيع وإذا بين ظهرائي الروضة رجل طويل ، لا أكاد أرى رأسه طويلاً في السماء ، وإذا حول الرجل من أكثر ولدان رأيتهم قط. قال: قلت: ما هذا؟ ما هؤلاء؟ قال: قال لي: إنطلق..إنطلق، فإنطلقنا ، فأتينا إلى دوحة عظيمة، لم أردوحة قط أعظم منها ولا أحسن، قال: قال لي: إرق فيها ، فارتقينا فيها إلى منينة مبنية بلبن ذهب ولبن فيضة. قال: فأتينا

باب المدينة فاستفتحنا، ففتح لنا فدخلناها، فتلقانا رجال شطر من خلقهم كأحسن ما أنت راء وشطر كأفحج ما أنت رام، قال: قال لهم: أنهبوا ففعلوا في ذلك النهر، وإذا نهر معترض يجري كأن ماءه المحض في البياض، فنهبوا فوقعوا فيه، ثم رجعوا إلينا، قد ذهب ذلك السوء عنهم، قال: قال لي: هذه جنة عدن، وهاذك منزلك، قال: فسمما بصري صعداً، فإذا قصر مثل الربابة البيضاء، قال: قال لي: هذا منزلك، قلت لها: بارك الله فيكما فذراني فأدخله، قال: أما الآن فلا، وأنت داخله، قلت لها: فأنى رأيت منذ الليلة عجبا، فما هذا الذي رأيت؟ قال: قال لي: أما إنا سنخبرك، أما الرجل الأول الذي أتيت عليه يثلج رأسه بالحجر، فإنه الرجل يأخذ القرآن، فيرفضه، وينام عن الصلاة المكتوبة.

وأما الرجل الذي أتيت عليه بشرشر شذقه إلى قفاه، ومنخره إلى قفاه، وعينه إلى قفاه، فإنه الرجل يغدو من بيته فيكنب الكذبة تبلغ الآفاق.

وأما الرجال والنساء الغراة الذين هم في مثل بناء التنور، فإنهم الزناة والزواني.

و أما الرجل الذي أتيت عليه يسبح في النهر، ويلقم الحجارة، فإنه أكل الربا.

وأما الرجل الكرية المرأة الذي عند النار يعيشها ويسعى حولها فإنه مالك حازن جهنم.

وأما الرجل الطويل الذي في الروضة، فإنه إبراهيم عليه السلام.

وأما الولدان الذين حولهم، فكل مولود مات على الفطرة. وفي رواية البرهاني: ولد على الفطرة. فقال بعض المسلمين: يا رسول الله وأولاد المشركين؟ فقال رسول الله: وأولاد المشركين.

وأما القوم الذين كنوا شطر منهم حسن وشطر منهم قبيح، فإنهم قوم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً تجاوز الله عنهم.^١

^١ - ثم لم يروده (صحيح)، (بخاري: ٧٠٤٧) غير اربعته.

ابن القيم الجوزی

واته: (پیغمبر ﷺ) زور به هاوه لائی ده قهرموو: کیّ ئەم شەوی پابردوو خەوی بینێوه، تاجەندی پیّ خۆشه باسی بکەن و وه پیتی خۆش بووه خەوه کانی بۆ بگێرنه وه. وه نه ویش گوێ بپستێ ده بوو. له نیوه پوانتیک پیغه مبه ر ﷺ پیتی فەرمووین: ئەم شەر له خەمدا، دوو فریشتە هاتن بۆ لام و ووتیان بابڕۆین، منیش له گەلیاندا پۆیستم تا گەیشتی نه لای پیاویک، پاكشابوو كه سیکی تر گاهه ردیکی گهری پی بوو به رزی ده كرده وه ده یكیشا به سەر پیاوه كه دا، سەری وردوخاش ده كرد، هه تا به رده كه ی هه لده گرنه وه دیسانه وه سەری وهك جارانی لی دهاته وه به هه مان شیوه به رزی ده كرده وه ده ی كیشا به سه ریدا، به م شیوه به به رده وام بوو. منیش ووتم: پاك ویی گهری بۆ خودای گهره، ئەمه کیّ به و برای لی ده كه ن؟ فریشتەکانیش ووتیان: خیراكه بپۆ...بپۆ، منیش له گەلیاندا كه وتمه پی.

تا گەیشتی نه لای پیاویک له سەر پشت پاكشابوو، وه كه سیکی تر به قولایکی ئاسنی له سەر سنگی پاوه ستابوو، به قولابه كه ی ده یكیشا به پوومەتی راستی دا تا پشتە ملی هه لی ده تلیشان "هه لی ده دپی" و شەقی ده كرد، پاشان دهیدا له لووتی و تا پشتە ملی هه لی ده دپی، دواتر ده دا له چاوی هه لی ده كۆلی تا پشتە ملی، دواتر ده چووه لای پوومەتی چه پی به هه مان شیوه شەق و پەتی ده كرد، كاتیک كه لای چه پی ته واه ده كرد له و كاته دا به كسەر پوومەتی راستی وهك خۆی لی دهاته وه، به م شیوه به به رده وام خه ریکی شەق و پەت كردنی بوو، منیش ووتم: پاك ویی گهری بۆ خودا، ئەمه کیّ به ؟ چی كرده وه؟ فریشتەكان ووتیان: خیراكه...بپۆ...بپۆ.

منیش له گەلیاندا كه وتمه پی تا گەیشتی نه لای كوره یه کی زور گهره كه دهنگه دهنگ و ناله و هاواری لی دههات، كاتیک لی نزیك بووینه وه و ته ماشامان كرد له ناو كوره كه دا پپی بوو له ژن و پیاوی پووت و قووت كه له ژیری كوره كه وه ناگرو گپوتینیان بۆ دههات و ده برژان و هاوارو فیزاحیان ده كرد، منیش پرسیم: ئەمانه كین؟ فریشتەکانیش ووتیان: خیراكه...بپۆ...بپۆ. منیش له گەلیاندا كه وتمه پی.

تاگه يشتينه پووياريكي سووري خوځناوي، كه پياويك له ناويدا مه له ي ده كړد، له كه ناري پووياره كه دا كه سنيكي لي بوو به رښكي نځري كوكريښووه ، كه دواتر نهو پياوې كه مه له ي ده كړد ده هاته كه ناري پووياره كه وده مې ده كړده وه ، نه وېش پرې ده مې ده كړد له بهر د، وه نه وېش ده پياوې وده پخوارې ده چووه وه بڼ مه له كړدن تا خودا ويستي له سهر بووايه دېسانه وه ده هاته وه كه نار پووياره كه وپرېده مې ده كړا له بهر د وهك شيوه ي جاران و نه م دېمه نه دووياره ده ښووه وه . پرسيم نه مانه كيڼ؟
فريشته كانېش ووتيان: خيړاكه .. بړۍ... بړۍ.

دواتر كه يشتينه لاي پياويكي پووخسار ناشيرين وديمه ن ترسناك وهك بلتي ناشيرين ترين كه س كه بينرابيت، كه له ته نېشتي تاگريكدا بويوه ده وريدا ده هات وه له ي ده گيرساند. منېش پيم ووت: نه مه چي په و كي به؟ فريشته كانېش پتيان ووت:
خيړاكه .. بړۍ... بړۍ.

منېش له كه لېاندا پويشتم تاگه يشتينه باخچه په كي خوځي پر له دارو درخت له هه موو جزره گولتيكي تيډابوو، وه له ناوياندا پياويكي به ژن دريژي تيډابوو به نه ندازه په ك نه و نه ده بلند بوو سهر ي به جواني ديارنه بوو. وه له چواردو وريدا ژماره په كي نځر مېرمن دالي لي بوو. ووت نه مه چي په و نه مانه كيڼ؟ فريشته كان ووتيان:
خيړاكه .. بړۍ... بړۍ. منېش له كه لېاندا پويشتم.

تا گه يشتينه لاي داركي مهن كه تاوه كو ئيستا داري وا مه زم نه بينيوه له كه وريده ي وچاكيډا. فريشته كان ووتيان: سهر كه وه به سهرېدا. ئيمه يش سهر كه وټن تا گه يشتينه شاريك كه دوست كرابوو له خشتي زړيو زيو، كه گه يشتينه ده رگاي شاره كه ، داوامان كړد ده رگاكه مان لي كراپه وهو چووينه ژوره وهو پيشوازيما لېكرا له لايه ن مه ندېك كه سهره ، پووخساريان نيوه ي هتنده قه شهنگ وجوان بوو له جوانيډا كه سي وات نه بيني بوو وه نيوه كه ي تري هتنده ناشيرين بوو له ناشيريندا كه سي وا ناشيرينت نه بيني بوو. فريشته كان پتيان ووتن: بړۍ خوتان فرې بده نه نيو نهو پووياره وه ،

ناوی پوویاره که له پاکی وپوختیدا وهك ماست سپی بوو ،نهوانیش خویان فری دایه ناوی. پاشتر که هاتنه دهره وه له ناوه که هه موو دیمه نه ناشیرینه که یان نه مابوو. فریشته کان ووتیان: ئەمه به هه شتی (عدن) ه وه نه و جیگایه شوینی تویه ، ئاماژه یان بۆ جیگایه ك کرد ، که چاوم هه لبری ته ماشم کرد کۆشکێکی مه زن که له په له هه وری سپی ده چوو. فریشته کان ووتیان: ئەمه جیگای تویه، منیش ووتم: خودا پێزدارێتان بکات ،مۆڵتم بدهن بچمه ژووره وه. فریشته کان ووتیان: ئیستنا نا، له داها تهودا. به راستی من له وشه وه دا ،شتی سه بیره و سه مه رهم بینی ، ئایا ئەمانه چی بوون؟ فریشته کان ووتیان: ئیمه پێت ده لێین ئەمانه چی بوون؟

ئه و پیاوه ی که به به رده که سه ری پان ده کرا به وه ، ئه وه که سه ێکه که گوێ بیستی قورئان ده بوو ، پشت گوئی ده خست و په دی ده دایه وه ، وه نوێژی به زابه ده داو ده نووست و نوێژی نه ده کرد.

وه نه و پیاوه ی که دم وپوخساریان هه لده بپی. ئه وه که سه ێکه که له مال ده رده چوو درۆی ده کرد به نه ندازه که درۆکه ی ده که یشته ئاسۆ له نا په وایدا.

وه پیاو وئافره ته پووت وقووته کان که له ناو ته نووره که دا بوون، نه وانه زیناکارو داوین پیس بوون.

وه نه و پیاوه ی که له ناو پوویاره خوێنه که مه له ی ده کرد و به ردی ده خوارد، ئه وه که سه ێکه سوو "پپبا" خۆره .

وه پیاوه پوخسار ناشیرینه که لای ئاگره که ، ئه وه (مالک) و به رپرسی دۆزه خه .

وه پیاوه سه زن درۆزه که له نیو باخچه که دا، ئه وه هه زه ته ی (ایبراهیم) ه و میزد منداله کانیش ئه و مندالانه که له سه ر سروشت و فیه رته مردوون، هه ندیک له موسلمانان ووتیان: ئه ی پیغه مبه ری خودا ﷺ مندالی بی باوه په کانیش ده گرێته وه ؟ پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: به لی نه وانیش ده گرێته وه .

وه نهو پیره‌ی که به‌شیک له پوختساریان جوان ویه‌شه‌که‌ی تریان ناشیرین بوو، نه‌وا نه‌و که‌سانه‌ن که کاری خراپه‌و چاکه‌یان نه‌نجام داوه‌و وه‌خوای گه‌وره له‌تاوانه‌کانیان خوښ بوو.

٢٢- تاوانکاری جوړه‌ها خراپه‌و گه‌نده‌لی له‌سه‌ر زه‌ویدا به‌رپا ده‌کات:

جوړه‌ها فساد له‌ بونه‌وه‌ر به‌رپا ده‌کات له‌ ناووه‌واو کێلگه‌وما... نه‌وه‌تا خوای گه‌وره باسی ده‌کات ده‌فه‌رمیّت: (ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ... الروم: ٤١) واته: تاوان و خراپه‌کاری ده‌رکه‌وتوو و هه‌موو سه‌رزه‌وی و ده‌ریا کانی‌شی گرتوو ته‌وه. به‌ه‌وی نه‌و تاوان و گونا‌هانه‌وه که‌ خه‌لکی ده‌ستیان داوه‌تی، سه‌رته‌نجام ده‌بیّت تالاری هه‌ندی که‌ کرده‌وه‌کانیان بچێژن "که‌ به‌رپا بوونی جه‌نگ و کاره‌سانه‌ سروش‌تی به‌کانه‌" بۆ نه‌وه‌ی بگه‌رێته‌وه‌ بۆ یه‌ک خواناسی.

(مجاهد) ده‌لێت: به‌ه‌وی سته‌می سته‌مکارانه‌وه‌ که‌ فساد به‌رپا ده‌کات. خوای گه‌وره‌ باران بارین ده‌گرێته‌وه‌ ووشکه‌ سالی بال ده‌کێشێت به‌سه‌ر گوندو شار وکوچه‌ دا. "پاش نه‌وه‌ی نه‌و ئایه‌ته‌ی سه‌ره‌وه‌ی خوێنده‌وه‌" ووتی: مه‌به‌ست له‌ووشه‌ی (البحر/ ده‌ریا) مه‌به‌ستی نه‌و تاوانه‌یه‌ که‌ له‌ گونده‌کاندا هه‌به‌ له‌ پووباره‌کان.

وه (عکرمه) ده‌لێت: ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ.. من نالیم مه‌به‌ستی نه‌م ده‌ریایانه‌یه‌، به‌لکو مه‌به‌ستی نه‌و پووبارانه‌یه‌ که‌ له‌ ته‌نیش‌ت گونده‌کانه‌وه‌ تی ده‌په‌رێت.

وه (فتاده) ده‌لێت: خوای گه‌وره‌ ناوی شیرینی به‌ بحر ناو بردوو که‌ ده‌فه‌رمیّت: (وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِفٌ شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ... فاطر: ١٢) واته: هه‌ردوو جوړی ده‌ریاکه‌ وه‌ک یه‌ک نین، یه‌کیکیان ناوی سازگارو خوښه‌ نه‌وی تریان سوێرتاڵه‌.

ابن القيم الجوزی

وه له دونيادا دهريايه كي شيرين ني به ثاوه كه ي پاره ستايت، به لكو مه به ستي نه و پويارانته به كه تي ده پين. وه دهريايي ثاوي سويتر نه وانه كه تاويان پاره ستاوه. جا نه و گوند ولاديانه ي كه له سه ر ثاوي پويشتوو دان به م جوره ثاوه باس كردوو.

وه (ابن زيد) ده ليت: *ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ... مه به ستي له تاوانه.*

منيش ووت: نه گهر مه به ستي نه و تاوانانه بيت كه به هوكاري نه و فه سادانه وه سه ره لده دن، ياخود مه به ستي نه فه سادانه وه بيت كه به هزي تاوانه وه سه ره لده دن؟ جا به پتي نه و به شه ي ثا به ته كه كه ده فره ميت: *لِيَذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا... نه م پيتي "لام" ه پتي ده و تر يت (لامى العاقبه وتعليل) واته به و هوكاري پيشوو وه بووه.*

وه پيم وايه: مه به ستي به كه مي به (الفساد) نه وه به توله سه ندنه وه ي خودايه له كه مي بارانوشه پونا شوب، له به ره نه جامي نه و تاوانانه ي كه مرؤف نه جامي ده دات. هه ره كه هه نديك له "سلف" ده لين: هه ره چهنده ئيوه تاوان بكن خوي گه وه سزاتان ده دات و توله تان لي ده سي يتته وه.

وه نه وه ي پوونه "والله اعلم" مه به ست له وه فه ساده تاوان وياشماوه كانيتي، وه به به لگه ي نه م ثا به ته كه ده فره ميت: *(لِيَذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا... الروم: ٤١)* نه مه

^١ - له م نايته دا نامازه بزيك چوون وپس بووني ژبه گه ده كات، كه زيگه ينك ديت له سي بنماي سه ره كي ژيان (خاك وئاو وهوا) كه له م نايته په روزه دا نامازه بيان بو ده كات كه به هزي خراپه و كر ده وه كاني مرؤف زهوي دوجاري پس بوون وگسواني ناوه وهواي زهوي و به رزبوونه وه ي پله ي گه مرماو مفرسي به رزبوونه وه ي ناستي نساوي زهريكان به هزي توانوه ي به ستنه كه به فريه كاني جهمه سه ره كاني زهوي، كه نه مهش ده يته هزي تقوم بووني به شيكي زور له وشكاني كه نار ناوه كان وهه ندي ده و ته ت به ته وهواي ژورلو ده كوون وهك هزنده و به شيكي زوري دانيمارك وهه نه جامي به رزبوونه وه ي په رزه ي گازی دووم تو كسيدي كاريزن و گازی به كم تو كسيدي كاريزن كار يگهري خراپي كر دوه ته سه ر به رگي چيني ئوزون نه قوسفر "به رگه گاز" كه له هه سدي خوين بووه ته هزي كون بووني. كه نه مهش ده يته هزي گهيشتي تشكه زبان به حشه كان به تايه تي تشكي سه روو وهه وشي، كه مرؤف دوجاري نه خوشي جزواو جزور ده كات به تايه تي نه خوشي كاني يت. "وه رگير"

حالی نیمه‌یه که به‌شتیکي که له‌سزای تاوانه‌کامنان و کرده‌وه‌کامنان ده‌چیزین. جا نه‌گەر بێتو سزای هه‌موو کرده‌وه‌کامنان وه‌ریگرین ، نه‌وا سەر زه‌وی می‌رووله‌یشی تیندا نه‌ده‌ما نه‌وه‌نده کاول ده‌بوو.

٢٤- تاوان ده‌بیتته مایه‌ی ږوودانی کاره‌ساته‌کانی بومه‌له‌رزو و ږوچوونی زه‌وی؛

تاوان ده‌بیتته مایه‌ی دروست بوونی چه‌ندین کاره‌ساتی بومه‌له‌رزو و ږوچوونی زه‌وی وه‌مانی پیت وه‌ره‌که‌تی زه‌وی که وه‌کو تۆله‌یه‌کی خوای گه‌وره‌ ږووده‌ده‌ن. وه‌ کاتیک پیغه‌مبه‌ر ﷺ له‌گه‌ل چه‌ند هاوه‌لێکیدا به‌لای شوپنه‌وارو پاشماوه‌ی گه‌ل (شود) تیپه‌رین پزگري کرد له‌هاوه‌لانی که‌له‌وشوپنه‌ لابده‌ن، یاخود ناو خۆنه‌وه، ته‌نانه‌ت نه‌یه‌بشت حوشره‌کانیش ناوی لی بخۆنه‌وه له‌ به‌ر کاریگه‌ری نه‌و تاوان ویاخی بوونه‌یان که خودا تۆله‌ی لی کردنه‌وه، که‌کاریگه‌ری له‌سەر به‌ره‌که‌ت وه‌پیتتی نه‌و شوپنه‌ کردبوو، ته‌نانه‌ت له‌ ناوه‌که‌شیان.

وه‌ (اما احمد) له‌ "مسند" دا له‌ میانه‌ی فهرمووده‌یه‌کدا ده‌لێت: (له‌مۆزه‌خانه‌ی "بنی أمیه" دا ده‌نگه‌ که‌نمبکی گه‌وره‌ هه‌بوو ، که‌له‌ گه‌وره‌یدا هینده‌ی ناوکه‌ خورمایه‌ک بووه‌ ، وه‌له‌ پارچه‌ شتیک نوسرابوو له‌ ته‌نیشتی‌وه. که‌ ئه‌م ده‌نگه‌ گه‌نمه‌ له‌سه‌رده‌می دادپه‌روه‌ریدا ږوولووه‌).

وه‌هه‌روه‌ها پېرێک له‌ پیاوه‌ به‌ته‌مه‌نه‌کانی بیابانیش پتیاان ږاگه‌یاندریوم. که‌ پتیشتر به‌روبوومی کشتوکال و میوه‌هات زۆر له‌قه‌باره‌ی ئیستا گه‌وره‌ تر بووه‌ . وه‌زۆرێک له‌م به‌لایانه‌ که‌به‌ سەر ژیاندا هاتوووه‌ ، له‌به‌رته‌نجامی تاوانکاریدا ږوویان داوه‌ .

٢٥- تاوان کاریگه‌ری له‌سەر شیوه‌ی دیمه‌ن و دروست کراوه‌کان هه‌یه‌؛

(ترمذی) له‌ "جامع" ده‌گێرپیتته‌وه‌ ، که‌پیغه‌مبه‌ر ﷺ فهرموویه‌تی: (خلق الله ادم و طولوه‌ في السماء ستون ذراعاً ، فلم يزل الخلق ينقص حتى الآن).^١ واته‌: خوای

^١ - ئه‌م فهرمووده‌یه‌ (صحیحه)، (بخاری: ٣٣٢٦) وه‌ (مسلم: ١٧٣/١٧- نووی) گێڕاوه‌یانته‌وه‌.

گه وړه "ناده م" ی دروست کرد که درختی یه که ی شهست بال بوو، و به به برده و امی تاوړه کو نیتاش قه باره ی مرقفه دروست کړاوه کان له بچوک بوونه و دایه.

که نه مه ناماژه یه که بچوک بوونه و دایه شپوه و قه باره ی مرقفه و دروست کړاوه کان تر خوای گه وړه که ده یه ویت سر پووی زه وی له تاوان و تاوانکاران و ناپاکان و ستمکاران پاک بکانه و، نه و یه کیک له بنه مال و خانه واده ی پیغه مبر ﷺ، واته به پرچه له ک ده گه پخته و سر خانه واده ی پیغه مبر ﷺ دهن پرت، سر زه وی پرده کات له دایه روه ی خوش گوزهرانی، و د ده جالی جوله که و خاچ په رسته کان له ناو د ده بات. مرقفایه تی به خته و د ده کات به بلو کړدنه و د ده مقام گیر کړدنی نیسلام. دیسانه و پیت و به رده که تی زه وی ده گه پخته و. نه نانه ت پیریک له مرقفه یه که هه ناریک ده خن، نه و د ده گه وړه یه. و نه نه هه هیشوه "بۆله" تر ی یه که هینده گه وړه به باره هو شتریکه^۱.

هوکاری نه م گزبانکاریه ش نه مانی تاوانکاری و ستمه، که دیسان پیت و به رده که تی زه وی سره لده داته و. بی گومان نه و سزاو تر له سندنه و دایه خوای گه وړه له گه لانی کړدنه و، تا نیتاش کاریگری و شوینه واری به سر زه وی به و دایه، چونکه هاو شپوه و ضونه ی نه و تاوانه گه و رانه ی گه لانی پشور بوونی هیه و دایه و له نیتو کړه لگه ی مرقفایه تیدا نه دجام دهن پرت. هر بویه به پنی نه و تاوانانه سزای خودایی دهن پرت، به پنی نه دازه ی بچوکی پزده ی تاوانه که سزا که ش دهن پرت.

به راوردی شهیتان بکه... کانتیک که سه ریچی کرد خوای گه وړه پیت و به رده که تی له نه م و کارو پله و پایه و مالیدا نه هیش، نه نانه ت له هر جیکایه کی زه ویدا ملکه چی

^۱ - مهابت لیره دا سره هاندانی (محمد مهدی) یه که چهلین فرموده ی صحیحان لیسری هیا و نه و. پروانه باهتی: "علامات الساعه الکبری".

^۲ - نه مه لیسر دمی هاته خواره و دایه (عیسی کوری مریم) له پش روودانی قیامت روود دات.

بکرت توشی بئ بهرکه تی ده بیت. وه له قیامه تیش له جیگاهه کدایه که به زهیی و
ره همهت وسوژی تیدا نی په که نوره خه...

۲۶- تاوان پروناکی غیرهت و په روشی ده کوژنیتته وه:

غیرهت و په روشی پتوپیستیه کی هه نووکی بی په بۆ ژیان ، وه که پتوپیستیه غه ریزیه کان
بۆ جه سته ی مروژ په روشی نه و ناگره په که هه رچی خراپه و ناکاره ناخپاوه کان هه په
لیوه ی دهرده چیت. هه روه کو چون له پگه ی دهرگای فووکردن به کوره ی ناگردا
هه رچی مادده و بۆنه ناخوشه کانی زیو و ژیر و ناسن هه په لیوه ی دهرده چیت. وه
شکومه ندرتین مروژ له هه موو که س زیاتر په روشی و غیره تی هه په له چاو خه لکی تردا.
هه ر بۆیه پتفه مبه ر ﷺ به په روشترین مروژ بووه سه بارهت به گهل و نومه نه که ی.
وه خوای گه وه له پتفه مبه ر زیاتر به په روشه بۆ بهنده کانی. هه روه کو چون له
صحب دا هاتووه که پتفه مبه ر ﷺ ده فرمیت: (اتعجبون من غیره سعد؟ لانا اغیر
منه ، والله اغیر منی).^۱ واته: سه ر سوپمانن به په روشی سعد؟ من له سعد
به په روشترم ، وه خوداش له من به په روش تره .

وه له (صحب) دا هاتووه که پتفه مبه ر ﷺ له واتاره خور گیراندا فرمووی: (یا امة
محمد، ما احد اغیر من الله ان یزنی عبده لوتزنی امته).^۲ واته: نه ی نومه تی محمد:
که س نی په به نه ندازه خوای گه وه به په روش بیت، که کاتیک بهنده کانی داوین
پیس ی وزینا ده کن.

وه له "صحب" دا هاتووه که پتفه مبه ر ده فرمیت: (لا احد اغیر من الله ،من اجل
ذلك حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن، ولا احد احب الیه العذر من الله ،من

^۱ - بروانه خاله کانی: (۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۴، ۱۸، ۱۹، ۲۷).

^۲ - نعم فرموده یه (صحب) ه، (بخاری: ۶۸۴۶-۷۴۱۶) وه (مسلم: ۱۰/۱۲۲-نوری)
گتیرا یانه تهره

^۲ - نعم فرموده یه (صحب) ه، (بخاری: ۱۰۴۴) وه (مسلم: ۶/۲۱۰-نوری) گتیرا یانه تهره.

اجل ذلك أرسل الله الرسل مبشرين ومنذرين، ولا احد احب اليه المدح من الله من اجل ذلك اثنى على نفسه).^١ واته: كەس لەخودا گەروره ترو بە پەرۆش تر نی یە، هەر لە بەر ئەوەیە کە بەد پەرەقاری حەرام کردووە چ نەینی بێت یان ناشکرا. کە سیش نی یە پۆرش بۆ هێنانەوێ لە لا خۆشەویست تریبێت لە خوای گەروره، لە بەر ئەوەیە کە کتێب و پیغەمبەرانێ پەوانە کردووە وە کەس نی یە مەدح و پێ هەلدانی لە لا خۆشەویست بێت لە خوای گەروره، هەر لە بەر ئەوەیە مەدحی خۆی کردووە.

ئەم فەرمودەیە هەردوو بابەتی (پەرۆشی-غیرە) و (پۆرش-عذر) ی هێناوەتەو و لە یەک بابەتدا ئاویشتی کردوون. وەك دوو چەمکی گرنگ بۆ ژیاانی مرقایەتی.

بابەتی پەرۆشی لەووە سەرچاوە دەگرتێت پقی هەلدەسێت لە ئەنجام دەرانێ کاری ناپەرەواو ناشیاو. وە "پۆرشیش" لەووە سەرچاوە دەگرتێت کە پێی خۆشە ئەنجام دەرانێ ئەو کارانە پۆرشێ بۆ بهێننەو و ئەویش لێیان ببوریت، کە ئەمە بەتەواوەتی سۆز و پەحمەت و خۆشەویستی خودایە بۆ بەندەکانی. هەرۆیە خوای گەروره پیغەمبەران و کتیبی پەوانە کردووە بۆ مرقایەتیو کە بە هانە هێنانەو و پۆرش، وەکو هەر پەشەکردن و ئاگادار کردنەو یەک. کە ئەمەش تەواوی پەرپوختی و بێ کەموکۆپیە.

بە پێچەوانەو زۆرێک لە خەلکی دەبینین کە کەسێک هەلە یەک دەکات، یەکسەر بە بێ ئاگادار کردنەو و گوێگرتن لە پۆرشە کە یەکسەر سزای بەسەردا دەسەپێنێت، یاخود زۆر جار زۆر شل گیرانە هەموو بیانوویەک بە پۆرش دادەنێت، کە ئەمەش ناپەرەوایی و کەموکۆپیە لە خودی پەرۆشیدا.

هەر وەکو پیغەمبەری خودا ﷺ دەفرمیت: (إِنَّ مِنَ الْفِرَةِ مَا يَحِبُّهَا اللَّهُ، وَمِنْهَا مَا يَبْغُضُهُ اللَّهُ، فَالَّتِي يَبْغُضُهَا اللَّهُ الْفِرَةُ فِي غَيْرِ رِيْبَةٍ).^٢ واتە: هەندێ پەرۆشی هەیە

^١ - ئەم فەرمودەیە (صحیح)ە: (بخاری: ۷۴۰۳) وە (مسلم: ۸۰/۱۷- نووی) گێڕایانەتووە.

^٢ - ئەم فەرمودەیە (حسن)ە، (احمد: ۴۴۵/۵) وە (النسائی: ۷۹/۵) گێڕایانەتووە.

خودای گه‌وره پیتی خۆشه، وه‌هه‌ندیکی تری پیتی ناخۆشه، ئه‌وه‌ی که خودا پیتیخۆشه بریتیه له په‌رۆشی یه‌کی بێ توه‌مه.

وه‌په‌رۆشی ستایش کرلو: ئه‌و په‌رۆشی یه‌ که هاوێک بیت له‌گه‌ڵ پۆرشدا. واته له‌کانی په‌رۆشیدا په‌رۆش بیت، وه‌له‌کانی پۆرشیدا ببوریت.

ته‌نها خوای گه‌وره شایه‌نی ستایشه...

خوای گه‌وره خاوه‌نی سیفات وناکاره‌ بلنده‌کان وناوه‌ جوان وپه‌رۆزه‌کانه. سه‌رجه‌م په‌وپوختی وکه‌مالیه‌تی هه‌یه، وه‌هه‌ر ئه‌و ته‌نها شایه‌ن وشایسته‌ی ستایش وپێداهه‌ل‌دان ووه‌سف وه‌مدح کردنه. هه‌روه‌کو چۆن خۆی وه‌سف وه‌سه‌نای خۆی کردوه.

جا خوای گه‌وره پیتی خۆشه‌ به‌نده‌کانی به‌ سیفاته‌کانی خوای گه‌وره‌ خۆیان به‌پازینه‌وه‌و خودپه‌رستی پیتی بکه‌ن. وه‌په‌رۆشیش یه‌کێکه له‌سیفاته‌کانی، ئه‌گه‌ر به‌نده‌یه‌ک په‌رۆشی تیدا بیت، ئه‌وا خوای گه‌وره‌ خۆشی ده‌وێت. هه‌روه‌کو خوای گه‌وره به‌به‌زه‌یی وپه‌رهمه، به‌نده به‌به‌زه‌یه‌یه‌کانی خۆش ده‌وێت. وه‌خوای گه‌وره کریمه، وه به‌خشنده‌کانیشی خۆش ده‌وێت. وه‌خوای گه‌وره زاناودانا‌یه، به‌نده زانا ودا‌ناکانیشی خۆش ده‌وێت. وه‌خوای گه‌وره به‌هێزه، بۆیه باوه‌رداری به‌هێزی زیاتر خۆش ده‌وێت به‌به‌راورد له‌گه‌ڵ باوه‌رداری لاواز...هند.

تاوانکاری وپاخ‌ی بوون پێگری ده‌کات که خاوه‌نه‌که‌ی خۆی به‌م سیفاته‌ په‌رۆز به‌جوانانه‌وه به‌پازینه‌ته‌وه، به‌لکو مایه‌ی سزای خوداشه. چونکه شینوازه‌کانی دروست بوونی تاوانکاری و پاخی بوون به‌م چه‌ند قوناغه‌تی ده‌په‌ریت:

قوناغی یه‌که‌م: ته‌نها که‌وتنه‌ ده‌سه‌یه وه‌که‌ بیرۆکه‌یه‌کی ساده.

قوناغی دووه‌م: ئه‌و بیرۆکه‌یه ده‌بیته وه‌سه‌سه‌و دوو ده‌لی بۆ دروست ده‌کات.

قوناغی سێ یه‌م: ئه‌و وه‌سه‌سه‌یه ده‌بیته ئه‌راوه‌و بیری لی ده‌کاته‌وه به‌هه‌میشه‌یی.

دووه: هر كرده و هو كارئك گهر له بهر خودا شهرمت نه كرد، ئهوا نه نجامي بده. و نه گهر دهست بهر داري بوويت، ته نها له بهر شهرم كردن له خودا دهست بهر داري ببه. نه مهش بچوون وليكده و ده "امام احمد" ه.

واته له بهر كه مدا شيوازي هه پر شه ناميز له حق ده گريته كه ده فهرميته: (اعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ... فصلت: ۴۰) واته: چي ده كه ن بيهكن.

وه دووه مشيان پي پيدان وموله تدانه.

جا نه گهر ووترا: تايا ده كريت هه ريو وليكده و ده كه وهرى بگريه؟

ئهوا ده ليم: نه خيتر... چونكه له نيوان موله تدان وهه پر شه دا پيچه وانه يه كه هه يه.

پوخته ي مه بهست: تاوانكاري شهرم وحه يا لاواز ده كات. و ده وور ني يه هه ر به يه كجاري له دلي مرقدا به يه كجاري دايپر نيته ، وه هه رچه نده كه ساني تر وشياري بكه نه وه، به لام بي سوود ده بيت ته نانه ت دوور ني يه له لاي خه لكي شانازي پيوه بكات و باسيان بكات. كه مرقده كه يشته ئه م قوناغه چيتر چاك بوونه و ده ي ئه سته م و دژوار ده بيت.

جا ووشه ي شهرم وحه يا له ووشه ي (حياة - ژيانه وه) سه رچاوه ي وه رگرتووه ، چرنگه هه ر كه سيك شهرمي له دلدا نه بيت، واته دلبرا (حياة - ژيانه وه) و وه له پيزي مردووان و تياچوراني دنيا و قيامه ت داده نريته. جا هه ريه كه له تاوان وبي شهرى وبي په روشي په كترى كه مه ندكيش ده كه ن. جا هه ركه سيك له كاتي تاوانتيكدا شهرمي له خودا كرد ، ئهوا خوداي گه وره ش شهرمي لي ده كات سزاي بدا. وه به پته وانه شه وه هه ركه سيك شهرم له خودا نه كات له تاواندا ، ئهوا خوداي گه وره له قيامه تدا شهرمي لي ناكات له سزادانيدا.

۲۸- تاوان گه وره يي و مه زني خودا له دلدا كه م ده كاته وه:

كه سي تاوانكار مه ييه ت و گه وره ي و مه زني خوداي گه وره ي له دلدا كه م ده بيتته وه ، هه ر بويه بويرانه دهست ده كات به تاوانكاري. نه گهر كه سيك بلتت: نه خيتر گه وره يي

خودا هەر له‌دڵیدایه ، به‌لام کاتی تاوان ده‌که‌ین، پشتمان به‌وه نه‌ستوووه که خودای گه‌وره به‌خشنده‌یه له‌بهنده‌کانی ده‌بۆیت. ئه‌وا ئه‌مه هه‌له‌یه و خۆ خه‌له‌تاندنه ، چونکه خوای گه‌وره به‌مه‌زن بزانیته ، یاساکان وه‌ده‌غه‌کرلوه‌کانی به‌مه‌زن ده‌زانیت و سه‌رپێچی ناکات.

٢٩- تاوان له‌خودا ترسان له‌دڵدا له‌ناو ده‌بات ١:

ئه‌مه گه‌وره ترین سزایه تووشی تاوانکار ده‌بێت. مۆقی تاوانکار ترسی له‌خودا نامینیت ، هه‌ر بۆیه به‌ناسانی سه‌رپێچی ده‌کات. به‌ئەندازه‌ی خۆشوێستنی به‌نده بۆ خودا ، خوداشی به‌نده‌که‌ی خۆش ده‌وێت، هه‌روه‌ها به‌ئەندازه‌ی ترسی به‌نده بۆ خودا، خوای گه‌وره پێزی لی ده‌نیت. وه‌چه‌نده خودا به‌مه‌زن بزانیته ، ئه‌وه‌نده‌ش خودای گه‌وره پایه‌دارت ده‌کات له‌ناو خه‌لکی دا.

جا چۆن به‌نده سنوووه قه‌ده‌غه‌کرلوه‌کانی خودا پیشیل ده‌کات و له‌هه‌مان کاتدا ئاواتی ئه‌وه ده‌خوازیت که خه‌لکی ترمانی پیشیل نه‌کات؟..

جا چۆن به‌بچوکی ده‌پوانیته قه‌ده‌غه‌کرلوه‌کانی خوای گه‌وره و سه‌رپێچی ده‌کات. ئه‌ی چۆن خوای گه‌وره به‌بچوک وبێ نرخ ته‌ماشای نه‌کات. وه‌خوای گه‌وره له‌قورئانی پیرۆزدا ئاماره بۆ ئه‌وه ده‌کات که له‌میان‌ه‌ی سزای سه‌رپێچی کاراندا که چۆن له‌به‌رئه‌نجامی توانکاریاندا خوای گه‌وره دڵ و ده‌روونی داپۆشیون و مۆری کرده‌وه‌و له‌بیری کردوون. وه‌ بێ نرخ و پێز سوکی کردوون، وه‌ک چۆن ئه‌وان به‌سوکی وبێ پێزی ته‌ماشای ئایینی خودایان ده‌کرد. هه‌ر بۆیه خودای گه‌وره ده‌فه‌رموویت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُّكْرِمٍ... الحج: ١٨) واته: هه‌ر که‌سێک خوای گه‌وره سوکی بکات وبێ پێزی بکات ئه‌وا کێ هه‌یه پێزداری بکات.

واته کاتیک نهوان سوجهو کړنوش بردنیاں بق خودا لا بی پښی بوو وه نه دجامیان نه دا وگالتیان پی دهات ، نه وا خودای گوره بی پښو پيسوايان دهکات. جاکي مه په له پاشاندا پښدارو بایه خداریان بکات؟ جگه له خودای گوره؟

۲۰- تاوان ده بیته مایه ی نهومی که خودای گوره به ندمکه ی له بیر بکات:

که سی تاوانکار بی گومان خودای گوره له بیر دهکات ، بویه بوپړانه یاساکانی خودا پیشبل دهکات. شم کاره ده بیته مایه ی نهومی که خودای گوره نهو به نده تاوانکاره پشت گوی بغات وله بیر بکات، نه مهش مه ترسیترین شوپنه وارو کاریگریه کانی تاوانه. که مریق چاوبیری خوی گوره ی له سر نه میثیت و به ته نه ا له نیو دهرونی تاوانکاری وشه بیتاندا بمینیتوه و به روه ه لدیرو نه هامة تی ده چیت.

خوی گوره ده نه رمیت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ لِغَدٍ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ * وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ... الخضر: ۱۸-۱۹) واته: شعی نهوانه ی باوه پتان هپناوه، خواناسو پاریزگارین، له سنووره کانی مه ترازین. باهه موو که سیک سرنج بدات و بزانت چی بق سبه ی ده ست پیش که ری کردوه ، هه ول بدن هه میشه خواناس و پاریزگارین. چونکه خوی گوره ناگاداره به هه موو نهو کرده وانه ی نپوه نه نجامی ددهن، نه که ن وه که نه وانه بن که خوابان هه راموش کردوه و شوپنی به رنامه که ی نه که وتوون. وه خوی گوره ش نه وانه ی له بیر خویان بریدوه ته وه، نه وانه له سنووره دهرچووه کان و تاوانکاره کان.

خوی گوره پښمای پرواداران دهکات ، که نه گره له وکه سانه بن که ته قوا نا که ن ، دوانر خوا له بیر ده که ن و وه نهو هوکارانه ش له بیر ده که ن که ده بیته مایه ی بزکاری له قیامه تدا. وه ده بیته به نده ی دهرونی تاوانکاری خوی و شوپونی هه او تاره زرو و حزه کانی ده که ویت و به رزه وه ندیه کانی هه میشه یی قیامه تی له بیر دهکات. وه خوی

که‌ورده‌ش نه‌ویه‌نده‌یه له‌بیر ده‌کات. وه‌هۆشیاری و وریایی له‌ده‌ست ده‌دات، وه‌سه‌رگه‌ردان ده‌بیئت و قیامه‌ت له‌ده‌ست ده‌دات بۆ خۆشیه‌کانی دونه‌یا. وه‌که‌وره‌ترین سزای سزایی خوایی نه‌ویه‌یه که نه‌و به‌نده‌یه بۆ باک ده‌بیئت له‌خوای که‌وره‌و وه‌خودی خۆی له‌یاد ده‌چیت، وه‌گرتگی به‌ناین و به‌رنامه‌ی خودا نادات، وه‌بایه‌خی ته‌ولو ده‌دات به‌دونه‌یا. به‌لام هه‌موو شته‌ دونه‌یا به‌کان ناتوانیت فریاده‌رسی بیئت له‌ دونه‌یا و قیامه‌تدا، وه‌جیگه‌ی په‌حه‌توچاودێری خوای که‌وره‌ ناگرنه‌وه‌و فریاده‌رسی ناکن، چونکه هه‌موو شتی که‌ له‌ناوده‌چیت و بۆ بایه‌خ ده‌بیئت، ته‌نها خوای که‌وره‌ نه‌بیئت. هه‌ریۆیه نه‌وکه‌سه‌ی به‌رنامه‌و پێنمای خوای که‌وره‌ پشت گوێ بسات نه‌وا خوای که‌وره‌ پشت گوێ ده‌خات و به‌ره‌وله‌ناوچه‌وون هه‌نگاو ده‌نیت.

۳- تاوان مۆفقه‌ له‌نزیکه‌ی خودا دوورده‌خاته‌وه‌:

نه‌گه‌ر دلی مۆفقه‌ ئیسه‌سانی ئیدا بیئت، نه‌وا پێگر ده‌بیئت له‌تاوانکاری، چونکه نه‌گه‌ر هه‌موو کاتیک هه‌ست به‌نزیکه‌ی خودا و چاودێری خودای کرد، واهه‌ستی کرد که‌خودای که‌وره‌ ده‌بینیت. خۆنه‌گه‌ر نه‌م خودا نه‌بینیت، نه‌وا خوای که‌وره‌ ده‌بینیت. نه‌مه‌ۆکاره به‌ربه‌ست دروست ده‌کات له‌پێگه‌ی تاوانکاریدا، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌م لایه‌نه‌ لاواز بوو، چیت له‌ژێر چاودێری و په‌چاوی خودای که‌وره‌دا نامینیت و ده‌ترانیت. هه‌روه‌کو پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فه‌رمیت: (لایزنی الزانی حین پزنی وه‌و مؤمن، ولایشرب الخمر حین یشربها وه‌و مؤمن. ولا یسرق السارق حین یسرق وه‌و مؤمن. ولاینتهب النهبه‌ ذات شرف یرفع إلیه فیها الناس لبصارهم حین ینتهبها وه‌و مؤمن).^۱ واته‌: داوین پێس کاتیک زینا و داوین پێسی ده‌کات، باوه‌پی نی یه‌. وه‌دزیش کاتیک دزی ده‌کات باوه‌پی نی یه‌. وه‌عه‌ره‌ق وه‌میخویش کاتیک مه‌ی ده‌خۆنه‌وه‌ باوه‌پی نی یه‌. جه‌رده‌ش له‌کاتیکدا شتیکی گرانبه‌ها که‌ خه‌ک چاوی نی بپی بۆ، تالانی بکات باوه‌پی نی یه‌.

^۱ - نه‌م له‌رموده‌یه (صحیح)، (بخاری: ۲۴۷۵) وه‌ (مسلم: ۴۴/۲ - نووی) گێڕایه‌ته‌وه‌.

۳۲- تاوانکارو یاخی بوو... هاوه لیتی باوه پداران له دهست دمدات:

باوه پداران کومه لیک تاییه تمه ندی تاییه تیان هیه که له لای خوای گه وړه وه که خه لات و پیزلینان پېیان به خسراره. به هوی تاوانه وه تاوانکاران و یاخی بووان هاوه لیتی باوه پداران له دهست ددهن و دواتر له تاییه تمه ندیانه بی بهش دهن. له و تاییه تمه ندیانه:

لله پاداشتی مه زن: خوای گه وړه دهه رمویت: (وَسَوْفَ يُؤْتِي اللَّهُ الْمُؤْمِنِينَ أَجْرًا عَظِيمًا... النساء: ۱۴۶) واته: له تاییه دده خوای گه وړه پاداشتی نقد بی سنوود ده به خشیت به پرواداران.

لله پاپانه وهی فریشته کان وه لگري عهرشی مه زن بق لی خوش بوون له پرواداران: خوای گه وړه دهه رمویت: (الَّذِينَ يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا... الغافر: ۷) واته: له و فریشته نهی که هه لگري عهرشی مه زنی خودا وه نه وانه پشی که به ده وریدا ده سوپتنه وه و ته سیبحات و ستایش و سوپاسی په روه دگاریان ده که نه، باوه پی پته ویان پی به تی. دلوای لی خوش بوون ده که نه بق نه وانهی که باوه بیان هیناوه.

لله پشتیوانی خوای گه وړه بق پرواداران: که هه میسه پشتیوانیان ده کات و پشتیان به رنادات: (اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا... البقرة: ۲۵۷) واته: خوای گه وړه پشت و په ناو خاوه نی نه وکه سانه به که پړویان هیناوه.

لله چه سپاندنی باوه پداران له لایه ن فریشته کانه وه: (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا: انفال: ۱۲) واته: خوای گه وړه وهی بق فریشته کان ده ناریدو ده یفه رموو من یارویاوه رتاتم ، نیهوش دلی باوه پداران پابه تدو دامه زراو بکه نه.

لله پله وپایه ی به زنی لی خوش بوون له لایه ن خوای گه وړه وه:

نه خوښی و چاره‌سەر

﴿سَهْرِيه رِزْي وَشَكْرْمَه نَدِي: (وَاللّٰهُ الْعِزَّةُ وَالرَّسُوْلُ وَلِلْمُؤْمِنِيْنَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِيْنَ لَا يَعْلَمُوْنَ... الْمُنَافِقُوْنَ: ٨) واته: شكْرْمَه نَدِي وسَهْرِيه رِزْي بَقْ خَوْدَي گه وِره و پيښه مبهرو بپوادارانه، به لَام دوو پوهه كان به م پاستي به نازانن.

﴿نَزِيكَ بُووني خَواي گه وِره بَقْ بپواداران: (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ... انفال: ١٩) واته: خَواي گه وِره له گه لَ بپواداراندايه.

﴿بَلَنْد بُووني بپواداران له دونياو قيامه تدا: (يَرْفَعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ... المجادلة: ١١) واته: خَواي گه وِره پله وپايه ي بپواداران وزانست خوازان بَلَنْد پاده گریت.

﴿پيښداني دوو به ش له پره حمه تي خوندو وه پيښداني پوهناكي كه پښگه ي پي بكن وه لي خَوَش بويون له تاوانه كانيان.

﴿ثَو خَوَشه ويستی په ي خَواي گه وِره پيښان ده به خشبیت: وکه بریستی به له وه ي كه خَواي گه وِره خَوَشی ده وین، مه وده ها خَوَشه ويستیان ده کات له لای فريشته وپيښه مبهرو وپياو چاكان. وده ده فريمویت: (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمَنُ وُدًّا... مريم: ٩٦) واته: ثَو كه سانه ي باوه پښان هيناوه و كرده وه ي چاكه نه نجام ده دهن، خَواي گه وِره خَوَشه ويستی وپښي تايبه تيان بَقْ ناماده کات.

﴿سهرغراز بويونيان له ترس و سامناكي پوڅي قيامه ت: (فَمَنْ آمَنَ وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ... أنعام: ٤٨) واته: ثَو ي كه سانه ي باوه پښان هيناوه و چاكه خوازيوونه و هيچ مه ترسي به كيان ني په و غه مگينيش نابن له دونياو قيامه تدا.

﴿ثَو كه سانه ي كه پيت و تيعمه ت ده پښت به سهریاند: ثَو كه سانه ي كه پوڅانه حه فده جار داوا له خودا ده كهن كه له و كه سانه بيان ژميږیت.

﴿قورناني پير وڅ پيښمايي وشيفايه بويان: (قُلْ هُوَ لِلَّذِينَ آمَنُوا هُدًى وَشِفَاءٌ وَالَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ فِي آذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًى أُولَٰئِكَ يُنَادَوْنَ مِنْ مَّكَانٍ بَعِيدٍ... فصلت: ٤٤) واته: ثَم قورنانه بَقْ نه ولته ي باوه پښان هيناوه هيدياته وپيښمايي وشيفاو چاره سهری

ابن القيم الجوزی

هه موو دهر دو نه خوشی به کان دهکات. جا نه وانه ی باوه پناهینن گوچکه کانیاں که په به شتی تر ناخینراوه و دیده کوین له ناستیدا نه وانه هه وه کو له دور وه بانگیان لی بکړیت وایه "نه دهنگه که به چاکی ده بیستن و نه پهنگه که به پرونی ده بینن".

پوخته ی مه په ست:

باوه پ مایه ی فراهام هیڼانی هه موو خیر و چا که په که له دنیا و قیامه تدا. وه هژکاری هه موو خرابه و نا په و او شه پړک بریتی په له بی باوه پی. جا چوڼ مړوځ سرکه شانه ده ویریت هه ندی نا په وایی نه نجام بدات وله باز نه ی باوه پداری دهری بهینیت و وه نه م هه موو به ره مانه ی له ده ست بدات، به لام له چوارچیره ی گشتی موسلمانیتي ناچیته دهر وه، به لام نه گه هر سور بوو له سر نه و تاوانا کاري و خرابه کاریه دا مه ترسی دهر چوونی هه یه له چوارچیره ی موسلمانیتي و تایی نیسلام به گشتی. هه نه مه په پال به ه ندی له "سلف" وه ده نیت که بلین: "نیوه له تاوان ده ترسن، به لام من له بی باوه پی".

۳۲- تاوان به ربه ستی دله له گه یشتن به به زه یی خوای گه وړه:

سروشتی دلی مړوځ وایه که زور به خیرایی به ره مو خوای گه وړه ده چیت، به لام نه گه هر نه و دله دو چاری نه خوشی به کانی تاوان بوو، نه و هیڼی نامینیت و به ربه ستی بق دروست ده بیت. جانه گه به رده و ام بوو له سر تاوانکاری، نه و به به کجاری په کی ده خات وړینگری نه وای دهکات و ده پمړینیت.

تاوان دل دو چاری مردن یا خود نه خوشی دهکات، یا ن لاوازی دهکات و هیڼی له بهر ده بریت و نوشی کومه له دهر دیکي دهکات که پیغه مبه ر عليه السلام به (هه شت) دهر د ناوی بر دوون و په نای گرتووه به خوای گه وړه، له هه شت دهر ده بریتی به له: (اللهم انی اعوذ بک من الهم والحزن والعجز والكسل والجبن والبخل والدين وغلبة

الرجال.)^۱ واتە: خودایه من په‌نا ده‌گرم به‌تۆ له‌نخه‌موپه‌ژاره، له‌پیری و په‌سالاچوونووه‌له‌بێ ده‌سه‌لاتی و ته‌مه‌لی، وه‌له‌ ترسێزکی و چاوپنژکی وه‌له‌ که‌له‌که‌بوونی قه‌رزاری و زۆلم و ستمی پیاوان. جاگه‌ر به‌ وردی له‌م فهرمووده‌یه‌ ورد بینه‌وه‌ ده‌بینن ئه‌م چه‌مکانه‌ به‌جوت هاتوون وهاوێکن: خه‌م و په‌ژاره.

۲۴- تاوان نیعمه‌ت له‌ناو ده‌بات و به‌لا به‌شونینیدا دینیت:

به‌هه‌میشه‌یی تاوان هۆکاری له‌ده‌ست دانی نیعمه‌تی خودای و توش بوونه‌ به‌به‌لاو ناوخۆشی هه‌روه‌کو (علی بن ابی طالب) ده‌لێت: (تاوان هۆکاری هاتنی به‌لایه، وه‌ته‌نها به‌ ته‌وبه‌ ئه‌وپه‌لایه‌ لاده‌چیت.)

هه‌روه‌ها خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ... الشوری: ۳۰) واته: هه‌ر به‌لاو ته‌ها مه‌تیه‌کتان به‌سه‌ردا هاتبیت، ئه‌وا ده‌رنه‌نجامی ئه‌وکاروکرده‌ولته‌یه‌ که‌به‌ ئاره‌زووی خۆتان ده‌تان کرد، به‌لام خوای گه‌وره‌ به‌ میهره‌بانی خۆی له‌مه‌ندی له‌و تاوانانه‌ خۆش ده‌بیت.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمیت: (ذَلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ لَمْ يَكُ مُعَيِّراً لِّنِعْمَةٍ أَنْعَمَهَا عَلَىٰ قَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ... انفال: ۵۳) واته: خوای گه‌وره‌ هیچ نازو نیعمه‌تیکی نه‌گه‌ڕێوه‌ که‌ به‌خشیبیت به‌هه‌ر گه‌ل و نه‌ته‌وه‌یه‌ک، تاوه‌کو خۆیان به‌کرده‌وه‌ی ناره‌وای خۆیان بووبیته‌ مایه‌ی گه‌ڕینی ئه‌و نیعمه‌ته‌، وه‌خوای گه‌وره‌ بیسه‌روزانایه‌ به‌کرده‌وه‌ کانتان.

خوای گه‌وره‌ لێره‌دا جه‌خت له‌سه‌ر ئه‌وه‌ ده‌کاته‌وه‌ که‌ هیچ کاتێک به‌خشش و نیعمه‌تی خۆی که‌ به‌خشیبیت به‌سه‌ر به‌نده‌کانیدا نایگه‌ڕیت، هه‌تاوه‌کو هۆکاری گه‌ڕینه‌که‌ له‌به‌نده‌کانه‌وه‌ سه‌رچاوه‌ی نه‌گرتبیت، که‌له‌بری ملکه‌چی یاخی بووبیت، وه‌له‌بری

۱ - - نهم فهرمووده‌یه‌ (صحیح)، (بخاری: ۶۳۶۹) وه‌ (مسلم: ۳۳/۱۷- نووی) گێڕایانه‌وه‌، وه‌ بێگه‌ی (وضع الدین و غلبه‌ الرجال) له‌ مسلمانا نه‌هاتوه‌.

ابن القيم الجوزی

سوپاس گوزاری ،ناسوپاس گوزارییت.وهه رگانتیکش بهنده کان له خرابه وه گوزاپییت بق باشه. بق نمونه یاخی بوونی گوزپییت بق ملکه چی وخواپه رستی ، نهوا خوای گه وره ش به لای بق کردوون به نیعمهت و سه ر شۆرش و پرسیوایی بق کردوون به سه ره رزی و شکر مه ندی.

خوای گه وره ده فره مویت: (لَهُ مُعَقَّبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّى يُعَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ آلٍ...الرعد: ١١) واته: بئ گومان خودای گه وره بارودخی هیچ قوم وگه لیک ناگزییت "له خویشی یه وه بق ناخویشی، یان له زه لیلی یه وه بق سه ره رزی، یان له گرانی یه وه بق هه رزانی" هه تا نه وان نه وه ی به خو یان ده گریت نه بیگزی نه و نه یکن ، کاتیک خودا بیه ویت به لایه که به سه ره هر میلله تیکدا بهینیت "له ده ره نه دجاسی سه ره که شی ویاخی بوونیان" نهوا هیچ هیزیک ناتوانیت بهی بگریت، هیچ که سبیش ناتوانیت جگه له خودا فریان بکه ویت و بزیاریان بکات.

وه له هه ندی "اناری الابصیه" دا هاتوه که خوای گه وره فره مویه تی: (وعزتی وجلالی لایکون عبد من عبدی علی ما احب. ثم ینقل عنه الی ما اکره. الا انتقلت له ما احب الی ما یکره. ولا یكون عبد من عبدی علی ما اکره. ثم ینقل عنه الی ما احب. الا انتقلت له ما یکره الی ما یحب.) واته: هه ره بهنده یه که له بهنده کانم له سه ره شتیک بیت که من پیم خو شه بیگزییت بق شتیک که من پیم ناخو ش بیت. نهوا منیش شته خو شه کانی بق ده گزیم بق نهو شته نه ی که پیتی ناخو شه. وه هه ره بهنده یه که له بهنده کانم له سه ره شتیک بیت که من پیم ناخو شه ، وه بیگزییت بق شتیک که من پیم خو شه. نهوا منیش شته ناخو شه کانی بق ده گزیم بق نهو شته نه ی که پیتی خو شه.

٢٥- تاوان ده بیته مایه ی ترس و سامناکی له دلی مرۆفدا :

مرۆفی بپوادار هه می شه له تاسا ی شدا ده ژئ، چونکه خودا په رستی وگوزپایه لی په رزینی خودای مه زنه بق بپواداران که چاونه ترس و سه ره رزی. به پیچه واته وه، مرۆفی تاوانکار

به هميشه يی له ترس و سامناکيدا ده ژئې و دلنځايی و نارامی و ناسايشی له ژيانيدا به دی ناکړت، چونکه نه مه جوړيکه له سزای خوای گوره بډيان. وه هم موو نارېحه تي وپوړداويک به م ترسی بوسه رځويان وپه رځه ونډيه کانډان ده زانن، بوډلی و ترس هم موو ژيانځايی ته نيوه له دهر وونه وه،^۱ وه دهر ونيان داپوخوا وه و ژړيش له مرگ ده ترس.

وه هرک سټک له خودا بترسېت له هيچي تر ناترسېت، وه هرک سټکېش له خودا نه ترسېت له هم موو شتک ده ترسېت.

۳۶- تاوان مایه ی خه مناکي و غه مباری و ته نهايي په له دلي مرؤفدا :

مرؤفي تاوانکار هميشه هست به خه مناکي و غه مباری ده کات ، که نه مهش به موی نه و داپړان و دوورک و تنه و په يه له خوای گوره وله خه لکېش، هريؤيه سامناکي و داپړان بال به سر ژيانيدا ده کټشيت. گهر مرؤفي تاوانکار به راوړديک بکات له نيوان چيژي تاوان نه و داپړان ته نهايي و خه مناکي په ي که بوی دوست ده بيت گيلي و نه فامی خوی بؤده رده که ویت.

وه نه پنی نه م بابه تش بريتي په له :

ملکه چی وگوټرپايه لي ده بيتنه مایه ی نزيک بوونه وه له خوای گوره. وه هرچه نده نه م نزيک بوونه وه په به ميژبيت، نه و ه يمني و ناسوده يی بال به سر ژيانيدا ده کټشيت. وه به پټچه وانه وه هرچه نده مرؤف تاوانکار بيت نه و نده زیانتر له خودای گوره دوورده که ویته وه نوشی داپړان وبي که سی ده بيت. هريؤيه مرؤف هست به دووری و داپړان ده کات به رامبه ر دوژمنه که ی هرچه نده نزيکېش بن وه به پټچه وانه وه هست به نزيکی خوشه ويسته که ی ده کات هرچه نده که له په کيش دوورين.

^۱ - خوای گوره له مایي دوور ووه کانداه دهر موت: (يَخْسَبُونَ كُلَّ مَنِيحَةٍ عَلَيْهِمْ... الْمَافِقُونَ: ۱) واته: هر هوارو روډاوټک و بانگ بکرت، واده زان دزی نه وانه.

وہ تہنہایی "الوحشہ" ہۆکارہکےی دہگہ پیتہوہ بق بوونی بہرہستیک ،جا ہرچہندہ
نہو بہرہستہ لیل و تم و مزلوی بیت، نہوہندہ زیاتر ہست بہدابراں وتہنہایی
دہکات، وہبی ناگاہی وگیلش دابراں وتہنہایی دروست دہکات. مہترسیدلرتین جۆری
دابراں و تہنہایی ، بی باوہپی وهاوہشی پیداکردنہ کہدل ودهروون دادہپۆشیت.

۳۷- تاوان دل توشی نہخۆشی ولادان دہکات؛

تاوان دلی مزو توشی نہخۆشی دہکات، وہکاریگہری تاوان لہسہر دل زۆترہ
لہکاریگہری نہخۆشی لہسہر جہستہ. نہگہر چارہسہری نہخۆشی جہستہ بریتیبیت
لہچارہسہرکردن، بہلام تاکہچارہسہری تاوان بریتی یہ لہوازیہتیاں و تہویہکردن.
وہخواناسان دہلین: دل ناگات بہمہرام ونامانجی خۆی تا نہگات بہخوای گہورہ.
وہناگات بہخوای گہورہ تا ساغ وتہندروست نہبیت. وہساغ وتہندروست نابیت تا لہ
نہخۆشی یہکان دہریازی نہبیت.وہلہ نہخۆشی یہکان دہریازی نابیت تاوہکو دزی
حہزوارہزوہکانی نہوہستیتہوہ، چونکہ نہخۆشی یہکانی بریتی یہ لہئارہزوہکانی
، جانہگہر نہخۆشی یہک زال بیت نہوا نہو دلہ تبادہچیت.

دہروونی بروادار لہ خۆشیہکانی دنیاو قیامہتدایہ

مزوئی باوہپدار خاوەنی دہرونی خاویں کہ پتگی و بہرہست لہ پتی ئارہزوہکانیدا
دروست دہکات ، نہوا لہخۆشی یہکانی بہہشتدایہ چ لہدونیوا چ لہقیامہتدا.
وہکس ہست بہم پاستیہ ناگات تہنہا نہوانہ نہبیت کہ جہشتویانہ. وہنابیت لہم
ثاہتہ پیرۆزہ واتئ بگہین کہتہنہا مہبہستی خۆشی یہکانی بہہشت بیت ،بہلکو
مہبہستی خۆشی یہکانی دونیواقیامہتہ کہبہسی قوناعدا تی دہپہریت "دونیوا،
بہرزہخ، قیامہت". کہدہفہرمیت: (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ...
الانمطار: ۱۳-۱۴) واتہ: چاکہکاران لہخۆشی یہکاندان* وہخرابہکاران لہدۆزہخدان.

وہئایا چ خۆشی ونیعہتیک مہیہ بگاتہ خۆشی دل؟

وہچ سزاول ئازاریک مہیہ بگاتہ ئازاری دل؟

نه خوښی و چاره‌سەر

هه‌ر چه سزایه که هه‌یه بگاته ئازاروتاره‌هه‌تی یه‌کانه‌ی خه‌م و ترسو نه‌خوښی دلته‌نگی و پشت کردن له‌خوای گه‌وره و پشت گوی خستی قیامه‌ت و وه‌په‌یوه‌ست یووون به‌غه‌یری خوای گه‌وره‌وه‌وه‌دلته‌یابووون له‌دواپۆژ.

هه‌ر که‌سیک شتی خوښ بویت جگه‌ له‌خودای گه‌وره‌ نه‌وا پیتی سزاده‌دریت
هه‌ر که‌سیک شتیکی خوښ بویت جگه‌ له‌خودا، نه‌وا هه‌ر نه‌وشته ده‌بیته مایه‌ی سزاوتازار بۆی. که‌ نه‌ویش به‌سی قوناغی جیاجیا له‌م دونیادا پرووده‌دات که‌نه‌ویش نه‌مانه‌ن:

قوناغی په‌که‌م: ئازاروغه‌م و په‌ژاره‌ی نه‌وکاته‌ی که‌له‌ه‌ولی به‌ده‌ست خستی نه‌وشته‌دایه‌.

قوناغی دووه‌م: ئازاروغه‌م و په‌ژاره‌ له‌مه‌ترسی له‌ناوچووون وه‌ده‌ست دانی نه‌وشته‌و وه‌پاریزگاری کردن لێی.

قوناغی سێ‌یه‌م: جانه‌گه‌ر شته‌ له‌ناوچوو وه‌ده‌ستی دا، ئازاروغه‌م و په‌ژاره‌ی زیاتر ده‌بیته‌.

به‌م سێ قوناغه‌ توشی سزا ده‌بیته‌ له‌دونیادا.

وه‌له‌ژایانی به‌رزه‌خپشدا: واته‌ دوا‌ی مه‌رگ و مه‌ردن نه‌وکه‌سه‌ له‌ناپه‌هه‌ترین جۆری سزاده‌ده‌بیته‌، به‌هۆی وه‌ده‌ست دانی نه‌و نیعمه‌ت و ژایانه‌ پرپوچه‌ی به‌سه‌ری ببرد. وه‌ئازاری دا‌بران و دووه‌ په‌ریزی له‌خوای گه‌وره‌ که‌ کاریگه‌ریه‌کی نیجگار گه‌وره‌یان هه‌یه‌ له‌ده‌رونی نه‌وکه‌سانه‌ زیاتر له‌کاریگه‌ری کرم و مار و میژوو له‌جه‌سته‌یدا. پاشتر له‌دوا‌ی زیندوو‌یوه‌یه‌یان پوه‌و سزای سه‌ختر و توندتر ده‌پۆن.

به‌راوردی نه‌م حاله‌تانه‌ بکه‌: له‌گه‌ڵ حاالی باوه‌پداران که‌به‌درچوونیان له‌م ژایانه‌ پوه‌و خوښی وشادی و ژایانی ئاسوده‌یی ده‌بنه‌وه‌، وه‌به‌دیداری خوای خۆیان شاد ده‌بنه‌وه‌.

ته نانت هندیك له پیاو چاكان له کاتی سهرمه رگیشدا ده لئین: "ئای له م شادی و خوشی یه".

وه هندیکی تر ده لئین: "جا ئه کهر به هه شتی یه کان له م ژیا نه دابن ئه و خوشی و شادی و نمونه ی نیه".

وه هندیکی تر له پیاو چاكان ده لئین: "له م دنیا یه دا به هه شتی خوشی هه یه، جا هه رکه سیك نه ی بینیبیت، له قیامه تا ناچیت به هه شته وه".^۱

جا هه رکه سیك بئ عه قلی و نه قامی بگاته ئه ندازه یه که ژیا ن و به خته وه ی هه تا هه تای ی له ده ست بدات بق چیت و له زه نیک کاتی. ئای له وکه سانه ی که خوای گه وه کپاری کالاکه ی بئت به رامبه ر به به هه شتی به رین، وه پیکه وه ی نه و کپین و فرقه شته ش پتفه مبه ری نازدار بیت ﷺ. جا که سیك به م کپین و فرقه شته پازی نه بیت و به هه زو ئاره زو وه کانی بیفرقه شت دوا ی له دوا پۆزا گله یی له کی ده کات. هه وه کو شاعیر ده لئیت:

إذا كان هذا فعل عبید بنفسه فمن ذا له من بعد ذلك یكرم؟

واته: ئه مه کاری به نده بیت به ده رونی خو ی جا ئیتر کی هه به پیزی لی بنیت؟ خوای گه وه ده هه رمویت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ... الحج: ۱۸) واته: ئه وه ی خوای گه وه قه در و پیزی بشکینیت و پيسوای بکات ئه و هه یچ پیزلینه ریکی نی یه، به پاسی خوای گه وه ئه وه ی ببویت نه بکات.

۲۸- تاوان بینایی دل کویر دهکات و پووناکی له ناو دهکات و به ربه ست له ریگه ی زانست و هیدایه ت دروست دهکات:

^۱ - بر وانه خالی (۷۰) و هه ماشای (مدارج السالکین) ی نورسهر له بهشی (منزلة الحياة الطيبة: ۴/۱۸) و هه کتبی (السادة والأمان/ رضوان مع رضوان).

(امام مالك) كاتيك ئەوه‌موو زيرەكى و ژيريه‌ى له "امام شافعى" بىنى پىي ووت: من واهست ده‌كەم كه‌خوای گه‌وره‌ پووناكى يەكى باشى پى به‌خشىوى، اكا داربه‌ به‌ تاريكى تاوان له‌ ناوى نه‌ به‌يت.

جا به‌ به‌رده‌وامى په‌شايى و تاريكى تاوان زياد ده‌كات له‌ هيزى ئەو پووناكى يەى دل ده‌شاريته‌وه، تا دواتر سياپۆشى ده‌كات وه‌ك شه‌وى تاريك. وه‌ئەم تاريكى به‌ له‌ده‌وه‌ ته‌شه‌نه‌ ده‌كات تا پوخسارو پەل و پۆكانپۆشى ده‌گريته‌وه. گه‌ر به‌م ديه‌نه‌ نوشى مه‌رگ بىت، ئەوا سه‌راپا گۆپه‌كه‌شى سياپۆش ده‌بىت. هه‌روه‌كو پيغه‌مبەر ﷺ ده‌فه‌رمويت: (إن هذا القبور ممتلئة على أهلها ظلمة، وإن الله منورها بصلاتي عليهم) ^١. واته‌: ئەم گۆپانه‌ سه‌راپا تاريكى سياپۆشى كردوون به‌وانه‌شى كه‌تبيدان و به‌لام خوای گه‌وره‌ پوونى ده‌كانه‌وه‌ به‌ صلوات دانى من له‌سه‌ريان.

وه‌له‌ پۆزى هه‌شردا سه‌رجه‌م پوخساروكرده‌وه‌كانيان بلنډو به‌رز ده‌بن كه‌ هه‌موو كه‌سيك ده‌يانبينيت كه‌ وه‌كو خه‌لوژ په‌ش داگيرساون، ئەم حاالت وديمه‌نه‌ به‌راورد ناكريت به‌هه‌موو خۆشى په‌كانى دونيا.. ئاى له‌حاله‌تى ئەوكه‌سانه‌ په‌ناده‌گرم به‌خودا.

٢٩- تاوان ده‌رونى مرؤف بچوك و پيسوا ده‌كات:

ده‌رونى مرؤف پيژ لىنرلوه‌ له‌ لايەن خوای بالاده‌سته‌وه، به‌لام تاوانكارى ئەو ده‌رونه‌ ده‌ته‌پينيت و بچوك و پيسواى ده‌كات و وه‌بى پيژى ده‌كات وه‌ئاستى كه‌م ده‌كانه‌وه. به‌لام به‌خودا په‌رستى و ملكه‌چى بپارزينيته‌وه‌ ئاوه‌دان وشكۆمه‌ندتر ده‌بىت. هه‌روه‌كو خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمويت: (قَدْ أَفْلَحَ مَنْ زَكَّاهَا * وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسَّاهَا.... الشمس: ٩-١٠) واته‌: ئەو كه‌سه‌ سه‌ره‌رازه‌ كه‌ ده‌رونى پاك وپوخت كردوه‌ به‌ملكه‌چى

^١ - ئەم فه‌رموده‌يه‌ (صحيح)، (مەلم: ٢٩/٧- نووى) گۆراوه‌تيه‌وه‌ له‌ ئەسلدا له‌ (بخارى: ٤٥٨، ١٣٣٧) دا هاتوه‌.

وخواپه‌رستی* وه‌ئو که سه ناو می‌ده که ده‌رونی خۆی ناپوخت کردو ئالوده‌ی تاوان و خراپه‌ی کرد.

وه وشه‌ی (دَسَامًا) له بته‌په‌تدا له (تدسیه) وه هاتوو وه (ته‌پاندن) یاخود شاردنه وه. وه‌کو ده‌فه‌رمویت: (أَمْ يَدُسُّ فِي التُّرَابِ.. النحل: ۵۹) واته: له‌خۆلدا ونی کردون.

واته پاخی و تاوانکار ده‌رونی خۆی له‌تاواندا وونه گریوه و پێزی له‌ده‌ست داوه و شکمه‌ندی شکاوه، وه‌له‌لای خولو خه‌لکی بی پێزو پيسوا بووه. خواپه‌رستی و ملکه‌چی بوون بۆ خودا ده‌رونی پێزدارو شکمه‌ند و ناست به‌رز ده‌کات، که نه‌مانه‌ش ده‌رنه‌نجامی خۆ به‌که‌م زانیی و ملکه‌چی بوونه به‌رامبه‌ر به‌خودای گه‌وره.

۴۰- تاوان و تاوانکار... به‌هه‌میشه‌یی دیلی شه‌یتان و به‌ندی هه‌ز و ئاره‌زووه‌کانیته‌ی:

که‌سی تاوانکار هه‌میشه‌ دیل و کۆت و به‌نده‌ی درنده‌ترین دژمنه‌ که شه‌یتان و ده‌رونیته‌ی. که دژوارترین جۆری به‌نده، به‌نده‌ی شه‌یتانه. وه‌دژوارترین کۆت، کۆتی ئاره‌زووه‌کانه. جا نه‌وکه‌سه‌ چۆن ده‌توانیت پوه‌و خۆی گه‌وره هه‌نگاو بنه‌ت که دل و ده‌رونی به‌ند کراوه.

نونه‌ی دل و ده‌کو بآلنده‌یه‌ک وایه که هه‌رچه‌نده به‌رز بێته وه به‌روه‌قۆلای ئاسمان بفریته، نه‌وا نه‌ونده زیاتر دوور ده‌که‌وێته وه له‌ته‌له‌و پلوجیبیان. وه به‌پێچه‌وانه وه، هه‌رچه‌نده نزم بێته وه پوه‌و مه‌ترسی ده‌بێته وه. وه‌له‌ فه‌رموده‌یه‌کدا هاتوو که پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیت: (الشيطان ذئب الانسان) واته: شه‌یتان بۆ مرۆڤ وه‌ک گورگ وایه.

هه‌روه‌ها مه‌پێ دوور له‌شوان و په‌رژین زیاتر توشی مه‌ترسی گورگ ده‌بێته وه. به‌هه‌مان شێوه‌ش که مرۆڤ له‌خودا دوور بێت توشی دلوێ شه‌یتان ده‌بێته وه،

۱- نعم له‌رموده‌یه (ضعیف الاسناد)، (امام احمد: ۲۲۳/۵، ۲۴۳) به‌سه‌له‌دیکێ لاوازه وه گێڕاوتیه وه.

وه‌هۆکاری پاراستنی بریتى به له‌خواپهرستى وپاریزگارى کردن. هه‌روه‌ها گورگی دپرسده زیاتر فورسەت له‌مه‌پرى دوور له‌ په‌رژین و دوور له‌شوان ده‌بات ، چونکه‌نیچیریکى ئاسانه .

پوخته‌ی باسه‌که : پوخته‌ی باسه‌که ئه‌وه‌یه که هه‌رچه‌نده به‌نده دوور بیت له‌خوای گه‌وره ، زیاتر دوچارى مه‌ترسى به‌لا ده‌بێته‌وه . وه‌دووریش جۆرى نۆره ، هه‌یانه کاریگه‌رى وه‌ترسى نۆرتیه . بى‌ئاگایی مرۆڤه‌ دوورده‌خاته‌وه له‌خوای گه‌وره ، به‌لام تاوانکاری ویاخى بوون دژوارتره له‌وى تر. هه‌روه‌ها دوورى (بیدعه) نۆر مه‌زنتر و سامناکتره له‌هه‌ردووکیان. وه‌دوورى دوورپوی وه‌اویه‌شى په‌یداکردن له‌هه‌ره‌موویان مه‌ترسیدارتر و سامناکتره .

٤١ - تاوان مایه‌ی له‌ده‌ست دانى پێز و پله‌ و پایه‌یه له‌ لای خوا و خه‌لك :

مرۆڤه‌ پێز و پله‌ و پاوه له‌لایه‌ن خواى گه‌وره‌وه . گه‌ربیت و بتوانیت پارێزگارى بکات له‌و پێزه وه‌ك مرۆڤێك . وه‌له‌نێو مرۆڤه‌كاندا پێزدارترینیان لای خواى گه‌وره ئه‌و كه‌سه‌یه كه‌له خواتر سه‌و گوێپاى به‌رنامه‌كه‌یه‌تى ، وه‌كه‌سى یاخى بوو تاوانكار ئه‌و پێزو باپه‌خه له‌ده‌ست ده‌بات و وه‌سه‌رته‌ نجام له‌پیش چاوى خه‌لكى ده‌كه‌وێت و نرخ و شكۆمه‌ندى ده‌دۆزێنێت. چونكه هه‌موو مرۆڤێك بقی و قبیلێ له‌تاوان و تاوانکاری به ، هۆكاره‌كه‌شى ده‌گه‌رێته‌وه بقی به‌زاندى سنوورى خودا و خه‌لكى . هه‌رپۆیه له‌پیش هه‌ردووکیان ده‌كه‌وێت و ژيانى پرده‌بیت له‌ناپه‌هه‌تى ده‌رونى وه‌یوایرپوى و سه‌رگه‌ردانى كه‌خۆی له‌خۆیدا ئازار و سزاكه‌یه . جا ژيانى به‌م چه‌شنه به به‌رلوورد له‌گه‌ل چێزى تاوانكاریدا چ ماناو و اتایه‌كى هه‌یه ... به‌لام ئاره‌زوو سه‌رخۆشى كرده‌وون و عه‌قلى له‌ده‌ست داو .

وه‌له مه‌زنترين نيعمه‌ته‌كانى خواى گه‌وره به‌سه‌ر به‌نده‌كانى به‌وه‌بریتى به له‌وى كه‌ خوای گه‌وره ناو و پله‌ و باپه‌خى ئه‌و خولاسانه به‌رز پاده‌گریت هه‌روه‌كو پێغه‌مبه‌ران كه‌چۆن شكۆمه‌ندى كرده‌وون تا قیامه‌ت ناو و باپه‌خ و پێزى پاراستوون ، كه‌ده‌فه‌رموێت : (وَادْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدِي وَالْأَنْصَارِ * إِنَّا أَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ

ابن القيم الجوزی

ذِكْرِي الذَّكَرِ... (ص: ٤٥-٤٦) واتە: یادی بەنده بە پێژه‌كانمان بکەرەوه لە ابراهیم واسحاق یەعقوب کە هەموویان دەستیکی بالاییان هەبوو لە گەیاوندنی ئایینی خوداو چاکە خوازی ، هەروەها بەرچاوپووتیان هەبوو لە هەموو پوویەکەوه ، وەئیمە کردمان بەبەنده‌یه‌کی تاییه‌تی خۆمان بە هۆی سیفەتی دنیا نەویستی کە ئه‌ویش یادەوه‌ری پۆژی قیامه‌ته‌.

مەبەست ئێره‌دا بەرزپاگرتن و شکۆمه‌ندی ئاوپوودلووه‌کانه‌که‌ له‌م دنیا یه‌دا باس ده‌کریته‌. وەئیمە ئه‌و زمانی راستگۆیه‌یه‌ که پێغه‌مبەر ابراهیم (س.خ) وه‌ک نزایه‌ک داوای کرد له‌ خوای گه‌وره‌: (وَاجْعَلْ لِّي لِسَانَ صِدْقٍ فِي الْآخِرِينَ... الشعراء: ٨٤) واته‌: په‌روه‌ردگارم با یادی خێرم له‌ سه‌ر زاری به‌نده‌کانی داهاتوو هه‌بێت.

هه‌ریۆیه‌ خوای گه‌وره‌ش ده‌فه‌رمووته‌: (وَوَحَّيْنَا لَهُمْ مِّن رُّحْمِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيًّا... مريم: ٥٠) واته‌: ئیمه‌ له‌ په‌حم و په‌خشنده‌یی خۆشمان هه‌موویانمان به‌هه‌مه‌ند کردو ئیمه‌ زمانی خه‌لکی دیندارمان هه‌تاوه‌ته‌ گۆ که‌هه‌تا هه‌تایه‌ باسی نه‌وانه‌ به‌ چاکی و بێلندی بکه‌ن.

هه‌روه‌ها سه‌باره‌ت به‌ پێغه‌مبەر محمد ﷺ ده‌فه‌رمیته‌: (وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ... الشرح: ٤) واته‌: ئیمه‌ ناو و ناویانگی تۆمان به‌رزو بێند پاگرتووه‌.

جا شوین که‌ وتوانی پێغه‌مبهریش به‌ نه‌ندازه‌ی ملکه‌چیان بۆ خودا به‌شیا ن له‌و به‌رزای و بێلندی به‌رده‌که‌وته‌، وه‌یاخی بووانیش بۆ به‌ش ده‌بن له‌و شکۆمه‌ندیه‌.

٤٢- تاوانکار بۆ به‌ش ده‌بێت له‌ ناوو سیفه‌ته‌ جوانه‌کان:

که‌سی تاوانکار بۆ به‌ش ده‌بێت له‌ ناوه‌ جوانه‌کانی به‌واداران که‌ وه‌کو پیز لیتانیته‌ک خۆی پێ به‌رازی نیته‌وه‌، وه‌کو ناوه‌کانی (باوه‌پدار، خولاس ، چاکه‌خوازی ، چاکه‌کار ، گوێراپه‌ل ، خواپه‌رست ، ژیر...هتد). وه‌له‌به‌ری نه‌مانه‌ ناوه‌ ناشیرین و قه‌یه‌ونه‌کانی به‌سه‌ردا ده‌به‌رێت وه‌ک: (تاوانکار، یاخی بوو ، سه‌ره‌په‌چی کار ، تیکه‌هر ، پیس ، چلکن ، داوین پیس ، نز ، جه‌رده ، درۆزن ، دووپیو ، بی وه‌فا ، بی متمانه ،

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

سته‌مکار... هتد.) ئەمانە ناوی فاسقه‌كانه: (بَشَرِ الْإِسْمِ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ.. الحجرات: ١١) واتە: ئای کە چەند ناشرین و ناشایسته‌یه ناو و ناتۆره‌ی خراپ له‌دوای موسڵمان بوون.

ئەم ناو سیفاتانە‌ی کە دە‌بیته‌ مایه‌ی په‌نجاندنی خوای گه‌وره‌ و شادبوون به‌دۆزه‌خ و له‌که‌دارکردنی که‌سایه‌تی. چا‌ئه‌و که‌سانه‌تی تاوانکارن شایسته‌ی ئەم ناوانه‌ن. گه‌ر نا ئەوا شایسته‌ی ئەو ناوه‌ جوان و پیرۆزانه‌ ده‌بوون که‌مایه‌ی په‌زامه‌ندی خواوه‌ند و شادبوونه‌ به‌ به‌هشت و به‌رز راگرتنی که‌سایه‌تیانه‌. به‌لام هیچ پێگه‌ی و به‌ریه‌ستیک نیه‌ له‌ به‌خشینی خودا. وه‌هیچ به‌خشینیک نی به‌ که‌ خودا پێگه‌ی کرد، وه‌هه‌رکه‌سێک خودا پێساووسوکه‌یه‌تی پێ بکات، کێ هه‌یه‌ پێزی پێ بدات. وه‌خوای گه‌وره‌ چی بویت ئەنجامی ده‌دات. وه‌ک ده‌فه‌رمویت: (وَمَنْ يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ... الحج: ١٨).

٤٢- تاوان کاره‌گه‌ری له‌ سه‌ر پاده‌ی پرپو‌خه‌تی و که‌م کردنی ژیری هه‌یه‌:

هیچ کاتێک نابینی دووکه‌سی ژیروعاقل و هۆشمنه‌ند هه‌بن به‌کێکیان خواپه‌رست و نه‌وێتریان پاخی بویت ، چونکه‌ که‌سی هۆشمنه‌ندو ژیر هه‌میشه‌ خواناس و پیرنێژو وریاو دانا هه‌میشه‌ که‌سانی خواناسن. هه‌ریۆیه‌ ده‌بینن قورئانی پیرۆز و تۆوێژ ئاراسته‌ی مۆفه‌ ژیره‌و هۆشیارو هۆشمنه‌نده‌کان ده‌کات، هه‌روه‌کو خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمویت: (وَأَتَقُونَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ... البقرة: ١٩٧) واته‌: ئە‌ی خاوه‌ن ژیره‌و پیره‌و هۆشیاره‌کان پارێزگاری و ته‌قوای من بکه‌ن.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (فَاتَّقُوا اللَّهَ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ... المائدة: ١٠٠) واته‌: ئە‌ی هۆشمنه‌ندان له‌خوا به‌ترسن و پارێزگارین بۆ ئە‌وه‌ی سه‌ره‌رازو سه‌رکه‌وتووبن. هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (وَمَا يَذْكُرُ إِلَّا أُولُوا الْأَلْبَابِ... البقرة: ٢٦٩) واته‌: به‌پاستی ته‌نها خاوه‌ن ژیره‌و پیره‌و هۆشمنه‌نده‌کان په‌ندو نامۆزگاری و هه‌رده‌گرن له‌پاستی شته‌کان ده‌گه‌ن.

وچەندەھا ئایەتی تری ھاوشیووی ئەمانە.

کە ی ئەوکەسە ژێرو ھۆشیارە کە تاوانکاری دەکات بەرامبەر بە پەرورەدگارە کە ی ولێسی پاخی دەبێت. لەکاتی کدا لەمال و مولکی تەواودایە، وە لە ناز و نیعمەتی شە و دەخوات و دەخواتو، لەپێش چاوی ئەو ناپەرەوایی شە حجام دەدات، وە خۆی لە پەحم و میھرەبانی خودا بێ بەش دەکات، وە بە ھەشتی بەرین لە خۆی ھەرام دەکات، وە دیداری خوای مەزن لە خۆی قەدەغە دەکات. ئەبێ ئەو کەسە چی عاقلێک بێت کە بێ چێژی چەند ساتێکی کەم بە خەتەرەری ھەمیشەیی و پەرەزەمەندی خودای لە دەست دەدات. خۆی لە پێزی پیاوچاکان و خواناسان وە دەردێنێت. وە خۆی تووشی خەشم قینی خوای گەرە دەکات.^۱ جامرۆفی لەم چەشنە لە کەسانی شیت ئاست نزمترن.

بەلام کاریگەری تاوان لەسەر کەم کردنی وادە ی ژیری: بەراستی ئەم ھالەتە جێی سەر سوپمانە، ئەگەر مۆؤ ھۆشیار بێت وە لە خەوی غەفلەت بە ئاگا بێت وە ئەو ساتە بۆی پوون دەبێت وە کە خۆش گوزەرانی و بە خەتەرەری ھەمیشەیی و چێژ و لەزەت لە پەرەزەمەندی خوای گەرە و یادداشتە کە پدایە. وە مەینەتی و ئازار و ئیاچوون لە یاخی بوون و سەرکەشی دایە، چونکە مۆؤی باوە پدار سەرھرازی ھەردوو دونیایە.

ھەر وە کە بێ باوە پان لە خۆشی یەکانی ئەم دنیا بە شدار وە لە نیعمەت و بەخششەکانی خودای گەرە بێ بەش نی یە، حالی وە کە ھەموو مۆؤی کی ئاساییە، چ باوە پدار بێت یان بێ باوە پ. وە ھەر وەھا سەرھ پای ئەمانەش چاوە پوانی خەلات و پاداشت و نیعمەتی بە ھەشتی بەرینە لە قیامەتدا کە بێ باوە پان لێسی بێ بەشن. ھەر وە کە خوای گەرە دە فەر مویت: (إِنْ تَكُونُوا تَأْلَمُونَ فَإِنَّهُمْ يَأْلَمُونَ كَمَا تَأْلَمُونَ وَتَرْجُونَ مِنَ اللَّهِ مَا لَا

^۱ - ھەر وە کە شاعیر دەوت:

نہی نفس بؤ ھەوس مەم مەشکینە

رئی راستی ژینم لئی مەشیرۆتە

بؤ خۆشی تەمھا چەند ساتێکی کەم

خالی کەم لئی مەرغی

"وەرگیر"

نه خوښی و چاره سهر

يُرْجُونَ... النساء: ١٠٤) واته: نه گهر ښووه هه ست به تا زارومانډو وکړدن بکن برينداری بکن، نهوا بئ باوه پانیش توشی هه مان حاله ده بن. به لام ښووه به ته مای به هه شت وپا داشتن له لایه ن خوای گوره وه، به لام نهوان نهو نومیده یان نی به. په نا به خودا له و بئ عقل و نه فامانه ی که دنیا به قیامت ده گورنه وه، وه هار پیه نی پتفه مبراو پیاوچاگان وشه هیده کان ده گورنه وه به خوانه ناسان وتاوانکارو نه فره ت لی کراره کان.

٤٤- تاوان ده بیته مایه ی دایرانی به نده له خودای خوئی:

تاوان به نده داده پریت له خودای گوره. واته هه رکا ټک خوای گوره ده سنی میهره بانی له بنده که ی به ردا نهوا هؤکاره کانی چاکه خوازی له ده ست ده دات و توشی هؤکاره کانی خراپه کاری ده بیته. جا چی چاره پوان ده کریت له ژبانی که سټک که هؤکا ره کانی چاکه ویا شه ی لی دایرانیته وپه یوه ندی له گه ل خوای بالاده ستدا بچرانیته. وه له بازنه ی سؤزو میهره بانی وچاودیری خوای گوره دا ترازایت و له بازنه ی شه یتان وخرابه کاراندا گیرسایتته وه.

وهه ندیک له سه له ف ده لین: مرقه کان له ښوان خوای گوره وشه یتانی نه فره تیدان. چانه گهر له خودای گوره دایرلو پشنی تی کرد، نهوا شه یتان باوه شی بؤ ده گریته وه. وه نه گهر له خوای گوره دلنه برلو یاخی نه بوو، نهوا شه یتان پینی ناویریت.

وه خوای گوره ده فره موت: (وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوْا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوْا اِلَّاۤ اِبْلِیْسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْۢ اَمْرِ رَبِّهِۦۙ اَفَتَتَّخِذُوْهُ وَدَّیْتَهُۥۙ اَوْلِیَّاءَ مِنْ دُوْنِیْ وَهُمْ لَكُمْ عَدُوٌّۭۙ بِغَرِّ لِلظّٰلِمِیْنَ بَدَا... الکهف: ٥٠) واته: نیتمه کاتیک به فریشته کاشمان ووت: سوژده بهرن بؤ ناده م هره موریان سوژده یان برد، جگه له "ابلیس" که له ده سته ی پهری به کان بوو به هؤی نه وه وه له فره مان ی پهره ردگاری یاخی بوو. تایا په وایه که نهو ونه وه که ی بکه نه پالېشت ویاړویاوه ری خوتان له جیاتی من، له کاتیکدا نهوا بوژمنی هه میشه یی

ئێوه. ئای که چی سهراڤیشیوان و نه نجام خراپیکه بۆ سته مکاران که له جیانی خودا گوێراپهالی دوژمنیکه وه که شهیتان بکه ن.

خوای گه وه به زمانی حال پیتان ده لیت: ئیمه پێزی تاییه تیمان له باوکتان گرتووه و پله و پاپه یمان به رز پاگرتووه و له کهسانی تر جیامان کړیووه ته وه، وه فه رمانمان به فریشته کان کړیووه سوژده ی پێزی بۆ به رن، وه هه ره موویان گوێراپهال بوونه ته نها دوژمنه که ی من و نه و نه بیت، که له فرمان و پیرای من یاخی بوون. جا پاش نه م پووداوه و دژایه تی به چۆن ئێوه پێ به خۆتان ده دن گوێراپهالی بکه ن و سه رپێچی په روه ر دگاره که تان بکه ن له کاتیکدا نه و دوژمنی من و ئێوه شه ؟

وه ئێوه پشتیوانی ده که ن له کاتیکدا من فه رمانم پێی کړیوون که سه رپێچی بکه ن. جا هه ر که سیک پشتیوانی له دوژمنی خودا بکات، نه و نه و دوژمنه که له لای خودا وه کو به کن. جا گوێراپهالی خودا به یی سه رپێچی دوژمنه که ی ناپه ته دی، چونکه گوێراپهالی کړنی خودا و پشتیوانی کړنی دوژمنه که ی له یه ک کاتدا دووشتی مه حاله نه مه له لایه ک، وه له لایه کی تر وه نه مه زۆر دژاو مه حاله، که دوژمنه که له یه ک کاتدا دوژمنی مرقۆ و خوداش بیت.

دوژمنایه تی تۆو نه و له نیتوان شه یتان و نه وه کانی ئاده مدا هه به که زۆر قول و گه وه تره له دوژمنایه تی نیتوان گورگ وه پ. نه و ته خوای گه وه ده فه رمویت و ناگا دارمان ده کاته وه که دوژمنی سه رسه ختی ئێوه به: (وَهُمْ لَكُمْ غُورٌ... الکهف: ۵۰) وه ئاماژه به دپنده یی و ناپه سه نی نه و دوژمنه ده کات که ده فه رمویت: (فَسَقَ عَنْ أُمْرِ رَبِّهِ... الکهف: ۵۰) جا هه زکاری سه رپێچی شه یتان بۆ خوای گه وه بریتی بوو له هاتنه بوونی مرقۆ وه. شه یتان له یه ک کاتدا دوژمنی سه رسه ختی مرقۆ و یاخی بووی خوداشه. که پێویسته نه وه کانی ئاده م دژایه تی کړنی شه یتان به کاری هه نوکه یی ژیا نیان دا بنین. جا نیت نه م گوێراپهالی و ملکه چی به له پای چی؟

نه خوښی و چاره سر

هر وړه کړ بلیت له میانې نه م ووتیه دا خوی گوره نهرمه گلبیه ک ناراسته ی مړوږ ده کات، که مړکاری بنه پرتی دزایه تی کړنی شه یان بؤ من پړزنه کړتن بوو له باوکتان، که چي نیوده ش سره پای نه مش په پمانی کوپرایه لی نه دهنی وملکه چي ده که ن وناشته وایی له گڼ ده به ستن؟

۴۵- تاوان بهرکه تی دین و د دنیا له دست د هات:

هر یو یه ده بینین پیت و بهرکه کت له دین و دنیا و تمه نی یاخی بواندا نی په ، بگره تاوانکاریه کانپان نه مانی پیت و بهرکه تی سره ویشه. خوی گوره ده فرمویت: (وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَى آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ... أَعْرَاف: ۹۶) واته: خو نه گره خه لکی شاره کان به راستی باوه پان به ینایه و خویان بیاراستایه ، نه وای بی گومان نیمه ده رگای فیه و بهرکه تی ناسمان و زه ویمان له سره ده کړنه وه. هر وړه ها ده فرمویت: (وَأَن لَّوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّرِيقَةِ لَأَسْقِيَهُمْ مَّاءً غَدَقًا * لِنَفْسِهِمْ فیه... الجن: ۱۶-۱۷) واته: جائه گره خه لکی پتگی خواناسیان بگرنا په تبه ر نیمه بارانی پر بهرکه تمان به سرده ده باراند تا ناقیان بکه ینه وه ، وهر وړه به خوی تاوانه وه له پزق بی به ش ده پیت.

وه پتغه مبه ر ﷺ ده فرمیت: (ان روح القدس نفث في روعي انه لن تموت نفس حتى تستكمل رزقها فاتقوا الله وأجملوا في الطلب، فإنه لا ينال ما عند الله بظاعته، وان الله جعل الروح والفرح في الرضى واليقين. وجعل الهم والحزن في الشك والسخط.)^۱ واته: گیانی پیروژ واته جبریل "خزانده" چرپانده "دلمه وه که هیچ که سبک نامریت هه تا هرچی رزق هیه ته ولوی نه کات. جاخوتان پیاریزن وله خودا به جوانی

^۱ - نعم فرموده (صحیح) ه، (ابن ماجه: ۲۱۴۴) گز اویتیموه له فرموده ی جابر رضی الله عنه (ابو نعیم) له (الحلیه: ۲۷/۱۰) له فرموده ی (أبی امامه) له (الباقی) له (صحیح الجامع) هیاوتی ده لیت "صحیح".

ابن القيم الجوزی

بپارینه وه ونزاکه ن ، چونکه به ملکه چی خواپه رستی نه بیئت به مرانو نومیدتان ناگه ن
له لای خوای گه وره . جا خوای گه وره ئاسایش وخویشی وشادی له په زامه ندی
ودلنیایدا کۆکردوته وه ، وه ناخویشی وخه مناکی له گومان وتوپهیدا کۆکردوته وه .

وه پیشتر ئه م (أثر) ه مان باس کرد له کتییی "الزهد" نا که (امام احمد) ده گیرپته وه :
(خوای گه وره ده فره میت که من په زامه ندیم نواتد شهوا بهره که ت داری ئه که م ،
وه سنووری بهره که تی من کوتایی نایه ت . وه نه گه ر توپه بووم شهوا نه فره ت ده که م ،
وه نه فره ت به حهوت نه وه و ه چه نا ده چیتته خواره وه) .

جا فراوانی پتق به ترقی کارکردن نی به ، هه روه ها ته مه ن دریزی به ترقی مانگ وسال
نی به ، به لکو له بهره که ته که ی دایه .

پیشتر شه وه مکان پوون کرده وه که شهوا ماوه یه ی له ته مه نی مرقۆ که به ژبان
ده ژمیردریئت که به دل و گیان و ده رون ملکه چی وپه یوه رستی و خواپه رستی تیدا بکات
بۆ خوای گه وره و ئارامی و میمنی و دلنباپی به ده سه ت به یاندریکی خوای
گه وره . جاجکه له م ساتانه شهوانی تر به ژبان ناژمیردریئت که مرقۆ تیدا باخی
وسه رگه ردان و سه رکه شه له خوای گه وره بووه له ده رون وپه روه وشی ده ژیت ،
به لکو ژپانی له ژپانی ناژده ل که م بایه ختره ، چونکه هیچ که سیك ژپانیک نی به بتوانیئت
قهره بووی شهوا ساتانه بکاته وه که له ده سستی چوووه . جائه گه ر میهره بانی وسقۆ
به خشنده یی خودا له ده ست بدات کی هه یه جیگه و قهره بووی بکاته وه . کی هه یه وه ک
خوای میهره بان هه میسه زیندوو ویا لاده ست بیئت ، تابتوانیئت قهره بووی بکاته وه ..
چاکه سی ته نها گه ردیله یه کی به ده ست نه بیئت به چی قهره بووی ده کاته وه ؟.

شهیتان نه فره ت لی گراوه

یاخی بوون سه رپیچی کردنی خودا مایه ی نه مانی بهره که ته ، چونکه شهیتان نه فره تی
یه وه مایه ی نه مانی بهره که ت ، وه پالپشتی یاخی بووان و دۆستی سه رپیچی که ران
وتوانا کارانه ، جا هه رکه سیك په یوه ندی به شهیتانه وه هه بیئت ، مایه ی نه مانی بهره که ت .

نه خوشی و چاره سهر

هر بویه پیوست کراوه له شرعی خودا که ناوی پیروزی خودا به پیریت وک دهست پیکي هه موو کاریک، له خواردن و خوارنه وهو بهرگ پۆشین و سواربون و ههستان و پۆیشن و ته نانهت چوونه لای هاوسه ریش، چونکه ناوی خودا مایه ی بهرکه ته ، وه هر به ناوه یتانی شه یتانی نه فرته دوورده که ویته وهو بهرکه ته دار بیت.

وه هر شتیک بق خودا نه بیت بهرکه ته دارنی یه ، چونکه خودا خوی سهرچاوه ی بهرکه ته ، جا هه رشتیک په یوه ست بیت به خودلوه بهرکه ته داره . ووتی بهرکه ته داره ، پیغه مبه ری، بهنده خواناسه کانی، مالی پیروزی... هه ره موویان پیروز و بهرکه ته دارن. جا هه رشتیک وکسین و کرداریک بق خودا نه بیت بی بهرکه ته ، وه بهرکه ته داری و پیروزی شته کان بهنده به راده ی نزیکیان له خوی گوره وه .

نه فرته دئی بهرکه ته : هر زهوی وکس و کاروناکاریک خودای گوره نه فرته لی بکات شه وه پیروزی بهرکه ته داری له دهست دهات. وه خوی گوره نه فرته له نیبلیس کردوه . وه هر شتیکیش له لایه ن شه وه بیت نه فرته داره به پپی دوورونزیکي له نیبلیسه وه .

جا لیره وه په کاریگری تاوانکاری و سهر پیچی له نه هیشتنی بهرکه ته له پوزی و ته مه ن وزانست و کاردا. جا هه رکات و کارو سامان وزانستیک سهر پیچی خودای تیدا کرابیت ثوا له سهر خاوه نه که ی ده که ویت به ته مه ن نازمیریت ته نها نه وساته نه بیت که نه ر شتانه ی سهره ی له پیناو ملکه چی وخوا به رستیدا به سهر برد بیت و به کاری هیتا بیت. جا که سی واهه په سه د سال له م دونیا په دا ژیا بیت ، به لام ته مه نی راستنی خوی له ده سالتیک تپه پنه کات. وه هه په خاوه نی سهره و ته و سامانیکي ئیجگار زوره به لام سامانی راسته قینه ی له چه نه دیناریک تی په پناکات که له پیناو په زامه ندی خودا به کاری برد بیت. هه ره ها بق زانست وکسایه تی و... هتد.

ابن القيم الجوزی

وله (ترمذی) دا هاتوره له فرموده ی پیغمبر که ده فرمیت: (الدنیا ملعونة ملعون ما فيها إلا ذکر الله عزوجل وما ولاء وعالم او متعلم)^۱ واته: دنیا نه وه ی تییدایه نه فرهت لی کراره ، تهنها یادی خولو خواپه رستی وزانا وزانست خواز نه بیټ. هه روه ها له (أثر) دا هاتوره که: (الدنیا ملعونة ملعون ما فيها إلا ما كان لله.)^۲ واته: دنیا نه وه ی تییدایه نه فرهت لی کراره ، تهنها نه وه نه بیټ که بڅ خودایه. که تهنها له پاندا بهر که ت هه یه ، پشتیوانی تهنها بڅ خودایه.

۴۶- تاوان مایه ی سوکی ونزمی وریسواکانه:

خوای گه وره دوو جوړ خه لکی به دیه یناوه که نه وانیش: بلنډو شکومه نده کان، وه سوک ونزم وریسواکان. وه شکومه نده کانی له پله ی به رزو بلنډ دا جیگر کرښووه، وه به پښو بایه خدارترین جوړی بنده کان پتی و سه ربه رزی دنیاو قیامه تیان ده کات. وه هه روه ها (أسفل السافلین) جیگه ی ریسواکانه، وه سه ر شوپی که م بایه خی وپی پښی سوکی دنیاو قیامه تیان ده کات.

هه روه کو له (مسند) ی "امام احمد" دا هاتوره له فرموده ی (عبدالله بن عمر) که پیغمبر ﷺ فرموده ی: (بعثت بالسيف بين يدي الساعة وجعل رزقي ظل رمحي ، وجعل الذي والصغار على من خالف أمري.)^۳ واته: به شمشیر هه په وانه کراوم،

^۱ - نعم فرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۳۲۲) وه (ابن ماجه: ۴۱۱۲) گټورایانتموه وه به لای ترمذی "بوره حسن" ه.

^۲ - نعم فرموده یه (ضعیف الاسناد) ه، (ابو نعیم) له (الخلیه: ۱۵۷/۳، ۹۰/۷) وه (ابن الجوزی) له (العلل المتاهله: ۳۱۲/۲) وه (المیسی) له (المجمع: ۲۲۲/۱۰) گټورایانتموه له فرموده ی (ابی درداء) وه دایانتمه پال (طبرانی) له (الکبیر) وه ووتیتمی جگله (خدش بن مهاجر) هه ورو کهسه کانی تر جیگه ی متمانن.

^۳ - نعم فرموده یه (صحیح) ه، (امام ابن رجب الحنبلی) له (الحکم جلد ۱۰ بالاذاعة) دا هیاوتی وه (البانی) ده لیت "صحیح" ه، ده بداته پال (احمد) و (ابن عساکر) و (طبرانی).

نه خوښی و چاره سهر

به هاتينيشم قيامت نزيك ده بيته وه، وه پوڅی من له ژيړ سايه ی ږمه که مډايه،
وه پيسوايي و که م ناستی له سهر پيچي کردنم دايه.

جا هه رگاتيك مروۍ سهر پيچي يه ك بكات له پله وپايه ی داده به زيته خواره وه
وه به رده وام له گال سهر پيچي كردندا پله به پله داده به زيت تا ده گاته نزم ترين ناست.
وه به پيچي وانه وه له گال هه ر چا كه يه ك پله يه ك به رزوبلند ده بيت تاده گاته به رز ترين
ناست. مروۍ واهيه له پوڅانی ژيانيدا توشی به رزبوونه وه نزم بوونه وه ده بيت ،
به لام دواتر له چي ناستيكا خوی بينيوه ، نووا له وانه ده ژميردریت. وه ناکريت نه گهر
که سيك سهر پله سهر كهوت ، به لام پله يه ك دابه زی نېتر له ناست نزمه كان ده ژميردریت.
وه هه روه ها به پيچي وانه وه.

هه نديك قاوان مروۍ توشی دابه زنی سامناك ده گات

هه نديك جار مروۍ ناوانتيكي نارېوا ده گات به شيوه يه كي زور سامناكانه داده به زيت
ونزم ده بيته وه بڼ ناسته زور نزمه كان كه دووری نيوانيان وه كو دووری نيوان
پوڅه لات وپوڅناوabit وه هه رچه نده هه ول بډات به ناستی سهر نه كه ویته وه.

هه روه كو له "صحيح" دا هاتوه كه پيغه مېر عليه السلام ده فهرميت: (ان عبد ليتكلم بالكلمة
الواحدة لايلقى لها بالا يهوى بها في النار ابعد مما بين المشرق المغرب) ^۱. واته: جاري
واهيه به نده كان "مروۍ" ته نها ووشه يه ك نه دركيتي و هيچ باكي نی يه، كه چي نازانيت
نه ووشه يه به ناخی نوزده خدا ده بډاته خواره وه زياتر له دووری نيوان پوڅه لات
وپوڅناوا.

به چ به رزبوونه وه يه ك ده گاته وه ناستی جارانی؟!

^۱ - ندم له مرو ديه (صحيح)، (بخاری: ۶۴۷۷) وه (مسلم: ۱۰۹/۱۸ - نووی) گتړاوياته توره.

دەروڤ بەرزى و نزمى ھەيە

دابەزىن کارىكى سروشتى يە بۇ ژيانى مروڤ، وە دابەزىنىش جۆرى نۆرە. جارى واهە يە مروڤ تووشى دابەزىن دەبىت بەھۆى بى ئاگايە وە ، جامەركاتىك بە ئاگاھاتە وە دەگەرپتە وە ئاستى جارانى خۆى يان زياتر. وە ھەيە بەھۆى کارىكى موباحە وە دادە بە زىت، جامەركاتى گەرپايە وە سەر ملەكچى پېشوروى نەوا دەگاتە ئاستى پېشوروى خۆى يان زياتر ، يان كە متر. وە ھەر بەھۆى سەرپېچى يە وە تووشى دابەزىن دەبىت. جا جۆرە سەرپېچى يەكە گەرە يان بچوك بىت ، لەم كاتەدا بۇ گەرپانە وە بەرزىوونە وە پېشوروى بە تەو بە يەكى نە صوح ھەيە.

ئاي تەو بە گار دەگەرپتە وە ئاستى پېشوروى خۆى

لەم باب تەدا خەلكى ئاگۆكن وچەند پايۇچونىكبان ھەيە كە ئاي تەو بە گار دەگەرپتە وە بۇ ئاستى پېشوروى بە وەى كە تەو بە كۆردن ئاوانە كەى دەسپېتە وە سزاكەشى لەناو دەبات. ھەر وەكو بلتى ئەم كارە لەبنە پەندا پوروى نە دابىت، بە لām ئاگاتە بە پەلى جارانى خۆى.

ھەندىك لە زانايان دەلەين: بى گومان ئاگەرپتە وە ئاستى پېشوروى ، چونكە ئەوساتانەى لە دەست چو وە كە تووشى سەرپېچى بو وە. نمونەى وەك بازىرگانىك واپە كە ھەرچەندە پۇزانە قازانچ بىكات وىيخاتە وە گچ ، كە زياتر پارە وقازانچ بە دەست دەھىنەت. جائە وەك سە قازانچى ئەوپۇزانەى لە دەست دلەو كە بە سەرپېچى كۆر وە ، نىوان ئەم دووقازانچە ما وە يەكى نۆرە.

وە ھەندىكى تر دەلەين: نمونەى ئەم حالەتە وەك دوو كەس واپە لە پەيزە يەكى ئاگۆتا سەردەگەون پىكە وە ، لە پىدا يە كىكبان پەيەك دىتە خوارە وە ، پاشان دەستى كۆر وە بە سەر كە وەتن ، بە لām ئەو يترىان لە سەر كە وەتنى خۆى بەردە وامە. ھەريۆە يەكە ميان بە وەى دوو ميان ئاگات.

نه خوښی و چاره سر

وه شیخ الاسلام "ابن التیمیة" توانی بریاریکی په سهند له م پوهه وده بدات که ده لیت: هندی له توبه کاران ده گاته به رزقو بلندی له ناستی پیشووتری، وهه همیشه ناگاته نه وناسته ی جارانی.

وه منیش ده لیم: واته نه مه به نده له سر جوړو به هیزی وپروپوختی توبه کړنه وه که وه. که نه گره توبه که راست وپه هیزو درست بیت وپریت له په شیمانی وگریان له ترسی خودا و... هتد. نه مانه نه و توبه کارانه ده که په نیت به رزقو بلندی له پله وناستی پیشووتری. وه کو بلنی نه و توبه کړنه بوته مایه ی خپرو به رکه ت بوی، وه ده روزه په که بۆ به خودا چوونه وه و پزگار یون له ده رده کوشنده گانی بی ناگایی. وه پپی گه یشت بیت ده رگای میروسوژو لیږده یی خودای میهره بان، وه ساری زه لیلی وپی کسی وپی هیزی خوی به وپه پری خوی که م زانینه وه که چی کړد بیت له لووت به رزی و خویشت زانین و جوړو نا کاره نارو اکانی نری پی له گز پنا بیت.

جا چی به خششیک هیه بگانه به نیمه تی به خودا چوونه وه ه سترگدن به به خشین ولی بورد یی خودا، وه خوی زور به که متر بزانت به رامبه به و لوتف و میهره بانی په ی که خودا پپی به خشیره. وه چی به لایه که هیه مه ترسیدارتر بیت له وهی که مرقه خوی له وه به گوره تر ببینیت که پیی دراوه له لایه خودا وه، سزانه دان وتوله نه سندنه وهی خودا لیتی به لیتا تووی وپایه به رزی خوی بداته فله م، که چی نه و که سه شایه نی سزایه چیاکان به رگهی ناگرن، نه خوازه نه و مرقه لاوازه.

هرچه نده تاوانه که بچوک بیت به لام نه ماشای گه وړه یی و مه زنی ویا لاده سنی وه یبه تی نه و خودایه بکه که سر پیچی ده که یت که به خشینه ری ه موو نیمه ته گانه. بی گومان ه موو که سیکي باوه پدارو بی باوه و جوامیرو نامرد له لایا له نگی په که به رامبه پیاوکی گه وړه و پایه دارو دم سپی وده سه لاند هندی شتی ناروا نه نجام بدات له پیش چاوی، نه خوازه نه مه به رامبه به دینینه ری ناسمانه کان

ابن القيم الجوزی

وزهوی و خودلو په روږدگاری جیهان ته نجام بدهیت، جا خوځنه گهر خوای مه زن بریاری نه دابوایه که په حممت و سقزی پیش توپه یی وقله سندنده و هی دابوایه ، نه و ناسمانه کان دده پوخان به سهر په کدا و زهوی خاپورده بوو له شه نجامی سهر پیچی به نده کاند. خوای گهره دده رمیت: (إِنَّ اللَّهَ يُمَسِّكُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِنْ زَالَا إِذِ انْمَسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِّنْ بَعْدِهِ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا... فاطر: ۴۱) واته: به پاسنی هر خودای مه زنه که راگری ناسمانه کان وزهوی په وناهلېت بروخیت وېترازیت به سهر په کتریدا، جا نه گهر بترازایه و بروخایه به سهر په کدا ، کس ه په جگه له خوای مه زن بتوانیت پایان بگریت. وده خوای گهره به رده وام خوگرو نارامگرو لی خوش بووه. لیره دا ټیپینی نه وه بکه که خوای گهره کوتایی نه م نایته پیروزه ی به دوو ناوی هه میله پیروز و جوان هېناوه که نه وانیش (حَلِيمًا غَفُورًا) ه. خوځنه گهر "حليم" ی خدا نه بوایه به رامبه ر تاوانبارن وه "غفور" نه بوایه به رامبه ر به سهر پیچی کاران ، نه و ناسمانه کان وزهوی جیگر نه ده بوون. وده خوای گهره باسی له سهر نه نجامی هندی له بی بریایی به نده کان ده کات که په حمی خدا نه بیت چی به سهر بونه وده ردا ده هات له دهر نه نجامی تاوانه کانبارن، که دده رمیت: (كُنَّاذُ السَّمَاوَاتِ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَجِرُّ أَلْجِبَالُ هَذَا... مريم: ۹۰) واته: له دهر نه نجامی نه و گوفتاره نار په وایانه دا خه ریکه ناسمانه کان بروخین و خاپورین به سهر په کتردا و زهوی شق به ریت وېچی و چېاکان وردوخاش بن.

خوای گهره له دهر نه نجامی ته نها تاوانیکدا "دايك وياوکمانی" له به هشت وده رنا، وه "ثیبلیس" یش له دهر نه نجامی ته نها سهر پیچی په ک دوچاری نه فرته هی هه تاهه تایی بوو، به لام نېتمه ی مل هوپو سهر گهر دان ، هه روکو شاعیر ده لیت:

نصل الذنوب الى الذنوب ، ونرتجي	سرج الجنان لدى النعيم الخالد
ولقد علمنا أخرج الأبويث من	ملكوته الاعلى بذنب واحد

واته: نیمه تاوان گریځ ددهمین به دهم تاوانه وه ، وه تاوانه خوښی به هه شتی به رین ده کین.

وه دده شزائین باوک ودایکمان ، له بهر ته نه تاوانیک له به هه شت دهرکران. پوخته ی مه به ست: مړۍ هه ندیک چار ته ویه کړینه کوی ده بیته مایه ی خیرویه ره که ت بوی و ناستی به رزتر ده کاته وه ، وه به پیچه وانه وه چاری واهیه تاوانه که ناستی داده گریټ وناگ پټه وه ناستی جارانی. نه وه سه باره ت به تاوانکاری، به لام خوانه خواسته دابه زینه که به هوی ناپه وایه کی وه کو گومان وبی باوه پی وهاویه شتی په یدل کړدن بیټ ، نه و ته نه به گه پانه وه و تازه کړدنه وه ی باوه پو نیسلامه تی نه بیټ دهریازبوون وگه پانه وه ی دژوارو زه حمت وه حاله .

۴۷- تاوان ده بیته مایه ی زال بوونی خه لکی به سهر بکه ره که ی دا :

شه یتان به شیوه په کی بویرانه زال ده بیټ به سهر تاوانکاردا که نه ویش به دل په راوکی وترساندن وغه مبارک کړدن وله بیرکړدنې به رژه ووند په کانی. به رده وام شه یتان هانی ده دات سرپټچی خوی گه وره ی پی بکات. وه هروها مړۍ شه یتان په کانیش به رده وام نازاری دده ن له ناماده بوون وناماده نه بوونیشدا. نه نه که س وکاره که ش زال ده بیټ به سهریدا بویرانه نازاری دده ن وته نانه ت درلوسی وناژه له کانیشی.

هه ندیک له سه له ف ده لټن: من کاتیک سرپټچی خودا ده که م ، هه ست به کاردانه ره که ی ده که م له ناکاری هاوسه ره که م وته نانه ت نازده له کانیشدا.^۱

هه روه ها کار به ده ستانیش نه گهر دانپه روه رین بویرانه یامسای خودای به سهردا چی به چی ده که ن. به م چه شنه هه موو شته کان دزی ده وه سقنه وه. ته نانه ت دهرونی سه ره که ش ده بیټ له ژیرنیراده و ویستیدا نامینیت ، نه گهر بیه ویت به ره وکاری خواپه رستی بگه پټه وه نه و دهرونی گوپرایه لی ناکات ویاخی ده بیټ لټی ویره وه له

^۱ - نه مه روته ی (فیضل بن عیاض) ه.

دیری دہبات، چونکہ مرؤفی باوہ پدار لہ نیو پەرژین وشورای پۆلاینی خودای گورہ دایہ و پارێزولہ لہ موو شتی. وە کاتیک یاخی دەبیئت لہ ونیوہ ندە نامینیت و چیت کەس نایپارێزیت. ئیتەر ھەموو چەتەر پێگرتیک فورسەتی لی دەھینیت، بە پنی ئەندازە ی ئو بویریە ی ئەجامی دلوہ لەسەر پێچی کردنی خوای گورہ دا کەسانی تریش بویرانە زال دەبن بەسەریدا.

جا ھەمیشە بە لاو مەینەتیەکان لہ کئی بکئی و پویە پویوہ وەدان بەرامبەر بە چاکەکان، وەسەرکەوتن بۆ بەھێزترینیانە. وەھەر وەھا خوای گورہ بەرگری لە باوہ پداران دەکات وە باوہ پیش ووتە و کردارە، بە پنی بەھیزی باوہ پەرکەو بەرگری لە خرابەکان زیاتر دەکات. جا خودا پشت و پەنامان بیئت.

٤٨- تاوان دەبیئتە مایە ی لہ دەستدانی تواناکان:

ھەموو مرؤفیک پیویستی بەناسین وزانینی ھۆکارەکانی قازانچ وزیانی خۆی ھەبە لہ ژپانی پۆزانیدا. وە لیتھاتووترین کەس لەم بوارە دا ئەو یە کە زانیاری تەواوی ھەبیئت لەسەر باشە و خرابەکانی خۆی و چوار دەوری، تەبەئەواوی بە شێوہ یە ک بە گریان بھات کە لە بەرژە وەندی خۆیدا بیئت.

پە ی بردن بەم زانیاریانە و زانستە لہ کەسیکە وە بۆ کەسیکی تر جیاوازە، باشترینیان ئەو بوو کە باسماں کرد کە بتوانیئت بەرژە وەندیەکانی خۆی بپارێزیت. وە تیا چوووترین وەژارتین کەس لە بوارە دا ئەو یە کە بەرژە وەندی خۆی نە پارێزیت و هیچ وریایی وتینگە یشتنیککی لەم بوارە دا نەبیئت.

تاوان دەبیئتە مایە ی پەرە دەپۆش کردنی ئو زانست و وریایی وتی گە یشتنە، ھەر بۆیە دەبینین کەسی تاوانکار سەر قالی کارە لاوکی و بیئ نرخیەکانە و وەکارە ھەنو کە بیەکان پشت گوئی دەخات و نەدلی وریایی ھەبە و نە ھۆش و بییری ژیردارە نە جەستە ی گروپتین و ھیزی ھەبە تا بە تاگای بەینیتە وە. واتە ھەر ھەموو ئەندامەکانی جەستە ی خۆی ناپاکی لی دەکات و وە کەسیکی نوژمندار وایە لہ کاتی کە نوژمن ھیزی

کوشتنی بۆ دینیت و پهلاماری شیرمه "شمشیره‌که‌ی" ده‌دات ، به‌لام نایه‌ته ده‌ستی به‌وه‌و ژه‌نگ گرتوویه‌تی و خیانه‌تی لێ ده‌کات وتوشی مه‌ترسی کوشتنی ده‌بیته‌وه . به‌مه‌مان شیوه‌ دل ژه‌نگ ده‌گریت وتوشی نه‌خوښی ده‌بیته‌ وه‌یزی لێ ده‌بریت . وه‌له‌کاتی پووبه‌پووبوونه‌وه‌ی له‌گه‌ڵ دوژمندا دلی هیچ خروش و پالنه‌ریکی "غیره‌تی" تیدا نی به‌ تا هانده‌رو پالنه‌ری ده‌ست و بازووه‌کان بیت و به‌ره‌نگاری دوژمن ببیته‌وه ، چونکه‌ بنه‌په‌تی جه‌نگاندن و به‌ره‌نگاری پووبوونه‌وه‌ی مرۆڤ له‌خودی دل دایه‌ نه‌ک بازو . که‌مرۆڤ غیره‌تی له‌ده‌ست دا چیت بازو و چه‌ک هیچ پۆلنکی کاریگر نابین . هه‌روه‌ها ده‌رونیش به‌تاوان توشی گه‌نده‌یی و پیسی ده‌بیته . له‌ده‌رونیکی دلتیایی و ئارامی په‌وه‌ به‌ره‌و ده‌رونیکی خراپه‌کار هه‌نگاو ده‌نیت ، وه‌پشت نه‌ستور ده‌بیته به‌تاوانکاری و چیت ئارامی و دلتیایی پووناکاته‌ ده‌رونی و ده‌رونی ده‌مریت چ له‌دوئیوار به‌رزه‌خ و قیامه‌تیشدا ، واته‌ سودی لێ نابینیت .

پوخته‌ی مه‌به‌ست : هه‌رکاتیک مرۆڤ که‌وته‌ حاله‌تی ناره‌حه‌تی و په‌لای به‌سه‌ردا هات ، ئه‌وا ئه‌ندامه‌کانی جه‌سته‌ی ناپاکی له‌گه‌ڵدا ده‌که‌ن و دلی نایه‌ته‌ ژێر باری پشت به‌ستن به‌خودا و گه‌ڕانه‌وه‌ بۆ لای و نه‌واندنێ ئه‌وپه‌ڕی شتوانی به‌ندایه‌تی ، وه‌زمانی گوناکات و یادی خودا بکات و وه‌هه‌ماهه‌نگی نابیت له‌گه‌ڵ دلیدا . وه‌نه‌گه‌ر یادیشی بکاته‌وه‌ ته‌نها به‌زمانه‌و به‌س هیچ کاریگریه‌ک له‌سه‌ر دل دروست ناکات ، چونکه‌ پێشتر له‌سه‌ر ئه‌م کاره‌ پانه‌هه‌نراون و ژه‌نگی تاوانکاری لێ دلوون و له‌کاری خستوون ، وه‌ک که‌ستیک وایه‌ چه‌ند سه‌ربازیک بیه‌پاریزیت له‌دوژمن ، به‌لام له‌کاتی هه‌رشه‌که‌دا که‌سیان ئاماده‌ نه‌ن پارێزگاری لێ بکه‌ن .

تاوان ڕێگره‌ له‌گۆتا خیری

له‌هه‌موو شتیک سامناکتر و مه‌ترسیدارتر ئه‌ویه‌ که‌ مرۆڤ له‌سه‌ره‌مه‌رگ و کاتی گیان کێشانی دا زمانێ گۆنه‌کات و شایه‌تمانی بۆنه‌یه‌ت و نه‌توانیت شه‌هاده‌ت بلیته‌ . که‌دیمه‌نی له‌م جوړه‌ ژور بینه‌روه‌ له‌خه‌لکی .

تهنات له سهره مهرگدا بهه نديك كهس ووتراوه شه هادهت بينه و بلي (لا اله الا الله) ووتويه تي: "ئاھ...ئاھ... نانتوانم". وهه نديكي تر له بري ووتني (لا اله الا الله) ووتويه تي: (شاه، روح. ليتم برده وه) يه كسهر گياني دهرچووه. وهيه زكيكي تر ووتويه تي بلي: (لا اله الا الله) نويش ووتويه تي: (يا رب قائلة يوما، وقد تعبت كيف الطريق الى حمام منجاب؟) وات خودايه كچيك پوزيك ووتني: ئري زور ماندوو بووم، پيگهي حه مامي منجاب له كوي يه؟

پاشان گياني دهرچووه.

وه به يه كيكي تر ووتويانه بلي (لا اله الا الله) له بري ئوه گوراني ووتوه و تاتنا وتنتنا، پاشان گياني دهرچووه. وه به كه سيكي تر ووتويان بلي (لا اله الا الله) نويش ووتويه تي: جا چ سوديكي هه يه ووتني ئيسناكه من هه رچي نوان هه بيت كر دووه، نه يتوانيوه بلي.

وه يه كيكي تر له وساتانه دا ده ليت: چ سوديكي هه يه بيرم نايهت تاكه نوپزيكم بق خودا كرديت، نه يوتوه و مردوه. وه به كه سيكي تر كه پتيان ووت ئوه ووتني من د امره ويه وي تو ده يليت مرد.

وه كه سيكي تر هه رچه نده هه ولي ددهات ده يوت زمانم به سترلوه. بويان گيرامه وه كه يه كيك له سوالكه ره كان له سهره مهرگدا له بري (لا اله الا الله) ده يوت: توخوا ديناريك... توخوا ديناريك، پاشان مرد.

وه هه نديك له بازرگانه كان پتيان راگ ياندم كه يه كي له بازرگانه كان له سهره مهرگدا بوو، ئه وانيش پتيان ووت: بلي "لا اله الا الله" كه چي ئوه ده يوت: ئه م پارچه قوماشه زور هه رزانه، ئه مه كرپاريكي زور باشه... هتد، هه تا گياني دهرچوو.

سبحان الله... خه لكي چه ندين ديمه ني له م شيوانه يان بينيوه وپه ندي لي وه رناگرن، جانه گهر مرفيك له پهي تواناو هيزوهوشدا بيت شه يتان زال بووبيت به سهريدلو

¹ -نهم دور ووشايه ناوي ناوي دور بهر دو داشي ياري شهترنج ودامدن.

سهرپيڅی خودای پي کړدبيټ وله تاوانکاریدا پوچوويټ ، نهی شه بيټ له حاله تی بي هيزی وپه ککه وتنی پهل وپو شه نداهه کانی و نه خوښی جهسته یی دلوه شانبيټ، وه له سهرمه رگدا بيټ شه يتان چی پي بکات؟ بي گومان شه يتان به هه موو هيزيکی به وه هه ولی شه ده دات که شه هه له زيړينه یی له ده ست بدات که هه لی شه يتان له سهرمه رگدا. وه له وساتانه دا شه مړو شه له بي هيزترين کاندلیه و وه شه يتانيش له وپه پي به هيزی دایه.

جا ليږده دا خوی گوره ده فرميټ: (يُكْتُبُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ.... ابراهيم: ٢٧) واته: خوی گوره باوه پداران پايه دار ده کات له سهر گوشتاری به چی ودروست له ژيانی دونيادا، وه له سهرمه رگ وقيامه تيشدا "باوه پي دامه زراو فريايان ده که ويټ" و گوشتاريان پيک وپيک دامه زراو ده بيټ به باوه په وه ده مرن ، وه سته مکارانيش گومرا ده کات وه شه یی خوی گوره هه رچی په کی بيه ويټ ده بکات.

جا چوڼ خوی گوره کژنایي ژيانی سته مکارو خوانه ناس و تاوانکاری چليش خوش بهخت ده کات؟! که له دونيادا به رامبه به به رنامه که یی لوت به رزو خو په زل زان بووه و ديل وپه نده یی هه زو څاره زووه کانی بووه ويادی خودا به زمانيدا نه هاتووه و به رده وام سهرپيڅی خودايان کړدووه. وه ک بلتي په يمان نامه یی لی خوش بوونيان بق ناماده کراوه له سهرمه رگدا، که چی باوه پدارو خواناسه کان زه ندقيان چوه له ترسی مه ينه تی په کانی سهرمه رگدا. (أَمْ لَكُمْ أَيْمَانٌ عَلَيْنَا بِالْعَقَّةِ إِلَى يَوْمِ الْفِيَامَةِ إِنَّ لَكُمْ لَمَا تَحْكُمُونَ * سَلُّهُمْ أَيُّهُمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ.... القلم: ٤٠-٤١) واته: يان سويندتان له سهرمانه که پوژي قيامت هه رچيتان بوټ شه ده بيټ، پرسياريان لی بکن بزانه کاميان زامنی شه کاره يه.

ياخود هه روه کو ووترلوه:

ياأمانا مع قبح الفعل منه أـــــــمل

اتاك توقية آمن انت تملكه؟

جمعت شيئين: أمانة ، واتباع هوى

هذا ، واحداهما في المرء تهلكه

والمحسنون على درب المخاوف قد

ساروا ، وذلك درب لعت سالكه

فرطت في الزرع وقت البذر من سفو

فكيف عند حصاد الناس تدركه

هذا ، واعجب شيء فيك زهدك في

دار البقاء بعيش سوف تتركه

من السفينه إذا بالله؟ أنت ام الـ

- مغبون في البيع غبناً من تدركه

واته:

ئهى ئه و كه سهى خوت به ئه مين ده زانى له گه ئه وهى په فتارت ناشيرينه...

ئايا پاريزه ريكه بۆ هاتوه كه بختياريزيت يان خوت هه ته؟

دوو شت كۆكر دۆته وه ئه مينى ويى باكى له گه ئه ئاره زووبازى...

كه برونى هه ريه كيكيان له هه ركه سبكدا به هيلاكى ده بات

چا كه كاران له سه ر پنگاي مه تر سبدا هه نكاويان نا....

ئو پنگايه بوو كه تو نه ت گرته به ر

زياده په ويه ت كرد له چاندنى تۆو به نه فامى....

جا چۆن له كاتى درويتهى خه لكى پياده گه يت؟

ئوهى جيتى سه رسوپمانه له گه ئه مانه شدا تو به چاوى كه م...

ده پوانيته مالى كۆتايى له پيناو ژيانتيك كه جيتى ده هيليت

جا ترخوا كى نه فامه ؟ تو يان ئوهى له مامه له دا...

زهره‌ری ده‌کات ، دلتیابه پۆژی پیتی ده‌گه‌یت

٤٩- تاوان بینایی دل کوێر ده‌کات یاخود لاوازی ده‌کات؛^١

بێ گومان دل بینایی تایبه‌تی خوێ مه‌یه، پێشتریش باسی شه‌وه‌مان کرد که تاوان بینایی دل لاواز ده‌کات ، به‌لام نه‌گه‌ر به‌یه‌کجاری کوێری بکات ، شه‌وا بێ دواچار هیدایه‌ت نابینیت وشارپنگای راستی به‌یه‌کجاری وون ده‌کات. که مالتی مرقاچه‌تی له‌سەر دووبه‌ما به‌نده که نه‌ویش:—

١- ناسینی حه‌ق وپاستی په‌.

٢- مه‌لێژاردنی شه‌و حه‌قه.

پێژوپله‌وپایه‌ی مرقاچه‌کان له‌دونیای قیامه‌تدا به‌نده‌له‌سەر پاده‌ی په‌یوه‌ست بوونیان وپاده‌ی مامه‌له‌کردنیان له‌گه‌ل شه‌م دووبه‌مایه‌دا.

وه‌هه‌رپوونی شه‌م دووبه‌مایه‌یه‌ بووه‌ته‌ مایه‌ی وه‌سفێ پێغه‌مبه‌ران له‌لایه‌ن خوای گه‌وره‌وه که ده‌فه‌رمیت: (وَادْكُرْ عِبَادَتَا اِبْرَاهِيمَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُولٰٓئِیْهِ وَالْاَبْصَارِ... ص: ٤٥) واته‌: باس وپادی به‌نده به‌پێژه‌كانمان بکه " ابراهیم وئیسحاق ویه‌عقوب " که ده‌ستیکێ بالایان هه‌بوو له‌ حه‌ق وحه‌ق وپستی و به‌رچاوپوونی و شاره‌زاییه‌کی نه‌لویان هه‌بوو له‌ هه‌موو پوویه‌که‌وه.

به‌رگه‌ی (الْاَبْدِی) که له‌ ئایه‌ته‌ پێرژه‌که‌دا به‌ واتای هه‌یز دیت له‌ جی به‌جی کردن وگه‌یاندنی حه‌ق وحه‌ق وپستیدا ، وه‌به‌رگه‌ی " وَالْاَبْصَارِ " به‌واتای به‌رچاوپوونی و بینایی نه‌وار له‌نایندا. که واته‌ وه‌سف وپێناسه‌ی کردوون به‌که‌مالتی ناسینی حه‌ق وکه‌مالتی جی به‌جی کردنی حه‌ق وپستی، به‌لام خه‌لکی له‌م یواره‌دا دابه‌ش بوونه به‌چوار به‌شه‌وه‌:—

به‌شی یه‌که‌م: شه‌وه‌بوو که باس‌مان کرد له‌پێغه‌مبه‌ران که به‌پێژترین وجوامیزترین دروست کراوه‌کانی خوای گه‌وره‌ن.

^١ -پرواته خه‌له‌کانی: ١-١٩-٣٦

به‌شی دووهم: به پیتچه‌وانه‌ی به‌شی یه‌که‌مه‌وه‌ن که هیچ بیناییه‌ک و به‌رچاوپوونه‌کیان نی به له‌تایین و حه‌ق و جیّ به‌جیّ کردنی حه‌قدا. که‌ئه‌مانه زۆرینه‌ی زۆری گیلن، ئه‌وانه‌ن که به‌رچاویان برسی و ته‌نگ و ژیرته‌سک و بیرکورت و بیّ هۆشن، جگه له‌پیسوایی هیچیان لی به‌ره‌م ناپه‌ت.

به‌شی سێهه‌م: ئه‌م به‌شه بیناییان حه‌ق و پاستی ده‌بینیت، به‌لام زۆر بیّ هینو بیّ ده‌سه‌لاتن ناتوانن پشتگیری بکه‌ن و یانگه‌شه‌ی بۆیکه‌ن و جیّ به‌جیّ بکه‌ن، به‌لکو به‌باوه‌رداری بیّ هینو نه‌اوده‌برین، که‌خه‌یر و باشه‌یان که‌متره له‌چاو باوه‌پداره به‌هینه‌کان.

به‌شی چواره‌م: ئه‌م به‌شه هینوده‌سه‌لات و توانایان زۆره‌ وه‌به‌هین و هیمه‌ت به‌رزن، به‌لام بیناییان زۆر کورت بین و سه‌سته که ناتوانن حه‌ق و پاستی له‌ ناحه‌ق جیابکه‌نه‌وه، وه‌دۆستانی خودا جیابکه‌نه‌وه له‌دۆستانی شه‌بتان. که‌زۆر جار هه‌موو په‌نگه‌کی په‌ش به‌خورما ده‌زانن وه‌موو سه‌پی په‌ک به‌هه‌لکه‌و چاره‌سه‌ر په‌ژه‌هرو ژه‌هریش به‌چاره‌سه‌ر...

ئه‌م پێپه به‌هیچ شه‌یه‌یه‌ک بۆ پیتشه‌وایه‌تی کردنی ناینداران و پێواداران ده‌ست ناده‌ن، به‌لکو پیتشه‌وایه‌تی تایه‌ته به‌به‌شی یه‌که‌مه‌وه که‌خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (وَحَقُّنَا بِهِمْ أَيْمَةُ يَهْدُونَنَا بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ... السجده: ٢٤) واته: ئێمه ئه‌وانمان کردووه به‌ پیتشه‌وايانی خه‌لکی وه‌ پیتشه‌وایه‌تی ئێمه‌ کارده‌که‌ن، چونکه ئارامگر بوون و پێوای ته‌لولیان هه‌بوو به‌ ئایه‌ته‌كانمان.

خوای گه‌وره له‌م ئایه‌ته په‌یڕۆزه‌دا ئاماره‌ بۆ دوو هۆکاری سه‌ره‌کی ده‌کات وه‌ک مه‌رجه‌ک بۆ پیتشه‌وایه‌تی، که‌ئه‌ویش (صبر-ئارامگری، یقین-پێوای ته‌لولبوون) که‌خوای گه‌وره ئه‌م پێپه‌ی پێ به‌هره‌دار و پێژدار کردووه له‌به‌شه‌کانی تر.

بۆچی خودا سویند به‌مکات ده‌خوات؟

خودای گه‌وره ده‌کات وزه‌مان هه‌لده‌بژێریت و سوێندی پێ ده‌خوات ، چونکه ده‌کات مه‌ودای هه‌ول و گۆششی سه‌ربه‌رزان و دۆپلوه‌کانه . که‌ده‌فه‌رمییت: (وَالْعَصْرِ * اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَتَوَّصَّوْا بِالحَقِّ وَتَوَّصَّوْا بِالصَّبْرِ.... العصر: ۱-۲-۳) واته: سوێند بێت به‌کات * به‌به‌رده‌وامی مڕۆڤ له‌خه‌ساره‌ت مه‌ندی دایه * ته‌نها نه‌وکه‌سانه نه‌بێت که باوه‌ریان هه‌تاه‌وه‌ کرده‌وه‌ی چاک نه‌نجام ده‌ده‌ن و حه‌ق ده‌ناسن په‌شتگیری ده‌که‌ن و بانگه‌شی بۆ ده‌که‌ن و ئارم‌گرن له‌سه‌ر به‌جێ گه‌یاندنی.

لێ‌وه‌دا ته‌نها ناسینی حه‌ق مه‌به‌ست نی‌یه، به‌لکه‌ر گه‌یاندن و په‌شتگیری کردن و بانگه‌شه بۆ کردن و پێنمایی بۆ کردن مه‌به‌سته.

جا جگه له‌م پێ‌په مه‌وو پێ‌پێکی تر دۆپاو خه‌ساره‌مه‌ندن. ئاشکرایه که‌تاوان و سه‌رپێچی بینایی دڵ لاواز ده‌کات حه‌ق و پاستی به‌پێی پێ‌ویست ناناستی ، وه‌له هه‌مان کاتدا هه‌مه‌تی بێ هه‌یز ده‌بێت و ئارام‌گرنابێت له‌ پێ‌ناویدا. به‌لکه‌ر دۆرجا ژه‌نگی تاوان پێ‌وه‌ره‌کانی دڵ ده‌گۆرێت ناحه‌ق به‌حەق و خراپه به‌چاکه ده‌داته قه‌له‌م ، پێ‌گه‌ی خودا و نه‌کات و پێ‌گه‌ی نه‌فامی هه‌لده‌بژێریت و دونه‌یا په‌رسی به‌پاست و حه‌ق ده‌زانیت، وه‌له پاستی و حه‌ق و پستی ئایه‌ته‌کانی خودا بێ ئاگاده‌بیت. جا ته‌نها نه‌مه به‌سه له‌ کاریگه‌ریه خراپه‌کانی تاوان تا ده‌ست به‌رداری بین و خۆمانی لێ ده‌رباز بکه‌ین.

۵- تاوان شه‌یتان له‌دڵدا جێ‌نشین ده‌کات:

تاوان پێ خۆشکه‌ره بۆ شه‌یتان تا بتوانیت جێ‌گه‌ی له‌ دڵی تاوانکاردا بکاته‌وه و هه‌یلانه‌ر مۆلگه‌ی خۆی تێدا دابه‌ره‌زینیت و هه‌نگاوێکه بۆ گومراکردنی به‌کجاری به‌پێچه‌وانه‌وه ملکه‌چی و گوی‌پایه‌لی و خودا په‌رسی دڵ پووناک و پووشنه‌ ده‌کاته‌وه و ده‌پرازینیت‌وه و هه‌ک ئاوێنه‌ی ساف بڕیقه‌داری ده‌کات و پرده‌بیت له‌یه‌ک پارچه‌ نور

و پووناکی. که نۆرجار شه یقان له م جۆره دلانه هه لیدی و پاده کات ، چونکه بهرگه ی تیشک و پووناکی به که ی ناگریت. هه روه که هه له اتنی گورگ له ترسی شیخی نیو بێشه دا. که پووناکی تیشکی بهر شه یقان بکه ویت راسته وخو ده پوورینتیه وه ، دواتر که شه یقانه کانی تر لێی کۆده بنه وه ده پرسن چی به تی؟ ده لێن: ئاده میزاد پێکابه تی، یان بهرچاوی ئاده میزاد که وتوه .

فيا نظرة من قلب حر منور يكاد لها الشيطان بالنور يحرق

واته: ئای له پووناکی دلی نازاد که خه ریکه له پووناکیدا شه یقانه کان بسوتینیت. نایا ئه م دله و دلیکی کرماوی و مۆلگه ی شه یقان زالبو به سه ریدا و جی به جی که ری حه ز و ئاره زووه کانی وه که به کن؟ که هه میشه هاوه لێکی خراپه کاری له گه لدا به بق سه رلی شتواندن. خوای گه ووه ده فه رمیت: (وَمَنْ يَعْلَمْ عَنِ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ تَقْبِضُ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ * وَإِنَّهُمْ لَيَصْلُونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ * حَتَّى إِذَا جَاءَنَا قَالَ يَا آيَّتُ يَنِّي وَيَتَنكِ بَعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ * وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَنَّكُمْ فِي الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ.... الزخرف: ۳۶-۳۹) واته: که سێک خۆی کوێر بکات له ئاسنی قورئان و یادی خودای میهره بان ، نه وای ئیمه شه یقانه که ده که به نه ملۆزمی و "هاوه لی خراپ" هه میشه ده بیته یارو یاهوه ی له گه لیدا ده بیته ، بێ گومان نه و شه یقانه پێگه ی راستییان لێ ده شتوینیت و ده یانفاته سه ر پێگه ی خراپه کاری که چی واده زانن له سه ر پێگه ی چاکه ن تا پۆژی قیامه ت هه موو شتێک پوون ده بیته وه و له کانی لێپرسینه وه دا به شه یقانه که ی ده لیت: خۆزگه نیتوانی من وتو به قه ده ر بۆزه لات و پۆژئاوا له یه که دوور بووینایه .. ئای که چ هاوه لێکی خراپ و ناله باری ، نه مپۆژ نه و قسه و گله یی و گارنده یانه بێ سوودن، چونکه ئێوه کانی خۆی سته متان له خۆتان وه خه لکیش کردوه ، بێ گومان هه ردوولتان له له سزای نازاردا به شدان له بۆزه خدا.

خوای گوره له م چنه نایه ته پیرۆزه دا نامازه بهره دهکات که هرکه سینک پشت هل بکات له بهرنامه ی خودا وپیغه مبه ره که ی و دزایه تیان بکات وه ولای تنیگه یشتن وخواناسین نه دات نه وه گیرۆده ی شه یقانیکی خراب خوازی ده که یین که هه میسه پری نیشاندهری ده بیته له خرابه کاریدا.

وه هه روه ها خالیکی گرنه ده ست نیشان دهکات که بریتی په له وه ی کاتیک نه و مریقه سهرگه ردا نه که پښگای پاستی وون کردووه، نه وه نده ی تر شه یقانه که گومپای دهکات به شیتوانیک که هه رچی پښگای خرابه وخرابه خوازی هه یه له لای نه و به کاروکرده وه وپښگای چاکه خوازی ده بداته قه له م واته په ک بق په کتری نه ولوکه ری خرابه کاریه کانه هه ریقه ساتی له قیامه تدا به پاستی کاره کانیان ده گهن هه ریبه که نه فرین له وی تر دهکات وه هیواخوازی به کتر نه ناسینن وه دووری له یه کتر ده خوازی.

هه رچه نده سروشتی ژیان وایه گه په کیک له به لاو ناره حه تیه که هاویه شت بیته ،بی گومان ده بیته مایه ی سوک کردنی خه م وپه ژاره که له سهر دل وده ورونه. هه روه کو (خنساء) له باره ی کوژدانی براکه به وه ده لیت:

فلولا کثرة الباکیں حولی علی أخوانهم لقتلت نفسی
وما یبکون مثل أخی ، ولكن أعزني النفس عنه بالتأسي

واته: نه گه رتقیری شپوهن کاران نه بوونایه له چواردو ورم که بق براکانیان ده گرین نه و
من له هه ژمه تا خرم ده کوشت.

هه رچه نده که سی وه که براکه می تیدا نه بووه کوژلو ده کان ، به لام بۆمن باروخه م سوکی په بینینی نه وان که ده گرین.

به لام له قیامه تدا خوای گوره نه م سروشته ده گوریت وه که له نایه ته که دا نامازه ی بق کراوه ، بگره بوونیان پیکه وه له سزادا هیه بار سوکی په ک بق هیه لایه کیان دروست ناکات. خوای گوره نه و بار سوکی په ی له سهر لابر دوون نه و سروشته ی لا گورپوون

وَكُنْ يَنْفَعُكُمْ الْيَوْمَ إِذْ ظَلَمْتُمْ أَتَكْرَفُونَ الْمَذَابِ مُشْتَرِكُونَ

﴿الزخرف: ۳۹﴾

واته: بوونی ههردوولاتان له سزادا هیچ بارسوکیهک پهیدا ناکات بۆ ئهوی ترنتان چونکه ئیوه سته مکار بوون

۵۱- تاوان و سه ریڼچی له چه که به هیزه کانی شه پتانه:

یه کڼکی تر له کاریگه ریه خراپه کانی تاوان و تاوانکاری بریتی به له وهی که تو هه میسه دوژمنه که ت چه کار ده که پیت و کار ئاسانی بۆ ده که پیت تا به باشترین شپواز له دژی خۆت بجه نگیته.

دوژمنیک که هه میسه له که ئتدایه ، نه نانه ت به نه دازهی چاو پروکانیک لیت بی ناگا نابیت. به رده وام ده ت بیینی که چی تو ئه و نابینی و هه موو جوړه ته له و پیلان و فیلانیک له دژت به کار ده مینیت. به رده وام شه پتانی گه وړه بانگیان ده کات وهانیان ده دات و پپیان ده لیت: دوژمنه که تان دوژمنه که ی باوکتان که مرقفه. نه پیلان له ده ستان پرگاری ببیت که به هویانه وه ئیمه ی شه پتان توشی نه فره ت و ده ریه ده ری بووین. مۆله ت نه ده ن ئه وان بچه به هه شت و خۆتانیش بۆ دۆزه خ. ئه وان به ر په حصه ت که ون و ئیمه ش به ر نه فره ت. وه که ئیمه بی به ش بووین له به هه شت و ناتوانین له که لپاندا به شداریین ، بانه وان له که لماندا به شداریین له دۆزه خ..

جا خوی گه وړه ئه م دوژمنه سه سه خته ی پی ئاساندووین فره مان ی پی کردووین که خۆمان ئاماده که ین له دژیان. کاتیک خوی گه وړه ئاده م و نه وه که ی بیینی توشی سه سه خترین دوژمن بوونه ، هۆکارو چه ک و پیداو یستی ئه و جه نگی ی به هه ردولا به خشی و بانگه شه ی جیهادویازای جه نگ و شه پی کرد له سه ر زه وی له ماوه ی ته مه ندا ، وه مال و ده روونی له باوه رداران کړی که بجه نگی ت بکۆشن و کۆشتار بکه ن له به رامبه ر خه لات ی به هه شتی به رین.

وه‌ئە‌مه‌ی به‌به‌ئێ‌ن و په‌یمان باس کردووه له کتێبه پێ‌رژه‌کاندا که "ته‌ورات و ئینجیل و قورئان". جامه‌ر که‌سی‌ک ده‌یه‌وێ‌ت ته‌و‌گرێ‌ به‌سه‌ مۆ‌ر بکات با ته‌ماشای کړیارو خه‌لاته‌که بکات وه‌چ باززگانیه‌ک وچ قازانجیکه؟ که ده‌فه‌رمی‌ت: (رُؤِیْمُوْنَ بِاللّٰهِ وَرَسُوْلِهِ وَتَحَاجِدُوْنَ فِیْ سَبِيْلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِکُمْ وَاَنْفُسِکُمْ ذٰلِکُمْ خَیْرٌ لَّکُمْ اِنْ کُنْتُمْ تَعْلَمُوْنَ * یَغْفِرْ لَکُمْ ذُنُوْبَکُمْ وَیُذْهِبْ لَکُمْ حَتَاٰتِ تَحَرٰی مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاکِیْنٌ طَیِّبَةً فِیْ حَنَاتٍ عَدْنٍ ذٰلِکَ الْفَوْزُ الْعَظِیْمُ * وَاٰخَرٰی نَجْوٰیهَا نَصْرٌ مِّنَ اللّٰهِ وَفَتْحٌ قَرِیْبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِیْنَ.... الصف: ۱۰- ۱۳) واته: ئه‌ی باوه‌ر‌داران ده‌ست نیشانی باززگانیه‌کتان بۆ بکه‌م که‌له سزایه‌کی به‌ئێ‌ش پزگارتان بکات، سه‌ره‌تا باوه‌ر به‌ی‌تن به‌خوای گه‌وره و پێ‌غه‌مبه‌ره‌که‌ی وه‌ئێ‌ بگۆ‌شن له‌پێ‌ناوی ئه‌م پاس‌تی په‌دا به‌ مال و سامان و به‌خت کردنی جه‌سته‌و گیان‌تان" واته: ماندو‌و‌کردنی جه‌سته‌و پێ‌وه‌ش تا ده‌گانه گیان به‌خت کردن" بێ گومان ئه‌م کاره چاک‌تر و په‌ه‌تره بۆ‌تان ته‌گه‌ر بزانن و ئێ‌ بگن، ته‌وسا خوای گه‌وره له‌بری ئه‌مانه له‌تاوانه‌کان‌تان خو‌ش ده‌بێ‌ت و په‌ه‌شتی به‌رین و پێ‌شادی و خو‌شیتان پێ‌ ده‌به‌خشێ‌ت که پو‌وباره‌کان به‌زێ‌رکۆ‌شک و ته‌لارو ده‌رخ‌ت و باخه‌کان‌تاندا تێ‌ ده‌په‌رێ‌ت، به‌پاس‌تی ئه‌مه‌یه سه‌رکه‌وتن و سه‌ره‌زایی دواتر ته‌وه‌ی که ئێ‌وه زۆ‌ر حه‌زی پێ‌ ده‌که‌ن پێ‌تان ده‌به‌خشێ‌ت که سه‌رکه‌وتنه به‌سه‌ر دو‌ژمه‌نه‌کان‌تان و کردنه‌وه‌ی و لات و ده‌ل‌کانه، وه‌ئە‌م مژده‌یه بده به به‌رواداران له هه‌موو سه‌رده‌مه‌یه‌که‌دا به‌مه‌رجێ‌ ته‌وان بۆ خودا په‌ک‌لابن.

خوای گه‌وره به‌م جه‌نگه‌ و یستی ته‌وه بووه که پێ‌زوپله‌و پاییه‌ی باش‌ترین دروست‌کراوه‌کانی بن‌رخ‌ینێ‌ت پایه‌داریان بکات، ته‌ویش به‌ پێ‌دانی به‌یداخ و ئالای تێ‌ کۆ‌شان له‌دژی خراپه‌کاری. دلی ئاده‌میزاد که چه‌قی خو‌شویستی خوداو خواپه‌رستی به‌ پۆ‌لی گرنگ ده‌بینێ‌ت له‌م پو‌وبه‌پو‌وبوونه‌وه‌یه‌دا. وه‌کو‌مه‌کی کردووه به‌سه‌ریانه‌کانی خۆ‌ی که فری‌شته‌کانن که هه‌میشه وه‌ک گارد پاسه‌وانی ده‌که‌ن. که ده‌فه‌رمی‌ت: (لَهُ مُعَقَّاتٌ مِّنْ نَّیْرِ یَذِیْقُهُ وَمِنْ خَلْقِهِ یَحْفَظُوْنَهُ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ.... الرعد: ۱۱) واته: فری‌شته بێ

شوماره‌کانی خودا به‌توره به‌دوای یه‌کدایتین تا چاودیتیری ئاده‌میزاد بکه‌ن له‌به‌رو پشت و‌مه‌موو لایه‌که‌وه بیپارێژن به‌فه‌رمانی خودا.

شه‌فت به‌شه‌فت توره ده‌که‌ن و چه‌سپاوی ده‌به‌خشن به‌باوه‌پداران وه‌اندهری چاکه‌ن به‌زمانی حال به‌ئاده‌میزاد ده‌لێن: کاتژمێریک ئارامگر به‌تا به‌خته‌وه‌ری هه‌تا‌هه‌تایی به‌ده‌ست به‌ییت. هه‌روه‌ها خوای گه‌وره جگه له‌مانه هه‌ره‌مووی پشتیوانی ته‌واویان ده‌کات له‌م جه‌نگه‌دا نه‌ویش به‌په‌وانه کردنی پێغه‌مبه‌ران وکتێب بۆیان تا پالپشت وپشت گیری باوه‌پداران بن.

جگه له هه‌موو نه‌مانه خوای گه‌وره به‌عه‌قل وژی‌ری مرقی به‌هره‌مند کردوه ، به‌زانست وشیاری کردۆته‌وه به‌باوه‌پ چه‌سپاندویه‌تی به‌پێنمای راست و هه‌له‌ی بق ناشکرا کردوه . گه‌ر ورد بینه‌وه ده‌بینین خوای گه‌وره به‌هه‌موو چه‌شنیک پشتگیری وهاوکاری مرقه‌کان ده‌کات له‌م جه‌نگه‌دا ده‌بینین:

ژی‌ری وعه‌قل: سه‌رکردایه‌تی سوپاده‌که‌ن

زانست و‌مه‌عریفه: هۆکاره‌کانی جه‌نگ وپێداویستی یه‌کانی دابین ده‌کات.

باوه‌پ: به‌هێزو خۆپاگری ده‌کات.

دله‌یایی: هه‌له‌ته‌کانی بق ساز ده‌کات دژی دوژمنه‌که‌ی.

چاوه‌کان ده‌زگای ببنین وپشکنینتی.

گوێبه‌کان: ده‌زگای هه‌والگری به‌تی.

زمان: ده‌زگای وه‌رگیران وپاده‌ریپێنیتی.

ده‌سته‌کان وپێبه‌کان: ده‌زگای جی به‌جی کردن و‌هه‌وله‌کانیتی.

سه‌ره‌پای ئه‌مانه‌ش فریشته نزیکه‌کانی خودای گه‌وره هه‌لگرانی عه‌رشى مه‌زن، به‌شیوازی پشتگیری مه‌عه‌وی ده‌که‌ن وده‌پارێنه‌وه که‌ خواپه سه‌ریان خه‌یت و له‌تاران بیانپارێژیت وبه‌ به‌هشتیان شادکه‌یت.

وه‌خوای گه‌وره‌ش خودی پی‌رۆزی خۆی به‌رگری له‌باوه‌پداران ده‌کات به‌پێڕو حیزبی خۆی ناویان ده‌بات. که‌مه‌ر حیزبی خودا سه‌رکه‌وتوو سه‌رفرازه. (أُولَئِكَ حِزْبُ اللَّهِ أَلَا إِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ... المجادلة: ۲۲). مه‌روه‌ها خوای گه‌وره‌ له‌ چوار ووشه‌ی پوخدا شتوا و ته‌کنیکی ئەم جه‌نگه‌ی پێ‌ فه‌رمووین که ده‌فه‌رمیت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اصْبِرُوا وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ... آل عمران: ۲۰۰) واته: نه‌ی باوه‌پداران خۆگروئارامگرین، وه‌ئارامگری به‌سه‌رخۆتاندا به‌ئین هه‌میشه له‌سه‌نگه‌ری کۆشش و خه‌باتدا بن، له‌خوابترسن پارێزگارین بۆ نه‌وه‌ی سه‌رفرازی و سه‌رکه‌وتنی هه‌میشه‌یتان ده‌ست که‌وێت.

ئەم جه‌نگه‌ به‌بێ ئەم چوار ته‌کنیکه سه‌رناگریت، واته: ئارامگری و خۆپاگری ناگریت تا "مصاibre" نه‌بیت. واته به‌ره‌نگاربوونه‌وه‌ی دوژمن و پوویه‌پوویه‌بوونه‌وه‌ی، جا نه‌گه‌ر دوژمنه‌که‌شی ئارامگریو، ئه‌وا پێویسته "مرابطه" هه‌بیت واته: "سه‌نگه‌ر چۆل نه‌کردنی دل" نه‌که دوژمن زه‌فه‌ربینیت وه‌ سه‌نگه‌ره‌کانیش بریتیبین له‌ سه‌نگه‌ری (چاوه‌کان، گوێیه‌کان، زمان، سک، ده‌ست، قاچه‌کان). چونکه دوژمن له‌ هه‌ول دایه له‌م سه‌نگه‌رانه‌وه هه‌رش به‌ئینیت و خۆی بگه‌یه‌نینه دل، وه‌جه‌سته‌و به‌روه‌وش به‌شێوینیت و تێکیان بدات.

ئه‌وه‌تا هاوه‌له‌کانی پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ که له‌ دوا‌ی پێغه‌مبه‌ران به‌پێژترین پێ‌ی مرقۆن، له‌ هه‌موو که‌سێک زیاتر پارێزراویوون له‌ شه‌یتان، کاتێک سه‌نگه‌ری خۆیان چۆل کرد له‌ جه‌نگی "توحد" دا دوژمن زه‌فه‌ری پێهه‌تان و نه‌وه‌ی که‌پویدا پوویدا.. وه‌به‌رپه‌ری پشتمی هه‌ر سێ بنه‌ماکه که‌بریتی یه‌ له‌ "تقوی" پارێزکاری کردن وله‌ خواترسان، چونکه به‌بێ ته‌قوا نه‌خۆگری و ئارامگری و سه‌نگه‌ر چۆل نه‌کردن سوودیان نابیت، مه‌روه‌ها ته‌قواش به‌بێ ئارامگری نابیت.

جا ئیستا له خودی خۆتدا تهماشای لهیه کردانی ئه و دوو سوپایه بکه ، شه پی ئه و دوو لهشکره بکه که چۆن هه ندی جار زال ده بین به سه رتدا ، وه هه ندی جاریش تۆ زال ده بیت .

پیلانه گانی شه یتان بۆ له خشته بردنی مرۆڤ

بێ گومان شه یتان پیلانی تایبه تی خۆی هه یه له م بواره دا . شه یتان له ده ست وپێوه نده کان و سه ر یازه کانی خۆی پرس یاری کرد ، کام سه ر یازه ی مرۆڤ له مرۆڤ زۆتر نزیکتره و کاریگه ری هه یه له سه ر مرۆڤ؟ ئه وانیش ووتیان: "نه فس- ده رو نی" . شه یتان ووتی: له ده رو نه وه ده سته پی بکه ن و خاله لاوازه کانی بدۆزنه وه و کاری له سه ر بکه ن و هه زو ئاوا ته کانی بۆ بکه نه داری پاو کردنی وشه و وپۆڤ کۆلی لێ نه ده ن تا له خشته ی ده به ن . گه ر هاتوو ده رو ن هه لکه رایه وه دژی پاشا "دل" ، وه به ووه هاو کاری من ، ئه و ئیتر هه ر یه که له م سه نگه ره گرنگانه داگیر ده که یه و سه نگه ره کانی (چاو ، گۆی ، زمان ، ده م ، ده ست ، قناچ) جا له سه ر ئه م سه نگه رانه تی بکوشین و بجه نگی ن .

ئامۆژگاری ئیبلیس بۆ نه وه گانی

هه رکاتیک توانیتان ده ست بگرن به سه ر عه رشی دلد ، ئه و ئه و مرۆڤه یان کوژدا وه یان دیله یا خود بریندار یکی سه خته سه نگه رتان چۆل نه که ن ، وه مۆله ت و ده رفه تی هیز و ده سته ی دوژمن نه ده ن هتیش به یه ن بۆ پزگاکردنی دل . وه ئه گه ر هتیش که یان زۆر به هیزبوو ، ئیوه کۆل نه ده ن ، به رده وام بجه نگی ن تا کانی ئه و هیزه ده گاته دل زۆر لاوازو بێ توانا ده بیت ، چونکه گه ر وابوو ئه و هه یچیان پی ناکریت .

هه ترسی تهماشای نادروست "هه زه ری حه رام"

ئیبلیس ده ئیت: ئه ی هیزه کانمان ، که ده ستان گرت به سه ر ئه و سه نگه رانه ، ئاگه داری سه نگه ری چاوی ن ، ده رفه تی نه ده ن تهماشا کردنه کانی سه ره نه چ داری

وردەكارىت ، راستەوخۇ لىتى تىك بىدەن بەنەزەرى بى ئاگابى وئارەزويىزى ، چونكە دەرونىشى ھەزى پىيەتى.

دلىابىن سەنگەرى "چاۋ" كاريگەرى تەۋاى ھەپە لەسەرى ، مەن تەنھا لە و پىگابە ھە سەرم لە ئادەمىزاد شىۋاند ، چونكە بەنەزەرى ھەرام تۆۋى ئارەزويىزى وشە ھەرم لە دلىدا پرواندو بە ئاۋى ھەزۇئاۋات ئاۋى دەدەم تا ھىمەت بەرزى دەكەم لە تاۋانكارى وسەرىپچىدا نغزۇى دەكەم . جا چى دەتۋانن لە تىكدانىى وسەرلى شىۋاندنىان لەم سەنگەرە ھە بىكەن . گومراى بكن وبلتىن : جا خودا چاۋى بۆچى پى دلون ؟ ۋە جوانى بۆچى دروست كروۋە ؟ ئەگەر بۆ تەماشاكردن نەبىت ؟

خۇ ئەگەر ئادەمىزادەكان نەفام بوون ، پىتيان بلتىن : ئەم تەماشاكردنە ئىپىدا گەرەبى خۋاى بەدىيەنەرمان بۆ دەردەخات ، جوانى بۈرلىكە لە بۈلرەكانى گەرەبى شۋىن دەستى پەرۋەردگار ، پىتۈستە نىزىپىن لە تەماشاكردن وپى ھەلدانىدا .

ۋە پىتيان بلتىن : ئەم وئەپە بەشىكە لەدىاردەكانى ھەق ھەۋلە دەن بىرى يەك پارچەبى بوون ۋە قىيان لادروست كەن ، گەر پازى نەبوون ، ئەۋا باسى تۈانەۋە ھەۋە ھەۋە گەشتى وتاپەتيان بۆ بكن تا دەبنە براى نەسرانىەكان كە خودا دابەش دەكەن لە چەند جەستەپەكدا .

بەم چەشنە دۋاتەر بىرى دوۋرە پەرىزى دۋىاۋىستىيان لادروست بكن ، ۋە خەلىكى ساۋىلكە پى لەخشتە بەرن ، چونكە ئەمانە لەچەكە بە ھىزەكانمانە .

ھەترسى كۈنگرتن لە ھەرام

لە ئامۇزگارى ئىبلىس بۆ سەربازەكان

ئاگادارى سەنگەرى كۆى يەكان بن . شتانىك نەبىستىت كە بىيىتە مايە شىۋاندنى كارەكانتان . جگە لە شت و دەنگى پىۋىچ ھىچى تر بانەبىستىت ، خۇشتىن ئاۋاز بە پىۋىچترىن ۋوشە برازىنىتەۋە وبيدەن بەگۈتىدا . چى دەرونى پىتى خۇش بوو باھەرئەۋە بىيىستىت ، نەك ئەۋەى كە ھەقلى دەپەۋىت .

به هیچ شیوه به کمال و عظمت ندهن و تهی خوی گزیده و پیغمبره که بیستیت یان روتی بانگ و ازان و پرتعمای کاران، حق نه گزشتی و پوویدا دهرهت نه دهن بگاته بیروموشی لیتی بشیوینن، پاخود بیخه نه دلی په وه که واهم کاره دژاره و بهتو ناکریت و هسرقالی بکن بهشتی لاوکی په وه. وه نه وهی بۆ دروست بکن که دهست بگره به کالری خۆته وه با نه بیات و کی نه مرق له حق ده پرسیته وه، خۆتو له و خه لکه زیاتر نیت بۆ زیان و بهرزه وهندی خۆت توشی مه ترسی ده که یته وه... هتد. ناده توانن ناحقی بۆ پراژیننه وه و حق له دلیدا دهریهینن.

پیلانی شهبان بۆ دهست بهردار بوون له پرۆسه ی فرمان گردن بچا که و ږنگری له خرابه

شهبان پیلانی خوی هیه بۆ نه وهی ناده میزاد دهست بهرداری گزیده ترین فرمانی خودای بیت که "فرمان گردنه به چاک و ږنگرته له خرابه". جا نه گز بته ویت له پیلانی شهبان شاره زابیت، پروانه پیلانی براکانی له و مرقه شهبانانان که چۆن نه م پرۆسه له ناو ده بن به وهی که نه م خۆ هلقورتانده له کاروما له خه لکی تردا، وه شوین که وتنی که م وکوی و ناته ولویه کان و عیبی خه لکی تره، وه خۆتووش گردنه به به لا و دروست گردنی ناشوبه له نیو خه لکیدا.

پیلانی شهبان له شیواندنن په گتاپه رستی وړه د گردنه وهی سیفاته کانی خوی گزیده

پیلانی شهبان له م بولاردا له ودا خوی ده بینیته وه که شوین که وتوانی سونه له پړی دهریکه و سیفات وکاره جواته کانی خوی گزیده په ک بخه نه ژیر ناوی "جهست پړی - التجسیم" وه "لیکچواندن - التشبیه" وه "چۆنیه تی - التکییف". بۆ نمونه: "بلند برون خوی گزیده" وه له نگه رگرتنی له سر ته ختی عرش میزن به لایه نگه باس ده کن.

نه خوښی و چاره سهر

وه "دابه زینی خودا بڼ تاسمانی دنیا" وهفه رموده که ی: (من سألني فأعطية^۱.... کئ پرسیارو دلوا بکات دلاواکاری په که بڼ جئ به جئ ده که م) . به جولاندنه وه و گواستنه وه وه سف ده که ن.

وه وه سفی خودا بڼ خودی خوځی به "ده ست وپوخصار" به نه دنامه کانی له ش لیک ده ده نه وه .

وه کاره کانی خودا به نوی "حوادث" داده نین ، وه سیفته کانیشی به "اعراض" لیک ده ده نه وه .

به م چه شنه سیفته کانی خودا په ده ده که نه وه .

وه سهر له که وجهه کان ده شتوینن که بڼ سه لماندنن سیفته کانی خودا له فورثان وسونه دا هاتووه پتوېستی به م کارانه ه به . جا نه م پوون کردنه وه به په کفستنه له قالبی پاک وپیگردي ومه زنی وگوره پاگرتنی خودا پیش که ش ده که ن. وه زوریک له کال فامه کان نه م شتانه وه ک خوځی وه رده گرن وپه ووشه ی جیاولتر گوزارشتی لی ده که ن. خوای گوره ده فه رمیت: (وَكَذَلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَاطِئِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوجِي بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًا... الأنعام: ۱۱۲) واته: جا بوه ر پیغه مبریک وپروادریک دوژمنیکمان له شه یتان وپه ری سازلندووه ، که به رده وام فسه ی زل وپازاوه ده ده ن به گوئی به کدلو خوځیان وخه لکی پی سهر که ردان وگومړاده که ن.

جا خوای گوره نه و ووته و قسانه ی به پازلوه باس کړمووه ، چونکه ناحه قه بڼ قبول کردنن ده پرازیښته وه و دیدات به گوئی نه فام وسهر که شه کاند وپتی گومړاده بن . پوخته ی مه به ست:

---

^۱ - نه مه به شیکه لفظ رموده په کی (صحیح) له دابه زینی خودای گوره بڼ تاسمانی دنیا له سی بهشی شمو دا به چمنلین سمنه دی راست ودروسته وه ، هروها (بخاری و مسلم) و کهسانی تریش نه م لفظ رموده بیان گیرا وده وه . بڼ نه م معیسه پرواته (اجتماع الجیوش) و (مختصر الصواعق) ی نوسر .

شەیتان لەسەنگەری گوێیدا مۆلگەى دامەزراندووە و جگە لەشتنای پرۆپوچ و بى خبىر نەبێت مۆلەتى شىتى باش و چاکە نادات بێتە ژوورەو و قازانجى پى بگەپەنێت، وەئەگەر هاتە ژوورەو وەش بى سوودی دەکات.

هەتروسیدارترین ساتمە، ساتمەى زمانە

شەیتان بە یاردە دەستەکانى دەلێت: سەنگەرى زمان مەزفەتەین سەنگەرە بۆکارى ئێمە، دەزگای گوزارشەشت و وەرگێڕانى دلە. جا ژۆر پێویستە بە وریایەو لەسەنگەردا کاریکەین، کەمەند کێشى بکەین بۆ ووتەى نابەجى و ناپەسەند کە هەرەمووى زیان بەخش بێت و مۆلەت و دەرفەتى یادی خوداو قورئان خوێندن و ووتەى ئامۆزگارى مەدەن لە زمانى پەو و دەربەجێت. وە ئێوە لەم سەنگەرەدا دووکارى مەزفەتەین هەپە پێویستە دەست بەردارى هیچیان نەبن:—

١. قسەى ناپەرەواکردن: چونکە هەرکەسێک قسەى ناپەرەوا بکات ئەوا بڕایەکە لە براگەورەکانتان و لە سەربازە گەورە کانتانە.

٢. بى دەنگ بوون لە ئاستى حەق: جا هەرکەسێک لە سەر حەق بە وەلام نەپەت وە بى دەنگى هەلبێژێت، بڕایەکە کە پولاتى ئێوە پە، هەرەو کە پە کە میان قسەکەرى ئێوە بوو ئەمەش بڕایەکی کە پولاتانە.

جا ئەمان ئەک مۆلەتیا بەدەن بە ووتەى حەق بدوین و بى دەنگ بن لە ووتەى ناپەرەوا، بە هەموو پێگاکان ناپەرەواى پرازیفەو، حەق بێژان بترسین کە سەرئەنجامیان باش نایێت. دلنیا بن پۆلەکانم کە سەنگەرى زمان هۆکارێکی سەرەکی سەرگەردانى ئادەمیزادەکانە. چەندیان لەم پێگە پەو دووچارى گرتن و کوشتن و تیاچوون بوو.

ئامۆزگارینان دەکەم بە وەى یەکیکتان ووتە بەک لە سەر زارى برائادەمیزادەکانە وە بلى، ئەوى تریشتان لە گوێگرەکەى گەورە بکاتە وە سەر سوپمانى لادروست بکات و پێى دووبارە بکاتە و، بە هەمیشەى هاندەر و هاوکاریان لە گوێگرتن و ووتنى قسەى ناپەرەوا.

هه‌موو ده‌رگاو گۆشه‌یه‌کیان لێ بته‌نن ، مۆله‌تیان مه‌ده‌ن وه‌بیری شه‌وه‌تان ده‌هه‌ینه‌وه‌ که من چی به‌لێن و سوێندێکم خوارد له‌به‌رامبه‌ر خودا که یان که‌ووتم: (تُمْ لَا يَنْتَهُم مِّنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ* قَالَ فَمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ... أَعْرَاف: ۱۶-۱۷) واته‌: شه‌یتان ووتی: به‌هۆی شه‌وه‌ی که‌تۆ منت گومپاو سه‌رگه‌ردان کرد ، شه‌وا سوێندبێت منیش له‌سه‌ر پێگه‌ی پاسته‌که‌ بۆیان دانشم ولایان بده‌م و بیان ترازێنم. پاشان سوێند بێت به‌خودا له‌هه‌موو لایه‌که‌وه‌ بۆیان بێم، له‌ پشت و پاش و چه‌پ و پاسته‌وه‌، وه‌دو‌نیایان لا‌خۆشه‌ویست ده‌که‌م و گومان دو‌ودلیان له‌سه‌ر قیامه‌ت بۆ دروست ده‌که‌م، وه‌تۆیه‌یان گومپاده‌که‌م، که‌میان به‌سو‌پاس گو‌زاریت ده‌مێننه‌وه‌.

ئایا نابینیت من له‌هه‌موو پێگایه‌که‌وه‌ پیلان ده‌گێرم بۆ ئاده‌میزاد ئاده‌ریازی نه‌بێت و گه‌یژده‌ی بکه‌م و کۆل نه‌ده‌م. وه‌پێغه‌مبه‌ره‌که‌یان ئاگا‌داریانی کردۆته‌وه‌ که به‌ئاده‌میزادی ووتوه‌: (إِنَّ الشَّيْطَانَ هُوَ قَدْ قَعَدَ لَأَبْنِ آدَمَ بِطَرَفَيْ كُلِّهَا، وَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْإِسْلَامِ. فَقَالَ: اتَّسَلِمَ وَتَذَرُ دِينَكَ وَدِينَ آبَائِكَ؟ فَخَالَفَهُ وَاسْلَمَ، فَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْهَجْرَةِ. فَقَالَ: اتَّهَاجَرَ وَتَذَرُ أَرْضَكَ وَسَمَانِكَ؟ فَخَالَفَهُ وَجَاهَرَ. فَقَعَدَ لَهُ بِطَرِيقِ الْجِهَادِ. فَقَالَ: اتَّجَاهَدَ فَتَقْتُلُ فَيَقْسِمُ الْمَالُ وَتَنْكُحُ الزَّوْجَةَ؟)¹ واته‌: شه‌یتان له‌سه‌ر هه‌موو پێگا‌کان سه‌نگه‌ری له‌ئاده‌میزاد گرتوه‌وه‌ ، هه‌تا سه‌ر پێگه‌ی ئیسلام ، ووتی: ئیسلام ده‌بێت ده‌ست به‌رداری نابینی با‌وبه‌پیرانی خۆت ده‌بێت؟ که‌چی سه‌رپێچی کردنی ئیسلام بوو. دواتر هاته‌ سه‌ر پێگای کۆچ کردن. ووتی: ئایا کۆچ ده‌که‌یت و خاک وولاتی خۆت به‌جێ ده‌هه‌ڵیت؟ که‌چی سه‌رپێچی کردو کۆچی کرد. پاشان هاته‌ سه‌ر پێگه‌ی جیهاد، ووتی: ئایا تۆ جیهاد ده‌که‌یت و ده‌کوژیت و مال و سه‌روه‌تت ده‌بریت و دابه‌ش ده‌که‌یت و خه‌یزانیشت شه‌وه‌کاته‌وه‌؟

¹ - تهم‌ فەرمووده‌یه‌ (حسن)، ۵، (ج ۲: ۴/۸۳) گه‌یژاوێتیوه‌.

جا به هه مان شیوه له سه ره موو پێگایه کی چاکه خوازی پێیان لێ بگرن. نه گهر ویستی خێرو پاره بیه خشیت پێگری بکه ن ویستی بلێن: ئایا نه و پاره و ماله ی خۆت نه بیه خشیت سه ره نه نجام وهك نه و سولگه ره و درۆزه چیه ت لێ دیت؟ ئایا نه تان بیستوه چیم خسته سه ر زمانی كه سێك كه هه ژارێك دلاوی هاوکاری لێ كرد ، نه ویش ووتی: نه مه پاره ی خۆمانه ، جانه گه ر بیده ی نه و نه و ئیمهش وهك ئیوه مان لێ دیت. جا نه گه ر بچیت بۆ چه چ کردن پێی بلێن: نه و هه موو پێگه دوورو درۆزه ده بریت دوور نی یه خۆت وماله كه ت توشی تیاچوون نه بیت.

به م چه شنه هه موو پێگه یه کیان لێ بته ن ویاسی مه ترسی و دژواری و زه حمه تیان بۆ بکه ن. دواتر پێگا کانی تاوان و خراپه کارییان بۆ ئاسان بکه ن ویوایان بپازێننه وه و خۆشی بکه ن له دلایندا. وه زیاتر پشت به نافرته بیه ستن و به کاریان به یێنن بۆ نه م مه به سه ، وه له ده رگای ئافره تانه وه هێرشیان بۆ به رن، چونکه باشترین پێهن بۆ ئاسانکاری کاره کانتان.

سه نگه ری ده ست و پێ یه گان

نه م سه نگه ره به باشی بیته ن ومۆله ت نه ده ن کا ری چاکه و چاکه خوازی پێی نه نجام بدریت. وه بۆ به ده ست هێنانی نه م مه به سه ته پێویسته هاوکاری له ده رونی خراپه کاره وه وه برگیریت، وه بخریته گه ر بۆ دزاییه تی کردن ولواز کردنی بۆل وه یزی ده رونی چاکه کار ، به دلنیا یی نه م کارهش به پێگری کردن ده بیت له پێ گه یشتنی یارمه تی بۆی. وه له هه مان کاتدا پشتگیری و هاوکاری به هێزی بونی ده رونی خراپه کار بکریت. به م چه شنه ده توانن بگه نه ته ختی عه رشی دل، وه پێویسته له مه له كه ته كه ی دوور بخریت وه ده رونی خراپه کار له بری دل جێنیشین که ن. جا نه و کاته هه موو شتێك به ئاره زووی خۆتان ده بیت و وه هه رچی بپاریك بدات له به رژه وه ندی ئیوه دایه ، وه مه رج و بپاره کانتان هه ره هه مووی جێ به جێ ده کریت له لایه ن نه و ده روونه وه .

نه خوشی و چاره سهر

وه نه گهر مه ست به جوله و هوالی دلت کرد بق هاتنه سهر تهختی پاشایه تی، نه وکاته هوالی بدهن نه و دهرونه ی بق جوان وشیرین بکن وه له پیش چاوی بیرازینه وه ووه ک بوکک هاوسه رگیری پی بکن له گهل دلدل. وه سهرمه سستی بکن وپیتی بلین تامی خوشی بجپژه هه روه کور تامی شهرو ناخوشه کانت چهشت ، نه وساته به راوردیک بکه له نپوانیاندل. وه ده ست هه لبره له جهنگ وشه ، چونکه شه ری نیمه کوتایی ناپه تا مهرگ، وه توش نه ی دل بهرگی جهنگی دریزخایه ن ناگریت...

سهر بازه گانی ئیبلیس

وه نه ی نه وه گانه پشت به دوو سهریازی مه زن بیهستن که له گه لیاندل به هیچ شیوه یه ک توشی به زین ناپه ن، نه و دوو سهریازه ش بریتین له :

۱. سهریازی بی ناگایی: به هه میشه یی هه ول ددهن به هه موو شیوه یه ک دلی ناده میزاد بی ناگا بکن له خودا و قیامت ، چونکه نه مه خالی وه رچه رخانه له جهنگی نیوه دل. هه رکاتی دلی بی ناگابوو له خودا ، نه وکاته زال بوون به سهریداو ده سه مۆکردنی زور ناسانه .

۲. سهریازی ناره زووبازی: ناره زوو بازی له پیش چاوی جوان له دلیاندل شیرین بکن، وه به هیتی هه ر دوو سهریاز که هه ترش بکن به سهریاندل ، چونکه چه ک وسه ر یاز له م دووانه باشتر ویه هیتز ترمان نی یه ، وه بق به نه نجام گه یاندنی بی ناگایی به ناره زوو خه ریکیان بکن ، وه بق گه یشتن به ناره زوو بازی به بی ناگابه وه سهرقالیان بکن.

جا هه ترش به نه سهر که سه خوانا سه کان ، چونکه نیوه به بوونی ناره زوو بازی وشه ی تانه که ش و ناده میزاد به وه دهینه جوار که س وزال ده بن، وه پیری خوانا سان تیک بدهن و بیهیتوین به پشت بهستن به به کارهیتانی ناده میزاده بی عه قل و زیره کان بق شینواندن کۆره کانیان.

پوخته ی مه به ست:

ئادەمىزاد سەرمەست بىكەن بە ئارەزووبازى وىيى ئاگايى، وەئەگەر خىواي گەورە
فەرمانى كۆردەمە بە ئادەمىزاد بەوھى كە ئارامگرو خۇگرو سەنگەر چۆل نەكەن،
ئىيەش بەھەمان شىۋە خۇگرو ئارامگرو بىن وسەنگەرەكان چۆل مەكەن. وەلەكانى
دروست بوونى ھەر دەرۋەنەك لە دەستى مەدەن، بەتاپبەتى لەكانى ئوپەبوون و
ئارەزوو بازىدا كە دووھالى بىي وپنەن.

وہ ئاگادار بىن كە ئادەمىزادى واھەبە ئارەزووبازى زالە بە سەرىدا و كەمتر توپە
دەبىت. جا ئىيە گىرنگى بە بواری ئارەزووبازى بدەن و سەرگەردانى بىكەن. وە دەست
بەردارى توپە بوونى بىن.

وہ ھەيانە بە پىچەوانەو پادەى توپە بوون و ھەلچونى زىاترە و كەمتر ھەز بە
ئارەزوو بازى دەكات. جا لىرە دا گىرنگى بە بواری ھەلچوون و تورشە بونەكەى
بدەن. ھەرچەندە سەنگەرى ئارەزووى چۆل مەكەن. چونكە ھەر كەسىك لە كاتى توپە
بوون و ھەلچوندا خۇگرنەبىت ئەو بە دىنبايەو لە كاتى ئارەزووبازىدا خۇگرو ناپىت.
جا پىۋىستە ئىيە ئاۋىتەك دروست بىكەن لە نىۋان ھەز و ئارەزوو و تورشە بوون دا.
بانگەشەى توپە بوونى بىكەو لە پىگەى ئارەزووبازىەو.

وہ بانگەشەى ئارەزووبازى بىكەن لە پىگەى توپە بوونەو.

وہ بزانن كارىگەرترىن چەك لە ئادەمىزاد بىرىتىن لەو دوانە. چونكە بەھۇى ھەزو
ئارەزوو (باۋكبان و دابىكبان) لە بەھەشت دەرگىران. وە بەھۇى توپە بوونەو
نەوكانىان (ھابىل و قابىل) دەستىان چوۋە خويىنى يەكتىرى وە ھەر بەو دوانە
پەپروندى و دۆستايەتى و خىزمايەتبان لە دەست دلۋە وە خويىنى يەكتىريان پىژاندەو.

وہ دىنبايەن توپە بوون پىشكۋىكە لە دلى ئادەمىزادا وە ھەز و ئارەزوو گىرنگە لە
دلىۋە دەجۋىت. وە وىيا بىن ئاگرو پىشكۋ بە ئاۋى دەست نوپىز و يادى خودا و
نوپىز و اللە اكبر دەكۋىتتەو. جا ئاگادار بىن مۆلەت نەدەن لەو دوو ساتە دا لە نوپىز و
دەست نوپىز و يادى خودا نىك بىنەو. ھەر لە بەر ئەم ھۇيەكە پىغەمبەرەكەيان

نامۆزگاری کردوون و ده‌فه‌رمویت: (إن الغضب جمرۃ فی قلب ابن ادم ، اما رایتم (من) احمرار عینہ ، وانتفاخ اوداجہ ؟ فمن أحس بذلك فلیتوضأ) ^۱ (واته: توپه بوون پشکۆیه‌که له دلی ئاده‌میزاد دا ئایا نابینیت که توپه ده‌بییت چاوه‌کانی چۆن سور هه‌لده‌گه‌پیت و ده‌ماره‌کانی ملی هه‌لده‌سیت ، جا هه‌رکه‌سی هه‌ستی به‌م حالته کردو با ده‌ست نوێژ بگرییت.) وه هه‌روه‌ها پیغه‌مبه‌رکه‌یان پێی ونوون: (انما تطفأ النار بالماء) ۲ واته: "ناگر به ئاو ده‌کوژیتوه".

^۱ - وه ئهم فهرموده‌یه (حسن و لغوه) یه ، (أحمد : ۱۹/۳) وه (عبدالرزاق : ۲۰۲۸۹) گه‌پانه‌وه.

^۲ - وه ئهم فهرموده‌یه (حسن و لغوه) یه ، (أحمد : ۱۹/۳) وه (عبدالرزاق : ۲۰۲۸۹) گه‌پانه‌وه.

وه ئهم فهرموده‌یه (حسن و لغوه) یه (أحمد - ۲۲۶/۴) یه (أبو داود ۴۷۸۴). وه (البخاری) له (تاریخه) وه (طبرانی - ۲۶۷/۱۷) گه‌پانه‌وه هه‌رچنده ئهم له سه‌نده‌که‌یدا (أبی وئیل القاص) هه‌یه. که ئاوه‌که‌ی = (عبدالله بن یحیی) یه‌که (ابن حبان) ده‌لیت : شی سیر و سه‌مه‌ره ده‌گه‌پانه‌وه.. هه‌رچنده (ابن معین) مه‌مانه‌ی پێی هه‌بووه. بروانه (السلسلة الضعيفة - ۵۸۳).

دکتۆر أحمد شوقي (ئهم‌دام له کۆلیژی پزیشکی پادشای له لهندن) ده‌لیت : - چاره‌سه‌ری ده‌رونی له حاله‌تی نه‌یژو کرژبوون و توپه‌ بووندا به‌ دوو شیواز ده‌کریت که‌له‌پیش: به‌ خاوه‌ کردنه‌وه‌ی ماسوله‌کی و ده‌رونی وه به‌ کم کردنه‌وه‌ی هه‌ستی هه‌لچوونی.

هه‌ر بۆیه ده‌بین له فهرموده‌یه‌کی یه‌مه‌به‌ری خودا ﷺ باس له ده‌ست نوێژ گرتن و نوێژ ده‌کات ، چونکه له ده‌ست نوێژ و نوێژ کردندا کردارێچکی پراکیزه‌کردنی خاوه‌بوونه‌وه و هه‌ین بوونه‌وه‌ی ماسوله‌که و ده‌واندنه‌وه‌ی توپه‌ی و هه‌لچوونی ده‌رونه‌. وه زانستی سه‌رده‌م گه‌یه‌شۆته ئه‌و راستیه‌ زانسته‌یه‌ ده‌لیت : له کاتی توپه‌ بوون و هه‌لچووندا گه‌یه‌په‌رشی ئاو به‌ر ئه‌و که‌سه بکه‌وێت له‌ ڕووناکی‌دا، ئه‌وا هه‌منی و به‌ری ده‌رونی بۆ دێسه‌وه و ماسوله‌که‌کانی خاوه‌ ده‌یه‌سه‌وه هه‌رکاره‌ رانسته‌که‌شی ده‌گه‌پانه‌وه بۆ ته‌وه‌ی که‌ ڕووناکی له‌ دۆیه‌ ئاوه‌کاندا به‌رگه‌ی سالب دروست ده‌کات که ده‌یه‌ خاوه‌بوونه‌وه‌ی ماسوله‌که‌کان. وه له‌ گه‌ل‌ بوونی ڕووناکی‌دا خۆشۆردن هه‌منی ده‌رونی دروست ده‌کات . له‌ چاره‌ ته‌وه‌ی سه‌مامه‌که‌ تارێک بیت.

وه زۆر له‌ زانیان ده‌لیت : - له‌ خۆشۆردندا هه‌یه‌کی سه‌حری هه‌یه له‌ چاوه‌ کردنه‌وه‌ی جه‌سته و هه‌ین کردنه‌وه‌ی به‌ری ده‌رونی و وه‌ده‌رنانی توپه‌ی و هه‌لچوون. دوور نی یه‌ هه‌ر ئهم هه‌رکاره‌ بیت له‌ له‌شی ئه‌و که‌سه‌نه‌وه‌که‌ که‌ له‌ کاتی خۆشۆردندا له‌ خۆشاندنا گۆرانی ده‌لێن ، چونکه هه‌منی ده‌رونیان بۆ ده‌گه‌پانه‌وه.

ابن القيم الجوزي

وه خواي گه وړه پښمايي بڼو كړدون كه پشت بيهست به نويزو نارامگري. به لام نيوه
د هغه تيان مه دهن به توپه يوون و ناره زووياني له پيريان به رنه وه چونكه چه كي
كوشنده ي نيوه بريتي په له (بي ناگايي و ناره زووياني) . جا هر كاتي كه سپكتان
بيني دژو پيچه وانه ي ناره زووه كانيه وه دوه ستيته وه ، نوا به هموو شپوه په ك لي
ي دوور بكه ونه وه .

پوخته ي مه بهست:

تاوان و تاوانكاري چه نديك كوشنده ن به دهستي شهيتانه وه په كه به چه كي خوت
جهنگت له گه لي دا دهكات ، وه خوت هاوكاري دهكيت و دژي خوت كه شه وهش
لونكه ي بي ناگاي و گيلي په .

مايبلغ الاعداء من جاهل مايبلغ الجاهل من نفسه

واته: - نه وي كه سي گيل و گه وچه به خوي دهكات ، دژمنه كانيشي شه وي پي
ناكهن .

وه شه وي سر سوپمانه كه مرؤه خوي به دهستي خوي هاوكاري و له ناوچوني
خو بدات وا بزانت پزي لي دهنيت . وه هولي له دهستاني به خته وهر ي خوي بدات
كه چي وا بزانت به خته وهر ي دهكات . هره ها پزي و پله و پايه ي خوي له كدار و
بچوك بكانه وه كه چي وا بزانت شكومند و سه ربه رزي دهكات .

وه هر نوه نهيني و حيكمني شهويه كه نابي نيسلام له پيش هموو نويزيك دا فمرزي كړدوه
كه دهست نويز بگريست نواوه كو له كاتي نويز دا وه وستان له بهرامبر به گموره ي
خردا دا . هيني و نارامي بالي كيشايت به سر دهر و جسته دا ، وه دل و دهر و نارام و
هينم بيت .

وه ليره دا بزمان دهره كميوت كه بزجي پيغمبري خدا ﷺ هر كاتي تووشي ناره حمني و غم
و په زاره يه ك بوايه راستوخو هاني بڼو نويز كړدن دهر د ، وه هر بويه هر كاتي گوي يسي
بانگ بوايه له لايمن (بيلال الحبشي) يره پيغمبر ﷺ دهيمر موو (ارحنا بها يا بيلال) . واته "بمان
هرتيره و هينيمان بكه پي نه يلال" .

هه‌ر بۆیه هه‌ندی له (سلف) له وتاره‌کانیاندا ده‌یان ووت: "دوورنی یه که‌سیک خۆی پيسوا بکات که‌چی وا بزانیته شکومه‌ند بووه. وه خۆی بچوک بکاته‌وه که‌چی وابزانیته بایه‌خدار و ئاست به‌ریزی کردووه، وه‌خۆی له ده‌ست بدات وا بزانیته پرگاری کردووه. کێ هه‌یه له‌وه گێل و گه‌جه‌ تر که ده‌ست له گه‌ل دوژمنه‌که‌یدا تێکه‌ل بکات بۆ له ناودانی خۆی.

٥٢- تاوانکار خودی خۆی له بیر ده‌کات:

مرۆڤی تاوانکار خودی خۆی له بیر ده‌کات و ده‌رونی پشت گوی ده‌خات وێرانی ده‌کات، جا نه‌گه‌ر و‌تر چۆن مرۆڤ ده‌رونی خۆی له بیر ده‌کات؟ وه چۆن دێته‌وه یادی؟ وه واتای له بیر کردنی خود چی‌یه؟

ئه‌وا ده‌لێین: - به‌لێ خۆی له بیر ده‌کات مه‌ترسێترن له بیرکردن ئه‌وه‌تا خودای گه‌وره ده‌فه‌رموویه: (وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ نَسُوا اللَّهَ فَأَنْسَاهُمْ أَنْفُسَهُمْ أُولَٰئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ... الخضر: ١٩) واته: "وه‌ك ئه‌و كه‌سانه نه‌بن كه خوای گه‌وره‌یان له بیر کرد، خوای گه‌وره‌ش خودی خۆیانی له بیر بردنه‌وه به پاستی ئه‌وانه تاوانکارن و خراپه‌کارن.

واته خوای گه‌وره خودی خۆیانی له بیر بردنه‌وه وه‌ك سزایه‌ك بۆ له بیر کردنی خوای گه‌وره. به‌لێ خوای گه‌وره له سزای ئه‌م تاوانه‌دا، به دوو جۆر سزا ده‌دات: -
یه‌که‌م: خوای گه‌وره له بیریان ده‌کات.

دووه‌م: خودی خوښیات له بیر کرد.

وه خوای گه‌وره له بیریان ده‌کات به واتای پشتیان تێده‌کات و له په‌هم و سۆزی بێ‌به‌شیان ده‌کات و پێنمایان ناکات تیا‌ده‌چن.

وه خودی خۆیان له بیر کرد به واتای پێژ و بایه‌خی خۆیان له بیر کرد و هۆکاره‌کانی به‌خته‌وه‌ری و سه‌ریه‌زیان له بیر کرد وه هیچ کاتێک به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی خۆیان نایه‌ته‌وه یاد و بۆ یه‌كجاری خۆیان له یاد ده‌که‌ن وێل و سه‌رگه‌ردان ده‌بن. هه‌روه‌ها

که م و کوپی که مترخه میه کانی خوشیان له یاد ده که ن له بیرى شه ودا نابن که چاکسازی له خودی خویندا شه نجام بدهن.

وه له گه ل شه مانه شدا هه رچی برین و نازاره کانی دل و دهرونیشیان له یاد ده که ن وه که نمونه ی سه رخوش بیریک له ژیان و جهسته و دل و دهرونی خوینا نا که نه وه و چاره سه ری نبش و نازاره کانیا ن نا که ن که دواتر به هیلاکیان ده بات چونکه هه موو جهسته و دلیان پره له نه خوشی. که شه مه گه وره ترین سزایه خوی گه وره توشیان ده کات به گشتی و به تایبه تی. جا چیتر به لاو نه هه می هیه بگانه شه مه ده رده کوشنده یه که مرؤف خودی خو ی و به رزه وه ندیه کان و به لا کانی له یاد بکات و به ره و تیا چون بچیت و دواتر به هه شتی به برین له ده ست بدات ؟!

جا هه رکه سیک به وردی حال و بارودوخى خه لکی به گشتی بکولینه وه بوی ده رده که ویت که زۆرینه ی خه لکی نیستا راست و دروستی خودی خوینا له یاد کردوه دواتریش قیامه تیان و خوینا فروشتوه به به رامبه ر به شه مه نیکی کورت و کرج و کال و بی نرخ ، فروشتنیکی گیل و گه و جانه . وه شه مه راستیا نه یان بۆ پوون ده بیته وه له کانی مردن و دوا ی مردندا به ناگا دینه وه که به چی گری به سستیکی بی نرخ و بی به ها قیامه تی له ده ست دلو ه بازرگانی پیوه کردوه بۆ شه مه نیکی کورتی دنیا . که چی به پنجه وانه وه خه لکی دنیا ده فروشیت بۆ به ده سته یانی قیامه ت و ژیا نی هه تا هه تایی.

جا دوا وه کان:

شه ر که س و گه رچ و گیلانن که له گه ل هه موو دوا ندن و سه ر ل شیلویه و خو خوا له یاد کرنه که ژیا نی دنیا سه رسام بوون و شه رزه ناره زوه کانیا ن تیر کردوه قیامه تیان به دنیا گۆریوه ته وه و ژیا نی دروست و راستی له لای شه وان بریتی بوو له تیر کردنی شه رزه زوه کانیا ن و پاواردن که چی هیتشتا هه رخوینا به براوه و

قازانجگر ده‌زانن هه‌روه‌کو به‌کێک ده‌لێت: (خذ ماتراه ودع شيئا سمعت به) واته: په‌لاماری نه‌وه بده که ده‌بینی و شتی له‌ بیر بکه که ته‌نها بیستووته و نه‌ت بینوه. جگه له‌مه‌ش لاوازی باوه‌پ و چاولیکه‌ری له‌ خه‌لکی و زال بوونی هه‌ز و ئاره‌زووه‌کانی هه‌ر هه‌مویان کاریگه‌ریان له‌ سهر ئهم بیر و بۆچووته‌یان هه‌یه.

هه‌ر بۆیه ئۆدینه‌ی خه‌لکی له‌م بازرگانه‌ی دا دۆپلو خه‌ساره‌ت مه‌ندن. هه‌روه‌کو خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: (أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا بِالْآخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنصَرُونَ.... البقرة: ۸۶). واته: نه‌و که‌سانه‌ی که ژیا‌نی دونه‌یا‌یان هه‌لبژاردو گۆریانوه به‌ ژیا‌نی قیامه‌ت، له‌ به‌ر نه‌وه سزایان له‌ سهر که‌م نا‌کێتته‌وه و نه‌وانه هه‌رگیز یارمه‌تی نا‌درێن و سهر نا‌خه‌ڕێن.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (فَمَا رَبَحَت تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَلِينَ.... البقرة: ۱۱) واته: نه‌وانه بازرگانه‌ی که‌یان قازانجی نه‌کردوه، سه‌رمایه‌که‌شیان که هه‌دايه‌ته له‌ ده‌ستیان دا، وه مایه پوچ بوون و پێ‌بوا‌ری پێ‌گای هه‌دايه‌ت نه‌بوون.

جا له‌ پۆژی قیامه‌تدا کاتی راستی هه‌موو شته‌کان به‌ پوونی ده‌خه‌ڕێنه پێش چاو، نه‌و که‌سانه گێل و گه‌وجی خۆیان بۆ ده‌رده‌که‌وێت و په‌شیمانی دا‌یان ده‌گه‌ڕێت هه‌ر چه‌نده بی‌سو‌ده.

نه‌وانه‌ی قازانجیان کرد:—

نه‌و که‌سانه بوون که پێ‌ز و قه‌دری خۆیا‌نیان زانی و به‌ ژیا‌نی کاتی هه‌لنه‌خه‌له‌تان و به‌رق و بریقی دونه‌یا سه‌ره‌نجی پانه‌کێشان، خۆشیه‌کی کاتیان گۆپیه‌وه به‌ خۆشیه‌کی نه‌بپاوه و هه‌تا مه‌تایی خوای گه‌وره و پا‌داشت و خه‌لا‌تی خۆدا‌یان له‌ بیر نه‌کرد. هه‌ر بۆیه ته‌مه‌نی دونه‌یا له‌ لایه‌ن ئۆد بی‌نرخ و که‌م و کورت بووه، چونکه به‌ چاوی بینایه‌وه ته‌ماشای قیامه‌تیان ده‌کرد.

خوای گه‌وره‌ش ده‌رباره‌یان ده‌فه‌رمویت: (وَيَوْمَ يُخْشَرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ.... يونس: ۴۵) واته: پۆژێک که‌ خودا هه‌ر هه‌موویان کۆ ده‌کاته‌وه

، واهست ده‌گن که تهنه سعاتیک له پۆژیکدا پیچوو "خزمان و ناسیاوان و دۆستان" هه‌مووان به‌کتر ده‌ناسه‌وه.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (يَسْأَلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ أَيَّانَ مُرْسَاهَا * فِيمَ أَنْتَ مِنْ ذِكْرَاهَا * إِلَىٰ رَبِّكَ مُنْتَهَاهَا * إِنَّمَا أَنْتَ مُنْذِرٌ مَّنْ يَخْشَاهَا * كَانَتْهُمْ يَوْمَ بَرُوتِهَا لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا عَشْرَةَ أَوْ سَحَاهَا.... النازعات: ٤٢-٤٦) واته: پرسپارت لی ده‌گن "ئه‌ی پیغه‌مبه‌ر" که قیامت که‌یه؟ وه‌چ کاتیک به‌ریا ده‌بی‌ت؟ جا تو له‌کوێ ده‌زانیت که‌ی به‌ریا ده‌بی‌ت، تو له‌کوێ نه‌ویاسه له‌کوێ؟ بی گومان کۆنایی دۆنیاو هاتنی قیامت تهنه خودا ده‌یزانیت. ئه‌رکی تو تهنه بی دارکردنه‌وه‌ی ئه‌و که‌سانه‌یه که له‌و ساتانه ده‌ترسن، ئه‌و پۆژه‌ی قیامت به‌ریا ده‌بی‌ت. باوه‌رداران و ده‌زانن تهنه سه‌ر له‌ئێواره‌یه‌ک یان سه‌ر له‌به‌یانیه‌ک ته‌مه‌ن درۆژه‌ی ژیا‌نی دۆنیا یان بووه.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (كَانَتْهُمْ يَوْمَ بَرُوتٍ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ.... الأحقاف: ٣٥) واته: ئه‌و پۆژه‌ی که به‌لێنیا‌ن درلوه‌نی که پیشهات واده‌زانن تهنه ساته وه‌ختیکیان له‌پۆژیکدا پی چوو.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْأَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ * قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَاسْأَلِ الْعَادِيَّةَ * قَالَ إِنْ لَّبِثْتُمْ إِلَّا قَلِيلًا لَّوْ أَتَّكُم كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ... المؤمنون: ١١٢-١١٤) واته: خوای گه‌وره ده‌پرسیت: ئه‌وه چه‌ند ساله له زه‌ویدا ژیا‌نتان برده سه‌ر؟ ئه‌وانیش ده‌لێن: پۆژیک یان که‌مه‌تر، له‌و که‌سانه به‌رسن که بی‌وه‌وشیا‌ن لای خویانه‌و حسابی ژماره‌و کات ده‌گن، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمویت: به‌پاستی مانه‌وه‌تان له دۆنیا دا هه‌ر زۆر که‌م بووه ئه‌گه‌ر به‌پاستی ده‌تانزانێ.

هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویت: (يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا * يَخَافُونَ نَبْئَهُمْ إِذْ لَبِثْتُمْ إِلَّا عَشْرًا * نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ إِذْ يَقُولُ أَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً إِنْ لَّبِثْتُمْ إِلَّا يَوْمًا.... طه: ١٠٢-١٠٤) واته: پۆژیک دیت که قوو ده‌کریت به "صور" دا. ئه‌و پۆژه تاوانباران چاویان کوێر ده‌بی‌ت. به‌چیه‌وسرته به‌یه‌ک ده‌لێن تهنه ده‌ شه‌وه‌یه‌ک "له

دو نیا یان له بهرزه‌خدا^۱ هیچی تر تان پێ نه‌چوو. ئێمه چاک ده‌زانین سه‌رنه‌نجام چى ده‌لێین ، چونکه ژیرترین و وریاترینیان ده‌لێت: ته‌نا پۆژیک نه‌بێت هیچی تر تان پێ نه‌چوو!!

ئه‌مه پاستى و دروستى ژيانى دونه‌ییه له‌چاو قیامه‌تدا. که‌کاتى بۆ مرقۆبايه‌تى پوون ده‌بێته‌وه که جگه له‌ژيانى دونه‌یای کاتى و که‌م و کورت و پڕ له‌ کێشه‌و چه‌رمه‌سه‌رى ، دونه‌یایه‌کى تری پڕ له‌شادی و کامه‌رانى وه‌تاهه‌تایى هه‌یه، که‌ئهمان به‌ده‌ستیان هه‌ناوه‌و فه‌رامۆشیان نه‌کریوه‌وه وه‌ولیان بۆ دلاوه، له‌بازرگانه‌یه‌کى قازانکراوى سه‌ت ده‌رسه‌تدا به‌ده‌ستیان هه‌ناوه ، له‌به‌رامبه‌ر ژيانى دونه‌یای کال و کرج و کورتدا. هه‌موو مرقۆبیک له‌م دونه‌یایه‌دا فرۆشیاره...

نرخى فرۆشته‌که به‌هه‌شته...

پێغه‌مبه‌رى ﷺ ده‌فه‌رمێت: (كل الناس يغلو فبائع نفسه، فمعتقها او موبقها) واته‌: هه‌موو مرقۆبیک که‌پۆژ ده‌کاته‌وه فرۆشیارى ده‌رونى خۆیه‌تى ، یان بزگارى ده‌کات یاخود توشى هه‌لاك و تیاچوونى ده‌کات.^۱

خوای گه‌وره ده‌فه‌رموێت: (إِنَّ اللَّهَ اشْتَرَى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ أَنْفُسَهُمْ وَأَمْوَالَهُمْ بِأَنْ لَهُمُ الْجَنَّةُ يُقَاتِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَغَدَا عَلَيْهِ حَقٌّ فِي الثَّوْرَةِ وَالْإِنجِيلِ وَالْقُرْآنِ وَمَنْ أَوْفَى بِعَهْدِهِ مِنَ اللَّهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذِي بَايَعْتُمْ بِهِ وَذَلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ... التوبة: ۱۱۱) واته‌: خوای گه‌وره مال و گیانی له‌ باوه‌رداران کړیوه به‌وه‌ی که به‌هه‌شت بۆ ئه‌وانه‌و به‌شیانه، ئه‌و بپو‌اداران‌ه‌ی که له‌ پێناو خودادا ده‌جه‌نگن و کوشنار ده‌که‌ن ، ده‌کوژن و ده‌کوژرێن. ئه‌وه به‌لێنى "کړینی به‌هه‌شته" به‌یمان و به‌لێنى پاستی خودایه

^۱ - (امام نووی) له‌ رافه‌ی نعم فه‌رموده‌یه‌دا ده‌لێت : واتای نعم فه‌رموده‌یه‌ ئه‌وه‌یه که هه‌موو مرقۆبیک هه‌ول ده‌دات به‌ ده‌رونى خۆی. هه‌یه ده‌یفرو‌شین به‌خوای گه‌وره به‌ ملکه‌چى و خواپهرستى کردن ، نه‌وا ده‌رونى بزگاره‌کات له‌سزای خوای گه‌وره. وهه‌میشه به‌شه‌پان ده‌یفرو‌شیت به‌ شوێن که‌وتن و ملکه‌چى کردن بۆی نه‌وا ده‌رونى به‌هه‌لاک ده‌بات وه‌ترشى سزای خودای ده‌کات(شرح مسلم).

بویان نهانته له کتیبه پیروزه کانی "تورات وینجیل وقورئان" یشدا باس کراوه و دوپات کراوه ته وه ، جا کئی هه یه هینده ی خدا به وه فاو به شه مک بیت له جی به جی کردنی به لینه کانی. که واته مژده تان لیبت به و مامه له کرین و فروشتنه تان، به راستی هه نه وه به بردنه وه و قازانج و سه رفرازی هه میشه یی.

جا شه به که م گری به سه له فرخی نه و بازگانیه که کالاکه به هه شه. جا نه ی بی پاره و سامانه کان فریا که ون و یازگانی بکن و شه هه له ده دست مه دن. وه نه که ر که سیک توانای به ستنی شه م گری به ستنی نه بوو ، نه واهه لیک و گری به ستنکی تریش هه یه بق که سانیك بیه ویت به هه شتی به رین بکریت ، شه و شه م بازگانیه ی تر بکات،: (الْقَائِمُونَ الْعَابِدُونَ الْخَائِدُونَ السَّائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْآمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللَّهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ... التوبة: ۱۱۲) واته: ته به کاران و خواپه رستان و سوپاس گوزه ران و که یزکان "که بیرده خاته کار بق ناسبنی خودا" سوژده به ران و کپنوش به ران ، فهران که ران به چاکه و پزگران له خراپه ، پاریزه رانی سنووری خودا، پاشان مژده بیه خشه به بهواداران.

هه روه ها ده فهرمویت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا هَلْ أَدُلُّكُمْ عَلَىٰ نَجَاتٍ يُصْحِبُكُمْ مِّنْ عَذَابِ آلِیم * تَزْبُحُونَ بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُجَاهِلُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِن كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ... الصف: ۱۰-۱۱) واته: شه ی باوه پداران بازگانیه کتان بق ده دست نیشان بکه م که پزگارتان کات له سزاویشکی گه وره ، باوه پیهینن به خوداو پیغه مبه ره که ی ، وه نی بکوشن به مال و سامان و گیان و دهر و نشان له پیتاوی خوای گه وره دا. وه شه مه چاکترو باشتره بۆتان گه ر نیوه بزنان.^۱

^۱ - نهمش هشت ۸* جوزی تره له نهخت (نقد) بق کرین و به ده دست هینای به هشت.

^۲ - وه "نی کوشان له پیتا و خودا" ده کاته نهختی "پاره ی شه م بازگانی کردن و کرینی کالای خودا که به هه شه.

۵۲ و ۵۴ - تاوان نىعمەتە بەردەستىيەكان لەناو دەبات و نىعمەتە بەردەوامەكانىش رادەگرێت:

خوای گەرە نىعمەتى رۆرە بەسەر بەندەكانى يەو بەردەوامى پێ دەدات. جا تاوان و تاوانكارى دەبێتە ماى يە لەدەست دانى نىعمەتە بەردەستەكان و پراگرتنى نىعمەتە بەردەوامەكان. خوای گەرە بۆ هەموو شتێك هۆكارى سازاندووە بۆ بەدەست خستنى، وە هۆكارێكىش داناوە بۆ لەكارخستنى. جا بەردەوامى نىعمەتەكان بەهەموو جۆرەكانى يەو بەندە بەملكەچى و گۆپراپەلى و خواپەرسى بۆ خوای گەرە و مېهرەبان. وە هۆكارى لەدەست چوون و نەمان و پراگرتنى نىعمەتەكان بەندە بەسەرکەشى و سەرپېچى و ياخى بوون و تاوانكارى و لادان لەبەرىنامەى خودا.

لە پاستیدا جێگەى سەرسوپمانە كە مەزۆ هەست بەم پاستى يەدەكات و وەك مېژووش بىستورىيەتى كە هۆكارى لەدەست دانى نىعمەتەكانە، كەچى سەرەپاى ئەمانەش هەر سوورە لەسەرپېچى و سەرکەشى و ياخى بوون لەخوداى گەرە هەروەك بێتى بۆ ئەم لەم ياسابە جياكارى كرەو و ئەم ناگرێتەو و تايبەتە بەخەلكى ترەو. كە ئەمەش ئەوپەى بى عەقلى و ستەمكارى يە مەزۆ لەدەرونى خۆى دەكات.

۵۵ - تاوان ماىيەى دوورخستەوێ پشەتوانى فریشتەى:

خوای گەرە مەزۆكانى بەهرەمەند كړدووە بە پشەتوانى كړدننى فریشتەكان لێى، بەتايبەتى فریشتەيەك كە هەميشە پىنمايى كارو هاوێ و بۆستە بۆى و نزیكترین كەسە لێرەى لەلایەن خوای مېهرەبانەو تەرخان كرەو بۆى لەبەرامبەر خراپترین وزیان بەخشتەى كەس بۆى كە شىتە هاوێ كە يەتى كە لەلایەن شەيتانى نەفرەتى كەرەو تەرخان كرەو بۆ سەرلى شىواندننى.

جا هەركاتى كە مەزۆ تاوان و سەرپېچى بكات ئەو ئەو فریشتەى لێى دوور دەكەوێتەو، بەم دووركەوتنەو يەش كەرەترين پشت و پەنا لەدەست دەدات.

ابن القيم الجوزی

تەنەت دەلەن لە "ئەشەر" ك داهاتوو: بە ئەحجام دانى درۆيه كى بچوك مەوداو ماوه يە كى زۆر دوور دەكهوتتەوه لىتى بەهۆى ناخۆشى بۆن و يەرامى ئەو درۆيه وه .

جا ئەمە بەهۆى تەنەا درۆيه كى بچوك وه بىت، ئەى ئەگەر تەوانى گەوره تر ئەحجام بدات چى؟

و پىترىك لە سەلەف دەلەن: ئەگەر تەوانىكى نىزىزى ئەحجام درا، ئەوا ئەهەلەتا زەوى ھاوار دەكات و دەقىزىنەت، وە فرىشتەكانىش بەرەو خەوى گەوره هەلەن گەيى و ئەو تەوانە دەكەن كە بىنەيان.

مەروەها پىترىكى تر لە سەلەف دەلەت: كاتىك مەزۆ پۆز دەكاتەوه، فرىشتەكو شەيتانەكە لىتى نەزىك دەبنەوه، جا ئەگەر دەستى كرد بە سوپاس گوزارى و ناوھىنان و يادكردنەوى خودا، ئەوا شەيتانەكە بە دوور دەنەت و پەوى دەنەت. بەلام ئەگەر بە پىچەوانەره بوو، ئەوا فرىشتەكە هەلەت شەيتانەكە لىتى نەزىك دەبىتەوه.

جا ئەگەر خەوپەرست بىت ئەوا بەردەوام ئەو فرىشتەيە لىتى نەزىك دەبىتەوه تا دەبىتە دۆستى مەمىشەيى و بەردەوام فەرمانى چاكە و چاكە خەوزى پى دەكات لە دونىاو لەكاتى مەردن و ناوگىرو قىامەتەشدا. ئەو ئەوا خەوى گەوره دەفەرمەيت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمْ بِالْحَشَىٰ أَلَيْسَ كُنتُمْ تُوعَدُونَ * نَحْنُ أَوْلَىٰ بِكُم فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدْعُونَ... فصلت: ۳۰-۳۱) واتە: ئەوانەى ووتيان "الله" خەوامانەوه لەسەر ئەو شاپىنگايە سەقامگىر بوون ئەوا لەسەر مەگدا دەستە دەستە فرىشتە دادەبەزن بۆلايان و پىيان دەلەن: هىچ ترستان نەبىت لە داهاتوودا هىچ غەم و پەژارەيەكتان نەبىت بۆ پابردوو. مژدەتان لىبىت بەو بەهەشتەى خوا بەلەت پى داون. خەوى گەوره فرىشتەكان دەفەرموون: ئىمە يارو ياوهرو پشتىوانتانين لە دونىاو قىامەتدا، وە مژدەى بەهەشتان لىبىت كە تىيدا مەرجى دل و دەرونتان ئارەزووى دەكات بۆتان ئامادەيە.

به‌م شیوه‌یه فریشته‌کان به‌گشتی فریشته تاییه‌ته‌که‌شی پشت وپه‌نای ده‌که‌ن وده‌ی چه‌سپینن و پشتگیری ده‌که‌ن.

خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلَائِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبَّتُوا الَّذِينَ آمَنُوا.. النفال: ۱۲) واته: خوای گه‌وره وه‌حی نارد ق فریشته‌کان که‌من یاروپاوه‌رتانم ئیوه‌ش دلی بپواداران پابه‌ند ودابه‌زینن.

وه‌فریشته‌که له‌سه‌ره‌مه‌رگا پپی ده‌لئیت: مه‌ترسه ناپه‌حه‌ت مه‌به مه‌ژده‌ت لیبت... ده‌یچه‌سپینیت وپشتگیری ده‌کات به‌ووشه‌و ده‌ریپینی جوان وپه‌وان له‌دونیاو سه‌ره‌مه‌رگ و له‌ناوگۆریش له‌کاتی پرسپیارکردنیدا. هیچ که‌سێک نی یه‌ وه‌ک ئه‌و فریشته‌یه دلسۆزو خه‌م خۆری ئه‌و مرۆفه‌ بیت که‌مه‌میشه پشت وپه‌نایه‌تی له‌نوستن وپه‌ناگابوون وژیان وپۆیشتن وه‌اتن وکاروته‌نهادا وه‌به‌رده‌وام به‌رگری لی ده‌کات وده‌جه‌نگیت له‌دژی شه‌یتانه‌کاندا، وه‌هاوکاری خپروچاکه‌ی ده‌کات.

مه‌روه‌کو له‌ (ئه‌ئه‌ر) دا هاتوه‌ به‌ "مرفوع موقوف": (إِنَّ لِلْمَلِكِ بِقَلْبِ ابْنِ آدَمَ لَمَّةً وَلِلشَّيْطَانِ لَمَّةٌ فَلَمَّةُ الْمَلِكِ إِحْسَادٌ بِالْخَيْرِ وَتَصْدِيقٌ بِالْوَعْدِ، وَلَمَّةُ الشَّيْطَانِ إِهْوَادٌ بِالْشَّرِّ وَتَكْذِيبٌ بِالْحَقِّ). 'واته: مه‌ریه‌که له‌فریشته‌و شه‌یتانه‌کان شت ده‌خه‌نه دلی مرۆفه‌که‌وه، جا ئه‌وه‌ی فریشته‌که پالېشتیه بۆ چاکه‌و چاکه‌خوایی وپه‌راست زانینه بۆ قیامه‌ت، به‌لام ئه‌وه‌ی شه‌یتان پالېشتیه بۆ خراپه‌و خراپه‌ خوایی به‌راست نه‌زانینی حه‌ق وپاستی یه‌.

وه‌هینده ئه‌و فریشته‌یه له‌مرۆفه‌وه نزیك ده‌بیته‌وه ته‌نانه‌ت له‌سه‌ر زاری مرۆفه‌که‌وه فسه‌ی چاکه‌و چاکه‌ خوایی ده‌رده‌بریت و وه‌وتیه‌ی راست وحه‌ق بیژی ده‌خاته سه‌رزاری مرۆفه‌که‌. به‌هه‌مان شیوه‌ گه‌ر که‌سه‌که شه‌یتانه‌که دۆستی بیت نه‌وساته له‌سه‌ر زاریه‌وه ووشه‌ی ناشرین وناپه‌وا ده‌رده‌بریت وه‌انی خراپه‌خوایی ده‌دات.

۱ - نهم فرموده‌یه (حسن): (ترمذی: ۲۹۸۸) گێڕاوه‌یه‌وه ده‌لئیت نهم فرموده‌یه (حسن غریب) وه‌ نازانین نهم (مرفوعه) یان ته‌نها له‌فرموده‌ی.....

ابن القيم الجوزی

تهنانات ئەم پاستی یە خودی کەسەکان هەستی پێ دەکەن هەروەکو
لەفرمودەیە کدا هاتوو: (إِنَّ السَّكِينَةَ تَنطَلِقُ عَلَى لِسَانِ عَمْرٍو) واتە: بە پاستی
دُنیاوی لە سەر زاری عەرەو دەردەچێت.

وەکاتی بە کێکیان ووتی پاستو دروست و چاکە خوازی دەردەبڕێت، ئەو پێریان دەپووت
ئەمە فریشتە کە خستۆتێ سەر زارت، وەکاتی ووتە و ووشەی ناپەرەوای دەبیست
دەپووت ئەو شەیتانە کە ئەم ووتانەی خستۆتێ سەر زارت، جا کاری فریشتە و
شەیتانە کە لە سەر دڵ و زاریشە.

تاوان هۆکاری دوورکەوتنەوەی فریشتە و دوستانە گەیهێتی

ئەو فریشتە یە کە هەمیشە پشتگیری دەکرد و هاوکاری دەکرد و دژایەتی نەکردە کانی
دەکرد بە هۆی تاوانە و لێی دوور دەکەوێتە وەو هەلدێت، وە لە هەمان کاتدا شەیتانە کە ی
لێ نزیک دەبێتە وەو بەرەو هەلدێری دەبات.

تهنانات ئەو فریشتە یە زۆر جار ئەگەر کە سێک شتی ناشیرینی پێی بلێت ئەو وە ئەم
دەداتە وە و بەرگری لێ دەکات. هەروەکو ئەم فرمودەیە دا هاتوو: (اِخْتَصِم بَيْنَ
يَدَيِ النَّبِيِّ ﷺ رَجُلَانِ فَعَجَلَ أَحَدُهُمَا بِسَبِّ الْآخَرِ، وَهُوَ سَاكِتٌ، فَتَكَلَّمَ بِكَلِمَةٍ يَرُدُّ بِهَا
عَلَى صَاحِبِهِ، فَقَامَ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَا رَدَدْتَ عَلَيْهِ بَعْضَ قَوْلِهِ قُمْتَ،
فَقَالَ ﷺ: كَانَ الْمَلِكُ يَنْفَعُ عَنْكَ، فَلَمَّا رَدَدْتَ عَلَيْهِ جَاءَ الشَّيْطَانُ فَلَمْ أَكُنْ لِأَجْلَسِ.)
واتە: دوو پیاو لە بەردەم پێغەمبەر بوو بە ناخۆشیان، یە کێکیان جووینی ناشیرینی
بەوی تردا، بەلام ئەو بێ دەنگ بوو، بەلام دواتر وەلامی دایە وە. پێغەمبەر ﷺ بە کەسەر
هەستا. دواتر لێی پرسى ووتی ئەو پێغەمبەر هەرچەندە ئەو قسەى بە من ووت تۆ
هەلنەستایت، بەلام کاتێک من وەلام دایە وە تۆ هەستایت. پێغەمبەر ﷺ فرمودی:

^۱ - ئەم فرمودەیە (حسن)ە، (أبو داود: ۴۸۹۶) گێڕاوەتیوە.

فریشتەیه‌ك به‌رگری لى ده‌كردیت به‌لام كاتيك وه‌لامت دایه‌وه ئیتر شه‌یتان هات ،منیش له‌شوینى وادا داناښم.

ته‌نانه‌ت له‌كاتی پارانیه‌وه و نزاكردن بۆ بڕایه‌كت به‌ته‌یتی فریشته‌كه "نامین" ده‌كات ،وه‌ده‌لێت: (لك بمثله^١...واته تۆش هه‌روه‌ها) . وه‌هه‌روه‌ها له‌كاتی خۆپندنى سوره‌تى (الفاتحه) دا ئه‌و فریشته‌یه "نامین" ده‌كات.^٢ وه‌كاتيك كه كه‌سیكى باوه‌ردار ئاوانێك ته‌نجام ده‌دات فریشته‌كان به‌تایبه‌تى هه‌لگرانى عه‌رشى مه‌زن بۆى ده‌پاڤینه‌وه وداواى لى خۆش بوونی بۆ ده‌كهن.^٣

هه‌روه‌ها ئه‌گه‌ر مرقه‌ به‌ده‌ست نوێزه‌وه بنویت ،ئه‌وا فریشته‌كه له‌ته‌نیشیه‌وه ده‌بێت ، وه‌ده‌پیارێزێت هاوكارى ده‌كات و سه‌رى ده‌خات و له‌هه‌له‌تى ناحه‌زان ده‌پیارێزێت ، بگه‌ر وه‌ك درواستیه‌ك ومیوانیكى ئازیزی وایه . وه‌ئه‌گه‌ر پێزگرتنى میوان یه‌كێك بێت له پێداویستى یه‌كێكى باوه‌ردارى ، ئه‌وا پیزنان وخزمه‌ت كردنى ئازیزترین ویه‌زیزترین میوان ئه‌بێ چى بێت؟..

^١ - ئهم له‌رموده‌یه (صحیح)ه، (مسلم: ٥٢/١٧ نووی)و(أبو داود: ١٥٣٤) گێڕاوه‌ئێمه‌وه.

^٢ - ئهم له‌رموده‌یه (صحیح)ه، (بخاری: ٧٨٠)و(مسلم: ١٣٢/١٤) گێڕاوه‌ئێمه‌وه.

^٣ - ئهم لایه‌ته‌ ئامازه‌ بۆ ئه‌و راستی یه‌ ده‌كات كه ده‌فهرمه‌ت: (أَلَيْسَ بِخَلْقِ الْفَرَسِ وَمَنْ خَوْلَهُ يُسَخَّرُونَ لِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْتُونَ بِهِ وَيَسْتَفْرِغُونَ إِلَيْهِنَّ آمْنًا رَبًّا وَيَسْمَعُ كُلُّ شَيْءٍ رَّحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْحَجِيمِ * رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتٍ عَدْنٍ فِيهَا يُغْنَوْنَ عَنْهُمْ كُلُّ شَيْءٍ وَمِنْ مَلْجَأٍ مِنْ أَيْمَانِهِمْ وَأُزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَرِيبُ الْكَرِيمُ * وَقِهِمُ السَّيْئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيْئَاتِ يَرُدُّ فَقْدَ رَحْمَتِكَ وَذَلِكَ جُزْءُ الْقَاضِيَةِ... غافر: ٧-٩) واته: فریشته‌كان هه‌لگری عه‌رش و ته‌خفی خراى گه‌وره ، وه‌ئهو فریشتانه‌ی به‌ده‌وری عه‌رشدا ده‌سوڕێنه‌وه، هه‌میشه‌ سوپاس گوژاری خودا ده‌كهن و باوه‌ری ته‌مویان به‌ خودا هه‌یه . وه‌داواى لى خۆش بوون ده‌كهن بۆ باوه‌رداران و ده‌لێن: په‌روه‌ر دگا‌ر په‌حمه‌ت ومه‌هرى تۆ ،زانست وزانیاری تۆ هه‌موو شتیكى پێی گه‌رتوه‌ئێمه‌وه . كه‌واو بو خۆشیه‌ له‌ وانه‌ی ته‌ویه‌یان كردوووه‌ پاشه‌گه‌ز بوونه‌ئێمه‌وه شویى به‌نامه‌كه‌ت كه‌موتوون ، وه‌له‌ ناگه‌رى دۆزه‌خ یان پارێزه . په‌روه‌ر دگا‌را یان خه‌ره‌ ئه‌و باخ ویاخه‌نى به‌هه‌شتی عه‌ده‌ئێمه‌وه كه‌ به‌لێت پێی داو و هاوێی له‌گه‌ل ئه‌و كه‌سانه‌ی كه‌ خوائاس وچاكن، له‌هاوك ودايك وهاوسه‌رو نه‌وه‌كایان به‌رامه‌تى به‌ته‌نها هه‌ر تۆ خاوه‌ن بالاده‌ست وتوانیت.

جا ئەگەر هاتوو ئەو مەژووە نازاری ئەو ئەو میوانە نازیزەیی نا بەتاوانکاری و سەرپێچی ، ئەو فریشتە میوانە کە گلهیی و گازندە لە لای خواي گەرە دەکات و دەلیت: خودا پاداشت نەداتەو ، وەبەپێچەوانەو ئەگەر هاتوو بە خواپەرستی و ملکەچ بوون بۆ خودا پێژت لی گرت، ئەو لەخودا دەپارێتەو و نزات بۆ دەکات.

ئەنەت پێرێک لە هارەلان و وتویانە: ئێو فریشتەتان لەگەڵ دابە هیچ کاتێک لیتان دوور ناکەوێتەو، جا پێزیان لی بنێن و شەرمیان لی بکەن.

و ئەمە واتای ئەو نایەتە پێرێکە کە دەفرمێت: (وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَافِظِينَ * كَرَامًا كَاتِبِينَ * يَكْتُبُونَ مَا تَعْمَلُونَ... الانفطار: ۱۰-۱۲) واتە: ئێو چاودێریتان لەسەر دانراو. لە فریشتە بەپێزە تۆمارکارەکان. هەرچی کارێک ئەنجام بدەن ئەوان لای خۆیان تۆما ری دەکەن وە ئاگاداری مەموو کارو گوفتاریکتان.

وانە شەرم لەو پارێزگەر بەپێزانە بکەن ، وەبەکردهوی ناشایستە ئاڕەحەتیا ن مەکەن کە ئەنەت حەزناکەن کەسی وەکو خۆتان ببینێت. واتە ئەگەر مەژو بەببینی ئاوانکاری دەبێت ، بەهەمان شێوە فریشتەکانیش بەببینی ئاوانکاری نازاریان پێ دەکات و ئاڕەحەت دەبن.

۵۶- ئاوان هیئەرو پاکێشەری گەرەسەکانی ئەناوچووئی مەژو ئ لە دۆنیای قیامەتدا: ئاوان خۆی لەخۆیدا نەخۆشی بەکی کوشندە بە گەر بیتوو بەتەلوی توشی مەژو بیت. هەرەو کۆ چۆن جەستە بەخۆراکی باش و چاک بەمێزدەبێت ، وە لە پێگی دەرەچەو لەسەر جەم پاشەپۆیە زیانبەخشەکان دەریازی دەبێت، جا ئەگەر ئەو دەرەچانە نەبوایە پاشەپۆ زیان بەخشەکان بەهیلاکی دەبرد.

دل بە باوەرو کرداری چاکە زیندوو دەیتەو

بەهەمان شێوەش دل پێویستی بە خۆراکی تایبەتی خۆی هەیه تا بەمێزوپارو بێت کە بریتی یە لە "باوەرو کرداری چاکە خاوی". وە لەهەمان کاتدا پێویستی بەدەرچەیک هەیه بۆ دەرزیوون لەکردهو ناشایستەکان کە بریتی یە لە "تەوبەیی نەسوح".

نه خوځشي و چاره سهر

جا "نقوى" ناوېكه بڼه رسى كار هره كى په كه (باوه پرو كردارى چا كه وته وپه ي نه سوح) وه له پيك مېنه ره كاني ته قوان. جا هره يه كه له م سى بڼه مايه لاوازيو و كه مى كرد، نه وا كزى و كه م و كورنى پرو ده كاته ته قواى نه و كه سه. جا تاوان و تاوانكارى دژته قوايه واته پوځينه رو دژى پېكه پنه ره كانېتى. بگره هوكارى له ناوېردنى هره يه كه يانه. جا هره كاتى نه خوځشي تاوان شالوى هېنا بڼه مړوځ نه وا كرداره كاني ده شيو پيښت و ته وپه كردن پاده گرېت و ته ندروستى دل و باوه پ ده شيو پيښت.

جا پېوېسته ځومان له نه خوځشي تاوان و تاوانكارى بپارېزين تا دل وده رومان سه لامه ت ده بېت زياتر له وهى كه جه سته مان ده پارېزين، هره وه كو شاعريك ده لېت:

جسمك بالحمية خسته   مخافة من ألم ضارى

وكان اولى بك ان تحمي   من المعاصي خشية الباري

واته: تو جه سته ي ځوت ده پارېزيت   له ترسى نازريكى له ناكودا

باشتر واپه له پېشدا ځوت   له تاوان بپارېزيت له ترسى خودا

جا هره كه سېك توانى ځوى بپارېزيت به گوپراپه لى و دوور كه و تنه وه له ياساغه كاني خودا به ته وپه كردن وه به له ده ست نه دانى خپرو چا كه خولزى، نه وا دوور ده بېت له مترسى په كاني تاوان و تاوانكارى.

سزا شرعيه كاني تاوان

جا نه گره كه سېك نه م سزايانه نه يترساندو وه كارى گهرى له سهر نه بووه نه وا با فرېابى ځوى بگه وېت.

سزا شرعيه كان

سزا شرعيه كان كه خواى گوره و پېغه مېر عليه السلام دايانساوه بڼه له توله تاوانكارى و تاوانباراندا، وه كه ده ست دزى بېرېن و وه هره وها بېرېنى ده ست وپېسى پېگرو چه نه كردن و به تالان بردنى مال و سامان و كوشتن و لېدانى قامچى و له ت كردنى پېست له توله ه لېه سستى كارى ناپه وا بڼه نافرته تانى دلوتن پاك. وه به رد باران كردنى

پیاویکی زیناکه رو وهدارکاری کردنی گه نجی زیناکه رو دوورخستنه وهی بق دهره وهی ولات بق ماوهی سالتیک وهله سنی داره دانی که سیک که دهست دریزی بکاته سهر کچ یان دایک یان خوشکی... هتد له نزیکه کانی خانه واده که ی خوی یان هه لگه پانه وه دهست له نوپژه لگرتن.. هه روه ها کوشتنی نپریاز له بکه رو پیکرو... هتد. وه چه ندبنی تر له جژه کانی سزا. که به پیی لیکه و تنه وهی خراپه سزاکه ی بق داپژراوه.

جا هه تاروانیک هه لقولای سروشتی که سه که نه بیت، نه نها سزایه کی. "تعدزیر" ی هه یه. وهک خوارنه وهی خوین، یان خوارنی گزشتی مردوو... هتد، به لام نه گه هه لقولای سروشتی که سه که بوو وهک زینا نهوا سزاکه ی گه وره تره، چونکه مه ترسیدار تره له سهر به رژه وهندی گشتی.

لیره دا تماشای دانای خوی گه وره بکه له دهست نیشان کردنی جوری سزاکه، بق نمونه نهو نه ندای به کاره پناوه لهو تاوانه دا سزای تایبتهی به رده که ویت هه روه کو له دهست برینی دزدا هه یه، چونکه دزی خراپه یه کی گه وره یه، به لام نه گه سزادانی نهو نه ندای جهسته یه زقر گه وره تر بوو وه خراپه کانی زیاتر بوو نهوا سزاکه ده گزدریت بق هه موو جهسته ی. وهک سزای که سیک که بوه تانیک ناپهوا هه لبه ستیت بق ثافره تیکی دلوین پاک که له م تاوانه دا زمانی به کاره پناوه، خونا کریت له توله ی دا زمانی بپردریت، چونکه شوینه وارو خراپه که ی زقر زیاده له سهر که سه که، هه ریژه به بهر که وثنی سه رجه م جهسته ی به سزای لیدانی هه دیاری کراوه.

جا نه گه روترا: نهی بق له سزای که سی دلوین پیس وزیناکاردا، دلوینی نابپردریت یان ناشیوینریت؟

له وه لامدا وتراوه: له بهر چه ند لایه نیک:

یه که م: به برین یان شیواندنی دلوین شوینه واریکی زقر خراپی لی ده که ویتنه وه که گه وره تره له تاوانی زینا وهله بنپرکردنی وه چه ونه وهی ئاده میزانو به هیلاک بردنی نهو که سه دا.

نه‌خوښی و چاره‌سەر

دوره‌م: داوین و عوروت نه‌ندامیکي هه‌ستیاری داپۆشرلوی ئاده‌میزاده، به‌بیرینی یان شیواندنی ئه‌و ئامانجه ناپینکیت له‌وه‌ی خه‌لگی به‌بینینی که‌سه‌که په‌ندو عیبره‌ت وه‌ریگریت، چونکه عوروت وداوین داپۆشرلون وناپینریت.

سی‌یه‌م: ئه‌گه‌ر ده‌ستی دزیکی دیارو ناسرلو بپرډا، ئه‌وا ده‌ستیکی تری هه‌یه‌ که ده‌توانیت کاری پی‌بکات، به‌لام داوین و عوروت ته‌ن‌ها په‌ک دانه‌یه به‌بیرینی هه‌چی تر نی‌یه‌ کاری ئه‌وه بکاته‌وه.

چواره‌م: چیتۆخوښی زینا هه‌موو جه‌سته‌ی گرتۆته‌وه، جا پتیویسته هه‌موو جه‌سته سزا بدریت نه‌ک ته‌ن‌ها په‌ک نه‌ندام له‌له‌ش.

جا سزای خوای گه‌وره به‌جوانترین و پوختترین شیواز داپۆشرلوه که‌به‌رژه‌وه‌ندی هه‌موو لایه‌ک ده‌پاریزیت.

پوخته‌ی مه‌به‌ست:

تاوان و تاوانکاری سزای له‌تۆله‌دا ده‌دریت جا سزای شه‌رعی بیت یان قه‌ده‌ری، یان هه‌ردووکیان پینکه‌وه، یاخود خوای گه‌وره به‌هۆی نه‌وپه‌کردن وچاکه‌کاریه‌وه لێیان خوښ ده‌بیت.

جۆره‌کانی سزا

سزای تاوانه‌کان دوو جۆرن:

سزا شه‌رعیه‌کان و قه‌ده‌ریه‌کان...

ئه‌گه‌ر سزا شه‌رعیه‌کان ئه‌هه‌نجام دران به‌سه‌رتاوانباردا، ئه‌وا سزا قه‌ده‌ریه‌کان هه‌له‌گیریت و نامینیت یاخود سوک ده‌بیت، چونکه که‌م جار خوای گه‌وره هه‌ردوو جۆری سزاکه ده‌سه‌پینیت به‌سه‌ر به‌نده‌کانی. ئه‌ویش له‌حاله‌تیکدا به‌که‌سی تاوانبار شایسته‌ی هه‌ردوو جۆره‌که بیت. جا هه‌رکاتیک به‌ریه‌ست هه‌بوو له‌به‌ده‌م جی به‌جی کردنی سزاشه‌رعیه‌کاندا، له‌وکاته‌دا سزاقه‌ده‌ریه‌کان دیته‌ کایه‌وه‌و دوور نی‌یه‌ سه‌ختر بیت له‌وی تریان یان سوکتریت، به‌لام خاسیه‌تی سزا قه‌ده‌ریه‌کان ئه‌وه‌یه که گشتی

یہ وہ مووان دہ گریٹھوہ، بہ پیچہ وانہی سزا شرعیہ کان تاییہ تہ بہ کسی تاوانبارہ وہ، چونکہ خوی گہورہ بہ سزا قہدہریہ کان ہمووان سزادہ دات۔
 بہ لام سزا قہدہریہ کان: نہوا توشی ناک وکڑمہل دہ بیٹ بہ تاییہ تی وگشتیش، چونکہ
 ہرکاتی تاوانکاری وسہرپیچی بہ نہینی نہجام درلو ناشکرا نہکرا، نہوا زیان
 وزہری تہنا بق نہجامدہرہ کی دہ بیٹ، بہ لام نہگہر ہاتو تاوانکاری وسہرپیچی
 ناشکراکراو خہلکی بہ گشتی پیگریبان لی نہکرد نہوا دور نی بہ ہرہ موویان توشی
 سزای خودای گہورہ بہن۔

جوڑہ گانی سزا شرعیہ کان

ہرہ کو پیشتر پوونمان کردہ وہ کہ سزا شرعیہ کان خوی گہورہ لہ بہ رامبر پادہی
 زیان و مفسدہ دی تاوانکاریہ ک دایناوہ کہ برین لہ سی جوڑ: (لہ سی دارہ دان، برین
 ، دارکاری) ^۱۔

لہ سی دارہ دان: بق دئی تاوانی "کفرہ" کہ تاین تیک دہ دات موہ زینا و نیریازی بہ کہ
 وہ چہ تیک دہ دات۔ ^۲

(امام احمد) دہ لیت: لہ دوی کوشتن من تاوانیکی بہ گہورہ تر نازانم جگہ لہ داوین
 پیسی "زینا" وہ بہ لگہی لہ سہر نہم ووتہ یہ فہرموودہی (عبداللہ بن مسعود رضی اللہ عنہ)،
 کہ لہ پیغہ مہری پرسبہ: (یا رسول اللہ ای الذنب اعظم؟ قال رضی اللہ عنہ: ان تجعل لله ندا
 وهو خلقك، قال: قلت: ثم ای؟ قال رضی اللہ عنہ: ان تقتل ولدك مخافة ان يحطم معك. قال:
 قلت: ثم ای؟ قال رضی اللہ عنہ: ان تزني بحليلة جارك.) ^۳ واتہ: نہی پیغہ مہر رضی اللہ عنہ کام تاوان بہ

^۱ - نہم سزایہ بق تاوانہ گہورہ کانہ، بہ لام بق بچو کہ کان تہنا سرزہشت کردہ بہتی حالتی
 تاوانبارہ کی۔

^۲ - دیارہ ہموو کالریکیش لہ نیلامدا نا کوڑریت، چونکہ کالر جوڑی ہیہ۔ تہنا شہر کمریان
 دہ کوڑریت کہر گرو شہر کردہ لہ رامبر نیلامدا، چونکہ کالرمان ہیہ "مسلم" یہ
 وہ ہیہ "متحالف"۔ "ورگتر"

^۳ - نہم فہرموودہی (صحیح) ہ، (بخاری: ۴۴۷۷) و (مسلم: ۸۳/۲) نوی گیریویہیہ۔

نه خوښی و چاره‌سەر

گه‌وره‌ترین تاوان ده‌ژمیردیت؟ فهرمووی: شه‌ریك وهاوه‌ل بۆ خودا بریاردان. دیسان ووتی چیتەر؟ پیغه‌مبەر ﷺ فهرمووی: كوشتنی منداڵه‌كه‌ت له‌ ترسی برسیتی دا. دیسان ووتی چیتەر؟ پیغه‌مبەر ﷺ فهرمووی: زینا یكه‌یت له‌گه‌ل هاوسه‌روحه‌لالی دراوسی كه‌تدا.

وه‌خوای گه‌وره‌ وه‌ك پشت راست كردنه‌وه‌ی نه‌مه‌ ده‌فهرمیت: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ۶۸) واته‌: مه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی له‌ په‌رستندا هاوبه‌شی بۆ خودا بریارنا‌ده‌ن ، وه‌كه‌سیش به‌ناحه‌ق ناكوژن كه‌ خودا كوشتنی هه‌رام كرده‌وه‌زینا ناكه‌ن، به‌لام نه‌وانه‌ی نه‌م كاره‌ خراپانه‌ نه‌ج‌ام بدات نه‌وا تو‌شی سزاو نازارو پیسوا‌ی ده‌بیت.

گه‌وره‌ترین تاوانه‌ گه‌وره‌كان

پیغه‌مبەر ﷺ له‌سه‌ر نه‌و په‌رسپاره‌ی لی‌ كرا جو‌ره‌كانی تاوانه‌گه‌وره‌كانی خسته‌ پروو كه‌به‌م شیوه‌یه‌: _

گه‌وره‌ترین جو‌ری شه‌یه‌ك: بریتی به‌ له‌ هاوبه‌ش وهاوتایه‌ك بۆ خودا بریارده‌یت.
گه‌وره‌ترین جو‌ری كه‌وشتن: بریتی به‌ له‌كوشتنی منداڵه‌كه‌ت له‌ترسی برسیتیدا، كه‌هاوبه‌شت بیت له‌خواردن و‌خواردنه‌وه‌.
گه‌وره‌ترین جو‌ری زینا: بریتی به‌ له‌زیناكردن به‌هاوسه‌روحه‌لالی درلوسیكه‌ت.

اسام نرو‌ی ده‌لت: لعم‌ فهرموده‌مه‌دا ده‌ست نیشانی تاوانه‌ گه‌وره‌كان ده‌كه‌ت كه‌بریتی له‌: هاره‌ل و شه‌ریك بۆ خودا بریاردان، مه‌روه‌ها كوشتی به‌ناحه‌ق.

به‌لام جگه‌ له‌شه‌ریك پیلدا كردن و كوشتنی ناحق، نیو‌ چ‌ی تر هه‌مه‌ له‌زیناو نیربازی ، ریا خواردن "سو" وه‌نازاردانی دایك و‌باوك، جادو‌گه‌ری ،بو‌هه‌ن كردن به‌كه‌چانی داو‌ین پاك، هه‌له‌هه‌ن له‌مه‌ره‌كانی جه‌نگ، وه‌جو‌ره‌كانی تر له‌تاوانه‌ گه‌وره‌كان ، نه‌وا به‌یتی جو‌ر و‌نیزه‌و له‌ندازه‌ وه‌زكاری تاوانه‌كه‌میان حوكم و‌پاسای تایم‌تی خۆیاتیان هه‌یه‌، وه‌كالتیك به‌مانه‌ ده‌وتریت تاوانه‌ گه‌وره‌كان مه‌به‌ست لێره‌دا وه‌ك نه‌وه‌یه‌ بلتیت له‌مه‌رامبه‌ر نه‌مه‌دا (كارو‌ چاكه‌ گه‌وره‌كان)هه‌یه‌، بۆیه‌ ده‌وتریت تاوانه‌ گه‌وره‌كان... والله‌ اعلم. (شرح مسلم: ۸۴/۲).

ابن القيم الجوزی

واته زینا کردن جوری هیه ، جا زینا کردن له گه‌ل ئافره‌تیکدا که هاوسه رومبیدی مه‌بیت زۆر گه‌وره‌تره له کچیک و ئافره‌تیک که هاوسه‌ری نه‌بیت، چونکه به‌نه‌جامدانی ئه‌م کاره سو خیانه‌ت له هه‌لای که سیک ده‌که‌یت و سه‌رجیکه‌ی ده‌شیوینیت وه‌هه‌رچه‌نده وه‌چه‌و نه‌وه‌ی تیکه‌ل و ده‌شیوینیت. جا زینا کردن له گه‌ل ئافره‌ت و هاوسه‌ری دراوسی که تدا زۆر مه‌ترسیدارتره گه‌وره‌تره له لای خوای گه‌وره له گه‌ل زینا کردن له گه‌ل سه‌د ئافره‌تی بی می‌رد دا ، چونکه هه‌ریه‌وه‌ی که می‌رده‌که‌ی دراوسیت ئیتر چه‌ندین ماف پیتیشیل ده‌که‌یت که له هه‌ره‌تاوانه گه‌وره‌کانه. وه‌پیتفه‌مبه‌ری خودا ﷺ ده‌فرمیت: (لا یدخل الجنة من لا یامن جاهد بوائقه).^۱ واته: ناچیت به‌هه‌شته‌وه نه‌وه‌ی دراوسی که‌ی له‌شه‌پو خراپه‌ی ئه‌مین نه‌بیت.

جا به‌نه‌ندازه‌ی دووری و فزیکه‌ی که سه‌کان پێژه تاوانکاریه‌که گه‌وره‌تره‌بیت وه. بۆ نمونه: ئه‌گه‌ر زینا بکه‌یت به‌رامبه‌ر دراوسی که‌ت، ئه‌گه‌ر خزم و که‌ست بن شه‌وا زیاتر له‌پێژه‌ی تاوانه‌که زیاد ده‌کات له‌پیتیشیل کردنی مافی تر...

جا ئه‌گه‌ر "می‌ردی ئافره‌ته‌که" دراوسیتانه‌و زینات کردوه له‌گه‌لی له مال ده‌رچووینیت یان بۆ شاریک چووینیت بۆ "نوێژ ، خویننه‌وه‌و وه‌رگرتنی زانست ، کار ، جیهاد" شه‌وا تاوانه‌که زیاتر ده‌بیت. نه‌نانه‌ت ئه‌گه‌ر زینا له‌گه‌ل خیزانی تیکر شه‌ریکدا بکه‌یت که له پیتا و خودادا تی ده‌کۆشیت ، شه‌وا له‌قیامه‌تدا به‌تیکر شه‌ره‌که ده‌وتریت: (خذ من حسناته ماشئت. قال النبی: فما ظنکم؟)^۲ واته: به‌ئاره‌زووی خۆت له‌خیر و چاکه‌کانی به‌ره چه‌ندت ده‌ته‌وی. وه‌پیتفه‌مبه‌ر سه‌رمووی: ئایا پیتان وایه هه‌چی بۆ جی ده‌هیلیت؟ واته: ئایا گومان ده‌به‌ن له‌وکاته‌دا باوک خواخوایه‌تی مافیکی له‌لای

^۱ - ئه‌م له‌رموده‌یه (صحیح) ه، (مسلم: ۲/۲۰ نووی) گێڕاوه‌تیوه له‌له‌رموده‌ی (ابی هریره) وه‌ (بخاری: ۶۰۱۶) به‌م جۆره گێڕاوه‌تیوه: (والله لا یؤمن ، والله لا یؤمن ، هیل: من یارسول الله ﷺ: الذي لا یامن جاهد بوائقه) واته: وه‌ الله ی باوه‌ری نی یه، والله ی باوه‌ری نی یه. وویان: کی نه‌ی پتسه‌ری خودا ؟ له‌رمووی: ئه‌م کسه‌ی درواسی که‌ی له‌شری پارێزراو نه‌یت.

^۲ - ئه‌م له‌رموده‌یه (صحیح) ه، (مسلم: ۱۳/۴۶ نووی) گێڕاوه‌تیوه.

مندالە که ی بێت تا لێی وەر یگریتەوه، ئایا له و کاته ئاڕه‌مه‌تا هیچ خێرتێک بۆ کابرای زیناکەر ده‌هێلێتەوه؟ بێ گومان نه‌خێر.

جا نه‌گەر نه‌ ئاواره‌ ته‌ی زینات کرد له‌ گه‌لیدا له‌ کەس و کاری خۆت بێت، نه‌وا تاوانه‌ که زیاتر ده‌کات به‌وه‌ی که خیانت و ناپاکبێشت کرد له‌ خزم و کەس و کاره‌کەت. وه‌ نه‌ گەر که‌شی زیناکەر خێزاندار بێت، نه‌وا تاوانه‌ که زیاتر گه‌وره‌ تر ده‌بێت له‌ سه‌ری. خۆ نه‌ گەر زیناکەر به‌ ته‌مه‌ن و پیربێت، نه‌وا له‌ مه‌مووی خراپه‌ترو گه‌وره‌ تر مه‌ترسیدار تره‌. وه‌ به‌یه‌ کێک له‌و سێ کەسه‌ داده‌نرێت که‌ خوای گه‌وره‌ له‌ پۆژی قیامه‌تا ته‌ماشایان ناکات، نه‌ قسه‌یان له‌ گه‌لدا ده‌کات وه‌ نه‌ پشتیوانیان ده‌کات و سه‌زایه‌کی سه‌ختی بۆ بپارده‌دات که‌ پێغه‌مبه‌ر ده‌فه‌رمێت: (ثلاث لا یکلمهم الله یوم القیامه‌ فولا یزکیهم. قال ابو معاویه: ولا ینظر الیهم ولهم عذاب الیم: شیخ زن، یوملک کذب، وعائل مستکبر).^۱ واته‌: سێ کەس له‌ قیامه‌تا خوای گه‌وره‌ نه‌ قسه‌یان له‌ گه‌ل ده‌کات نه‌

^۱ - ئهم لهرمووده‌یه‌ (صحیح‌ه‌)، (مسلم: ۱۱۶/۲) گه‌راوێه‌تیوه‌ له‌ فهرمووده‌ی (ابی هریره‌).

وه‌ (امام نووی) ده‌لێت: قسه‌ی چاکو باشه‌یان له‌ گه‌لدا ناکات، به‌ملکو به‌زمانی ئونسو ئیز و ئوریه‌وه‌ قسه‌یان له‌ گه‌لدا ده‌کات. وه‌ جهماهوری رافه‌ کاران "جه‌ور الفس‌رین" بیان وابه‌ که‌: مه‌به‌ست له‌وه‌ی که‌ قسه‌یان له‌ گه‌لدا ناکات، واتا به‌شێوازی که‌ نافه‌یت تا سه‌رمه‌ند و دل‌ عه‌ز بن. وه‌ ووتره‌وه‌ که‌: فرشته‌کان پێشوازیان لێ ناکه‌ن و به‌خه‌ره‌تیا ناکه‌ن.

وه‌ مه‌به‌ست له‌ "ته‌ماشایان ناکات" واته‌: ڕوویان لێ ناکات، چونکه‌ ته‌ماشاکردنی عه‌رای گه‌وره‌ لهر ڕۆژه‌دا و ئای ڕژاندنی سۆز و مه‌هره‌بانی بۆیان.

وه‌ مه‌به‌ست له‌ "پێشوازیان ناکات" (زجاج) ده‌لێت: واتا سه‌پشایان ناکات. وه‌ ووتره‌وه‌: واته‌ پاکیان ناکاته‌وه‌ له‌ په‌سی و ژه‌نگی تاوانکاری.

وه‌ (قاضی عیاض) ده‌لێت: ئهمه‌ ژه‌نگی مه‌ترسی په‌ هه‌رسێکیان جه‌وره‌ تاوانێکیان ته‌مبام داوه‌ که‌ نه‌ ده‌به‌رو بیان کردایه‌، چونکه‌ دووری هه‌یه‌ له‌ ئیوان عه‌ودی خۆیان و تاوانه‌ که‌ به‌ئیندا، چونکه‌ هیچ پێوستیان پێیان نی یه‌ و یه‌ ئه‌وه‌ی ته‌مبام دانسی ئهم تاوانه‌یان نی یه‌، له‌ کاتی که‌دا پێوست به‌رو هه‌ر سێکیان زیاتر ڕوویان بکاردایه‌ت عه‌رای گه‌وره‌.

بابه‌تی "پیری زینا که‌ر" که‌ ژیری به‌ره‌و پوختی ده‌جیت و جه‌زو ئاره‌زووی که‌م ده‌یته‌وه‌ و ته‌مه‌نی به‌سه‌ر چه‌روه‌ له‌ مردن نزیک بووه‌ته‌وه‌، له‌ هه‌مان کاتدا جه‌زو ئاره‌زووی سێکسی ته‌مبگی په‌ی هه‌ل چیه‌ وه‌ک لاوێک، پاشان که‌ جه‌لالی عه‌زی هه‌یه‌ بۆ په‌نا ده‌بات بۆ ئهم کاره‌.... به‌روانه‌ شه‌رحی نووی بۆ "مسلم: ۱۱۹/۲).

پشتیوانیان دهکات "معاویه دهلیت": و نه تماشایان دهکات، و سزایه کی توندوتیژیان ههیه بریتی یه له: پیریکی زیناکه، دهسه لانداریکی درۆزنکار، ههزاریکی لووت بهرزو خۆ بهزل زان.

جا کات وشوین و بنگاش پۆلی خۆی ههیه له زیادکردنی قهبارهی تاوانه که دا. بۆ نمونه نهگه نهو تاوانکاریه له مانگی ههرا موهه زاندا بێت، یاخود لهشاری مهککهی پیروندا بێت، یا کاتیکی مهزن و پیروزی له لای خودا گهوهه بێت و هه کاتی نوێژیان گهراو قبوڵ بوونی نزا... که واته به پێی نهه ههکارانه کاریگهری زیادوکه می یان گهوههیی و بچوکی قهبارهی زیانی تاوانه که ده ده که ویت و پهله دارد که ویت. خودا پشت و په نامان بێت.

هیگمهت و دانایی له برینی دهستی دزدان

خوای گهوهه دهست برینی دزی کردوته سزایه که بۆ نهو به دکاریه و تاوانکاریه که له شیوه و دیمهنی پشیل و ماردایه که هه نازانیت چۆن و له کوێ پهیدا ده بن و کاری چه په لی خۆی نه انجام ده دات و به ره می ماند و بوون و ههول و گۆششی چه ندین سه لهی مرقه که کان به ناحق ده بات و مالی خه لکی کاو له دهکات. هه ریویه خوای گهوهه سزای داوه به برینی نهو نه دمه می که کاری دزی پی نه انجام ده دات، و سزای گۆشتن و دارکاری له م دوور خستو نه وه.

¹ - تیپی نهوه ده کرت که هه موو دزیک دهستی نابێتهوه، چونکه سیالی ئایه ته قورنانه که به (السارق والسارقة) واته سه رته ی به (الف و لام) ی معریفه دهست پی کردووه. واته که سیک که پشه ی هه می شه ی بریتیت له دزی و نه ناسرایت به م کاره چه په له. و هه دوو ییت له سه رده می گرانی و نه هه مه تی و برستی و وه یاتووی ته ولوی نه ییت له سه ر نه یام دانی نه م کاره، چونکه له سه رده می خه لیفه عومهری کوری خه تاب نه م حوکی دهست برینی دزه هه لگه را به مۆی به لار و نه وه ی بی کاری و برستی و گرانی به سه ر و لاتا. "وه رگیز"

جوړه کانی که فاره تی تاوان

خوای گوره بۆ لى خوځش بوون له تاوانه کان که فاره تی داناوه وهك بهرامبه ريك و نيه ت
سافيهك بۆ ليخوځشبوون له تاوانه کان. هه روه كو سى جوړ سزا هه په له هه موو تاوانه
گه وړه كان. به هه مان شپوه ش سى جوړه كه فاره ت هه په كه فاره ت هه په كه بريښن له
(پزگار كردن - خواردن دان - پڅو وگرتن) پزگار كردن مه به ست لى - زنگار كردنى
به نده به كه مرځيكي كړيله نازادى بكه يت وه نان دان و خواردن و به خشانده وه

به شه کانی تاوانكارى به پى كه فاره ته كه ي

خوای گوره تاوانكار به کانی كړدوه به سى به شه وه.
به شى په كه م: كه سزای هه د (الحد) ى بۆ داناوه پيويسى به كه فاره ت
نه كړدوه.
به شى دووه م: پيويسى به (هه د) نه كړدوه له برى شه وه كه فاره تی بۆ
داناوه. وه كو تاوانه کانی (چونه لای خيزان له پڅانى مانگى په مه زان) و کانی
ئيه رام پڅشين له هه ج و هه مره دا) وه كوشتنى بيمه به ست و سویند خواردن به
درځ.

وه به شى سى په م: كه نه پيويسى به كه فاره ت هه په وه نه (هه د) يش كه
شه مش ده بيه توه دوو به شه وه:

۱. شه وانه ى كه قه ده غه كړدنيان سروشتى به وه هر له سروشتى مرځ دان نه شياوه
وهك: خواردنى پيسايى و خواردنه وه ى ميز و خوین.

۲. جوړيكه مه فسه ده و خراپه كه ى كه متر بيت له ناستى شه وه ى كه پيويست به
(هه د) بكات ، وهك نه زړ كردن و ماچ كردن و بهر كه وتن ، قسه كردن - وه دزى بچوك
(دزىنى پاره ى كه م) و هاوشتوه كان.

ئەو جۆرەى كە كە فارەتى پێویستە

ئەو جۆرەى كە كە فارەتى پێویستە سى جۆرە:—

پەكەم: ئەو كارەى كە لە بنەپەتدا موباحە و پێیدراوە، بەلام دواتر لەكاتى كەدا يان دواتر بۆ ماوە يەك قەغەو حەرام كراوە. وەكو چوونە لای خیزان لەكاتى ئىحرامى حەج و پێشووگرتندا. بەلام زانایان لە چوونە لای ئافرەت لەكاتى "بى نوپى-سوپى مانگانە"دا، ناكۆكن كە ئايا لەم جۆرە يە يان حوكمى جىاوازترە. ئەمە لەبابەتى سەرزەنش كراوەكانە. "زواجر"

دووەم: كارانىك وەكو "نەزىكردن بۆ خودا يان سوپىندخواردن يان پەيماندانىك بەخودا" يان حەرام بوویەك كە بپەوێت حەلالى بكات، ئەوا لەسزايدا خۆاى گەورە كە فارەتى بۆ دانائە وەناوى ناوە (تەلە)، جا ئەم كە فارەتە ئاوانى ئەو بى پێزى يە ناسپێتە وەكە سوپىندى بەدرق بەخودا خواردبوو وەكو هەندىك لەزانایان گومان دەبن. چونكە دەگونجىت سوپىند خواردن واجب بێت، وەهەندى حەلە تیش "موسەحەب" بێت يان "مباح" بێت، بەلكو كە فارەتەكە حەلال كردنى بەلێنەكە يە. ئەمە يان لەبابەتى حەلال كردنى "تەلە".

سى يەم: ئەو شتەنى كە پێویستى بەقەرەبوو هەيە وەك كوشتنى بى مەبەست، كوشتنى بى مەبەست لەپاوكردندا هەرچەندە با تاوانیش نەبێت. كە ئەمانە لەبابەتى قەرەبووكانى "الجوابر".^۱

هېچ كاتىك لەسزای تاوانكارىدا ئەم شتە كۆنابێتەو

لە سزادانى كەسى تاوانكاردا هېچ كاتىك لەيەك كاتدا هەد و سەرزەنش كردن كۆنابێتەو. ئەوەى پێویستى بەسەرزەنش ئەوا حەدى ناوێت. ئەوەيشى حەدى

^۱ - كە فارەتى ئەم جۆرەيان: زواجر-سەرزەنش كراوەكا. تەلە: حەلال كراوەكان، جوابر: قەرەبوو كراوەكان. بڕوانە (فتح البارى: ۸۰/۱۲، ۱۸۴، ۱۸۶).

نه خوشی و چاره سهر

ويست سهرزه نيشتي ناوېت. وه هره روا نه گهر كه فاره تي ويست نهوا پټويستي به حد ني به، وه نه گهر هدي ويست نهوا پټويستي به كه فاره تي به.

نايا سزاي سهرزه نشت كردن تعزير و كه فاره تي كود بېته وه له تاوانيكدا كه پټويست به حد نه گات؟

وه كه چونه لاي خيزان له گاتي نبحرام و پټويست و سوري مانگاندا "هيز" كه پټويستي به كه فاره تي هيه. له م باره دا دوو بچون هيه:

وتراوه كه: پټويستي به سزاي "تعزير" هيه كه ياساكانې پيشيل كړدوه كه چوه ته لاي خيزاني له گاتي هيزدا.

وه وتراوه كه: پټويست به "تعزير" ناكات نه نها كه فاره تي هيه، چونكه كار ه كه ده سرپته وه و قهره بوو كراوه ته وه.

سزا قه دهره گان

سزا قه دهره گان دوو جوړن. جوړتيكيان تاييه ته به دل ودهرون، وه جوړه گي تريان تاييه ته به جهسته و مال و سامان.

۵۷- سزا قه دهره گاني تاييه ته به دل:

نه وه تاييه ته به دل له گان دوو جوړن:

به كه ميان: نيش ونازار به دل ده گات.

دوه ميان: پټگرتن وين بر كړدنې نهو شتانه ي كه ژياني دليان به دهسته. جا نه گهر نه م حاله ته پوويده نه واده گاني دروست ده بن. جا نازارو نيشي دل له ه موو نيشه گاني تر به نيش ونازار تره و بنه پرتي سزاي جهسته يه. جا نه م سزايه كه م زياد ده گات، له دل وه بق جهسته ده چيټ و له جهسته شه وه بق دل ده چيټ. جاكاتيك دهرن وپوچ له جهسته جيا ده بېته وه نه و كاته سزاكه تاييه ته ده بېته به دل ودهرون كه پټي ده و ترپټ سزاي كړي يا خود جيهاني به رزه خ. كه سزاي نه م جيهانه وه كه سزاي جيهاني دونيا وايه.

جۆره کانی سزا قهدهریه کان له سهر جهسته

۵۸- سزا قهدهریه کان به سهر جهسته دا:

دیسانه وه ئه م جۆره سزایه ده کړیته دوو به شه وه: _

جۆریکیان له دونیایه ، وه جۆره که ی تریان له قیامه تدا به . وه سه ختی و به رده وام بوونیان به نده له سهر پښه ی وجۆر و نوری به رنه نجامی نه و خراپه ی که لیتی که وتوو ته وه . وه له بڼه پده تدا نه له دنیاو نه له قیامه تدا شه پو خراپه کاری نی به ته نها تاوانکاری و سزا که ی نه بیټ . وه بڼه پده تی هه موو تاوانیکیش شه پو خراپه ی دهرون و به دکرداریه که ناوی خراپه و شه پ بپرواته وه به سهر هه موویاندا .

وه هر نه و دووانه یه که پښه مبه ر ﷺ هه میشه له سهره تای وتاره کانیدا پشت و په نای ده به ست به خودا له هه ترسیاندا که ده یفه رموو: (وهو ذباله من شرور انفسنا ، و سیئات اعمالنا) .^۱ واته: په نا به خودا ده گرین له شه پو خراپه ی دهرونمان و به دکرداری کردوه کانمان .

جا به دکرداری کردوه کانمان "سیئات الاعمال" به شیکه له به شه زۆر خراپه کانی دهرون، واته دهرون "نفس" سه رچاوه ی هه موو خراپه یه که .
واتای بره گه ی (وسیئات اعمالنا) له هه رمووده که:

له واتای نه م بره گه دا پای جیاواز هه یه که تاپا مه به سستی ته نها "کاره خراپه کانمانه" ؟ وه ک بلتی باسی لقیك بکات له بڼه مایه ک له په گه زی خوی؟ یا خود پښی (من) بۆ زیانتر خستنه پووکاره که هاتوو؟

پایه ک هه یه ووتراره: واتاکه ی له وه دا کۆبووه ته وه که په نا به خودا ده گرم له هه موو شه پښک که سه رچاوه که ی دهرونه که مایه ی هینانی به لاوسزایه بۆسه ر مړۆډ . جا

۱ - نه مه به شیکه له هه رمووده یه کی دریزی (صحیح) (اصحاب السنن) وه کهسانی تشریش گپراوه ته وه . وه شیخ البانی ده لیت: وه پراسی سدا پراوه له پښه مبه روه که نه م هه رمووده یه ی فیری هاوه لانی ده کرد کله ووتار و ده ست پښکی گوتاره کانیدا یلیه مو وه ک پښه کی یه ک پشی بی بیعتن له داواکاریه کانیدا . ۱ ه، پروانه (مقدمه حقیقه الصیام: ص ۹) .

مه به ست لیږده دا په ناگرتنه له سه رچاوه ولقه کانی شه پوخرابه ومه به سته کان ویره نه نجامه کوی. هه ریځیه کاتیک فریشته کانیش بق باوه پداران ده پارینه وه ده لاین: (وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَ يُغْزَرُ فَقَدْ رَجِمْتَهُ... غافر: ۹) واته: خوادایه له خرابه وخرابه کاری بیان پاریزه، وه هه رکه سیکت له خرابه وخرابه کاری پاراست واته په هم ومیهری خوت پژاندوه به سهریدا.

جا نه م نزیه له م ثابته پیړۍ ده دووشتی له خو گرتووه:

په که میان پاراستنیه له خرابه ی کرده وه کان، نووه میان له توله و سزای خرابه ی کرده وه کان که ژیاڼی مړۍ ده شپوینیت. جا که واته هه رکانیک خودای گوره مړۍ پاراست له به دکاری، نه ووا پسته وخو ده پیاریزیت له توله و سزای به دکاریه کانیشی. هه رچه نده نه م ثابته پیړۍ ناماژه بق نه وه ده کات که بق تی نه که وتن له توله و سزای کاره کانمان، پیویسته خومان له خرابه کاری پیاریزین وخوای گوره ش بمان پاریزیت.

جا نه گه ووترا: مه به ست له م نزیه پاراستنی مړۍ له سزاکانی دۍ ده خ، که واته خرابه کان "السینات" مه به ست لیتی خرابه کاری به دکاری په، واته نه وه ی فریشته کان بق ده پارینه وه هه مان مه به سته که پیغه مبر عليه السلام په نای گرتووه لیتی. جا لیږده دا ووشه ی (یومینز) واته له وپوځده دا په دی نه م بچوونه نادرینه وه، به لگو مه به ست لیتی پاراستنی له خرابه کاری ویه دکاری په له وپوځده دا، که بریتیه له خرابه کان له ده رونه دا.

وه ووتراوه: پاراستن له خرابه کان دوو جوړه:

۱. پاراستن له نه نجام نه دانی به دکاری وخرابه کاری.
  ۲. پاراستن له توله و سزای به دکاری نه گه نه نجام درا، به لیخوش بوون.
- که نه م ثابته پیړۍ هه رښو داواکاریه که ی له خو گرتووه.

جا با له ناوه پۆکی ئەم داواکارییهی فریشتەکان ورد بێنەوه لهو ئایەتە پیرۆزەدا. چون چۆنی باسی گەورەیی باوە پیاوێ پداران دەکەن و کردەوێ چاکە دەنرخێنن و داوای لێ خۆش بوون بۆ باوە پداران دەکەنەوه له میانە ی نزاو پارێنەوێ کە یاندا له خودای میهرەبان دەپارێنەوه کە خاوەنی زانست و سۆزو میهرەبانی یە. زانیارە بە لاوازی مرقف و سەر سەختی دوژمنە کە یان، بە حەزو ئارەزووە کانیان، بە سەرچاوەی ئاوانە کانیان. کە بە میهرەبانی وزانیاری خۆی کاتێک کە کۆرپە لە ی لەسکی دایکیدا گەورە ی کردن و وە سۆزو پەحمەتی بە سەردا پشتن ، ئەو سۆزو پەحمەتی کە هەموو جیهان و هەموو شتیکی داپۆشیوێ. کە پەحمیان پێ بکات وە باوە پداران و یە کتاپەرستان توشی سزای کارە کانیان نەبن ، چونکە خوای گەورە خاوەنی فراوانی پەحمەتە. هەرکە سێک ئەو سۆزو میهرەبانیە نە یگرتەوه ، ئەوا بە دکارترین و سەرلێشێواوترین مرقف ، وە دواتر دەپارێنەوه تا خای گەورە لە تەو یە کاران خۆشبێت، کە بوونەتە پێبولاری کروانی خواپەرستی و دەست بەرداری خرابە کاری بوونە ، دواتر داواو نزا دەکەن کە خوای گەورە لە تۆلە و سزای دۆزەخ پارێزداویان بکات وە باوە پداران بە خۆیان و هاوسەرە کانیانەوه بە بەهشتی بەرین شاد بکات. خوای گەورە خاوەنی بەلێن و پەیمانی خۆیەتی و وە بەلێنی بەهەشتی پێ داوێ بە هۆی کۆمەلێ هۆکارەوه.

پوخته کە ی بریتی یە لە پارێنەوێ و نزا ی فریشتەکان بۆیان کە خودا پەحم و بەزەبیان بە سەردا بپێنێت وە بەوێش لە کارە کانیاندا سەرکەوێ و یوین تا فریشتە کانیان لە پوانگە ی کارە کانیانەوه بۆیان بپارێنەوه. پاشان فریشتەکان کۆتایی نزاو پارێنەوێ کە یان بەم بێرگە پیرۆزە تەواو دەکەن. (إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ) واتە: بە پاستی قوێ و زیزودانایت.

جا "عزیز" له (عزەتەوه) هاتووه، کە کە مائی هیزو قودرەتە. وە دانایش "الحکیم" لوتکە و کە مائی زانیاری و زانستە. کە واتە بەم نووسیفەتە پیرۆز و شکۆیە خوای

نه خوشی و چاره سهر

گه وړه بېراره فرمان ددهات وده کاره کان په کلا ده کاته وده، که سهر چاره ی هه موو دروست کردنیک وشه ریههت وده رمانیکه .

پوخته ی مه په ست:

توله وسزای خرابه کاری چوراوچوره له سزا شریه کان ووسزافه دهر په کان که خوشی یان دل دهبیت یاخود جهسته ، یاخود هه ریدوکیان له په ک کاند ، وده هه روه ها سزاکانی ژپانی به رزه خ له پاش مردن، وده سزاکانی جهسته له پوژی هه شردا. جا تاوانکاری خالی نی په له سزا ، به لام که سی تاوانکار وده که سهر خوش وپی هوش وایه هه ست به نازارو نیش ناکات تاکاتیک به ناگادیته وده. جا که له که بیون وکوبونه وده ی سزاکان له سهر په کتری ، نمونه ی زور مانه وده ی سوتاوه له نیو ناگردا، وده مانه وده ی خنکار له نیو ناودا.

جا زور که سی تاوانکار هه ست به خرابه کانی ناکات ، چونکه هیچ دیارده په ک هه ست پی ناکات، به لام نازانیت که نه مه که مه ندکیش کردنه وده کاری له سهر خوشی ژه مری کوشنده وایه له نیو جهسته دا. جا نه گهر زور فریای چاره سهر کردن که ریت، نه و به رده وچاک بوونه وده ده چیت گهر نا نه و نه و به رده هه لیدر و تیاچوون هه نگاوده نیت. جا به هه مان شپوه که له که بیون وکوبونه وده ی تاوان له سهر تاوان مرغه خوشی تیاچوون ده کات... په ناده گرین به خوا.

چوره گانی سزافه دهر په کان له سهر دل

لېره دا هه ندیک له توله وسزاکان ده هینمه وده یاد که له به رنه نجاسی تاوانکاریدا دروست ده بن به نومیدی نه وده ی بیتنه مایه ی هه لپاتن ودرگرتن له تاوان وناوانکاران.

۵۹- تاوان مایه ی په رده پویش کردنی دل وپیستن وپینایی په :

تاوان دل کان دده خات وموری بی ناگایی لی ددهات وده پینایی کویرده کات وگویییه کان که پرده کات هوشو هه ستی مرغه له ناوده بات یادی خودا بیرده باته وده ،

وہ مرؤفہ خودی خوشی لہ بیر دہ کاو دلہ کان ژہ نگاوی دہ کات ، سنگ و ناسق و بیرتہ سک دہ کا تہ وہ . دہ ردو نہ خوشی و بہ لا بہ سہر دل و جہ ستہ دا دہ بارینیت و نارہ زوی جلہ وی دہ سہ لات بہ دہ ست دہ ہینیت ، راستیہ کان لہ دہ ست دہ دات .

مہرہ کر (امام احمد) دہ گپرتہ وہ کہ (حذیفہ بن الیمان) دہ لیت : دلہ کان چوار جۆرن : دلٹکی خاویں و پرشنگ دار کہ دلی باوہ پردارہ ، و دلتیکی تاریک و پیردہ پڑش کراو کہ دلی بی باوہ پہ ، و دلتیکی نہ خوش و شکست خوار دوو کہ دلی دوو پوہ کا تہ . و دلتیک کہ مہ میشہ لہ نیوان دوو جہ مسہردایہ ، جہ مسہری دوو پووی و جہ مسہری باوہ پ ، جا کامیان زال بوون سہر تہ نجامہ کہی بہ ندہ لہ سہری .

۶۰- تاوان دہ بیتہ ہوی نہ ہینشتنی کویرایہ لی و تہ مہ لی لہ پہ رستندا :

۶۱- تاوان دل کویر و کہ پولال دہ کات :

تاوان دل ژہ نگن دہ کات و پیردہ پڑشی دہ کات لہ بہ رامبہر بہ حق و حق ویسنی و راستی کویر و کہ پولالی دہ کات ، راستی بہ ناپراستی دہ بینیت و پووناکی بہ تاریکی و بہ پپچہ وانہ وہ ، چونکہ ہؤش و ہؤشیاری دل لہ دہ ست دہ دات . لہ و کا تہ دا چاندء کہ سبکی نابینا لہ پہ نگہ کان تی دہ کات . و چہ ندہ کہ پ لہ ناسینہ وہی دہ نگہ کان دہ کات و چہ ندہ لال دہ توانیت ناوازی جوان بچریت و وشہی جوان دہ برپیت . نہ ویش ہیندہی نہ مانہ لہ حق و حق ویسنی دہ کات و دہیناسیتہ وہ .

دواتریش کویر و کہ پولالی دل دہ گوازی تہ وہ بق نہ اندامہ کا نی جہ ستہ ، چونکہ ہؤشیاری و بینای پاست و دروست لہ دل و دہ روندایہ . و ہؤشوی گہ و رہ دہ فہر میت : (فَاتِيهَا لَا تَغْمَى الْأَنْصَارُ وَلَكِنْ تَغْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ..الحج: ٤٦) واتہ : جاوہ نہ بیت ہہر چاوان کویر و نابینا بویت ، بہ لکو نہ ودلانہ کویر دہ بن وا لہ سینہ کاندان "چونکہ ہہر پوالہ ت دہ بینیت و ناوہ پوک لیك ناداتہ وہ" .

جا نہ م تہ تہ مہ بہ ستی لہ وہ نی یہ کہ بہ ہیچ شیوہ یہ ک چاو کویر و نابینا نابیت ، نہ وہ تا لہ شوینیتکی تردا لہ باسی باسی حوکی کاری شہری دا

ده فهرمیت: (لیس علی الأعمی حرج... النور: ۶۱) واته: له کاری شه رعیدا کو یرونا بینا گله بیان له سهر نی یه.

هه روه ها ده فهرمیت: (عَبَسَ وَتَوَلَّى * أَنْ حَاءُ الْأَعْمَى.. عبس: ۱-۲) واته: پیغه مبه ر پوی گرز کردو پوی وه رگیزا، کاتیک بپواداریکی کو پرات بۆ لای. به لکو مه به ست لیله دا هوشیاری و بینایی راسته قینه و دروسته که له دلداپه^۱، هه بۆیه پیغه مبه ر ده فهرمیت: (لیس الشدید بالصرعة، ولكنه الذي يملك نفسه عند الغضب.) واته: به میزنه وکسه نی یه که زۆرانبارو پاله وان بیت، به لکو شو که سه یه که له کاتی توپه پدا خۆگر بیت..

هه روه ها ده فهرمیت: (لیس المسکین بالعطوف الذي ترده اللقمة واللقمتان، ولكن المسکین الذي لا یسأل الناس، ولا یفطن له فیتصدق علیه.) واته: هه ژارو فه قیر شو که سه نی یه که ده رۆزه ده کات لیله وه لوی پارویه ک یان دوو پاروی بدریتی، به لکو هه ژار شو که سه یه که ده رۆزه ناکات دلاوا له که س ناکات، وه که سیش هه ستی پی ناکات که هه ژاره ناخبری پی بکات.

پوخته ی مه به ست:

تاوان ده ربه به لاپه که یه دل کر مه پیزو ژه نگاوی ده کات وه له راستی و کو پیرو که پولالی ده کات.

۶۲- تاوان ده بیته مایه ی پۆچوونی دل بۆ ناسته نزمه کان:

دل خوی گه وره پیزی لی ناوه و کردویه تیه جیگایه کی پیرۆز، که خۆشه ویستی و ترس و ببنی خۆی تیدا پواندوه. وه جیگای چه که ره بیوونی بیروباوه پی پاک و بی

^۱ - نه ره نا مه حوی شاعیر ده لیت:

سهر که جۆشیکێ نه بی، زر که تالم بۆ چمسی یه

دل که جۆشیکێ نه بی، شیشه ی به تالم بۆچی یه " وهر گیز"

^۲ - نهم فهرمودیه (صحیح)، (بخاری: ۶۱۱۴) وه (مسلم: ۱۶۶/۱۶ - نووی) گیزاویانه ته وه.

^۳ - نهم فهرمودیه (صحیح)، (بخاری: ۱۴۷۹) وه (مسلم: ۱۳۲/۷ - نووی) گیزاویانه ته وه.

گه رده که هه میشه به یادی خودا نارام و هیمن ددلیا بیت. وه به کرده وه جوانه کانی به رزده بیت وه تا ده کاته ناستی عرشى مه زنی خودا له ناسمانی میهر و سۆزی خودادا مه له ده کات، به لام به هۆکاری تاوان و تاوانکاری و سه پیچییه وه، ناستی نزم ده بیت وه وه به پۆخی خواره وه ی خواره وه دا "ناسته نزمه کان" پۆده چیت. که هه میشه ده بیت جیگه ی شته پوپوچ و قیزه ونه کان.

٦٢- تاوان دل کویر ده کات:

هه وه کو چۆن وینه رهش و کویر ده بیت وه، دواتر شه دل په وناکی نامینیت و ره له دلی ئاده میزادیکه وه ده گزیتیت بۆ دلی ئازده لیک که دواتر له ئاکاری خاونه که پدا په نگ ده داته وه.

جا هه ندی دل هه به خوای گه وره کویری ده کات وه له سه شتوانی "به راز" ده رده که ویت که لیک چۆن هه به له نۆوان شه ئازده له و کاری شه که سه دا. وه هه به له دلانه ده چیت سه ر ئاکاری "سه گ و گویدریژ و مار و دوشک"، شه له لیکدانه وه ی (سفیان بن عینه) به بۆ شه ئایه ته پیۆزه که ده فه رمیت: (وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُنْثِيَ إِلَيْكُمْ ... الْأَنْعَامُ: ٣٨) واته: هه ر زینده وه رو گیانه وه ریک به سه ر زه ویدا به وات، وه هه ر بالنده به که به باله کانی به ریت، وه کو ئیوه خاوه نی گه ل و ئومه تن.

که "سفیان" ده لیت: مرۆفه هه به دلی له سه ر ئاکاری شیره، وه هه یانه له سه ر ئاکاری سه گ و به رازو گویدریژه، وه هه به له سه ر شتویه تاوس دا به جل و به رگیدا خۆی ده نوینیت، هه به وه کو گویدریژ بارکراوه وه هه یانه وه کو که له شیره، وه هه به له پوح سوکیدا وه که کوتر وایه، وه هه یانه وه کو مه پ هه ر خیر و پیت و فه پن. وه هه یانه وه کو پۆین له مامه له وکاردا، وه خوای گه وره که سانی گیل و گه وجی هه ندی جار به گویدریژ چوواندوه، وه هه ندی جار به سه گ و ئازده ل.

ئەم لێك چووناته لەناخەوه‌دا زۆر بەهێز دەبێت تا کاریگەری هەبێ لەسەر ئاكارو پوخسارو مامەڵە‌ی ئەو کەسانە کە مۆفی وردبێن و خاوەن فێراسە هەستی پێ دەکات. کەمەندێ جاریش وێنەو پوخساریان چووەتە سەر ئەو جۆرە ئازە‌لە کەلە مێژوودا پوویداوه کە خوای گەورە بەسەر جوله‌کەکانیدا هێناوه.^۱ وە خوای گەورە ئەم کارە بەسەر قەومێکی ئەم نۆمەتەدا دەهێنێت کە دەیان کات بە مەیمون و بەراز.^۲

جا سبحان الله چەند دلی شێواو شکست هەبێ خاوەنەکە‌ی بێ ناگایە؟ وە چەند دل کوێر بوو و پۆچوو هەبێ؟ وە چەندین کەس سەرگەردان بوو بە پیا‌هەلدانی خە‌لکی؟ وە مەغرور و سەرکش بوو بە پەردەپۆشی خودا بۆی؟ وە کەمەندکێش بوو بە نێعمەتەکانی خودا بۆی؟!

ئەمانە هەر هەمووی سزاو پێسوایبە، بەلام خاوەنەکە‌ی وادەزانێت پێزی لێنراوه.

٦٤- فیل کردنی خوای گەورە ئە فیل‌بازان:

٦٥- خە‌لە تاندنی فیل‌بازان ئە لایەن خوای گەورەوه:

٦٦- گالته کردنی خوای گەورە بە گالته‌جاران:

٦٧- کە‌نار خستنی ئەو دلانە‌ی کە‌لە‌حق لایان داوه:

٦٨- تاوان دل تێك دەشکێنێت و ئاوه‌ژووی دەکاتەوه:

تاوان دەبێتە مایە‌ی شێواندنی سەرجه‌م پێوه‌ره‌کانی دل و دەرونی تاوانکار، بە شێوازیك کە حەق بە ناحەق دەزانێت و هەراستی بە نا‌پاستی، وە خێروچاکە بە‌ش‌پ دەزانێت.

^۱ - برۆانه سەرگۆزەشتی (قریبه القروء) لە زنجیره‌ی (قصص من القرآن : رضوان جامع و رضوان).

^۲ - ئەم هەرموودە (صحیح)، (بخاری: ۵۵۹۰) بە هەلوا سەراوی "معلق"، (حافظ) هێناوی (له‌الفتح: ۵۴/۱۰) گێڕاوەتەوه، برۆانه (الفتح المفیث) (الحافظ سەحابی: ۱/۱۰۵).

گومپایی و سرگردان ده‌کریت واده‌زانیّت پینگای هیدایه‌تی خودایه‌تی. که نه‌مه‌ش به‌کینکه له‌سزاکانی تاوانکاری.

٦٩- تاوان دلّ پەردە‌پۆش دەکات له‌خوای گەوره له‌دو‌نیاو قیامه‌تدا:

هه‌روه‌کو خوای گەوره ده‌فه‌رمیّت: (كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ * كَلَّا إِنَّهُمْ عَنْ رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَّحْجُورُونَ... المطففين: ١٤-١٥) واته: نه‌خێر وانی به‌"ئه‌و نه‌فامانه‌تی ناگه‌ن وێی دارنا‌بنه‌وه" به‌لکو دلیان ژه‌نگی تاوان دای پۆشیوه له‌سه‌ر ئه‌نجامی ئه‌و کرده‌وانه‌ی که ده‌یان کرد، نه‌خێر پزگاربوونیان ئه‌سته‌مه، چونکه ئه‌و پۆژه به‌ربه‌ست هه‌یه له‌نیوان تاوانبارن و خوای گەوره‌دا، وه‌له‌بینینی ئه‌و زاته پیرۆزه‌دا بێ به‌شن.

تاوان وه‌ک ئاسته‌نگێک و به‌ره‌ستێک وایه له‌نیوان هه‌ست کردنی دلّ به‌گه‌وره‌یی له‌زلی خوای گەوره تا به‌ته‌واوی پاستی و دروستی یه‌وه هه‌ست به‌گه‌وره‌یی و مه‌زنی خودا بکه‌ن وه‌گرێ به‌ستی به‌ندایه‌تی له‌گه‌لدا به‌ستن، وه‌به‌خته‌وه‌ری هه‌میشه‌یی به‌ده‌ست به‌یئن. به‌لکو به‌به‌رده‌وامی تاوان پێگرو پەردە‌پۆشیکی ئه‌ستووری سامناکه له‌نیوان ناسینی به‌نده بق دلی خۆی و وه‌له‌نیوان دلی و په‌روه‌ردگاری مه‌زندا.

٧٠- تاوانکار توشی دژوارترین ژیان ده‌بیّت له‌دو‌نیاو به‌رزو‌خ و قیامه‌تدا:

خوای گەوره ده‌فه‌رمیّت: (وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمًى.... طه: ١٢٤) واته: هه‌ر که‌ستێک پشت له‌یادی خوداو به‌رنامه‌که‌ی بکات، ئه‌وا ژیانێکی پینه‌هامه‌تی و دژواری توش ده‌که‌ین، وه‌له‌ قیامه‌تدا به‌کوێری و نابینایی هه‌شر ده‌کریت و لیتی ده‌پرسینه‌وه.

وه‌به‌رگه‌ی "مَعِيشَةً ضَنْكًا" به‌سزای گوێ لێ‌کرداوه‌ته‌وه. که‌واته خوای گەوره ناخۆشترین ژیا‌نی بێ که‌سانێک بریارداوه که پشت له‌به‌رنامه‌ی خودا ده‌که‌ن و سه‌رپێچی ده‌که‌ن. هه‌رچه‌نده له‌دو‌نیادا به‌چه‌ندین نیعمه‌تی خودا ژیا‌نیان

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

پازاوه‌ته‌وه، به‌لام له‌ناخدا دانی له‌وپه‌ری بیزاری و پيسوايي وحه‌سره‌تی وه‌ینه‌تی وه‌یوا بپوای دایه. وه‌له‌وپه‌ری گومرایي و سه‌رخۆشیدايه، به‌هۆی مه‌ست بپووی به‌حه‌ز و ناره‌زووه‌کانی وه‌حه‌زی بۆ ده‌سه‌لات و مانه‌وه...هتد.

بێ گومان سه‌رخۆشی وه‌هستی به‌دونیاهه، زۆر مه‌ترسیدار تیره له‌سه‌رخۆشی وه‌هستی به‌مهی خواردنه‌وه، چونکه دپوه‌میان هه‌رکاتێک مه‌ی لی دپورخرايه‌وه مه‌ستیه‌که‌ی به‌ری ده‌دات و به‌ئاگادیتته‌وه، به‌لام به‌پێچه‌وانه‌وه بێ هۆشی وه‌هستی به‌دونیاهه ته‌نها له‌ساته‌کانی سه‌ره‌مه‌رگدا به‌ئاگادیتته‌وه. جا ژیاڤی پيسوايي و سه‌رشۆپی و ناسۆری به‌شی ژیاڤی یاخی بپوای و سه‌رپێچی کاران له‌ دپوڤاوی ژیاڤی به‌رزخ له‌ پاش مردن وه‌له‌ قیامه‌تدا توندترین سزایان هه‌یه.

بێ گومان به‌خته‌وه‌ری و ئارامی دل و ده‌رون و سه‌رجه‌م نه‌ندامه‌کانی جه‌سته‌ی مرۆڤ ته‌نها به‌یادی خودا و ملکه‌چی بپووی بۆ خودا دیتته‌دی. خواي گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنشَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ... النحل: ٩٦) واته: شه‌و بپوادارانهای که کاری چاکه نه‌جیام ده‌ده‌ن له‌پیاوی ئافره‌ت، شه‌وا توشی ژیاڤی که‌مه‌رانی و ناسووده‌پیاڤ ده‌که‌ین له‌ دپوڤادا. وه‌له‌ قیامه‌تدا به‌جوانترین شه‌پوه پاداشتیان ده‌ده‌پنه‌وه له‌وه‌ی که‌شه‌وان ده‌پان کرد.

جا باوه‌پو کرده‌وه‌ی چاکه و ئاکاری جوان مایه‌ی فه‌راهه‌م هینانی به‌خته‌وه‌ری و شادی و خۆش گوزه‌رانی هه‌ردپو دپوڤایه. وه‌هه‌روه‌ها خواي گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا فِي هَٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلِلَّذِينَ الْآخِرَةُ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ الْمُتَّقِينَ... النحل: ٣٠) واته: واته شه‌وکه‌سانه‌ی که‌چاکه‌پیاڤ نه‌جیام دلوه له‌م دپوڤادا چاکه دیتته‌پیاڤ، وه‌له‌ قیامه‌تدا پازاوه‌ترین و نایابترین پاداشتیان هه‌یه، که‌خۆشترین جیگا ساز کراوه بۆ خواناسان.

ابن القيم الجوزی

وَدِدْهُ فَرَمَيْتَ: (وَأَنْ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُغْفِرْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا إِلَى أَجَلٍ مُّسَمًّى وَيُؤْتِ كُلَّ ذِي فَضْلٍ فَضْلَهُ... هود: ٣) واته: نهی خه لکینه دلاوی لی خوش بوون بکه نوته ویه بکه ن بق خوای گه وره چیژو خوشی وله زه تی ژیاقتان پی ده به خشیت تا کاتیک دیاری کراو، وه خوای گه وره پاداشتی هه موو خاوه چاکه یه ک به زیاده وه ده داته وه.

که واته باوه پداران وناکار جوانان وخواناسان سه رفرازی ونارامی دونیا و به خته وه ری قیامه تیان به ده ست هینا. به خوپاراستن له حه ز ونازه زووه چلپسه کان و دورکه و تنه وه له گومانه خراپه کان، خوشی و شادی پاسته قینه ی پوح و دل و درونیان به ده ست هینا که له هه موو خوشیه کانی دنیا گرنگتر و مه زنتره.

ته نانه ت له خواناسان هه په که گوزارشت له م حاله ده کات و ده لیت: نه گه پادشاه نه وه کانیا ن درک به م خوشی و چیژو پوحی و درونیه ی نیمه بکه ن، نه وا بق به ده ست خستنی له گه لمان به شه ر دین و به شیر ده جه نگان له گه لمان.

وه هه روه ها یه کیک تر ده لیت: هه ندی جار ساتی واخوش به سه ر دلما پاده بوریت له خه یالی خومدا ده لیم نه گه ر به ه شته کان له م جوړه ژیا نه دا بن، نه وا ژیا نیکی خوشیان هه په.

وه یه کیک تر ده لیت: له م دونیا به دا به هه شته کی خوشی ونارامی پوحی هه په له دل و دروندا هاوشیوه ی به هه شتی قیامه ت. جا هه رکه سبک به پیته نه و به ه شته ی دونیا وه، نه وا به هه شتی قیامه تی به نسیب ده بیت و هه رکه سبکیش دوری بزیت، نه وا له به هه شتی قیامه تی بی به ش ده بیت.

وه ته نانه ت پیغه مبه ریش ﷺ ناما ژه بق نه م به هه شته ده کات و ده فهرمیت: (اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا، قالوا: وما رياض الجنة؟ قال: ﷺ خلق الذكر.)

۱ واته: نه‌گه‌ر به‌لای باخه‌کانی به‌هه‌شتدا تیپه‌پن هشی خۆتان به‌رن. ووتیان نه‌ی پیغه‌مبه‌ری خودا باخه‌کانی به‌هه‌شت کامانه‌ن؟ قه‌رمووی: کۆره‌کانی زیگروپادی خودایه.

وه‌هه‌روه‌ها ده‌قه‌رمویت: (ما بین بی‌تی ومنبری روضه من ریاض الجنة). ۲ واته: له‌نیوان ماله‌که‌م وبلندکۆی مزگه‌وته‌که‌م باخیکه‌له‌باخه‌کانی به‌هه‌شت. جا کاتی خوای گه‌وره‌ده‌فه‌رمیت: (إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ * وَإِنَّ الْفُجَّارَ لَفِي جَحِيمٍ... الانتظار: ۱۳-۱۴) واته: چاکه‌خوازان له‌به‌هه‌شت دان وه‌خرابه‌کاران له‌دۆزه‌خدان.

واگومان نه‌به‌یت که‌مه‌به‌ستی نه‌م ئایه‌ته‌ته‌نها به‌هه‌شت و دۆزه‌خی قیامه‌ت بیت؟ به‌لکو لیڤه‌دا مه‌به‌ستی سی قۆناغه‌بو هه‌ریه‌که‌یان که‌به‌هه‌شتی دونیاو به‌رزه‌خ و قیامه‌ته. وه‌هه‌روه‌ها سزای دۆزه‌خی دونیاو به‌رزه‌خ و قیامه‌ت.

جا چ نیعمه‌ت وچیزیک ده‌گاته‌شیرینی و خوشی ناسینی خودا وپاکی دل وده‌رون وئاکارجوانی وپه‌وشت به‌رزى؟ وه‌ئایا هیچ ژيانیک هه‌یه‌بگاته‌ئاستی ژيانی پاکی و ساغی پته‌وی دل؟ که‌خوای گه‌وره‌ستایشی خۆشه‌ویستی خۆی ده‌کات که‌"ابراهیم ی پیغه‌مبه‌ر" به‌هۆی پاکی و ساغی دل وده‌رونی به‌وه‌که‌ده‌فه‌رمیت: (وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ لَإِبْرَاهِيمَ * إِذْ جَاءَ رَبُّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ... الصافات: ۸۳-۸۴) واته: وه‌به‌کێک له‌په‌په‌وان وشوین که‌وتوانی "نوح" برینی به‌له‌(ابراهیم) سه‌لامی خوای لیبت. کاتیک پووی کرده‌خواپه‌رستی به‌دلتیکی پاک و ساغ وپه‌له‌باوه‌په‌وه. که‌گرنگی و به‌نرخ‌ی و مه‌زنی شه‌وجۆره‌دله‌له‌قیامه‌تدا ده‌رده‌که‌ویت که‌چه‌نده‌کاریگه‌ری هه‌یه‌له‌سه‌ر دیاری کردنی پاشه‌پۆزی خاوه‌نه‌کانیان. که‌خوای گه‌وره‌

۱ - نهم فرموده‌یه‌رحمن لغیره، (ترمه‌زی: ۳۵۰۹، ۳۵۱۰) و(مسلم احمد: ۱۵۰/۲) گێڕاویانه‌تموه، پروانه (السلسلة الضميمة: ۱۱۵۰).

۲ - نهم فرموده‌یه‌(صحیح)، (بخاری: ۱۹۵) وه‌(مسلم: ۱۶۰/۹) نووی گێڕاویانه‌تموه.

ئەو دیمەنەمان دەخاتە پێش چاودەفرمیت: (يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ... الشعراء: ۸۸-۸۹) واتە: ئەو پۆژە "قیامەت" کە ئەمال و سامان و کۆرپو ئەو ههچی فریادپەرەسی نی یە و فریای مەرۆک ناکەوێت، ئەنھا مەگەر کە سێک خاوەنی دڵیکێ ساغ و پاک و پەر لەبەرۆ ئەبێت.

ئاگاردەگانی دلی پاک و ساغ

دلی پاک و ساغ: ئەو دلی یە کە ساغ و پاک و سەلامەت بێت لە ھاوبەشی و "شیرک" بقی و کینه و ههسوودی و چروکی و لووت بەرز و ههزکردن بە دەسەلات. پاک بێت بە دووربێت لە ههموو بەلایەک کە دوورەبختەو لە خوای گەرە ، دوور بێت لە ههموو گومانێک لە راستی خۆدا. دووربێت لە ههموو ئارەزوویە ک بێتە مایە و سەرپێچی و یاخی بوون لە خۆدا. وە دووربێت لە ههموو شتێک کە لات دات لە بەههستی خۆدا. وە دوور بێت لە ههموو ئاستەنگێک و بەریهستی کە دایرێت لە خۆدا. جا ئەمە دلی ساغ و پاک - کە لە دنیا و قیامەت دا لە بههشتی شادی و کامەرانی دا دەژیت.

هۆگاردەگانی خراپ بوونی دل

دلی مەرۆک بۆ ئەوێ دوور بێت لە خراپ بون و شیواوی پتویستە پارێزراو بێت لە پێنج بەلای کوشندە. لە (شیرک) کە دژی بەکناپەرستی یە ، لە (بیدعە) تازەگەری لە ئایندا کە دژی سوونەتە ، وە لە (ئارەزوو بازی) کە دژی گۆتربەلێ ، وە لە (بێئاگایی) کە دژی یادی خۆدایە ، وە لە (ههزەکان) کە دژی دلسۆزیە. جا ئەم پێنجە هۆکاری تێکدان و شیواندن و خراپ بوونی دل.

مەرۆک پتویستی بە پشتیوانی خۆدایە ئا پێنمایی بکات بۆ راست و پەوان

جا بۆ ئەوێ دلی مەرۆک دووربێت لە بەلایانە. وە پێنمایی بکریت بۆ سەر پێگای راست و پەوان و لە نهخۆشی و ناخۆشیەگانی دل سەلامەت بێت. پتویست ههیشه داوای ھاوکاری و کۆمەکی لە پەرەدگاری مەزن بکات تا ئەو شا پێگایە

نەخۇشى و چارەسەر

وون نەكات و لە نۆو كوچ و كۆلانەكانى نەمامەتیدا بىز نەبیت. چونكە شا پىنگاى پاسىت و پەوان (صراط المستقيم) پىئويستى بە ھىمەت و ھەول و كۆشش و كاروئاكارى جوان ھەپە لە ناخ و دەرەوەشدا، جا ووردەكارىيەكانى (شارپىنگاى پاسىتى) ئۆدن، دوور نىبە مرقۇ ھىچى لى بزانىت، لەو دەچىت شتى ئۆرى ئى بزانىت.

لەو دەچىت ئەوەشى كە بىزانىت بە ھۆكارى تەمەلى و تەوەزەلىيەوە يان ھەر ئاستەنگىكى ترەوە بۆ بەرجەستە نەكرىت. وە دوور نىبە ئەوەشى كە دەزانىت بۆى بچىتە سەر، وە دەشىت ئەوەشى گەر بەرجەستەى دەكات دلسۆزى ئىخلاسى تىدا نەبىت. وە دەشىت ئەوەشى كە بەرجەستەى دەكات بەو پەرى دلسۆزىيەوە بەلام تەوار پەو پوخت نەبىت يان بىت. جا ئەمانە و چەندانى ترى ھاوشپۆەى ئەمانە پۆزانە چەندىن بارە دەبىتەوە. جا پىئويستە ھەمىشە داواى كۆمەك و سەرغرازى لە خوداى گەرە داوا بكەين

نەزانىن و سەم گارى بنەپەتى دەرونى ئادەمىزادە

بنەپەتى دەرونى ئادەمىزاد برىتىيە لە نەزانىن و سەم گارى جا ھەركاتى ئادەمىزاد گەپايەوە سەر بنەپەتى خۆى ئەوا پىنگەى ھىدايەت و پاسىتى ئادۆزىتەوە و گومپا دەبىت. ھەر ئەوەپە خوداى گەرە دووپوەكانى گەپاندۆتەوە سەر بنەپەتى سىروشتى خۆيان بەھۆى تاوان كاريەوە.

خوای گەرە لە سەر (شارپىنگاى پاسىتى بە) (صراط المستقيم) لە ھەموو پىيار و ھەرمان و پىگرتن و قەدەغە كرىنىك دا. خوداى گەرە بە دانايى و زانايى خۆى پىنماى و ھىدايەتى ئەو كەسانە دەدات كە مەبەستىتى بۆ سەر (شا پىنگاى پاسىتى) وە ئەو كەسانەى كە مەبەستىيان نىبە دوورىان دەخاتەوە و ھىدايەتبان نادات چونكە شايسەتى ئەو شارپىنگايە نىن.

جا له پږځی قیامتیشدا خوی گه وړه شاپږگایه ک دړوست ده کات بڼ بهنده کانی تاوه کړ له پږگه یوه بگه نه په حمهت و به زه یی و میهره بانی خودا. چونکه خودای گه وړه شا پږگای راستی یه. خودای گه وړه له ژبیانی دونییا دا شاپږگایه کی بڼ سرجه م بهنده کانی ه لېږاردیوه و ده ست نیشانی کردیوه. وه داوای له همومان کردوه له و شا پږگایه لانه دن و له سهری به رده وام بن که خږی له خږیدا حوجه و به لگه یه.

وه له قیامت دا خوی گه وړه دیسانه وه شاپږگایه ک دیاری ده کات^۱ بڼ گه یشتن به خه لاتی خودای که به هه شته جا هه رکه سیڅ له دونیادا له سهر نه و شاپږگایه سه قامگیر بوو پیټ نه و به ناسانی ده توانیت له و پردی شاپږگایه ی قیامتدا بپه پږته وه. سه قامگیرانه هه نگاو بنیت وه نوور و پووناکی باوه پږه کانپان ددره وشپته وه و گډ و قیامت و پږگای (سیراط) یان بڼ ده کاته چراخان. به لام نه و که سانه ی که له دونیادا له و شاپږگایه دا لایان داوه و ترلزلون یان خزاوون. نه و ناتوانن له سهر نه و شاپږگایه ی قیامتدا بپه پږته وه و سه قامگیر بن ، هه رچون له دونیادا سه قامگیر نه بوون.

وه تاریکی و سامناکی و گډپوچه شهر و قیامت و سهر پردی (سیراط) یان ده کاته وه شه و زهنگ فولابه دپکاوه یه کانی سهر پرده که پږگریان ده کات و ناتوانن لټی دهر بازین. چونکه نه و پووناکیانه ی له دونیادا هه بوو نه مانه به تاریکی و تاوان و سهر پیچی کردنی خودا سیا پږشیان کردو له ده ستیان دا و نفږځی نیو تاریکستان نه فامی و سته مکاری بوون. پږکردنیان له سهر نه و پرده وه ک پاشگه ز بوونه و دیانه و هه لپه اتنیانه له شاپږگای خولپه رستی له دونیادا. وه هه روه ها خوی گه وړه کانپاری سازگای (کوثر) ی ساز کردیوه بڼ تاو خواردنه وه ی نه و که سنه ی

^۱ - مهبستی له شاپږگای دونیایی نیلامه، و مهبستی له شاپږگای قیامت پردی صراط".
"وهر گڼر"

نه خوشی و چاره سهر

که له دنیا دا تینو و تامه زړی شیری خودا بوون. بهو نه ندازه یه ناو ده خو نه وه. وه یاساغ و قه ده غه ی کردووه له سهر نه و که سانه ی که پشتیان له شیری خودا کردووه و ایتی هه لاهاتوون.

جا نه گهر بیتو به چای تیرامان و ووردبینانه وه ژیرانه پروانینه قیامت و دنیا – بزمان بوون ده بیتو وه که دنیا کپلگه ی قیامت ته چی بچینیت تیایدا له قیامت دا ده پورینه وه. پله و پایه و خه لاتی خودای و پیگه گانی به هشت بهنده له سهر پیژده ی باوړه کاری چاکه خواری له دنیا دا. وه به پیچه وانه شه وه خودا په نامان بدات.

۷۱- تاوان و تاوانکاری ده بیتو مایه ی ترانان و خزان له سهر شارپنگای راستی " صراط المستقیم":

بنه رته ی تاوان و جوړه گانی

به مزی نه وه ی تاوان پوښ و پیزه نندی و جوړی زړی هیه. هر بق نه م به سته له م بابه ته کورته دا به پشتیوانی خودای گوره تیشک ده خه ینه سهریان و ده لیتن: بنه رته ی تاوان دوو بنه مایه:

(جی به جی نه کردنی نه رک و فرمان، وه نه نجامدانی قه ده غه کراوه گان) واته: جی به جی نه کردنی نه رک و فرمانی کی خودای که پیویستکراوه له سهرت. که نه مه خوی له خویدا تاوانه. هه روه ها نه نجامدانی یاساغ کراو و قه ده غه کراویک که پیویستکراوه له لایه ن خوداوه که دوو که ویتووه لیتی. جا نه م دوو جوړه ی تاوان بوو که هر به که باوگانی (جن و ناده میزاد) ی پیتا قیکرایه وه. به که میان (نیلیس) بوو فرمانی پیکرا به نه نجامدانی نه رکی سوجه بردنی ریز بق (ناده م) دوو میان (ناده م) بوو که هه سته به نه نجامدانی قه ده غه کراویک که نه ده براهه بیکرایه. جا هه ریه که یان دابه ش ده بیت به پیی ویست و م به سته دل. وه هه روه ها به پیی نه ندامه گانی جه سته له پواله تدا، واته په یوه سته به مافی

خودا و مافی خەلک. هەرچەندە ئەوەی پەیوەندی بە مافی خەلکیوە دەبێت هەر دەچیتە ژێر ناوی مافی خوداوە. بەلام پەیوەستکراوە بە داواکردنی خاوەن مافەکە لە خەلک یان دەست بەردار بوونی لەو حەق و مافە.

پاشان تاوان دابەش دەبێت بۆ چوار جۆر:

(مۆلکیەکان ، شەیتانیەکان ، دڕندەییەکان ، ئاژەڵیەکان)

تاوانە مۆلکیەکان (الملكية)

تاوانە مۆلکیەکان: واتە خۆ نواندن بە هەندێ ئاکاری نەشیار و ناشایستە بۆ خود بەندەکان. وەك نواندنی ئاكارەكانی پەرورەدگاریەت (الربوبية) وەك خۆ بە مەزن زانین ،خۆ بە پیرو زانین ،خۆ بە بلند زانین ، خۆ بە پەرستراو زانین ،كە شایستەى مرقۇ ئیە و لەو سنورە دەرچونی مرقۇ لە توانا و قەوارەى خۆى ،تەنانت شەرىك و هاوەڵدانان بۆ خودای گەرەش دەگرتەو.

جۆرەكانى هاوبەشى بپارەدان (الشراك)

هاوبەش بپارەدان بۆ خودا دوو جۆرە:

١. هاوبەش بپارەدان لە ئاكار و ئاوە جوانەكانى و هاوەڵ بۆ پەیدا كردن لە پەرستندا.

٢. وە هاوبەش بپارەدان لە مامەلە كردن لە گەڵ خودادا.

كە ئەم بەشەیان هەندێ جار مرقۇ ناباته دۆزەخووە هەرچەندە خودى ئەو كارە پوچەل دەكاتهو كە هاوبەشى تیدا بپارەداو.

جا ئەنجامدانی تاوانە مۆلکیەکان بە گەرەترین و مەترسی ترین تاوانبارن دەژمێرێن. چونکە بەرامبەریان لە پەرورەدگار گرتوو و خۆیان بە هاوبەشى دەزانن لە خودایەتى و پەرورەدگاریەتیدا. بە بێ زانست و زانیاری قسە لە خودا و خەلق و شەریعەتیدا دەکەن و خۆیان لەو بە باشتەر دەزانن.

ئەم جۆرە تاوانە هەلۆهەشیئەرەو و پوچەلکردنەوێ کارەباشەکانە.

تاوانه شه‌یتانیه‌کان

تاوانه شه‌یتانیه‌کان: واته خۆچواندن به ئاکاره‌کانی شه‌یتان له بوونی "هه‌سودی و بوغزوکیه‌ و بق و فبیل و خه‌له‌ تاندن و سه‌رپێچی و پێگه‌ری له‌ چاکه‌ و فه‌رمان کردن به‌ خراپه‌ و بێدعه‌ و وتازه‌گه‌ری له‌ نایینی خودادا. وه‌ گومراکردن "واته‌ ئه‌م جۆره‌ ئاکاره‌ شه‌یتانیانه‌ ئه‌نجام ده‌دات و تاوانبار ده‌بێت و زیان به‌ خودی خۆی و خه‌ڵک و کۆمه‌ڵگا ده‌گه‌یه‌نێت و هاوڵاتیه‌کی چاک خواز نابێت، وه‌ ئه‌م جۆره‌ تاوانه‌ به‌ پێزه‌ندی دووهم دیت له‌ مه‌ترسیدا له‌ پاش تاوانه‌ مولکبه‌کان.

تاوانه‌ دێنده‌یه‌کان و ئازده‌لیه‌کان

تاوانه‌ دێنده‌یه‌کان "السبعه‌": واته‌ ئه‌نجام دانی ئاکاره‌ ناخه‌ری و دێنده‌یه‌یه‌کان که‌ مایه‌ی مه‌ترسبه‌ بۆ خودی خۆی و چوارده‌وره‌که‌ی. وه‌ک ئه‌نجام دانی دوژمنایه‌تی، توپه‌یه‌ی، خسۆین پشتن، چه‌وساندنه‌وه‌، بێ به‌زه‌یه‌یه‌تی، هه‌له‌په‌رسی، سته‌مکاریتی... هتد.

تاوانه‌ ئازده‌لیه‌کان "البه‌مه‌": واته‌ سووربوون له‌سه‌ر ئه‌نجامدانی ئاکاره‌ ئازده‌لیه‌کان که‌ ئازده‌لان پێی ناسراون و پێشه‌یه‌ی هه‌میشه‌یه‌یه‌. وه‌ک: سووربوون له‌سه‌ر تێرکردنی بێ مه‌رجی هه‌زوتاره‌زووی برسیتی و سیکس، که‌ ده‌بێت مایه‌ی دروست بوونی (دزی و زیناو دلوین پیسی)، هه‌روه‌ها خواردنی مال و سامانی هه‌تیوان و خه‌ڵکی به‌ناحه‌تی، چروکی و په‌زیلی، ترسنۆکی و شه‌په‌زه‌یه‌ی و سه‌رکه‌شی، به‌ره‌لایی، بێ ئابرووی و بێ شه‌رمی... هتد.

جا ئه‌م جۆره‌یان تۆزینه‌ی خه‌ڵکی ئی که‌ وتوون به‌هۆی نه‌توانینی ئه‌نجامدانی هه‌یه‌که‌ له‌ تاوانه‌ "مولکی و دێنده‌یه‌یه‌کان" تۆزینه‌ گیرۆده‌ی ئه‌م جۆره‌ تاوانانه‌ بوونه‌ته‌وه‌. وه‌ هه‌روه‌ها ئه‌م جۆره‌یان ده‌رگا و ده‌روازه‌ی چوونه‌ شیوی دنیای تاوانه‌کان و به‌شه‌کانی تری تاوانکاریه‌، به‌شیه‌ی که‌ مه‌ندکێش کردنیان له‌م

بەشەوێ بۆ جۆری تری تاوانە درێندەییەکان و شەیتانیەکان. پاشان بوغرابوون و دژایەتی کردنی خودای گەرە هەنگاودەنیّت.

تاوانکاری پۆستەیی بێ باوەڕی یە

جا هەركەسێك بە چاوی نێرمانەوێ و دژبێتەوێ لە وێستانە، بۆی پوون دەبێتەوێ كە تاوان و تاوانکاری پۆستەیی هاوێشی دانان و بێ باوەڕی و دژایەتی کردنی پەرەردگارە. سەرەتاکی تاوانە وەكۆتایەكشی بێ باوەڕی یە.

بەشى سى يەم:

تاوانە بچوك وگەورەكان

وگەورەترین تاوانە گەورەكان

تاوان دوو جوړه:

ګه وړه و بچوک

بې ګرمان تاوان دوو جوړی هیه ګه وړه و بچوک. ثم پاستپه ش هریه که له قورثان وسونه و ټیګرای هاوه لان وشوین که وتوانیش ته ناست پیشه وایانیش سه لعاندویانه.

خوای ګه وړه ده فهرمیت: (إِنْ تَحْتَبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا... النساء: ۳۱) وات: نه ګر نیوه خوتان بیاریزن له تاوانه ګه وړه کان که ده ده ګراوه، نه وا چاوپوشی له تاوانه کانی ترتان ده که م وده تان خهینه خوشترین و سازگارترین شوینه وه "که به ه شته".

هروها ده فهرمیت: (الَّذِينَ يَحْتَبُونَ كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ... النجم: ۳۲) وات: نه وانه ی که له تاوانه ګه وړه کان خویان ده پاریزن نه نها ګونا ه بچوک کان نه بیت.

کرده وه چا ګه کان پوچهل ګه وړه و ی تاوانه بچوک کان

له (صحيح) دا هاتوه که پیغه مېرمن عليها السلام فهرمویه تی: (الصلوات الخمس: والجمعة الى الجمعة، ورمضان الى رمضان، مكفرات لها بينهن اذا اجتنبت الكبائر.)^۱ وات: پېنچ نویزه فهرزه که، هه ینی بق هه ینی، پده مه زان بق پده مه زان. سپینه وه ی تاوانه بچوک کانن که له و نیوه نده دا نه نجامت داوه، به مه رجیک خوت بیاریزیست له تاوانه ګه وړه کان.

نه و کرده وانه ی تاوان ده سپنه وه سی پله یان هیه:

^۱ -نعم فهرموده یه (صحيح) ۵، (مسلم: ۱۴-۱۶/۲۳۳) ګیراویانه ته وه.

نه خوشی و چاره سر

۱. له بهر بچوکی کاره که ولاوازی و دلسوژی تیا دا ته نها تاوانه بچوکه کان بسپړنه وه بیان نا. له شپوه ی چاره سر ښکی بی هیژدایه که له بهرام بهر نه خوشی په کی که مدا ده وه ستپنه وه و چاره ی ده کات.

۲. کاره چاکه که پوښه پووی تاوانه که ده وه ستپنه وه وه به ته وای ده یسپړنه وه.
۳. له بهر که وره یی و به هیژی کاره چاکه که جگه له سپړنه وه ی تاوانه بچوکه که پوښه و سپړنه وه ی تاوانه که وره کانیش هه نگاو ده نیت و کارپه رپان تی ده کات.
وله له هر دوو (صحیحین) دا هاتوه ، پیغه مبه ﷺ فرموویته: (الا انبکم باکیر الکبائر؟ قلنا: بلی یا رسول الله. فقال: ﷺ؛ الإشرک بالله والحق والوالدین، وشهادة زور).^۱ واته: نایا له گه وره ترین تاوانه که وره کان ناگا دارتان که مه وه؟ ووتیان: به لی نهی پیغه مبه. پیغه مبه ﷺ فرمووی: هاو به ش بپاردان بڅ خوی گه وره، وه نازاردانی دایک ویاوک، وه شایه تی دانی ناحق وناپاست.

وه مه روها له هر دوو (صحیحین) دا هاتوه که پیغه مبه ﷺ فرموویته: (اجتنبوا السبع الموبقات، قبل: وما هن یارسول الله؟ فقال ﷺ؛ الإشرک بالله، والسحر، وقتل النفس التي حرم الله إلا بالحق، وأکل مال الیتیم، وأکل الربا، والتولی يوم الزحف، وقذف المحضات الغافلات المؤمنات).^۲ واته: خوتان بپاریزن له حوت تاوانه به هیلک بهر کان. ووتان: کامانه نهی پیغه مبه، فرمووی: هاو به ش بپاردان بڅ خوی گه وره، سبخر و جادوگری، وه کوشتنی مړؤ به ناحق، وه خواردنی مالی هه تیو به ناحق، وه سوو خواردن، وه هه له اتن له بهر کان جی جهنگ، وه بو هتان هه لبه ستن بڅ نافر ه تانی یا و پدارانی پاک و بی ناگا.

وه له هر دوو (صحیحین) دا هاتوه که: (سئل: ای الذنب اکبر عند الله؟ قال ﷺ: وإن تدعوا لله ندأ وهو خلقک، قیل: ثم ای؟ قال: ان تقتل ولدک مخافة ان یطعم

^۱ - له فرموده (صحیح) ۵، (بخاری: ۲۶۵۴) یه (مسلم: ۸۴/۲) نووی گتر اویانه تموه.

^۲ - له فرموده (صحیح) ۵، (بخاری: ۲۷۶۶) یه (مسلم: ۸۵/۲) نووی گتر اویانه تموه.

ابن القيم الجوزی

معك ، قال: ثم اي؟ قال: ان تزني بحليلة جارك. فأنزل الله تصديقها: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ٦٨)^١ واته: پرسپار کر له پیغه مبه: کام تاوانه به گه وره داده نریت. پیغه مبه ری خودا ﷻ فهرمووی: هاوه لیک بق خودا برپاریده ییت که چی نه ویش دروستی کردووی، پاشان پرسپان چی تر؟ فهرمووی: مندا له که ت به ناهه فی بکوژی له ترسی برسیتی. پاشان پرسپان چیتر؟ فهرمووی: وه زیناو دلوین پیسی بکه ییت له گه ل هه لالی هاوسی که تدا. جا خوی گه وره نه م ناپه ته ی په وانه کرد: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ... الفرقان: ٦٨) واته: نه و که سانه ی که هاوه ل و په رستراویک بق خودا برپار ناده ن وه مرؤد به ناهه فی نا کوژن وه دلوین پیسی نا که ن.

ژماره ی تاوانه گه وره کان

له دهست نیشان کردن وژماره ی تاوانه گه وره کاندا دوو پای تایبته هه یه:

پای یه که م: ده لئین تاوانه گه وره کان دهست نیشان کراوو ژمیرداوه.

پای دووه م: ده لئین دهست نیشان نه کراوه

ئیسناش دئینه سه ره ره یه که یان:

پای یه که م:

پێیان وایه تاوانه گه وره کان دهست نیشان کراوه، به لام له دیاری کردنی ژماره یاندا نا کوک وجیا وازن. (عبدالله ی بن مسعود) ده لئیت: ژماره یان چواره. (عبدالله ی بن عمر) ده لئیت: ژماره یان هه وته. (عبدالله ی بن عمرو بن عاص) ده لئیت: ژماره یان تویه.

وه هه ندیکی تر پێیان وایه ژماره یان یانزه یه. وه کۆمه لئیکی تر پێیان وایه ژماره یان "هه فتایه". وه (ابو طالب المکی) ده لئیت: پاش کۆکردنه وه ی ووته ی

^١ - نه م فهرمووده یید (صحیح)، پشتر با همان کردووه.

نه خوښی و چاره سهر

هاوه لانی پیغه مبه ﷺ له م باره یه وه ، وه کوم کرده وه پاش لیکدانه وه ی بوم
دهرکوت که ژماره ی تاوانه گهره کان به م شیوه یه یه: _

• (چوار) تاوان له دلدا: که بریتی یه له هاو به شی بق خودا بریاردان، سووربوون
له سهر تاوان، وه مه ویست بوون و بی هیوا بوون له پره حمتی خودا، وه بی باکی له
سزای خودا.

• (چوار) تاوان له زمان: که بریتین له شایه تی درق، بو هتان هه لبه ستن بق
ثا هره تانی داوین پاک ، سویندی درق ، سپرو جادوگری.

• (سی) تاوان له سک دا: مه ی خوار دنه وه ، خواردنی مالی هه تیوان
به ناهق، وه سوورپیا خواردن.

• (دوو) تاوان له داوین "دامین": داوین پیسی "زینا" ، نطریازی.

• (دوو) تاوان له ده ست دا: کوشتن و دزین.

• (یه ک) تاوان له قاچه کاند: هه ل هاتن له به ره کانی جهنگ.

• (یه ک) تاوان که هه موو جه سته نییدا به شداره: که بریتی یه له ژا زاردانی دایک
و پاک.

پای دووهم:

نه وانه ی که ده ست نیشانیا ن نه کردووه: پیمان وایه که ده ست نیشان و ژماره
نه کراوه و پای نایبه تیان هه یه له م باره یه وه:

هه یانه ده لیت: هه رتاوانیک خوی گهره له قورئاندا پیکری لی کرد بیت، نه و تاوانی
گهره یه. وه هه روه ها هه رتاوانیکش پیغه مبه ﷺ له سونه تدا پیکری لی کرد بیت
نه و تاوانی بچوکه.

وه پای تریان هه یه ده لیت: هه رتاوانیک پیکری کرابوو به توپه بوون ونه فره ت
وسزاره ره شه له نه نجام دانی کرابیت ، نه و تاوانی گهره یه. وه هه رتاوانیکش له م
سیانه به ده ربوو، نه و تاوانی بچوکه.

ابن القيم الجوزی

وهه روهه ها ووتراره: هه رتاوانتيك له تۆله يدا سزاي حه دي بۆ دانراييت له دونياو وه له قيامه ندا به ليني سزا درايت بۆي ،ئوا تاواني گه رده يه . جگه له مه تاواني بچوکه .

هه روهه ها ووتراره: هه رتاوانتيك له هه موو شه ريعه ته كاندا حه رام وقه ده غه كراييت ،ئوا تاواني گه رده يه . وه هه ر تاوانتيكيش ته نها له شه ريعه تيكا قه ده غه كراييت ،ئوا تاواني بچوکه .

وهه روهه ها ووتراره: هه رتاوانتيك كه خوداو پيغه مبه ري خودا نه فره تيان له بگه روئه نجام ده ره كه ي كرديت ،ئوا تاواني گه رده يه .

وه ووتراره: هه ر تاوانتيك له سه ره تاي سوره تي "النساء" باس كراييت ،ئوا تاواني گه رده يه كه خواي گه رده ده فره مي: (إِنْ تَحْتَسِبُوا كِبَارًا مَا تُهَوِّنُ عَنْهُ لُكْفَرُ عَنْكُمْ سِئَاتِكُمْ... النساء: ٣١) .

ئو پيره ي كه تاوان له لايان هه ره مووي يه ك ناسته:

ئهم پيره ده لئين: تاوانه كان گه رده ويچوكيان ني يه وه هه موويان يه ك ناسته ، چونكه تاوان زيان به خواي گه رده ناگه يه نييت وكاريگه ري له سه ر خوداي گه رده ني يه . هه ريۆيه ناكريت هه نديكيان له لاي بچو ك بيت وئوانى تر گه رده . به لكو پوخنى باب ته كه له بويري وسنورر شكاندن تاوانكارانه كه ده وئين وجهه رائه ت ده كن له سنورر شكاندن وسه ريپيچي كردنى.

جا هه ركه سيك سنورر بشكيتيت بى گوپي خواي گه رده بكات ئوا تاواني ئه نجام داوه .كاتيك كه سيك مه ي ده خواته وه ياخود زينايه ك ده كات و به هه رام وقه ده غه كراوى نازانيت ، ئوا لي ره دا دووشتي كرديووه كه له نتيوان نه فامى وخراپه كاريدا ، جا لي ره دا ئه وكه سه نايت سزادريت ، چونكه نه قام وه زانه . به لام ئه گه ر زاني كه قه ده غه كراوو حه رامه ،به لام هه رسوور بوو له سه ر ئه نجام

دانی نه ووا تاواننکی گه وره ی نه نجام دلو له بنه په تدا که بریتی به له "بویری وچاونه ترسی" له شکاندن و سنور به زاندنی قه ده غه کراوه کانی خوی گه وره .
وده دلین: خراپی تاوان بریتی به له گوئی نه دان به فرمانی خوی گه وره و پشت گوئی خسنی و بویری وچاونه ترسی له نه نجامدانی و سهر پیچی کردنی . که نه مه ش هیچ جیاوازی به ک نی به له نیوان تاوانه کاند.

وده دلین: پیویسته مرقه ته ماشای گه وره و بچوکی تاوان نه کات ، به لکو پیویسته ته ماشای گه وره یی نه و خودایه بکریټ که تاوانی به رامبر ده کریټ ویاساو فرمانی ده شکینریټ . جا نیت له م حاله تدا جیاوازی له نیوان تاوانه کاند نی به .

جا نه گهر پاشایه که فرمان ده رکات بق دووکس که بچیت بق شاریک و کاریکی پیی بسپیریټ که نه نجامی بدات ، کاتیک که هچیان کاره که نه کن سهر پیچی ده کن .
نایا هر دووکیان هر فرمانی پاشایان پشت گوئی نه خست؟ نایا هر دووکیان به هه مان چار ته ماشا فاکات؟ و سزایان نادات؟

وده هروه ها ده لټن: جا نه گهر که سینک سده دهره می بدات نه و زه کاتی نه داو سهر پیچی کرد، وده هروه ها که سینکی تریش هه زار دهره م نه و نه ویش زه کاتی نه داو سهر پیچی کرد . نایا هر دووکیان هر به ک تاوانیان نی به ؟ که پیگری به و زه کات نه دان به بیی په چا و کردنی ژماره و پیژده ی نوری و که می ماله که ی .

گه وره ترینی تاوانه گه وره کان

هاو به شی بریاردان بق خودا

لادانی په رده نه سهر نه م بابه ته:

خوی گه وره سهر جه م پیغه مبه رانی په وانه کردووه و کتیبه پیروژه کانی نار دووه وده زه وی و ناسمانه کانی دروست کردووه ته نها بق به که به ست که به کتاپه رستانه به رستریټ و گوټرپایه لی و ملکه چی ته نها بق نه ویت . (وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ... الداریات: ۵۶) واته: نیمه به ری و تاده میزادمان ته نها بق خوابه رتی دروست کردووه .

ابن القيم الجوزی

وهدده فرمیدت: (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ... الحجر: ۸۵) واته: نیتمه زهوی وئاسمانه کان وهرچی له نیتوانیاندایه، ته نهها بۆ چه سپاندنی جه قی دروستمان کردووه.

وهدده فرمیدت: (اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ وَمِنَ الْأَرْضِ مِثْلَهُنَّ يَتَنَزَّلُ الْأَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ وَأَنَّ اللَّهَ قَدْ أَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْمًا.... (الطلاق: ۱۲) واته: خوای گه وره نه و زاته یه که جهوت چینی ئاسمانی دروست کردووه زه ویشی به وینه ی ئه وان وه فرمانی خودا له نیتوانیاندایه داد به زیت و جی به جی ده بیت تا ئاگادار بن ویزانن که خوای گه وره به سه ره موو شتیگدا زال و به توانایه. وه خوای گه وره به زانست و زانیاری خزی گه ماروی هه موو شتیکی داوه. وه هه روه ها ده فرمیدت: (جَمَلَ اللَّهُ الْكَمِيَةَ الثَّبِتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَائِدَ ذَلِكَ لِتَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَأَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ... المائدة: ۹۷) واته: خوای گه وره که عبی کردووه به هزی هه ستانه وه و بوژاندنه وهی خه لکی "له هر دوو دونه دا"، هه روه ها مانگه هه روه کان و دیاری قوربانیه دیاری کراوه کانی دانه وه، تابزانن وئاگادار بن که خوای گه وره ئاگاداره به هه رچی له ئاسمانه کان و زه ویدایه، وه خوای گه وره به هه موو شتیگ زانایه.

خوای گه وره لیزه دا ئامازه بۆ ئه وه ده کات مه به ست له دروست کردن و شه ریه ت ناردندا، بریتی بووه له وهی که خه لکی ناوو سیفات وئاکاره کانی خودا بناسیت و به تاک و ته نهها ملکه چی و به ندایه تی بۆ ئه و نه نجام بدهن. وه خه لکی له نیتو خویاندایه داد به روه رین، ئه و داد به روه ریه ی که هه مو ئاسمانه کان و زه وهی له سه ره بنیات نهراوه. وه هه روه ها ده فرمیدت: (لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ وَأَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ بِالْقِسْطِ... الحديد: ۲۵) واته: نیتمه پیغه مبه ره کانمان په وانه کردووه هاوپی له گه ل مو عجیزاتی پووندا، له گه ل کتیبه پیوژه کاندایه، ته رازو

نه خوښی و چاره‌سەر

پټوهری شهرعی و دادپه‌روهرمان پوون کردووه ته‌وه تاوه‌کو خه‌لگی داب‌په‌روهری به‌ریابکه‌ن وجی به‌جی بکه‌ن.

خوای گه‌وره مه‌به‌ستی له‌په‌وانه‌ کردنی پیغه‌مبه‌ران و ناردنی کتنبه‌ پی‌وزه‌کان بریتی بووه له‌به‌ریاکردنی دادپه‌روهریتی. وه‌چله‌پۆبه‌ی دادپه‌روهریتی بریتی له به‌تاک و ته‌نها په‌رستن و ناسینی خودای گه‌وره. وه‌له به‌رامبه‌ریشدا چله‌پۆبه‌ی سته‌مکاری و نادادپه‌روهریتی بریتی په‌ له‌ هاوبه‌شی بریاردان بۆ خوای تاک و ته‌نها. هه‌روه‌کو ده‌فه‌میت: (إن الشرک لظلم عظیم) جا هه‌ر بۆیه "هاوبه‌شی و بریاردان" بۆ خوای گه‌وره به‌گه‌وره‌ترین تاوانه‌ گه‌وره‌کان هه‌ژمارده‌کریت.

که‌واته به‌پژده‌ی دووری و نزیکی له‌بنه‌مای دادپه‌روهریتی که‌مه‌به‌ستی خوای گه‌وره‌یه، نه‌وا پژه‌ی حق و ناحق وه‌هه‌روه‌ها حه‌رام و حه‌لال دیاری ده‌کریت. نه‌نانه‌ت له‌ کردارو ئاکاره‌کانیشدا له‌ خواپه‌رستی و سه‌ره‌په‌چیشدا. جا چونکه‌ هاوبه‌ش بریاردان بۆ خودا نه‌واو پیچه‌وانه‌یه له‌گه‌ل بنه‌مای دادپه‌روهریتی، هه‌ر بۆیه به‌گه‌وره‌ترین تاوان هه‌ژمێرده‌کریت و وه‌به‌هه‌شت له‌سه‌ر نه‌نجام ده‌ره‌که‌ی قه‌ده‌غه‌ ده‌کریت و وه‌مالو خوینی حه‌لال ده‌بیت، وه‌هیچ کاریکی لی قبول ناکریت، وه‌هیچ تکابه‌کی تاوانکاران نایگریته‌وه. چونکه‌ هاوبه‌ش دانهر "مشرک" نه‌فامترین و گه‌وج‌ترین که‌سه که‌ده‌چیت دروست کراو ده‌هینیتته‌ پیزی به‌دیته‌نه‌رو دروستکه‌ر. به‌م پێی په‌ ده‌بیتته‌ سته‌مکارترین که‌س که‌سته‌م له‌خۆی و بونه‌وه‌ر ده‌کات.

بیانوری هاوبه‌ش دانهران

لێره‌دا هاوبه‌ش دانهران پێیان وایه که‌مه‌به‌ستیان له‌ هاوبه‌ش بریاردان بۆ خوای گه‌وره. مه‌به‌ستیان به‌گه‌وره‌و مه‌زن راگرتنی خوای گه‌وره‌یه که‌پاسته‌وخۆ په‌یه‌ندی پټو نه‌کهن، به‌لکو هانا بۆ که‌سانی پله‌ویایه به‌رز به‌رن تا تکایان بۆ بکات و کاریان بۆ ئاسان بکات به‌نمونه‌ی پادشاگانی سه‌ر پووی زه‌وی.

واته نهو هاویه شییه وهك هۆكاریك و واستهیهك بووه بۆ گه یشتن به خودای مه زن.
(وما نعبدهم الا ليقربونا الى الله زلفی... الزمر: ۳۰) .

جا هه ریه به کاره یێنانی ئهم هۆکارو تاکاکرانه ، ده بیته مایه ی خه شن وتوپه یی
خوای بالا ده ست ، وه مانه وه ی هه تاهه تایی ئه وکه سانه له ناو ناگر. وه ده بیته
مایه ی خوین پشنتیان ومال و سامان حه لال بوونیان.

جا لیره دا پرسیارێك سه ره له دهدات ئه ویش ئه وه یه: ئایا ده گونجیت خوای
گه وره پێگا بدات بۆ به نده کانی بۆ نزیك بوونه وه لێی ، په نابه رنه به ر ئکا که رو
ناو بژێوان ونێوه ندیك ؟ ئایا قه ده ده گه کردنی ئه مه ته نها له پێگه ی شه ریه ته وه یه ؟
یا خود هه ر به سروشتیش ئه مه ناشیرین و زیریش پێگری ئه وه ده کات که شه ریه ت
پێگه ی پێ نه دات؟

به لکو شه ریه ت هاتوو بۆ دیاری کردن و پێگری له و شتانه ی که له پوانگه ی
ژیریشه وه ناشیرین و ناپه سه ندن. وه ئهم هاویه شی دانانه ش له هه موو شته کانی تر
ناشیرین ترو ناره وا تره .

جا نه یێنی چی یه هاویه شی له نێو هه موو ئاوانه کانه لێ خۆش بوونی نی یه ؟
ئه وه تا خوای گه وره ده فه رمیت: (إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ
لِمَنْ يَشَاءُ... النساء: ۴۸) واته: خوای گه وره جگه له تاوانی هاویه شی بۆ خوا
بپاردان له هه موو تاوانێکی تر ده بویت.

جا له م پرسیاره ورد به ره وه و به یرو هۆش و دل هه لیه سنگینه و به که می نه زانی ،
چونکه هه ر ئهم پرسیاره یه که جیا که ره وه یه له نێوان یه کتا په رستان و هاویه ش
دانه را ، خواناسان و خوانه ناسان، به هه شتییه کان و دۆزه خیه کان.

له وه لامدا ده لێن: سه رکه و تنوسه رفرازی هه ر لای خوای گه وره یه ، وه داوا له و
ده که یێن که کۆمه ک و پاست په ویمان پێ به خشییت. جا هه رکه سیك به پێی
پێنما ییه کانی هه نگاو بنیت سه رکه ردان نابیت. وه هه رکه سیکی ش توشی

نه خوښی و چاره سر

سرگردنی بوو جگه له خودا پرېنماکاری نی به، وه هرچې په کیش بېه خشیت
پرېگری بۆ نی به. وه پرېگری له هر شتیکیش بکات که س بۆی نی به بیه خشیت.

جوړه کانی هاوبه شی

هاوبه شی دوو جوړه:

هاوبه شی په ک په یوه نډی به خودی خوای گوره وه ه په ، واته به خودو ناو
وناکارو کرداره کانی به وه.

وه هاوبه شی په ک که په یوه نډی به شیوازی پرستن وماته له کردنه وه ه په ،
هرچنده خاوه نه کوی باوه پری به تاکی خودایه له خود وناو وناکارو کرداره کانېدا.

جوړی په گاهم: که په یوه نډی به خودی خوداوه ه په:

نهم جوړه یان دابه ش ده بیټ بۆ دوو په ش: _

۱. هاوبه شی له کارخستن "التعطیل".

۲. هاوبه شی پرستنی چنده خودایه که له گهل خودای گوره دا.

په گاهم: هاوبه شی له کارخستن (التعطیل)

نهمه یان دابه ش ده بیټ بۆ سی جوړ: _

أ. له کارخستنی په یوه نډی نیتوان دروستکار "خودا" و دروستکارو "بهنده کانی".

ب. نینکاری کردنی سیفاتی که مالی و ته وای بۆ خودا، ئویش به کارخستنی ناو
ناکارو کرده وه کانی خوای گوره.

ت. له کارخستنی چۆنیه تی ماته لکردنی بهنده کان له گهل خودای خوایاندا له پووی
به کتاپه رستیه وه.

له نمونه ی نهم هاوبه شیه: هاوبه شی پیږی "الوحدة الوجود" ه که پېیان وایه شتیک
نی به به ناوی دروستکارو دروست کراو (به دیته رویه دیته راو) به لکو ته نها په ک
حق وړاستی ه په که کرؤکی بونه وهره وه له هه موو شتیکدا ه په هه موو
شتیکیشی تېدايه.

دهه روده ها هاویه شی نه و بی باوه پانه ی که پییان وایه که بونه وهر هر له میژوهه
مه بووه و سه ره تاو کۆتایی نی یه . وه سه رچاوه ی هه موو پوود لوه کان ده گه پیتته وه
بق هۆکاره کان وه به (عه قلّ وده رونه کان) ناویان ده بن.

هه روه ها هاویه شی نه و که سانه ی که ناوو ئاکارو کرده وه کانی خوای گه وره له کار
ده خه ن وه ک پپیری (جهه یه کان وقرامته کان) که هیچ ناوو ئاکاریکیان بق خودا
نه سه له مانده وه ، بگه ره له روانگه ی نه وانه وه دروست کراوه کان له خودی خۆی
پپوپوخترو خاوه ن ئاکارو کرداری جوان وته واوترن .

دووهم: هاویه شی په رستنی چهند خودایه ک له گه لّ خوای گه وره دا
واته ناو وئاکاری خوای گه وره له کار ناخات ، به لکو هاویه شی بق خودا به پیار ده دات
له په رستندا . وه کو هاویه شی مه سیحیه کان ، که مه سیح به خودا ده زانن له گه لّ
خوای گه وره دا . وه هه روه ها ئه م جۆره هاویه شی وپپیاردانسه
مه جوسه کان "ئاگر په رسته کان" یش ده گریته وه ، که هه موو کاریکی چاکه خواز
ده دهنه پالّ پووناکی وه موو کاریکی خراپیش ده دهنه پالّ تاریکی .
هه روه ها ئه م جۆره هاویه شی وپپیاردانسه پپیری قه ده ریه کان "القدریه" یش
ده گریته وه که ده لّین: گیانه به ر خۆی به دیه پنه ری کرداره کانیته ، وه به بی ویست
وئیراده ی خوای گه وره پووده دن . هه ربۆیه قه ده ریه کان له م بۆچوونه دا
هاوشیوه ی مه جوسه کائن .

ئه م جۆره هاویه شی وپپیاردانسه چهندین شیوازه ده گریته وه له وانه : _

۱. نه و که سه ی که پوویه پووی (ابراهیمی پتفه مبه ر) بووه و ده یووت: منیش
مردن وژیانم به ده سته که خۆی کردبووه هاویه شی خودا له م کاره دا .
که ده وئرا "ابراهیمی پتفه مبه ر" ووته که ی پوچه لّ کرده وه به وه ی که خوای گه وره
خۆر له خۆره لاتته وه ده بات بق خۆرئاوا ، تو به پپچه وانه وه نه جامی ده . (إِدْ قَالَ
إِبْرَاهِيمُ رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا أَحْيِي وَأُمِيتُ... البقرة: ۲۵۸) .

- ب. نهو که سانه ی که نه سستیره و هه ساره کان به نه نجام دهر و کاریگرو هه لسو پینه ری کرداره کان داده نین. وه کو پیازی (سائبه کان) و که سانی تریش.
- ت. نهو که سانه ی که خور "پوژ" یان ناگر ده په رستن.
- پ. نهو که سانه ی که واده زانیت خواکه ی نه م چل و پو پهی هه موو خوداگانه. گهر بیپه رستیت پشتیوانیت لی ده کات.
- ج. نهو که سانه ی که پتیا واپه به په رستن خوداپه کی بچوک نزیك ده بیته وه له خوی گوره، وه به م چه شنه ژماره ی خوداگان زیاد ده کات، وه وه کو هؤکار و واسته یه که به کاری ده هیئت.

جوړی دووهم: هاوبه شی بریاره ان له په رستندا:

نه م جوړه پان له هاوبه شی جیاوازه له وی تر، چونکه نه نجام دهری نه م جوړه پان بیروباوه پی به تاه وته نهایی خدای گوره پته وه و هیچ هیژوپه رستراویک نی به ته نها خوی م زن نه بیت که سوود وزیان گه یه نهره و تاه وته نهایی، به لام به دلسوزی و نیخلاسی ته واره وه خواپه رستی ناکات.

هؤکاره گانی نه م هاوبه شی بریاره انه:

واته له په رستن خوی ناقانه دا به شی دهر و نو دنیایی تیدایه، هه ندیک جبار له پتیاوی ناوبانگ دهر کردندا خواپه رستی ده کاتو وه هه ندی جاریش بق ده ست که وتنی دنیایی وه هه ندی جاریش بق خواپه رستی. به شیوازیک نهو خواپه رستی به به شی خوداو دنیاو شه پتانیشی تیدایه.

به داخه وه نه مه حالی نقرینه ی خه لکی به، وه نه م جوړه هاوبه شیه که پتفه مبه ری خودا ﷺ دهر باره ی فرموده، که (ابن حبان) له (صحيحه) دا هیئاویتی که پیغه مبه ر ﷺ ده فرمیت: (الشرك في هذه الأمة أخفى من دبيب النمل، قالوا: كيف نجوا منه يا رسول الله؟ قال ﷺ: قل: اللهم إني أعوذ بك ان اشرك بك وأنا

ابن القيم الجوزی

اعلم، واستغفرک لما لا أعلم.)^۱ واته: ئەم جۆره هاوبەشی یە لەناو قەومە کەمدا لەدەنگی پێی میروولە شاراوەتر ونهینی ترە. ووتیان ئەو چۆن خۆمانی لێ بزگاریکەین؟ پێغه مەبر ﷺ فەرمووی: بۆین: خودایە ئێمە پەنا بەتۆ دەگڕین کە هاوبەشیت بۆ بریاربەدەین کە پێی بزانین ، وەداوای لێ خوێش بوونت لێ دەکەین کە پێی نازانین.

جا پوو پەرماي (الرياء) هەر هەمووی بە هاوبەشی دادەنرێت. خوای گەورە دەفەرمێت: (قُلْ إِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ يُوحَىٰ إِلَيَّ أَنَّمَا إِلَهُكُمُ إِلَهٌ وَاحِدٌ فَمَن كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أُخِذُوا... الكهف: ۱۱۰) واته: پێغه مەبر پێیان رابگەیهێتە کە من تەنها مۆفەتکی هاوشێوەی ئێوەم خوای گەورە وەحی و نېگام بۆ دەنێرێت تا پێتان رابگەیهێم کە خوای ئێوە تەنها پەنا بەتۆ دەگڕێت بە دیداری ئەر خودایە شاد بیت ئەوا با کرداری چاکە ئەبچام ، جا ئەوەی ئەیهوێت بە دیداری ئەر خودایە شاد بیت ئەوا با کرداری چاکە ئەبچام ، بەدات هاوبەش و هاوێل بۆ خودا بریار نەدات.

ئەم ئایەتە ئاماژە بە تاکی خودا تاکی مەبەستی پەرستن بۆ خودا دەکات ، چونکە خودا تاکو وەپێویستە بە تاکی بپەرستێت و وەهاوێل و هاوبەشی بۆ بریار نەدرێت لە پەرستندا و پێناسەی کرداری چاک و چاکە خوای ئێوە یە کە لە سەر پێبازی سونەتەو مەبەستی پەرستن تەنها بۆ خودا ئەبچام بەدرێت دوور لە پوو پەرماي.

هەر وەکو نزاو پارانەوێ (عوهری کوپی خەتاب) کە هەمیشە دەیفەرموو: خودایە هەموو کردەوێ کەم بکە بە کردەوێ چاک ، وەهەموو کردەوێ چاکە کەم تەنها بۆ مەبەستی پەرستنی پەرستندێ تۆ بیت، وەبەشی هیچ کەسیکی تێدا نەبیت.

^۱ - لێم فەرمودە (صحیح، احمد: ۴/۴۰۳) گێڕاوێتیەو بە (بامنا و ضعیف) وە (بخاری) - لە (الأدب المفرد: ۷۱۶) گێڕاوێتیەو (البانی) بە صحیحی داوێتە قەلم.

حوکمی ډووبه رمايي "الرياء"

هاوبه شی نه نجام دان له پهرستندا ده بیته مایه یی له ده ست دانی پاداشته کھی. هره کو بلتی نه و کاره و پهرستننه هره نه نجام نه دابیت. هر بویه دور نی په سزا بدرییت له سهر نه نجام نه دانی نه و پهرستنه، چونکه خوی گوره هره رمانی پی کردوین که به دل سوژی نی خلاسی دور له ډووبه رمايي خودا به تاك و نه نها په رستین وهاوبه شی بق نه نجام نه دهین. (وَمَا أَمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ... البینة: ۵).

جا هرکه سیک به نی خلاسی و دل سوژی په رستن نه نجام نه دات، نه و کاری به هره رمانی خودا نه کردوه، و نه و کاره نه دروسته و نه قبولیش ده کریت. خوی گوره له هره موده په کی خود سیدا ده هره میت: (انا اغنى الشركاء عن الشرك، فمن عمل عملاً اشرك معي فيه غيبي، فهو للذي اشرك به، وانا منه بريء.) واته: من له هره مور که س زیاتر بی باکم ویی هاوتام له هاوبه ش وهاوه ل. جا هرکه سیک کاریکی نه نجام دا وهاوبه شی بق په یدا کردم، نه و له قیامه ندا نه و که سه ده نیتره لای هاوبه شه که، و ده من لیتی بی به ریم، چونکه نه و کاره بق من نه بووه. جوړه کانی نه م هاوبه شه

نه م جوړه ی هاوبه شی وپیاردانه دلبه ش ده بیت بق دوو جوړ:

په که م: خودا له نه نجام ده ره که ی خوښ نابیت:

که نه مه ش ده بیته دووبه شه وه که گوره و گوره ترینه.

وه خوی گوره له نه نجام ده ری هیچ کامیان خوښ نابیت، له وانه: خوښویستنی که سیک یان شتیك به نه ندازه ی خوښویستنی خودای گوره که ده هره میت: (وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... البقرة: ۱۶۵) واته: له که ل بیونی نه و هره مور به لکه ډوونو ناشکرایانه دا، که چی هره ندیک له خه لکی ده چن شتانی تر هره لده بژیرن و وه کو خودا خوښیان ده ویت

ابن القيم الجوزی

وده بیه‌رستن، له کاتیکیدا برواداران خودایان له هه‌موو که‌سیک وشیتیک زیاتر خوش ده‌وێت.

وه‌نه‌نجام ده‌رانی ته‌م جۆره‌ هاویه‌شیه‌ له‌دۆزه‌خدا ده‌لێن: (تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * اِذْ نُسَوِّدُكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ... الشعراء: ۹۷-۹۸) واته‌: سوێند به‌خودا ئێمه‌ له‌و‌په‌ی گومرایی و سه‌رلێ شێواوی دا بووین. کاتیکی ئێوه‌مان ده‌برده‌ پیزی په‌روه‌ردگاری به‌کسانمان ده‌کردن.

جا هاویه‌شی کردنی شه‌و شتانه‌ له‌گه‌ڵ خودای گه‌وره‌دا ته‌نها له‌بابه‌تی خۆشه‌ویستی و گۆڕپه‌لێدا بووه‌، نه‌ک به‌وه‌ی که‌به‌خودایان بزانن. جا ته‌مه‌ له‌ لوتکه‌ی نه‌فامی و گه‌جی و سه‌مه‌دا نی به‌ که‌سیک یاخود شتانیک له‌ناستی خودای گه‌وره‌دا دا‌بن‌وێت؟!

جا چ گه‌جبه‌ که‌ دروست کراویکی بێ هێز و بێ ده‌سه‌لات وه‌ژارو ناته‌واو به‌راورد بکری‌ت به‌خولقینه‌ری هه‌موو جیهان و سه‌رچاوه‌ی هێزوتوانایی و بێ‌زێنه‌رو مرینه‌ری هه‌موو دروست کراوه‌کان، وه‌سه‌رچاوه‌ی دانایی و زانایی و خاوه‌ن به‌خشنده‌یی و مێهره‌بانی، جا ته‌مه‌ چ سه‌م و نا‌په‌وایه‌که‌؟!

وه‌ته‌مه‌ چ به‌راوردیکه‌؟ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمی‌ت: (الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمٰتِ وَالنُّوْرَ ثُمَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِرَبِّهِمْ يُعَذِّبُوْنَ... انعام: ۱) واته‌: سوپاس و ستایشی بێ پایان بێ به‌دییه‌نه‌ری زه‌وی و ئاسمانه‌کان و تاریک و پووناکی به‌، که‌چی پاش ته‌م هه‌موو پاستیه‌ بێ باوه‌پان په‌روه‌ردگاری دروست کراوه‌کانی هاوتاو هاویه‌ش ده‌که‌ن.

جا هاویه‌شکاران (مشرك) به‌ چ پێوه‌ریک خولقینه‌ری زه‌وی و ئاسمانه‌کان به‌ خاوه‌ن پووناکی و تاریکی به‌راورد ده‌که‌ن به‌رامبه‌ر که‌سانیک خاوه‌نی خوشیان نین و وه‌هه‌چیان به‌ده‌ست نی به‌ ته‌نانه‌ت مان و مرده‌نی خوشیان. ته‌مه‌ چ بێ

عه قلی وستهم وناړه واییه که؟! وچ تاوان ونه فامیه که هیه بگاته نهم بی عه قلی به؟!

هاوبه شی بریاردان له کردارو ووته و ښه ته گاندا

نهم جوره هاوبه شپانه له چوارچپوهی هاوبه شی بریاردانه له پهرستندا.

هاوبه شی له کرداره گاندا

له هاوشپوهی نهم هاوبه شی بریاردانه وه: سوژده بردن بق غیری خودا، وه سوړپانه وه و ته و اف کردنی مالیک یان جیگایه که جگله مالی خودا "که عبه". وه ماچ کردنی به ردو شتی تر به به به سستی په رستن، جگه له به رده په شه که "الحجر الاسود"، وه ماچ کردنی گورو سوژده بردن بوی. پټفه مبه رﷺ نه فرته ده کات له و که سانه ی گورې پټفه مبه ران وپیاوچاگان ده کاته مزگوت ونویژیان له سر بکات، جانه خوازه که سانیک گورپه رستن وپه یکه رپه رستن. له (صحيحین) دا هاتوه که پټفه مبه رﷺ فرموویه تی: (لعن الله اليهود والنصارى اتخذوا قبور انبيائهم مساجد).^۱ واته: خوی گوره نه فرته تی له گاوردو جوله که کان کرد به وهی که گورې پټفه مبه رانیاں ده کرده مزگوت په رستگا.

وله (صحيح) دا هاتوه که پټفه مبه رﷺ فرموویه تی: (ان من اشرار الناس من تدركهم الساعة وهم احياء، والذين يتخذون القبور مساجد).^۲ واته: خرابترین پټر نه وانه که قیامتیاں به سر دا دیت، وه نه و که سانه ش که گورې ده که نه په رستگا.

^۱ - نهم فرمودانه له (احکام الجنائن) (ناصر الدین الالبانی) دا به صحيح هاتوه.

^۲ - هه مان سر چاره ی پشور.

وله (صحيح) دا هاتووه كه پيغه مبهري ﷺ فرمويه تي: (ان من كان قبلكم كانوا يتخذون القبور مساجد الا فلا تتخذوا القبور مساجد ، فاني اناكم عن ذلك.)^۱ واته: نهو كه لانه ي پيشو گزپه كانيان ده كرده پرستگا جا من فرمانتان پي ده كه م كه كاري وانه كن.

وله (مسند) دا (امام احمد) دا هاتووه، وه (ابن عباس) به صحيحى هيناو پي كه پيغه مبهري ﷺ فرمويه تي: (لعن الله زورات القبور، المتخذين عليها المساجد والسرج.)^۲ واته: خواي گه ووه نه فره تي له ونا فره تانه كر دوه كه ده چنه سه رگزپه كانيان وكاري ناشه رعي نه نجام نه دن، وه نهو كه سانه ش كه گزپه كان ده كه نه پرستگا و مزيان له سه ر داده گرسين.

هه روه ها پيغه مبهري ﷺ ده فره مي: (اشتد غضب الله على قوم اتخذوا قبور انبيائهم مساجد.)^۳ واته: خواي گه ووه خه شم وقينه و غه زه بي تونده دژ بهو كه لانه ي گزپي پيغه مبهري كانيان ده كه نه پرستگا.

وه هه روه ها ده فره مي: (ان من كان قبلكم كان اذا مات فيهم الرجل الصالح بنوا على قبره مسجداً وصوروا فيه تلك الصورة، اولئك شرار الخلق عند الله يوم القيامة.)^۴ واته: كه لاني پيش نيوه نه گه ر پيا وچا كيكيان لي بمردابه له سه ر گزپه كه ي پرستگايان دروست ده كرو ويته كه يان ده كيشا تي دا. نه وانه خراپ ترين پيښ له لاي خواي گه ووه له پوژي قيامه تدا.

^۱ -همان سه رچاره ي پيشو.

^۲ -همان سه رچاره ي پيشو.

^۳ -همان سه رچاره ي پيشو.

^۴ -همان سه رچاره ي پيشو.

نه خوښی و چاره سهر

جا نه مه حالي نه و كه سانه به كه سوژده بڼ خوډا ده به ن له مزگه وتيك كه له
سهرگړه كان دروست كړلوه. جا نه بهي حالي نه و كه سانه چو ن بيت كه سوژده بڼ
گړه كان ده به ن؟!

پټغه مبه ﷺ فرمويي تي: (اللهم لاتجعل قيري وثنا يعبد.)^۱ (واته: خودايه
گړه كه م نه بيته بت وبه رستريت.) پټغه مبه ري نازيز زور جه ختي له سهر
پاراستني لايه ني به كئا په رستي كړدوتوه، نه نانه ت پيگري كړدوه له نه نجام
داني نوږي سونه ت له كاتي هه لاهاتي خوردا تاوه كو ليك چو نيك پرونده ات له گه ن
خور په رسته كاندا، كه له كاتي هه لاهان وئاو ابو نيدا سوژده ي بڼ ده به ن. هه بڼ نه م
مه به سته پټغه مبه ﷺ پيگري كړدوه له نه نجامداني نوږ له پاش نوږي عه سرو
دواي نوږي به ياني.

به لام سه باره ت به سوژده بردن بڼ جگه له خودا. نه وا پټغه مبه ﷺ ده فرميت:
(لاينبغي لأحد أن يسجد لأحد إلا لله)^۲ (واته: بڼ هيچ كه سيك ني به سوژده به ريت
جگه بڼ خودا نه بيت. جا ووشه ي "لاينبغي" له ووشه ي خواو پټغه مبه ردا واتاي
نه وپه پي له پيگري وقده ده غه يي دايه. هه ووه كو خواي گه ووه ده فرميت: (وَمَا
عَلَّمَنَاهُ الشُّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ... يس: ۶۹) (واته: نيتمه پټغه مبه رمان فبري شيعر بيږي
نه كړدوه وبه هيچ شي ووه په كيش بڼي ني به شيعر بلت.

(وَمَا تَنْزَلْتُ بِهِ الشُّبَّاطِينَ * وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَعْظِمُونَ.. الشعراء: ۱۱۰-۱۱۱)
واته: شه يتانه كان نه يان تواني ووه نه م قورنانه دايه زرينن، وده به هيچ شي ووه كيش
بڼيان ني به ناتوانن كاري وايكه ن.

^۱ - هه مان سهر چاره ي پيشو.

^۲ - نه م فرموده به (حسن)، (۵: ۲۲۸) كير او يقيده.

ابن القيم الجوزی

وہ ووتہی فریشتہ کان له قورئاندا: (مَا كَانَ يَنْبَغِي لَنَا أَنْ نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ أَوْلِيَاءَ... الفرقان: ۱۸) واتہ: بہ هیچ شیوہیہک بۆمان نی یہ، جگہ لہ تۆ پشتیوان مہ لَبَزْتَرین.

هاوبهشی له ووتهدا

واتہ هاوبهشی برپاردان له ووتہ وگفتوگۆدا. وهك سویند خواردن به جگہ له خودا. ههروهكو (امام احمد) و (أبو داود) دهگێرنه وه كه پێغه مبه ر ﷺ فرمویه تی: (من حلف بغير الله فقد أشرك) ^۱ واتہ: ههركه سێك سویند به غهیری خودا بخوات هاوبهشی برپارداته.

وه نمونه ی ووتنی (ماشاء الله وشئت) واتہ: خواو تۆ ویستان. ههروهكو له پێغه مبه ره وه دهگێرنه وه كه: (قال له رجل: ما شاء الله وشئت، فقال ﷺ: اجعلتنی لله ندا؟ قل: ما شاء الله وحده) ^۲ واتہ: بیاوێك به پێغه مبه ری ووت: ئه گه ر خودا و تۆ ویستان، پێغه مبه ر فرموی: ئایا منت کرده هاوبهشی خودا؟ به لكو ده بیئت بلتیت: ئه گه ر خودا ویستی به ته نها.

---

^۱ - ئەم فرمودهیه (صحیح) ه، (احمد: ۸۷، ۱۲۵/۲) وه (حاکم: ۱/۱۸) وه (ابو داود: ۳۲۵۱) وه (ترمذی: ۱۵۳۵) گێراویاته وه.

وه (امام ترمذی) ده لیت: زانیان ئەم فرمودهیه به وه لیک ده ده نه وه كه ووتهی پێغه مبه ر (فقد كفر - أو أشرك) له بابتهی (تعلیل)، وه به لگهش له سهر ئه مه فرموده ی (عمر): ان النبي ﷺ، سمع عمر يقول، وابي وابي، فقال ﷺ: الا ان الله ينهاكم ان تحلفوا بآبائكم؛ واته: پێغه مبه ر گوئی له (عمر) بۆ ووتی: سویند به باوكم به باوكم، پێغه مبه ر فرموی: خوای گموره قه ده غه ی کرد وه سویند به باوكان بۆ تۆ.

وه له (ابو هریره) ده گێرنه وه كه پێغه مبه ر فرمویه تی: (من قال في حلفه اللات والعزى، فيقول: لا اله الا الله) واته: هه ر كه سێك سویند به غهیری خودا بخوات بابتهی "لا اله الا الله" وه روه ی (اللات والعزى) ناوی خودا کانی سهر ده می نه ظمی بۆون له مه که که.

^۲ - ئەم فرمودهیه (صحیح) ه، (احمد: ۲۱۴/۱، ۲۱۴، ۳۴۷) گێراویاته وه.

نهمه له گهل نه وه شدا خواي گوره جهخت ده کاته وه له سهر له سهر ويستی مړؤډ
که ده فېرميت: (لَمَنْ شَاءَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَقِيمَ... التکویر: ۲۸) واته: يو نه وانه ي
که ده يانه وپټ پټيازي پاست و دروست بگرته بهر.

جائگه ر نهمه ي باسما ن کرد دروست نه بيت ، ناخو دروستي نهم ووتانه له کويدا
بيت که خه لکي خويان پټوه گرتووه وده لټين: (من پشتم به خدا و تق به ستوره و
من ته نها خولو تقم هه يه) ، (نهمه هي خولو تقويه . نهمه له بهر که تي خوداو تقويه)
(من له ناسما ن خودام هه يه و له سهر زه وپش تق) . يا خود ده لټين: (سویند
به خدا ژيانی فلان که س) . (من تکام له خوداو تقويه... هتد) .

جا نه گه ر به راوردېک بکه ين له نيوان ووتی "نه گه ر خوداو تق ويستان" نه و له گهل
نهم ووتانه ي تردا وه له گهل وه لامي پټفه مبه ردا به و هی که فېرمووی (منت کرده
هاو په شی خودا...) نه وساته مه ترسی نه و ووشانه مان بق پوون ده بيتته وه که نه گه ر
پټفه مبه ری خودا گوی بیستی ببوایه چی ده ووت؟!

نه و پرستنه نه ی که ته نها شایسته ی خودان

نه و پرستنه نه ی که ته نها شایسته ی خواي گوره ن بریتین له: (سوژده بردن،
پشت به ستن، پاريزگاری وله خواترسان "تقوا"، ته و به کردن، نه ز کردن،
سویند خواردن، الله اکبر، الحمد لله، سبحان الله، واستغفر الله، وه سوپانه وه و ته و اف
کردن به ده وری مالی خودا، نزلوپا پانه وه.)

نهم جوړه پرستنه نه نه نهاو ته نها شایسته ی خواي گوره ن وه دروست نی به و
پي پندراو نی به به هيچ شي وه و شيوازيک جگه له خودا بق که سی تر نه نجام
بدرين. نه پټفه مبه ر نه فريشته... هتد.

وه له (مسندی امام احمد) دا هاتووه که: (ان رجلاً أتى به الى النبي ﷺ قد اذنب
ذنبا، فلما وقف بين يديه. قال: اللهم اني اتوب إليك ولا اتوب إلى محمد.

فَقَالَ ﷺ: «عَرَفَ الْحَقُّ أَهْلَهُ». ^۱ واته: که سبکیان هیتا بۆ لای پیغمبر و تائوایی که نجام دابوو، کاتیک هیتایان بۆ لای پیغمبر ﷺ کابرا ووتی خودایه من ته و به ده کهم بۆ تو نه که بۆ محمد. پیغمبر ﷺ فرمودی: حقی ناس بوو بۆ خاوه نه که ی، واته: زانی که نه مه ته نه شایسته ی خودایه نه که کسی تر.

هاوبهشی له ویست و نیهت دا

هاوبهشی دانان له ویست نیهت دا بابه تیکی زۆر وریو په نهانه، بگره نه و ده ریا په به که که ناری نی به، ته نه که سانیك ده ریا زیان ده بیئت که ساره زاییه کی زۆریان هه بیئت. نه م هاوبهشی دانان نه و ده گریتوه که هه رچی ویست و نیهت تیکت هه به له نه نجامدانی هه و و ته کرداریك مه به سنت نزیک بوونه و ده بیئت له که سیک پان به ده ست هیتانی به رژه و نه دیه که جگه له خودای گه و ره، نه و هاوبهشی به ریا داوه. دلسۆزه "إخلاص": واته هه رچی ویست و نیهت و و ته و کاریکت هه به به پوختی ته نه مه به ست خوای گه و ره بیئت، جا به مه ده لێن "الحنيفية" واته "پاک و پوختی و پاستگزیی" که گه لی هه زده تی ئیبراهیمی له سه ر بوو. و ده خوای گه و ره ش فرمانی کردوه که به و شتوه به خوا به رستی نه نجام به ده یین. و ده جگه له م شتوازه هه چی تری لایه سه ند نیه که ناو کرۆکی پاستی ئیسلامه (وَمَنْ يَتَّبِعْ عِزَّ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ... آل عمران: ۸۵) واته "نه و ده ی جگه له ئایینی ئیسلام به پیره و بکات لێ ی و ده رناگیریت له قیامه تیشدا خه ساره نه مند ده بیئت..."

جا هه ر که سیک له سه ر نه م شارپنگایه لایه دات نه و خه ساره نه ندی دنیا و قیامه ته.

^۱ - نه م فرمودیه (حسن)، (احمد: ۴/۴۳۵) و (طبرانی) له (الکبیر: ۱/۲۶۳) و (الحاکم: ۴/۲۶۵) گێڕایه نه وه. هه ر چنده (ذهبی) ده لیت له سه نده که یدا (ابو مصعب) لاواز و بی متانه به، به لام یاره کانی تر جیگه ی متانه ن.

پوخته‌ی هاویه‌شی دانان:

پوخته‌ی هاویه‌شی دانان: بریتییە له (چواندن به‌خوای گه‌وره و، چواندنی به‌بنده‌کان به‌خوای گه‌وره).

ئەمە‌یه‌ که‌ هەرچی‌ ئاکاری‌ که‌مالی‌ خوای‌ گه‌وره‌ هە‌یه‌ که‌ خۆی‌ و پێغه‌مبەرە‌که‌ی‌ پێیان‌ وه‌سف‌ کردووه‌. وه‌ بچوینی‌ به‌ دروست‌ کراره‌کانی‌. ئەو‌ که‌سانە‌ی‌ که‌ بینایان‌ کوێر و، دلیان‌ په‌ش، هۆشیان‌ پوچه‌، که‌ به‌کتا‌په‌رستی‌ ده‌که‌نه‌ لێکچواندن‌، وه‌ دواتر‌ ئەم‌ لێکچواندنه‌ به‌ مه‌زنی‌ و ملکه‌چی‌ و خودا‌په‌رستی‌ له‌ قه‌لام‌ ده‌ده‌ن. چونکه‌ هاویه‌ش‌ دانەر (مشرک) دروست‌کراره‌کان‌ له‌ سیفاتی‌ خوا‌په‌تیدا‌ ده‌چوینت‌ به‌ خوای‌ گه‌وره‌.

وه‌هەرچی‌ سیفاتی‌ خوا‌په‌تی‌ هه‌به‌ ده‌بداته‌ پال‌ ئەو‌ دروست‌کراره‌، له‌ کاتێکدا‌ که‌ ئەم‌ سیفه‌تانه‌ نه‌ها و ته‌نها‌ شایسته‌ی‌ خوای‌ گه‌وره‌یه‌ که‌ هەر‌ به‌ میهره‌بانی‌ خودی‌ خۆی‌ به‌خشنده‌ و پێگر و زیانبه‌خشه‌ به‌ هه‌موو‌ بپوینه‌وه‌ر‌ که‌ له‌ به‌رامبه‌ر‌ ئەمانه‌ دا‌ پێویسته‌ نزا و پا‌پانه‌وه‌، ترس، و تکا و پشت‌ به‌ستنی‌ تاییه‌ت‌ بکری‌ت‌ به‌خوای‌ گه‌وره‌. که‌ هەر‌ خودی‌خۆی‌ به‌دیینه‌رو‌ بپیا‌پ‌ ده‌ر و مرینه‌ر و ژینه‌ره‌ی‌ هه‌موو‌ دروست‌کراره‌کانیتی‌.

جاهه‌رگام‌ له‌ مانه‌ بدرینه‌ پال‌ هه‌رشتێک‌ و که‌سێکی‌ تر‌ ئەوا‌ ئەو‌ شته‌ی‌ به‌ خوای‌ گه‌وره‌ چواندووه‌ و هاویه‌شی‌ بپیا‌رداوه‌. که‌ ئەمە‌ش‌ گه‌وره‌ترین‌ سته‌مه‌. که‌ که‌سێک‌ یان‌ شتێک‌ که‌ هه‌یچی‌ به‌ ده‌ست‌ نه‌بێت‌ و خودی‌خۆی‌ دروست‌ کراری‌ خودای‌ مه‌زنه‌ بپچوینت‌ به‌ مه‌زنت‌رین‌ و گه‌وره‌ترین‌ هی‌ز‌ که‌خودای‌ گه‌وره‌یه‌ ؟!

تاییه‌تمه‌ندیه‌کانی‌ خوا‌په‌تی‌

یه‌کێک‌ له‌ تاییه‌تمه‌ندیه‌کانی‌ خوا‌په‌تی‌ بریتی‌ یه‌ له‌:

۱- که مالی رها (المطلق) له هه موو پرویه که وه:

خودایه ک هیچ که م و کوریه کی نییه له هیچ پرویه که وه. که مالی رها های هیه له هه موو پروو و بواریکه وه هه ربویه پیویسته سه رجه م په رسته شه کان ئاراسنه ی نه و بکرتن به تنها چونکه سه رچاره ی دابین کردنی پیدلویسته کانی ژیا نه له هه موو پرویه که وه. جا هه رچی په رسته هیه وه ک (تهویه کردن، پشت بهستن، به مازی راگرتن، نزا و پارانه وه، تکا کردن، ملکه چ کردن، خۆش ویستن و به ندایه تی کردن. هتد) سه رجه م نه مانه به پتی پیوره ی عه قل و ژیری و شهرخ و سروشتیش نه نها بق خودا نه نجام ده درین.

جاهه رکه سیک کام له مانه ی سه ره وه بداته پال که که سیک تر یا خود بۆشتیکی تری نه نجام بدات جگه له خودای گه وره نه وا هاویه شی بریارداوه نه و شته ی چواندوه به خودایه ک که نه هاوشیوه ونه هاوتای هیه که نه مه خۆی له خۆیدا گه وره ترین سته مه. وه خوای گه وره ش له نه نجامده ره که ی خۆش نابیت. له گه ل بوونی نه وه هه موو سۆز و به زه به ی دا.

۲- په رستراویستی:

واته هه میشه خودای گه وره په رستراوه له لایه ن به نده کانیه وه و شاپسته و شاپه نی ملکه چی به.

وه (په رستن) له سه ر دوو بنه مای سه ره کی پیکهانوره بریتییه له (تهواوی خۆشه ویستی وه تهواوی ملکه چی) بق خودای گه وره.

وه پله و پایه ی به نده کان له په رستندا به نده به به هیزی نه و دوو پیکهینسه ره وه جاهه رکه سیک "خۆشه ویستی و ملکه چی" بیه خشیته به که سیک، شتیگ جگه له خودای گه وره. نه وا مافی خودای به خشیوه به که سیک تر که نه مه ش هاویه ش دانانه، وه هیچ عه قل و ژیرییه ک و سروشتیکی خاوین، نه مه په سه ن ناکات. ته نها له لای که سانیگ دروسته که شه یتان عه قلی تیکدلون و سروشتی شیواندوون.

جا هر که سيک له سهر ژيري پوخت و سروشتي خاوين مابيتته وه نهوا له و
که سانه په که خواناس و پينماکراوون به هاتني کتیب و پيغه مبه ره کاني خدا. وه
ژير پاک و بير پوښن و سروشتي خاوين ، هميشه برواي په کتا په رستيان گه شه
ده کات (نور يهدي الله لنور من يشاء... النور: ۳۵) واته: خوداي گوره هېداپه ت
و پينمايي نه و که سانه ده کات که مه به ستيتي.

جا پاش زانيني هم راستي په نېتر هر چي به کي تر له مانه ي خواره وه که باس
ده که ين ، هر مه موويان ته نها و ته نها مافي خودان. له وانه:

۳- سوژده پردن:

هر که سيک سوژده بق غيري خدا به ريت نهوا نهو شته ي چواندوه به خدا.

۴- پشت به ستن (التوکل):

هر که سيک پشت به غيري خدا بيه ستيت. نهوا نهو شته ي چواندوه به خدا.

۵- تهويه کردن:

هر که سيک تهويه بکات بق غيري خدا نهوا نهو که سه ي چواندوه به خدا.

۶- سويند خواردن پيئي، يان به ناوي به مه به ستی گه وړه و پيرؤز راگرتن:

جا هر که سيک سويند به غيري خدا بخوات. واته زؤر به پيرؤز گه وړه ي بزانيت

نهو مافي پيئي به پهوا ببينيت نهوا نهو که سه ي چواندوه به خوداي گه وړه.

نه مانه ي که باسمان کرد هر مه مووي له پوانگه ي چواندو بووه (التشبيه).

به لام له پوانگه ي ليک چواندن پيئي (التشبيه به):

هر که سيک خوي به مزن و گه وړه و پيرؤز بزانيت ، وه بانگه شه ي پيا هلدان

بکات بق خوي ، وه هر يه که له مرنه ي ، ملکه چي خه لکي ، تکا کردن، ترسان

، پشت به ستن. هتد نه مانه به مافي خوي بزانيت. نهوا کيپرکي له گهل خودا دا

کردوه له خوايه تي و په روه ردگاريتي دا.

ابن القيم الجوزی

خوای گه وره مافی خویه تی پيسوا و سه رشقوی بکات و بیکاته په ند و عیبه تی پوزگار و بنده کانی. له (صحیح) دا هاتوه پیغه مبهړ ﷺ فرمویه تی: (يقول الله عز وجل: العظمة اِزاري والكبرياء بذاني فمن نازعني واحداً منهما عذبتُه)^۱ واته: گه وره ی و مه زنی، جل و بهرگی سه ریلند و سه ریه رزی عه باوبالا پوشمه. هر که سیک له م دوانه کتپرکیم له گه ل دا بکات تووشی نازار و سزای ده که م."

جا نه گه په یکه رتاشیک له تاشینی په یکه ریک دا بیه ویت لاسایی خودای گه وره بکاته وه. نه و توندترین سزا ده دریت. ناخو که سیک بیه ویت کتپرکی له مافی خودایه تی و په روه رگاریتی دا بکات حالی له قیامه تدا چون بیت؟! پیغه مبهړ ﷺ ده فرمیت: (اشد الناس عذاباً يوم القيامة المصرون ، يقال لهم احيوا ما خلقتم)^۲ واته: "توندترین سزا له قیامه تدا تووشی په یکه رتاشه کان ده بیت که ویستویانه لاسایی خودای گه وره بکه نه وه. پنبیان ده ورتیت نه و په یکه رانه ی دروستان کردوه زیندوویان بکه نه وه و روح بکه نه وه بهریان."

وه له (صحیحین) دا هاتوه. پیغه مبهړ ﷺ فرمویه تی (قال الله عز وجل: ومن اظلم ممن ذهب يخلق خلقاً كخلفي ، فليخلقوا ذرة ، فليخلقوا شعيرة)^۳ واته: "خودای گه وره ده فرمویت: کی مه په له و که سه ستم کارتر که شتیک دروست

^۱ - نم فرموده به (صحیح) ه، (مسلم: ۱۷۹/۱۶ نووی) گتړاویتموه.

(امام نووی) ده لیت: "نازعني" واته یسمالی عوی بزانت ویکاته سیقاتی عوی، که نه سمش لوتکه ی عوی بملزل زانیه (التکیر)، وه به کاره تانی وشه ی "إزاري" وه "إداء" له روی مه جازمویه هر وه کو عه رب ده لیت: (فلان شعار الزهد و ذئارة التقوى) مه سنا لیره جل و بهرگ نی به، به لکر مه سنا سیفات و ناکای نه و که سیه. وه کو جل و بهرگ و مرزفه که بیان وارانده توره ده لیت: نه مه ی لیره دا بویه به کاره تاره چونکه (عیزت و سه ریه رزی) تمها نایستن به حوای گه وره دوو شق لیتی جیا نایتموه همیشمین یو خودا... (شرح مسلم: ۱۷۹/۱۶).

^۲ - نم فرموده به (صحیح) ه، (بخاری: ۷۵۸۸) وه (مسلم: ۹۲/۱۴ نووی) گتړاویتموه.

^۳ - نم فرموده به (صحیح) ه، (بخاری: ۵۹۵۷) و (مسلم: ۹۴/۱۴ نووی) گتړاویتموه.

ده‌کات و خو‌ی ده‌ه‌ین‌تیه ئاستی من، نه‌گەر پاست ده‌کەن با گەردێک یان ده‌نگە جۆیه‌ک دروست بکەن".

خوای گه‌وره بچو‌کت‌ترین دروست‌کراوه‌کانی ده‌ست نیشان کردووه که "گەرد و گەنه". نه‌خواره ئاسمانه‌کان وزه‌وی...هتد. که ده‌یانه‌وێت له‌خودایه‌تی ک‌ی ب‌رک‌ی له‌گە‌ڵ خوای گه‌وره‌دا بکەن.

وه له (صحیح) دا هاتووه که پ‌ی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ فرموویه‌تی: (إِنْ أَخْنَعَ الْأَسْمَاءُ عِنْدَ اللَّهِ رَجُلٌ يَسْمَى: بِشَاهَانَ شَاهٍ، أَيْ مَلِكٌ مَلُوكٌ، لَا مَلِكَ إِلَّا اللَّهُ).^۱ وه‌له‌ پ‌ی‌وايه‌ت‌یک‌ی تردا هاتووه: (أَغِيظُ رَجُلٌ عَلَى اللَّهِ رَجُلٌ يَسْمَى بِمَلِكِ الْأَمْلَاكِ).^۲ واته: ناشرین‌ترین ناوای خوای گه‌وره، که‌س‌ێکه ناوی بن‌ر‌یت شاهان شاه. وانه پادشای پادشاکان، ته‌نها خودا پادشایه.

خوای گه‌وره تو‌په ده‌ب‌ی‌ت که‌س‌ێک ناوی خو‌ی بن‌یت به پادشای پادشاکان، واته خوای گه‌وره ب‌ق‌ و‌غه‌زه‌بی له‌که‌س‌ێک ده‌گ‌ر‌یت که‌له‌ناوه‌کاندا خو‌ی به‌خوای گه‌وره بجو‌ین‌یت، چونکه ته‌نها خوای گه‌وره پادشایه و فرمان په‌واو ب‌پ‌یار‌یه‌ده‌سته.

گومانی خراپ بردن به‌خودا، گه‌وره‌ترین ق‌ا‌وا‌نه

گومانی خراپ بردن به‌خوای گه‌وره پ‌ت‌چه‌وانه و د‌ژه به‌که‌مال‌ی خوای گه‌وره و سیفاتە بلند و ناوه جوانه‌کان‌یت‌ی، چونکه گومانی خراپ بردن له‌گ‌وشه‌نیگای که‌م و کور‌تی پ‌وانینه‌وه‌یه ب‌ق‌ خوای گه‌وره. هه‌ر ب‌ق‌یه خوای گه‌وره به‌ل‌ت‌ین وه‌پ‌ه‌شه‌ی توند‌ی ل‌ی کردووی‌ن ده‌فه‌رم‌یت: (عَلَيْهِمْ دَائِرَةُ السَّوْءِ وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَهَنَّمَ وَسَاءَتْ مَصِيرًا... فتح: ۶) واته: ئه‌و گومانه خراپه هه‌ر ب‌ق‌خوایان

^۱ - نه‌م فهرمودیه (صحیح) ۵، (بخاری: ۶۲۰۶) ۶، (مسلم: ۱۴/۱۲۸ نووی) گ‌یراویانه‌ت‌وه.

^۲ - نه‌م فهرمودیه (صحیح) ۵، هه‌مان سه‌رچاوه‌ی پ‌ت‌شو. وه‌ه‌ریه‌که‌له‌ وو‌شه‌کان‌ی (خ‌ن‌ع، اغ‌ی‌ظ، اخ‌ب‌ث) به‌وات‌ایی په‌س‌وایی د‌یت له‌و‌ژ‌وی ق‌یامه‌ت‌دا.

ابن القيم الجوزی

دهگه پیتته وه، وه نه فره تی لی کړنو غه زه بی لی گرتو ونوه دقوزه خی بقی ناماده کړدوون
که سه خترین سه رنه نجامه .

وه خوای گه وړه ده ره ق به که سانیک که یه کیک له سیفاته بلنده کانی په د
ده کاته وه. ده فره میت: (وَذَلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذِي ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ اَرْدَاكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ مِّنْ
الْخَاسِرِينَ... فصلت: ۲۳) واته: نه وه سه رنه نجامی نه و گومانه ناپه سنده بوو
که ئیوه به خوای گه وړه تان برده که بووه مایه ی نه وه ی به هاته مایه یی بچنه ریزی
زه ره رنه ندانه وه .

وه خوای گه وړه له سه ر زاری هه زره تی ئیبراهیمه وه که وته یه ک ناراسته ی گه له که ی
ده فره میت: (اِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تُعْبُدُونَ * أَبُنْكَا إِلَهًا دُونَ اللَّهِ تُرِيدُونَ * فَمَا
ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ.. الصافات: ۸۵-۸۷) واته: باشه نه وه ئیوه چی ده په رستن ؟
نایا خواوه ندی دروینه و ه لبه ستراو ده په رستن جگه له خوای تا ک وته نها، نه ی
هه لویست وگومانان چی په بهرام بهر خوای گه وړه ؟

واته نه ی گومانانان چونه به خوای گه وړه که کانی به دبیداری ده گن وئیوه ش
که سی تر تان په رستوه ؟ نه ی گومانانان چونه به ناوه جوان و سیفاته بلنده کانی
په وړه ردگار یتی خدا که دووره له هه موو که م وکورتی و ناته واویه که وه، تا بیانوو
بدقزنه وه بقی په رستنی که سینکی تر جگه له خدا.

جا نه که ر گومانانان و ابوایه که خوای گه وړه به سه ر هه موو شتیکدا زاله و به هه موو
شتیک ناگاداره . وه هه موو شتیک که م وکورت ته نها که مالی خوی نه بیت، وه هه موو
شتیک بقی لای نه وه ده گه پیتته وه ، وه هه موو که سینک وشتیک پیویستی به سوزی نه و
هه یه، وه دابین کاری هه موو پیډلو یستی که کانی ژیا نه . ده وله مه ندرتین وزانترین
وبه خشنده ترین هیزه . پادشای هه موو پادشاکانه و خواوه نزه وی و ناسمانه کانه .
وه سوز و به زه بی و په حمه تی هه موو بوته وه ری داپوشیوه . جا نه مه سیفات و توانای

خودا بێت زۆر دووره له‌ژیری و عه‌قله‌ سروشته‌که‌وه که‌هۆکارێک واسته‌یه‌ک بۆ خۆی
برپاریدات له‌نیوان خۆی و به‌نده‌کانیدا.

پهرستن جگه‌ له‌خودا ، گه‌وره‌ترین سته‌مه

خوای گه‌وره‌ خاوه‌ن و وه‌به‌ره‌ینه‌ری زه‌وی و ئاسمانه‌کانه‌و نه‌ویشی که‌تێدایه‌ ،
وه‌هه‌ر خۆی شایسته‌و شایه‌نی په‌رستن و ملکه‌چی و گوێزپه‌لی یه‌ ، که‌پێویسته‌
به‌مه‌زنی و گه‌وره‌یی تێپه‌روانین و ملکه‌چی بکه‌ین. چه‌ند سته‌مێکی گه‌وره‌یه‌ کاتی‌ک
ئه‌و مافی خودایه‌تی و په‌رستنه‌ ده‌دری‌ت پال‌ که‌سێکی تر جگه‌ له‌خودا. به‌تایبه‌تی
که‌بزانیت ئه‌و که‌سه‌ په‌رستراوه‌ش له‌به‌نده‌یه‌کی بێ ده‌سه‌لات زیاتر هه‌یچی نر‌نی
یه‌.

هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمی‌ت: (ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِّنْ أَنْفُسِكُمْ هَلْ لَّكُمْ مِّنْ مَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ
مِّنْ شُرَكَاءَ فِي مَا رَزَقْنَاكُمْ فَأَنْتُمْ فِيهِ سَوَاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخِيفَتِكُمْ أَنْفُسَكُمْ كَذَلِكَ نُفَصِّلُ
الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ... الروم: ٢٨) واته‌: هه‌ر له‌خۆتان نمونه‌ی بۆ هه‌یناونه‌توه‌ "که‌
چه‌نده‌ برپاردانی هاوه‌ل و هاوبه‌ش بۆ خودا نادروست و نا به‌جی یه‌" ئایا ئێوه‌ پازین
به‌نده‌و به‌رده‌سته‌کانتان بینه‌ هاوبه‌شتان له‌مال و سامانتاندا وه‌هه‌روه‌کو یه‌ک
سوودی ئی وه‌ریگرن و ده‌ستی تی بخه‌ن و وه‌لێیان به‌رسن و و حسابیان بۆ بکه‌ن.
هه‌روه‌کو چۆن ئێوه‌ له‌یه‌کتری سل ده‌که‌نه‌وه‌. جا نه‌گه‌ر ئێوه‌ مۆله‌تی ئه‌وه‌ نه‌ده‌ن
که‌ کریکاره‌کانتان یان کاره‌که‌ره‌کانتان هاوبه‌شتان بێت له‌مال و ساماندا. به‌چی
پێوه‌ری‌ک ئێوه‌ به‌نده‌کان و دروست کراوه‌کانی من ده‌که‌نه‌ هاوبه‌شم له‌کاری
خوایه‌تی که‌ به‌ته‌نها مافی منه‌. جا هه‌رکه‌سێک ئه‌مه‌ بپرویاوه‌ی بێت ئه‌وه‌ مافی
خوایه‌تی نه‌داوه‌ و ده‌منی به‌تاک و ته‌نها نه‌زانیه‌وه‌.

وه‌ک ده‌فه‌رمی‌ت: (يَا أَيُّهَا النَّاسُ ضَرْبٌ مَّثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ إِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ لَمْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوْ اجْتَمَعُوا لَهُ وَإِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْئًا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ ضَعُفَ
الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ * مَا قَدَرُوا اللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ... الحج: ٧٣-٧٤)

ابن القيم الجوزی

واته: ئەى خەلکینە، نمونە بەک مینراوە تەووە چاک گوێبیستی بن، بە پاستی ئەوانەى
کە هاناو هاواریان بۆ دەبەن لە جیاتی خوا هەرگیز ناتوانن تاکە میتشیک دروست
بکەن، هەرچەندە بۆ ئەو کارە کۆببنەووە یارمەتی یەکتەریش بدەن، ئەگەر میتشە کە
شتیکیان لى بفرێنێت ناتوانن لێى بسەننەووە. داواکراو و داوولى کراو هەردووکیان
لارازو بى دەسەلاتن. ئەوانە "وەکو پێویست" قەدرى خۆیان بە چاکى نەزانی، پێزی
پەرورەدگاریان بە تەواوی نەگرت، لە کاتی کەدا بە پاستی خودا زۆر بەهێز و بە توان
وبالادەستە.

و هەر و هە دەفەر مێت: (وما قدروا الله حق قدره والأرض قبضته يوم القيامة
والسموات مطويات بيمينه سبحانه وتعالى عما يشركون... الزمر: ۶۷) واتە:
خوێنە ناسان قەدرى خۆیان وەك پێویست نەگرت پێزیان بۆ دانەنا ، بە مەرجیک
هەر هەموو گۆی زەوی پێ مشتیکى ئەو زاتە بە لە پۆزى قیامەتدا. ئاسمانەکانیش
بە دەستی پاست و دروستى خودا پێچراون ، پاکی و بى گەردى و بێلندى بۆ ئەو
پەرورەدگارە مەزنەى شایستەى ئەو نى یەنە فامان و هاوێش و هاوبەشى بۆ
بەپیارەدەن و قەدرى نەزانی.

جا قەدر و پێزی پێویستى خۆیان نەزانیووە کە هاوبەش و هاوێش بۆ بەپیارەدەن لە
کاتی کەدا خۆی گەورە بەهێز و بالادەستە و هەجگە لە خودا هەموو بەندەکانى لارازو
بى دەسەلاتن.

هەر و هە قەدر و پێزی خۆیان نەگرتووە کە سانیك کە:

دەلێت خودا هیچ کتیبیک و پێتفەمبەرێکى پەوانە نەکردووە بە لکو کانیك بونەوهرى
دروست کردو ئێتر پشت گۆی خستوو و وازی لێهێناو ، وە هیچ مەبەستیک نى
بە لە دروست کردنى بونەوهردا. ئەمەش خۆی لە خۆیدا تۆمەت دانە پال خۆی
گەورە بە پشت گۆی خستنى دروست کراوەکانى و بى هۆدەى لە دروست
کردنیدا. هەر و هە پەد کردنەوهرى وە بە پاست نەزانینى ناو و جوان و سیفاتە

بڵنده‌کانیشی له چاودێری کردن و نیعمه‌ت به‌خشین به‌بهنده‌کانی. وه‌هه‌روه‌ها په‌دکردنه‌وه‌ی ئه‌وه‌ی که‌خودا زāl و بالāده‌ست بیت به‌سەر بونه‌وه‌ردا. وه‌به‌پاست نه‌زانیشی پیغه‌مبه‌ره‌کان و کتێبه‌کانی خودا که‌بۆ پێنمایی په‌وانه‌ی کردوون، په‌نا به‌خودا ده‌گه‌ڕین له‌م بیروباوه‌په‌ پوچانه. بڵندی و تاک و ته‌نهایی بۆ خودای گه‌وره. هه‌روه‌ها قه‌دروورێزی خودایان نه‌گرتوه‌ که‌سانێک که‌:

که‌ ده‌لێن مرقۆ هه‌چی به‌ده‌ست نی‌یه، هه‌موو کرده‌وه‌کان له‌لایه‌ن خوداوه‌ن چ باشه‌وچ خراپه. جا خودا سزای به‌نده‌کان ده‌دات به‌کارانی که‌له‌ بنه‌په‌تا هه‌ر خودی خودا خۆی نه‌نجام ده‌درێتی نه‌ک مرقۆ. لێره‌دا مرقۆ ناچارکراوه‌ سزاش ده‌دریت به‌بێ ئه‌وه‌ی ده‌ستی هه‌بێ له‌وکاره‌دا. ئه‌مه‌ش واتای ناداپه‌روه‌ری خودا ده‌سه‌لمێنێت، ئایا ئه‌م کاره‌ له‌که‌سانێکی خاوه‌ن ژیره‌وه‌قل ده‌وه‌شێته‌وه، تا له‌خواوه‌ به‌کێ گه‌وره‌و به‌هێز که‌ دادپه‌روه‌رانه‌ و به‌به‌زه‌یه‌ترین و به‌په‌همترین نی‌یه‌ به‌رامبه‌ر به‌بنده‌کانی کاری وای لی ده‌وه‌شێته‌وه؟! پاک و بێ گه‌ردی بۆ خودای مه‌زن وله‌گه‌وره‌یی ئه‌م سته‌م و تاوانه.

وه‌هه‌روه‌ها ئه‌مو که‌سانه‌ش ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ که‌:

پێیان وایه‌ خۆای گه‌وره‌ له‌ هه‌موو شوێنێک و پاک و پێسدا بوونی هه‌یه. وه‌په‌دی ئه‌وه‌ ده‌کاته‌وه‌ که‌له‌ سه‌رووی عه‌رشه‌ی مه‌زن له‌نگه‌ری گرتبێ "استواء" ی کردبێ، به‌لکه‌ پێیان وایه‌ خودا له‌ هه‌موو مرقۆ و ناژه‌لێکدا تالوه‌ته‌وه‌ که‌ئه‌مه‌ش سته‌م و ناپه‌واییه‌ به‌رامبه‌ر به‌خودای مه‌زن که‌ده‌فه‌رمیت: (إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ... فاطر: ۱۰) واته‌: گوته‌ری چاک و جوان و به‌جێ بۆلای خۆای گه‌وره‌ به‌رزده‌بێته‌وه‌، کاروکرده‌وه‌ی چاکیش گوته‌ری شیرین به‌رزێ ده‌کاته‌وه‌.

خۆای گه‌وره‌ له‌سه‌رووی عه‌رشه‌ی مه‌زندایه‌ وه‌ فریشته‌کانیش بۆ لای خودای خۆیان بڵند ده‌بنه‌وه‌ و دێته‌ خواره‌وه‌: (يُذَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ثُمَّ يَرْفَعُ إِلَيْهِ...)

السجدة: ۵) واته: ئەو خوايه له سه رووی ئاسمانه وه کاروباری زهوی رێک ده خات
وسه په رشتی ده کات، وه سه رجه م کاره کان بۆلای ئەو به زده بێته وه.

وه هه روه ها ئەو که سانه ش ده گرتته وه که:

باره پیاو به سیفات به لنده کانی خوای گه وه نی یه، وه پیاو وایه خوای گه وه
وتووێژی له گه لّ موسا نه کردوه له که ناری چیا یی "طور"، وه هاتن وله نگه رگرتنی
له سه ر عرش، وه هاتنی بۆ دادگایی کردنی به نده کانی له قیامه تدا، هه روه ها
توپه برون و غه زه ب گرتن و په زامه ندی و خوشه و پستی و چه نده های تر له سیفات
و ئا کاره به لنده کانی خوای گه وه په د ده که نه وه. وه لیکدانه وه ی ئابه جپی بۆ
ده که ن، وه پیاو وایه به م کاره خوای گه وه په زدارتر و مه زنتر پاده گن.

وه هه روه ها ئەو که سانه ش ده گرتته وه که:

هاوه لّ وکۆپی بۆ به یار ده دن، یا خود پیاو وایه خوای گه وه تیکه لّ بووه
به هه موو دروست کراوه کانی و... هتد.

هه روه ها قه درووێژی خواپان نه گرتوه ئەو که سانه ی:

که ده لێن خوای گه وه دوژمن و ناهه زه کانی پیغه مبه ر و خانه واده که ی به رز
پاگرتـووه، جێنیشـیـنی و ده سه لـاتـداری و سه ره به رزی به دوژمنه کانی
به خشیوه. وه شوێن که وتوان و دوژست و خانه واده که ی پیغه مبه ری توشی په سوای
نه هه مانی کردوه له هه ر جێگایه کدا بن.

ئه مه ش نا په وایه کێ ته واه به رامبه ر به خوای گه وه ده گریت که ووته ی "رافعه" یه.
جا ئەم بۆچوونه هاوشیوه ی ووته و بۆچوونی گاورو جوله که کانه که ده ره ق
به خودای گه وه ده یکه ن که ده لێن: خوای گه وه پادشایه کی په وانه کرد
بانگه شه ی پیغه مبه رایه تی ته نهاته نه ها بۆ خۆی ده کرد ووه درۆی به ده م خودا وه
ده کرد، ده یووت: خودا ده لیت و فەرمانی واده کات، وه شه ریه تی پیغه مبه رایه تی
هه لده وه شانده وه و به ناوی خودا وه سه روما لّ و خوێن و ئافره تیانی هه لالّ ده کرد بۆ

خوی. وه خوای گوره ش هه میسه پشتیوانی لی ده کرد ویه سهر نه یارانی دا زالی ده کرد ووه نیشانه ی راستی نه وی ده سه لماند و وه پوژ به پوژ سهر به رز ویا لاده سستی ده کردو... هتد.

بی گومان نه مه و هاوشپوه یان گوره ترین ستم وناپه وایپه دهره ق به گوره بی ودانایی وپه حمت وزانستی خودا ده کرت. جا نه گهر به راورد له نیوان هه ردو روته که دا بکه ین ده بینین وه ک بلتیت له یه ک سهر چاره وه هاترون.

نادانایی و ستم دانه پال خوای گه ووه جوړیکه له کوفر وبی باوه پری هه ووه ها هه درو پری خودایان نه گرتووه که سانیک که:

باوه پریان وایت که ده شیت خوای گوره سزاو نازاری چاکخواز و ملکه چه کان بدات که هه میسه به ندایه نییان بۆ کردووه ، وه پاپیچی دۆزه خیان بکات. وه ده شیت یاخی بووان و تاوانکاران سهر فرازو پزگاریان بکات که هیچ کاتیک خواپه رستیان نه کردووه ، وه پاپیچی به هه شتی به رینیان بکات ، چونکه هه ردو کاره که بۆ خودا وه کو په که.

نهم بۆچوونانه واتای نه بوونی داناییه له کارو پرپاره کانی خودای گوره وسته مکاری خودای دادپه روه ده سه لمیتیت ، که نه مه پیچه وانه ی ناوه جوان و سیفانه بلنده کانی خوای گوره به که په دی نهم جوړه بۆچوونانه ده داته وه ده ه رمیت: (وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلًا ذَلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ * أَمْ نَجْعَلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِدِينَ فِي الْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّقِينَ كَالْفُجَّارِ... ص: ۲۷-۲۸) واته: ئیمه ئاسمان وزه وی ودروست کراوه کانی نیوانیمان بی هوده و هه په مه کی دروست نه کردووه ، نه وه گومانی نه و که سانه به که بی باوه پری. نه ی هاوار... تا هوناله بۆ نه و بی باوه پانه له سزای ناگری دۆزه خ، یاخود باوه پریان وایه که ئیمه نه وکه سانه ی که باوه پریان

وکاری چاکه نه نجام ددهن، نه وانهی تقوی خراپه یان چاندووه له زه ویدا وهك یهك نه ماشابكه ن؟! یاخود نایا خواناس وتاوانكار وهك یهكن؟!

هه روه ها ده فهرمیت: (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءٌ مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ * وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَلَئِنْ جَزَى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ... الجاثية: ۲۱-۲۲)

واته: نایا تاوانكاران وخراپه خوازان باوه پریان وایه كه مردن وژیان وزیندووبوونه وه یان هاوشیوهی نهو كه سانه ده بیت كه بپروایان هیئاوه وچاكه یان نه نجام داوه؟! نای كه لیكدانه وه په کی خه یالی یه!... خودا ناسمانه كان وزه وی له سه رینه مای حقی وپاستی دروست كردووه بق نه وهی سه رته نجام پاداشتی هه موو كه سینك به گوږه ی كرده وه كانی بدانه وه وهیچ جوړه سته میكشیان لی ناكړیت.

هه روه ها ده فهرمیت: (إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ * أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ... القلم: ۳۵-۳۶) واته: نایا پیتان وایه سه رته نجامی موسولمانان هاوشیوهی سه رته نجامی تاوانكاران ده بیت؟ نه وه چی لیكدانه وه و بپاریکی خه یالی یه؟!

هه روه ها نهو كه سانهش دمگړتیه وه كه:

خوای گه وړه مردوو زیندوو ناكاته وه و باوه پریان به خه شرو لی پرسینه وه نی یه . وه پیتان وایه چاكاكاران پاداشت نادرینه وه و خراپه كارانیش سزانا درین ، وه سته م دیده مای خزی له سته مكاران وه رناگړتیه وه .. جا خوای گه وړه له وپوژده دا پیشانیان ده دات كه کی پاستی ووتوه وه كیش خه ساره مندو بیر پوچ بووه .

هه روه ها نهو كه سانهش دمگړتیه وه كه:

كه به چاویکی كه وه ته ماشای خوای مه زنیان كردووه دلایان له ناستی بی ناگا بووه ، فهرمانه كانی خودایان پشت گوئ خستوه و سه ریچییان كردووه ، پیژی دروست كراوه كانی تریان داوه به سه ر پیژی خودادا، کاریان به بهرنامه و

پێنامی یه‌كانی نه‌کردووه ، شوێنی هه‌زو ئاره‌زووه‌كانیان كه‌وتوون شه‌رمیان له‌خه‌لكی كردووه به‌لام شه‌رمیان له‌خودا نه‌کردووه . له‌خه‌لكی ترساوین به‌لام له‌خودا نه‌ترساوین وشه‌ویقزیان له‌پێناو په‌زامه‌ندی ئاره‌زووبازی و به‌رپرسه‌كانیان به‌خت كردووه . فه‌رمان و پڕیاری خودایان به‌سوك ته‌ماشایا كردووه...هتد.

ئایا قه‌درو پێزی خودایان زانیوه كه‌ ده‌چن شه‌یتان له‌بری خودا ده‌په‌رستن و هاوه‌لی بۆ بپیارده‌ده‌ن؟

جا خوای گه‌وره و بێ هاوتا مه‌حاله له‌لای و قبوولی ناكات یه‌كێك له‌ پێغه‌مبه‌ران بکریته به‌هاوه‌ل و هاوبه‌شی ، نه‌خوازه پرسواترین و سه‌رشۆپترین كه‌س كه‌ شه‌یتانه بکریته هاوه‌لی؟

ته‌نها شه‌یتان و یستیتی وه‌ك خودا به‌رستری و پێزی بگریته . هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره هۆشیاری به‌مڕۆ ده‌دات كه‌ له‌م به‌واره‌دا نه‌كه‌ونه داوی شه‌یتانه‌وه كه‌ ده‌فه‌رمیت: (أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ... یس: ۶۰-۶۱) واته‌: ئه‌ی ئاده‌میزاده‌كان من پێتان پانه‌گایاندن كه‌ شوێنی شه‌یتان نه‌كه‌ون و گوێرا به‌لی مه‌كه‌ن، چونكه‌ ئه‌و دوژمنی سه‌رسه‌ختی ئێوه‌یه . وه‌هه‌ر گوێرا به‌لی من بکه‌ن كه‌ ئه‌مه‌یه پێگه‌ی راست و دروست.

ئه‌و هاوبه‌ش و بپیارده‌رانه‌ی كه‌ پێیان وابوو فریشته ده‌په‌رستن ، له‌بهنه‌تدا ته‌نها شه‌یتانیان ده‌په‌رست نه‌ك فریشته . وه‌ ئه‌م راستیه‌ش خودای مه‌زن پووینی ده‌كاته‌وه ده‌فه‌رمیت: ((وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهْؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ * قَالُوا سُبْحَانَكَ أَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْ بَلْ كَانُوا يَعْبُدُونَ الْجِنَّ أَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ... سبأ: ۴۰-۴۱) واته‌: پۆژێك دیت كه‌ خوای گه‌وره تێكچای هه‌موویان كۆده‌كاته‌وه و به‌فریشته‌كان ده‌فه‌رمیت: ئایا ئه‌م پێره ئێوه‌یان ده‌په‌رست؟

فریشتەکان دەلێن: پاکی و بێ گەردی بۆتۆی مەزن ، ئەوان خەریکی پەرستنی پەری بوون و یاوەریشیان پێ بوو.

شەیتان بەهەمیشەیی فەرمان بەهاوبەش بپارێدەرەکان (المشرکون) کە بپەرستن و کپنوشی بۆ بەرن، وەبۆ هاتنەدی ئەم مەرامە پێگای پیلانی جۆراوجۆر دەگرێتەبەر. جاریک خۆی دەکات بەفریشتەو خەلکی گومراوەکات. وەتەنانەت کاتیک پۆزپەرستان کە لەکاتی پۆزەلاتندا کاتی دەیانەوێت کپنوش بۆ "پۆز" خۆر بەرن، شەیتان بەشیوازیک دەووستێت کە خۆر بکەوێتە نێوان هەردوو قۆچەکانبەو "شاخەکانی" تاکو کپنوشەکە بۆ شەیتان بێت ، بەهەمان شیوەش بۆ کاتی خۆراواو بوون.

بەهەمان شیوە کاتی گاورەکان کپنوش و پەرستن بۆ مەسیح و دایکی دەبەن. کە لەشیوەی بتدا دروست کراوون لەبنەپەتدا خەریکی شەیتان پەرستنی "مەسیح و دایکی" لەم کارە پوچەلانی بەدوون ، وەهیچ کانتیکش کاری وایان لاپەسەند نەبوو وەفەرمانیشیان پێ نەکردوو. بەلکو ئەوەی جگە لە خودا پەرسترتیت تەنها شەیتانە هەر بۆیە خوای گەورە دەفەرمیت: (أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَا بَنِي آدَمَ أَنْ لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ * وَأَنْ اعْبُدُونِي هَذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ... یس: ۶۰- ۶۱) واتە: جاکاتی ئادەمیزاد هەرکەسێکی تر بپەرستیت جگە لەخودای گەورە ئەوا شەیتانی پەرستوو. جا شەیتانەکانیش چێژ لەم پەرستنه وەرده گرن و مەرامەکانیان دیتە دی.

خوای گەورە ئەمە پۆشن دەکاتەو دەفەرمیت: (وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً يامعشر الجن مقدارم ستکثرتم من الانس) واتە: خوای گەورە لە پۆزیک دا هەموویان کۆ دەکاتەو بە (خشم و قینەو) دەفەرمویت: ئەی دەستە پەریەکان بەپراستی ئێوە زۆر کەستان لە ئادەمیزادەکان گۆمپاکرد.

(وَقَالَ أُولَئِكَ أَلْهَمَ مَنِ الْإِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا أَمَلَنَا الَّذِي أَجَلْتُ لَنَا
قَالَ النَّارُ مَثْوَاكُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ... الأنعام: ۱۲۸) .
واته: وه ناده میزاده سهر لیښیواوه کان و نه لقه له گوڼیه کانی شه یتان ده لپت:
په روه ردگار هندی کمان سودمان به هندی مان وه رگرت (سودی ناده میزاده کان
دو نیا بازی بو، په ریه کانیښ زیاده کړنی پېړی خوږان بو) ئیستاش نه وه تا
که پشته نه کات و ساته ی تو بؤت دیاری کړو وین. خوی گوره ش فهرمو ویه تی:
نم ناگره جېگانته به هه تاهه تایی به زیندووی مه گر خوا ویستی له سهر بیټ.
جا نه مانه ی که خستمانه پوو ناماژ په که بؤ نه و مه به سته ی که هاو به ش دانان بؤ
خودای ناک و ته نه ا- گه وړه ترین و مه تر سیدارترین تاوانه له تاوانه گه وړه کان. وه
خواه نه که ی شایسته ی هه تا هه تایبه له دۆزه خ دا چونکه مافی گه وړه ی و خوا به تی
و په روه ردگار یتی. پېښل ده کهن و ده یده نه پال لاواز ترین و پړسواترین
دروستکراوه کانی خودا وه به جگه له ته ویه کړدن و پاشگه زبونه وه نه بیټ خودا له
نه دجامده ره که ی خوښ نابیت وه سهر نه نجام به هه شتی ل قه ده غه ده کړیت وه له
په حه تی خودای بی به ش ده بیټ ، که سیک که بایی تاکه گه ردیک هاو به شتی بؤ
خودا بریار بدات و ته که بوری هه بیټ مه به ست له ناردن و په وانه کړدن
پټفه مبه ره کان و کتیبه پېر وړه کان ته نه ا بریتی بووه له ناسینی خودا و په رستنی
به ناک و ته نهایی و هاوه ل و هاو به شتی بؤ بریار نه دریت.

یه کیکی تر له تاوانه گه وړه کان:

قسه کړدنه له سهر خودا به بی زانیاری قه و او

قسه کړدن له سهر خودا و باس کړدن ناو وسیفات و کرداره کانی به بی زانیاری
ته و او پوخت. مایه ی که و تنه هه لای گه وړه ویه به تایبه تی ناساندنی خودا و
پیناسه کړدن به شتانیک که خودا و پټفه مبه ره که ی پریان کړدووه ته وه
نه یانداوه ته پال خودا. که دواتر نه مه ناتو ووی و که م و کورتی ده داته پال

خودای گه وره وه له هه ره تاوانه گه وره مه زنه کان ده ژمیردریت. چونکه نه مه پاسته و خۆ په کخستن و له کارخستنی سیفاته جوانه کانییتی. ته تانه تهم تاوانه گه لی گه وره تره مه ترسیدارتره له تاوانی که سیک که باوه رشی به خودا هه په و به لام له هندی بواردا هاویه شی بۆ بریار ده دات. چونکه هاویه ش بریارده ر (مشرك) دان به خوابه تی و په روه ردگاریتی خودا داده نیت و په دیان ناکاته وه. به لام (معطل) سیفاته جوان و پرپوخست و ته ولوه کانی خودای گه وره په د ده کانه وه و باوه پی پێیان نیه. وه له کاریان ده خات.

بۆ نمونه: که سیک دان به پاشایه تی (پادشا) داده نیت به لام له هندی کاروباردا هاوکارو هاویه ش و بۆ بریار ده دات. باشتیه له که سیک که هه ره برپای به پادشایه تی نه و (پادشایه) نیه و له سیفاتی پادشایه تی ده خات نه مه پاسته کی سه لمیتراره له عه قلی هه موو خاوه ن بیهو هۆشیك. چونکه زۆر جار هاویه ش دانه ره کان وهك نزیک بوونه وه یهك له خودا نه و هاویه شه په به کارده هینن و برپاری ده دهن نهك به پاست نه زانن.

جا ده ردی (التعطيل - له کارخستنی سیفاته کانی خودا) . ده ردیکی کوشنده ی بی چاره په هه ربۆیه خودای گه وره باس له پێشهنگ و پێشه وای (معطلة) ده کات که فیرعه ونه، پیتی وا بوو که خودا له سه رووی ئاسمانه کانه وه نیه. وه سیفاتی بلندی و پایه به رزی له کار ده خست ده یووت: (وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانَ ابْنِي صَرِّحَا لِعَلِّي أَبْلُغُ الْأَسْبَابَ * أَسْبَابَ السَّمَاوَاتِ فَأَطْلِعْ إِلَيَّ إِلَهَ مُوسَى وَإِنِّي لأظنُّهُ كَاذِبًا وَكَذَلِكَ رَجَّيْنَا فِرْعَوْنَ سُوءَ عَمَلِهِ وَصَدَّ عَنِ السَّبِيلِ وَمَا كُنَّا فِرْعَوْنَ إِلَّا فِي تَبَابٍ... غافر ۳۶-۳۷) واته: نه ی (هامان) تاوه رو بوورجیکی به رزم بۆ دروست بکه بۆ نه وه ی هه ندی هۆکارم ده ست بکه ویت... هۆکاری به رز بوونه وه بۆ ئاسمانه کان تا سه ردانیکی خودای موسی بکه م و ببینم. هه رچه نده من دلتیام که (موسی) درۆزنه وشتی وانی به له وئ.

وه (شیخ أبو الحسن الاشعری) ئەم ئایەتە‌ی کردبووه بە‌لگە لە کتێبە‌کانی‌دا دژی پێ‌پێ (معتلة) ^١.. ^٢ وه قسه کردن به‌بی زانیاری ته‌واو له سه‌ر خودای گه‌وره . له گه‌ل تاوانی هاوبه‌شیدا هاو‌پێکن.

یه‌کیکی تر له تاوانه گه‌وره‌کان:

داهێ‌راوه "بی‌دعه" ^٣ گومرا‌که‌ره‌کانه

بی‌دعه گومرا‌که‌ره‌کان که نه‌نجامده‌درێن پێ‌گیری و شتواندنی پێ‌گای راست و په‌وانی خوا په‌رستی په . وه هه‌روه‌ها نه‌زانی‌نه‌وبه درۆ‌خستنه‌وه‌ی سیفات‌ه جوانه‌کانی خودایه که له (قورئان و سونه‌ت‌دا) هاتووه . هه‌رچه‌نده (کفر) و بی‌باوه‌پی نی یه . به‌لام له هه‌ره تاوانه گه‌وره‌کانه و به‌لای (ئیبلیسه) وه له تاوانه گه‌وره‌کانه‌وه به‌نرخ‌تره .

هه‌روه‌کو هه‌ندی له (سه‌له‌ف) ده‌لێن: بی‌دعه به‌لای ئیبلیسه‌وه خو‌شتر و باش‌تره له تاوانه گه‌وره‌کان ، چونکه تاوانه گه‌وره‌کان ته‌وبه‌ی ئی ده‌کریت ، به‌لام بی‌دعه ته‌وبه‌ی ئی نا‌کریت. وه (ئیبلیس) ده‌لێت "ئاده‌میزادم به هیاک برد له تاوان ، نه‌وانیش منیان به هیاک برد به وټنی (أستغفرالله ولا إله إلا الله) کاتی ئه‌مه‌م

^١ - (معتلة) پێ‌پێکن سیفاته‌کانی خودا له‌کار‌ده‌ه‌ه‌ن، وه‌پێ‌یان وایه‌خوا‌ی گه‌وره‌ نه‌و جزوه سیفاته‌ی نی یه . "وه‌رگێ‌ر"

^٢ - به‌روانه کێ‌شی (اجماع الجموش الاسلامیة علی حرب المعتلة والجهیمية/ص ٢٦٢) دانسه‌ری "ابن القيم".

^٣ - داهێ‌راو "بی‌دعه": واته تازه‌گه‌ری له‌بنیدا، واته هێ‌تان و دروست کردنی یاخود لا‌بردنی رو‌کنێک یان لقێک له‌بنیدا. وه بی‌دعه له‌ ئایندا دوو جزوه:

ا. بی‌دعه له‌ یه‌روا‌وه‌ر (عقیده): که‌نه‌میان خا‌وه‌نه‌کی کافر ده‌کات.

ب. بی‌دعه له‌په‌رستندا (عباده): ئەمه‌یان گه‌ر نه‌هێ‌ش‌ق ولا دانی په‌رستیکی سه‌ره‌کی ییت وه‌ک (حجاب ، نو‌پۆ‌ن) نه‌وا له‌لای هه‌م‌لێک له‌ زانیان خا‌وه‌نه‌کی کافر ده‌ییت ، وه‌نه‌ گه‌ر له‌نجام دانی شێ‌را‌زێکی تری په‌رستق ییت به‌نێ‌زانین نه‌وا خا‌وه‌نه‌کی یاخی "عاصی" ده‌ییت . "وه‌رگێ‌ر"

بینی دەستم کرد به بلاکردنەوێ ئارەزوویازی ،جا ئەوان تاوان دەکن تەوێه
ناکەن پێیان وایە کاری چاکە چ'کە ئەجامدەدەن ."

لێرەدا مەبەستی لە ئارەزوویازی (بیدعە) یە .وێ پوون و ئاشکرایە تاوانکار زیانی
تەنها بۆ خۆیەتی . بەلام بیدعەکار زیانی بۆ گشتییە . فیتنەی تاوانکار لە هەز و
ئارەزووەیە ، بەلام فیتنەی بیدعەکار لە بنەپەتی نایندایە . جا بیدعەکار لە سەر
شاپێگای راستی دا پێگری دەکات و سەر لە خەڵکی دەشیۆنێت و سەرگەردانیان
دەکات . بەلام تاوان کار وانیە ، بیدعەکار ئاستەنگ و بەربەست و پێگرە لە سەر
پێگای قیامەتدا . بەلام تاوانکار بە هێواشی هەنگاو دەنێت بەرەو قیامەت بە هۆی
تاوانەکانیەو .

پەکیکی تر لە گەورەترین تاوانەکان :

کوشتنە بە ستم و ئارەوایی

خوای گەورە دادپەرورە و دادپەرورە کردۆتە بنەپەتی دروستکردنی زهوی و
ئاسمانەکان . وەئامانجی خوای گەورە لەناردنی پێغەمبەرەکان وکتێبە پیرۆزەکان
بریتی بوو لەبەریاکردنی دادپەرورە . جا کوشتنی مرقۆ بەستم
وئارەوای درلودۆتە لەگەڵ دادپەرورەیدا .

کوشتن بەهەموو شیوەکانی یەو بەگەورەترین تاوانکاری دادەنرێت .وێه :
کوشتنی باوک بۆ کۆرپەکە ی "منداڵەکە ی" لەبەر مەترسی برسێتی یاخود کوشتنی
باوک وایک لەلایەن منداڵەکانیەو کەهۆکاری هاتنەدنای ئەوانن لەبەر هەر هۆیک
بێت ستم وئارەوایی یە بەتاوانە گەورەکان دادەنرێت .

پۆلێنگاری لە پلە ی کوشتندا

کوشتن بەپێی جۆری ئارەواییەکە ی دەگۆرێت و جیاوازی هەیە ، گەورەترین
جۆریان بریتی یە لە کوشتنی پێغەمبەرێک یان پێشەوایەک یان زاناو دانایەک کە

چا که خواز و پرتماکار بیت بۆ سەرجه‌م خه‌لکی. خوای گه‌وره له‌بری کوشتنی
برو‌اداریک سزای هه‌میشه‌یی نۆزه‌خ و نه‌فره‌تی و خه‌شم و قینی بریارداوه.

وه‌سەرجه‌م زانایان کۆکن له‌سەر نه‌وه‌ی بکوژ پاش تاوانه‌که‌ی نه‌گه‌ر به‌ویستی
خۆی به‌په‌نیت نه‌وا نه‌و سزایه‌ی له‌سەر ده‌که‌وێت.

نایا ته‌ویه‌کردنی موسلمان سزا که‌ی له‌سەر لاده‌بات؟

واتا نایا نه‌گه‌ر که‌سیکی موسولمان که‌که‌سیکی کوشتووه، ته‌ویه‌ بکات
وپاشه‌گه‌زبێته‌وه سزای کوشتنه‌که‌ی له‌سەر ده‌مێنێت؟

له‌م باب‌ه‌ته‌دا زانایانی پێشوو "سه‌له‌ف" وزانایانی پاشر دوو بۆچوونیان هه‌یه که
"امام احمد" ده‌یانگێڕێته‌وه:

بۆچوونی یه‌که‌م: پێیان وایه که‌ته‌ویه‌ کردن سزا که‌ی له‌سەر لانه‌بات، چونکه
مافیکی ئاده‌میزادی پێشێل کردووه له‌دوینادا سته‌می لێ کردووه، وه‌به‌ مافی
خۆی نه‌گه‌یوه. جاپۆیسته له‌قیامه‌دا دادپه‌روه‌رانه مافی خۆی له‌ بکوژه‌که
وه‌ربگرێته‌وه.

وه‌ده‌لێن: هه‌رچی ناشته‌وای و سولمیکیش بکریت به‌ پاره‌وپێدان به‌میرات
گره‌گانی، نه‌وا ناچێته چوارچێوه‌ی سهرینه‌وه‌ی تاوانه‌که، له‌به‌ر دووه‌:

١. که‌سی کۆژاو هیچ سودمه‌ندی که‌ نه‌بووه له‌و پاره‌و میراتانه‌ی که‌له‌ تۆله‌ی
خوێندا دراوه به‌ میراتگره‌گانی.

٢. نه‌و خوێن وه‌رگرته له‌نیۆ پرۆسه‌یه‌کی ناشته‌وابدا که‌ پان عه‌فوی ده‌که‌ن
یان خوێنی لێ ده‌ستین، واته‌ هه‌ر دوو به‌ندی سولحه‌که ده‌شی‌ت به‌کێکیان
به‌رجه‌سته بکریت.

هه‌ر بۆیه بکوژ به‌م کاره سزای له‌سەر هه‌لئاگیریت وه‌نه‌مه پاسترین بۆچوونه له‌م
هواره‌دا که بۆچوونی شوێن که‌وتووای ئیمامی "شافعی و احمد" ه.

بۆچوونی دووهم: پێڕێکی تر پێیان وابە کەبە تەوبەکردن و پاشەگەز بوونەوه و خوێن دان بەمیراتگرانی ، کوژەرە کە سزاکی لەسەر لادەچێت. وەبە پێڕێکی ناستەوایی خوێن دان بەمیراتگرانی کوژراو ئەوا حەدی لەسەر جێ بەجێ کراوه.

وەدەلێن: جا ئەگەر پێڕێکی تەوبەکردن سەرچەم شوێنەوارەکانی بێ باوەپێ "کفر" و جادوگری و سحر بێڕێکە کە گەورەترین دور ئاوان، چۆن ناتوانیت شوێنەواری کوشتن بێڕێکە. لەکاتی کەدا کە خوای گەورە تەوبەیی لە بکوژان و پیاوچاکان و خواناسان پەسەند کردووه پاشان بوونە بەبانگەواز و خواناس. وەخوای گەورە بانگەشە ئاوانکارو بکوژانی پیاوچاکانیش دەکات بۆ گەپانە و تەوبەکردن و پاشەگەزبوونەوه کە دەفەریمیت: (قل یا عبادى الله اسرفوا على انفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعاً) واتە: بەو بەندانەم بێ کە زیاده‌پەرەیان کردووه لە ئاوانکاریدا ، لە پەحمەت و لێبوردەیی خودا مەویست و پەش بین و هیوابراو مەبن، ئەگەر ئێوە تەوبەیی پاستی بکەن خودا لە هەموو ئاوانێک خۆش دەبێت.

هەر وەها دەلێن کە سێک تەوبە بکات لە ئاوانێک و پاشەگەزبێت وە، چۆن دواتر سزادەدرێت؟ کە ئەمەش لە شەرمی خودادا جێگەی نابێت وە.

وەدەلێن: بە ئەتەجام دانی پێڕێکی تەوبەکردن و خۆدانە دەستەوه و تەسلیم بوونی بە کەس و کاری کوژراو، لەبیری تەسلیم بوونی کوژراوەکە، هاوشێوەی تەسلیم کردنی پارەی قەرزێ مەبوو کە یە بە کەس و کارەکە، کە لەبیری ئەو وەری دەگرن.

پوختە ئێم بۆچوونانە:

کوشتن سێ ماف و حەقی لێ دەکەوێت وە کە ئەویش: (حەقی خودا، حەقی کوژراو ، حەقی کەس و کاری کوژراو) . جا ئەگەر بکوژ تەوبەیی کردو لە خودا ترساو پاشەگەز بوو وە ، مافی خودای لەسەر نامێنیت. وە بەویستی خۆی خۆی دا بە دەستەوهی کەس و کاری کوژراوەکە ، ئەوانیش بە لێ خۆش بوون یان خوێن لێ

وه‌گرتن پرۆسه‌ی ناسته‌واییان نه‌نجام دا له‌گه‌ل، نه‌وا مافی که‌س و‌کاری کوژاوه‌که‌ش له‌سه‌ری نامینیت. ته‌نها حه‌ق و‌ماقی کوژاوه‌که‌ له‌سه‌ری ده‌مینیت‌وه، جا نه‌گه‌ر بکوژه‌که‌ ته‌وبه‌کاریکی چاکه‌کارو چاکه‌خواز بیت، نه‌وا خودای گه‌وره‌ له‌قیامه‌تدا ناستیان ده‌کاته‌وه‌و مافی کوژاوه‌که‌ ده‌داته‌وه، وه‌ته‌وبه‌ی بکوژیش قبول و‌په‌سه‌ند ده‌کات.

ته‌وبه‌کردن و‌پاشه‌گه‌زیبونه‌وه‌ له‌دزی

ئایا به‌ته‌وبه‌ کردن و‌پاشه‌گه‌زیبونه‌وه‌ له‌دزی ده‌بیته‌ مایه‌ی نه‌وه‌ی سزاگه‌ی له‌سه‌ر نه‌مینیت؟

له‌وه‌لامی ئه‌م پرسیاره‌دا ناکۆکی هه‌په‌ له‌نتوان زاناپاندا:

پێڕێک له‌وانایان پێیان وایه: نه‌گه‌ر نه‌وما له‌ بیان نه‌وپه‌ پاره‌یه‌ی که‌دزیوتی بیگه‌رپنیت‌وه‌ بۆ میرات گرانی خاوه‌ن ماله‌که‌، نه‌وا سزاگه‌ی له‌سه‌ر نامینیت چ له‌دنیاو چ له‌قیامه‌تدا.

به‌لام پێڕێکی تر له‌زانایان پێیان وایه‌ که‌: سزای قیامه‌تی له‌سه‌ر ناکه‌وێت، هه‌رچه‌نده‌ ئه‌و بپه‌پاره‌ دزراوه‌که‌ بیگه‌رپنیت‌وه‌ بۆ میرات گرانی خاوه‌ن ماله‌که‌، چونکه‌ خاوه‌نه‌ سه‌ره‌کی به‌که‌ی خۆی مردووه‌ وله‌دریژای نه‌مه‌نی سودمه‌ند نه‌بووه‌ له‌و بپه‌ پاره‌یه‌ی که‌لێی دزراوه‌، بگه‌ر دواتر که‌سانی تر لێی سودمه‌ند بوونه‌. هه‌ر بۆیه‌ ئه‌و ماف و‌هه‌قه‌ی هه‌په‌ له‌سه‌ر که‌برای دز که‌له‌قیامه‌تدا سزابدیوت و‌هه‌قی نه‌وماهه‌ی لی بسینریت‌وه‌.

هه‌روه‌ها یاوه‌رانی (مالك واحمد) پێیان وایه‌ که‌هه‌رچه‌نده‌ میراتگره‌کانی ئه‌و ماله‌ دزراوه‌ زۆر بوو، نه‌وا هه‌ر هه‌موویان حه‌قیان به‌رده‌که‌وێت له‌و ماله‌ دزراوه‌دا کاتیک که‌ده‌گه‌رپنریت‌وه‌.

وه‌ "شیخ ابن التیمیة" توانی ناکۆکی له‌م بواره‌دا نه‌هیلێت، که‌ده‌لێت: نه‌گه‌ر خاوه‌ن ماله‌که‌ تامردن نه‌یتوانی ماله‌ دزراوه‌که‌ بسینریت‌وه‌، نه‌وا مافی داواکردنی

ئەو مائە دەكەوتتە دەستی میراتگرانی لەدوونیدا. جانەگەر ئەویش نەیتوانی بەدەستی بەیئەتتەوه ، ئەوا دەكرێت لەقیامەتدا داوای مافی خۆیان بکەن. جانەمە پوخترین وپاشترین ڤاویۆچوونە لەم بوارەدا.

جا ئەو دزین وئەو زیانەیی لە خاوەن مائەكە كەوتوووە لەلایەن كەسانی ترەوه، واتا لێرەدا ئەنھا زیان بەخاوەن مائەكە كەوتوووە نەك لەمیراتگرانی. جاھەر خاوەن مائەكە مافیتی لەقیامەتدا داوای حەق و مافی خۆی بكات، نەك میراتگرانی، بەلام ئەگەر ئەو مائە دزراوە زەویی یەك بێت داگیركراویبێت یاخود عەقارات و دوكان وشتی لەم جۆرە بێت كە دواتر وەك میرات دەمێنێتتەوه و سودی بۆ میراتگران دەبێت، لەم حالەتەدا پاش مردنی خاوەنە سەرەكی یەكەیی ، میراتگرانی بۆیان هەیه چ لەدوونیاو چ لەقیامەتدا داوای مافی خۆیان بکەن.

وەئەگەر پارەیی چەند شەریكێك دزراویبێت ، ئەوا مافی هەموویانە پێكەوه داوای مافی خۆیان بکەن چ لەدوونیاو چ لەقیامەتدا....والله أعلم.

كوشتنی كەسێك وەك كوشتنی هەموو خەلكی وایە

مرۆڤ مەزنترین و بەپێزترین دروست كراوی خودای مەزنە. خوای گەورە حەرامی كردوووە لەسەر خودی خۆی كە ستم لەمرۆڤە بكات. جا چۆن مۆلەت دەدات كەسێكی ئەر بەستم مرۆڤە بكۆژێت و لەناوی بەرێت. هەر بۆیە دەفەرمێت: (مَنْ أَجْلٍ ذَلِكَ كَتَبْنَا عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنَّهُ مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ فَكَأَنَّمَا قَتَلَ النَّاسَ جَمِيعًا وَمَنْ أَحْيَاهَا فَكَأَنَّمَا أَحْيَا النَّاسَ جَمِيعًا... المائدة: ٣٢) واتە: لەبەر ئەمە ڤەپارمان داوە لەسەر ئەوێ ئیسرائیل كە هەر كەسێك بەناحەق و بێ تاوان مرۆڤێك بكۆژێت، ئەوا وەكو هەموو مرۆڤی كوشتبێ وایە. وەهەر كەسێك مرۆڤێك لەمەرگ ڤەزگار بكات، وەكو هەموو خەلكی ڤەزگار كردهبێت وایە.

جا ئۆزێك لەخەلكی لە لێكدانەوهی ولتای ئەم دەقە قورئانیە بەهەلە تێگەشتوون، هەر بۆیە ئەم ڤرسیارەیان بۆدروست بوو و دەلێن: بێ گومان ڤوون و تاشكراپە كە

تاوانی که سێك سه‌د مرقۆفی کوشتبێت زیاتر له تاوانی که سێك که ته‌نها مرقۆفیکێ کوشتبێت؟ که چی له‌ ئایه‌ ته‌که‌دا هه‌موویانی یه‌کسان کردووه‌؟

خه‌لکی وای بۆده‌چن که لێك چوونه‌ که له‌ پێژه‌ی تاوان و سزا که دایه‌، به‌لام سبایێ ئایه‌ ته‌که‌ و ئالێت، بگره‌ ئه‌م لێك چوونه‌ هه‌لناگرێت، وه‌ ئه‌م لێك چوونه‌ واتای ئه‌وه نی یه‌ که له‌ هه‌موو پووێه‌ که وه‌ له‌ یه‌ک ده‌چن و هاوشێوه‌ن. ئه‌وه‌ تا خوای گه‌وره‌ له‌ سه‌ر کورتی ته‌مه‌نی دونه‌یا له‌ چاو قیامه‌تدا ده‌فه‌رمێت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا عَشِيَّةً أَوْ ضُحَاهَا... النازعات: ٤٦) واته‌: ئه‌و پۆژه‌ی که قیامه‌ت به‌رپاده‌بێت ، بێ باوه‌ران واده‌زانن که ته‌نها سه‌رله‌ ئیواره‌یه‌ که یان سه‌رله‌ به‌ یانیه‌ک درێژی ژیا‌نی دونه‌یا یان بووه‌.

هه‌روه‌ها له‌ شوێنیکێ تر له‌ سه‌ر هه‌مان مه‌به‌ست و بابەت ده‌فه‌رمێت: (كَأَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبُثُوا إِلَّا سَاعَةً مِّنْ نَّهَارٍ... الأحقاف: ٣٥) واته‌: ئه‌و پۆژه‌ی که قیامه‌ت به‌رپاده‌بێت بێ باوه‌ران واده‌زانن که ته‌مه‌نی ژیا‌نی دونه‌یا یان سه‌عاتێک بووه‌.

جا ئه‌مه‌ ئه‌وه‌ ناگه‌یه‌ نیت که پێژه‌ که چه‌نده‌، به‌ لکو کورتی ته‌مه‌نی دونه‌یا یان ده‌رده‌خات. وه‌ کاتێک پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمێت: (مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَانَ مَا نَصَفَ اللَّيْلِ، وَمَنْ صَلَّى الْفَجْرَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَانَ مَا قَامَ اللَّيْلِ كُلَّهُ.)^١ واته‌: هه‌ر که سێك نوێژی شێوان (عیشا) به‌ جه‌ماعه‌ت بکات وه‌ک ئه‌وه‌ وایه‌ تانیوه‌ی شه‌و شه‌و نوێژی کردبێت، وه‌ ئه‌وه‌ی نوێژی به‌ یانی به‌ جه‌ماعه‌ت بکات وه‌ک ئه‌وه‌ وایه‌ هه‌موو شه‌وه‌ که شه‌و نوێژی کردبێت.

^١ - ئهم فهرمووده‌یه (صحیح) ٥، (مسلم: ١٦/٥ نووی) گێڕایه‌ته‌وه‌.

یاخود له مه پوونتر دهغه رمیت: (من صام رمضان واتبعه ست من شوال فکانما صام الدهر)^۱ واته: هرکه سیک مانگی په مه زان به پښو بیت وشهش پښی مانگی شه والیش به پښو بیت، وهک نه وه وایه هه مو سآله که به پښو بو بیت.

هه وره ها دهغه رمیت: (من قرأ "قل هو الله احد" فکانما قرأ ثلث القرآن)^۲ واته: هر که سیک سوره تی (إخلاص) بخوینیت وهک نه وه وایه سی به شی قورنانی خویند بیت.

جا پوون وناشکرایه که پاداشتی که سیک که نږینه ی کاته کان به پښو بیت نږد که وره تره له وهی که به تنه ا په مه زان وشه وال به پښو بیت، هه رچه نده لینگ چوون هه په له شیوه ی پاداشته که دا. هه وره ها بق به کی سی به شی قورنانی خویند بیت پاداشتی زیاتره له وهی که به تنه ا (قل هو الله احد) ی خویند بیت، هه رچه نده لیکچوون هه په له شیوه ی پاداشته که دا، به لام خودی کرداره که جیاوازه و پاداشتی ش له سر ریژه ی ماندووبوون وه ولدانه. جا هیچ نیمه تیک نی به وه کونیمه تی تی گه پشتن له قورنات و سونه، که نه مهش پښو به هره په کی خوی گوره په به هه موو که سیک نادان.

جانه گه پرسپاریان کرد نایا له چ پوویه که وه لیکچوون هه په له نیتوان بکوژی ته نها که سیک ویکوژی سه دکه س دا؟

له وه لایمی نه م پرسپاره دا ووتراوه: له چه ندین پووه وه لیکچوون هه په وهک:

۱. هه ردوکیان سه ریچی ویاخی بوونه له فرمانی خودایان پیشیل کردووه، وه توشی نه فرهت وسزای خوی گوره ده بن، وه شایسته ی دږه خن به هه میشه یی، به لام له نیتو سزای دږه خدا جیاوازیان هه په له جوری سزاکه یان هه ریه که یان به پیتی زوری تاوانه که ی، واته سزای که سیک زور سه ختره که پیغه مبریک یان

^۱ -هم فیرموده یه (صحیح)، (مسلم: ۵۷/۸ نوری) گزایه یوه.

^۲ -هم فیرموده یه (صحیح)، (بخاری: ۵۰۱۳-۵۰۱۵) گزایه یوه.

خواناسىڭ يان بانگخوازىڭكى كوشتىبىت بەبەرلورد لەگەل كەسىڭكى تر كە مرقۇڭكى سادەى كوشتىبىت.

۲. ھەردووكيان شايسەى كوشتىن.

۳. ھەردووكيان چوون يەكن لەپووى بوپىرى وسەر كەشيان كە دەستيان چووتە خوڭىنى مرقۇ كەبەناھەق خوڭىنى پېڭىن. كەواتە ئەو بوپىرى وئامادەبپان ھەبە كە ھەموو مرقۇفایەتى بكوژن گەر ھەليان بۆ بپەخسبىت.

۴. ھەردووكيان چوون يەكن لە ناولپنانيان بە بكوژ وخوڭى پېڭو وستەمكار.

۵. لە پوویەكەترەو چوون يەكن كاتىڭ پېڭىرى بپواداران بە يەك جەستە ناودە بات كە ئەگەر ئەندامىڭكى توشى ئازاربىت ، ئەوا ھەموو جەستەى توشى ئازارو شەونخونى دەبىت. جا لەم پوانگەيەو ھەركەسىڭ ئازارى بپوادارىڭ بدات ئەوا ئازارى ھەموو بپوادارانى داو.

و ھەروەھا پېغەمبەر ﷺ دەفەرمىت: (لا تَقْتُلْ نَفْسَ ظَلَمًا بِغَيْرِ حَقِّ) الا كان على ابن آدم الاول كفل من دمه، لانه اول من سن القتل.) واتە ھەر مرقۇڭكى بى ئاوان بەناھەق بكوژىت ، ئەوا ئاوانى كوپەكەى ئادەمى تېدايە وپشكى بەردەكەوېت "مەبەستى قابىلە" ، كەبەكەم كەس بوو كوشتىنى داھىتا.

ئەوئى شاينى باسە ئەم ھەر شەكردنە تەنھا تايىبەتە بەيەكەم كوشتنەو ، بەھىچ شېئەيەك باس لەيەكەم ئاوانى زىنا يان دىزى ومەى خواردنەو ناكات. ھەرچەندە ھاوبەشى دانان لە كوشتن گەورەترە. ھەر بۆيە پېغەمبەر ﷺ بىنى كە (عمر بن لحي الخزاعي) بەسەختىن شىواز سزاو ئەشكەنجە دەدرىت ، چونكە يەكەم كەس بوو كە ئاينى "ابراھىم" ى پېغەمبەرى گۆرى بۆ بت پەرسىتى^۱. خواى

^۱ - نەم فەرمودەيە (صحيح) ە، (بخارى: ۳۳۳۵) گىراپتەو.

^۲ - نەم فەرمودەيە (صحيح) ە، چونكە (عمر بن لحي الخزاعي) يەكەم كەس بوو ئاينى پېغەمبەرى ابراھىم ى گۆرى و بت پەرسىتى ھىلاو بۆ ئۆ دەورگەى عىربى ومھاتى عەرەبەكانى دا بت پەرسىت.

ابن القيم الجوزی

گه وردهش ده فهرمیت: (وَلَا تُكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ... البقرة: ۴۱) واته: نیتوه مه بنه به که م بی باوه به نایه ته کانی خوای گه ورده.

که دواتر خه لکی شوینتان ده که ون وده بنه پیشه نگی خراپه خوازی، مه ریویه هر که سیک سنه میک یان تاوانیک دابهینیت، شهوا مه لگری تاوانی سرجه م شه جامده رانی شه و تاوانه ده بیت له دوا ی خوی. وه له (جامع الترمذی) دا هاتوره له (ابن عباس) که پیغه مبه علیه السلام فهرموویه تی: (یجیء المقتول بالقاتل يوم القيامة ناصيته وراسه بیده، واو داجه تشخب دما، یقول: یارب، سل هذا: فیم قتلنی؟) واته: له پژی قیامه ندا که سی کوژراو ویکوزه که ی خوی ده هینت و به سر ناوچه واندا به کیشی ده کات و خوین له ده ماره کانی یه وه ده چتریت و ده لیت: خودایه لیتی بیرسه بچی وله سر چی منی کوشت؟

وه له (ابن عباس) یان پرس: نایا ته و به کردن هیه بق بکوژ؟ نه ویش شه نایه ته پیرزده ی خوینده وه و من یقتل مؤمناً مُتَعَمِّداً فَحَرَّأَوْهُ جَهَنَّمُ خَالِداً فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَاباً عَظِيماً... النساء: ۹۳) واته: هر که سیک به ناپه وایی به دهستی شه نقه ست برواداریک بکوژیت، شهوا سزاکه ی دژدهخی هه تاهه ناییه.

هه روه ها ابن عباس به رده و ام ده بیت و ده لیت: شه نایه ته نه سخ نه کراوه شه و جا نیتر چۆن ته و به ده کات.^۱ وه هه روه ها (نافع) ده لیت: (نظر عبدالله بن عمر رضی الله عنه یوما الی الکعبة، قال: ما اعظمک واعظم حرمتک، والمؤمنون عند الله اعظم حرمة منك.)^۲ واته: پژی ک عبدالله ی کوپی عومر ته ماشای که عبی ده کرد

(سیوطی) له "الوسائل" دا شه به یاسی ده کات و دهیداته پال (ابن جریر) لفته فسره که بیدا له فهرموده ی (ابی هریره) وه سهره کی یه که ی له (صحیحین) دایه. هه روه ها له همان سرچاوه هاتوره له فهرموده ی (ابی بن کعب) به (مرفوعی) که (حاکم) له (مسندک) دا ده یگیرینه وه (الوسائل - باب السابع) پروانه کنی (موسوعه الصحابه - باب فی الاصنام).

^۱ - شه فهرموده ی (صحیح) ه، (احمد ۲۲۲/۱) وه (ترمذی ۳۰۲۹) گیر ایفته موه.

^۲ - نه وه (حسن) ه، همان سرچاوه ی پیشوو.

ووتی: چەند مەزن و گەورە یە قەدرت، بەلام لای خۆی گەورە بپرواداران لەتق بەپێژنتن.

وە لە (صحیح بخاری) دا هاتوووە (سمره بن جندی): (أول ما يفتن من الإنسان بطنه، فمن استطاع منكم أن لا يأكل إلا طيباً فليفعل، ومن استطاع أن لا يحول بينه وبين الجنة ملء كف من دم أهرافه فليفعل)^١ واتە: یەکەم شت کە لە جەستە ی مرۆڤ دەگەنێت بریتی یە لە سکی، بای تا بۆی دەکرێت خواردنی حەلال بخوات، وە هەر کە سیک دە یە ویت هیچ ناستەنگێک لە نێوان خۆی و بەهەشتدا نەهێڵێت ئەوا باخۆی بپارێزێت لە چۆپێ خۆین کە بەناپەروا بپێژێت.

وە لە (صحیح بخاری) دا هاتوووە (ابن عمر) دەگێڕێتەووە، پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی: (لا يزال المؤمن في فسحة من دينه ما لم يصب دماً حراماً).^٢ واتە: بەردەوام بپارێزێت خۆی لە فریادێ بپێژێت کە ئەوێت لە دیندا تا خۆی بەناحەق نەپێژێت.

هەرودەها (بخاری) لە (ابن عمر) مەو دەگێڕێتەووە کە ووتی: (من ورطت الأمور التي لا مخرج لمن وقع نفسه فيها سفك الدم والحرام بغير حلة)^٣ واتە: یە کێک لەو گێڕگرفتانە ی کە توشی مرۆڤ دەبێت و ناتوانێت لێی دەربازبێت، بریتی یە لە خۆین پشتن بەناحەق.

وە لە (صحیحین) دا هاتوووە پێغەمبەر ﷺ دەفرمێت: (سباب المسلم فسوف وقتاله كفر).^٤ واتە: جوین دان بە موسوڵمان ئاوانکاریە، وە کوشتن کافر بوونە.

^١ - نەم فەرموودە یە (صحیح)، (بخاری: ٧١٥٢) گێڕایەتەووە.

^٢ - نەم فەرموودە یە (صحیح)، هەمان سەرچاوە ی پێشوو (٦٨٦٢).

^٣ - نەم فەرموودە یە (صحیح)، هەمان سەرچاوە ی پێشوو (٦٨٦٣).

^٤ - نەم فەرموودە یە (صحیح)، (بخاری: ٤٨) و (مسلم: ٥٧/٢ نووی) گێڕایەتەووە.

ابن القيم الجوزی

مەرورەھا لە ھەمان سەرچاوەی پێشوو دا ھاتوووە کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرمیت: (لا ترجعوا بعدي كفاراً يضرب بعضكم رقاب بعض). واتە لە پاش مردنی من نەگەرێنەووە سەر بۆ باوە پێی و یە کتر کوشتن.

وە لە (صحیح بخاری) دا ھاتوووە کە پێغەمبەر ﷺ دەفەرمیت: (من قتل معاهداً لم يرح رائحة الجنة، وإن ريحها ليوجد من مسيرة أربعين عاماً). واتە: ھەرکە سێک بێ باوە پێکی خاوەن پەیمان بکوژیت، ئەوا بۆنی خوشی بە ھەشت ناكات. ھەرچەندە بۆنی بە ھەشت (٤٠) سال پێ دەكات.

جا ئەمە سزای کە سێکە بێ باوە پێکی خاوەن پەیمان بکوژیت، جا نەخوازە کوشتنی بڕواداریک؟

جا ئەگەر ئافەرەتێک بچیتە دۆزەخەووە بە ھۆی سزادان و ئەشکەنجەدانی پشیلە بە ک نامردن. کە پێغەمبەر ﷺ دیمەنی ئەو ئافەرەتە ی بینی بوو لە دۆزەخدا کە پشیلە کە چەرنوکی لە پووختاری دەدا. جا ئەبێت سزای کە سێک چۆن بێت کە بڕواداریک بەند بکات بە بێ تاوان نامردن؟!

وە لە ھەندئ (سنن) دا ھاتوووە کە پێغەمبەر ﷺ فەرموو یەتی: (لزوال الدنيا أهون عند الله من قتل مؤمن بغير حق).^٢ واتە: کاول بوونی دنیا ئاسانترە لە لای خوای گەورە لە کوشتنی بڕواداریکی بێ تاوان.

زینا بە کێکە لە تاوانە گەورەکان

زینا بە کێکە لە تاوانە گەورەکان کە دەبێتە ھۆی شێواندنی وەچەو نەوەکان ، وە ئەتە کردنی دلوین پاکیان و پێشیل کردنی مافە تایبەتی و گشتی یەکان.

^١ - ئەم فەرمودەیە (صحیح) ە، (بخاری: ٦٩١٤) گێڕایەتیووە.

^٢ - ئەم فەرمودەیە (صحیح) ە، (ترمذی: ١٣٩٥) و (نسائی: ٨٢/٧) و (ابن ماجە: ٢٦١٩) بە (استاد صحیح).

وه‌مه‌روه‌ها بلا‌یوو‌نه‌وه‌ی بێ‌ په‌وشتی وشه‌پو‌ ئاشوب وپو‌خاندنی بنه‌ما
په‌وشتی‌ه‌کانی نێ‌و کۆمه‌لگا، چونکه‌ ئه‌و که‌سانه‌ی زینایان له‌گه‌ڵ ده‌کریت یان که‌چ
یان خوشک یان دایک یان په‌کیک مانن له‌ نێ‌و کۆمه‌لگادا، هه‌ریۆه‌ به‌ په‌کیک له‌ تاوانه
که‌وه‌کان داده‌نریت له‌ پاش کوشتن له‌ قورئان و سونه‌تدا.

(امام احمد) ده‌لێت: پێ‌م وایه‌ زینا له‌ که‌وه‌یدا له‌ پاش کوشتن دێ‌ت، هه‌ر بۆیه
خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي
حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ يَلْقَ أَثَامًا * يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ بِسَرْمِ
الْإِيمَةِ وَيُخْلَدُ فِيهِ مُهَانًا * إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُوْلَئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ
سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا... الفرقان: ۶۸-۷۰) واته‌: ئه‌و که‌سانه‌ی
له‌ په‌رسنه‌دا هه‌ول بێ‌ خودا بپیار نه‌اده‌ن و په‌ناحه‌تی و نه‌اره‌وایی که‌س
ناکوژن. که‌خودا کوشتنی هه‌رام کردوه‌ ، وه‌زینا ناکه‌ن ، جا هه‌ر که‌سێک ئه‌م
کردارانه‌ ئه‌نجام بدات ئه‌وا تووشی سزاو ئازارو پيسوایی ده‌بێ‌ت وه‌له‌ قیامه‌تدا سزاو
ئازاری بێ‌ چه‌ند به‌رامبه‌ر ده‌کریت ، وه‌به‌هه‌تاهه‌تایی به‌وپه‌ڕی پيسوایی ژيان
به‌رێته‌ سه‌ر له‌ دۆزه‌خدا.

جا زینا به‌ هاو‌پێکی له‌گه‌ڵ هه‌ریه‌که‌ له‌ هاو‌په‌شی دانان وکوشتن دێ‌ن، وه‌سزاکه‌شی
ده‌ست نیشان کردوه‌ به‌ چه‌ندین قات بێ‌ هه‌تاهه‌تایی له‌ دۆزه‌خدا به‌مێنێته‌وه‌،
وه‌به‌ته‌نها به‌ نه‌وه‌کردن ویاوه‌په‌یتان و نه‌جамدانی کرداری چا که‌ پزگاری ده‌بێ‌ت.
وه‌خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (وَلَا تَقْرُبُوا الزُّنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَسَاءَ
سَبِيلًا... اسراء: ۳۲) واته‌: به‌هیچ شێوه‌یه‌ک نزیک‌ی زینا مه‌که‌وه‌وه‌، چونکه‌
تاوانێکی گه‌وره‌ وپێگه‌یه‌کی نا‌قو‌لایه‌.

لێ‌ره‌دا ئاماژه‌ به‌ قیزه‌وونی وناشیرینی وناشیاری زینا ده‌کات که‌ته‌نانه‌ت
گیانه‌له‌ به‌رانی‌ش قیزی لێ‌ ده‌که‌نه‌وه‌ . (بخاری) له‌ صحیحه‌که‌یدا ده‌گێ‌رێته‌وه‌ که
(عمرو بن ميمون الاودي) ده‌لێت: من له‌ سه‌رده‌می نه‌فامیدا مه‌یمونیتکم بینی زینای

ابن القيم الجوزی

کرد، گه له مه یمونیک پتیانزانی گرتیان و بهر دبارانیان کرد تا کوشتیان.^۱ پاشان
ناماژه به وه دهکات که سه ره نهجامی نه م بهد ره وشتیه له دنیا دا بریتی به له
تیاجوون و پیسوایی و نه داری، وه له قیامه تیشدا بریتی به له پیسوایی و سزای
توندی دۆزه خ.

وه نایه ته کان ناماژه به وه دهکات که به تایبه تی خواستن و ماره کردنی خیزانی
باوکتان له کاره هه ره خراپه کانه که دهه ره میت: (إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ
سَبِيلًا... النساء: ۲۲) واته: به راستی نه مه تاوانیکی گه ووه و ناپه سه ند و پتیاژیکی
خراپه.

هه وه ها خوای گه ووه تاکه پتکای پزگاری و سه ره فرازیمان بۆ ده خاته پتیش چاو که
بریتی به له پاک پاگرتنی داوین، که دهه ره میت: (قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ * الَّذِينَ هُمْ فِي
صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ * وَالَّذِينَ هُمْ لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ *
وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ * إِلَّا عَلَى أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ
مُلْومِينَ * فَمَنْ أَتَىٰ ذَٰلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَٰسِقُونَ... المؤمنون: ۱-۷) واته:
بهواداران دلقوش و سه ره فرازبوون. نه وانه ی له نویژه کانیاندا دلپان دامه زراوه و له
خوا ترسه. نه وانه ی له ووته و گوفتاری نابجی دووره په ریزن. نه وانه ی که زهکات
و مال و سامانه کانیان به هه ژاران ده دهن. نه وانه ی که داوینی خویان ده پاریزن نه نها
له گه ل هاوسه ره کانیان و که نیزه کانیاندا نه بیت که نه مه حه لالی خویانه و جیگی
تانه و ته شه رنی به. جا نه وه ی جگه له م سنووره دیاری کراوه پتیاژی تر بگریته
به ر، نه و جۆره که سانه به یاخی وله سنوور ده رچوو ده ژمیردرین.

جا لیږه دا نه م نایه ته ناماژه بۆ سی شتی گرتگ دهکات، که نه گه ر نه و که سه ی
داوینی نه پاریزیت له زینا، نه و نابیتته به کیک له پزگار بووان و ده چیتته پیزی
لومه کاران وله سنوور ده رچووان، وه شایسته ی نه وه ده بیت ناوی له پیزی دوژمنان

^۱ - نه م فرمودیه (صحیح)، (بخاری: ۳۸۴۹) گچرا بیتیه.

تۆمار بکړیت. جا با نه‌و که‌سانه به‌راوردنک بکه‌ن له نښوان چټی ش‌ه‌م‌وه‌ت و‌ناره‌نووبازی ، و‌ه‌له‌نښوان نازارو نه‌شکه‌نجه‌کانی. کامیان ناسانتره؟! و‌ه‌له به‌رام‌به‌ر نه‌مه‌دا خ‌وای گ‌وره لۆمه‌ی ناده‌میزاد ده‌کات که خ‌وگرو نارامگرونی به‌له‌سەر خ‌وښی و‌ناخ‌وښی په‌کان. ه‌رکاتیک خ‌وښی توش بیت په‌زیل و‌پ‌یگر و‌چ‌روک ده‌بیت. و‌ه‌هر کاتیک توشی ناخ‌وښی بوو ئیتر ئومید ب‌پ‌اوو هیوا ب‌پ‌اوو ده‌بیت ، نه‌ن‌ها که‌سانیک جیاده‌کاته‌وه که‌له و‌ه‌سفیاندا ده‌فه‌رمیت: (وَالَّذِينَ هُمْ يَغْرُوجُهُمْ حَافِظُونَ * اِلَّا عَلَىٰ اَرْوَاحِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ * فَمَنْ اِتَّقَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ... معارج: ۲۹-۳۱) واته: جا خ‌وای گ‌وره فرمان به‌پ‌یغه‌م‌به‌ران ده‌کات که باوه‌پ‌داران ناگادار بکاته‌وه له‌وه‌ی چ‌اوو داوینیان بپاریزن ، و‌ه‌دان‌یایان بکه‌روه که‌خ‌وای گ‌وره به‌وردی کاره‌کانیان ده‌بینیت. که ده‌فه‌رمیت: (يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ... غافر: ۱۹) واته: خ‌وای گ‌وره ه‌م‌یشه چ‌اوه خیانه‌ت کارو ناپاکه‌کان ده‌ناسیت و‌ده‌زانیت چی له‌دل و‌ده‌رون وسینه‌ی‌اندا ه‌شاردراوه.

نه‌زهر "ته‌ماشاکردنی ه‌رام" پ‌و‌سته‌ی زینایه

خ‌وای گ‌وره له سیاقی ثابته‌که‌دا ته‌ماشاکردنی ه‌راومی "نه‌زهر" پ‌یش پاراستنی داوین کردوه ، چونکه سهره‌نای کاری زیناکه له بینین و‌ته‌ماشاکردنی نادرسته‌وه سهرچ‌اوه ده‌گ‌ریت. ه‌روه‌کو چ‌ون ناگر له پ‌یشدا له بل‌یسه‌وه دروست ده‌بیت. جا له پ‌یشدا ته‌ماشایه‌که ، پ‌اشان ب‌پ‌ر‌وکه‌یه‌که ، دواتر ه‌نگاوینکه سهره‌ن‌ه‌جام ناوانیکه .

و‌ه‌له‌به‌ر ه‌مان مه‌به‌ست و‌وتراوه: ه‌ر که‌سینک خ‌وی له‌م چ‌وار شته بپاریزیت ، نه‌وا ناینی سه‌لامت بووه که‌نه‌ویش: (چ‌رکه‌کان ، ب‌پ‌ر‌وکه‌کان ، و‌وته‌کان ، ه‌نگاوه‌کان) . جا پ‌ت‌ویسته له‌سەر م‌ر‌و‌ه‌ نه‌م سه‌نگه‌رانه به‌ته‌واوی بته‌نیت ده‌رفه‌ت نه‌دات به‌دوژمن زه‌فه‌ری پی به‌ینن و‌زیانی داگیر بکه‌ن.

دەرگاځانی تاوانکاری

نقد جار ئاده میزاد له م دەرگاځانه وه توشی تاوانکاری ده بیټ که بیتین له چوار دەرگا:

۱- هرکه ساته کان:

که بزینتری هزو ناره زووه کانه که تیدا ئاده میزاد به چاوه کانی ده پوانیتته جهسته و قه دهغه کراوه کان ، به پارسننی چار له و ساتانه دا مایه ی پاراستنی داوینته.

وه هر که سیک چاوه کانی وه کورگی برسی به ره لایکات شه و سهر نه نجام به ره و هلدیری ده بات. وه پیغه مبه علیه السلام ده فرمیت: (لا تتبع النظرة النظرة، فانما لك الأولى ونست لك الأخرى).^۱ واته: تماشای له دواى تماشای نه نجام نه دهن بق جهسته قه دهغه کراوه کان ، چونکه به کهم نه ماشایان ماف خوته ، به لام دووه میان تاوانه.

وه له (مسند) دا هاتووه که پیغه مبه علیه السلام فرموویه تی: (النظر سهم مسموح من سهام إبليس؛ فمن غص بصره عن محاسن امرأة لله أورث الله قلبه حلاوة الى يوم يلقاه).^۲ واته: تماشای حرام تیریکی زه هراوییه له تیره کانی ئیبلیس ، جا ههرکه سیک چاو بیاریزیت له شوخ وشهنگی ئافره تیک له پیناوی خودادا ، شه و خودا چینی خوشی ده خاته دلی به وه تا شه و بۆزه ی به دیداری خواى گه و ره ده گات.

پیغه مبه علیه السلام فرموویه تی: (غضوا لبصارکم واحفظوا خسروکم)^۳ واته: چاوه کانتان بیاریزن و داوینتان بیاریزن.

^۱ - نعم فرموده (حسن)، (احمد: ۳۵۱/۵) و (ابوداود: ۲۱۴۹) و (ترمذی: ۲۷۷۷) گترایانه وه.

^۲ - نعم فرموده (ضعیف الأستاذ، وهو حسن لقوة)، (احمد: ۲۶۴/۵) و (حاکم: ۳۱۲/۴) به (مسند ضعیف) گترایانه وه.

^۳ - نعم فرموده (ضعیف الأستاذ)، (احمد: ۳۲۳/۵) برواته: (المجمع: ۱۴۵/۴).

وه پيغه مبهري ﷺ ده قهرميټ: (واياكم الجلوس على الطرقات ، قالوا يا رسول الله مجالسنا، ما لنا بد منها، قال ﷺ: فإن كنتم لابد فاعلين، فأعطوا الطريق حقه، قالوا: وما حقه؟ قال ﷺ: غض البصر، وكف الأذن ، ورد السلام.)^١ واته: نه كه نه سهر پيگا كاندا دابنيشن ، ووتيان شويني ترمان ني په بڼ دانيشتن، فهرمووي نه گهر هر ناچارن دابنيشن نه وا ماني پيگا كه بدهن، ووتيان نه ي پيغه مبهري ﷺ ماني پيگا چي په؟ فهرمووي: چاو بپاريژن، كه س نازار نه دهن، وه لامي سلام بده نه وه. **بهره تي به لا له ته ماشاگردنه وه په**

زوري ي نه و تاوانه ي توشي مړوډ ده بن سهر چاره كه ي ده گه پيغه وه بڼ ته ماشاگردني نادرست، چونكه وهك زنجيره په كي په كه له دواي په كه واپه بهر وه هه زو شاره زوو و ته ماشاگردن هه نكاو ده نيټ، دواتر بپروكه دروست ده كات، بپروكه ش ده بيټه بپريكي ته واو ، بپريش هه زو شاره زوو ده بزوينيټ. شاره زوويش ثبراده دروست ده كات، دواتر نه و ثبراده په ده بيټه عه زيمه و سووريوون له سهر جي به جي گردني نه و كاره. كه سهر نه نجام تاوان پووده دات. وه هيچ بهر به ستيك وپيگريه كي دهروني ناسته نكي بڼ دروست ناكات.

هه ريويه ووتراوه: نارام گرتن له سهر نه نجام نه داني ته ماشاو نه زهر ي هه رام باشتره له نارام گرتن له كاره ساته كه ي. شاعريك ده ليټ:

كل الحوادث مبدأها من المنظر	ومعظم النار من مستصفر الشر
كم نظرة بلغت من قلب صاحبها	كمبلغ السهم بين القوس والوتر
والعبد مادام ذا طرف يقلبه	في أعين الغير موقوف على الخطر
يسر مقلته ماضر مهجته	لامرحبا بسرور عاد بالضرر

واته:

زوريك له سهر چاره ي پووداوه كان نه زهرو ته ماشاگردنه

^١ - نه م فهرمووديه (صحيحه)، (بخاري: ٢٤٦٥) وه (مسلم: ١٠٨/١٤) گيږ اياته نه وه.

ههروهكو سه‌رچاوه‌ی زۆره‌ی ئاگره‌كان بڵێسه‌ی بچوكه
ئای چه‌ندین ته‌ماشای کاریگه‌ری گه‌وره‌ی كرده سه‌ر دڵی ئه‌وكه‌س
له شێوه‌ی کاریگه‌ری تهر كه‌له كه‌وان ده‌رده‌چینه
زۆر جار دڵ خۆش وشادومانه به‌وه‌ی كه بینووینه
به‌لام هیچ به‌خێره‌یه‌ك شادیه‌كه كه‌ماپه‌ی زیان بێهێست.
له به‌لاكانی ته‌ماشاكردنی هه‌رام "نه‌زه‌ر"

زۆر جار نه‌زه‌ركردنی نادروست ده‌بێته مایه‌ی خه‌م و په‌ژاره‌و داخ و هه‌سه‌ره‌ت ،
به‌تایبه‌تی كاتیكه‌ ئه‌وه‌ی ده‌بینیت به‌ده‌ستی ناكه‌ویت و له‌هه‌مان كاتیشدا ناتوانیت
ئارامگر بێت. لێره‌دا غه‌م و په‌ژاره‌ پوه‌ی تی ده‌كات. شاعیریكه‌ ده‌لێت:
وكنت متى أرسلت طرفك رائداً   لقلبك يوماً ،أتبعك المناخر
رأيت الذي لا كله أنت قاصر   عليه ،ولاعن بعضه انت صابر
واته:

تو هه‌ركاتێكه‌ شه‌پۆله‌كانی چاوت ئاراسته‌ بكه‌یه‌ست
دلتایابه‌ پۆژێكه‌ بێت ده‌بێته مایه‌ی ماندوو بوونی دڵ
ئه‌وه‌ی كه‌ ده‌بینی زāl نیت به‌سه‌ریدا و نابێته هی خۆت
وه‌له‌هه‌مان كاتیشدا ناتوانیت ئارام له‌سه‌ری بگریست.
وه‌جێی سه‌رسوپمانه‌: كاتی ساتی ته‌ماشاكردنه‌كه‌ تیریكه‌ راسته‌وخۆ له‌دڵدا
كاریه‌گه‌ری گه‌وره‌ دروست ده‌كات، وه‌شعرێكه‌ هه‌یه‌ له‌م بواره‌دا:
يا رامياً بسهام اللحظ مجتهداً   أنت القتيك بما ترمي، فلاتصّب
يا باعث الطرف يرتاد الشفاء له   أجس رسولك، لا يأتيك بالعطب
واته:

ئه‌ی ئه‌و كه‌سه‌ی تیری نه‌زه‌ر په‌وانه‌ ده‌كه‌یت
ئاگاداریه‌ ئه‌و كاره‌ سه‌ره‌ته‌نجامی خۆكوژی یه‌

ئەي ئو كەسەي كەچاوت دەگىپى وپىت واپە ئەمە چارەسەرە
تېرەكانى نەزەرت بەندىكە تاسەرئەنجام نەيىتە مايەي سەر لى شىواندى
دلت.....

ئەوئى جىگەي سەرسۇرمانە ئەوئە كەسەر تەماشاكردىك برىنك دەكاتە نىو
دەو، تابرىن لەسەر برىن زىاددەكات كەدواتر لە ھەژمەتى ئازاردا ھىچ پىگريپەك
ناكات لەھىنانى ئازار وپرىنى تىر بۆ دلى. وەلەم بوارەدا ئەم پارچە شىعرە ھەيە:

مازلت تتبع نظرة في نظــــرة في اثر كل مليحة وملبح
وتظن ذاك دواء جرحل وهو في الـ تحقيق تجريح على تجريح
لابحت طرفك بالحاظ وبالبكاء فالقلب منك ذبيح أي ذبيح
واتە:

بەبەردەوامى تەماشى لەدەوامى تەماشى دەكەيســــت
لەشۈپنەوارىندا بىن ھەيە كەچى تۆ خوى پىزى دەكەيت
واگومان دەبەيت كەئەمە چارەسەرى برىنەكانــــە
بەلام لەپاستىدا برىندارکردن وکولانەوئى برىنەكانــــە
چا وى خۆت بەسەر برىندا بەھەسەرەت وگريــــان
وەدلت سەربىراوہ بەلام چۆن سەربىرىنــــەك.

وہونراوہ: بەندکردنى چاوەكان بۆ چەند ساتىك باشترە لەخەم وپەزارەي
بەردەوام. واتە كاتىك تەماشای شۆخىك ناكەيت وچاوى خۆت دەگريت، چىتر بىرى
لى ناكەيتەوئە نايىتە مايەي خەم وپەزارەت.

۲- بىرۆكەكان:

مەبەست لىي ئو بىرۆكانەيە كەبەدل و دەرونى مرقۇدا دىت، كەسەرچاوەي چاكەو
خراپەكانە ، وەبزوینەرو دروست كەرى وىست وخواست وەئەمەتەكانە. جا
ھەرگەسىك توانى زال بىت بەسەر بىرۆكەكانىدا ئەوا دل و دەرونى شاد دەبىت

وسه رته نجامی به خته وهری ده بیت. وده هر که سیک ملکچی نهو بیرۆکه خراپانه بوو، نهوا به رشالوی جه زوئاره زوده کانی دهرون ده که ویت وسه رته نجامی پرده بیت له نه هامة تی.

جا به ره برده وامی نهو بیرۆکه خراپانه هیرش ده هیننه سه ردلی مرؤف تا ده یکه نه مۆلگهی ناوانه پرپوچه کان. خوای گه وره ده فه رمیت: (کَسْرَابِ بِقِیَعٍ یَحْسَبُهُ الظُّمَانُ مَاءً حَتَّى إِذَا حَاءَهُ لَمْ یَجِدْهُ شِیْئًا وَوَحَدَ اللَّهُ عِنْدَهُ فَرَفَاهُ حِسَابُهُ وَاللَّهُ سَرِیعُ الْحِسَابِ... النور: ۳۹) واته: وهك سه راب وته راویله که وابه له بیابانی که دا بریسکه ده داته وه که سیک تی نوو وایزانیته ناوه. وه به هه له داوان بقی ده چیت، که گه یشنه لای ده بینیت هیچ نیه، نه وسا به خوی ده زانیت ژیا نی کژنایی هاتوه و قیامت به رپا بووه. خوادی گه ورهش ناماده به له لایدا به گویره ی کرده وه که ی لپرسینه وه ی له گه ل ده کات خوای گه وره له لپرسینه وه دا خیرایه "

جا بی نرختین هه ول و هه لمهت، له و که سه دایه که هه می شه خوی به ناوانه پرپوچه کان سه ر خۆش ده کات و گوی! بقی پاستیه کان ناگریته. هه می شه خه ون به خه یالی بی سنوو و دوور له واقع ده بینیت. که به پاستر نه مه مایه پوچترین که س و خه سارهت مه ندرین جویری بازرگانیه.

نه م حاله ده ردیکی کوشنده به که ده بیت هوی دروست بوونی ته مالی بی ده سه لاتی. پيسوایی و پاشگزی له و نه مه نه ی که به فیرۆ دوور له پاستی ژیا ن به سه رچوو. که هه می شه له خه یال و ناوات دا بزر ببوو. کاتی به ناگا هاته وه، له ژیا نیکی بی ناوه پۆک و بازنه یه کی به تالدا ده خولایه وه. نه مه هاوشیوه ی نه و که سه برسی و تینه وه که. هه می شه له خه یالدا نایا بترین جویری خواردن و خواردنه وه ده خوات، که چی له پاستی دا جگه له نه ندیشه و برسی هیچی تری له مایه نی به. بگره نه م نه ندیشه و بیرۆکانه هیز و توانای لی بریوه، نه مه ش واتای داته پینی

دەروونی ئەو كەسەيە. بەلام مرقۇى ژىر و ھوشيار سەرچەم ئەو بىرۆكە خراب و پوچانە وەلاۋە دەنئىت و بە چاۋى پاست و دروسەيەۋە دەپوانئىتە زيان.

جۆرى بىرۆكەگان

چوار جۆر بىرۆكە ھەيە:

يەكەم: ئەو بىرۆكەنى كە بەرژەۋەندىەكانى دونيات بۇ فەراھەم دەھىنئىت.

دوۋەم: ئەو بىرۆكەنى كە زىانەكانى دونيات ئى دورور دەخاتەۋە.

سئ يەم: ئەو بىرۆكەنى كە بەرژەۋەندىەكانى قىامەتت بۇ فەراھەم دەھىنئىت.

چوارەم: ئەو بىرۆكەنى كە زىانەكانى قىامەتت ئى دورور دەخاتەۋە.

جا زۆر پىتۈيىستە مرقۇ سەرچەم ھەنگاۋەكانى لەم چوار جۆردەدا چېر بكانەۋە ۋە ئەگەر ھەر ھەموويان كەلەكەيان كرد لە سەرى. ئەوا پىتۈيىستە پۇلئىنكارىيان بكات بە پىشى (گىرنگىرئىن بۇ گىرنگ) .. واتە گىرنگىك كە مەترسى نەبىت لە نە دەستدانى.

دو جۆرى تر دەھىنئىت كە برىنئىن لە:

۱. گىرنگىك لە دەست ناچىت.

۲. گىرنگ نىە، بەلام لە دەست دەچىت

جا لئىرەدا دوۋ دلى پوۋ دەكانە ئەو مرقۇە كە كامىيان ھەلجىزئىرئىت. لەۋەى ئەگەر (گىرنگە) پىش بخت ، ئەوا مەترسى لە دەست چوۋنى شەۋانى ئىرى ھەيە. خۇ ئەگەر ئەۋە ھەلجىزئىرئىت كە (گىرنگ نىە) ئەوا لە ئەنجامى سەرقالى پىۋەى مەترسى لە دەستدانى (گىرنگەكە) ھەيە.

جا لەم حالەتەدا دوۋ شت لە يەك كاتدا كۆدەبنەۋە. بۇ بە دەستھىنانى يەكئىكيان ئەوا ئەۋىترىيان لە دەست دەدەيت. لئىرەدا پىتۈيىستە ژىرى و زىرەكى و مەعريفە پۇلى خۇيان بىيىنن. بەلى زۆر كەس لەم حالەتەدا سەرقراز و سەرگەۋتۈۋ بوۋن. ۋە

نقدی تریش شکستیان هینا تووشی پووخان هاتن. جا که سانی بیر تیژ و خاوهن ژیری ئەم سنوره نابەزینن. وه شه‌ریعت و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانیش له‌ سه‌ر ئەم بنه‌مایه دامه‌زراوون.

بیروکه‌کانی برواداری ژیر

پێویسته له‌م بواره‌دا کار به‌پێی ئەو بنه‌ما که‌وره‌یه‌ بکریته‌ که‌ شه‌رع و قه‌ده‌ری له‌ سه‌ر پێکهاتوه‌. وه‌ سه‌رچه‌م خه‌لک و هوکمی بۆی ده‌گه‌ڕێته‌وه‌. که‌ بریتی یه‌ له‌ هه‌لبژاردنی که‌وره‌ترین به‌رژه‌وه‌ندیه‌کان. هه‌رچه‌نده‌ له‌م پێناوه‌دا. به‌رژه‌وه‌ندی بچوکت له‌ ده‌ست بجیت. وه‌ هه‌لبژاردنی بچوکت‌ترین خراپه‌کان بۆ خۆپاراستن له‌ که‌وره‌ترین زیان. جا لێره‌دا به‌رژه‌وه‌ندیه‌کت له‌ ده‌ست ده‌جیت بۆ به‌ ده‌ستهێنانی به‌رژه‌وه‌ندیه‌کی که‌وره‌تر. وه‌ هه‌روه‌ها خراپه‌یه‌ک ته‌نجام ده‌ده‌یت، بۆ خۆپاراستن له‌ خراپه‌یه‌کی که‌وره‌تر. جا ته‌گه‌ر به‌ ووردی له‌ یاساکانی سروشت و بونه‌وه‌ر ووردببینه‌وه‌. بۆمان ده‌رده‌که‌وێت که‌ هه‌موویان یاساکان و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی دوونیا و قیامه‌ت له‌ سه‌ر ئەم بنه‌ما سه‌ره‌کبه‌ داپێژراوون. هه‌ر بۆیه‌ بیروکه‌کانی که‌سی ژیر و هوشیار له‌م چوار چێوه‌یه‌دا خۆی ده‌بینێته‌وه‌ لێی ناترازیته‌. وه‌ جوانترین بیر و بیرۆکه‌ بریتی‌یه‌ له‌و بیرێی که‌ بۆ خوای که‌وره‌ بیت وه‌ به‌رژه‌وه‌ندی قیامه‌ت له‌ به‌ر چاو بگریته‌ که‌ ته‌ویش چه‌ندین جۆره‌ له‌وانه‌:

۱. بیر کردنه‌وه‌ له‌ ئایه‌ته‌کانی خوای که‌وره‌ و تێگه‌یشتن له‌ ناوه‌پۆکی مه‌به‌سته‌کانی. ئەم ئایه‌ته‌ پیرۆزانه‌ ته‌نها بۆ خوێندنه‌وه‌ دانه‌به‌زینراوون وه‌ هه‌ندێک پێیان وایه‌. هه‌روه‌کو هه‌ندێک له‌ (سلف) ده‌لێن: قورئان بۆ به‌رچه‌سته‌ کردن له‌ کردار دا دا به‌زینراوه‌ که‌ چی هه‌ندی له‌ خه‌لکی ته‌نها خه‌ریکی خوێندنه‌وه‌یه‌ن."

۲. بێر کردنه‌وه له ناسینی خودای گه‌وره. وه ناسینی سیفاتێه جوانه‌کان و ناوه پیرۆزه‌کانی. له پوانگهی ئایه‌ته قورئانیه‌کانه‌وه. هه‌روه‌ها تیگه‌یشتن له حیکمه‌ت و دانایی و بوونی خودا و گه‌وره‌یی بێر بکریته‌وه.

۳. بێر کردنه‌وه له به‌خشش و نیعمه‌ته جۆرا و جۆره‌کانی وه فرلوانی په‌حمه‌ت و به‌زه‌یی و لێ بوورده‌یی خوای مه‌زن. جا ئه‌م سی جۆره دل پاک و پوخت و پاراو ده‌کات. له ئاستی خودای مېهره‌بان و به‌رجه‌سته بوونی خۆشه‌ویستی و نیه‌ت پاک و له خوا ترسان و نکا کردن لێی ده‌کاته به‌ره‌می ئه‌م ده‌.

۴. بێر کردنه‌وه له ناسین و تیگه‌یشتن له ده‌رونی مرۆڤ. وه هه‌روه‌ها ده‌ستنیشان کردنی که‌م و کوپی و کوژی ، وه خاله لاوازه‌کانی و جۆره‌کانی ده‌رون. جا ئه‌م به‌شه نۆر به‌سوده بۆ تیپه‌پاندو ده‌ربازکردنی ده‌رون له جۆری ده‌رونی فه‌رمانکار به‌ خراپه (النفس الامارة بالسوء) بۆ جۆری ده‌رونی دلنیای (المطمئنة) که دواتر ده‌بیته سه‌رچاوه‌ی چاکه و چاکه‌خوازی - دل فرمانی چاکه ده‌کات و سه‌ربازه‌کانی به‌رجه‌سته‌یی ده‌کهن.

۵. بێر کردنه‌وه له ئه‌رکی ئه‌م ساته وه‌خته و خۆجۆشدان بۆ جێبه‌جێ کردنی. چونکه خواناس کوپی کانی خۆیه‌تی ، و ده‌رفه‌ت نادات کاته‌که‌ی به‌ فێر بچیت. چونکه سه‌رجه‌م به‌رزه‌وندیه‌کان هه‌لقولای کاته. گه‌ر له ده‌ستمان دا ئه‌وا گه‌پانه‌وه‌ی ئه‌سته‌مه. تا خزمه‌تی مرۆڤایه‌تی پێ بکه‌ین.

(امام شافعی) ده‌لێت: چه‌نده هاوپییه‌تی پێری سۆفیه‌کانم کرد ته‌نها دوو دێر فێر بووم:-

یه‌که‌میان: کات شمشێره. گه‌ر نه‌بیتریت. ئه‌تیرێ..

دووه‌میان: گه‌ر ده‌رونت سه‌رقال نه‌که‌یت به‌ حق و پاستی یه‌وه. ئه‌وا سه‌رقالت ده‌کات به‌ شتی پڕو پووچه‌وه. جا کات بریتییه‌ له ته‌مه‌نی مرۆڤ ، وه ماوه‌ی ژیا‌نی خۆشه‌بختی به‌هه‌شته و ئه‌شکه‌جی نۆزه‌خه. کات به‌ وێنه‌ی هه‌وره‌کان تی

ده پهن و بزر ده بن. جا هه رچه نده بکه ویتته پېشبرکي له گه لیدا هېشتا هه ر که مه. وه هه ر کات و ساتي به خواناسي و خودا په رستي و هاوکاری خه لکي له چاکه و چاکه خوازیدانه بېته سه ر شه واه به کات و ته مه ني پاسني خوني مه زانه. چونکه جگه له م ساتانه. چيتر به ژياني نازده لي ده ژيت و سه ر نه نجام مردن له ژياني باشته.

جا جگه له م ساته پر شکو مه ندیانه که له م چهند بیروکانه دا هه یه. له مانه بترازیت هه مووی یان وه سه وه سه ی شه پتانه کانه. یان خود ناوانه پرپوچه و خه یالیه کانه، که جگه له درو و خو خه له تاندن چيتری لیوه به ره م نایه ت وه ک مه ستي سه رخوشه کان که کاتي دینه وه سه ر هوش و هه ستي و بیني راستیه ک. وه ک شه شاعیره گوزارشتي لی ده کات. زمانی حالیان ده لیت:

إن کان منزلتي فی الحشر عندکم   ما قد لقيت ، فقد ضعيت أيامي
أمنية ظفرت نفسي بها زمناً   واليوم أحسبها أضفأت أحلام
وانه :

هه رچه نده جیگه ی من له گه ل نپوه دایه له هه شردا
به لام من پوژگار هه کانی ته مه نم به ————— پوژ دا
ناوانیکم هه بووه ده رویم پپوه سه رقال کرد بوو
به لام شه مپوژ بوم ده رده که ویت که خه یال و خه ویکي پر و پوچ بوو.

بیروکه ی روښنوو، بیروکه ی جیگیر

کاتي پېرۆکه به خه یالدا دیت و تي ده په پیت هیچ زیانیکی نیه. چونکه وه ک پېیواری سه ره پي وایه دیت و تیده په پیت. به لام زیان و مه ترسی له وه دایه که له گه ل شه ر بیروکه یه دا بکه ویتته گفتوگو. زور به لی زانانه به ره و ده ریای خوی که مه ند کیشته ده کات. و سه ر سامت ده کات. چونکه له سه ر ده روینی به تال و بی کار

میتوانیکی نۆز ئازیز و ئىسك سوکه . بەلام لە سەر دل و دەرونی پاک و پاراو
میتوانیکی ئىسك قورس و چارەگرانە .

دەرونی دۇنيای و دەرونی فەرمانگار بە خراپە "خراپە کار"

خرای گەرە دوو جۆر دەرونی لە ئادەمیزادا خولقاندووە کە بریتین لە دەرونی پاک
و دۇنيای ، وە دەرونی خراپە کار . جا ئەم دوو دەرونی هەمیشە دژ بە یەکن و
ناکۆک و لە جەنگدان هەمیشە پێچەوانەى یەکتەین . چ کارێک و فەرمانێک لە سەر
ئەویان سوک و خۆش بێت . بە پێچەوانەو لە سەر ئەوپەریان قورس و ناپەهەت و
ناخۆشە . کار و فەرمانیکی چاکە و چاکە خوازی لە سەر دەرونی خراپە کار قورسە
ناخۆش و دژوارە . وە هەموو کار و فەرمانیکی خراپە کار لە سەر دەرونی دۇنيا و
چاکە کار قورس و ناخۆش و دژوارە . فریشتەى هاوێ هەمیشە پشتیوانی لە لایەن
پاست دەکات کە دەرونی چاکە کار دۇنيایى تێدا بە . وە لە لایەکیشەو شەیتان
پشتیوانی دەرونی خراپە کار دەکات . جا ئەم جەنگ و دژایەتیە بەردەوام و
بەردەوامی دەبێت تا کات و ساتى مەرگ . سەرکەوتن و دۆزانی بەردەوامى هەیه
لەم نێوەندەدا وە سەرکەوتن لە گەل بوونی ئارامگرتن دایە جا هەرکامیان ئارمگر
و خۆپاگر بێت و لە خودا ترسا ئەوا سەرئەنجامى دۇنيا و قیامەتى بردۆنەو .
خودای گەرە و دانا وەك حەكەمىك دەستە بریارىكى داوە کە گۆپانى تێدا نە کە
دەفەرمیت : (إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ....سەرئەنجام بۆ لە خوا ترسان و خواناسانە .)

جا دلى مرۆڤ لە شێوەى تابلۆیەكى بىگەرد و خاوین دایە . بىرۆکەکانیش پێنوس و
قەلەم نەخشی تێدا دەکەن . وە کەسى ژیر و ھۆشمەند مۆلەت و دەرفەت نادات
لەو دڵە پاکەدا نەخشی ناپەسەند و خەلەتێنەرى تێدا بکێشێت کە دوور بێت لە
حەق و راستىیەو . جا لە یەك ساتدا دوو نەخشی نایاب و ناشیا و لە دڵێکدا کۆ
ناکریتەو بەلکو پێویستە ئەو دڵە خالى بکریتەو تا جوانى و شوخی ئەو نەخش
و تابلۆیە بە جوانى دەریکەوێت . بەلام مەترسى لێرەدایە کە دل و دەرونیك تەنها

بیرۆکه خراپه‌کان جینشین بن و جی‌ئی خویان بگه‌نه‌وه. ئەوا مه‌ترسی گه‌وره‌ی لێ ده‌که‌وێته‌وه. وه‌ك شاعیریك ده‌لێت:

أتانی هواها قبل أن أعرف الهوى

قصافد قلبنا فارغاً فتمكنا

واته:

بیرۆکه و هه‌وای که‌سیکم بۆ هات پێش ئەوه‌ی بزانم هه‌وا و بیرۆکه‌ جیبه‌ دواتر توشی دڵیکێ به‌تال بوم له‌ویدا جینشین بوو مۆلگه‌ی دامه‌زراند. ئەمه‌ هه‌ڵی زۆربه‌ی خه‌لکبه‌ که‌ دڵ و ده‌رونیان له‌ سه‌ر بنه‌مای زانست زانیاری نه‌چینه‌وه و بیرۆکه‌ی هه‌ول و کۆشش و چاکه‌ خوازی په‌ی به‌ دڵ و ده‌رونیان نه‌بردووه. دواتر شه‌یتان ئەم هه‌له‌ی قۆستوه‌ته‌وه به‌ ده‌رفه‌تیکێ گه‌وره‌ی زانیوه وه‌ سه‌رجه‌م ئەو دڵانه‌ی ته‌نبوه به‌ بیرۆکه‌ خه‌یالۆی و ئەندیشه‌ی خراپه‌ خوازی و له‌ خسته‌ بردن. که‌ دواى بۆ پازاندوونه‌ته‌وه که‌ ئەم بیرۆکه‌نه‌ بنه‌مای ژيان و پاستیه‌کانی بوون. سه‌ره‌نجام گومرایی و مه‌ستی بوته‌ پيشه‌ و ئاكارى ئەو دڵانه‌. شه‌یتان له‌م کاره‌دا به‌ ووردی مامه‌له‌ ده‌کات. هه‌ر دڵ و به‌ پیتی بارودۆخی خاوه‌نه‌که‌ی کارى له‌ سه‌ر ده‌کات. هه‌ندێ دڵ هه‌یه‌ به‌ ئاسانی گیرۆده‌ی هه‌ز و خه‌یالی نابێت. شه‌یتان سه‌رقالی ده‌کات به‌ بیرۆکه‌ی دووره‌ په‌ریزی و دابپان و دوورگه‌وتنه‌وه له‌ کۆمه‌لگا و له‌ ژێر ناوینیشانی خولاناسی و زوهد و خۆپاریزی... که‌ ئەمه‌ش خۆی له‌ خۆیدا له‌ خسته‌ بردنه‌. جا پێویست ه‌ دڵ و ده‌رومنان به‌ بیرۆکه‌ی زانست خوازی و چاکه‌ خوازی به‌ته‌نیت که‌ بزۆینه‌ری کار و هه‌لمه‌ته‌کانمان بێت بۆ به‌ده‌سته‌ینانی په‌زنامه‌ندی خودای گه‌وره‌. جا پڕو پوختترین دڵ ئەو دڵیه‌ که‌ بیرۆکه‌ی چاکه‌ خوازیه‌کانی له‌ سه‌ر دڵیدا که‌له‌که‌ بگن و کێبێکی بگن. هه‌ر له‌م پوانگه‌یه‌وه ده‌بینین که‌ (عمر بن خطاب (رضی الله عنه)) که‌ هه‌میشه‌ بیرۆکه‌ چاکه‌کان له‌ سه‌ری که‌له‌که‌یان ده‌کرد. جارى وا هه‌بووه له‌ کاتی نوێژدا سوپایه‌کی

ناماده وساز ده‌کردوه. که به‌مه‌ش ده‌وتریت تیکه‌ل کیش بوونی په‌رسته‌کان. که نه‌مه‌ش ناستیکی به‌رزه له‌خواناسی و دلپاکی هه‌موو که‌سیک به‌ناسانی پیی ناگات. به‌خششی خودایه. به‌و که‌ساته‌ی ده‌به‌خشیت، که خوځی به‌میره‌بانی خوځی مه‌به‌ستی.

زمان... ده‌روازه‌ی خراپه‌کاریه بو مروؤ

۳- ووته‌کان:

مه‌به‌ست لیتی ده‌رپرینی نه‌و پرگه‌و ووشانه‌یه له‌زمانی ئاده‌میزاده‌وه پوژانه ده‌رده‌چیت گوزارشتمان لی ده‌کات.

پێویسته ئاده‌میزاد هه‌میشه له‌په‌پی وریایی وژییری دابیت که‌هرچی ووشه‌و ووته‌یه‌ک له‌زمانی یه‌وه ده‌رده‌چیت بۆ جیهانی بیستراوه‌کان بریتی په‌له‌نه‌پنی وپه‌نهانی په‌کانی دل وده‌رونی نه‌و که‌سه. واته‌هرچی له‌دله‌کان شاراوه‌ بیت، زمان گوزارشستی لی ده‌کات و به‌خه‌لکی ده‌ناستی. وپیش ده‌رپرینی هه‌ر ووشه‌یه‌ک پێویسته ئاگاداری نه‌وه بین که‌نم ووشه‌یه‌ خیر هینه‌ره یاخود زیان هینه‌ره، واته‌چاکه‌ یان خراپه، چونکه‌ هه‌موو ووته‌کان له‌سه‌رمان ده‌نوسریت ولی پرسینه‌وه‌مان له‌سه‌ر ده‌کریت.

وه (یعنی بن‌معاوض) ده‌لێت: دله‌کان وه‌ک قوری وان هه‌رچی تیدا بیت قولپ ده‌دات وده‌کوێت. وه‌زمانیش لوله‌که‌یه‌نی وه‌و پێگا‌یه‌وه شته‌کانی ناوی ده‌رده‌چیت.

جا کاتی‌ک قسه‌ت بو‌ده‌کات، هه‌ست به‌تام وچێژی دل وده‌رونی ده‌که‌یت له‌پێگی هه‌لسه‌نگاندنی ووته‌کانیه‌وه که‌تایا دلی پاک وبی گه‌رده، یاخود ره‌ش وپیسه. هه‌روه‌کو چۆن که‌سیک به‌زمانی چێژی خواردن وخوردنه‌وه‌کان ده‌کات. وه‌له‌ فەرمروده‌ی (انس) دا هاتوه‌ به‌ "مرفوع"ی که‌ پیغه‌مبه‌ر ﷺ فەرموویه‌نی: (لا‌یستقم ایمان عبد حتی‌ یستقیم قلبه‌، ولا‌یستقیم قلبه‌ حتی‌ یستقیم لسانه‌).

۱- واته: باوه پى مرقۇ سەقامگىر نابىت تاوه كو دلى سەقامگىر نه بىت، وه دلى سەقامگىر نابىت تا زمانى سەقامگىر نه بىت.

وه كانىك پرسىيان له پىغه مبه رﷺ زۆرتىن ھۆكارى چوونه دۆزه خه وه چى به، فەرمووى: (الفم والفرج) واته: زمان وداوینە. وه (معاذ) پرسىارى كرد له پىغه مبه رﷺ دەرپاره ی ئو کردارانە ی به رهو به ههشتى ده بات و له دۆزه خ دورى ده کاته وه، پىغه مبه رﷺ باسى سه رو کۆله که وکاره کانی بق کرد وپاشان فەرمووى: (الا اخبرك بملاك ذلك كله؟) واته: ئايا خاوهن وجوئینه ی هه هه موپانت پى بلیم؟ معاذ ووتى: به لى پىغه مبه ی خودا. پاشان پىغه مبه ر زمانى خۆی گرتوو پى فەرموو: (كف عليك هذا) واته: ئەمه بگره و به ست بىت. معازیس ووتى: پاشان پىغه مبه رﷺ فەرمووى: (شکلتك امك يا معاذ وهل یکب الناس على وجوههم او على مناخرهم الا حصائد السفنه م). ۲ واته: دایکت تۆی له بار بچیت، ئايا خه لکی هه موو نه هه مەت وکاره ساته کانی ھۆکاره که ی زمانى نى به، که ده بىته مایه ی پاکیشان به سه ر ده م وچاو لوتیاندا له قیامه تدا.

ئەوه ی جېگه ی سه رسوپمانه ئەوه یه زۆرىک خه لکی خۆیان ده گۆپن و دور ده که ونه وه له ئاستى سته م و زیناو دزی ومه ی خوار دنه وه، که چى ناتوانن زالبن به سه ر زمانى خۆیانداو ببپارینن له شتى ناپه وا. هه رۆیه ده بىنى که سىک به دیندارى خواناسى ناسراوه له نپو خه لکیدا، که چى به بى پەروایى ووتە ی واده رده برپیت ده بىته مایه ی توپه بپوونى خواى گه وره. که سه نگی ئەو وشه به نازانىت چه ند مه تر سیداره. ئەنانەت که سى واهه به خۆی به زاهیدو خواناس ده زانىت که چى که زمانى دیته گو وه کو گورگی برسى مردوو وزیندو ناپاریزیت له ووتە ی نابەجى به بى گوی دانه ووتە کانی.

۱- ئەم فەرمودیه (حسن)، ۵، (ج: ۱۹۸/۳) پروانه (الجمع اللهمي: ۵۰۳/۱).

۲- ئەم فەرمودیه (صحيح)، ۵، (ج: ۲۳۱/۵) (ترمذي: ۲۶۱۶) گپایانه توه.

نه‌خوښی و چاره‌سەر

ئەو تا له (صحیح مسلم) دا هاتوو له فەرمووده‌ی (جندب ابن عبدالله رضی اللہ عنہ) که پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرموویه‌تی: (قال رجل: والله لا یغفر الله لفلان، فقال الله عزوجل: من ذا الذي یأتی علی انی لا اغفر لفلان؟ قد غفرت له وأحببت عملك.)^۱ واتە: پیاویك ووتی: والله ی خوای گەوره له فلان کهس خوښ نابیت، خوای گەوره فەرمووی: ئەو کێ بوو سوێندی خوارد که له فلانە کهس خوښ نابم، ئەوا لەو کهسه خوښ بووم تۆش سەرجه‌م کاره‌کانت هه‌لوه‌شایه‌وه.

جا تێبینی ئەو پیاوه بکه که چەند خواپەرست بووه، که‌چی به‌نه‌ن‌ها ووشه‌یه‌ک سەرجه‌م کاره‌کانی له‌ده‌ست ده‌دات.

هه‌روه‌ها له‌فەرمووده‌یه‌کی تردا (ابو هريره) ده‌گێڕێته‌وه به‌هه‌مان شێوه‌ی ئەم فەرمووده‌یه. دواتر "ابو هريره" ده‌لێت: تاکه ووشه‌یه‌کی درک‌اند دنیاو قیامه‌تی خۆی کاول کرد.^۲

وه‌ له (صحیحین) دا هاتوو له‌ فەرمووده‌ی (ابی هريره) که پێغه‌مبەر صلی اللہ علیہ وسلم فەرموویه‌تی: (ان العبد یتکلم بالكلمة من رضوان الله لا یلقى لها بالاً یرفعه الله بها درجات، وان العبد لیتکلم بالكلمة من سخط الله لا یلقى لها بها بالاً یرهوي بها فی نار جهنم.)^۳ واتە: جاری واهیه که‌سێک ووشه‌یه‌ک ده‌درکێتی له‌ پره‌زانه‌ندی خوای گەوره‌دايه، وه‌هیچ هه‌ستی پێ ناکات که‌چی خوای گەوره‌ چەندین پله به‌رزێ ده‌کاته‌وه، وه‌که‌سی واهیه ووشه‌یه‌ک ده‌درکێتی له‌ تووچه‌بوونی خودای

^۱ - ئەم فەرمووده‌یه (صحیح)ه، تهنه‌ا (مسلم: ۱۷۹/۱۶ نووی) گێڕایه‌تیوه.

نوری ده‌لێت: ئەم فەرمووده‌یه ناماژیه‌که بۆ لێ خوښبوونی خوای گەوره له‌ تاوانه‌کانی به‌ی توبه‌ کردن، که‌رێزازی نهم‌س مونه‌وجمعه‌ له‌سەر دامه‌زراوه، له‌م لاشوه‌ پێری موعتزیه‌ نهمه‌ به‌هه‌نگه‌ ده‌زان له‌سەر پوچهل‌بوونه‌وی کرده‌وه‌کان به‌ته‌نجام دانی تاوانه‌ گموره‌کان، به‌لام نه‌علی مونه‌وجمعه‌ پێان رایه‌ تهنه‌ا به‌ "کفر" کرده‌وه‌کان پوچهل‌ده‌بنه‌وه.

^۲ - ئەم فەرمووده‌یه (حسن)ه، (احمد: ۳۷۳/۲) و (ابوداود: ۴۹۰۱) گێڕایه‌تیوه.

^۳ - ئەم فەرمووده‌یه (صحیح)ه، (بخاری: ۶۴۷۸) گێڕایه‌تیوه.

گه‌ورده‌دایه، وه‌خۆی هیچ هه‌ستی پی ناکات، که‌چی خۆای گه‌وره به‌ناخی شاگردا ده‌بیاته خواره‌وه.

وه له لای "مسلم": (ان العبد لیتکلم بالكلمة ما یتبین مافیها یزل بها فی النار أبعد ما بین المشرق والمغرب).^۱ واته: که‌سی واهیه ووته‌یه‌ک ده‌رده‌بریت نازانیت چی تێدایه، که‌چی خۆای گه‌وره به‌دووری نیوان پۆژه‌لای و پۆژناوا به‌ناخی دۆزه‌خدا ده‌بیاته خواره‌وه.

وه‌ه‌روه‌ها (ترمذی) ده‌گێڕێته‌وه له‌فه‌رمووده‌ی "بیلال بن الحارث العزنی" که پی‌غه‌مبه‌ر ﷺ فه‌رموو‌یه‌تی: (إن احکمکم یتکلم بالكلمة من رضوان الله ما یظن أن تبلغ ما بلغت فیکتب الله له بها رضوانه الی یوم یلقاه، وإن احکمکم لیتکلم بالكلمة من سخط الله ما یظن أن تبلغ ما بلغت، فیکتب الله له بها سخطه الی یوم یلقاه).^۲ واته: جاری واهیه به‌کیکتان ووته‌یه‌ک ده‌برکێنی له‌په‌زامه‌ندی خۆای گه‌وره‌دایه، وه‌خۆی هیچ له‌باره‌ی ووته‌که‌یه‌وه نازانیت که‌چ ئاستیکی هه‌یه. جا خۆای گه‌وره په‌زامه‌ندی خۆی بۆ ده‌نوسیت تا شه‌و پۆژه‌ی به‌دیداری خودا ده‌گات له‌قیامه‌تدا. وه‌که‌سی واتان هه‌یه ووته‌یه‌ک ده‌برکێنی له‌تو‌په‌یی خۆای گه‌وره‌دایه، وه‌خۆی هیچ له‌باره‌ی ووته‌که‌یه‌وه نازانیت که‌چی ئاستیکی هه‌یه، جا خۆای گه‌وره تو‌په‌یی خۆی له‌سه‌ر ده‌نوسیت تا پۆژی قیامه‌ت.

وه (علقمه) ده‌لێت: ئای چه‌ندین ووتهم هه‌بوو له‌ترسی ئهم فه‌رمووده‌یه‌یی (بیلال بن الحارث) دا نهم وێرا بیدرکێتم.

هه‌روه‌ها له (جامع الترمذی) دا هاتوه له‌فه‌رمووده‌ی "أنس" ده‌لێت: (توفي رجل من الصحابة، فقال رجل: لبشر بالجنة، فقال رسول الله ﷺ: وما یدریک؟

^۱ - نهم فه‌رمووده‌یه (صحیح) ه، (بخاری: ۶۴۷۷) وه (مسلم: ۱۰۹/۱۸ - ۱۱۰ نووی) گێڕایانه‌توه.

^۲ - نهم فه‌رمووده‌یه (صحیح) ه، (احمد: ۴۵/۱) وه (ترمذی: ۲۳۱۹) گێڕایانه‌توه.

فلعله تكلم فيما لايعنيه، او بخیل بما لاينقص... قال حديث حسن) ^۱واته: واته پياويك له‌هاوه‌لان كڅوچي دوايي كرد، پياويك ووتی: مژده‌ی به‌ه‌شت لى بېت، پيغه‌مبەر ﷺ فرمووی: چڼ د‌ه‌زانيت، كى ناليت ه‌ر له‌خوښه‌وه ووت‌په‌كي نه‌دركانبېت كه ئيشى نه‌و نه‌بووبېت ، ياخود كه‌م ته‌رخه‌مى وپه‌زېلى له‌شتيكا كردبېت كه‌خوې كه‌مى نه‌بېت.

وه‌ثم فرموده‌په له ووت‌په‌كي تر دا هاتووه: (ان غلاما استشهد يوم احد، فوجد على بطنه صخرة مربوطة من الجوع، فمسحت امة التراب عن وجهه، وقالت: ههنا لك يا بني، لك الجنة، فقال النبي ﷺ: وما يدريك؟ لعله كان يتكلم فيما لايعنيه، ويمنع مالا يضره.) واته: كه‌نجيك له‌جه‌نگى نوحودا شهيد بوو، بينيان له‌برساندا به‌ردېكي به‌ستبوو به‌سكيه‌وه، دايكى خوڼ وتوښى پوخسارى لادار پتي ووت: مژده‌ت لى بېت ټوله مژده‌ی به‌ه‌شت، پيغه‌مبەر ﷺ فرمووی: چڼ د‌ه‌زانيت؟ كى ده‌لېت ه‌ر له‌خوښه‌وه ووت‌په‌كي نه‌دركانبېت كه ئيشى نه‌و نه‌بووبېت ، ياخود پيگري شتيكي كردبېت كه زيانى پى نه‌ده‌گه ياندبېت.

وه‌ه‌روه‌ها له (صحيحين) دا هاتووه له فرموده‌ی (أبي هريره) به مرفوعی، كه پيغه‌مبەر ﷺ فرموويه‌تی: (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليقل خيراً أو ليصمت.) ^۲ واته: ه‌ر كه‌سيك باوه‌پى به‌خودا وپوڅى قيامت ه‌په با ووت‌په چاك بلېت، گه‌ر نا با بى ده‌نگ بېت.

وه‌له ده‌ته‌كانى "موسليم" دا هاتووه: (من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فإذا شهد امرأ فليتكلم بخير أو ليسكت.) ^۳ واته: ه‌ر كه‌سيك باوه‌پى به‌خودا وپوڅى دوايي ه‌په وه‌له كارېكا بوو ، نه‌وا با ووت‌په خيږ بلېت يان با بى ده‌نگ بېت.

^۱ - نه‌م فرموده‌په (ضعيف الأسناد)، همان سرچاوه‌ی پيشور (۲۳۱۶).

^۲ - نه‌م فرموده‌په (صحيح)، همان سرچاوه‌ی پيشور (۶۰/۱۰ نووی)

^۳ - نه‌م فرموده‌په (صحيح)، (ترمذي: ۲۳۱۷) و (ابن ماجه: ۳۹۷۶) گېرايانته‌وه.

ابن القيم الجوزی

وه (ترمذی) به "أسناد صحيح" دهگیریتته وه که پیغهمبر ﷺ دهفهرمیت: (من حسن إسلام المرء تركه مالا يعنيه). واته: له چاکی یه کانی موسولمان بوونی که سینک نه وه یه که ده ست نه خاته کاروباریک که په یوه ندی به نه وه وه نه بیت.

وه (سفیان بن عبدالله الذقفي) ده لیت: (قلت يا رسول الله: قبلي في الاسلام قولاً لا اسأل عنه أحد بعدك، قال ﷺ: قلت أمن بالله ثم اسقم، قلت: يا رسول الله ما اخوف ما تخاف علي؟ فأخذ ﷺ لسن نفسه، ثم قال: هذا).^۱ واته: به پیغهمبرم ووت: نه ی پیغهمبر شتیکم فیر بکه له نیسلامدا که چیر پرسیار له کس نه کم. پیغهمبر ﷺ فهرمووی: بلی باوه یم به خودا هینا، وه له سر نه مه سه قامگیر به. پاشان پرسیمه نه ی پیغهمبر ﷺ چی شتیک مه ترسی زیاتر هیه له سر من؟ پیغهمبر زمانی خوی گرت وفهرمووی: نه مه.

هه روه ها (أم حبيب) ی خیزانی پیغهمبر ﷺ دهگیریتته وه، که پیغهمبر ﷺ فهرموویته: (کل كلام ابن آدم عليه لا له، الا امرأ بمعروف، او نهيا عن منكر، او ذكراً لله عزوجل).^۲ واته: هه موو ووتیه کی ئاده میزاد له سر ده که ویت، نه نها فرمان کردن به چاکو ږنگری له خرابه ویادی خوا نه بیت.

وه له فهرموده یه کی تردا ماتوه: (اذا أصبح العبد فإن الأعضاء كلها تكفر اللسان، تقول: اتق الله هينا فاما نحن بك، فإذا استقامت اسقمنا، وإن اعوججت اعوججنا).^۳ واته: کاتیک مروق به یانان پوژ ده کاته وه، سه رجهم نه نداسه کانی جهسته ی ده پاریتته وه وداوا له زمان ده که ن وپیتی ده لیت: له خوا بترسه وه نیمه

^۱ - نه فهرموده یه (حسن) ه، (مسلم: ۱۱/۱۲ نووی) گیرایته وه.

^۲ - نه فهرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۴۱۲) وه (ابن ماجه: ۳۹۷۴) گیرایته وه وه (ترمذی) ده لیت: نه فهرموده یه (حسن غریب) وه (البانی) به (ضعیف ی) دانوه.

^۳ - نه فهرموده یه (حسن) ه، (ترمذی: ۲۴۰۷) وه (احمد: ۹۶/۳) گیرایته وه.

ھەموومان بەندىن بەتقۇۋە، جا ئەگەر سەقامگىر بىت ،ئەوا ئىمەش سەقامگىر دەيىن. وە ئەگەر خواروخىچ بىت ،ئەوا ھەموومان خواروخىچ دەيىن. وە پىلوانى سەلەف لەكاتى دركاندنى ھەر ووشە يەكدا لى پىرسىنە وەيان لەگەل خۇيان دەکرد گەر چى ووشەكەش بىرىتى بوايە لە: "ئەمۇ گەرە، ئەمۇ ساردە". وە دەگىپنە وە كەلە خەودا بىنراۋە پىرسىپارىيان لە زۆرۈك لەكەلە زانايان كىردوۋە ، كەھالتان چۆنە لەپاش مردن؟ يەككىيان ووتويەتى: من گىرم خواردوۋە بەدەست ووشە يەكەۋە كەكاتى خۇي دركاندوۋە ،كە ووتومە: ئاي خەلگى چەند پىپىستىيان بەبارانە؟ وە پىم ووتراۋە: تى چوزانىت؟ من باشتەر لە بەرژە وەندى بەندەكانم شارەزاترم.

ئاي فرىشتەكان ھەموو ووشە يەك تۇمار دەكەن

سەرچەم زانايان لەم بابەتە جىاۋاز وناكۆكن ، كە ئاي فرىشتەكانى سەر شانى ئادەمىزاد تەنھا ووتەى چاكە و خراپە تۇمار دەكەن، ياخود ھەموو ووتە يەك؟ لەم بابەتە دور پلويچوون ھەپە كەباشترىنيان و ديارىترىنيان پلويچوونى يەكەمە ،كە پىتيان وايە ھەموو ووتە يەك تۇمار دەكەن. ھەندىك لە سەلەف دەلەين: ھەموو ووتە يەككى ئادەمىزاد لە سەرىتەى تەنھا ئەۋە نەبىت كەلە پىناۋى خودادا ووتراۋە.

وہ (أبو بكر) ؓ زمانى خۇي دەگرت و دەپووت: ئەمە سەرچاۋەى بەلاكانە. وە ھەروەھا ووتەكانت دىل و بەندى تۇن، جا ھەر كاتىك دركاندت ئەۋا دەبىتە دىل و بەندەى ووتەكانت. خۋاي گەرەش دەفەرمىت: (مَا يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَيْنٌ... ق: ۱۸) واتە: ھەر ووتە ووشە يەك لە دەم و زار بىتە دەر، خىرا راستە و خۇ چاۋدېرېكى ئامادە تۇمارى دەكات.

گەرەترىن بەلاكانى زمان

زمان دوو بلای گه وره ی هه یه، جائه گهر له یه کیکیان دهریازمان بیت، له وی تر نه سته مه پزگار بوونمان که نه. دووانه ش بریقین له به لای "ووتن ویی" دهنگ بوون.

دوور نی به هه ریه که یان له شوین وکاتی خویدا گه وره ترین تاوان به سه ر خاوه نه که پدا بهینیت، چونکه بی دهنگ بوون له ناستی هه ق وراستیدا شه یثانیکی که پولاته و سه رپیچی خودای گه وره ی کردووه. وه "ووتن وقسه کردن" به ناحه ق وناپه وایی و دوور له راستی، نه و شه یثانیکی به دهنگ وگزیه ویاخی بووه له خودای گه وره، جا زۆرێک له خه لکی گرفتاری به لاگانی "ووتن ویی" دهنگین.

جا نه و که سانه ی له م نیوه نده دا خۆیان پاراستووه، نه وانه پییواری شاپرگی راست و دروستن که هه میشه له کاتی خپروچاکه هاتوونه نه گفتوگو، وه له کاتی خراپه خوازیدا خۆیان وزمانیان پاراستووه. وورده کار ی ته ولویان بق ووته کان وه بی دهنگ بوونه کانیان کردووه به شیوازی که له به رژه وه ندی قیامه تیاندا بیت. که سی وا هه یه له قیامه تدا به نه ندازه ی چیاکان کاری چاکه خوازی نه نجام داوه، که چی به تاکه ووشه یه کی ناپه واهه رسی به هه مووی هیناوه. وه که سی واهه یه به نه ندازه ی چیاکان کاری خراپه کاری نه نجام داوه، که چی به ته نها ووشه یه ک ویا دی خودایه ک نه و چیا تاوانه ی پوخاندووه.

٤- هه نگاوه کان:

مه به ست لیتی هه نگاوانه به ره وکاره کا چ خیرییت یان شه پ. زۆر پیویسته پیش هه ر هه نگاوانێک به وردی لیكدانه وی ته ولوی بق بکهین تا بزانی سهر نه نجامی نه م کارو هه نگاوانه خپروچاکه خوازییه یاخود شه پوخراپه خوازییه، چونکه هه ر هه نگاوانێک که ده یینییت بق کاری چاکه خوازی نه واهه نگاویک له خوا ی گه وره نزیک ده بیته وه. جا ساته کردن دوو جۆره: (ساته ی پییه کان"هه نگاوه کان"، وه ساته ی زمان و"ووته کان").

جا هه‌ریه‌که‌یان ته‌واوکه‌ری شه‌وی تریانه، هه‌ر بۆیه‌ خ‌وای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیت: (وَعِبَادُ الرَّحْمَنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا... الفرقان: ٦٣) واته: به‌نده‌کانی خ‌وای میه‌ره‌بان شه‌و که‌سانه‌ن که‌ زۆر به‌هیمنی و سالاری به‌سه‌ر زه‌ویدا تی ده‌په‌ن، وه‌کاتیکیش نه‌فام و نه‌زانه‌کان به‌ ووت‌هی ناشرین ڕووبه‌روویان ده‌بنه‌وه، شه‌مان به‌سالو ووت‌هی جوان به‌پێیان ده‌خه‌ن.

خ‌وای گه‌وره‌ باسی له‌سه‌قامگیری شه‌و پێپه‌ خواناسه‌ ده‌کات له‌"هه‌نگاوه‌کان و ووتنه‌کاندا" هه‌روه‌کو چۆن کۆکردنه‌وه‌په‌کی له‌ نێوان"ساته‌کان و بیروکه‌کاندا کردووه‌"که‌ده‌فه‌رمیت: (يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي الصُّدُورُ... غافر: ١٩) واته: شه‌و خودایه‌ به‌هه‌میشه‌یی چاوه‌ ناپاک و خ‌بیانه‌تکاره‌کان ده‌ناسیت، وه‌ده‌زانیت چێیان له‌دل و ده‌رونیاندا هه‌شارد‌لوه‌.

به‌شی چـوارهم
حرام کردنِ خراپه‌کاری
و
پاراستنیِ داوین

حه‌رام کردنی خراپه‌کاری و پاراستنی داوین

مه‌موره‌مان له‌ بابه‌ته‌کانی پێشهودا پوون کردۆته‌وه‌ له‌ قه‌ده‌غه‌کردن وحه‌رام کردنی خراپه‌کاری "الفواحش" وپێویستی پاراستنی داوینوه‌له‌م باره‌یه‌وه‌ش پێغه‌مبه‌رﷺ ده‌قه‌رمیت: (أَكْثَرُ مَا يَدْخُلُ النَّاسَ النَّارَ: الْفَمُ وَالْفَرْجُ).^١ واته‌: خه‌لكی نۆزیه‌یان به‌هۆی خراپ به‌کاره‌ینانی "زمان وداوین" ده‌چنه‌ دۆزه‌خه‌وه‌.

هه‌روه‌ها له‌ (مسیحین) دا هاتوه‌ که پێغه‌مبه‌رﷺ فه‌رمووێته‌ی: (لايحل دم امرئ مسلم الا بأحدي الثلاث: الشيب الزاني، والنفس بالنفس، والتارك لدينه المفا‌رق للجماعة).^٢ واته‌: ته‌نها به‌ئێسێ شت خۆینی که‌سیکی موسلمان هه‌لāl ده‌بێت: پیاویکی خه‌زاندار زینا بکات، یاخود له‌ناحه‌ق که‌سیک بکوژیت، یاخود له‌ئاینه‌که‌ی هه‌لگه‌ڕێته‌وه‌ وله‌پێڕی بره‌واداران لابدات.

وه‌ته‌وه‌ی له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا قییبینی ده‌کریت کاری زیناکردنی له‌گه‌ڵ کافریبون وبی باوه‌ڕی و خۆین پشتن کۆکردۆته‌وه‌. ته‌مه‌ش خۆی له‌خۆیدا نامازه‌یه‌ بۆ هاوڕێک بوونی ئه‌و فه‌رمووده‌یه‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و ئایه‌ته‌ پێڕۆزه‌ی که‌له‌ سووره‌تی "فرقان" دا هاتوه‌،^٣ وه‌ته‌وه‌ فه‌رمووده‌یه‌که‌ (ابن مسعود) گێڕاوه‌یه‌ته‌وه‌.

جا هاوڕێک به‌دوايه‌کدا هاتنی تاوانه‌کان له‌م فه‌رمووده‌یه‌دا ئه‌وه‌ ده‌سه‌لمێنێت که پێغه‌مبه‌رﷺ له‌و تاوانانه‌وه‌ ده‌ست پێ ده‌کات که‌زیاتر و نۆزیه‌نی خه‌لكی توشی ده‌بن که ئه‌ویش "زینا"یه‌. پاشان به‌پله‌یه‌ک دوا‌ی ئه‌و "کوشتنه‌" پاشتر"بی

^١ - نه‌م له‌رمووده‌یه‌(حسن) ٥، (احمد: ٣٩٢/٢) وه‌ (ابن المبارک) له‌ (الزهد: ٣٧٩) گێڕایه‌ته‌وه‌.

^٢ - نه‌م له‌رمووده‌یه‌ (صحيح) ٥، (بخاری: ٩٨٧٨) وه‌ (مسلم: ١٦٦/١١ نووی) گێڕایه‌ته‌وه‌.

^٣ - "وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَنَّهُمْ بَعْضٌ مِّنْ بَعْضٍ ذَلِكَ يَلْقَوْنَ آثَامًا... الفرقان: ٦٨.

باوه پي وه لکه پانه وه " نه مه له لايه ک، له لايه کي تره وه پيغه مبه رﷺ له تاواني گه وره وه بڼ گه وره ترينه کان پريزه ندي بڼ کردون.

جا خراپه و سلبيا ته کاني زينا زځون وپيچه وانه ي چاکسازي کومه لکان. کاتيک ثافره تېک زينا ده کات، نه و سمنوري خوداي گه وره ده شکېنيت وسه رشپي وپيسوايي توشي خڅي و خانه واده کي ده کات، نه مه جگه نه گه ر سكي پرېت و نه و منداله له دايک بېت، نه و وچه په کي حرام وي گانه تېک له به و بنه ماله و خانه واده په ده کات و تېک لايان ده بېت و ناو و ناو نيشاني نه و ان و درده گريت. وه له دواړو دا له ميراني نه و خانه واده په و درده گريت کي پتي ناشيت و دروست ني په ... هتد.

هه روه ها نه گه ر نه و منداله له پېش له دايک بووني له ناو براو له باربرا، نه و جگه له زينا که تاواني کوشتنيش هاته پالي، که واته کږ په په کي بي تاوان ده کږريت. جائه گه ر پياوېک زينا بکات، نه و سمنوري خودا ده شکېنيت و ده ست دريځي ده کاته سه ناموسي ثافره تېکي داوېن پاک و وچه و نه وه ي خڅي تېک له به وچه ي خه لکي ده کات و پيسوايي ده هينيت به سه ر خانه واده په کدا. دوو ني په نه و ثافره ته ي ده ست دريځي کراو ته سه ر دواتر له لايه ن که س وکاري په وه توشي له ناو چوون وکوشتن نه بېته وه.

جا نه م تاوانه گه وره په مايه ي کاول بووني دونباو تياچووني ثاخير ته، جگه له وه ي مالي ناگريني بڼ خڅي سازداوه له گډو قيامه تدا. جا چه ندين کاره سات و نا شوي بي شومار دروست بووه له نيو خه لکي دا که به چه ندين خوېن پڅاوه و خانه واده و خيزان کاولکراوه، هه ره مووي له سه ره نجامي تاوانيکي وه ک زيناوه وه په.

هه روه ها له تاييه تمه نديه کاني نه م تاوانه نه وه په که و خاوه نه کي توشي کږمه لک نه هه مه تي ده کات وه ک: توشي ده ست کورتي و ته مه ن کورتي وه ژاري ده بېت

نه خوښی و چاره سهر

پوخسارو دیمه ن و چاره پدهش و نئسك گران ده بیټ له نښو خه لگیدا به كه سبكي ناشایسته و ناپه سهند ناو ده بریت كه متعانه ی خه لكی له ده ست ددهات.

دل ده مریت و توښی نه خوښی و ده ردو ترس و بیمی ده كات ، شهیتان ده كاته هاره لى هه میښه یی و ده ده بیټه دووړكه و تنه وه وه لاهاتنى فریشته كان له خاوه نه كه ی. دواتر مړوځ به سروشتی خوی پټی خوښه بمریت یا خود خیزانه كه ی بكوړیټ، به لام نه بیستنت كه زینای نه نجام داوه.

(سعد بن عباد) رضی الله عنه ده لیت: نه گه ر پیاوړك ببینم زینا له گه ل خیزانه كه م نه نجام ددهات، به شمشیر له وپه تی ده كه م. نه م ووت په یان گه یانده پټغه مبه ری خودا، پټغه مبه ریش فهرمووی: (تعجبون من غیرة سعد؟ والله لانا اغیر منه، والله اغیر منی، ومن أجل غیرة الله حرم الفواحش ماظهر منها وما بطن.)^۱ واته: نایا سهرسورمانن به غیره و په رښی سهد؟ سویند بیت به خودا من له سعد به غیره و ترم ، وه خودا له من به غیره و ترم، جا له بهر غیره تی خودا بوو خراپه کاری وزینا به هه موو چه شنه كانی وه "ناشكراو نهینى" قه ده غه و حرام كراوه.

وه له (صحيحین) دا هاتووه كه پټغه مبه ر رضی الله عنه ده فهرمیت: (إن الله یغار، وإن المؤمن یغار، وغیرة الله أن تأتي العبد ما حرم علیه.)^۲ واته: خواى گه وړه غیره و ده كات ، وه بېروادارانیش غیره و ده كن ، غیره تی خوا گه وړه په و له و ساته دایه كه به نده كانی شتیكى حرام و قه ده غه و كراو نه نجام بده ن.

هه وړه ما له (صحيحین) دا هاتووه كه پټغه مبه ر رضی الله عنه فهرموویه تی: (لا أحد اغیر من الله، ومن أجل ذلك حرم الفواحش ما ظهر منها وما بطن، ولا أحد أحب إليه العذر من الله، ومن أجل ذلك أرسل الرسل مبشرين ومنذرين، ولا أحد أحب إليه

^۱ - نه م فهرمووده په (صحيح) ۵، (بخاری: ۶۸۴۶) وړه (مسلم: ۸۰/۱۷) گټر ایانه توه.

^۲ - نه م فهرمووده په (صحيح) ۵، (بخاری: ۵۲۲۳) وړه (مسلم: ۸۰/۱۷-۸۱) گټر ایانه توه.

ابن القيم الجوزی

المدح من الله، ومن أجل ذلك أثنى على نفسه.)^۱ واته: هیچ که سبک هیندهی خودا به غیرهت نی یه ، وه ههه له بهر نه مه یه که خراپه کاری نهی نی وناشکرای قه دهغه کردوه ، وه هیچ که سبک هیندهی خودا پیتی خوش نی یه که بیانوی به ندهه کانی بپریت، هه ریویه پیغه مبه رانی ره وانه کردوه به مزده دهر وترسپنه. وه هیچ که سبک هیندهی خودا پیتی خوش نی یه که سوپاس گوزاری وشوکرانه بژیتری بکریت، وه هه له بهر نه وه یه که وه سف وسه نای خوی کردوه.

وه له (صحبین) دا هاتوه له ووتاری خورگیراندا "الکسوف" که پیغه مبه رانی^۲ فهرموویه تی: (یا أمة محمد والله إن لا أحد أغیر من الله ان یزنی عبده او تزنی امته، یا أمة محمد والله لو تعلمون ما اعلم لضحکتکم قلیلاً ولبکیتم کثیراً، ثم رفع یدیه وقال: اللهم هل بلغت؟) واته: ئهی گه لی محمد، سویندبیت به خودا ، که س هیندهی خودا به غیرهت وپه ریش نبیه ، کاتیک به ندهه کانی ده بینیت زینا ده که ن. ئهی گه لی محمد، سویندبیت به خودا نه گه ره نه وه ی من ده یزانم ئیوه بتان زانیا یه ، ئه واکم پی ده که نین ویزده گریان. پاشان هه ردوه ده سستی به رزکرده وه فهرمووی: خودایه ئایا گه یاندم؟

جا باس کردنی ئه م تاوانه له پاش نویژی خورگیران له ووتاره که یدا نهی نی یه کی گه وردهی ئیدایه بق که سبک بیر تیزبیت. بلاویونه وه وسه ره لدانی تاوانی زینا له مه ترسبه کانی کاول بوون وویزان بوونی دونهیادایه ، هه روه کو له (صحبین) دا هاتوه که (أنس بن مالك) ده لیت: باسیکتان بق ده که م که که س له پاش من بۆتان ناکات. ووتی: گویم له پیغه مبه ری خودا بوو ده یفه رموو: (من اشرط الساعة ان یؤرفع العلم ، ویظهر الجهل ، ویشرب الخمر ، ویظهر الزنی، ویقلل

^۱ -نهم فهرمودیه (صحیح)ه، (بخاری: ۳۶۳۴) وه (مسلم: ۸۰/۱۷) گیزیانتموه.

^۲ -نهم فهرمودیه (صحیح)ه، (بخاری: ۱۰۴۴) وه (مسلم: ۶/۲۱۰ نووی) گیزیانتموه.

الرجال، وتكثر النساء، حتى يكون لخمسة امرأة القيم الواحد.)^١ واته: ئەم پووداوانه له‌مه‌رجه‌کانی هاتنی قیامه‌ته: زانست وزانیاری که‌م ده‌بی‌ت، نه‌زانی و نه‌فامی بال به‌سەر ژیا‌ندا ده‌کێشیت، مه‌ی ده‌خوڕیته‌وه، زیناکردن زۆر ده‌بی‌ت، وه‌پیاوان که‌م ده‌بنه‌وه، ته‌نانه‌ت بۆ په‌نجا ئافره‌ت ته‌نها یه‌ک پیاو ده‌بی‌ت.

سونه‌تی خ‌وای گه‌وره‌ وایه‌ له‌ گه‌ل بلا‌وی‌ونه‌وه‌ی زیناو ده‌رکه‌وتنی وه‌ک دیارده‌یه‌ک له‌نیۆ کۆمه‌لگادا. خ‌وای گه‌وره‌ خه‌شم و قه‌ینی دیته‌ جۆش و سزای گشتی په‌وانه‌ی ئه‌و کۆمه‌لگایه‌ ده‌کات. (عبدالله بن مسعود رضی‌الله‌تعالی‌عنہ) ده‌لێت: مه‌رکاتێک زیناو پیا "سو" وه‌ک دیارده‌ له‌ هه‌ر کۆمه‌لگایه‌ک ده‌رکه‌وتن، ئه‌وا خ‌وای گه‌وره‌ مۆله‌نی کاولکردنی ده‌دات.

جا هه‌ندیک له‌پیاوه‌ ئایینه‌کانی جوله‌که‌ ده‌گێڕنه‌وه‌که‌ "حبریک" ی جوله‌که‌ کوپه‌که‌ی خ‌وای بی‌نی ده‌ست بازی له‌گه‌ل ئافره‌تێکدا ده‌کرد، پاسته‌وخ‌و باوک‌که‌ هاواری کرد، نه‌که‌ی پۆله‌... باوک‌که‌ توشی شه‌له‌لی جه‌سته‌ بوو، خ‌ه‌زانه‌که‌شی توشی به‌دپه‌وشتی هات. جا به‌کوپه‌که‌ی ووت: ئەمه‌ سه‌رنه‌نجامی کاره‌ چه‌په‌له‌که‌ی تۆیه‌ که‌چی به‌سەر مندا هێنا، ده‌ک خ‌ه‌ر له‌وه‌چه‌تا نه‌بی‌ت هه‌تا ماوی‌ت..

توندترین سزا له‌ هه‌دی زینا دایه

خ‌وای گه‌وره‌ سزای زینای له‌نیۆ سزاکاندا تاییه‌شه‌ند کردووه‌ به‌سێ خال: _

١. کوشتن به‌ناشپیرینترین شێواز، یاخود سزای دارکاری بۆمه‌موو جه‌سته، وه‌دوور خه‌ستنه‌وه‌ی بۆ دووره‌ ولات بۆ ماوه‌ی سالتیک که‌ ئەمه‌ش سزای دل وده‌روونه‌.
٢. خ‌وای گه‌وره‌ پێگری کردووه‌ له‌ به‌زه‌یی هاتنه‌وه‌ و سۆز ده‌ری‌پین و په‌حم کردن به‌ زیناکار له‌کاتی سزادانیدا، چونکه‌ خ‌وای گه‌وره‌ له‌مه‌موو که‌سێک ته‌نانه‌ت له‌دایکیش زیاتر به‌سۆزتر و میهره‌بانتره‌ بۆ به‌نده‌کانی. له‌گه‌ل ئەه‌شدا ئەم جۆره‌

^١ - ئەم فەرمووده‌یه‌ (صحیح)ه، (بخاری: ٨١) وه‌ (مسلم: ٢٢٦/١٦ نووی) گێڕایه‌ننه‌وه‌.

سزایه‌ی دیاری کردوه بۆ زینا کاران ئەمە لەلایەك، لەلایەکی تره‌وه‌ سروشتی مرقه‌كان وایه‌ كه‌ هه‌میشه‌ له‌نێو جۆری تاوانباراندا ، هاوسۆزیه‌ك هه‌یه‌ بۆ زیناكاران به‌به‌راورد له‌گه‌ڵ تاوانه‌كانی نزی وكوشتن و مه‌ی خواردنه‌وه‌ . هۆكاری ئەم سۆز و به‌زه‌یه‌یه‌ش بۆ ئەوه‌ ده‌گه‌ڕێته‌وه‌ كه‌ ئەه‌جام دانی زینا له‌ نێو هه‌موو چین و نۆیژه‌كانی كۆمه‌لگادا بوونی هه‌یه‌ چ ده‌وله‌مه‌ند و هه‌زارو گه‌وره‌ پیاوان و...هتد. وه‌زیاتر ئەم كاره‌ چه‌په‌له‌ له‌ پێگه‌ی عه‌شق و خۆشه‌ویستی په‌وه‌ سه‌ر هه‌ڵده‌دات. وه‌ سروشتی مرقه‌بیش وایه‌ كه‌ هه‌میشه‌ سوزی ده‌رده‌به‌رێت بۆ شه‌یدایان و عاشقان. هه‌رچه‌نده‌ عاشق وشه‌یداو خۆشه‌ویستی راسته‌قینه‌ ئەم جۆره‌ كارو تاوانه‌ی لێ ناوه‌شێته‌وه‌. هه‌روه‌ها ئەم تاوانه‌ "زینا" زۆر جار به‌ په‌رزه‌مه‌ندی هه‌ر دوولا پووده‌دات، وه‌كه‌متر زۆر كردن و ده‌ست درێژی تێدایه‌، وه‌ شه‌هوه‌ت و ئاره‌زوو له‌ هه‌موو ده‌رونێكدا هه‌یه‌. ئەمانه‌ كۆمه‌ڵێك هۆكارن بۆ ئەوه‌ی خه‌لكی به‌زه‌بیان به‌ زیناكار بێته‌وه‌، وه‌ پاشه‌گه‌زیه‌نه‌وه‌ له‌ سزادانیان ، كه‌ ئەمانه‌ له‌ لاوازی باوه‌ په‌وه‌یه‌. جا هه‌ر له‌ به‌ر ئەم مه‌به‌سته‌یه‌ خوای گه‌وره‌ پێگه‌ی كردوه‌ له‌ ده‌ربه‌ڕینی هاوسۆزی بۆ زیناكاران به‌تاییه‌تی.

۳. خوای گه‌وره‌ بریاری داوه‌ كه‌ سزادانه‌كه‌یان له‌ پێش چاوی خه‌لك و به‌ ناماده‌ بوونی خه‌لكێكی زۆر بێت، تابێته‌ په‌ندو عیبه‌رت بۆ كه‌سانی تر، وه‌ سزای پیاوی خێزانداری بریتی یه‌ له‌ به‌ر دباران كردن كه‌ له‌ سزای گه‌لی "لوط" وه‌ هاتوه‌ كه‌ نێربازیان ده‌كرد. خوای گه‌وره‌ به‌ردی باران به‌ سه‌ریاندا و دواتر به‌ ناخی زه‌ویدا پۆی كردن. جا خراپیه‌كانی نێربازی له‌ ژماردن نایه‌ن ، هه‌ر بۆیه‌ پێكراو "مفعول به‌" بكوژدێت یا شتره‌ له‌وه‌ی توشی ئەو تاوانانه‌ بێت و ئەو كارە‌ی

له‌گه‌لدا بکریت ، چونکه به‌ئه‌نجامدانی ئهم کاره لای خێتر خێری نامینیت و له‌مەردایه‌تی وجوامیری ده‌که‌وێت و ناوی شهرم وچه‌یای ده‌تکیت.^۱

سزای ئه‌وه‌که‌سانه‌ی که کاری گه‌لی "لوط" نه‌نجام بدات ، واته‌ نێربازی بکات

ئایا که‌سیک کاری نێربازی له‌گه‌لدا بکریت ، واته‌ پێکراوبێت "المفعول به" ده‌چێته به‌هه‌شته‌وه‌؟

^۱ - ئهم جزوه‌ که‌سانه‌ که‌ هه‌ژگری ئهم کاره چه‌په‌له‌ده‌ین چه‌ر به‌که‌لکی هه‌چی ئه‌ر نایه‌ن، وه‌لاماده‌ن له‌و پێشه‌وه‌دا قوربانی هه‌موو شتێک بده‌ن. بۆیه‌ هه‌مانه‌ی هه‌چ شتێکیان پێ ناکرێت هه‌ر ئه‌رك و به‌رپرسیاری و کارێکیان پێ بپێڕیت نایاکی لێ ده‌که‌ن. وه‌له‌ گه‌ر خێزانداریت له‌وا مه‌ترسی هه‌یه‌ له‌و پێشه‌وه‌دا خێزانه‌که‌شی توشی زیناو ناوه‌ای بکات. "وه‌رگێر"

^۲ - تێبینی: زۆر جبار له‌سه‌رحهم کێب و سه‌رچاوه‌کاندا له‌ بیری ووشه‌ی "نێربازی" ووشه‌ی "لوطی- لواطه" به‌کارده‌هێریت. ئه‌وانی نێربازی ئه‌وانێکه‌ وناشکرایه‌، به‌لام وه‌رگرتی ئهم ئاره‌ ده‌که‌رێشه‌وه‌ بۆ خۆدی ئهم گه‌له‌ی به‌م کاره‌ ناخه‌رینه‌ ئه‌سراون. وه‌ پێشه‌به‌ریکیان له‌لایه‌ن خۆداوه‌ بۆ ره‌وانه‌ کراره‌ به‌ناوی هه‌زه‌تی (لوط).

لێره‌دا ئاره‌بانگ ده‌رکردنی ئهم ئاره‌انه‌، به‌ناوی پێشه‌به‌ره‌که‌وه‌ گه‌موره‌ترین سه‌هم و ناوه‌ وایه‌. جا پێشه‌به‌رێک سه‌رحهم ته‌مه‌نی به‌گه‌یه‌شتنی په‌یامی به‌که‌له‌په‌رسی و ده‌زایه‌تی کردنی نێربازی ئه‌ره‌خان کردی، وه‌له‌ پێشه‌وه‌دا قوربانی زۆری دا. که‌چی ئه‌مه‌ر نه‌نجامدا ئه‌وی ئهم ئاره‌انه‌ بپێت به‌سه‌ر ئه‌وی ئهم پێشه‌به‌ره‌ نازیه‌ده‌؟ به‌په‌ستی ئه‌مه‌ کارێکی ناوه‌وا ناوه‌جی به‌.

هه‌روه‌ها پێشه‌به‌ری خۆدا ﷺ که‌ سه‌رموده‌کانان لاسم باره‌سه‌وه‌ ده‌گه‌رێشه‌وه‌ ده‌سه‌رمیت: (هه‌ر که‌سیک بپێی که‌ سه‌رده‌وه‌ی گه‌لی (لوط ی ده‌کرد) ئه‌سه‌رمیت سه‌ریکی (لوطی - لواطی) بپێت، به‌لکو ده‌سه‌رمیت سه‌رده‌وه‌ی گه‌لی لوط: (من وجد عوه‌ یعمل عمل قوم لوط فاعلوا الفاعل والمفعول به). (لن الله من عمل قوم لوط لن الله من عمل عمل قوم لوط لن الله من عمل عمل قوم لوط). واته‌: پێشه‌به‌ر له‌ سه‌رموده‌کانی به‌ ئه‌وانی گه‌لی لوط ئه‌وی ده‌به‌رد ته‌ک به‌ناوی خۆدی پێشه‌به‌ره‌ که‌، وه‌ک ئه‌وه‌ی ئه‌مه‌ر ده‌بینین وه‌ که‌نه‌کاندا ده‌هه‌رێشه‌وه‌.

هه‌ر بۆیه‌ ئێمه‌ له‌م وه‌رگێرانه‌دا ووشه‌ی نێربازی به‌کارده‌هێریت، وه‌ ووشه‌ی ئه‌وی ئهم پێشه‌به‌ره‌ نازیه‌ له‌م کاره‌ به‌دوور ده‌گرین. "وه‌رگێر"

ابن القيم الجوزی

گویم له (شیخ الاسلام - ابن التیمیة) یو له وه لاحدا ووتی: زانایان له م بواره دا دوو بۆچوونیان ههیه:

هه ندیکیان پێیان وایه ناچیت به هه شته وه به به لگهی نه و فرموده په ی که پتغه مبه عليه السلام فرمویه تی: (لا یدخل الجنة ولد زینة)^۱ واته: کوپی زینا ناچیت به هه شته وه.

جا نه گه نه مه حالێ کوپی زینا بیت، که خۆی له خۆیدا هیچ تاوانێکی نی به، ته نهها نه وه نده نه بیت له توخمێکی شیس وناپاکه، هه ر بۆیه چاوه پوانی خیری لی نا کریت. جانه گه جهسته په ک به حه رام گه وه کرابیت شایسته ی ناگر بیت. نه ی

نه بی نه وجهسته ی که به توخمی حه رام دروست بووی شایسته ی چی بیت؟ جا ده لێن: که سی کاری نێریازی له که لدا کرابیت، زۆر خراپتره له کاری زینا، چونکه نه مه یان زیاتر شایسته ی سزایه و خیر بپاوه و پيسواو سه رشۆپتره. جانه گه نه مه پېشه ی بیت له مندالی و پیریدا نه وا خوی گه وه سه رکه و تووی ناکات له هیچ کار و زانستیگدا، ته نه نه ت پێنمایی ته وه کردنیش ناکات.

پوخته ی پشکنین له م بابه ته دا:

---

^۱ - نه م فرموده په (حسن لفره)، وه (صيف الاسناد) وه (منكر الحق) واته سه نه ده که لاوازه و ده له که پشی ناهه سنده، به لام (البانی) به جه نه د گه واهێک به (حسن ی دانوه، پروانه: (السلسله الصحیحه: ۶۷۳).

وه (البانی) ده لیت: نه م فرموده په (لا یدخل الجنة ولد زینة) واتا که ی به و خیره واته ته نی به، به لکه مبه ست لنی نه و که سه په به رده رام هه میسه خه ریکی کارێکی زینا کاریه تابه و کاره وه ده ناسرته وه، نه و له قه به ی لی ده ریت. جا پشی ده لێن کوپی زینا. هه وه کو نه وانه سی باوه شیان به دنیا کردوه پێان ده ورتیت "کوپی دویا"، وه هه وه کو به گه رۆک و گه شیار ده ورتیت "ابن لالسيل" واته پێوار، به م جه نه ده ورتیت (اولاد الزینا، ابن الزینا) جاته مه مبه سی پتغه مبه نه م فرموده په دا.

وه نه م فرموده په کوپی زینا کار ناگرته وه، واته که سی که له جووت بوونکی زینا له دایک بویت، وه به واتای زینا ناوژه دنا کریت، چونکه له به رته دا بی تاته. وه ده لیت نه م بواره دا له روته کانی (ابن جعفر الطحاوی) سوودم وه رگرتوه له شه رخی نه م فرموده په.

نه‌گەر ئه‌و که‌سه ته‌وبه‌ی نصوحی یه‌کجاری بکات وپاشه‌گه‌ز بیته‌وه وه‌بگه‌ پێته‌وه سهر کاری چاکه‌ و چاکه‌خوای وخواپه‌رستی. ئه‌وا خودای گه‌وره‌ لێی ده‌بوریته وخرابه‌کاریه‌کانی ده‌سپێته‌وه و وه‌لێی خۆش ده‌بیته‌ وده‌چێته‌ به‌هه‌شته‌وه، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ به‌ ته‌وبه‌کردن وپاشه‌گه‌ز بوونه‌وه له‌ هه‌موو ئاوانه‌کانی خۆش ده‌بیته‌، چونکه‌ سروشتی ته‌وبه‌کردن ئه‌وه‌یه‌ که‌ هه‌موو ئاوانێک به‌ هاوپه‌ش وکوشتنی پێغه‌مبه‌ران و جادوگه‌ری و بێ باوه‌پی و... هتد هه‌ر هه‌مووی ده‌سپێته‌وه وه‌به‌دانایی و دادپه‌روه‌ری خودا، ته‌وبه‌کار وه‌ک بێ ئاوان وایه‌^١. وه‌ په‌یمانی داوه‌ که‌ کاره‌ خراپه‌کانی ته‌وبه‌کاران بگه‌ڕێته‌ به‌ چاکه‌. وه‌ ئه‌م یاسایه‌ هه‌موو ته‌وبه‌کاران ده‌گه‌ڕێته‌وه: (قل یا عبادي الذين أسرفوا على أنفسهم لا تقنطوا من رحمة الله ان الله يغفر الذنوب جميعاً إنه هو الغفور الرحيم... الزمر: ٥٣) واته‌: ئه‌ی پێغه‌مبه‌ر پێیان بێ ئه‌ی ئه‌و به‌ندانیه‌ی که‌ ئاوانکارن و ئاوانتان زۆره‌، بێ ئومێد وه‌یوا بپاوه‌ به‌ن له‌ په‌حمه‌تی خودای گه‌وره‌. خوای گه‌وره‌ له‌ هه‌موو ئاوانه‌کانتان ده‌بوریته‌، چونکه‌ خوای گه‌وره‌ لێ بوورده‌و به‌خشنده‌یه‌.

به‌لام ئه‌مه‌ تایبه‌ته‌ به‌ ته‌وبه‌کارانه‌وه‌.

گو‌ئا شه‌ری "ئا‌خر شه‌ری"

(حافظ أبو محمد عبدالحق الأشبيلي) رحمه‌الله ده‌لێته‌: که‌مه‌لێک هه‌کله‌ هه‌ن که‌ ده‌بینه‌ مایه‌ی ئا‌خر شه‌ری مرۆڤ له‌ سه‌ره‌مه‌رگ وکو‌تایی ژياندا. له‌وانه‌: دونه‌یابازی و پشت کردن له‌ قیامه‌ت، بو‌یری چاونه‌ترسی له‌ ئه‌ه‌جام دانسی ئاوان و ئاوانکاری و سه‌رپێچیدا. هه‌گه‌ری و ئالوده‌بوون به‌ ئاوانێکی تاییه‌تی گه‌وره‌وه‌ که‌ دواتر پێشنایی ژیری و جۆشی دێ و هه‌وشیاریت له‌ ناو ده‌بات، دێ و ده‌رون په‌رده‌پۆش ده‌کات و چیتر ئامۆزگاری و وریاکردنه‌وه‌ی بێ سوود ده‌بیته‌. جا له‌ نا‌کاوه‌ و کو‌ت

^١ - له‌ مرۆده‌یه‌کی (مرفوع) لهم‌ بواره‌دا هاتوه‌ که‌ (ابن ماجه‌: ٤٢٥٠) به‌ (الاسناد ضعیف) ده‌بگه‌ڕێته‌وه‌، وه‌ (ان حجة‌ والبانى) به‌ (حسن) ی داده‌ته‌ن.

وېړېکدا مردن په خانګیرۍ ده بېټ وسره نه نجامی به خرابه کاري و عاقبه ته شه پری کۆتایی دیت.

هه روه ها ده لیت: ده ګېړنه وه که په کټک له جهرده کانی "ناصر" له سهره مه رګدا ده بېټ ، کوپه که ی پټی ده لیت بلې (لا إله إلا الله) نه ویش به رده وام ده لیت "ناصر پشت و په نامه" چه ندین جار دوپاره ی ده کرده وه و نه و هه ره مان وه لای مه بوو، وه به کوپه که ی ده ووت: نه ی فلان که س، ناصر تر به شمعیږه که ندا کوشت و گوشتار ده تناسیته وه، پاشان مرد.

وه (عبدالحق) دیسانه وه ده لیت: به که سیکی تریان ووت بلې "لا إله إلا الله". نه و له وه لاما ده یوت: له مالی فلان که س نه و شته ی تیدا چاک بکن. وه بیستانی فلانه که س وای لی بکن . تا مرد.

وه هه روه ها ده لیت: (أبو طاهر السلفي) مۆله ته دام نه م پووداوه ی له سهر بګېړنه وه: که به که سیکیان ده ووت له سهره مه رګ بلې (لا إله إلا الله) ، نه ویش به زمانی فارسی ده یووت: (ده به یازده) واته (ده که پته ی یانزه) .. وه به کټکی تر پټیان ده ووت بلې: لا إله إلا الله... نه و ده یووت: پټګای حمامی منجاب له کوئ په ؟

وه ده لیت: نه م ووت په چیرۆکی له سهره مه یه . ده ګېړنه وه پیاوټک له به رده م ماله که پاندا ، پلوه ستابوو، ده رګای ماله که یان که وره بوو. له ده رګای حه مام ده رچوو. له و کاته دا که نیزه به کی نۆر جوان به ویدا تیده په پټ وه له پیاوه ده پرسیت: پټګای حه مامی منجاب له کوئ په ؟ پیاوه کهش به هه لی ده زانیت و جوانی که نیزه که کاریګه ری تیده کات. وه ده یغه له تینیت و ده یه ویت ده ست دریزی بکاته سهری.. ده لیت نه مه ده رګای حه مامه که یه . واته مالی خویان. که نیزه کهش (کچه که) ده چیته ژووره وه. پیاوه کهش به دوایدا ده پواته ژووره وه. کچه که ده ست ده کات فیلی لی کراوه نه مه حالی کابرایه و نیه ته خرابه .. به پووخوشی و

نه خوشی و چاره سهر

نازه وه ووتی: نهی نابیت هه ندی خواردن و خواردنه وهی خوش کاره که مان بپارێتته وه. کابراش ووتی: هه رێستا له یهك سه عاتدا هه رچی ئاره زوی ده که یهت بۆتی ده هینم. پاسته وخۆ به بێ نه وهی ده رگا که ی له سهر دابخات ده چیت بۆ بازار کړینی شته کان. که چه کهش به هه لی ده زانیته هه ل دیت.. کاتی کابرا دینه وه ، ته ماشا ده کات که چه که پزیشته وه. و ده سنکاری هه پچی نه کرد وه له ماله که دا. ئیتر وێل و سه رگه ردانی نه و که چه ده بیت و شه و پۆژ به دوایدا ده که پیت و به کوچه و کۆلاتی نه و شاره دا نیده په پیت و له به رده م خۆیه وه نه م دێره دووباره ده کاته وه- به ئومیدی نه وهی نه و که چه گوئی له م وته یه بیت بیدۆزیتته وه ده لیت: (یا رب قائله یوماً ، وقد تعبت: کیف طریق الی حمام منجاب) ئای نه و که سه ی نۆژیک ووتی: پێگای هه مامی (مه منجاب) له کوئی یه. به خوا ماندوو بوم.

پۆژیک له پۆژان له په نجه ره ی به کێک له باله خانه که وه ده نگێک دیت و له وه لامی نه و دێره دا ده لی: (هلا جعلت سريماً إذا ظفرت بها حرزاً علی الدار أو قفلاً علی الباب) واته: نه که رتق ده توویست ده ست درێژی بکه پته سه ری با پاسه وانیکت له ماله که دا دابنایه. یان قوفلێکت له ده رگا که بدایه. که گوئی بیستی نه م وته یه بوو ئیتر هۆشی لی بپاوه دیوانه بوو. به م چه شنه مایه وه هه تا نه م دێره ووشه کۆتایه کانی ژیا نی بوو تا مرد...

وه ده گێر نه وه که (سفیان الثوري) شه وێک به یانی ده گریا. لیبانی پرسی: له ترسی تاوان ده گریته؟ نه ویش پوشیکی له زهوی هه لگرت و ، ووتی: تاوان له مه سوکتره. به لام له ترسی ئاخه شه پی دا ده گریم.

جا نه مه که وره ترین شاره زای و دانای یه. که مرۆڤ له وه بترسیت که تاوان سه رقایی نه کات و دوا کاری نه بیت له کاتی مه رگ دا. و سه ره نه نجام عاقیبهت شه پی کات.

وه (إمام أحمد) ده گپنه وه که له (إبي درداء) وه له کاتی سهره مهرگ له هوش خوی چو ، کاتی به ناگا هاته وه شه نایه تهی ده خوینده وه (وَقُلُّبُ أَفِيدَتْهُمْ وَأَبْصَارُهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهِ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ....الأنعام: ۱۱۰) واته "ئهو کاتهی دل و چاوه کانیاں هه لده گپنه وه. هه روه کو چۆن په که مجار له سهره تاوه باوه پریان نه هیناوه به که روه یی خودا و راستی پیغه مه به رﷺ. ئیغه جاری وازیان ل ده هینن تا له ستهم سهرکه شی خویاندا پوچن.."

هه روه ها ده لیت: ناخر شه پهی نه مه تووشی نه و پرواداران نه نابیت که دل و ده روینان پاک و ساغ و باوه پریان دامه زراوه و ملکه چی و گوپراپه لی خوداو پیغه مبه رن (د.خ) وه خه ربکی کاری چاکه و چاکه خوازین به لکو که سانیک ده گریتته وه. که ئالوده ی تاوانه که وره کان و سهر پیچی کارن و سورن له سهر تاوانکاری و پشت کردن له ته وه کاری. که ئه مانه ده بنه نیچیری شه یتان و دارو ده ستی و عاقیبت شه پریان ده کن.

پشت کردن له ئابین له پیناوی ئافرهت

(عبدالحق) ده لیت: ده گپنه وه له (مصر) دا که سیک هه بوو به رده وام هۆگرو بانگ پیژی مزگهوت بوو هه موو نویتیکی له مزگهوت و ، به جه ماعت نه هجام ده دا. جار یکپان چوو بۆ سهر بلندگزی مزگهوت (مناره) بۆ بانگ دان. له ته نیشتم مزگهوت که وه. مالیکی گاور هه بوو (مه سبی). له و کانه کچیکی شوخی نه و مال ده دیتته خه وشه که. کابراش له سه روی مناره که وه ده بیبیت و شیت و شه یدای ده بیت راسته خو داده به زیتته خواره وه و مزگهوت که به جی ده هیلیت و ده چیتته مالی گاوره که. که که کابراکه ده بیبیت که دیتته ژوره وه پنی ده لیت: کابرا چیت ده وی؟ کابراکه ش ده لیت من ته نها تۆم ده ویت ! که که ش پنی ده لیت: بۆچی به ..؟

کابراش ده‌لێت: چونکه تۆ منت شیت و شه‌یدا کردووه و دلێت داگیر کردووه...!

کچه‌که‌ش ده‌لێت: من هه‌رگیز کاری ناره‌وات له‌ گه‌ل ناکهم..

کابراش ده‌لێت: من ده‌مه‌وێت بته‌خوایم و ماره‌ت بگهم..

کچه‌که‌ ده‌لێت: من کچه‌یکی گاور و نه‌سرایم. تۆش که‌سیکی مووسلمان. باوکم به‌ هیچ شتیه‌یه‌ک نامدات به‌ مووسلمان..

کابرا ده‌لێت: من ده‌بمه‌ نه‌سرانی و گاور به‌س تۆم بده‌نێ.

کچه‌که‌ش ده‌لێت: گه‌ر بییت به‌ گاور نه‌وا منیش پازی ده‌بم.

کابراکه‌ بوو به‌ نه‌سرانی "گاور" وه‌ پشتی کردله‌ ئیسلام. وه‌ له‌و ماله‌دا مایه‌وه‌ پیش نه‌وه‌ی ببخواییت هه‌ر له‌و پۆژه‌دا ده‌چیته‌ سه‌ریانی خانووی ماله‌که‌ و ده‌که‌وێته‌ خواره‌وه‌ و ده‌مریت. وه‌ ده‌ستی ناگات به‌ کچه‌که‌. و ئایینی خۆیشی له‌ ده‌ستدا و قیامه‌تیشی دۆراند.

.. وه‌ هه‌روه‌ها ده‌لێت: ده‌گێته‌وه‌. که‌ کابرایه‌ک هه‌وگری براده‌ریکی ده‌بییت. وه‌ زۆر تامه‌زۆی ده‌بییت - خۆشه‌ویستی نه‌و که‌سه‌ دل و ده‌رونی داگیر ده‌کات. تا وای لیهاات له‌ تاواندا توشی نه‌خۆشی بوو. له‌ جێگه‌ دا که‌وت. وه‌ نه‌و براده‌ره‌ی سه‌ردانی نه‌ده‌کرد و نه‌ده‌هات بۆلای. خه‌لکی شه‌م به‌و داوه‌یان بۆ باس کرد. شه‌ویش به‌لێنی پێدان که‌ سه‌ردانی بکات. شه‌م هه‌واله‌یان گه‌یانده‌ کابرا نه‌خۆشه‌که‌. له‌ خۆشیدا چاک بووه‌وه‌ و زۆر دلخۆش بوو هه‌ر باسی ده‌کرد و چاوه‌پوانی هاتنی براده‌ره‌که‌ی ده‌کرد.. له‌م ساتانه‌دا بوو هه‌والیان بۆ هێنا که‌ نه‌و پیاوه‌ پاشگه‌ز بووه‌نه‌وه‌ و نه‌هاتوو. هه‌والده‌ره‌که‌ ووتی. تا نیوه‌ی پێگا هاتوو دواتر ووتی ده‌گه‌ڕیمه‌وه‌. منیش زۆرم لێکرد که‌ نه‌گه‌ڕیته‌وه‌. شه‌ویش له‌ وه‌لامدا ووتی: نه‌و پیاوه‌ به‌ هاتنی من دلخۆش بووه‌ و له‌ لای خه‌لکی باسی کردووم و ناوی زپاندووم. منیش خۆم ناخه‌مه‌ جێگه‌ی گومانی خه‌لکیه‌وه‌ و نایه‌م. کابرا به‌

بیسستی ئەم هەواڵە لە پەل و پۆ کهوت و بە تەواوی شیواو لە جیگادا کهوت. و نیشانەکانی مردنی لە سەر و چاویدا بە دیار کهوت. لە بەر خۆیەوە دەبیوت:

أسلم يا راحة العليل   ويا شفا الدنف النسييل

رضاك أشهى إلى فؤادي   من رحمة الخالق الجليل

: ۱۴۰۰

سەلامەت بىي ئەي ھاۋىنەرەۋەي نەخش

نەي چارەسەري جەستەي دەردەداری ئېكشكاو

دلی من هیئتد تاه زدی ره زامه ندیت

نۆږ زياتر له تامه زړوى بۆ پرهمه تى خالقى جهليل

منیش روم: ئەي فلان كەس لە خوا بترسە و پەكسەر بە جېم هێشت

نه‌گه‌بشتموه دهرگای ماله‌که‌پان و گوپم له فیزاحی مهرگی بوو. جا به‌نا ده‌گرم

به خواهی گزیده له عاقبت خرابی.. و تاخر شهری.

سزای نیرباز له دوناه و قیامت

تاوانی نیتر بازی له گوره ترین تاوانه کانه. هر بویه ش سزاکی له گوره ترین و

سه خترین سزایه، چونکه نام تاوانه به بیجه‌وانه‌ی سرورشتی مرقایه‌تیه.

چا ثابہ سزای نیریازی گه وره‌ترین و سه‌ختره یان سزای زینا ؟

لەم بارەیهوه زانیان جیاوازن و راویوچونی تایبەتیان هەیە.

رای به کام:

جا هندی له هاوه‌لآن و زاناڤان پښان وایه که سزای نږبازی زږد سه‌ختر و

گه ورنه تره له سزای زینا و کوشتن. جا نه نجامده ری خیزاندار بیت مان ره بهن. له و

هەر ډول وزاڼايانې له سترگه راوېچونه:

(أبو بكر الصديق و علي بن أبي طالب و خالد بن ولید و عبداللہ بن زبیر و عبداللہ

بن عباس و جابر بن زيد و عبدالله بن معمر و الزهري و ربيعة بن أبي عبد الرحمن و

مالك و اسحاق بن راهويه و امام احمد له پوخترين بڅوونيدا وه امام الشافعي له يه كى له بڅوونه كانيدا .

پاى دووهم:

وه هه نديكى تر له زانايان پټيان وايه سزاي نټرياز هاوشيوه سزاي زينا په . له وانه :
(عطاء بن ابي رباح، حسن البصري، وسعيد بن المسيب ، ابراهيم النخعي ، وقتادة الاوزاعي، وشافعي له پواله تي پټيازه كيدا ، والامام احمد له يه كى تر له بڅوونه كانيدا، و ابو يوسف ومحمد.)

پاى سټېم:

وه نه وانه كې پټيان وايه سزاي نټريازي كه مټره له سزاي زينا نه وانش برپټين له :
(حاكم و ابو حنيفه) .

وه له دريژه ي هټانه وه ي به لگه بڅ بوو چوونه كانيان ده لټين: نه م تاوانه سهر پټي وياخي بوونه ، خواو پټغه مېهري خودا هيچ جږره سزايه زگيان بڅ ديارى نه كړدوه ،
ته نها سزاي "التعزير" نه بټت. هاوشيوه ي خواردنې گزشتى مردوو و خواردنه وه ي خوځښ گزشتى به رازه .

هه روه ها ده لټين: نه م تاوانه له نه ندامتكي جه سته ي مړوځدا نه نجام دراوه كه زږر ناشياو ناسروشتي په ، به لكو نه مه ته نانه ت لاي ناژه ليش قټزه وونه ، وه هه دى له سهر نى په وهك جووت بوون له گه ل گوډرېژو شتى تردا .

هه روه ها له دريژه ي به لگه هټانه وه دا ده لټين: له بنه ماكانى شهريعه تدا هاتوه نه گه تارا نيك سروشته كى پالنه رو ته بيهه تىكى چه سپاو بټت، نه وا هه ددى له سهر نى په ، وه نه گه به ته بيهه تىكى خولزراوه وه نه نجام درا بټت نه وا هه ددى له سهره .
هر بڅ به ده بينين زيناو دزى ومه ي خواردن هه دديان له سهره . به دهر له نه نجام داني خواردنې گزشتى مرداره و بوو وه خواردنه وه ي خوځښ و خواردنې گزشتى به راز .

و دههه لهه سۆنگه یه وه ووتویانه: هه ده نی یه له سهه جووت بوون له گه له شاهه له و خواردنی گۆشتی مرداره وه بوو. که چی له بهرام به ردا خوای گه وه جووت بوونی پیاو بو پیاو "نیربازی" زۆر به قیزه ون پیتاس کردوه، وه به هه مان شیوه ش بو پیاویک داوا بکات پیاوانی تر بپنه لای و کاری سیکسی له گه لدا بکه ن، به پیچه وانه ی زیناوه که ههه دوولا هه ز به و کاره ده که ن و ده پخوان.

وه ده لئین: جا نه گه ره یه کیک له و دوو که سی هاو په گه ز چپژی له یه کهتری وه رگرت، نه و هه ده بیان له سهه نی یه. بۆنونه نه گه ره دوو نافهههت چپژیان له یه کهتری وه رگرت.

به لام زۆرینه ی هاوه لان و پیاو چاکان کۆکن له سهه ره لوپوچوونی یه که م وه له م باره یه وه ده لئین: تاوانی نیربازی گه وه ترین و قیزه ون ترین جووری تاوانه مرقایه نی به خویه وه بینیبیت له پاش بی باوه پی. ته نانههت دوو نی یه زۆر گه وه نریبت له تاوانی کوشتنیش.

وه هه ره ها ده لئین: هیچ پپریک و گه لیک له پش گه لی "لوپ" دا نه بووه به م کاره قیزه ونه گپۆده و سهه قال بوو بیتن، هه ره بۆیه خوای گه وه به سهه خترین و توندترین شیوه سزای دان. که له پش و پاشی نه مانه هیچ گه لیکێ تر به م شیوه په سزا نه داوه که هه موو شیوه و شیوازه کانی سزاو تیاچوونی نیدا کۆکردنه وه هه ره له سزای به هه لاک بردن و به رده باران کردن و "واته له ئاسمانه وه به رده ی باران به سهه ریاند" وه به ناخی زه ویدا نه فرۆی کردن و شارو گونده کانیان هه لاو گپۆکردن به ناخی زه ویدا بریدانیه خواره وه کردیانه په ند و عیبهههت بو هه موو جیهان، چونکه جووره تاوانیکیان نه نجام نه دا که زه وی له هه ژمه تدا خه ریک بوو له ت ده بوو، وه سهه رجه م فریشته کان به ره و قولای ئاسمانه کان هه له اتن له ترسی نه و دیعه نه شاهه و ناشیرینه ی که ده بیان بینی. زه وی شکاتی حالی لای خوای گه وه کرد وه چیا کان خه ریک بوو و رده و خاش ده بوون. جا کوشتنی که سیک باشته ره له وه ی

که نێربازی له‌گه‌ڵدا بکڕیت، هه‌تا ئه‌و کاته‌ی به‌ستم دیده ده‌کوژیت شه‌هید ده‌بیت و سوودمه‌ندی قیامه‌ت ده‌بیت. به‌لام ته‌گه‌ر ئه‌و کاره‌ی پێ کرا ئه‌وا به‌هه‌موو شێوازه‌کان کوشتووویه‌تی، کوشتنی که‌رامه‌ت و شکۆمه‌ندی مه‌ردا به‌تی و جوامێری. وه‌به‌لگه‌ له‌سه‌ر ئه‌م ووتانه ئه‌وه‌یه که سزای کوشتن واته بکوژ ده‌که‌ویتته سه‌ر خزم و که‌س و کاری کوژراو پان لێی خۆش ده‌بن پاخود ده‌یکوژنه‌وه یاخود خۆینی لێ ده‌سپێت و ناشته‌وایی ده‌که‌ن.

به‌لام ئه‌مانه هه‌چی نێرباز ناگرتنه‌وه، به‌لکه‌ر کۆده‌نگیه‌ک هه‌یه له‌ هاوه‌لان و نۆزینه‌ی زانایان که کوشتن به‌ته‌نھا سزای نێربازییه، هه‌روه‌کو له‌فرموده‌ی پێغه‌مبه‌ردا هاتوه. که‌هه‌موو هاوه‌لان و خه‌لیفه‌ راشیده‌نه‌کان کاریان پێ کردوه. وه‌سه‌لماوه که (خالد بن الولید رضی اللہ عنہ) له‌ چواره‌وری گوندنیشینه‌کانی عه‌ره‌ب پیاویکی دژبیره‌ته‌وه که هاوشیوه‌ی ئافه‌ره‌ت شووده‌کاتوه پیاوان ده‌چنه‌ لای. هه‌ربۆیه له‌ نوسراویک ئه‌م باسه‌ په‌وانه‌ی خه‌لیفه (ابو بکری صدیق رضی اللہ عنہ) ده‌کات که‌چی ده‌رباره‌ی ئه‌م حاڵه‌ته‌ بکه‌ن. خه‌لیفه‌ أبو بکر پلویژی به‌ نۆزینه‌ی هاوه‌لان کرد له‌ نێوانیاندا پاویچوونی (علی بن ابي طالب رضی اللہ عنہ) له‌هه‌ر هه‌موویان توندوتیژتر بوو، که‌ده‌یووت: له‌ هه‌موو جیهاندا ناکه‌ گه‌لیک ئه‌م به‌د په‌وشتیه‌ی ئه‌نجام داوه له‌لای هه‌مووانیش ئاشکرایه که خوای گه‌وره‌ چی به‌سه‌ردا هه‌توان، جا پێم وایه ئه‌و که‌سه به‌سوونێرت. خه‌لیفه "أبو بکر رضی اللہ عنہ" له‌وه‌لامدا پاویچوونه‌که‌ی "علی" په‌سه‌ند کردو بۆ "خالد"ی ناردوه، ئه‌ویش به‌و کاره هه‌ستا.

وه (عبدالله بن عباس رضی اللہ عنہ) پیتی وایه: ئه‌و به‌د په‌وشتیه له‌سه‌رووی به‌رزترین خانووی ئه‌وشاره‌وه به‌ریدریته‌ خواره‌وه‌پاشان به‌ردباران بکړیت. وه‌ئهم بۆچوونه‌ی له‌و سزایه‌وه. وه‌رگرتوه که خوای گه‌وره‌ سزای گه‌لی "لوط"ی پێدا بوو. وه "عبدالله" ئه‌م فرموده‌یه‌ی گێڕاوه‌ته‌وه که پێغه‌مبه‌ر صلی اللہ علیہ وسلم فرموویه‌تی: (من

وجد تموه يعمل عمل قوم لوط فأقتلوا الفاعل والمفعول به) ^۱ واته: هر کاری که نیربازیتان بینی، بکرو پیکراوه که بکوئن.

هر یوه ها ده لئین سه لمینراوه که پیغه مبر علیه السلام ده فرمیت: (لئن الله من يعمل عمل قوم لوط، لئن الله من يعمل عمل قوم لوط، لئن الله من يعمل عمل قوم لوط). ^۲ واته: خوای گوره نه فره تی له و که سانه کربووه که کرده و هی گه لی "لوط" ده کات، خوای گوره نه فره تی له و که سانه کربووه که کرده و هی گه لی "لوط" ده کات، خوای گوره نه فره تی له و که سانه کربووه که کرده و هی گه لی "لوط" ده کات.

لیتره دا پیغه مبر علیه السلام سی جار له یه ک فرموده دا نه فره ت له زینا کار بکات، هر چه نده نه فره تی له بریکی زوری تاوانه گوره کان کربووه، به لام نه نه له یه ک جار تی نه په پیوه، که چی سی جار نه فره ت له نیربازان ده کات.

جا له پووی سزای نه و تاوانه وه سه رجه م هاوه لان کۆک و هاوده نگن له سه ر کوشتنی نیرباز، به لام ناکۆک بوونه له شتواز و چۆنیه تی کوشتنه کی. هر چه نده هندی له خه لکی به هه له له مه گه یشتوون وایان زانیوه جیاوازیوونه له سه ر هوکمه کی، نه خیر له پاستیدا نه نه ناکۆکیان له سه ر شتوازی کوشتنه کی بووه.

وه ده لئین: گه ر تیبینی نه م نایه ته پیروزه بکهین که ده فرمیت: (وَلَا تَقْرَبُوا الزَّوْجَ إِلَّا كَأَن فَاخِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا... الإسراء: ۳۲) واته: هر گیز نزیك نه که ونه وه له زینا و هر کاره کانی به روزینا پویشتن، چونکه به پاسخی نه وه ناوانیکی گوره په پچکه یه کی هه له و ناپه سه نده.

^۱ - لعم فرموده (حسن)، (ترمذی: ۱۴۵۶ پر) (ابوداود ۴۴۶۲ پر) (ابن ماجه: ۲۵۶۲) وه (البانی) به (حسن) ی داتاره.

^۲ - لعم فرموده (صحیح)، (احمد: ۳۰۹/۱) گتر اویتیموه.

نه خوښی و چاره سهر

هه روه ها سه باره ت به نږيزازه ده فهرميټ: (اُنَّا تُونَ الْفَاحِشَةُ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ... الأعراف: ٨٠) واته: نايا نږيوه کاري فاحيښه و خرابه کاري و ناره زووياني ته دجام ده دهن به شښو په ک که وینه وهاوشښو ته تان نه بووه له نږيو مړو و جبهاندا.

جا تښيني جياوازي نږوان ته م دوو نايه ته پېرږزه بکه، خواي گه وره له نايه تي په که مدا زيزاي به په کڼک له جوړه کاني فاحيښه ده داته قه له م، به لام له نايه تي دروه مدا سه رجه م ناوي فاحيښه ي له نږيزايدا کړکړدونه وه.

واته پوخته ي فاحيښه بريتي په له م به دکارو به درپه وشنه واته نږيزاي ، چونکه ناشيړيني وقيزه ونی ته م به دکاريه زور ناسراوه وه هه موو که سڼک ده يزانيت، وه نه مه هاوشښو ي ووتی فيرعه ونه که له م نايه ته دا درده که ویت: (وَقُلْتُ فَعَلْتُكَ الْبَنِي فَعَلْتُ... الشعراء: ١٩) واته: نه وه نده کاره که دپارو ناسراوه به خرابه، هه موو که سڼک ده يزانيت چيت کردوه.

هه روه ها خواي گه وره ده رباره ي ته م به درپه وشنه ده فهرميټ: ((مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ أَحَدٍ مِّنَ الْعَالَمِينَ... الأعراف: ٨٠)) واته: که س له پيش نږيوه ته م به درپه وشنه ي ته دجام نه دلوه. پاشان دښته سهر ده ست نيشان کردنی نه و به درپه وشنه ي که شه رمه زار ترين وپرسوا ترين کاره که مړو فايه تي به خوږه وه بينيبيتي که ده فهرميټ: ((إِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ... الإعراف: ٨١)) واته: نږيوه ده چن پياو له پياو ماره ده که ن وده چنه لای په کتري.

پاشان مه به ستی نه و کاره چه په له يان بړ ده خاته پوو که نږيزاي په . وه نه م کاره ده بيتنه مايه ي ده ست به رداربوون له هاوسه رگيري وپشت گوږ خستنی هاوسه رکانيان که له م پرږسه يه دا واته هاوسه رگيري و جووت بوونيان پيرږز ترين وپيرږز ترين دروست کراوي خواي گه وره دښته بوون که مړو ف، که چيني پيغه مبه ران وپياو چاکاني تڼدايه، جکه له ده ست خستنی ژياننکي ناسوده ي

چیژو خوشی بق هردوولا ، که له تکانی شهرم ونه مانی شکومه ندی مرؤذ، مه گهر خودا خوی بزانیّت چهند خراپه ی مه ترسیدار هه یه له م بهد پره وشته دا.

جگه له هه موو نه مانه نیریزی پیچه وانه ی سروشت وپاک ی و بی گهردی مرؤفایه تی وژیانه که له سه ری په روه رده بوونه ، که سه رجه م بوونه وه ریش له سه ر بنه مای نیرومی دروست بوونه . که نه مان به م کاره یان مرؤذ له پیزو پله وپایه ی به رزی وپاکوو شکومه ندی داده گرته پیزی که متر له نازهلان. له هه مان کاتدا سروشت و فیتره تی مرؤفایه تی پیچه وانه و ناوه ژوو ده که نه وه، هه ربویه خوی گه وره شارو خانوو کانیا نی سه روژێکردو به ناخی زه ویدا بریدونی.

دواتریش خوی گه وره باس له وه ده کات که به م تاوانه یان سنووریان شکاندوو وه زیاده پوه یان کردوو له تاواندا ، که ده هه رمیت: (بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ... الإعراف: ۸۱) .

جا به راوردێک بکه ثابته که له تاوانی زینادا شتی له م شیوه یه هاتوو؟! پاشان خوی گه وره به ده سه ته ثابته تی پیرۆز ناو زه ردیان ده کات وکه هیچ پێرێک وگه لێک به م چه شته سه رکۆنه و ناشیرین نه کراوه که ده هه رمیت: (بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ... الإعراف: ۸۱) .

(وَكُنْتُمْ مِنَ الْغَافِقِينَ... النبیاء: ۷۴) واته: ئیمه پیغه مبه ر"لوط" مان پزگارکردن له و شاره ی که دانیشتوانه که ی کاری پیسیان نه هجام داوه..... (إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا سَوًّا فَاسِقِينَ... الأنبياء: ۷۴) واته: به پاسنی نه وان پێرێگه لێکی سه ته مکارو خراپه و به دره وشته بوون.

(رَبِّ اَصْرَنْيْ عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ... العنکبوت: ۳۰) واته: خودایه سه رکه وتووم که به سه ر نه و که له ی که خراپه کای بلاوده که نه وه... وه ته تانه ت فريشته کانیش به سه ته مکاران ناوی ده به ن: (إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ...)

العنكبوت: ٣١) واتە: ئێمه هاتووین خه‌لگى نه‌وشاره به‌هياك به‌رين وشاره‌كه كاوڵ بکه‌ين چونکه دانیشتوانه‌كه‌ى سته‌مکارن.

ته‌نانه‌ت کاتێک هه‌زده‌تى ابراهيم "س.خ" ده‌به‌ويت به‌رگرييان لى بکات وله‌سه‌ر نه‌وسزايه بدوێت ، فريشته‌کان پێگري لى ده‌که‌ن وده‌لێن مۆله‌ت وده‌رفه‌رنى گفتموگکردن له‌سه‌ر ئه‌م کاره نه‌ماوه وه‌سزای خودا بۆيان به‌پێوه‌يه . (يَا اِبْرَاهِيمُ اَعْرِضْ عَنْ هَذَا إِنَّهُ قَدْ جَاءَ أَمْرُ رَبِّكَ وَإِنَّهُمْ آتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ...هود:٧٦) .

ته‌نانه‌ت پيسى وچلێسى نه‌وگه‌له له ئاستێکدا بوو که هه‌چ که‌سێک له‌ده‌ستيان ده‌رباز نه‌ده‌بوو له‌م کاره‌دا. وه‌کاتێک هه‌واليان بيست که چه‌ند پياوێکى پوخسار جوان ميوانى هه‌زده‌تى "لوط" ن پاسته‌وخۆ هېرشيان هېنايه سه‌ر ماله‌كه‌ى و ويستيان ده‌ست درێژى بکه‌نه سه‌ريان له ده‌به‌نيكى نه‌وپه‌رى بى شه‌رميدا. به‌ناچارى هه‌زده‌تى "لوط" له ميانه‌ى به‌رگيرى کردن گفتموگکردنى له‌گه‌ل ميوانه به‌پێژه‌کانى که‌چه‌کانى خۆى پێدان گه‌ر به‌شێوه‌يه‌کى راست ودروست ماره‌يان بکه‌ن وپه‌نه هاوسه‌ريان، به‌لام ده‌ست درێژى نه‌که‌نه سه‌ر ميوانه‌کانى وشه‌رمه‌زارى نه‌که‌ن. ئابا ئێوه پياوێکى مه‌ردو جوامێرنا نێدائى به‌؟

(يَا قَوْمِ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي هُنَّ أَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي أَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ...هود:٧٨) .

به‌لام له وه‌لامدا زۆر بى شه‌رم وه‌سه‌رکه‌شانه مه‌به‌ستى گلاوى خۆيان ده‌خه‌نه پوو، که‌ده‌لێن ئێمه هه‌چ مافێک وه‌به‌ستێکمان که‌هه‌کانت نى به‌، وه‌تۆ باش ده‌زانیت که ئێمه چيمان ده‌ويت وکيمان مه‌به‌سته . (لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكِ مِنْ حَقٍّ وَإِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا تُرِيدُ...هود:٧٩) .

هه‌زده‌تى "لوط" زۆر مه‌ردانه تا سه‌ر ئێسقان به‌رگيرى له‌ميوانه‌کانى ده‌کرد له‌زۆر فشارى گه‌له‌كه‌ى وناچارى وپى ده‌رفه‌تى به‌ناخ وکه‌سه‌ريكى زۆره‌وه ده‌لێت: (قَالَ لَوْ أَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةٌ أَوْ آوِي إِلَى رُكْنٍ شَدِيدٍ...هود:٨٠) واته: پێيانى ووت: خۆزگه

من هَبْرَیْکُمْ دهبو، یان له خوقتان هاوکارِکُم دهبو یاخود په نایه کم شک بېردایه مه نا هانام بَق بېردایه وتوَلَم لیقتان بکړدایه توره .

جا میوانه کانی که نیردرای خوی گوره بوون له سره پوخساری پیاوان هاتبوون . پاستی ومه بهستی هاتنه که یان بَق "لوط" ناشکراکړد وهپوریان کړدوه که نه وان ناتوانن دهست بگه یه ننه نیمه . (قَالُوا يَا لُوطُ إِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَیْسَ بِصِلَا إِلَیْکَ... هود: ۸۱) .

پاشتر پټیان پاگه یاند که سزای خوی گوره به پړوه یه بَق نه م گه له سته مکاره ، وهکات وسائی نه م سزایه یان پی پاگه یاند ، هه روه ها لیستی پزگار یووه کانیان پیدا له م سزایه . که پټی باوه پدارانه جگه له هاوسه ره که ی که تیا چووه کانه به نه پنی ده بیت شار چول بکن : (فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّیْلِ وَلَا یَلْنَفِتْ مِنْکُمْ أَحَدٌ إِلَّا أَمْرًا إِنَّهُ مُعِیْبُهَا مَا أَصَابَهُمْ إِنْ مُوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ أَلَیْسَ الصُّبْحُ بِقَرِیْبٍ... هود: ۸۱) . جا هه زده تی "لوط" ویستی زووتر کاره ساته که پیش بخات ، به لام فریشته کان پټیان پاگه یاند کانی سه عاتی سفر زور نزیکه بوته و پووداوه . جاماوه ی دهرم یونی یارانی "لوط" له و شاره و ویران بوونی ته نها ماوه ی نیوان بهری به یان وخورمه لهاتن بوو چیت نه و شاره بَق به کجاری خاپوورکراو سه ره و ویرکرایه وه .

له پټشدا خوی گوره فرمانی به هه زده تی "جبریل" دا که فریشته ی نزیکی خودایه ، به وه ی که له په گ وپیشه وه نه و شاره هه لکه نیت ویه روه قولای ناسمانه کان بیانبات ، ته نانه ت فریشته کانی ناسمان گوئیان له وه پنی سه که کان وزه پنی دهنگی گویدریتزه کانیان بوو ، نه وه نده به رزکرایه وه به سه رووژیری به ناخی زه ویدا بران . (فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِیَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَیْهَا حِجَابًا مِنْ سِجِّیلٍ... هود: ۸۲) .

پاشتر به ردمان باران به سه ریاند ، وه کړدمانه نمونه و په ندو عیبرت بَق سه رجه م مرقایه تی ، ته نانه ت شوینی کاره ساته که شمان کړده سه ره پتی کاروان چییان

نه خوښی و چاره سهر

وپیواران تا به بینینی شوینته واره که یان په ندو عیبه رت وهریگرین. (إِنْ فِي ذَلِكَ
لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّلِينَ * وَإِنَّهَا لَبَسِيلٌ مُّقِيمٌ * إِنْ فِي ذَلِكَ لَآيَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ... الحجر: ۷۵-
۷۷) واته: ثم به سهرماته به لگه و په ندو عیبه رته بق که سانیک که په ندو ناموزگاری
وهریگرین، به تایبه تی شوینته واری نه و پووداوه له سهر پښکای کا روان چسپانه تا
هه مووان په ندی لی وهریگرین. و نه مه به لگه به بق پرواداران که خوی به هیزیتان
چون توله ده سینیت.

سهر که شی وگومایي و ناره زوویازی ژیری شیواند بوون، بینایی کویر کرد بوون،
دل وده رو نیانی په رده پوښ کرد بوو، نور له نازه له ناست نزم وکه متر بوون تا به و
د رده چوون. که به هه میشته یی شادی نیتو ژانه لاگانی دوزخ بوون و له نیتو ناگرو
سزاو سوتاندا بیري نه و چیرو خوښه یان ده خریته وه که چی به دپه وشتیه کیان
نه دجام داوه. (اصْلَوْهَا فَاصْبِرُوا أَوْ لَا تَصْبِرُوا سَوَاءٌ عَلَيْكُمْ إِنَّمَا تُحْزَنُونَ مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ... الطور: ۱۶) واته: پوچن له نیتو ناگری دوزخ خدا، جا خورپاگر دهن له نیتو
ناگری دوزخ خدا یان خورپاگر نابن هه روه که یه وایه، د دنیا بن نه مه توله ی به د
په وشتیه که تانه که نه دجامان داوه له دنیا دا.

پاشان خوی گوره له سیاقی ثایه نه که دا، وده پاش گپړانه وهی ورده کار په کانی نه و
کاره ساته، به شپوه په کی هه پشه نامیز پووده کاته نه گهری دووباره بوونه وهی
ثم کاره ساته گه بیتو هاوشتیه و هاوکارانی نه و به دپه وشتیه سهر هه لبداته وه له
نیتو ناده میزاد دا. که ده فسر میت: (وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ... هود: ۸۳) واته:
ثم سزاو کاره ساته دوور نی په دووباره ببیته وه، به دووباره بوونه وهی خودی نه و
تاوان وکاره ساته ی که لی "لوط" له نیتو مرقایه تیدا.

گفتوگوييک له سهر به لگه کان

گفتوگوييک له سهر به لگه ی نه و که سانه ی که پتیا ی وایه سزای نیربازی که مته
له سزای زینا کاري.

ئەوان پێیان وایە کە: نێربازی تاوانیکە و سەرپێچی بە کە خۆی گەورە هیچ سزاو
 حەدێکی بۆ دیاری نەکردووە.

لە وەلامدا دەلێن: لە چەند ڕوویەوه شیکای ئەم بۆچوونە دەکەین:—

١. پێغەمبەری ئازیز ﷺ بە یامبەری خودایە و پۆشنگارو شیکاری فەرمانەکانی خۆی
 گەورە، جا سزای ئەم تاوانە بە لای پێغەمبەری خوداوە بریتی بە لەکوشتن، وە ک
 لە چەند فەرموودەیک ڕوونمان کردووە. چاھەرچەندە لە قورئاندا دەقیك نەهاتووە
 لە سەری، بەلام لە سونەتدا سەلمێنراوە.

٢. ئەگەر پێتان وایە لەم بابەتدا سونەت وەرناگیریت، کەواتە ناگیریت بەردباران
 کردنی زیناکاریش بکیریت، چونکە تەنها لە سونەت و فەرموودەکاندا هاتووە،
 وە ئەگەر ووترا بەردبارنکردنی زیناکار وە ک دەق لە قورئاندا نەهاتووە، بەلام حوکمی
 ھەر ماوە، چونکە ئایەتەکان وە ک دەق نەسخ بوونەتووە نە ک وە ک حوکم. ئەوا
 دەلێن: کەواتە نایبیت حەد لەمە ی خۆر بدریت!!

٣. پەدکردنەوێ بە لگە یەکی دیاری کرلو، واتای پەدکردنەوێ سەرچەم بە لگەکان
 نی بە لە کاتبکدا ئەو بە لگە یە ئیوہ پشستی پسی دەبەستن، ئیئە ھەلەمان
 وە شانندەوہ!....

بەلام ئەو ووتە یە کە دەلێت: ئەم تاوانە بە کارمێنانی کاری سیکسی یە لە ئەندام
 و شوپێنکی جەستە ی مڕۆ کە لە گەل سڕوشندا ناگونجیت و خوازاو نی یە،
 وە ھاوشیوہ ی لای خۆی گەورە وە ک چوونە لای ئازەل و ئافرەتی مردوو وایە، کە
 خۆی گەورە لای پەسەند نی یە.

لە وەلامدا دەلێن:—

١. ئەمە قیاسیکی ناپەوا یە، بە دەقی فەرموودە ی پێغەمبەر و کۆدەنگی
 ھاوہ لان پەدکراوەتووە.

ب. قیاس کردنی جووت بوون له‌گه‌ڵ کۆریکی جوانکیله که فیتنه‌و ناشوبه‌که‌ی له‌سه‌رووی جووت بوونه له‌گه‌ڵ گوێدرێژو ئافره‌تی مردوودا، ئەمه خراپترین قیاسه .
ج. ئەم وتنه‌یه له‌گه‌ڵ سروشتدا ناگونجێت وه لای خوای گه‌وره په‌سه‌ند نی په‌وه ده‌کرێته‌وه، چونکه هه‌ر کاریک خودا پیتی په‌سه‌ند نه‌بێت له‌گه‌ڵ خودی سروشتی مۆفیدا ناگونجێت و مه‌رج نی په‌سزای له‌سه‌ر نه‌بێت. ئەمه هاوشێوه‌ی نه‌جامدانی کاری سیکیسه له‌گه‌ڵ دایک و خوشک و کچدا. که سزاکی کوشنه .
جا ئەمه په‌کیکه له‌پاکانی (أحمد) و پلویچوونی (اسحاق بن راصوبه) و پێڕیکی زۆر له "اهل الحديث"، جا ئەو که‌سه کۆپبێت یان پیاو.

وه (ابو داود) و (ترمذی) له (براء بن عازب) ده‌گێڕنه‌وه که ده‌لێت: (لَقِيت عَمِي وَمَعَهُ الرَّايَةُ، فَقُلْتُ اِلَى اَيْنَ تَرِيدُ؟ قَالَ: بَعَثَنِي رَسُولُ اللَّهِ ﷺ اِلَى رَجُلٍ نَكَحَ امْرَاةً اَبِيَّةً مِنْ بَعْدِهِ اِنْ اَضْرَبَ عُنُقَهُ وَاَخَذَ مَالَهُ.)^۱ واته: براء ده‌لێت: مامه‌م پێگه‌یشت ده‌بینم ئالایه‌کی به‌ده‌سته‌وه‌یه ، پرسیم بۆ کوێ ده‌چیت؟ وتی: پێغه‌مبه‌ری خودا ناردو مینتی بچم کابرایه‌ک بکۆژم و ماله‌که‌شی به‌ینم ، چونکه له‌دوای مردنی باوکی باوه‌ژنی خۆی ماره‌کردو ته‌وه .

وه (ترمذی) له‌سه‌ر ئەم فه‌رمووده‌یه ده‌لێت: ئەم فه‌رمووده‌یه "حسن"ه ، وه (جوزجان) که ده‌کاته مامی "براء" ده‌لێت: ئەو پیاوه ناوی (حارث بن عمرو) ه .
وه له (سنن ابی داود) و (ابن ماجه) دا هاتووه له فه‌رمووده‌ی "ابن عباس" که پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ فه‌رموویه‌تی: (مَنْ وَقَعَ عَلَى ذَاتِ مُحَرَّمٍ فَاقْتُلُوهُ)^۲ واته: هه‌ر که‌سێک کاری سیکیسه له‌گه‌ڵ مه‌هره‌مێکدا نه‌جام بدات، ئەوا بیکۆژن.^۱

^۱ - ئەم فه‌رمووده‌یه (حسن)ه، (أحمد: ۲۹۵/۴) و (ترمذی: ۱۳۶۲) و (ابو داود: ۴۴۵۷) گێڕایانه‌وه .

^۲ - ئەم فه‌رمووده‌یه (ضعیف‌الأمنا)ه، (أحمد: ۳۰۰/۱) و (ترمذی: ۱۴۶۲) و (ابن ماجه: ۲۵۶۴) گێڕایانه‌وه . پڕوانه (الاروا: ۲۳۴۸-۲۳۵۲)

هروه ها ده لَین کابرایه کیان گرتبوو هیتایان بۆلای "حجاج" که سه لمینرابوو دهست دریتی سیکسی کردۆته سه خوشکه کهی، "حجاج" فرمانی دا به به ند کردنی وه فرمانی دا که بپرسیت له هاوه لانی پیغه مبه علیه السلام که سزای نهم تاوانباره چۆن بدریت. جا له (عبدالله بن مطرف) یان پرسى که هاوه لانی پیغه مبه علیه السلام بوو، نهویش ووتی: گویم له پیغه مبه علیه السلام بوو ده یفرموو: (من تخطى حرم المؤمنین فخطوا وسطه بالسيف). ^۱ واته: هه رکه سیک هیلای ناموسی باوه پدارانی شکاند، نهوا به شمشیر بیکوژن و وه له ناوه پاسته وه دوو له تی بکن. جا نه مه باس له جوریکی تری کوشتن دهکات که تایبه ته، به لام هه رکه سیک بزانت که هه رکه چوونه لای کچ یان دایک، نهوا هه دی بریتی به له کوشتن، واتا هاوشیوه ی نیریازی به.

پوخته ی وردبینی له یواره دا:

یان ده بیت به لگه بهینیته وه له سه هه ردوو بابه ته که و به قیاس کردن پاستی هه ردوو بابه ته که ده خاته پوو.

وه سه رجه مومسلمانان کۆده نگن له سه نه وه ی هه رکه سیک زینا له گه ل مه هه مینکا بکات نهوا هه دی له سه دروست ده بیت، به لام له چۆنیته ی وشینوازی هه ده که ناکۆکن که نایا کوشتنه له هه موو حاله تینکا ، یاخود هه ده که ی ته نها وه کو هه دی زینابه ؟

^۱ - سه هه رم نهمانه ده گرتیه وه: (دایک، باوه ژن، خوشک و کچ، کچه ز، خوشک ز، کور ز، هه روو دایره "هه نک"، خوشک و دایک له شیر وه ، خه موو).

^۲ - نهم له رموده یه (ضعیف الامتداد)، (الهیثمی فی الجمع: ۶/ ۲۶۹) دا هیتاوتی. وه ده بداته پال (طبرانی) وه ده لیت: جگله (وقدة بن قضاة) نهیت پاره کانی نهم له رموده یه هه موویان نهمانه دارن. وه (بخاری) له صحیحه کهیدا ده گرتیه وه که پیغمبر ده فرمیت: (من زنى باخه فحدّه حد الزانی) واته: هه رکه سیک زینای له گه ل خوشکه که ی کرد، نهوا هه دی وه ک هه دی زینابه. وه (الحافظ) ده لیت: (احمد) یش پتی وایه، به لام زۆرینه ی زانیان پان وایه نهمه هه رکه، به مبه جیک زانییتی که هه رکه پشور.

دوو پێر له‌بارەیه‌وه ده‌رده‌که‌ون:—

هه‌ریه‌که له ئیمامی "شافعی و مالک و احمد" پێیان وایه ،حه‌ده‌ده‌که‌ی هاوشتیوه‌ی
حه‌ده‌دی زینابه .

به‌لام "احمد" له‌به‌کێک له‌بۆچوونه‌کانیدا ، وه‌هه‌روه‌ها "اسحاق" و کۆمه‌لێکی تر
پێیان وایه : که‌ حه‌ده‌ده‌که‌ کۆشتنه له‌ هه‌موو حاله‌تێکدا ، هه‌روه‌ها کۆده‌نگن که
له‌ژێر ناوی خواستن وماره‌کردندا ئه‌م کاری زینابه‌ی ئه‌نجام دابێت و به‌یشرانێت
که‌هه‌رامه ، ئه‌وا حه‌ده‌دی لێ ده‌دریژت، ته‌نها (ابو حنیفه) نه‌بێت ،که‌پێی وایه له
ژێرناوی ماره‌کردندا بێت ئه‌وا حه‌ده‌ده‌که‌ی له‌سه‌ر ده‌که‌وێت .

به‌لام ئه‌وانه‌ی تر که‌ دژی ئه‌م بۆچوونه‌ن ده‌لێن: به‌ ئه‌نجام دانی ئه‌م تاوانه له‌ ژێر
ناوی ماره‌کردندا ئه‌وا دووچار تاوانه‌که‌ی گه‌وره‌ تر کردوه ، دووشتی ناپه‌وای
گه‌وره‌ی له‌یه‌ک کاندایه‌نجام داوه ، که‌ئویش تاوانی ناپه‌وایی گرتیه‌سنی
مارییه‌که‌یه ، وه‌تاوانی ناپه‌وایی زیناکه‌یه . جا به‌چ شتیوه‌یه‌ک ئه‌و حه‌ده‌دی له‌سه‌ر
لاده‌چێت ؟ به‌کۆکردنه‌وه‌ی ماره‌کردنێکی نادروست وتاوانی زیناکاری ؟!

به‌لام سه‌باره‌ت به‌ جووت بوون له‌گه‌ڵ ئافره‌تێکی مردوو، ئه‌وا دووجۆر بۆچوون
هه‌یه که‌ له‌ پێپاز و مه‌زه‌به‌ی "احمد" وکه‌سانی تر هه‌یه . یه‌که‌م ویه‌ناوبانگترینیان
ئه‌وه‌یه که‌: حه‌ده‌دی له‌سه‌ر دروست ده‌بێت ، که‌ ئه‌مه‌ش ووتی "اوزاعی"یه ،
چونکه‌ ئه‌نجام ده‌ری ئه‌م تاوانه دووشتی گه‌وره‌ی کۆکردۆنه‌وه که‌ بریتی یه له
پوشاندنی شکۆمه‌ندی مردوویه‌ک، وه‌هه‌روه‌ها ئه‌نجامدانی تاوانی زیناکاری .

جووت بوون له‌گه‌ڵ نازده‌لدا

جووت بوون له‌گه‌ڵ نازده‌لدا یه‌کێکه له‌تاوانه قه‌یژه‌ونه‌کان ، وه‌زانایان سه‌باره‌ت به‌م
تاوانه سی پابۆچوونیان هه‌یه که‌ئوانیش ئه‌مانه‌ن:—

ابن القيم الجوزی

۱. حوکمه که ی بریتی یه له ته می کردن و سه رزه نشست کردن، وه حه دی له سه ر نی یه، نه مه پاووچوونی هه ر یه ک له: (مالک، ابو حنیفه، شافعی له یه کی له بوچوونه کانیدا، إسحاق).

۲. حوکمی نه م کاره وه ک کاری زینا واپه دارکاری ده کریت نه گه ر په به ن بیت، وه به ر دپاران ده کریت نه گه ر خیزانداریت، نه مه پاووچوونی "حسن" ه.

۳. حوکمی نه م کاره وه ک کاری نیربازی واپه، نه مه یه کیکه له پاووچوونه کانی (أحمد).

وه ده ست نیشان کردنی جوړی سزاوچه ده ده که دوو پاووچوونی تر ه په که ئا یا سزای کوشتنه؟ یان وه ک زیناکار مامه ئی له گه ئدا ده کریت؟

وه نه وانئ که پتیا واپه سزاکی بریتی په له "کوشتن" نه م فرموده یه ی "ابو داود" ده گپنه وه له (ابن عباس) که پیغه مبه ر ﷺ فرمویه ئی: (من اتی بهیمة فاقتله واقتلوه معه).^۱ واته: هه ر که سیک جووت بوو له گه ل ئاژه لکدا، نه وا هه ر دوکیان بکوژن "ئاژه ل وکه سه که ش".

وه ده لپن: نه م جووت بوونه به هیچ شتوه ک دروست نی یه، هه ربویه سزای کوشتنه وه ک نیربازی.

به لام نه وانئ که پیچه وانئ نه م بوچوونه یان هه یه ده لپن: نه م فرموده یه ی "صحيح" و دروست نی یه وکاری پی ناکریت.

وه (اسماعيل بن سعيد الشانجي) ده لپت: له م باره یه وه پرسیم له "أحمد" ووتی: بی ده نگ بوو... وه فرموده که ی "عمرو بن أبی عمرو" ی لا دروست و صحيح نه بوو.

^۱ - نه م فرموده یه (حسن) ه، (أحمد: ۱/۲۶۹) وه (ابوداود: ۴۴۶۴) وه (ترمذی: ۱۴۵۵) وه ده لپت لای زانایان کار بهمه ده کریت، که نه م ش ووتی (أحمد و إسحاق) ه.

ابن القيم الجوزی

به لام لیتره دا هه ددیان له سه ر نی یه ، چونکه هیچ شتیکیان تیپه پ نه کردووه بۆ نیتو
داوینی یه کتری، وه کاتی ناوی لښ ترلوه زیناکار ، شهوا له هاوشیوهی زینای چاو
وده م وقاچه .

**به‌شی پینجدهم
چاره‌سهر
و
وه‌لامی پروپوخت**

چاره سهر و ه لاهی پرو بوخت

پاش خستنه پووی سهر جه م نه و دهرده کوشندانه ی که هر ه موویان له یاخی بوون
وسه ریچی و تاوانکاری یه وه سهر چاوه ده گریت، لیتره دا به وپه پی که ساسیه وه
ده و تریت:

ئا یا دهرمان و چاره سهر یه ه پی بۆ نه م دهرده کوشنده یه ؟!
وه پووقیه ک هه یه بۆ پوچهل کردنه وه ی نه م جاندوه بی شو ماره ؟
ئا یا پینگایه ک هه یه بۆ دهر باز بوون له م بیابانه بی کوتایه ؟
وه فریاد په سیک هه یه بۆ پزگار کردنی دلی عاشقیک که شهیدایی دتوانه ی
کرد بیت ؟ ... هتد.

به لئ..... وه بی گومان دهر د نی یه بی دهرمان و چاره سهر بیت، نه مه کرۆکی
بابه ته که یه: (ما انزل الله من داه إلا جعل له دواء علمه من علمه وجهله من
جهله.)^۱ واته: خوای گه وره هر دهر د نه خووشی یه کی نارد بیت، نه و له گه لیدا
چاره سهر که شی نارد ووه، جا نه وه ی بیزانیت ده یزانیت وه نه وه ی بی ناگا بیت،
نه و نایزانیت.

جا چاره سهر کرنی نه م دهر دانه ی دل، بهنده به دوو پنگاوه: _
پنگای په که م: پنگری کردن و خواراستن له پیش تووش بوونی. "خواراستن
باشتر له چاره سهر کردن".

پنگای دووه م: چاره سهر کردن وینه بپکردنی له پاش تووش بوونی.
جا هر دوو پنگا که بهنده به یارمه تی خوای گه وره، وه هر که سیک خوای گه وره
هاوکاری بکات سهر فراز ده بیت، وه به پیچه واته شه وه راسته.
پنگای په که م:

^۱ - نه م لهر مودیه (صحیح)، پیشر باسما ن کردوه.

خوږاراستن باشت له چاره سهر گردن

بڼ پيگري كردن له توش بووني دل بهم دهرده كوشنده يه ، دوو كاري گړنگ پيويسته:

۱. چاو پاراستن له نه زهري حرام ، كه پيشتري شيكاري نه م بابته مان كرد.
۲. نه زهري حرام تير پكي ژه هراويه له تيره كاني نيبيس، جا هره كسي نه زهري كاني بخاته گړ ه سهر ته كاني زياد ده كات. بويه چاو پاراستن سوودي زږده.

سووده كاني چاو پاراستن

۱- به جي گهياندي فهرمانی خودايه:

نه مه به ستي دروست بووني مرؤفه ، مایه ي خوښه ختبه تي بتوانيت فهرمانه كاني خوداي گوره جي به جي بكات، وه قوپه سهر و تيا چوون بڼ كه سانتيك كه پشت له فهرمانه كاني خودا ده كن.

۲- پيگرو قه ثغاني پاراستنه له تيره ژه هراويه كان:

۳- دل په يوه ست ده كات به خوي گوره وه:

نه زهري حرام دل په رته وازه ده كات وه له خوداو په حمي خودا دووري ده خاته وه، مرؤفه هست به ويلى و ته نهايي ده كات.

۴- دل شاد ويه هيژ ده كات:

به پيچې وانه گره ته ماشاي نادرست بكه يت ، دل سست ولاواز ده كات.

۵- دل پرده كات له روښنايي:

به پيچې وانه وه ته ماشاي نادرست دل سياپوش ده كات ، هر بويه خوي گوره له پاش فهرمان كردن به چاو پاراستن باس له نايه تي "نور" ده كات كه ده فهرميټ: (قُلْ لِّلْمُؤْمِنِينَ يَغُضُّوا مِنْ أَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ... النور: ۳۰) واته: فهرمان به باوه پداران بكه با چاو وداوښنيان پيارښن. پاشان راسته وخو ديته سهر نايه تي "النور" كه ده فهرميټ: (اللَّهُ نُورُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِثْلَاوِ وِيهَا

مِصْنَحٌ... النور: ۳۵) واته: خوای گه وړه پووناک که وړه وې زه وې وناسمانه کانه وډنمونه ی پووناکي په که ی وډ تاقیک وایه چرایه کی تیدابیت چراکش له ناو شوشه په کد ابیت.

واته: هاوښو وې نه م نوره له دلی باوردارندایه. که هر که سیک دلی به نوری خودا پووناک بو وړه، پاشتر هر چی خیر وچا که خوازی مه په له هه موو لایه که وړه پووی تی ده کات په روانه ناسا. به لام گهر خاموش و سپا پوښ بو، هر چی شه پو خرابه خوازی مه په پووی تی ده که ن ویل وگومر او نابینا ده بیت.

۶- فیراسه وپووناسی د به غشیت به دل. که پاک وپیس، راست ونا راست، حدق ونا حدق له یه که جیاده کاته وړه:

(شجاع الکرمانی) که خوی خاوه ن پووناسیه کی "فیراسه" سر سوپه ینه ر بو، ده لیت: هر که سیک ته مه نی برا زینت وړه به شوین که و تنی سونه تی پتفه مبه ر ناخی دابه زینت، به وچا و دیری خودا چاوی بپاریزیت له هه رام، وډ وړه ون خالی کات له گومان، جه سته ی تیر کات له هه لال، نه و فیراسه ی هیچ کات هه له ناکات. خوای گه وړه ش هه میشه چا که ی به ډنډه کان له په گزی کرداره که دده اته وړه، واته که سیک چاوی پاراست له هه رام، خودا پووناکي و بینایی زیاد ده کات وپووناسی به هیژ ده کات. هر یو یه خوای گه وړه "ډه که ی" نه م راسته ده خانه پوو که "کویری و ویلی به" که باس له گه لی "لوط" ی پتفه مبه ر ده کات وډه فیرمیت: (لَعْمُرُكَ إِنَّهُمْ لَنِي مَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ... الحجر: ۷۲) واته: سویند بیت به تنی نه ی "محمد" نه وان له گومرایی و سه رخوشی خویان بق تاوان کویرو نابینا بوونه وډه تلپنه وړه.

جا لیره دا خوای گه وړه به "سکر- سه رخوشی" باسیان ده کات، که مه به سستی گومر ابوونی ژیری و عه قله" وه "کویری_ العمه" که مه به سستی نابینا بوونی چا وړه.

۷- دلّ دامه‌زراو و چه‌سپاو ده‌کات:

چاو پاراستن دلّ دامه‌زراو ده‌کات ، خوای گه‌وره هیزنی به‌لکه‌داری وزیره‌کی و توانایی ده‌به‌خشیت.

وه له (أثر) دا هاتوووه که: (الذي خالف هواه يفر الشيطان من ظلمه) واته: هه‌رکه سێک ملکه‌چی ئاره‌زووه‌کانی نه‌بیت، شه‌پتان له‌سێبه‌ری هه‌ل‌دیت.

وه‌به‌پێچه‌وانه‌وه هه‌رکه سێک گوێزپایه‌لی ئاره‌زووه‌کانی بکات نه‌وا شه‌پتان ده‌بیتنه یارو یاوه‌ری و وه‌خوای گه‌وره‌ش سه‌رشوێپی ده‌کات. هه‌روه‌کو "حسن" ده‌ل‌یت: خوای گه‌وره یاخی بووان و سه‌رکه‌شان و تاوانباران سه‌رشوێپو پيسوا ده‌کات ، هه‌رچه‌نده ده‌نگی سمی نه‌سه‌په‌کانیان له‌ دوری نه‌وه‌نده‌وه ده‌نگی بیت و هه‌خویان به‌زāl و سه‌ریه‌رز بزانن.

چونکه خوای گه‌وره عیزه‌ت و سه‌ریه‌رزنی کردوته هاو‌پێکی ملکه‌چی و گوێزپایه‌لی بۆ خودا، که‌ده‌فه‌رمیت: (وَلِلَّهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَلَكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَعْلَمُونَ... المنافقون: ۸) واته: سه‌ریه‌رزنی و شه‌کو مه‌ندی به‌ته‌نها بۆ خودا و پێغه‌مبه‌رو بڕواداران. وه‌هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمیت: (وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَنْتُمُ الْأَعْلَوْنَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ... آل عمران: ۱۳۹) واته: نه‌ی بڕواداران ، غه‌م و په‌ژاره مه‌خۆن هه‌ر ئێوه سه‌ریه‌رزنی نه‌گه‌ر باوه‌پ‌داری پاسته‌قینه‌بن.

وه‌هه‌روه‌ها باوه‌پ‌و ته‌و کرداره له‌ ناخ و نه‌هێنی و تا شه‌کرابدا ، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ... الفاطر: ۱۰) واته: شه‌وه‌ی سه‌ریه‌رزنی و پایه‌بلندی ده‌و‌یت ، باب‌زانی‌ت هه‌موو سه‌ریه‌رزنی به‌ك هه‌ر بۆخودایه ، گو‌فکاری چا‌که‌و به‌جی بۆلای خودا به‌رزده‌بیت‌وه ، کاروکرده‌وه‌ی چا‌که‌ش گو‌فتارو ووته‌ی شیرین به‌رزده‌کانه‌وه.

که‌واته هه‌رکه سێک ده‌یه‌و‌یت سه‌ریه‌رزو سه‌رفرازی‌ت، با ملکه‌چی و گوێزپایه‌لی خودا بکات و ووته‌و کرده‌وه‌ی چا‌که‌ نه‌نجام بدات. وه‌له‌ نزاو‌پارانه‌وه‌ی "قنوت" دا

هاتوره که (انه لا یزل من والیت، ولا یعز من عادیت) ^۱ واته: نهی خودایه..
نهوئی تق سهریه رزی بکهیت ، هه رگیز پیسوا نابیت. وه نهوئی تق پیسوای بکهیت
، هه رگیز سهریه رز نابیت.

۸- دهرگا کانی دل له سهر شهیتان داده خات:

شهیتان له گه ل هه موو ته ماشا کردنیکی نادرستدا ده روزهی بق والا ده بیت به
ناره زووی خوی خوی ده گه به نیت له وینهی نهو که سهی لاشیرین ده کات و خه یال
ویرۆکی بۆ ده چینییت ، گپی تی به رده دات و حه زو ناره زووه کانی ده بزینییت ،
وه تاوانکاری لاناسان ده کات که هه ر چۆنیک هه به دهستی پی بگه نیت ، به م
چه شنه چواره وری دل ناگردان ده کات له هه ر چواره لوه ناگر بلێسهی بق ده دات
وه ک نهووی گرگرتووی لی نیت.

هه ر له بهر هه مان مه به ست سزای ته ماشا که رانی نادرست له ژیا نی گۆپو به رزه خدا
بریتی به له نهووی گرگرتوو که بو حیان نییدا ده بزینییت تا هاتی هه شر.
هه روه کو پیغه مبه ر له خودا بپنیویتی.

^۱ - لیم فرموده به (صحیح ه، احمد: ۱/ ۱۹۹) وه (اصحاب السین الاربعه) گێڕایانه نهو. پروانه
کێه کانی (ادعیه الصلاة) (رحوان جامع رضوان).

^۲ - لیم فرموده به (صحیح ه، بخاری: ۷۰۴۷) وه (مسلم: ۳۶/ ۱۵) گێڕایانه نهو. لسه
فرموده به کی دریزی بخاریدا که دوو فریشته یه مبه ر ده گه رین به سهر به مبه شت و دۆزه خدا،
که تیدا هاتوه: (فانطلقا فائینا علی مثل النور، فإذا فیها لفظ واصوات، قال: فاطمنا فی، فإذا فی
رجال ونساء عراة، واذهم ینهم من أسفل منهم، فإذا اتاهم ذلك الغب ضوضوا، قال: قلت
لهما "عني الملكین" ما هؤلاء؟ قال: لی انطلق، انطلق... ثم قال: واما الرجال والنساء المرأة الذین فی
مثل بناء النور فانهن الزنات والزواني) واته: رۆشینی تاگهیشینه شویتیک له نهوور ده چور
که دهنگه دهنگی لیه ده هات، پیاو فرهی رووتی تیدا بو له ژیری لهو ته نهوور وه ناگر بلێسه یان
بز ده هات و فیر حیان ده کرد. منیش لیام پرین نهعانه کین؟ فریشته کانی ووتان: به برزین
به برزین ، دواتر ووتان لهو پیاو و نافرته رووتانه زینا کار بوون.

۹- دل خاویڼ وساز دهکات بۆ بیرۆکه‌ی چاکه‌خواری:

چاو پاراستن دل ساز دهکات بۆ بیرۆکه‌ی چاکه‌خواری و دل خاویڼ دهکاته‌وه، به‌لام به‌پیچه‌وانه‌وه کاتیڅ چاو نه‌پاریزرلو سهرکه‌شانه ته‌ماشای نادروستی نه‌نجام دا، نه‌وا سی نه‌مامه‌تی پووده‌کاته نه‌و دل که‌بریتی په‌ له‌ بی ناگایی وشوین ناره‌زوو که‌وتن و که‌مته‌رخه‌می له‌ کاردا، وه‌ک له‌م ناپه‌ته‌دا دهرده‌که‌ویت: (وَلَا تُطِغْ مَنْ أَغْلٰتْنَا قَلْبُهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبِعْ هَوَاهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرْطًا... الکهف: ۲۸).

۱۰- دل وچاو په‌یوه‌سته به‌یه‌که‌وه:

دل وچاو هه‌ردووکیان په‌یوه‌ستن به‌یه‌که‌وه ویه‌کتری ته‌ولو ده‌که‌ن. واته هه‌رکاتیڅ چاو تیڅ چوو وتووشی خراپه بوو ئیتر دل‌بیش خراپ ده‌بیټ وده‌بیټه جیڅگی زب‌لدانی شته پیسه‌کان، وه‌جیڅگی خو‌شویستی خودای تی‌دا نابییته‌وه. به‌هه‌مان شپوه‌ش گه‌ر دل کاول و خراپ بیټ، ئیتر پاسته‌وخو چاویش توشی خراشی وشو‌اندن ده‌بیټ و هه‌ق وراستی نابینیت.

رېځای دووه‌م:

چاره‌سهر گردن له‌پاش تووش بوون

نه‌میش بریتی په‌ له‌ده‌ریازکردنی دل له‌و شتانه‌ی سهرقالی ده‌کات، به‌ناپیته‌ی دو‌شت دل سهرقال ده‌که‌ن که‌بریتین له‌ "ترستیڅی پارا، بیان خو‌شه‌ویستیڅی هه‌راسانکه‌ر" نه‌و ساته‌یه‌ک لا ده‌بیټه‌وه، واته ده‌رونی مری‌وه ده‌ست به‌رداری خو‌شه‌ویستیڅی ده‌بیټ بۆ خو‌شه‌ویستیڅی له‌و گه‌وره تر. یاخود کاتیڅ ده‌ست به‌رداری خو‌شه‌ویستیڅی ده‌بیټ له‌ترسی توش بوون به‌کاره‌ساتیڅ که‌گه‌وره نریټ له‌مه‌ترسیه‌کانی له‌ده‌ست دانی نه‌و خو‌شه‌ویسته.

جا خاره‌نی نه‌م دل پتو‌یستی به‌دو بڼه‌مای سهرکی هه‌یه، به‌له‌ده‌ست دانی هه‌ریه‌که‌یان مه‌ترسی له‌سهر دروست ده‌بیټ، که‌نه‌وینا‌مایانه‌ش نه‌مانه‌ن:—

بنه‌مای په‌که‌م:

بنه‌مایه‌کی وردو دروست که بتوانیت جیاکاری و پۆلینکاری بکات له‌نتوان ناست و پله‌کانی خۆشه‌ویست و دهرده‌سهریه‌کانیدا و ه‌پتویسته به‌رزترین و گه‌وره‌ترین خۆشه‌ویست ه‌ل‌بژێریت له‌نیوخۆشه‌ویسته‌کاندا ، و ه‌ه‌روه‌ها که‌مترین و بچوکترین دهرده‌سهریه‌ ه‌ل‌بژێریت له‌نتو دهرده‌سهریه‌ گه‌وره‌کاندا. که‌ئه‌مه‌ سیفات و خاصیه‌تی عه‌قل و ژیری. جانه‌گه‌ر په‌که‌ک به‌پێچه‌وانه‌ی ئه‌م بنه‌مایه‌ کاری کرد ، که‌واته‌ که‌م و کورپی له‌ ژیری و عه‌قلیدا به‌ بگه‌ر له‌ناستی نازه‌له‌کان بگه‌ر که‌متر ده‌ژمێردریت.

بنه‌مای دووه‌م:

ه‌یزی ئارام گرتن و بپیاردان که‌ بتوانیت بپاری ه‌ل‌بژاردنی ئه‌م ئارام گری له‌ده‌ست به‌ردانی ئه‌وی نر‌دا بکات ، چونکه‌ زۆرجار م‌ر‌وف ده‌توانیت راست و ناپراست له‌یه‌ک جیا‌بکاته‌وه‌، به‌لام ده‌ست به‌رداری‌بوون و بپیاردان له‌سهری زۆر د‌ژ‌واره‌ و ئه‌سته‌مه‌ به‌ه‌زی لاوازی ده‌رونی په‌وه‌.

ه‌ر بۆیه‌ خ‌وای گه‌وره‌ پ‌ی‌گری ده‌کات له‌که‌سێک ب‌ی‌تته‌ ب‌پ‌یارده‌ست و پ‌ی‌شه‌وای خ‌وایه‌رست و د‌ین‌داران ، که‌لا‌به‌نی ب‌پ‌یاردان و ه‌ل‌ب‌ژ‌ار‌ده‌نه‌وه‌ لاوازه‌ ب‌ی‌ت که‌ده‌فه‌رم‌یت: (وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُوا وَكَانُوا بِآيَاتِنَا يُوقِنُونَ... الس‌ج‌ده: ٢٤) واته‌: که‌ت‌یک نه‌وه‌ی ئ‌ی‌سرائ‌یل ئ‌ارام‌گ‌ری‌بوون و خ‌واناس بوون کرد‌مان به‌ پ‌ی‌شه‌وایانی خ‌ه‌ل‌کی و و‌ه‌ده‌سه‌لا‌تمان پ‌ی‌ به‌خ‌ش‌ین و ه‌باوه‌ری پ‌ته‌ویان ه‌ه‌بوو به‌نا‌یه‌ته‌کان‌مان.

به‌ئ‌ی ئه‌مه‌ ئه‌و که‌سه‌یه‌ که‌ خ‌وی سوودمه‌ندو خ‌ه‌ل‌ک‌یش ل‌یی سوودمه‌ند ده‌بن له‌پ‌روناکیان، و ه‌ه‌م‌یشه‌ نه‌خ‌وی سوودمه‌ند ده‌ب‌یت که‌له‌ تاریکی دا ه‌ه‌نگاو ده‌ن‌یت، و ه‌ه‌ر که‌س‌یش شو‌ینی که‌و‌یت له‌ تاریک‌ستاندا و‌یل و سه‌رگه‌ردانیان ده‌کات.

وه‌کەسی واشمان هه‌یه به‌ته‌ن‌ها خۆی سوودمه‌ند ده‌بێت له‌و پووناکی به‌کەسی تر لێی سوودمه‌ند نابێت، که‌واته:—

۱. هه‌م خۆی وه‌م شوێنکه‌وتوانی سوودمه‌ند ده‌بن له‌ پووناکی به‌کە.
۲. نه‌خۆی وه‌شوێن که‌وتوانی هه‌یچان سوودمه‌ند نابن، چونکه‌ پووناکی له‌ده‌ست داوه‌.
۳. به‌ته‌ن‌ها خودی خۆی سوودمه‌ند ده‌بێت، به‌لام خه‌لکی نه‌خه‌یر.

بۆ چه‌سپاندنی خۆشه‌ویستی خودا، پێویسته‌ دل خالی بیت له‌ئاوانکاریدا

پاش خوێندنه‌وه‌ی ئەم ناوینیشانه‌ بۆمان ده‌رده‌که‌وێت که‌ناکرێت خۆشه‌ویستی بالا له‌گه‌ڵ خۆشه‌ویستی تردا له‌یه‌ك دڵدا كۆبکریته‌وه‌، به‌ل‌کو پێویسته‌ دل خالی وپاک ساف ویه‌کلا بێت بۆ خۆشه‌ویستی بالا، که‌خۆشه‌ویستی خوای گه‌وره‌یه‌. واته‌ خۆشه‌ویستی دوو دژ له‌یه‌ك کاتدا وه‌له‌ یه‌ك دڵدا كۆنابێته‌وه‌ وه‌هاله‌.

پێویسته‌ به‌کتایی خودا به‌پارێزیت له‌ خۆشه‌ویستیدا، وه‌نابێت هاوه‌ڵ وهاوبه‌شی بۆ به‌پاربه‌ریت له‌ خۆشه‌ویستیدا، به‌تایبه‌تی که‌خوای گه‌وره‌ به‌هه‌موو شێوه‌یه‌ك هاوبه‌شی په‌د ده‌کاته‌وه‌له‌په‌رستن و تاکی خۆشه‌ویستیدا.

که‌واته‌ پێویسته‌ دلمان خالی بکه‌ینه‌وه‌ بۆ سێ ئه‌رکی گه‌وره‌:

۱. خۆش‌ویستنی خودای تاک وته‌ن‌ها.
  ۲. رقمان له‌هه‌موو شتێک بێت که‌ بیه‌تته‌ مایه‌ی له‌ئاودانی خۆشه‌ویستی خودا.
  ۳. وه‌هه‌ر شتێکمان خۆش ووست له‌به‌ر په‌زنامه‌ندی خودا خۆشمان بویت.
- خۆش‌ویستنی غه‌یری خودا مایه‌ی نه‌هامه‌تی و سزای دونیاو به‌رزه‌خ و قیامه‌ته‌، به‌لام خۆش‌ویستنی خودا مایه‌ی هه‌وانه‌وه‌ی دل وده‌رون وپاراستنی دونیاو به‌رزه‌خ و قیامه‌ته‌. جا چ په‌وای هه‌ق وپاستی یه‌ له‌یه‌ك دڵدا هه‌ر یه‌که‌ له‌ "خاچ وبت وپه‌یکه‌ر وئافه‌رت وه‌ژ وخیل و دونیا...هتد." جێگه‌ی خۆشه‌ویستی خودا بگه‌ڕێته‌وه‌. زۆریکن ئه‌وانه‌ی له‌ دنیا خۆشه‌ویسته‌کانه‌یان بوونه‌ته‌ خودا وده‌یان

ابن القيم الجوزی

په رستن وگوټپرايه لیان ده کهن وه له و پیتاوه دا گوی به فەرمانی خودا نادهن.
(أَفَرَأَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ إِلَهَهُ هَوَاهُ وَأَضَلَّهُ اللَّهُ عَلَى عِلْمٍ وَخَتَمَ عَلَى سَمْعِهِ وَقَلْبِهِ وَجَعَلَ عَلَى
بَصَرِهِ غِشَاوَةً فَمَنْ يَهْدِيهِ مِنْ بَعْدِ اللَّهِ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ... الجاثية: ۲۳) واته: ئایا نابینى
نه وانه ی که حه زو ئاره زووه کانی خوټان کردوټه خوداو ده بیان په رستن ، خوای
گه ورده ش به هوی ئه م به د هه لوټسته یانه وه گوټپرايه لى کردوون که زانوټى شایه نی
ئه مه ن، وه موری ناوه به سه ر ده زگای بیستن ودل وده روئیدا، وه په رده پوټشى چاو
وده زگای بینینى کردوون. جا ئیتر کى هه یه جگه له خودا هیدايه ت وپرتنمایان
بکات، ئایا بیرناکه نه وه وناموزگاری وه رناگرن.

جوړ وپله گانی خوښه ویستی

خوښه ویستی جوړ وپله ی تایبه تی خو ی هه یه، له وانه:

خوښه ویستی په رستن:

واته هه ندی جوړی خوښه ویستی هه یه ده چیته چوارچټوہ ی په رستننه وه ،
به تایبه تی ئه گه ر ئه م دووینه مایه ی تیدا بیت "خوښه ویستی له گه ل گوټپرايه لى ،
وه ملکه چی کردن". واته هه رکه سټک شتى خوښ ویست وگوټپرايه لى کردو ملکه چی
بوو وه له بریاره کانی دهرنه ده چوو، ئه وا په رستنوو یه تی. پله کانی خوښه ویستی
ئه مانه: _

۱- په یوه ندی:

وه په که م هه نگاره له م پله یه دا پیښی ده وتریټ په یوه ندی، واته په یوه ندی دل
به خوښه ویستی یه که یه وه.

۲- شه یدایى "المسابة":

به دوهم پله ی خوښه ویستی دیت ، واته شه یدابوونى دل بق خوښه ویسته که ی.

۳- په یوه ست بوون "الفرام":

واته په‌یوه‌ست بوونی دل به‌خۆشه‌ویسته‌که‌یه‌وه که هه‌رگیز ناتوانی‌ت لێی دابری‌ت، واته هه‌میشه دلی له‌لایه‌تی وه‌هۆگری بووه واته ناتوانی‌ت لێی جودا بێته‌وه ، هه‌ر بۆیه خوای گه‌وره له‌وه‌سفی سزای نۆزه‌خدا به‌رامبه‌ر به‌بی باوه‌پان که هیچ کاتێک لێیان جودا نابێته‌وه ده‌فه‌رمی‌ت: (إِنْ عَذَابُهَا كَانَ غَرَامًا... الفرقان: ٦٥) .

٤- عاشق بوون "المسوق"؛

واته بۆچوون و زیاده‌په‌وی کردن له‌خۆشه‌ویستی، جا ئه‌م جۆره‌یان بۆ خوای گه‌وره به‌کارناهێنرێت، وه‌که‌سیش به‌کاری ناهێنێت.

٥- تامه‌زۆبوون "المسوق"؛

واته تامه‌زۆبوونی دل بۆ خۆشه‌ویسته‌که‌ی وه‌کۆچ کردن به‌ئاراسته‌ی. ئه‌مه‌یان به‌رامبه‌ر خوای گه‌وره به‌کارهاتوه، هه‌روه‌کو له (مسند) ی امام احمد دا هاتوه ، که (عمار بن یاسر رضی الله عنه) ده‌لێت: نوێژم کرد به‌ کوړتی ته‌واوم کرد ، له‌م باره‌یه‌وه لێیان پرسیم، منیش ووت: له‌م نوێژه‌دا نزام کرد به‌هه‌ندی نزاو پاپانه‌وه که پیغه‌مبه‌ری خودا صلی الله علیه و آله هه‌میشه پێیان ده‌پاپایه‌وه ، ده‌یفه‌رموو: (اللهم اني اسئلك بعلمك الغيب ، وقدرتك على الخلق، احيني اذا كانت الحياة خيرا لي، وتوفني اذا كانت الوفاة خيرا لي، اللهم اني اسئلك خشيتك في الغيب والشهادة واسئلك كلمة الحق في الغضب والرضى، واسئلك القصد في الفقر والغنى، واسئلك نعمة لا ينفيذ، واسئلك حرة عين لا تنقطع ، واسئلك برو العيش بعد الموت، واسئلك لذة النظر الى وجهك ، واسئلك الشوق الى لقائك، في غير ضراء مضرة ، ولا فتنة مضلة ، اللهم زينا بزينة الايمان ، واجعلنا هداة مهتدين.)^١ واته: خودایه من له‌تۆ داوا ده‌که‌م به زانستی نه‌یانی و بالاده‌ستیت به‌سه‌ر بونه‌وه‌ردا ، که به‌مژینه ئه‌گه‌ر زیانم

^١ - نه‌ه‌رمووده‌یه‌ (ح) ٥، (احد: ٢٦٤/٤ ، ١٩٩/٢) یوه (النمائی: ٥٤/٣) یوه (ح) اکم: ٥٢٤/١

خیری تېدايه و بيمرینه نه گەر مردنم خیری تېدايه. خودايه ترسی تۆم له دلددا
 بپویننه له نهیتنی وئاشکرادا، وه ووشه ی حهق وپاستیم پی ببه خشه له توپه یی
 وهیمنیدا، له هه ژلری وده و له مه ندیدا. وه داوای نیعه تیکت لی ده که م کۆتایی
 نه یت، وه داوای نه وه و ده چه په کی دوانه بپاوت لی ده که م. وه داوای ژیا نی خۆشیت
 لی ده که م له پاش مردن، وه داوای چپژی خۆشی بینینی پوخسارت ده که م.
 وه داوات لی ده که م تامه نزۆم بکه یت بۆ دیدارت پی نه وه ی توش بیتم به
 زهره رهندي یان تاقی کردنه وه یه کی گومرا که ر. خودايه به باوه پداریتی یم
 پازینه وه، وه هیدایه تمان بده بمان که ره هیدایه ت داری خه لکی.

وه له (أثر) دا هاتوه: (طال شوق الأبرار الی لقائي، وأنا الی لقائهم أشد شوقاً)
 واته: تامه نزۆی خواناسان بۆ دیداری من درێژه ی کیشا، من له وان زیاتر بۆ
 دیداریان تامه نزۆترم..

وه نه مه هه ر نه و واتایه په که پیغه مبه ر گوزارشتی لی ده کات وده فهرمیت: (من
 احب لقاء الله احب لقاءه) واته: مه ر که سیک هه ز به دیداری خودا بکات،
 خوداش هه ز به دیداری نه و ده کات.

وه هه ندیک له بیر تیزان پێیان وایه له م ئایه ندا خوای گه وره مه به سنی له وه دایه
 خوای گه وره ده زانیته تامه نزۆی خواناسان بۆ دیداری خوای خۆیان
 له به ر زبۆنه وه دایه، هه ریۆیه خوای گه وره ژوان و دیداری بۆ ده ست نیشان کردوون
 تا دل وده رونیان به ویتته وه، که ده فهرمیت: (مَنْ كَانَ يَرْجُو لِقَاءَ اللَّهِ فَإِنْ أَجَلَ اللَّهُ
 لَكَ... العنكبوت: ۵) واته: نه وه ی ئاوه ته خوازه به دیداری خودا شاد
 بیت، باد لئیا بیت که کاتی دیاری کراوی خۆی و سه ره مه رگ هه ردیت "تا به دیداری
 شاد بیت".

ژبانی کامهرانی^۱

شادمان و خوشترین ژبان بریتی یه له ژبانی نیتوان شه‌یدا وعاشقان که سهرتاپا ژبانیان پره له ناسوده‌یی و کامهرانی و خوښی، چونکه دل‌بان به‌خته‌وه‌رو ناسوده‌یه ، وه‌هر ئه‌م خوښیه‌یه خوای گه‌وره به ژبانی کامهرانی گوزارشتی لی ده‌کات ، کاتێک ده‌فه‌رمیت: (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أَنفَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً... النحل: ۹۷) واته: هه‌ر که سێک له‌نیرو می کرده‌وه‌ی چاک ئه‌نجام بدات و باوه‌ردار بیت ئه‌وا سوپێند بیت به‌خودا به ژبانێکی ناسوده‌یی و کامهرانی ده‌یژێنن له‌م دونه‌یا به‌دا.

جا مه‌به‌ستی له ژبانی نیتوان بروادارو بی باوه‌ر نی یه که مه‌به‌ست و نیازه‌کانیان په‌رش و به‌لاو بیت، به‌لکو مه‌به‌ستی ئه‌و دله شه‌یدایانه‌یه که هه‌موو مه‌به‌ست و نیازنکیان به‌نده له‌سه‌ر په‌زامه‌ندی کردنی خوښه‌و یسته‌که‌یان، که هه‌میشه هۆش و بێرو ده‌رونیان په‌یوه‌سته به‌وه‌وه له هه‌ولێ پازی کردن و دیداریدان و هه‌ر بۆ ئه‌و ده‌ژێن ، وه‌هر له‌پێناوی ئه‌ویشدا ده‌مرن و خوڤیان به‌خت ده‌که‌ن. جا بی ده‌نگیان ، له گه‌توگۆکردنیان، گۆیبه‌ستیان، ته‌ماشاکردن و وردبوونه‌وه‌یان، جو‌له‌و کرده‌وه‌کانیان هه‌ر هه‌مووی له‌پێناوی خوښه‌و یسته‌که‌یاندایه که خوای گه‌وره و مېهره‌بانه.

هه‌روه‌کو له (صحیح بخاری) دا هاتوه ، که پێغه‌مبه‌ر له خوای گه‌وره ده‌یگێرێته‌وه و ده‌فه‌رمیت، خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (ما تقرب الی عبدي بمثل ما افترضت علیه، ولا یزال عبدي یقرب الی بالنوافل حتی احبه، فإذا احبته کنت سمعه الذی یسمع به، و یبصره الذی یبصر به، و یده الذی یبطش و حله الذی بی یمشی بها، و لنن سألنی لأعطینه، و لنن أستعاذنی لأعیننه، و ما ترددت فی شیء أنا فاعله کترددی عن قبض نفس عبدي المؤمن ، یکره الموت و اکره مساءته و لا بد له

^۱ - بۆ ئهم بابته بره‌وانه کتیی: (منهج الساکین/ منزلة الحیاة) ی دانهر.

منه) ^۱ واته: هيچ كاتيك بهنده كانى به نه ندازهى به جي گه ياندنى فەرزەكان لىم نزيك نابنه وه ، وه به به رده وامي بهنده كانم به نه نجام داني سونه ته كان "نوافل" لىم نزيك ده بنه وه . هه تا ده گاته ئاستيك كه ئيتەر خۆشم ده ويّن . وه كاتيك كه خۆشم ويستن ده بمه گووي كه پيى ده بيسيت، وه چاره كانى كه پيى ده بيسيت ، وه دهسته كانى كه كارى پي ده كات ، وه پي په كانى كه پيى ده چيىت وديت . واته به من ده بيسيت، وه به من ده بيسيت، وه به من كاردەكات، وه به من ديىت وده پروات، وه ونه گەر داوام لى بكات پيى ده به خشم ، په نام پيى بگريىت په ناي پيى ده ده م . وه له هيچ شتيك دوول نابم وه كه له گيان كيّشاني باوه پرداريك دا نه بيىت، كه هه ز به مردن ناكات، منيش هه ز ناكه م توشى ناپه هه تى بكه م ، به لام هه رده بيى ئەم كاره جي به جي بيىت .

شيکارکردن ولنگدانەوهى ئەم فەرموودەيه:

لەم فەرموودەيه دا دوو هۆكاري گرنه گەردە كه ويىت بۆ نزيك بوونه وه له خوداي گەردە ، كه نه وانيش جي به جي كردنى "فەرزەكان ونه وافله كانه" . پاشان ههركه سيك خواي گەردە خۆشى بويت ، ئيتەر نهو خۆشه ويستى به ده بيىته هاوپي وهاوه لى هه ميشه يى و لى جيانا بيىته وه ، دل ودهرون وگيانى سهراپا ده گريته وه ، وه هه موو مه به ست وكاو ووتەيه كى بريى به له پازى كردنى خواي گەردە . جا ههركاتيك كاريكات ، پروات ، بيىنيت، بيسيت، له هه موو ئەمانه دا خواي گەردە ي له بهر چاره وه خوداي له گەل دايه ، خۆشه ويستى خودا بزويته رى هه موو كارەكانىتى .

جا ئەگەر خۆشه ويستى دوو مرقوف بۆيه كترى ئەم هه لبه ستەي لى بكه ويىته وه كه ده لپت:

خيالك في عيني، وذكرك في فمي ومثواك في قلبي، فأين تغيب؟

^۱ -لەم فەرموودەيه (صحيح) ۵، (بخاری: ۶۵۰۲) گێراویتیوه . لەفەرموودەي (ابن هريرة).

واته: خه‌یالی تۆ له‌چاوانم دایه، یادت له‌سەر لیتوانم.

لانه‌ت له‌دل‌دایه، جا ئیتر چۆن لێم وون ده‌بیست؟

جا نه‌بی شه‌بدایی و تاهه‌زۆی به‌نده‌کان بۆ خودای خۆیان چۆن بیست؟!

له‌م فهرمووده‌یه‌دا باس له‌ گوی و چاو ده‌ست و پێ کراره:

جا ئه‌م ئه‌ندامانه‌ی ده‌زگای هه‌ست و کارن، گوی و چاو شته‌کان ده‌گوێزنه‌وه بۆنیو
دل و یست و ئبراده‌ی پێ ده‌به‌خشن و ده‌بنه‌ مایه‌ی خوښوێستن و پێ لێ بوونه‌وه بۆ
شته‌کان. وه‌ بۆ ئه‌نجام دانی ئه‌م خوښوێستن و پێ لێ بوونه‌وه‌یه‌ ده‌سته‌کان و پێ
کان به‌گێڕه‌خات.

جا ئه‌گەر له‌هه‌موو ووتنه‌و بیستن و هه‌ست کردنبێکدا خودای له‌یاد بیست، ئیتر ئه‌و
خوښه‌و یستی په‌به‌دیار ده‌که‌وێت له‌ ده‌زگاکانی جێ به‌جێ کردندا له‌ده‌ست و پێ
په‌کاندا، له‌پوښتن و هاتن و کارکردندا. جا لێره‌دا خوای گه‌وره‌ له‌گه‌ڵ ئه‌و
به‌نده‌دایه‌ له‌هه‌موو کار و نیه‌ت و وته‌یه‌کی دا. هه‌روه‌کو له‌م فهرمووده‌یه‌دا هاتوه‌وه
که ده‌فه‌رمیست: (انا مع عبدي ما ذكرني وتحركت بي شفتاد) واته: من له‌گه‌ڵ
به‌نده‌که‌مدا تا یادم بکات و لێوه‌کانی به‌یادی من بجوێننه‌وه.

وه‌ ئه‌مه‌ ئه‌و له‌گه‌ڵ بوونه‌دایه‌ که خوای گه‌وره‌ له‌م ئایه‌ته‌دا باسی لێوه‌ ده‌کات:
(لا تحزن ان الله معنا... التوبة: ٤٠). وه‌ هه‌روه‌ها پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمیست: (ما ظنك
باشنن الله ثالثها) واته: ئه‌ی ابو بکر ده‌بیست گومانته‌ چی بیست دوو که‌س که خوای
گه‌وره‌ سێ په‌میان. وه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمیست: (وَإِنَّ اللَّهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ...
العنکبوت: ٦٩) واته: خوای گه‌وره‌ له‌گه‌ڵ چاکه‌کاراندا. (إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا

^١ - له‌م فهرمووده‌یه‌ (صحیح: ٥، (تجد: ٥٤٠/٢) وه‌ (ابن ماجه: ٣٧٩٢) وه‌ (حاکم: ٤٩٦/١) وه‌ (البانی) به‌صحیحی داناوه.

^٢ - له‌م فهرمووده‌یه‌ (صحیح: ٥، (بخاری: ٣٦٥٣) وه‌ (مسلم: ١٥٦/١٥) (نوری) گێڕایانه‌وه.

وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ... العنكبوت: ١٢٨) واته: خوای گه وره له گه ل پارێزه ران که خه ریکی چاکه کارین.

(وَاصْبِرُوا إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ... الأنفال: ٤٦) ... (كَلَّا إِنَّ مَعِيَ رَبِّي سَيَهْدِينِ... الشعراء: ٦٢) واته: خوای گه وره به موسا وهارون ده لێت من له گه لئاندام ده بیستم و ده بینم. (إِنِّي مَعَكُمْ أَسْمَعُ وَأَرَى... طه: ٤٦) .

جاله م ئایه تانه دا باس له باوه ری و بوستی خودا ده کات له گه ل ئه و باوه ردارانه دا، چونکه دۆست بوونی خودا ده بیته مایه ی په وینه وه ی خه م و په ژاره و ناره حه تیه کان، وه دلی وه ک ماسی لی دیت له دووری ئاو که به بی یادو زیکری خودا ناوێت. دواتر پاش دروست بوونی ئه و نامه زبۆی و خۆشه و یسته ی بۆ خودا ، خوای گه وره ش خۆشه و یستی خۆی به سه ریدا ده پێژنێت و پێویستی یه کانی بۆ دابین ده کات که ده فه رمیت: (وَلَمَّا سَأَلْتِي لِأُعْطِيَهُ^١ وَلَمَّا اسْتَعَاذَنِي لِأُعْبِدَنَّهُ) واته: ئه و چۆن به ده م داواکاریه کانی فه رمانه کانی منه وه هاتوه و منی له هه موو که س خۆشتی و یستوه ، بۆیه هه رچی داوایه کی هه بیته به و په یی خۆشه وه بۆی دێمه ئاکام.

هه ر بۆیه خۆشه و یست هه ز به وه ئاکات خۆشه و یسته که ی ئازار بچێژێت، له به ر هه مان مه به سه خوای گه وره له گیان کێشان و مه رگی خۆشه و یسته کانی دوو دله . هه رچه نده خه یرو چاکه له وه دایه که به رمیت و بگه پێته وه بۆ لای خۆشه و یسته که ی خۆی، چونکه هه ر له بنه په تدا له پشته ی باوکه گه وره یدا له به هه شندا بووه ، ئێستاش ده بیته بگه پێته وه بۆ به هه شت به جوانترین شیواز، چونکه ئه و سانه له خوای گه وره به باوکتانی ووتوه "أَخْرَجَ مِنْهَا" ده رچۆ له به هه شت، مه به سستی له وه بووه که به سه ره رزی بۆ بگه پێته وه.^١ جا ئه مه واتای راست و دروستی خۆشه و یستی یه که هه موو جه سته ی به نده کانی پۆشیوه .

^١ - هه روه ا داتر له م بابهدا له مانه ش ده لێت:

نه‌خۆشی و چاره‌سەر

٦- به‌ندایه‌تی "التبیم":

شه‌شه‌مین پله‌ی خۆشه‌ویستی یه ، که‌پیتی ده‌وتریت په‌رستن و به‌ندایه‌تی ، واته‌
پێژه‌و ناستی خۆشه‌ویسته‌که‌ی ده‌گاته‌ نه‌ندازه‌یه‌ک که‌ چێ تر خۆشه‌ویسته‌که‌ی
ده‌په‌رستیت و ده‌بیته‌ به‌نده‌ی. وه‌ته‌واوی ملکه‌چی و گونپرایه‌لی بۆ ده‌رده‌پریت،
وه‌ناماده‌ی هه‌موو جۆره‌ قوربانیه‌که‌ له‌پێتئاویدا.

پوخته‌ی په‌رستن و به‌ندایه‌تی:

پوخته‌ی په‌رستن و به‌ندایه‌تی بریتی یه‌ له‌ته‌واوی ملکه‌چی بوون بۆ
خۆشه‌ویسته‌که‌ت، کاتی‌ک ده‌وتریت "طریق معبد" واته‌ پێگایه‌ک ساز و زه‌له‌یله‌ بۆ
پۆششتن. جا به‌نده‌ خۆشه‌ویسته‌که‌ی زه‌له‌یل و ملکه‌چی کردووه‌ بۆ خۆشه‌ویسته‌که‌ی
، هه‌ری‌یه‌ به‌ندایه‌تی به‌رزترین و شانازیت‌ترین پله‌ و پایه‌یه‌ مرۆڤ پیتی که‌ به‌شتبیت
به‌رامبه‌ر به‌خوای گه‌وره‌.

پله‌ و پایه‌ی به‌ندایه‌تی

- له‌ی ئاده‌م دڵگران مبه‌ به‌ پی‌ ووتی "اعرج منها" ده‌چیز له‌به‌هه‌شتدا، چونکه‌ نه‌سه‌
له‌به‌رزوه‌ندی عزت و نه‌وه‌ که‌ندایه‌.
- له‌ی "ئاده‌م" دڵگران مبه‌ به‌نۆش کردنی شه‌رمه‌تی ده‌ربه‌ده‌ری و ئاوهره‌یی، چونکه‌ به‌و
هه‌یه‌وه‌ به‌و رزگارت به‌وله‌ده‌ری کوشنده‌ی لوت به‌رزی و زوو سه‌رمه‌م به‌وون بۆ
عزت "عجب" ، وه‌له‌و مانه‌یه‌وه‌ به‌و به‌رگی به‌ندایه‌ت پۆشی . (وَعَسَىٰ اَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَكَرِهَ
لَكُمْ...البقرة: ٢١٦).
- نه‌ی "ئاده‌م" وا‌ه‌ی ئه‌و کاته‌ی سه‌رپه‌چیت کرد و یه‌خی به‌و له‌خودا ، هه‌چ کام له‌مانه‌
سه‌وودی نه‌به‌و به‌ت ، نه‌سه‌ره‌رزی به‌ سوژده‌ی فریشته‌کان (أسجدوا). وه‌هه‌له‌و پایه‌ی (علم ادم)
وه‌تایه‌قه‌مه‌ندیت له‌خه‌ی‌وازی دروستکردندا (لما خلقت یبدی) وه‌ شانازیت به‌ (ونفخت فيه من
روحی) هه‌چ له‌مانه‌ سه‌ودی نه‌به‌و به‌ت ، ته‌نها ئه‌و زه‌له‌یله‌ نواتلنه‌ت نه‌یت که‌وه‌ک به‌نده‌یه‌کی
سه‌مه‌کاری ناچار دات نا به‌خوتدا ووت: (رَبَّنَا ظَلَمْنَا أَنْفُسَنَا...الأعراف: ٢٢٣).
- وه‌ کاتی‌کیش زری پۆشی به‌ که‌په‌رستیت پۆشه‌ سه‌ر جه‌سته‌ی سه‌ویاس گوزاریشدا، چه‌ل تیره‌
ژمه‌ره‌یه‌کانی دوژمن نه‌یاترانی بت کوژن و سه‌رجه‌م برینه‌ کانیشت ساری‌به‌وون.
بۆ زیاتر ناشا یون له‌م بابته‌ ، به‌روانه‌ کیتی "کنز الفوائد"ی نووسه‌ر.

خواهی گه و ره باس له به پزیزترین دروست کرلوی ده کات ، که پیغه مبه ر محمد ﷺ له پیگه ی به ندایه تی به وه گوزارشتی لی ده کات، پیگه ی پیغه مبه رایه تی وبلندبوونه وه به بق ناسمانه کان ، که له چه ندین ساتی چۆر لوجۆردا به به نده ناوی ده بات که ده فهرمیت: (وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًا... الجن: ۱۹) واته: کاتیک پیغه مبه ر "محمد" بانگه وازی بق به کتاپه رستی ده کرد ده سته ده سته پهری وئاده میزاده کان ده یانه ویست له ناوی به رن.

وه ده فهرمیت: (وَإِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِّن مِّثْلِهِ... البقرة: ۲۳) واته: نه گه ر ئیوه به گومانن به رامبه ر به نه و قورئانه ی ناردوومانه ته خواره وه بق به نده که مان "محمد"، جا بانئوه بتوانن به ک سورده تی هاوشیوه ی به ینن. وه ده فهرمیت: (سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِّنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَى... الإسراء: ۱) واته: پاکی و بی گردی وستایش بق نه و خودایه ی که شه وده وی له به شی به که می شه ودا به به نده ی خوی "محمد" کرد له مزگه وتی که عبه وه بق مزگه وتی نه قسا.

وه له فهرموده ی (الشفاعة) دا هاتوه: (اذهبوا الى محمد عبد غفر الله له متقدم من ذنبه وما تاخر).^۱ واته: بچن بۆلای محمد ، به نده به که که خودا له تاوانی پاش وپیشی خوش بووه .

که واته پیغه مبه ری نازیز ﷺ به پله ی ته ولوی به ندایه تی به وه پیگه ی شه فاعه تی مه زنی به ده ست هیناوه . وه خواهی گه و ره سه رجه م بونه وه ری دروست کردوه شاوه که به به کتایی بیپه رستن و وه هاوه لی بق بریارته دن، که نه مه ش ته وای خۆشه ویستی ومله که چی به ، که هر نه مه به کرۆکی راسته قینه ی ئیسلام و میله تی نبیراهیم که هر که سیکی لی بترازیت سه ری لی ده شیویت.

^۱ - نه م فهرموده به (صحیح ه)، (بخاری: ۱۴۷۶) وه (مسلم: ۵۰/۳) نووی گیریا لته وه .

(وَمَنْ يَرْغَبْ عَنْ مِلَّةِ إِبْرَاهِيمَ إِلَّا مِنْ سَفِهَةِ نَفْسِهِ وَلَقَدْ اصْطَفَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ * إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِربِّ الْعَالَمِينَ * وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُمْ مُسْلِمُونَ * أَمْ كُنتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَهَكَ وَإِلَآهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ... البقرة: ۱۳۰-۱۳۳) واتە: هه‌رکەسێک پشت له‌نابی ئیبراهیم بکات ئەوا گێلەو تو‌شی سه‌رلێشێوان ده‌بێت ، وه‌ئێمه ئیبراهیم مان هه‌ل‌بژاردوو له‌دو‌نیاداو کردوو‌مانه به پێشه‌نگ و پێشه‌وا. وه‌له قیامه‌ندا له‌ پێزی پیاو‌چا‌کانه‌یه ، وه‌کاتێک خودا به‌ئیبراهیمی فه‌رموو ملکه‌چ به‌، خ‌ب‌را ووتی: ملکه‌چ وگو‌ێ‌پایه‌لی په‌روه‌ردگاری جیهان بووم. وه‌ئیبراهیم ویه‌عقوب وه‌سێتیان بۆ نه‌وه‌کانیان کرد که خودا ئه‌م ئایینه‌ی بۆ هه‌ل‌بژاردوون ئێوه‌ش به‌موس‌لمانیه‌تی نه‌بێت نه‌مرن. وه‌تا دوا‌هه‌ناسه‌تان په‌په‌وه‌ی به‌ک‌تاپه‌رستی بکه‌ن. ئایا ئێوه "جوله‌که‌وه‌گا‌رده‌کان" ناماده‌ی سه‌ره‌مه‌رگی یه‌عقوب بوون؟ نه‌و کاته به‌کو‌په‌کانی ووت: دوا‌ی مردنی من چی ده‌په‌رستن؟ هه‌موویان ووتیان: خوا‌ی تقو‌و با‌وباپه‌رانت ده‌په‌رستن، که خودایه‌تی تاک وته‌نایه وه‌ئێمه هه‌موو ته‌سلیم وه‌فرمانه‌به‌رداری ئه‌وین.

هه‌ر بۆیه گه‌وره‌ترین ئا‌وان له‌لای خودا بریتی به‌ له‌ها‌ویه‌شی په‌یدا‌کردن بۆ خودای تاک وته‌نایه.

بنه‌په‌تی ها‌ویه‌شی دانان بۆ خودا

بنه‌په‌تی ها‌ویه‌شی دانان بۆ خودا بریتی به‌ له‌ها‌ویه‌شی له‌خ‌ۆشه‌به‌ستیدا، هه‌روه‌کو خودا ده‌فه‌رمێت: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ...البقرة: ۱۶۵) واتە: هه‌ندێک هه‌ن له‌خه‌لکی ده‌چن له‌غه‌یری خودای گه‌وره ها‌ویه‌ش وها‌وه‌لی بۆ به‌یارده‌ده‌ن ویه‌نه‌ندازه‌ی خودا

ئەوانیان خۆش دەوێت و گوێزاییەکی دەبن. بەلام براداران تەنها و بەیەکتایی خودایان خۆش دەوێت وە لە خۆشویستندا هاوبەشی بریارنادەن.

جا لێرەدا خودای گەرە ئامازە بەو دەکات کە مەندێک کەس لەخۆشەویستیدا هاوبەشی بۆ خودا بریارەدەن. سەبارەت بە لێکدانەوەی ئەم ئایەتە ووتراوە: مەبەست ئەوەی "أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ" ئەوەیە لەپێشدا هەردوو لاخودایان خۆش ویستووە، بەلام دواتر پێپێک هاوبەشیان بۆ بریارداوە لەخۆشەویستیدا، بەلام براداران لەسەر یەکتایی خودایان خۆش ویستووە.

جا خوای گەرە سەرچەم بونەوهری بۆ ئەو دروست کردووە کە بەتاک و تەنهایی خودایان خۆش بوێت و هاوبەشی بۆ بریارەدەن، هەر لەبەر ئەم مەبەستە یە زۆر بەتوندی پەدی ئەوەکە سەندەداتەو کە دەچن جگە لەخودا پەناوێشت و تەکا کار هەلەبژێرن، کە دەفەرمێت: (إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مَا مِنْ شَفِيعٍ إِلَّا مِنْ بَعْدِ إِذْنِهِ ذَلِكَ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ... یونس: ۳) واتە: پەروەردگاری ئێوە "الله" یە کە لە شەش پۆژ زەوی و ئاسمانی هێناوەتە بوون، دواتر لەسەر عەرشی مەزەن لەنگەری گرتووە، وە هەر خۆی پلان و بریاری هەموو شتێک دەردەکات. وە هێچ کەس نی یە تەکا کارو شەفاعەت خوازینێت بەبێ مۆلەتی ئەو، جا ئەو پەروەردگارانە کە وابوو بەتاکێ بیپەرستن، ئایا بیر ناکەنەو.

هەر وەها دەفەرمێت: (وَأَنْذِرْ يٰۤأَذِينَ يَخَافُونَ أَنْ يُخْشَرُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ لَّهُمْ يَتَّقُونَ... الأنعام: ۵۱) واتە: کەواتە بەقورئان ئەوانە ناگادار بکەرەو کە دەترسن کۆبکری ئەو بۆلای پەروەردگاریان، ئەواتە کەس نی یە جگە لەو پەروەردگارە پشتیوانیان لێ بکات و کەسیش نی یە تەکا کاریان بێت، ئایا ئێتر خۆتان لە سنووری خودا ناپاریزن.

نه خوښی و چاره‌سەر

پاشان جهخت له‌سەر هه‌ریه‌که‌یان ده‌کاته‌وه به‌ته‌ن‌ها ده‌فه‌رمیت: (ام اتخذوا من دون الله شفعاً قل الو کائنوا لایملکون شیئاً ولا یعتقلون * قل الله الشفاعة جمیعاً... زمر: ۴۳-۴۴) واته: ئایا جگه له‌خودای گه‌وره تکاکار و شه‌فاعه‌ت خوازی تریان هه‌لبێزار دوه‌وه ، جا پێیان بلێ ئایا نه‌گه‌ر تکاکاره‌کانتان هه‌یچیان به‌ده‌ست نه‌بوو. ئایا عاقل نابن؟ پێیان بلێ هه‌موو تکاکار و شه‌فاعه‌ت خوازه‌یه‌کان ته‌ن‌ها بۆ خودای گه‌وره‌یه‌.

وه‌ده‌فه‌رمیت: (مِنْ رَّزَائِهِمْ سَهْتُمْ وَلَا يُغْنِي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا شَيْئاً وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللَّهِ أَوْلِيَاءَ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ... الجنّة: ۱۰) واته: له‌قیامه‌تدا دۆزه‌خ به‌دوایانه‌وه‌یه‌و لێی قوتار نابن ، هه‌رچی به‌کیان کردبوو فریایان ناکه‌وێت، وه‌هه‌موو نه‌وانه‌پیشی که له‌بری خودا کردبوویان به‌ پال پشستی خویان ، سزایه‌کی زۆرگه‌وره‌ و سامناک بۆیان ئاماده‌یه‌.

جا نه‌گه‌ر به‌نده‌کان ته‌ن‌ها پشت به‌خودا بیه‌ستن ، نه‌وا خودای گه‌وره‌ ده‌بێته پشت و په‌نایان ، به‌پێچه‌وانه‌ی تر که جگه له‌خودا پشت و په‌نا به‌کەس و شستی تر ده‌به‌ستن. به‌لێ خالی وه‌رچه‌رخان و هه‌تلی سووری نیتوان به‌کتابه‌رستان و هاو‌به‌ش دانه‌ران لێره‌دایه که نه‌ن‌ها و نه‌ن‌ها خودا پشت و په‌نا و شه‌فاعه‌ت خواز و تکاکاری پاسته‌قینه‌ی به‌نده‌کانه‌.

پوخته‌ی مه‌به‌ست:

پوخته‌ی به‌ندایه‌تی له‌وه‌دایه که نابێت له‌ خۆشه‌ویستیدا هاو‌به‌شی و هاو‌هه‌ل بۆ خودا به‌یار بدرێت. وه‌پاشان پێویسته خۆشه‌ویستیمان بۆ پێغه‌مبه‌ری خودا بێت له‌ پیش خۆمان و ماڵ و خێل و خانه‌واده‌و. هه‌ند. چونکه خۆشوێستنی پێغه‌مبه‌ر له‌ته‌واوکاری خۆشه‌ویستی خودادایه‌. پاشان هه‌موو خۆشه‌ویستیه‌کمان به‌ پێوه‌ری (بۆ خودا) له‌پێناوی خودا) دا به‌پێوین.

مهروه كو له (صحيحين) دا هاتوره كه پيغهرمبه ﷺ فرمويه تي: (ثلاث من كن فيه وجد بهن حلاوة الايمان).^۱ مهروه ما له ووتيه كي (صحيحين) دا هاتوره بهم شپوره به: (لا يوجد حلاوة إلا من كافية ثلاث خصال، ان يكون الله ورسوله احب إليه مما سواهما، وان يجب المرء لاهبه إلا الله. وان يكره ان يرجع في الكفر بعد اذا انقذه الله منه كما يكره ان يلقى في النار).^۲ واته: سئ شت "خسلة" له هر كه سينكا بيت ، نهوا چيزي شيريني باوه ده چيزيت .... وه مهروه ما هاتوره بهم چه شنش: هيچ كه سينك چيزي شيريني باوه ناچيزيت گهر نه سئ خه سله ته ي تيدا نه بيت "ده بيت خودلو پاشان پيغهمبه ري خوداي له مه موو كه سينك وشتيكي تر خوشتر بويت ، وه زوري پي ناخوش بيت ، وه هر كه سينكي خوشويست ته نها له بهر خودا خوشي بويت. وه زوري پي ناخوش بيت كاتيك ده بيني كه سينك واده گهرته وه سر بي باوه پي كه پيشتر خودا بزگاري كردبوو لي، نه وه نده ي پي ناخوش بيت وهك بلبي خوي فري دهرته نيو ناگره وه."

وه له (سنن) دا هاتوره كه پيغهرمبه ﷺ فرمويه تي: (من احب الله ، وابغض الله، واعطى الله، ومنع الله، فقد استكمل الإيمان).^۳ واته: هر كه سينك ته نها له بهر خودا خه لكي خوش بويت ، وه به ته نها له بهر خودا رقي له خه لكي بيت، وه ته نها له بهر خودا شت ببه خشيت، وه ته نها له بهر خودا پيگر بيت، نهوا به پاسني بيروباوه پي نهوا پوخته .

مهروه ما له فرموده يه كي تردا پيغهرمبه ﷺ ده فرميت: (ما تحاب رجلان في الله الا كان افضلها اشدها حبا لصاحبه). واته: نه گهر دوو كه س له پيتاري خودا

^۱ - زم فرموده يه (صحيح) ۵، (بخاري: ۱۶) (مسلم: ۴۳ - الايمان) گيرايانه توه.

^۲ - زم فرموده يه (صحيح) ۵، همان سرچاوه ي پشور.

^۳ - زم فرموده يه (حسن) ۵، (ترمذي: ۲۵۲۱) وه (احمد: ۴۳۸/۳) وه (حاكم: ۱۶۴/۲) گيرايانه توه. وه (الباني) به صحيحي داوه له قلم. وه حافظ وذهبي لني بي دنگ بورنه.

بەكتريان خۇش ويست ، ئەوا باشتىن كەسيان ئەويانە كەزىياتر برادەرەكەى
خۇشتر بویت.

جا ئەم خۇش ويستانە لە پىويستى وتەواكارىيەكانى خۇشەويستى خودان.

جۆرەكانى خۇشەويستى بۇ خودا

جۆرەكانى خۇشەويستى بۇ خودا دابەش دەبىت بۇ چوارچۆرى سەرەكى، كە
پىويستە جىياپكرىتەو لەخۇشەويستىيەكانى تر، كەئەوانىش ئەمانەن: _

۱- خۇش ويستنى خودا:

واتە خۇاى گەرەت لە ھەموو شت وکەسيكى تر زىياتر خۇش بویت كە ھاوتاي
نەبىت. جا بەتەنھا ئەمە مايەى پزگارىيونە لەدۆزەخ و بەدەست ھىنانى بەھەشت
نى بە، چونكە ھەريەكە لەجولەكەكان و خاچ پەرستەكانىش خودايان خۇش
دەویت ، بەلام كەچى توشى سزاي دۆزەخ دەبن و لەبەھەشت بى بەش دەبن.

۲- خۇش ويستنى لەوھى كە خوداي خۇش دەویت:

واتە ئەو شتانەى كە خودا خۇشيانى دەوین ، تۇش لەقولاي دل و دەرونتەو
خۇشت بوین. جا ئەمە بنەماى سەرەكى چوونە نىو ئىسلامەو وە درەچوونە
لەنىو بى باوھەى. وەخۇشەويستىن كەس لای خودا ، بەھىزترىنيانە لەم جۆرە
خۇشەويستى بەدا.

۳- خۇش ويستى بۇ خودا لەپىتناو خودا:

وانە ھەركەس وشتىكمان خۇش بویت تەنھا لەبەر خوداو لە پىتناوى پەزامەندى
خوداي گەرەدا بىت و دوور بىت لەنيازو مەبەستى تر. وەئەمەيان لە پىويستى
وتەواكارىيەكانى خۇشويستنى خودايە.

۴- خۇش ويستى لەگەل خودا:

ئەم جۆرەيان پىي دەوترىت "ھاوبەشى دانان بۇ خودا لە خۇشەويستىدا"، واتە
گەر بىتو لەگەل خوداي گەرەدا ھاوبەشمان بۇ دانا لەخۇشەويستىدا ، وەلە

پێناو خودا نه بوو ئه و خۆشه و یستی یه ، ئه و هاو به ش و هاو تاتان بۆ خودا بپارداوه له خۆشه و یستیدا. وه به مه ش ده و تریّت (المحبّة الشریکة - خۆشه و یستی هاو به شی) 0- خۆشه و یستی سروشت:

که نه م جوړه یان زۆرمه به ستمان نی به لێره دا باسی بکه یی، ئه مه ش به کورتی: هه زو ئاره زووی مرقۆ بۆ ئه و که س و شتانه ی که له گه ل سروشت و فیه رته ی خقیدا ده گونجیّت ، وه ک خۆشویستی خیزان، باوک دایک منداڵ، ئاو خواردن... هتد.

که نه م جوړه یان ئاساییه له دڵ و ده رونی مرقۆدا هه یه ، به مه رجیّت ته شه نه نه کات و نه گاته ئاستی خۆشه و یستی خودای گه رده ده فره میت: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُلْهِكُمْ أَمْوَالُكُمْ وَلَا أَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ... المُنَافِقُونَ: ٩) واته: ئه ی باوه رداران هه ول بده ن که مال و سامان و پۆله کانتان نه بنه هۆی ئه وه ی که له یادی خودا سه رقا لتان بکه ن و که م ته رخمی بنویتن و بۆ ئاگانان که ن.

وه ده فره میت: (رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ... النُّور: ٣١) واته: بپاوانیّ که ستایشی خودا ده که ن ، که هه یج کانتیّک بازرگانی که یی و فره شتر: سه رقا لیان ناکات و بۆ ئاگایان ناکات له یادی خودا.

٧- ته وای خۆشه و یستی "الله":

ئه مه هه و نه مین دوا به مین پله ی خۆشه و یستی به له پله کانی خۆشه و یستی که پێی ده و تریّت "ته وای کوتایی خۆشه و یستی".

واته چیه ر له دڵدا جگه یه کی تر نابیت ته وه بۆ خۆش و یستی هه یج که س و شتیکی تر، جگه له خۆشویسترای سه ره کی نه بیت. وه به هه یج شیوه یه کیش ئه و دله جیگه ی هاو به ش و هاوئا ناکاته وه له خۆشه و یستیدا. ئه م پێگه یه تایبه ته به دۆستانی خودا که هه ر به که له پێغه مبه ران (ابراهیم و محمد) سلا و و درودی خودایان له سه ر بیت. هه ره که ر پێغه مبه ر ﷺ ده فره میت: (إِنَّ اللَّهَ اتَّخَذَنِي خَلِيلًا كَمَا اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ

خلیلا) ۱ واته: خوای گوره منی کردوته خه لیلی خوی ، هه روه کو پتیشتر ابراهیمی کردوته خه لیلی خوی.

هه روه ها له (مسیح) دا هاتووه که پیغه مبه ر^ﷺ فرموویه تی: (لوکنت متخذا من اهل الأرض خلیلا لاتخذت ابابکر خلیلا، ولكن صاحبکم خلیل الله) ۲ واته: نه گهر من له خه لکی سهر زه وی دزست وخه لیلیکم هه لبراردایه ، ئه وا" ابر بکر" ده بوو، به لام من خه لیلی خودام.

وه له فرمووده یه کی تردا ده فرمیت: (انی ابرا الی کال خلیل من خلته) ۳ واته: من خۆم به ری نه که م له هه ر خه لیلیک که به نه ندازه ی خه لیلی خۆشم ویستبیت. وه کاتیک که پیغه مبه ر" ابراهیم (س.خ)" هه زی به کوپیک کرد ، خوای گوره پتی به خشی ، جا خۆشه ویستی ئه و کوپه به شیک له دلی "ابراهیمی" داگیر کرد، وه خوای گوره ش نه م کاره ی پی خۆش نه بوو که له دلی ابراهیمدا خۆشه ویستیکی تر هه بیئت جگه له خواد. هه ر بۆیه له خه ودا فرمانی به ابراهیم کرد که ئه و منداله سه ربپه وه بیکره قۆچی قوربانی بۆ خودا. که نه مه ش گوره ترین تافی کردنه وه بوو بۆ دلی ئیبراهیم (س.خ) ، مه به ست لیره دا سه ربپینی کوپه که نه بوو ، به لکو سه ربپینی خۆشه ویستی ئه و کوپه بوو له دلی هه زه تی ئیبراهیمدا. هه ر بۆیه کاتیک که ئیبراهیم ویستی کوپه که ی سه ربپیت. خوای گوره برپاری دا به له بری کوپه که ی مه پیک سه ربپیت و کوپه که ده ریا زبیت. وه نه مه ش بووه سونه تیککی به رده وام...

هه روه کو هه میشه خوای گوره هه ر برپاریکی هه لوه شان دبیته وه به شیککی که می لی هیلا ره نه وه. وه کو "هیشته وه ی پینج نویژی هه رز له بری په دجا نویژی

۱ - نه م فرموده یه (حقیق الأسناد)، پروانه (السلسلة الضعيفة) (البانی: ۳۰۳۴).

۲ - نه م فرموده یه (صحیح)، بخاری: ۳۶۵۶ (بوه مسلم: ۱۶۵/۱۵ نووی).

۳ - نه م فرموده یه (صحیح)، همان سرچاوه ی پتیشور.

فرز^۱، وه هیشته وهی خیرو سه دهقه له کاتی ویسترا قسه له گه له پیغه مبهردا بکرت.

له نیوان خوشه ویستی و خلیل ۱۵

هه ندىك كهس پێيان وایه "خوشه ویست" پوخترو فرلوانتره له "خلیل"، وه ههروه ها ده لێن هه زه تی ابراهیم "خلیل الله" به، به لام محمد ﷺ خوشه ویستی خودایه "حبیب الله" به.

به لام له راستیدا به م شیوهیه نى به، چونكه "خوشه ویستی" گشتى به، به لام "خلیل" تایبه تی به، وه خلیل کۆتار ته ولوى خوشه ویستی به. ههروه کو پیغه مبهردا ﷺ پایگه یاندوو كه خوای گه وه له گه له ئیبراهیم دا هه لی بژاردوو به خه لیلی خۆی. وه ههروه ها په دی شه وهی کردۆته وه كه له سه ر زه ویدا خه لیلی هه بیته جگه له خودا، له گه له شه ویدا خوشه ویستی ده ربپوه بۆ هه ره كه له (خانوو عایشه و ابوبکر و عمر) ﷺ.

ههروه ها خوای گه وه خوشه ویستی خۆی بۆ چه ندىن وچین وتویژ ده ربپوه ، له وانه: ته و به کاران، چا که خوازان، ئارامگران...: (يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ... البقرة: ۲۲۲).

ههروه ها گه نجى ته و به کار خوشه ویستی خودایه، به لام له گه له هه موو شه مانه دا خوای گه وه خه لیلی خۆی بۆ دووان ده ربپوه كه (محمد و ابراهیم) ه سلاو و درودی خودایان له سه ر بیته.

۱ - نهمه کاتی خۆی بهیى دهلی نهم ئایهله فهرز پوه که ده له رمیت: (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا سَأَلْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَ ذَلِكَ حَيْثُ لَكُمْ وَأَطْعَمَ فَإِنْ أَمَرَ فَبِإِذْنِ اللَّهِ عَمَرُوا رَحِيمًا... المائدة: ۱۲) بواته: نهی باوه و داران کاتیک وستان قسه یك له گه له پیغه مبهردا بکهن، نهوا خیرو سه دهقه یك له نهم بدهن که بۆ خۆتان باش و پاکوه، وه خوای گه وه لی بوردو به خه شند به.

جياوازی لەنیوان خۆشەویست و خۆشەویستین

وەکو پێشتر ووتمان هەمیشە مەژۆ دەست بەرداری خۆشەویستیکی بچوک دەبێت
لە پێناو خۆشەویستیکی گەورەدا، وەهەرۆهە لە پێناو بە دەست هێنانی
خۆشەویستیکی گەورەدا نامادە بە خۆی توغی ناخۆشی وەبنەتی بچوک بکات،
کەوا سروشتی ژیری وەقلی وابە کە گەورەترین خۆشەویست هەلبژێرێت لە
بچوکترینیان، وەکەترین و بچوکترین ناپەهەتی هەلبژێرێت لە گەورەترین
وژدترینیان. وەئەم کارە پێویستی بە دووبەنەمای گەورە هەیە:—

(هێزی هەست کردن وزانین، نازایەتی دل). واتە پێویستە مەژۆ هەست
بەباشترین و گەورەترین خۆشەویستەکانی بکات، بویژننازایەتی بتوانێت هەلبژاردن
ئەنجام بدات لەم بوارەدا. بەلام ئەگەر بە پێچەوانەی ئەمەوه کرا، ئەوا لاوازیان
لەبەاری هەست کردن وزانین، یاخود دلی ئازاو بوێرنی بە ناتوانیەتی لەژێر
کاریگەری دەرون دەریچێت.

زۆریک لەخەلکی گێڕۆدەیی ئەم دەردە بوونە و هەژنارەزۆهەکانی زالە بەسەر ژێرو
باوەپاندا، باشەو خراپەیان لەم پوانگەیهوه دەپێون، تەنانت هەندیک جار
پزیشکەکان ئاگاداری هەندێ کاری دەکەنەوهکە زیان بەخشە، کەچی نەخۆشە
خۆی ناگرێت و دەرونی زالەو ئەنجامی دەدات. زۆریک لەو کەسانەی دلپان نەخۆشە
،گویی بەسەلامەتی دلپان نادەن و هەمیشە هەژنارەزۆهەکانیان تێردەکەن
و هەرچەندە زیان بەخش بێت بۆیان.

پوختەیی شەپ و چاکە:

پوختەیی شەپ لەلاوازی و بێ هێزی هەست و ئیدراک و دەرون نزمی دایە. وەپوختەیی
چاکەش لە بەهێزی هەست و ئیدراک و شکۆمەندی دەرون دایە.

کەواتە خۆشەویستی و ئیرادە بنەپەت و بزۆیەری هەموو کاریکەن. هەرۆهە پق
و کینه و ناحەزی بنەپەت و دەست بەرداری هەموو کاریکەن. جا ئەم دوو هێزە مەزنە

لەدەلدا ، وەسەرچاوەی چەرمەسەری و بەختەووەری داتن. وەپالانەری ھەموو کارێکی ئارەزوومەندانە بریتی بە لە خۆشەویستی و ئێرادە. وەئەنجام دانەکەشی دەگەرێتەو بۆ لاوازی لەیەکێ لەو دووپالانەرە سەرەکی یە ، کەھەندێ جار پێ وکێنە وناحەزی دەگەرێتەو. جائەمە بنەرەتی فەرمان کردن وپێگرتنە ، پاداشت و سزایە .

جا لێرەدا وەلامی ئەو پرسیارە پوون دەبێتەو کە "ئایا دەست بەردار بوون لەکارێک" فەرمانێکی وجودی یە ؟ یاخود عەدەمی یە ؟

پوختەکی: لێرەدا دووبەشە:

دەست بەرداربوونی ئەو دەگەرێتەو بۆ نەبوونی ھۆکاری کارەکە لە "ئێرادەو خۆشەویستی" کە بەمەیان دەوترێت "عەدەمی-نەبوونی".

وەدەست بەرداربوونی ئەو دەگەرێتەو بۆ بوونی پێگرتنە لە "پێ وکێنەو ناحەزی" کە بەمەیان دەوترێت "وجودی-بوونی".

ھەولێ ھەلکی بۆ بەدەست ھێنانی بەرزەووەندی و دوورکەوتنەو لە زەرەرمەندی یە

بۆ گومان مەبێت ھەمیشە لە ھەموو ووتەوکردار ئەنجام دانێکدا ، تەنانت لەدوورکەوتنەو و دەست بەرداربوونی ھەرکارێکدا ، مەبەستی سەرەکی بەدەست ھێنانی بەرزەووەندی و دوورکەوتنەو لەزەرەرمەندی یە .

ئەمە پێوەری ھەموو خاوەن ژیری یە کە لەژیاندا ، بەلام مەخابن زۆری ئەھەلکی لەم پێوەرەدا توشی شیوان ولی تێکچوون ھاتوون. کاتی ئەوە کە ئامادەن لەپێناوی بەدەست ھێنانی بەرزەووەندی یەکی کەم وچێژێکی کاتی خۆیان توشی چەرمەسەری و سزاوئەشکەنجە یەکی زۆر نەبڕاوە کەن وە توشی زیانی ھەمیشەیی دەبن. ھەربۆیە دەبینین کەسانێکی زۆر لەبەر چێژ و خۆشیە کاتی

واته خۆش ویستنی که سیک یان شتی که له بهر خودی خۆی نا ، به لکو له بهر هۆکاری تر خۆشویسترا بیت ، وه جگه له خۆش ویستنی خۆی گه وره سه رجه م خۆشویستراوه کانی تر به هۆی خوداوه خۆشویستراون ، وه هه ر له ئه وه وه خۆشویستراوه که یان سه رچاوه ده گریت. وه ک خۆشویستنی پێغه مبه ران، فریشته کان..هتد.

که واته لیڤه دا جگه له خودا هه موو خۆشویستراوه کانی تر شایه نی خۆش ویستن و پێ لێ بوونه وه ن له یه ک کاتدا. بۆ نمونه گه ر که سیک پقی له و شتانه بوو که خودا خۆشی ده وێن، بۆمان ده رده که ویت که تا چ ئه ندازه یه ک خۆشویستراوه کانی تر ی لا په سه ند ه و دژایه تی خودا ده کات، وه به پێچه وانه وه که سیک که خودا هه ر شتیکی خۆش بویت ، ئه ویش هه مان شتی خۆش ده ویت وه بۆمان ده رده که ویت که چه ند پشتیوانی له خودای گه وره ده کات.

جا پێویسته ده ست به م پێوه ره وه بگرین ، تا بزانی چه ند ئیمه موالات و پشتیوانیمان هه یه بۆ خۆی گه وره ، چونکه ولایه ت واته خۆش ویستنی ئه و شتانه ی که خودا خۆشی ده وێن ، وه هه ره ها پێ لێ بوونه وه له و شتانه ی که خودا پقی لێ ده بیته وه . جا ئه مه په یوه ندی به زۆری نوێژ و پێژوه وه نی یه و ئه مه تایبه ته به دل.

جۆره گانی خۆشه ویستی به هۆی کهسانی تره وه: _

یه که م: هه رله گه ل به ده ست خستنی دا هه ست به چێژو خۆشی ده گریت.

دوه م: ئه و جۆره یه که ئازارو زیان به خشه ، به لام خۆی ده گریت نا ده یگه یه نیته خۆشویستراوه کی.

هه ره کو خۆی گه وره ده فه رمیت: (کُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرَّةُ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسَى أَنْ تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ...البقرة: ۲۱۷) واته: خۆی گه وره کوشتاری له سه ر پێویست کردن

ھەرچەندە لەسەر دلتان ناخۆشە، بەلام دوورنى يەشتيكتان پى ناخۆش بىت، بەلام لە راستيدا خىرى تىدايە بۆتان. وە دوورنى يەشتيكتان پى ناخۆش بىت، بەلام لە راستى خراپە بىت بۆتان، وە تەنھا خۆى گەرە زاناو دانايە و ئىو ناپزانن. جا لىرەدا كوشتاريان پى ناخۆشە، بەلام باشتەرە بۆيان چونكە دەيان گەيەنيتە پەزەمانەندى خۆشەويست. ھەر ھەروەھا دەرونى مرقۇ تارەزووى پشوو و خۆشگوزەرانى و تارەزووبازى دەكات، ئەمە خۆى خۆشە بەلام نۆزخراپە، چونكە دەبىتە ماپەى لە دەست دانى پەزەمانەندى خۆشەويست.

جا كەسى ژىرو ھۆشيار دووربينانە لە شەكەكان دەكۆلنيتەو ھىچ كاتىك خۆشى يەكى ھەميشە پى ناكاتە قوربانى خۆشەيەكى كاتى.

جا ھالە ئەكان چوار جۆرن:

۱- خۆشويستراو پىك ھەمان گەيەنيتە بەخۆشەويستراو.

۲- ناخۆشى يەك ھەمان گەيەنيتە بە ناخۆشى.

۳- ناخۆشى يەك ھەمان گەيەنيتە بەخۆشەويستراو.

۴- ھەخۆشويستراو پىك ھەمان گەيەنيتە بە ناخۆشى.

۱- خۆشويستراو پىك ھەمان گەيەنيتە بە خۆشويستراو:

ئەم جۆرەيان لە ھەردوولاو خىرو چاگەيە و پىويستى بە ئەھجام دان ھەيە.

۲- ناخۆشى يەك ھەمان گەيەنيتە بە ناخۆشى.

ئەم جۆرەيان لە ھەردوولاو خراپە و پىويستە دەستى لى ھەلبگرين و لىي دوربەگەوينەو.

پاشان دووبەشەكەى تر ھاو كە برىتين لە:

۳- ناخۆشى يەك ھەمان گەيەنيتە خۆشەويستراو:

۴- خۆشويستراو پىك ھەمان گەيەنيتە بە ناخۆشى:

جا مرقۇ لە دونیادا ھەمیشە لە نیتوان ئەم دووانە یاندا کیشمە کیش دەکات، جارێک بەم لاو جارێک بەولا دەکەوێت، مرقۇ ھۆشیارو ژیر و باوە پدار بەلای ئەوایاندا دەپوات کە لە کۆتایدا دەگات بە خۆشەویستراوەکە و خێروچاکە ھەمیشەیی دەست گیر دەبێت، بەلام مرقۇێک ھەزو ئارەزوو و دەروون پێشەوایەتی بکات ئەوا بەلای خۆشیە کاتیە کەدا دەچێت و سەرئەنجام وزەرەرمەند دەبێت.

خۆشەویستی بنەپەتی خواپەرستی یە

جا ئەگەر خۆشەویستی بنەپەتی ھەموو کارێکی ھەق و پراستی بێت، ئەوا خۆشەویستی خودا و پێغەمبەرەکی بنەغە و بنەمای ھەموو کارێکی ئایینی یە، جا بنەمای ھەموو کارێکی ئایینی بریتی یە لە خۆشەویستنی خودا و پێغەمبەری خودا. وە بنەمای ھەموو ووتە بەکی ئایینی بریتی یە لە بەپراست و دروست زانینی خودا و پێغەمبەری خودا.

جا ھەر ویست و ئیرادە یەک پێگری کرد لە دەربیرینی تەوایی خۆشەویستی بۆ خودا، وە ھەر وەھا ھەر گومانێک پێگری کرد لە بەپراست زانینی خودا، ئەوا زەرەرمەندە بە بنەپەتی باوە و لاوازی دەکات. جا ئەگەر لەو ھالەتە وە تەشەنە ی کرد و گەپشتە ئاستی خۆش نەویستنی خودا و بەپراست نە زانینی پێغەمبەرەکی، ئەوا دەبێتە کافرو گومراو ھاوبەش بپاردر.

لە پێداویستەکانی خۆش ویستنی خودا:

دۆستایەتی و دژایەتی کردن

واتە پێداویستەکانی خۆش ویستنی خودا بریتی یە لە دۆستایەتی و پشینیوانی کردنی خۆشەویستانی خودا، دژایەتی کردنی ناھەزان و دوژمنانی خودا. وە ئەم دووکارە دژاودێی یە کترن، واتە دۆستایەتی خۆشەویستانی خودا نا کریت ھەتا کو دژایەتی ناھەزانی خودا نەکەیت. ھەر وەکو خوائ گەرە سەبارەت بە پێشەوای خۆشەویستمان باس دەکات، ابراھیم کە پوودە کاتە گەلەکی دەتێت: (قَالَ أَفَرَأَيْتُمْ

نه خوښی و چاره سهر

مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ * أَنْتُمْ وَأَبَاؤُكُمْ الْأَقْدَمُونَ * فَإِنَّهُمْ عَدُوٌّ لِّي إِلَّا رَبُّ الْعَالَمِينَ... (الشعراء: ۷۵-۷۷) واته: ابراهيم پيتان - هلئت: نايا نيوه نابين چي ده په رستن؟ "كه ي شم شتانه شايه ني په رستن" به راستي نيوه و باو با پراشتا به هله دا چوون. نه وانه ي نيوه ده يان په رستن به دلنبايه وه دوژمني منن و وه به دوژمني خو ميان ده زانم ، جگه له په روه ردگاري جيهان نه بيت كه به ته نها شه ياني په رستن.

جا شم دزايه تي كړنه ي ابراهيم (ص.خ) ندر پيوسته بق به جي گه يان دني دوستايه تي بق خودا. هر شم هه لوېسته جوانانه بوو كه خوي گوره ده يان كانه پيشه نك وداوامان لي ده كات كه شوپنيان بگوين كه ده فهرميت: (فَذُكِّتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرَاهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ إِنَّا بُرَاءُ مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحَدُّهُ... (المتحنة: ۴) واته: به راستي نيوه له "ابراهيم وشوین كه وتوانی" باشتين پيشه ننگان هه يه، كه كاتي پويان كرده گه له كه يان ووتيان: نيمه به رين له نيوه وله وشتانه ش كه له جياتي خودا ده يان په رستن ، نيمه باوه رمان به و نايه ي نيوه ني به . نيتر دوژمنايه تي وړقه به رايه تي له نيتوانان به رپا بوو تا نه و كانه ي ده گه پينه وه و باوه ي به خوداي تاك و ته نها ده ميتين.

هر روه ها ده فهرميت: (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ إِنَّنِي بَرَاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ * إِلَّا الَّذِي فَطَرَنِي فَإِنَّهُ سَيَهْدِينِ... (الزخرف: ۲۶-۲۷) واته: ابراهيم پوي كرده گه له كه ي و باو كي پتي ووتن: من به ريم له وشتانه ي كه ده يه په رستن ، ته نها خوي گوره نه بيت كه مني به ده يه تاوه وړنمايم ده كات ، دواتر نه و ووشه يه ي "به كتاپه رسته ي" هيشته وه بق هوژ وگه لاني دوي خوي بق نه وه ي بگه پينه وه سهر پيگه ي پاست.

لا إله إلا الله... ئەو ووشەیه بوو که ئیبراهیم بۆ ھۆزەکە ی بە جی هیشت

واتە ئیبراهیم جگە لە پەرستنی خودای تاقانە دژایەتی سەرچەم پەرستراوەکانی دەکرد، وەسبەت و پەیمانێک بۆ ھۆز و گەلەکە ی و سەرچەم پێغەمبەران ی پاش خۆ ی بە جێھێشت کە درێژە بە کاروانی پەکتا پەرستنی بدەن ، کە ئەو وەسبەت و ووشە یە بریتی یە لە "لا إله إلا الله".

ئەمە ووشە یە کە سەرچەم بونە وەری لە سەر دامەزراوە ، وەژیان ی پێی ھاتووە تە کایەرە ، وە قبیلە ی لە سەر دروست کراوە ، وە ئەو ووشە یە ی کە خوێن و مال و گبیانی پێی دە پارێزێت، بە ختە وەری و سەر شوێ ی سەرچەم مرقۇپایە تی لە سەر بە ندە ، بە ھەشت و خۆشبە کان و دۆزە خ و ناخۆشبە کان ی لە سەر بنیات نراوە ، کە مایە ی خۆش گوزەرانی ھەتا ھەتای بە ندە کانە ، کۆلە کە ی سەرچەم ئاین و خواناسانە . (من قال لا إله إلا الله دخل الجنة)^۱ واتە : ھەر کە سێک دوا ووشە ی "لا إله إلا الله" بێت دە چێتە دە چێتە بە ھەشتە وە .

روح و نھینی ئەم ووشە یە

واتە بە تاك زانینی پەر وەردگار و بە پیرۆز پەرگرتنی ناو و ئاکارە جوانە کانی، بە ریز پەرگرتنی پە یامە کە یە تی و ترس و تکاردن لێ ی، واتە پشت پێی بە ستن و پووتی کردن و گە پانە وە بۆ لای ئە و زاتە ، وە خۆش و یستن و دژایە تی کردنی غەیری ئە وە . بە تە نہا ترسان لە ئە و وگۆ ی ئە دان بە سەرچەم کەسانی تر، سوژدە بردن و قوربانی دان و ملکہ چی کردن و پەرست زانی و ھانا و ھاوار بۆ کردن و پە ناپی گرتن و تە نہا و تە نہا بۆ ئە و زاتە پیرۆزە .

کە ھەر ھەمووی لە پوختە ی یە ک ووشە دا کۆ دە بێتە وە ، کە ئە ویش ھیچ پەرستراویک نی یە بە راستی شایە نی پەرستن و خوا یە تی بێت، تە نہا "الله" نە بێت .

^۱ - ئەم فەرموودە یە (صحیح) ۵، (احمد: ۲۳۳/۵ - ۲۴۷) وە (حاکم: ۳۵۱/۱) گێڕایانە تە وە

هەر له‌بەر گرنگی و پڕوپوختی و واتا جوانه‌کانیت، ئەو کەسە ئێم گەواهیە وشایەتی یەبدات و کاری پێ بکات، جەستە قەدەغە‌کراوە لەوێ کە ئاگر بیسووتینیت. هەروەها خوای گەورە دە‌فرمیت: (وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَائِمُونَ... المعارج: ۲۳) واتە: کار بە‌ناوە‌پۆکی ئێم شایەتیە بکەن بە‌نهیانی و ئاشکرا له‌ جەستە و دل و دە‌روندا.

جا خە‌لکانیکی زۆر هە‌یه‌ شایەتیە‌کیان مردو و بێ گیا‌نه، وە‌هە‌یه‌ شایەتیە‌کی نوستووه، ئە‌گەر بە‌ئاگابیت‌ه‌وه‌ وە‌یان نا، وە‌هە‌یا‌نه‌ شایەتیە‌کی پاكش‌اوه، وە‌هە‌مانیشە شایەتیە‌کی ئاماده‌ و پاوه‌ست‌اوه‌ هە‌میشە لە‌سەر پیتی یە، نمونه‌ی ئێم شایەتیە‌ هاو‌شێ‌وه‌ی گیا‌نه‌ بۆ جە‌سته. کە‌سی واما‌ن هە‌یه‌ پو‌حی مردووه، وە‌هە‌یه‌ پو‌حی نه‌خۆشه‌ و نزیکه‌ له‌ مردن‌ه‌وه، وە‌پو‌حی واما‌ن هە‌یه‌ خە‌ریکه‌ بە‌ئاگادیت‌ه‌وه، بە‌لام پو‌حی و اش‌مان هە‌یه‌ دروست و پو‌خته‌ بزۆینه‌ری جە‌سته‌یه‌ و کاری خۆی ده‌کات.

وه‌له‌ فرموده‌ی (ص‌حیح) دا‌هان‌وه‌ که پی‌غه‌م‌به‌ر ﷺ فرمودیه‌تی: (إِنِّي لَأَعْلَمُ كَلِمَةً لَا يَقُولُهَا عَبْدٌ عِنْدَ الْمَوْتِ إِلَّا وَجِدْتُ رُوحَهُ لَهَا رُوحًا) واتە: من ووشه‌یه‌ك ده‌زانم گەر مرۆ‌قه‌ له‌سەر ده‌رگیش‌دا بیل‌یت، ئە‌وا پو‌حی زیندو و ده‌بیت‌ه‌وه. واتە ژیا‌نی پو‌ح به‌نده‌ به‌ ووشه‌ سه‌رس‌پێنه‌ره‌وه، هە‌روە‌كو چۆن ژیا‌نی جە‌سته به‌نده‌ به‌ پو‌حه‌وه.

ژیا‌نی به‌خه‌وه‌ی له‌دو‌نیا و قیامه‌ت‌دا

هەر کە‌سێ‌ك له‌م ژیا‌نه‌دا بۆ ئێم ووشه‌ پ‌ر‌ش‌نگ‌داره‌ بژیت و وه‌تی ب‌ك‌وشیت و بم‌ریت، ئە‌وا ژیا‌نی به‌خه‌وه‌ری هە‌میشه‌یی له‌قیامه‌ت‌دا به‌ده‌ست ده‌هیت‌یت: (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ * فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَىٰ... النازعات: ۴۰ -

^۱ - ئێم فرمودیه‌ (حسن)، (احمد: ۳۷/۱) و (ابن‌ ماجه: ۳۷۹۵) و (البانی) له‌ (ص‌حیح جامع) دا هیناوتی.

٤١) واتە: هەرکەسێ لەخوای خۆی بترسێت و بپاستی ملکه چی بکات، وەرێگری لەسەرکەشی دەرون بکات، ئەوا لەقیامەتدا پاداشتی بەهەشتی بەرینه به بهخته‌وه‌ری تێیدا ده‌ژێت.

وه‌ له‌ ژيانى ئەم دونيا به‌دا له‌ به‌هەشتى گه‌ران و پشکنین و دۆزینە‌وه‌ی پاستی و حه‌ق و دادپه‌روه‌ریدا ژیاوه‌، به‌هەشتی تامه‌زێوی بۆ دیداری پاسته‌قینه‌ی خوای گه‌وره‌ ژيان له‌ ژێر سایه‌ی په‌زامه‌ندیدا، ئەمه‌ سروشتی سه‌ره‌تای هه‌موو خۆشی په‌که‌ له‌ ژياندا، که‌ پێشه‌کی په‌که‌ی به‌هه‌ول و ماندوو بوون و شه‌وه‌خوێ و ئارامگرتن ده‌ست پێ ده‌کات و له‌ کۆتایدا به‌خته‌وه‌ری به‌ده‌ست ده‌هێنێت.

هه‌رچه‌نده‌ خوانه‌ناسان له‌خۆشبه‌کانی ژياندا بن، به‌لام ژيانیان بێ ئامانج و بێ ئاگام و بێ مه‌به‌سته‌. (مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْشَى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً... النحل: ٩٧) واتە: هەرکەسێک کاری چاکه‌خوای بکات و بپرواداربێت ئەوا ژيانێکی پڕ به‌خته‌وه‌ری پێ ده‌به‌خشین.

وه‌ به‌خته‌وه‌ری ژيان بریتی یه‌له‌ به‌هەشتی دونیا: (فَمَنْ يُرِدِ اللَّهُ أَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْإِسْلَامِ وَمَنْ يُرِدْ أَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا... النعام: ١٢٥) واتە: هه‌ر که‌سێک خوای گه‌وره‌ بیه‌وێت هیدایه‌تی بدات، ئەوا سینه‌ی ساف و پاک و ئاماده‌ ده‌کات بۆ ئیسلام، ئەو که‌سه‌ش خوای گه‌وره‌ بیه‌وێت گومرایی بکات، ئەوا دلی ده‌گوشێت و سنگی توند ده‌کات و هه‌ناسه‌ی سوار ده‌بێت، هه‌روه‌کو بلبێت بۆ ئاسمان به‌رز بکێته‌وه‌.

مرو‌فی بپروادار هه‌میشه‌ ده‌رونی ئارام و دل و ده‌رونی پاک و بیرتێژ و گه‌ش بینه‌ و هه‌چاکه‌ خواز و دلنیا یه‌، ئەمه‌ش هه‌کاره‌کانی به‌خته‌وه‌ری ئەم دونیا یه‌، که‌ په‌یوه‌ندی هه‌میشه‌یی به‌خوداوه‌ هه‌یه‌ و ساتێکیش لێی بێ ئاگانابێت، جا پێغه‌مبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رمێت: (اذا مررتم برياض الجنة فارتعوا، قالوا: وما رياض

نه خوشی و چاره سهر

الجنة؟ قال ﷺ: حلق الذكر^۱ واته: نه گهر گه یشتن به باخچه کانی به ههشت به شی خرتان به رن، ووتیان: نهی پیغه مبهری خودا کامه باخچه کانی به ههشته؟ پیغه مبهر ﷺ فرمووی: کۆره کانی پادی خودایه.

ههروه ها دهه فرمیت: (ما بین بیته ومنبری روضة من ریاض الجنة)^۲ واته: له نیوان ماله کهم بلندگزی مزگه و ته کهمدا، باخچه یه که له باخچه کانی به ههشت. ههروه ها کاتیک لیان پرسى که بۆچی هه میسه بهرده وام ده بیت له پۆزووگرتن و نان وئاونه خواردن. پیغه مبهر ﷺ فرمووی: (إني لست كهینتکم ، إني اظل عند ربی يعظمی ويسقینی)^۳ واته: من وهك ئیوه نیم ، من لای خوای خزم ده مینه وه، نهو خواردن و خواردنه وهم پی ده به خشیت.

لیره دا پیغه مبهر ﷺ مه بهستی نه وه یه مانه وهی له یانو زیگری خودای خزی برسیتی وتونیستی ناهیلایت ، وئه م کاره ته نها تایبه ته به پیغه مبهری خودا، وهك خزی فرمووی ، بۆ که سیتز نی یه.

ژیانی راسته قینه، ژیانه له گه ل خودا

ئه م ژیانه نه بنی به کی گه وره یه ، به خته وهی تئیدا نهو نچیره پاونه کراوه یه که سه رجه م مرۆفایه نی به دوایدا وئگن. به خته وهی هه میشه یی له ناسین و دۆزینه وهی حق و راستی دایه ، که به و پی یه له سه رجه م نه بنی به کانی ژیان ده گه یه. ناسین و ژیان له گه ل به دیهینه ری ئه م بونه وهرو پیکه ری سه رجه م بریاره کانی ، گه وره ترین ده سنکه وت وئامانجه مرۆف پیی بگات.

^۱ - نه م فرموده یه (ضعیف الاستاد ه، ترمذی: ۳۵۰۹) و (احمد: ۱۵۰/۳) و مهرواسه (السلسلة الضعيفة) ی (البانی: ۱۱۵۰).

^۲ - نه م فرموده یه (صحیح ه، بخاری: ۱۱۹۵) و (مسلم: ۱۳۹۱) گێڕایانه وه.

^۳ - نه م فرموده یه (صحیح ه، بخاری: ۱۹۶۴) و (مسلم: ۲۱۱/۷) نووی گێڕایانه وه.

ابن القيم الجوزی

هەر شتیك لەم ژيانەدا گەرنەك و جێنی بایەخ بێت ، لە دەست دانی زەحمەت دەبێت . وە هیچ شتیك نی یە جێنی بایەخ و گەرنەك بێت بۆ مەرۆك جگە لە ژیان لە ژێر سایە ی پەحمەت و میهرەبانی خودای گەورەدا ، كە بە دیهێنەری هەموو بونە وەر و ژیانە .

ئەمە بە خەوێ وەری پاستە قینە یە ، بە لە دەست دانی ئەم راستی بە مەرۆك سەرگەردان و بێی هودە و بێی ئامانج دەبێت و وە هیچ واتایەك بۆ ژیان و بە خەوێ وەری نامۆبێت و بە هاوشێوە ی سەرخۆشیکی بێ چارە ی لێ دیت ، كە هەمیشە بێ ناگایە لە راستی بە كانی ژیان ، كاتێك كە هەوش دەكات وە قیامەتی بە سەردا هاتوو و پاستیەكان دەردەكەون ، ئەوسانە نووشی سزاو ئەشكەنجە ی هەتا هەتای دەبێت . ئازاری دەرونی و لە دەست چوون و بە فەرۆچوونی ژیا نی شالۆ ی بۆ دەهێنێت وە لە پەل و پێ ی دەخەن . كە سەرقاڵی دنیا یە كی بێ ئە نجام بوو ، قیامەت و خواناسی لە دەست داو . جالێرەدا پێویستە مەرۆك پێش كە یشتنی بەم دیعە نە جەرگ بپارێت زوو بێت وە ناگا و فریای ژیا نی خۆ ی بكە وێت ، گەورەترین حەق و راستی بناسێت لە ژێر سایەیدا بە كامە رانی بژێت .

وە له (أثر) یكی خوا یی هاتوو : (أبن آدم خلقتك لعبادتي فلا تلعب، وتكفلت برزقك فلا تتعب، أبن آدم، اطلبني تجدني، فإن وجدتني وجدت كل شيء ، وإن فاك فاك كل شيء ، وأنا أحب إليك من كل شيء) واتە : ئە ی ئادەمیزاد . من تۆم بۆخودا پەرستی دروست كردوو ، یاری مەكە . پزق و پزیم بۆدایین كردووی ، بە شوێنی دا ماندوو مەبە . ئە ی ئادەمیزاد ئەگەر بە شوێنمدا بگە پزیت دەمدۆزیت وە ، ئەوسا تە هەموو شتیك دەدۆزیت وە ، وە ئەگەر دۆزیت وە ی منت لە دەست چوو ، ئەوا هەموو شتیك لە دەست دەچێت ، وە باش بزانه من لە هەموو شتیك باشترم بۆتو .

له ښه پرته دا خوښه ويستی ته نه شايه نى خودای گه وره يه

وهك پيشتري باسما ن كړد خوښه ويستی ناوېكى گشتگيره وچه ندين جوړ ناوى له ژيردا كړده بيه ته وه. چا جوړه به نرخ وپه هاكاني خوښه ويستی ته نه شايسته وشايه نى خودای گه وره يه و بركه س وشستی تر ده ست نادات، وهك په رستن وگه پانه وه... همد. نه نه بڼه خوښ به كارد ه ميترېت، كه ده فهرميټ: (يَا أَيُّهَا اللَّهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ... المائدة: ۵۳) واته: خواي گه وره پيږيكي تر ده ميښي ته سر شانقي ژيان، كه به ته نه خواي گه وره يان زور خوښ ده ويټ، وه خوايش نه واني خوښ ده ويټ.

وهه روه ها ده فهرميټ: (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَاداً يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ... البقرة: ۱۶۵) واته: هه ندي كه س ده چن هاو شي وه هاوه ل بڼه خودا بپيارد ه دن وپه نه ندازه ي خودا خوښيان ده ويټ، به ولا م باوه پداران خودا يان له هه موو كه س زياتر خوښ ده ويټ به نه ندازه يه كي به كجار زور.

ناپه سه ندي ترين جوړي خوښه ويستی:

نه و جوړه خوښه ويستی به كه كه سيكي ترث به نه ندازه ي خودای گه وره خوښ بوټ، واته په كساني نه نجام بده يټ له خوښويستنياندا.

په سه ندي ترين جوړي خوښه ويستی:

نه و خوښه ويستی به يه كه به تاك و ته نه خواي گه وره ت خوښ بوټ، وه نه و شتانه شت خوښ بوټ كه خودا خوښي ده ويټ. نه مه ښه ماي هه موو خوښ كوزه رانيه كه له هه ر دوو دونيادا، وه تاكه هوكاري پزگاريوونه. به پيچه وانه وه خوښه ويستی هاو به شي مايه ي سرگه ر داني و تياچوونه.

قورنن فهرمان به م خوښه ويستی به دهكات:

قورئانی پیرۆز نۆز به وردی باس له ههردوو جۆره کهی خۆشه ویستی دهکات و نمونهو چیرۆکی له سهرد دههینیتتهوه ، ههروهها سیفات و ئاکاری ههردووکیان دهخاته روو، پاشه پۆزی ههیه که یان دهست نیشان دهکات له دونیاو قیامهت و بهرزه خدا. وه سه رجهم بپاریو فرمانه کانی هانی خۆشویستنی پاک و پوخت ده دات تهنا بۆ خوای گهوره و بهدوور گرتن له هاوبهشی بپاریدان بۆی.

خۆشه ویستی بنه پهرتی بانگه وازی سه رجهم پێغه مبه رانه، سه رجهم بانگه وازیان بۆ یکتا په رستی خودای گهوره کردووه که بریتی په (له ته وای ملکچی) بۆ خودا. وه خۆپاراستن له سنووره کانی گوێپایه لێ کردنیتی.

وه له (صحيحین) دا هاتووه له فرموده ی "انس ﷺ" که پێغه مبه ر ﷺ فرمودیه تی: (والذي نفسي بيده لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من ولده ، و والده والناس اجمعين)^١ واته: سویند بێت به و که سه ی گیانی منی به دهسته ، هیچ کام له ئێوه باوه پشان ته و او دامه زراو نی په ، که ر من تان له خۆتان ومنداڵ و دایک و باوکتان و سه رجهم خه لکی خۆشتر نه ویت.

وه له (صحيح البخاری) دا هاتووه که عومهری کۆری خه تاب ده لیت: والله ی پێغه مبه ر من تۆم له هه موو که س زیاتر خۆش ده ویت ، ته نها له خۆم نه بێت. پێغه مبه ر ﷺ ده فرمیت: (لا يا عمر حتى اكون احب إليك من نفسك) واته: نابێ ته ی عومهر ده بێت منت له خۆت زیاتر خۆش بویت. عومهری کۆری خه تاب ده لیت: سویند به و که سه ی که تۆی به حه ق وپاستی په وانه کردووه من تۆم له خۆشیم زیاتر خۆش ده ویت. پێغه مبه ر ﷺ ده فرمیت: (الآن يا عمر) واته: ئێستا باوه رت ته و او ته ی عومهر.^٢

^١ - نهم فرموده یه (صحيح)، بخاری: ١٥٠) و (مسلم: ١٨/٢ نووی) گێڕایه ته وه.

^٢ - نهم فرموده یه (صحيح)، پێشڕ باسما ن کردووه.

جا ئەمە پلەو پایەى پېغمبەرى خەودا بىت كە پىويست كات لەخۆت ومال و مندال و سەرچەم كەس و كار زياتر خۆشت بویت، ئەى دەبىت خۆش ويستنى خودا چۆن بىت؟ بەلكو خۆشويستنى خودا پىويستە لەسەرووى ھەموو خۆشەويستەكانەوہ بىت ،بەبى ھاوبەشى وھاوہل بېياردان بۆى، وەبەتەواوى خۆشەويستى وگوپراپەلى بۆى ،كەناپىت ھەچ كەس وشتىك ھاوبەشى بكات .

خۆشەويستى بنەماو بزوينەرى ھەموو كارو جولەيە لە جىھاندا

سەرچەم جولە كارەكانى جىھان وپونەوہر ،بنەپەتى دەگەپىتەوہ بۆ خۆشەويستى، چونكە سەرچەم جولەكانى بوونەوہر بەگشتى سى جۆرە: _

۱. جولە خۆويستىەكان "الاختيارية والارادية".

۲. جولە خۆنەويستىەكان "القسرية".

۳. جولە سەروشتىەكان "الطبيعية".

۱- جولە سەروشتىەكان "الطبيعية".

بنەپەتى جولەى سەروشتى وپونەوہر بەگشتى بريتى يە لە سەقامگىرى وچەق بەستوى پاوہستان ونەجولان. وەكانتىك لەچەقى پاوہستاوى سەروشتى خۆى دەترازىت ئەوا پىتى دەوترىت "جولە".

جا ھەر بەھۆى ئەو جولەيەوہ دەبىت كاتىك دەيەوېت بگەپىتەوہ بۆ دۆخى سەروشتى چەق بەستوى خۆى. بەمە دەوترىت "جولە سەروشتى يەكان".

۲- جولە خۆويستىەكان "الاختيارية والارادية".

بريتى يە لەجولەوكارىك كە خۆويستەنەو مەبەست دارانە بە ويست وئىرادەى خۆت ئەنجامى دەدەيت.

۳- جولە خۆنەويستىەكان "القسرية".

بریتی به له و جولّه و کارانه ی که به بی ویستی خۆت ، له ژێر فشارو پالنه‌ری تردا
ئه‌نجامی ده‌دیت .

پوخته‌ی باب ته‌که‌:

هه‌ر کارو جولّه‌یه‌ک هه‌ست پێ کرد ، پێی ده‌وتریّت خۆویستی . وه‌هه‌ر کارو
جولّه‌یه‌کیش هه‌ست پێ نه‌کرد ، نه‌وا که‌ر گه‌رانه‌وه‌ بیّت بۆ دۆخی پێشتر پێی
ده‌وتریّت "سروشنی" ، وه‌نه‌گه‌ر هه‌ست پێ نه‌کردن و گه‌رانه‌وه‌ش نه‌بوو نه‌وا
پێی ده‌وتریّت "خۆنه‌ویستی" .

جا پاش سه‌لماندنی ئه‌م پاستیان ماوه‌ته‌وه‌ بڵێن:

سه‌رجه‌م جولّه‌و کارێ بونه‌وه‌ر و پێکهاته‌کانی ، وردو درشت له‌ ئاسمانه‌کان
وه‌سه‌ره‌و ئه‌ستێره‌... هتد . هه‌روه‌ها باڵنده‌و پروه‌ک و ، دابارین و... هتد . هه‌موو
ئه‌م جولّه‌و کارانه‌ له‌ لایه‌ن فریشته‌کانی خوداوه‌ ئه‌نجام ده‌درێن ، که‌تایبه‌ت
کراون بۆ ئه‌م مه‌به‌سته .

وه‌ده‌قی زۆری قورئان و فهرمووده‌مان هه‌یه‌ له‌سه‌ر پاستی ئه‌م بابه‌نه‌ ،
وه‌باوه‌ر په‌یئان به‌م پاستیه‌ له‌ پێداویستیه‌کانی باوه‌ری پاست و دروسته .
جادابه‌ش بوونی فریشته‌کان به‌سه‌ر کارو جولّه‌ی بونه‌وه‌ر پروون و به‌لگه‌ داره .
که‌خوای گه‌وره‌ بۆ پزق و پۆزی ، گیان کێشان ، گیان به‌خشین ، باران ، با ،
هه‌ور... هتد . پاراستنی مرۆف و تو‌مارکردنی چاکه‌و خراپه‌کانی... هتد . ته‌نانه‌ت
کاروباری به‌رزه‌خ و به‌هه‌شت و دۆزه‌خ ، هه‌ر هه‌مووی سپێدراده‌ به‌ فریشته‌کان
له‌ لایه‌ن خوا‌ی گه‌وره‌وه‌ ، هه‌روه‌کو ده‌فه‌رمیّت: (وَمَا تَنْزِيلُ الْإِلَهِ بِأَمْرِ رَبِّكَ لَهُ مَا
بَيْنَ أَيْدِينَا وَمَا خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذَلِكَ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّا... مريم: ٦٤) واته‌: ئه‌ی
محمد: ئێمه‌ به‌ته‌نها فه‌رمانی په‌روه‌ردگارت نه‌بیّت دانابه‌زێتین ، هه‌رچی داهاتوو
و پابردوومان و ئه‌وانه‌یشی له‌تێوانیاندا هه‌یه‌ ، هه‌ر هه‌مووی بۆ په‌روه‌ردگاره‌ ،
وه‌نایا په‌روه‌ردگاری تۆ هه‌یج شتێک فه‌رامۆش بکات؟ ... (وَكَمْ مِّن مَّلَكٍ فِي

گیانی باوہ پداران بہ بہہشت شاد دہکن. وہ بہو قریشتانہی بہ ویستی خودا کار دہ بہ نہ پیوہ.

جا کہوا بوو سہرجہم تہم کارانہ لہوردو درشتی، گہورہو بچوکی ہرہہ مووی بہ شیوازی پەرستن وملکہچی وگوپرایہ لی تہنجام دہدہن، چونکہ سہرجہم تہم ہہموو جولہ وکارانہ چ سروشتی بیت یاخود خوویستانہ یان خوئے ویستانہ ہرہہ مووی بہ ہۆکاری خوئے ویستی بۆ خودا بہم شیوہ دہچن و دہ بزوپنریتن. جا پاک و بی گہردی بۆ تہو خودایہی کہ: (تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَكِنْ لَا تُفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ خَلِيفًا غُفُورًا... الإسراء: ٤٤) واتہ: ہر حہوت تاسمانہ کان وزہوی ہہموو تہوانہی کہ تیپدان، تہسبیحات وستایش وسوپاس گوزاری خودای تاک وتہنہا دہکن، ہیچ شتیکی نی یہ لہم بوونہ و دہدا کہ سوپاسو ستایشی تہم زاتہ نہکات، خوای گہورہ ہرخوی بہ گہورہیی خوی نہرم و نیان ولی بوردہ یہ.

خوئے ویستی و ئیرادہ لہ پیوہستہ گانی ہہموو ہرؤفتیکہ

تہگہر تہو پاستی یہ مان زانی، ہہموو بوونہ و دہرک لہ ژیاندا ویست و خوئے ویستی ہہیہ، و دہ بگرہ سہرچاودہی ہہموو جولہ وکاریکن لہم ژیانہدا. جا چاکسازی و بہرژہ و دہندی سہرجہم بوونہ و دہر لہ و دہایہ کہ مہ بہست و نامادجی و ئیرادہی لہ ہہموو کارو جولہ یہک دا تہنہا خوئے ویستی بیت بۆ خوای گہورہ. بہ تاک و تہنہا و بی ماوہ لہ دروست کردن. ہہریو یہ خوای گہورہ دہ فہرمیت: (لَوْ كَانَ فِيهَا آلِهَةٌ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا... الانبياء: ٢٢) واتہ: تہگہر بیت و لہ ژیاندا دوو خوا ہہبوا یہ تہواوی ژیان تیک دہچوو و دہ شیوا.

جا خوای گہورہ لیژہدا ناماژہ بہ و دہکات بابہتی بوونی دوو خودای دہ بیتہ مایہی تیکچون و تیاچوونی ژیان بہگشتی. چونکہ لہو ساتانہدا. ہہر خودایہک بۆخوی ہہولی بہ زاندن و زالبوونی دہدا بہ سہر تہوی تردایا خود ہہریہ کہ یان

به جيا بريارو دروست كراوى بق خوځى بريار ددها. كه نه مهش مايه ي ويران بوونى
ژيانه. چا كه وايوو. هاوه لټتې و هاويه شيتې بق خودا. مايه ي كه م و كورې و كورتې
خودايه. ناشيت و ناگونچيت له گهل كه مال و ته واوېتې خواي گه ورده دا. كه
هاوبه شى هه بيت هه روه كو چون بوونى دوو پادشا له ولاتيك دا مايه ي ويران
بوون و كاولكاريه تې. وه بوونى دوو ژن له يه ك مال و بق يه ك پياو مايه ي شيوانى
نه و مال يه. وه بوونى دوو هه وېنې له غيريكدا مايه ي تېكچوونى نه و ماسته.

ناگوکى پادشاگان، بناغەى خرابه کاریه گانی جیهانه

جياوازي و ناگوکى و دژايه تې نيوان پادشاو سرکرده گان سهرچاوه ي ويران
بوون و كاولكاري وولاتانه. وه هيچ كانېك ناحه زو دوژمناني نيسلام. ته ماحيان
نه كړدنه وولات و ژيانسان به نه ندازه ي نه وسه ده مانه ي كه وولات پارچه
پارچه ده بيت و هه پاشاو كار به ده ستيك خوځى له وي تر به باشتر ده زانيت و
به رامبه ده سرپټه وه. چا نه گه به وردى له ياساي ژيان و بونه وهه بگولاي نه وه
بزمان دهر ده كه وېت. كه سه قام گير بوونى ژيان له سه ريه ك په وت و
ياسا. كه له لايه ن خودايه كى تاك و ته نهاوه به پټوه ده چيت. گه وره ترين به لگه يه
له سه ريه كتا په رستى و بى هاوه لى خودا له هه موو پوويه كه وه... كه ته نها خوځى
دروسته كه رو مړينه رو ژينه رو بريار دهرى سه رجه م بوونه وهه ده. (مَا اتَّخَذَ اللَّهُ مِنْ
وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ إِلَهٍ إِذَا لَذَهَبَ كُلُّ إِلَهٍ بِمَا خَلَقَ وَلَعَلَّا بَعْضُهُمْ عَلَى بَعْضٍ
سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُصِفُونَ * عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ الْمُؤْمِنُونَ:
٩١-٩٢) واته: هه رگيز خواي گه وره كه سى نه كړدوه به پټوله ي خوځى وه هيچ
خوايه كى له گهلدا نى يه. چونكه نه وكتا هه خوايه ك ده چوون به لاي
دروسته كراوه گاني خوځيه وه، وه هه نديكى خوځى بلند ده كړد به سه ر هه نديكى تردا
(نه وسا بوونه وهه ر تيك ده چوو).

ابن القيم الجوزی

پاک و بیگ‌رندی بۆ ئەو خودایە لە بەرامبەر ئەو شتەکانەی کە (خوا ئەناسان) دەیلێن، هەروەها دەفەرمێت: (أَمْ اتَّخَذُوا إِلَهًا مِّنَ الْأَرْضِ هُمْ يُنْشِرُونَ * لَوْ كَانَ فِيهِمَا آلَ اللَّهِ إِلَهُ إِلَّا اللَّهُ لَفَسَدَتَا فَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ * لَا يُسْأَلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْأَلُونَ... الأنبياء: ۲۱-۲۲) واتە: ئایە خەڵکی نالەبار پەرستراوی ساخته‌یان بپارداوه‌ لە زه‌ویدا ئایە ئەوانە دەتوانن ژیان بپه‌خشن. ئەگەر لە ژیا‌ندا چه‌ند خودایە کە هەبوابه‌ جگە لە (الله) ئەوا ژیان کاول و وێران دەبوو بە سەر یەک دا. پاک‌ی و بیگ‌رندی بۆ ئەو خودایە دەلێن. پرسیار ناکرێت لەو‌ی کە خودا دەیکات. لە کاتی‌کدا ئەوان لێپرسینه‌وه‌یان لە گە‌لدا دەکرێت.

وه‌ دەفەرمێت: (قُلْ لَّوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذَا لَأُبْتَلُوا إِلَىٰ ذِي الْعَرْشِ سَبِيلًا... الاسراء: ۴۲) واتە: ئە‌ی پێغه‌مبەر (د.خ) پێ‌تان بلێ: ئەگەر خواپه‌کی تر هەبوابه‌ جگە لە (الله) وه‌ک ئەوان دەیلێن: ئە‌و کاتە هەموویان کێ بپکێ و هەولێ ئە‌وه‌یان دەدایێ ئە‌وه‌ی دەسه‌لات لە پەر‌وه‌ردگار خاوه‌ن عەر‌ش و ته‌ختی فرمان په‌وابه‌تی بپه‌ن و لێی زه‌وت بکەن.

سه‌باره‌ت به‌ بپه‌گه‌ی (لاتبغوا) واتە هەر یه‌که هەولێ زالبه‌ون ده‌دات به‌ سەر ئە‌وی تر‌دا به‌ تۆر و زه‌به‌ند هەروه‌کو هاوشی‌وه‌ی پادشاکانی سەر زه‌وی وه‌ به‌ لگه‌ش له‌ سەر ئە‌م بۆچوونه‌ ئە‌م ئایه‌ته‌یه‌ کە ده‌فەرمێت: (وَلَعَلَّا بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ الْمُؤْمِنُونَ...: ۹۱) واتە: هه‌ندێک خۆیی بلێد ده‌کرد به‌ سەر هه‌ندێکی تر‌دا. وه‌ شیخ الاسلام (ابن التمیمه) ده‌لێت: واتای (لا تبغوا إلیه سبیلا) واتە به‌ نزیک بوونه‌وه‌ لێی و ملکه‌چی کردنی. جا چۆن جگه‌ له‌ خودا ئە‌وان ده‌په‌رستن؟ هەروه‌ها ئەگەر ئە‌وان خودا بن وه‌ک خۆیان ده‌لێن ئە‌وا ده‌بوونه‌ به‌نده‌یان. وه‌ به‌ لگه‌ش له‌ سەر ئە‌م باسه‌ له‌ چه‌ند پوویه‌که‌وه‌:

یه‌که‌م: خوا‌ی گه‌وره‌ ده‌فەرمێت: (أُولَٰئِكَ الَّذِينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ إِلَىٰ رَبِّهِمُ الْوَسِيلَةَ أَيُّهُمْ أَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ عَذَابَهُ إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ

نه خوځشی و چاره سهر

مَحْدُورًا... (الاسراء: ۵۷) واته: نه وانهی که نښه دهیان په رستن و به خودایان ده زانن. له بنه پرتدا نه وانیښ هر به ندهی منن وه کو نښه له من ده ترسن به نومیږي په حم و به زه یی منن. جائیتر بڼچی دهیان په رستن؟!

دوهم: خوای گه وره له م ناپه ته دا ناهه رمیت: (لایقوا علیه سبیل) به لکو دهه رموویت (لایقوا إلیه سبیل) واته: نه م ووشه په بڼ نزیك بوونه وه په. هه روه کو دهه رمیت: (اَقْرَأِ اللَّهَ وَابْتَغُوا إِلَیْهِ الْوَسِيلَةَ... مائدة: ۳۵) واته: له خوا بترسن و خرتان بپاریږن له پښه ی هه موو هڅکارو کرده وه په کی چاکه وه هه ولېدهن په زامه ندی خودا به ده ست بڼن.

به لام بڼ زال بوون نه وا (علی) به کار دهه هڅنېت. وهک دهه رمیت: (فَإِنْ أَطَعْتَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِمْ سَبِيلًا... النساء: ۳۴) واته: نه گه ناغره ته کانتان گوپړا په لتان بوون چی تر پښه ی تر مه گرنه بهر بڼ نازار دانیان و چه وسانه وه یان و زال بوون به سه ریاند.

سپڼه م: نه وان به م ووتانه یان نه یان ووتوه: که خودا کانیاں دلاوی بلندی له خوای گه وره ده کن. به لکه و نه وان ده لښ: خواکانی نښه ده یانه ویت له خوای مه زن نزیك بڼه وه و نښه ش نزیك بکه نه وه به لام خوای گه وره دهه رمیت: (قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ... الاسراء: ۴۲) واته: پښیان بلای وایی وهک ده لښ: نه و خویانه به ندهی خوای مه زن. باشه بڼچی به ندهی خوا ده په رستن؟ بڼ راسته و خو خودی خودا خوی نا په رستن؟

په یوه سستی په گانی خوځه ویستی

خوځه ویستی به هه ردو به شه که یه وه به (چاک و خراب) وه شویننه وارو کاریگر ی یاسایی خوځی هه یه. له: شادی و ناره زو، چيژو، تامه زږوی و، گوجاندن و، ژوان و، داپړان و، خوځشی و ناخوځشی فرمیتسک و خه نده و... هتد له نه ریته گانی.

خۆشه‌ویستی باش و خۆشه‌ویستی خراپ

خۆشه‌ویستی باش: ئەو خۆشه‌ویستی بە بەرزەوه‌ندی دۇنياو قیامەتی تێدا یە، وە بەو خۆشه‌ویستی یە دەوترێت خۆشه‌ویستی بەختەوهری.

خۆشه‌ویستی خراپ: ئەو خۆشه‌ویستی بە کەزەرەرمەندی دۇنياو قیامەتی تێدا یە، بەسەر گەردانی ناسراوە. جا هەر مرقۇئیک پەچاوی بەرزەوه‌ندیەکانی بکات ئەو مرقۇئیکی وشیارو ژیرە. وە بە پێچەوانەو هەر مرقۇئیک کار لەسەر زەرەمەندیەکانی بکات ئەو نەفام و گێل و ساویلکە یە سەتەم کارە. چونکە دەرونی مرقۇ هەمیشە ئەو شتە هەڵدەبژێرێت کە لە زەرەرەمەندییەتی. ئەمەش سەتەمی مرقۇ لەخۆی دەیکات. بەلام ئەگەر لەو هەلبژاردنەدا بێ ئاکام بوو لەوێ کە ئەم کارە خۆشه‌ویستی بە زەرەرەمەندی ئەو ئەو کەسە گێل و گەجە یە. وەبەندە ی ئارەزووەکانی. بەلام ئەگەر زانیاری ئەواوی هەبوو لەژیان زەرەرمەندی ئەو کارە خۆشه‌ویستی یە. بەلام هەر شوێنی کەوت و بەگوێی دەرونی خۆی دەکرد ئەو سەتەم کارە. ئەو ساتە پێکھێنەرەکانی ئەو خۆشه‌ویستی یە دوو بنەمای سەرەکین (بیرو بۆچونیکی خراپ و ئارەزوویەکی ناپەسەند) کە لێرەدا (گومان و خەز) یە کەدەگرن و هاوکاری یە کەتری دەکەن، جوانکاری بۆ کارە ناپەسەندەکان دەکەن و ناشرین و ناپەسەندن-جوان پەسەندار دەکەن. (خەز) داوا ی مافی خۆی دەکات وە (گومان) کار ئاسانی بۆ دەکات. واتە سوپای (خەز و ئارەزووی) هێرش دەکەنە سەر سوپای (ژیر و باوەر) و جەنگ بەرپا دەبێت. وە سەرکەوتن بۆ بەهێزترینیانە. جا کاریگەری و شوێنەواری هەر یەکە لەو جۆرە خۆشه‌ویستی یە نەریت و یاسای خۆی. بەپێی ئەو یاسایە شوێنەواری خۆی لەسەر کەسە کە دیاری دەکات. جاخۆشه‌ویستی چاک: کە مایەیی بەختەوهری سەر فرازی خاوەنەکە یەتی. شوێنەوارو کاریگەرەکانی هەر هەموو سوودە خەشن چ

نه خوښی و چاره سهر

بگیریت - پی بکه نیت - دل ته نگ بیت... هتد بگره له پله کانی نه م خۆشه ویستی به دا سهر ده که ویت و سوده مند ده بیت.

به لام خۆشه ویستی خراب: که مایه ی چهره سهری به شوینه وارو کاریگره به کانی هر هه مووی زیان به خشن. ده بیت مایه ی دوری له پروه ردگار به وه. هه میشه له خه ساره ت مه ندیدایه. نه مه سروشتی هه موو کاریکه که سهر چاوه ی له ملکه چی و سهر پیچی به وه وهر گرت بیت. نه وه ی له ملکه چیه وه سهر چاوه ی وهر گرت بیت هه میشه هیزو ورزه به خشه و پیزه بق خواوه نه که ی وه نه وه ی که سهر چاوه ی له سهر پیچی وه وهر گرت بیت نه وا هه میشه خه ساره ت مه ندو زیان به خشه بق خواوه نه که ی. خوای گه وره ده فهر میت: (ذَلِکَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَطْؤُونَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ لَّيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ * وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللَّهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ... القوبة: ۱۲۰ - ۱۲۱) واته: به پرستی ههچ تینویه تی و ماندوبون و برستیه کیان نوش نه ده هات له پیناوی خودا به زایه بجیت، وه نه ده چوونه ههچ شوینیک و بیتیان نه ده خسته ههچ جیگه یه ک بی باوه پان پیی سه غله ت بن و ده ستیان له ههچ دوژمنیک نه ده وه شانده که نه بیت هه ی نه وه ی به کارو کرده وه یه کی چاک بویان تو مار نه کریت به پرستی خودا پاداشتی چاکه کاران چه نده قات ده کات. هه روه ها ههچ به خشیشیکیان پیشکه ش نه ده کرد بچوک یان گه وره، وه به ههچ دۆل و شوینیکدا ئینه ده په رین به چاکه بویان تو مار نه کریت، تاخوا به چاکترین شیوه پاداشتی نه وکرده وانه یان بداته وه ده یان کرد.

جالپرده دا خوای گه وره له نایه تی به که مدا نامارزه بقنه وه ده کات هه رچی کاریک سهر چاوه که ی له ملکه چی به وه بیت به کرده وه ی چاکه بویان ده نو سریت.

و له ثایه تی دووه مدا. ئاماژه بۆ ئەو دەکات ئەو کردووە چاکانە ی که نه نجامیان داوه هه موویانیان به گرانیهاترین بۆ ده نوسریت. جیاوازی نیتوانیان: له ثایه تی په که مدا کردووه کان هین خۆیان نی په به لکو سه رچاوه ی له ملکه چی په وه په به لام له ثایه تی دووه مدا. کاره که کاری خۆیان هه به چاکه بۆیان نووسیوه.

واتای ئایین

پوخته ی هه موو ئاینیک به بی پره چاوکردنی راستی و دروستی بریتی به له خۆشه ویستی و ئیراده چونکه ئاین پیکدیت له کردووه ناخی و پوالتی به کان که نه مه ش راسته وخۆ په یوه ندی به خۆشه ویستی و ئیراده وه هه په . که واته ئاین: ملکه چی و په رستن و ره وشته . ئەو ملکه چی به که دواتر ده بیتنه خو په وشت و نه ریت. هه ر بۆیه هه ندیک په وشت به رزی به ئاین لیکده ده نه وه. که ده نه رمیت: (وانک لعلی خلق العظیم... القلم: ٤) واته: به راستی ئە ی محمد تۆ له سه ر په وشت به رزیت.

(امام احمد) له (ابن عینه) ده یگێڕێته وه. که (ابن عباس) له سه ر ئەم ثایه ته وتویه نی واته: (ئە ی محمد تۆ له سه ر مه زنترین ئایینی) وه کاتی له (خاتو عایشه) یان پرسسی سه باره ت به ره وشتی پێغه مبه ر (د.خ) ئەویش له وه لامدا ده لیت: (کان خلقه القرآن) واته: په وشتی پێغه مبه ر (ﷺ) قورئان بوو. هه روه ها "ئاین" چه ندين واتای تر له خۆ ده گریت له وانه ناچارکردن و که ساس کردن وه که ساسی و گوێڕایه لی و ملکه چی. چاکه سی دیندار له ناخه وه پێویستی به خۆشه ویستی و ملکه چی به وه ک په رستن. به پێچه وانه ی دینداری پوالتی که هه ر چه نده گوێڕایه لی و که ساسی پێوه دیاره. به لام مه رج نی به

^١ - ئەم فەرموودەیە (صحیح) ٥، (مسلم ٣٠/٦ - ٣١ - نووی) گێڕاویەتیوه.

خۆشه‌ویستی له‌گه‌ڵ دا بیټ. هه‌ر بۆیه‌ خوای گه‌وره‌ به‌ پۆژی قیامه‌ت ده‌ئێت (یوم الدین) واته‌ له‌ و پۆژه‌دا خه‌لکی له‌ سهر بنه‌مای کرده‌وه‌کانی نا چار ده‌کرێن و پاداشتی کرده‌وه‌کانیان ده‌درێنه‌وه‌. هه‌ر بۆیه‌ به‌ (یوم الدین) ده‌وتری: پۆژی سزاو پاداشت. وه‌ خوای گه‌وره‌ ده‌فه‌رمی: (فَلَوْلَا إِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينٍ... الواقعة: ۸۶) واته‌: جا ئه‌گه‌ر ئێوه‌ سزاو پاداشت نه‌درێنه‌وه‌ و نه‌ناچارو که‌ساس نه‌کرێن بۆ چی هه‌ولنا ده‌ن ئه‌و پوچه‌ بگپێته‌وه‌. واتای ئه‌م ئایه‌ته‌ پیرۆزه‌ به‌م چه‌شنه‌یه‌: دیاره‌ بێ باوه‌رپان و گومپایان به‌روایان به‌خوایه‌کی به‌هێز و توانا نی یه‌ که‌ده‌یان مریئیت و زیندوویان ده‌کاته‌وه‌ و سزاو پاداشتیان ده‌داته‌وه‌ له‌ سهر کارو کرده‌وه‌کانیان. جا ئه‌گه‌ر ئه‌مه‌ به‌رو باوه‌رپانه‌ ده‌ی بتوانن هه‌ول ئه‌وه‌ بده‌ن مردن و مه‌رگ له‌ خۆیان دووربهنه‌وه‌ و نه‌مرن یاخود ده‌بیټ ملکه‌چ بکه‌ن و دانبنێن به‌ خوادا که‌ناچارپان ده‌کات و زیندوویان ده‌کاته‌وه‌.

(ئایین) دوو جۆره‌:

۱- فه‌رمایشتی "امری":

۲- خه‌لاتی "جزائی":

وه‌ هه‌ردوو جۆره‌که‌ی به‌ته‌نها بۆ خودایه‌. وه‌بنه‌مای هه‌ردوو جۆره‌که‌شی بریتی یه‌ له‌ خۆشه‌ویستی له‌لایه‌ن هه‌ر یاساو بریارێکی خودایی که‌ فه‌رمانی پێی کردوین. ئه‌وا له‌لای خوای گه‌وره‌ خۆشه‌ویست و په‌سه‌نده‌. وه‌هه‌ر کارێکی ناساغ و قه‌ده‌غه‌ت کردبیټ. واتای لای خوای گه‌وره‌ ئایه‌سه‌نده‌ و پێچه‌وانه‌ی په‌سه‌ندکراو خۆشه‌ویستیه‌کانینتی. وه‌کاتی خوای گه‌وره‌ دینداری له‌ که‌سیک په‌سه‌ندده‌کات که‌له‌ سه‌ر بنه‌مای خۆشه‌ویستی و په‌سه‌ندبێتی دامه‌زرا بیټ. ئه‌وه‌تا پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) ده‌فه‌رمی: (ذاق طعم الایمان من

رضی بالله رب و بالاسلام دینا وبمحمد صلی الله علیه وسلم رسولا) واته:
 هر که سیک پازی بیت به و دی له (الله) په روه ردگاری بیت وئیسلام ثاین
 به رنامه ی بیت، وه پیغه مبه ر (ﷺ) پیغه و او پابه ری بیت. نه و شیرینی باوه پ
 ده چیژیت.

که واته ثم ثاینه به نده به خۆشه ویستی په وه، وه دامه زراوه له سر بناغی
 خۆشه ویستی وه له سر خۆشه ویستی په واته کراوه.

وه هه روه ها ثاینی خه لاتیښ (جرائی): - پیکدیت له سر خه لات کردنی
 به نده کان له سر کرده وه کانیا. باش به باشه، وه خراپه به خراپه. وه هه ردو
 کاره که لای خوای گه وړه په سنده خۆشه ویستن. که (دادپه روه ری و
 به خشیني خودا) بهر جه سته ده که ن. که هه ردوکیان دووسیفه ت و ثاکاری
 جوانی خودان. وه خودا خۆشی ده ویت وه نه وکه سانه شی خۆش ده ویت
 که خۆشی ده وین.

جا هه ردو جوره که ی ثاین شاپنگای راستی (صراط المستقیم) پیک ده هینن
 که خودای گه وړه له سهری کارو فرمان پاداشت و سزا نه دجام ده دات. که له سر
 زاری (هود) ی پیغه مبه روه (س.خ) ده هه رمیت: (إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُ
 أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ * مِنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ * إِنِّي تَوَكَّلْتُ
 عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبَّكُمْ مَا مِنْ دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ
 مُسْتَقِيمٍ: هود- ۵۴-۵۶) واته (من خودا ده که م به شایه ت، وه ئیوه ش شایه ت
 بن که من به ریم له هاو به ش وهاوه ل په یداکرنی ئیوه بق خوای گه وړه جا
 به خۆتان خواکانتانه وه پیلانم دژیکه ن و مۆله تیشم مه دن. من بی باکم، چونکه
 من پشتم به خودای گه وړه ی خۆم و ئیوه به ستوه. که هیچ گیان له به ریکیش نی
 به جله وی به ده سستی خودای گه وړه نه بیت وه به دلنیا ییوه خوای گه وړه

^۱ - ثم لله مرودمیه (صحیح) هو پشیر باسمان کردوه.

له‌سه‌ر شارپینگای راستی یه). به‌ئێ کاتێ (هود) دالنا‌بوو له‌وه‌ی که‌ خ‌و‌ای گه‌وره‌ له‌سه‌ر شارپینگای رستی یه له‌ هه‌موو فه‌رمان و کارو بارو بریار و س‌زاو خه‌لات و به‌خ‌شین و تۆله و به‌لا و هه‌دا‌یه‌ت و س‌ق‌زو دادپه‌روه‌ری‌تیدا.

وه‌هه‌موو شتێک و بریارێک له‌شو‌ینی شی‌اوی و به‌ج‌یی خ‌و‌یدا ده‌دات. هه‌ر بۆ‌یه به‌ده‌نگ‌یکێ زو‌ولال و له‌پ‌یش چ‌او و کو‌پی سه‌رجه‌م ده‌م س‌ج‌یانی ه‌ۆزه‌که‌ی هاواری کردو‌و‌وتی: (إِنِّي أَشْهَدُ اللَّهَ وَأَشْهَدُوا أَنِّي بَرِيءٌ مِّمَّا تُشْرِكُونَ* مِّنْ دُونِهِ فَكِيدُونِي جَمِيعًا ثُمَّ لَا تُنْظَرُونَ* إِنِّي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللَّهِ رَبِّي وَرَبِّكُمْ مَا مِن دَابَّةٍ إِلَّا هُوَ آخِذٌ بِنَاصِيَتِهَا إِنَّ رَبِّي عَلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ.... هود: ٥٤-٥٦)

پاشان ئاماژه به‌وه ده‌کات که‌ده‌سه‌لاتی خ‌و‌ای گه‌وره به‌سه‌ر هه‌موو شتێک زاله و هه‌موو به‌شێک له‌م بو‌ونه‌وه‌ره ناچار و ملکه‌چی ده‌کات. (ما‌من ما‌ من داب‌ة‌ إلا هو آخ‌یذ بن‌اص‌ی‌ت‌ها إن رب‌ی علی ص‌ی‌راط‌ مست‌ق‌یم) واته: نه‌گه‌ر ج‌له‌وی هه‌مو‌ی گیان له‌ به‌رێک و زینده‌وه‌رێک به‌ده‌ستی خ‌و‌ای گه‌وره ب‌یت ئیتر بۆچی من له‌ هه‌په‌شه‌و پ‌لانی ئ‌یوه بترسم که ئ‌یوه خ‌وش‌ب‌یشان ه‌یچ‌تان به‌ده‌ست نه‌ی.

دواتریش ئه‌وه پ‌و‌ون ده‌کانه‌وه که‌خ‌و‌ای گه‌وره له‌سه‌ر شارپینگای هه‌ق و راستی و دادپه‌روه‌ری فه‌رمان ده‌کات له‌وپه‌ری لوتکه‌ی دانای و به‌زه‌یدا بریار ده‌دات. هه‌ر بۆ‌یه پ‌ی‌خه‌مه‌به‌ر (د.خ) له‌فه‌رموو ده‌یه‌کدا ده‌فه‌رم‌یت: (ما اصاب عبدا قط هم ولا حزن فقال: اللهم اني عبدك ابن عبدك، ابن امك، ماض في حكمك، عدل في قضاؤك أسألك اللهم بكل اسم هو لك، سميت به نفسك او نزلته في كتابك او علمته أحدا من خلقك او استاثرت في علم الغيب عندك ان تجعل القرآن العظيم ربيع قلبي ونور صدري و جلاء حزني و ذهاب همي و غمي الا اذهب الله همه و غمه و ابدل مكانه فرجا قالوا: يا رسول الله: الا نتعلمهن، قال: بلى ينبعي عن سمعن ان يتعلمنهن)^١ واته: (هه‌ر که‌سێ تو‌شی خه‌م و

^١ نهم له‌مودم‌یه (صحیح) ٥ آمد (٤٥٢.٣٩١.١) گ‌ی‌را‌ین‌یه‌وه.

په ژاره بوو نه و بلیت: په روه رډگار: من به نده و وچه ی دوو به نده ی توم
سه راپای زینم به ده سستی تویه فرماندهی توم داهاتوم به ده سستی تویه
برپاره کانت له لوتکې دادپه روه ریدا بوم، وده ده پاریمه و به هموو نساوه
جوانه کان که له خوت ناره یان له تیغوسی مه زندا نامه ژت پیداره یان فیتری
به کی که له به نده کانت کرده پاخود له جیانی په نهاونهنی دا هالت گرتوره لای
خوت. داوا کارم له قورنانی مه زن بگیزه به نووو پاکي سینم، په وینه ری خه م
و په ژاره کانم جا هر کات به نده نه مزایه ی کرد خوی گه وده ناخوشیه کانی
ده په وینه وده خوشی دپته ناراه) جا هاوه لانی پیغه مبر (د.خ) وتیان نایه
پیغه مبر (د.خ) خودا فیتری نه بین؟ پیغه مبر (ﷺ) فرموی: (پیوسته
هر که سی که گوپیستی بی فیتری و بلیت) نه مه پوخته ی فرمان و داوو برپاری
خوی مه زن.

کوتایي وه لām

لپړه دا دپینه سر باب به تیکی تاییه ت له کزنای وه لāmی نه و که سانه ی توشی
داوی عشق و خراپه کانی بوونه. که راسته و خو کاریگه ری ده کاته سر دل و
لاوازی ده کات پاشان په نگدانه وه ی ده بیت له (مه به ست و وته و کرداره کاند)
که سر نه نجام درز ده کاته کوشکی به کتاپه رستی.

خوی گه وده باس له م نه خوشیه ده کات که مه به سستی دوو پیتره له خه لکی
که بریتین له: (نیر بازان له پیاوان) وه (نیر بازان له ثافره تان) که ه زیان
له پیاوانه. بۆ نمونه: خوی گه وده باسی پودای ژنی (عزیز و پادشای) ولانی
میسر ده کات که چون شه یداو عاشقی (یوسف) ی پیغه مبر بووه و چی به سر
هیناوه له و پیناوه دا خوگری نارامی و له خوا ترسی (یوسف-س.خ) له م تاقی
کردنه وده گه وده یه دا که شیوازی زور ده گمه نه که سرجه م هوکاره کانی نه نجام
دانی نه وکاره چه په له سازو له بار بووه. له چه ند پرویه که وه:

۱. بوونی نهو حهزو ناره زووه ی که خوادا له دلی پیاواند چاندوویه تی بهرام بهر به ناهره تان (وه ناهره تیش بهرام بهر به پیاو) بگره له حهزی تینووبی ناو زیاتر نه مهش شتیکی درووسته نۆر باشه که ریبتوو به حه لالی و دروستی جی به جی بکریت. هه روه کو له کتیبی (الزهد) ی (امام احمد) دا هاتوو هه رموویه تی (یوسف بن العطیة) که گوئی له (انس) بووه ووتویه تی که پیغه مبهه ر هه رموویه تی: (حبیب الی من دیناکم النساء الطیب، اصبر علی الطعام والشراب ولاصبر عنهن)^۱ واته: (له دنیا که تاندا ناهره ت و بۆنی خوښم لاخوښه ویست کراره وه من نارام گرم له سهر خواردن خواردنه وه به لام نارام گر نیم له ناهره تاندا).

۲. (یوسف) ی پیغه مبهه ر له لوتکه ی لاویتییدا بووه بیگومان لهو ته مه نه دا حهزو ناره زوی سیکسی لهو په پی به هیزی دایه.

۳. هه روه ها (یوسف) ی پیغه مبهه ر په ن بووه واته خیزاندار نه بووه ناوه کو له پێگه شه رعیه وه ناره زوی سیکسی دایم رکینیتنه وه.

۴. : (یوسف) ده ربه ده ری وولاتانی غه ریب بووه دوور بووه له هیزد گه ل و شاری خوڤیه وه که نه مه یان هۆکاریکی تری به هیزه که پێگه ی که متره بۆ نه نجام دانی کاری سیکسی و که سیش نابیناسیت و مه ترسیه کانی که متره.

۵. : هه روه ها نهو ناهره ته خاوه نی شوخ و شهنگی و جوانیه کی بی سنور بووه له هه مان کاتدا خاوه ن ده سه لات و پله و پایه کی نۆر بووه که له لوتکه ی ده سه لات و خانمی به که می وولات بووه که نه مه دوو هۆکاره گه وده ترین پالنه رن بۆ جیبه به جیکردنی نهو کاره ناشرینه.

۶. له هه مووی گرنگتر نه وه بوو که ناهره ته که خۆی په خه ی به (یوسف- س.خ) ی پیغه مبهه ر گرتوووه و خۆی به ته واوی ناره زوی خۆی بی نۆر لیکردن.

^۱ لهم هه مروده به پشور بهمان کردوه.

تۆرۈك ھەن لەخەلگى، كاتى ئافرىت پىگىرى دەكات و خۆى نادات بەدەستەو ھە بۆ كارى سىكىسى چىتر ئەو پىاۋە ئەو ھەزەى نامىنىت، جاسروشت و ھەزەكانى مرقۇ جىاۋان، ھەبە بەپىگىرى ئافرىتان لەخۇدانە بەدەستەو ھەيان. زىاتر دەجۇشېنىت و ھەزى زىاد دەكات بۆ ئەنجام دانى كارى سىكىسى. ۋە ھەيشە بەپىچە ۋانە ۋە كەپىگىرى كرا چى تر ھەزى بەو كارە نامىنىت.

۷. ئافرىتەكە داۋاكارى كارى سىكىسى كىرد. ۋە جەختى لەسەرى كىردە ۋە ھەللى بۆدا. كە (يوسف) پىگىرى كىرد تاۋاى لىھات پاۋى نا و پەلامارى دا. كە چى (يوسف) ھەللىھات و پاى دەكرد لە دەستى.

۸. ئەم پوداۋە لەمال و كۆشكى ئافرىتەكەدا بوۋە. لەژىر فشارو دەسەلاتى خانى بەكەمى وولاتدا بوۋە. كە ھىچ كەس نەپدەتۋانى لەفرمانى دەربچىت. لىترەدا دوو ھۆكارى گىرگ كۆبۈنەتە ۋە لەسەر (يوسف-س.خ) ھۆكارى (ئىس و ھەن) .

۹. ئافرىتەكە ھۆكارى ئەم پلانەى سازداپو بەداخستنى دەرگاۋ پەنجەرە كە لەژۈرى نوستنى خۇيداۋە. و دوور لە چاۋدىرىداۋە.

۱۰. لەگەل ھەموو ئەمانەشدا كە ئافرىتەكە خانى وولاتە (يوسف-س.خ) تەنھا بەندەبەك و خىزمەت كارىكى سادەبە و لەژىر دەسەلات و بېبارى ئەو ئافرىتەداۋە. لەھەرچىگە شوپىنىك دا لەگەللى دەرىكەۋىت جىگەى گومان و توانچ و چاۋدىرى نى يە. ۋانە تۆرىەى كات (يوسف-س.خ) لەگەل ئەو ئافرىتەدا بوۋە. ۋەك خىزمەت كارىك. ۋەك دەلېن: لەئافرىتەكى خانەۋادەى ھەرەبىيان پىرسىۋە چى وات لى كىردىت كەزىنا ئەنجام بەدەبىت؟ لەۋەلامدا روتى: نىزىكى پىاۋان لىمەۋە، ۋەمانەۋەم تۆرىەى كات بەتەنھائى.

نەخۆشى و چارەسەر

۱۱. ثَو نافرته هر ته‌نھا به‌ونه‌وہستا، به‌لگو هانای بۆ چه‌ندین خانمی تری
کۆشک برد و له‌خیزانی ده‌سه‌لات دارانی کۆشک، تاهاوکاری بکه‌نو (یوسف-
س.خ) له‌خشته به‌رن به‌به‌کاره‌یتانی نازو فیلاً و چه‌زو...هتد. به‌لام له‌به‌رامبه‌ر
(یوسف-س.خ) هانای بۆ خوای گه‌وره برد له‌ پلانی ئه‌وان (وَإِلَّا تُصْرِفْ عَنِّي
كَذَٰلِكَ أَصْبُ إِلَيْهِمْ وَأَكُنْ مِنَ الْخَاسِرِينَ... یوسف: ۳۳) واته: خودایه فریاد
په‌سم نه‌که‌یت و ده‌ربازم نه‌که‌یت له‌فیلاً و مه‌کریان نه‌وا توش ده‌بم و ده‌چمه
ریزی نه‌فامانه‌وه.

۱۲. دواتر که نافرته که زانی به ویزاندنی حه زو ناره زوو خوپووت کردنه وه و په لاماردانی بی سوده وه بی تاگامه دهستی دایه هه پشه کردن به به نندگردنی و به نیشه کردن. که لیژده دا (ترس له به نند کردن و نیشه کردن) حه زو ناره زوش لهو لاره بوه سستت) هه ره مووی فشاربوو یوسه (یوسف-س.خ).

۱۳. نه و نافرته له ته واوی سر کښی و بڼی هودیی و بڼی منه تی ه و . به م کاره هل ددستاو باکی له کس نه بوو چونکه بیتغره تی بالی کیشا بوو به سر ولاندا . به تاپه تی کار به ددستان . هر بویه پیاوی به که می ولات له گه ل پوړکار پکی دا دینه سر نه م دیمه نه بڼی نابروی به . جگه له ووشه ی (اعرض عن هذا) واته (موسف یشت له کار بکه و فراهاموشی بکه) .

چی تری نه وټ دلمیاش بوو که نه مه پېلانی خېزانه که بهی، که چی پوو ده کاته
خېزانه که پی و ده لیت: (يُوسُفُ أَعْرِضْ عَنْ هَذَا وَاسْتَغْفِرِي لِذَنْبِكِ إِنَّكِ كُنْتِ
مِنَ الْخَاطِئِينَ.... یوسف: ۲۹) واته: (تو ش داوای لیخوش بوون بکه بق هه له که ت
چونکه به راستی تو له هه له کارو تاوانبارانیت).

جاگیره تی پیاو زۆر پڼگری ته واوه له وهی ئافره ته که ی جل و شل نه کات بۆ کاری زینا... که چی لیږه دابه دی نه کرا؟ له گه ل بوونی ئه م هه مو هوکارو فشارانه ی سه ر (یوسف-س.خ) ی بڼغه مه ر هڅشتا ره زامه ندی و خو شه ویستی

خوای له دلتدا له هه موو شتیکی تر به لاوه گرنگتره. هه ر بۆیه به ندیخانه و نه شکه نهجی پی باشتره له وهی پشت له خو شه ویست خودا بکات و توشی داری زیناکاری ببیت. (قَالَ رَبُّ الْمَحْزَنُ أَحَبُّ إِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَنِي إِلَيْهِ: ۳۳ یوسف) هه روه ها (یوسف-س.خ) ده یزانی که ته نها وه ک سروشتی خۆی ناتوانیت پرکاری ببیت هه ر بۆیه هانای بۆ خودای گوره هیتا تا ده ربازی بی له پیژی نه فامان و گه وجه کان نه م پووداره په ندو نامۆزگاری زۆر له خۆ ده گریت که سودی زۆره بۆ کهسانی هۆشیار.

هه شقی نیربازی

پیژی دووه م: که خوای گوره باسی (عشق) یان ده کات بریتی به له (نیر بازی) جا له سیاقی نایه ته کاندای نه و نامه زۆی و په رۆشیهی هۆزه که ی (لوگ) هه یان بووه بۆ نه نجام دانی نه م کاره. به لگه ی عه شق بوونیان به م کاره چه په له (نیر بان) ی. نه وه تا خوای گوره باسی ده کات و ده فهرمیت (وَحَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ * قَالَ إِنَّ هَؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُون * وَاتَّقُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزَوْا * قَالُوا أَوَلَمْ نُنْهَ عَنْ الْعَالَمِينَ * قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ * لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ... الحجر: ۶۷-۷۲) واته: نه وساته خه لکی بپړه وشتی نه و شاره به میوانه به پیزه کانیان زانی و به وپه پری شه یدای و نامه زۆیی به وه مژده ی مژده ی نارپه واییان به په کتر ده دا* پیغه مبه ر لوگ پیی ووتن نه وانه میوانی به پیژی منن شه رمه زارم مه که ن و تابرووم مه به ن له خوا بترسن و شه رم که ن و پیسوام نه که ن.

شه روال پیسه کان ووتیان: نایه پښگری نه وه مان لی نه کردیت به رگری له که س نه که یت؟! لوط پیغه مبه ر پیی ووتن: نه مانه کچی منن وهرن با حه لائی لی تانی

نەخشى و چارەسەر

مارەكەم و ئارەزووى خۇتان بەدروستى بەجى بگەيەنن وە دەست بەردارى ئەم
بى پەوشتى يەن ئەگەر ئامادەن.

سۆيىد بى ئەي پىغەمبەر ئەوانەي لەسەر خۇشى خۇياندا سەرگەردان بوونە و
دەتلىنە وە). ئەم پېرە شەيداي و عاشقى چ بەدپەوشتەك بېوون. جابەراستى
ئەمە دەردىكى يەكجار كوشىندە و شەرمەزارىيە. كە چارەسەر كىردنى دژوارە و
لەمەركۆمە ئگاپەكدا سەر ھەلېدات و تەشەنەبكات زەنگى تياچونى و
ھەلۋە شەندە وە پەتى. ئەم بەدپەوشتە بەھەردو و جۆرەكەيە وە ھەزى ئافرەتان
بىت بۇ پىاوان چ ھەزى پىاوان بىت بۆنېر بازى. وە دەريازى بوونيان لەخەشم و
قارى خودا زەھمەت. چونكە لەچەندىن لاۋە ترازاون لەلايەكە وە پەيوەست بون
و خۇشەويستى يان بۇ ئەم كارەدەيانگە پەنئە ئاستى ھاوەل و (نيد) بېريار
دان بۇ خۇاي گەورە كە بەندازەي خودا زياتر خۇشيانەت دەوئەت. ئەمەش يەكپەكە
لەھەرە پې مەترسبەكانى ئەم عىشقە. كەتەنھا بەتەوبەيەكى گەورەي يەك
لاكەرە وە لە و تاوانە بېوئەت. (و بەزەمەندى و ماف و ھەق خودا پېشېل دەكەن
لە پېناو بەدەست ھېنانى پەزەمەندى عاشقەكەيان) جانەگەر وەك
ھەلەسەنگاندنىك ھالى زۆرەي عاشقەكان لېدەپنە وە بەبەرەود كىردن لەنئوان
باوہ پەو عاشقەكە ياندا دەبېنىت ئەوئەندە ھەول و كۆشش بۇ عاشقەكەي دەدات
بۇخوا ناپدات ئەو ساتانەي كە بەدپەيدارى عاشقەكەي دەگات زۆر لاي بەدپېزىر
پېزىزىرە لە بەجى گە ياندنى فەرمانەكانى خۇاي گەورە. ھېندە لەبېرياندايە نېو
ئەوئەندە خودا يان لەبېرىسى يە... ھتە. تەنانەت كاريگەرى كىردەتە ئاستىك
كەھەندى لەر گومرايانە ناوويادى عاشقەكەيان زۆر لاپېزىزىرە لە ناوويادى
خۇاي گەورە. وەك ئەم شاعىرە گومرايە دەلئەت:

يترسفن من فمى رشقات   هن احدى فيمن التوحيد

واتە: ئەو پىرشانەي لەدەميان دەپېزىتەناو دەمى

من لام شیرینتره له شیرینی یه کتا په رستی.^۱

جا بیګومان ئەم جۆره عیشقه-له گه وړه ترین جۆره کانی هاوېه شی برپاردانه
بۆخوای گه وړه و ټاک و ته نها. ته نانه ت هه یانه ده لیت. چیتر شوینیک نه ماوه
له دلمدا جینگای خۆشه ویستی که سی تری نیا ببیته وه جگه له عاشقه کهم !
به م چه شنه ته وای ملکچی و گوپرایه لی و خۆشه ویستی بۆ ئەم عەشقی
دهرده برپیت که ئەمه واتای په رستنه. لیره دا جیاکاریه که هه یه له نیتوان نه نجام
دانی تاوانی داوین پیسی "زینا" وه له نیتوان ئەم جۆره عیشقه ی باسما
کرد. چونکه نه نجامه درى ئەم تاوانه سزای تاییه تی خۆی هه یه و تاوانیکى
گه وړه یه. جودایه له که سیک توشی ئەم عیشقه هاوېه شه بووه. ته نانه ت هه ندی
له خواناسه کان ده لیتن: توشی زینا بم لام باشتره وه که شه یدای ئەو جۆره
عیشقه بم ببمه به نده ی به نده کان... هتد.^۲

چاره سه ری نیربازی

چاره سه ری ئەم دهرده کوشنده یه. له وه دایه که پتویسته پێشه کی ئەو که سه
بزانیت که ئەم دهرده دژوارو پێچه وانه ی یه تکتا په رستی یه. وه له نه نجامی بى
ناکای و گیل و که وجیدا توشی هاتوه. و دل و دهرونی داگیر کردوه. هه ربۆیه
ئەم مه به سه ته پتویسته له پێشدا خۆی گۆش بکات به بیرو باوه پى یه کتا
په رستی و خوا ناسین، وه زیندو کردنه وه ی خه سه له ته کانی جوامیری و مه ردایه تی
و پیاوه تی و مرۆف دۆستی له خودی ئەو که سه دا وه ژيرو عه قل شوینی

^۱ - غاوه نی ئەم شیرمه (اغصی) یه. هه رچهنده نهوتریت مهبستی له بر گه ی (التوحید) ئەم
شیرمه دا جۆریکه له شیرنی غورما.

^۲ - غورنمه هاو شیریه ی ئەم شیرانه له نه ده میاتی کوردینا هیه وه کو:

۱. دلدارو جوان په رستم کبیل و غورمارو مه مستم

۲. ئاوینه ی جوانی یاره بیرو باوه پى مه مستم " وه رگیز"

ناره‌زوه‌کانی بگریته‌وه باشتەر پێویسته‌دل و ده‌رونی پاک و بی‌گه‌رد بکات ته‌نها د‌ئسۆزی و نه‌مه‌کداری بۆ خوا هه‌بێت.

ئه‌م د‌ئسۆزیه‌ی که‌خوا چاره‌سه‌ری ئه‌م کاره‌ له‌قورئاندا ئاماژه‌ی پێ ده‌کات که‌ده‌هرمێت (كَذَلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ: یوسف ۲۴) جازۆر گرنگه‌ که‌سی ژێرو هۆشیار پاسته‌ك هه‌یه‌ بپزاینێت ئه‌ویش ئه‌وه‌یه‌:عه‌قل و ژیری و شه‌رعی خودا، جه‌خت له‌سه‌ر نه‌واوی به‌ده‌سته‌هێنانی ته‌واوی به‌رژه‌وه‌ندپه‌كان ده‌که‌نه‌وه‌،وه‌پێگری له‌توشه‌بوونی ته‌واوی زه‌هرمه‌ندپه‌كان ده‌که‌نه‌وه‌.

جا هه‌رکاتی کارێک پووبه‌پوی ژێرو عه‌قل بووبه‌وه‌ که‌له‌یه‌ك کاتدا به‌رژه‌وه‌ندی و زه‌هرمه‌ندیشی تێدا بێت ئه‌وا دوو کار ده‌که‌وێته‌ ئه‌ستۆیان (کارێکی زانست و تیۆری،وه‌کارێکی پراکتیزه‌) ی.

یه‌که‌م:کارێکی زانستی و تیۆری:که‌بریتی به‌ له‌ ده‌ست نیشانکردن و دیاری کردنی بالاترین و زۆرترین و کارگه‌رتترین یان له‌ (به‌رژه‌وه‌ندی و زه‌هرمه‌ندی) واته‌:کامیان له‌م کاره‌دا بالایه‌و نۆره‌.

دووه‌م:کارێکی کرداری پراکتیزه‌ی (عملی): که‌ ئه‌ویش له‌پاش زانینی پێژه‌و پاوه‌ی به‌رژه‌وه‌ندی و زه‌هرمه‌ندی له‌وکاره‌دا.ئه‌وساته‌ پێویسته‌ ئه‌وه‌یان هه‌لبژێرێت که‌باشترین و سودمه‌ندترینه‌ بۆمان.

خراپه‌کانی ئه‌م جۆره‌ هه‌یشه‌

لای هه‌مووان پوون ئاشکرایه‌ که‌توش بوون به‌م ده‌رده‌ گه‌شنده‌یه‌ و په‌یوه‌ست بوون به‌و جۆره‌ عیشقانه‌وه‌ مایه‌ی له‌ده‌ست دانی به‌رژه‌وه‌ندیه‌ تایبه‌ت و گشتی په‌کانی ئه‌و که‌سه‌یه‌. چ به‌رژه‌وه‌ندی دنیا و چ به‌رژه‌وه‌ندی ئایینی بێت،بگه‌ ده‌بێته‌ مایه‌ی چه‌رمه‌سه‌ری و هه‌لاک بوونی له‌ژیاندا له‌چه‌ند پووه‌که‌وه‌:

۱- سەرقال بوون بەخۆشەویستنی دروستکراوەکان و پشت گوێ خستنی
خوای گەورە:

لە یەک دڵدا خۆشەویستی خوداو دروستکراوەکانی لە یەک ئاستدا نابێت بە لکو
پێویستە پەکێکیان ئەوی تریان کزولاوزو مست بکات.

۲- بەو ھۆیەو توشی سزاو ئازار دەبێت:
جاھەرکە سێک جگە لە خودا شتێک یان کە سێک بە ئەندازەی خودا خۆش وویست،
ئەوا خوای گەورە ھەربەو شتە ئازارو چەرمەسەری و سزای توش دەکات. بە پیر
لێ کردنەو، بە دەست نەخستنی، بە لە دەست دانسی، بە تیاچونی... ھتد.
بێگومان ئازاری دلی عاشق لە ھەموو ئازارەکان کوشندە ترە.

۳- دڵ و دەروونی دەبێتە کۆپلەی کەسانی تر:
بە ھۆی سەرخۆشی بوون و مەست بونی بەو عیشقە وە ئاگاداری نی بە کە توشی
چە ھاتوو، دلی بە دەست کەسانی ترە و یە وە ک منداڵ یاری پێ دەکرێت و
دیل و کۆپلەی دەستی کەسانی ترە.

۴- بە پێچەوانەی بەرژەو مندییەکانیەو کاردەکات:
واتە ھەنگاو بە پێچەوانەی بەرژەو مندیی یەو دەنێت، بەرژەو مندیی
ئایینی: ھەمیشە دڵ و دەروونی سەرقالی غەیری خودایە خوداش لە بیری دەکات.
بەرژەو مندییە دونیایەکان: کێ ھەبە لەم راستە یە بێ ئاگا بێت کە ی عاشقەکان
مال و حال و ژیا نیان دەکەنە قوربانی لەو پێناوەدا.

۵- بە لای ئاشوبی دونیاو قیامەت پرویا تی دەکات:
ھەرکاتێ دڵ شەیدای غەیری خودا بوو ئەوا شەیتان دەبێتە دۆست و یارەری
لەم ساتانەشدا دەبێت حالی مێگەلە مەرچۆن بێت کە گەلە گورگ شوانیان
بێت؟!

۶- دڵ و دەرون بێر و ھۆش دەشیوینێت:

کاتی دل و دەرۆن گیرۆدە ی ئەم دەرەدە بوو چی تر تەشەنە دەکات و بێرو
هۆشیش دەگرێتەو و هەمیشە دلە راوکی و خەمۆکی و مەستی دەبێتە میوانی
هەمیشە ی ئەو کەسە، بەرەو شێتی هەنگاو دەنێت... نموونەش لەم بابەتە
لەگەڵاندا زۆرە.

۷- پێوه‌رو هەستەکان دەشیۆننێت:

هەرکاتی دل و دەرۆن بەم دەرەدەو قلاپەو، چپتر پێوه‌رو هەتسەنگاندن و
لێکدانەوێکانی ئەو کەسە دەشیۆننێت. هەریەکە لە دەزگاکانی بینین و بیستن و
لێکدانەوێ کاری تەواوی خۆیان لە دەست دەدەن بەوێ شتی ناشرین بە جوان
دەبینن و بە پێچەوانەوێ جاری واهەپە جوانی کەسێک لەلای ئەم بێ عەیب و
کەم و کورپی بە بێ وێنەپە، واتە ئەوێ چاو بینی کەسێکی ئاسایی درکی پێ
دەکات، ئەم درکی پێناکات. چونکە ئاوێتە بوو (تواوەتەوێ لە وێنەدەدا)
بەلام کەسێکی تر لە دەرەوێ و ناوێ ژباڵێت باشتەر کەم و کورنی و راستی و
دروستی شتەکان دەزاننێت لە (مسند) دا فرمودە یەک دەدرێتە پال پێغەمبەر
(ﷺ) بە (مرفوعاً) (حبك الشيء يعمى ويصم) ^۱ واتە: (خۆشویستن بۆ شتی
لە ئاستی کەم و کورپەکانی کە پو کوێرت دەکات). هەر لەم پێوانگە پەوێ-ئەو
هاوێ لانی پێغەمبەر (ﷺ) کە پێشتر لە نەقامی دا ژباڵوون وە دواتر هاتنە ناو
ئایینی ئیسلامەوێ باشتەر و وریاترو لێهاتوو ئریسون، لەوانە ی کە تەنها
لە سەر دەمی ئیسلامدا ژیا و نەقامیان نە بینوێ. (عمر بن الخطاب) دەلێت:
(کۆلەکی ئیسلام پارچە پارچە دەبێت- کاتی کەسانی سەر هەل بدەن کە تەنها
ئیسلام بناسن نە قامی و نە زانیان نە دیبێت).

^۱ - ئەم فرمودە یە (ضعیف الاستاد)، (احمد- ۶- ۴۵) وە ایو داود (۱۵۳۰) بیروانە (السلسلة
الضعيفة - ۱۸۶۸)

و ده گپړنه وه لایکی زور لوانی نه خوښ ده هیڅه خزمه ت (عبدالله بن عباس) له (عرفه) نه ویش ده پرسیت: د هردی نه م لوه چی په؟ نه وانیښ ده لږ توشی داوی عیشق بووه بویه به م دهرده چووه (عبدالله) ش له و پږده دا هر هاوار ده کات و په ناب به خودا ده گریت له هه موو جوړه کانی عیشق.

۸- عیشق- زیاده پویکردنه له خوښه ویستیدا:

پیشتر له سهر نه م بابه ته دواړی که زیاده پوی کردن له خوښه ویستیدا، ده بیته مایه ی داگیر کردنی دل و دهر وون وه م به ست کردنی بیرو هوش، له کار خستنی ده زکاگان بی هیژ کردنی توانای جهسته، سهر قال بوون و سهر که ش بوون له دونیای خه پال و نه ندیشته دا. نه و که سه له مرقفیکسی ناساییه وه ده گپړیت بوی که سیکی نامو...

عیشقیښ بنه ما کانی ساده و ساکاره له سهره تادا. وه دواتر له ناوه ندیدا توشی سهر قالی هستی ده بیته پاشان سهر نه نجامی شیتی و تیا چوون ده بیته که به م پیږه ستم له خودی خوی و بهرام بهر و چوارد ه وریشی ده کات.

پښتو کړدن له عیشق

عاشقی راسته قینه به سی قوناغی سهره کیدا تی ده په پښت:

(قوناغی سهره تاي، ناوه ندی، کز تایی)

(قوناغی سهره تاي): هه رکاتی مرقف هه سنی کرد له سهره تاي توشی بوونیتی به داوی عیشق. وه به تاییه ت کاتی بوی دهر که وت که گه یشتنی به دقست و پاره کس ی له پښکس ی شسهرع و یاساو عورفه وه. زور دژواره و نه ستمه. پیویسته زور به وریایی پښگری بکات له م عیشقه بی نه نجامه و خوی دهر باز بیکات له لافاوی نه م دهریا بی ناکامه. هه روه ها پیویسته به هیچ شیوه یه ک ناوی یارو دقسته ی نه درکیتی و پاریزگاری له نابرو که سایه تی بکات. چونکه بازار ی قسه هینان و داستان دروست کردن نابروشکاندنی

نه خوشی و چاره سهر

عاشقان زور گهرمه و به جوشه. به ته نه گوماننك، و ته يه ك ته ماشايه ك نيتړ ناويان ده زپښتنن و فیتنه و ناشوب دروست ده كهن ر مه گهر خودا بزانتيت چه نده قورباني لي ده كه ویته وه. خو نه گهر كه سي عاشق ده ستي مه بيت له ناو زپاندني نه و كچه دا. نه وه دوو تاواني گه وړه نه نجام ده دات تاواني هاو به شي، وه تاواني ستم كردن له و كچه.

خه لكی به بي پړوا به بي به لگه هر له خوره بوختان و قسه بڼ خه لكی له م باره په وه ه لده به ستن، ته نانه ت بي شهرمانه تانه يان دا له خانه واده ي پيغه مېر (د.خ) له پړوداوي (عایشه) و (صفوان) دا كه خواي گه وړه له سهر وي حوت ناسمانه وه پاكي و بي گهردياني سه لماند. ناپه ده بي دواي پيغه مېر (ﷺ) كي له م حاله ته پاريزاو بيت؟! باشتر واپه - كه سي عاشق هر له سهره تاوه خزي بهاريزيت ونه بيتنه نيچري نه م گورگ و پړوييانه. به تايبه تي كاتي كه زاني نه م كاره سهر نه نجامي نابيت وه هر كه سيكيش هاو كاريان بكات له م نيوه نده دابه تايبه تي نه و كه سه سور بزانتيت كه نه م عيشقه دووره سهر نه نجامي باش نابيت وه به يه ك گه بشتنيان له زير ساپه ي شريعه تدا دژواره. نه و تاوانبار ده بيت گهر كومه كيان بكات هاوشپوه ي نه و كه سه په هاو كاري گه پاندني به رتيل خور و به رتيل دهر ده كات. كه پيغه مېر (ﷺ) نه فره تي له هر كه سيكيان كړدووه. وه هندی جار نه م عيشقه هه نكاوي پر مه نرسي ده نيت كاتي كه كه سيك عه شفي نافرته نيكي خيزاندار ده بيت كه مېردي هه په. وه هر كه سيك هاو كاريان بكات نه و له گه وړه ترين تاوانه كان نه نجام ده دات بگره كوشتني نه و كه سه زور ناسانتره له و جوره ناپاكي كردنه ليتي. كه نه ميان به ته ويه كړدنش پاك نابيت وه چونكه مسافي مرقفي نري تيدايه. هه روه كو پيغه مېر (ﷺ) ده فرميت (له قيامه تدا له چاكه و باشي ده بات له توله دا).

(خذ من حسناته ما شئت)^۱ وە دواتر پیتغەمبەر (ﷺ) دەفەر مەیت (مما ظنکم)^۲ ئایە پیتان وایە هیچی بۆ دەهێلێتەو؟! جا ئەگەر ئەو ستمەت لێکراوە خزم بێت یان دراوسی...؟! کەچەندین فەرموودە یە هەیه باس لە قەدەغە کردنی بە هەشت دەکات لە کەسانیک دراوسێکە ی لە شەپی پارێزاونە بێت.

پوختە ی مەبەست:

هاوکاری کردن لەم بوارەدا هاوکاریکردنە لە سەر شەپو دوژمنایەتی و تاوانکاری (ولتعاونوا علی الایم والعدوان) زۆرێک بەهۆی عیشقی ئاغەرتێکەو توشی سەرگەردانی و پاشگەز بوونەو هاتووە لە ئاینی ئیسلام وەک ئەو پووداوێ (عبدالحق) لە کتێبی (العاقبە) دا هێناوێتی کە بانگ بێژێک لە کاتی بانگدا لە سەربانی مزگەوتە کە چاوی بە کچێکی شۆخ و شەنگی گاور دەبێت و خۆی ناگرێت و پووی تی دەکات بیهوازیت ئەویش دەتێت من گاورم کاتی شوت پێ دەکەم بێتە سەر ئاینی مەسیحی. ئەویش پازی دەبێت و پاشگەز دەبێتەو لە ئیسلام بەلام پێش ئەوێ بیهوازیت لە سەربانی ئەو مالهو دەکەوێتە خوارەو دەمرێت.

کاتی خۆی لە جەنگەکاندا گەر مەسیحیەکان بیان وویستایە دیلێکی موسڵمان بکەنە مەسیحی دەچوون جوانترین ئافرەتی مەسیحیان پێ نیشان دەدا تا بەهۆیەو بێتە سەر ئاینی مەسیحی جالبێردا: (يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ: (ابراھیم ۲۷) واتە: خۆای گەورە باورداران لەسەر ووتە ی راست و پەوان دەچەسپێنێت و سەقامگیریان دەکات لە دنیاو قیامەتدا. وە خۆای گەورە ستم کاران گومرا دەکات وە هەر چی یە کی بیهوێ ئەنجامی دەدات.

^۱ - فەرموودەکی (صحیح) پێشڕ باسەمان کردووە لە (صحیح المسلم) داهااتووە
^۲ - فەرموودەکی (صحیح) پێشڕ باسەمان کردووە لە (صحیح المسلم) داهااتووە

وه هه‌ندی له‌عاشقان هه‌یه ده‌بیته مایه‌ی فیتنه بۆ شه‌وی تریان، شه‌ویش به‌خۆپازاندنه‌وه ده‌رخستنی جوانی چه‌سته‌ی له‌به‌رامبه‌ردا که‌سه‌که‌که‌ی تریش توشی نه‌هامه‌تی ده‌بیست و خۆی پیتاگیرئ. چه‌ندین که‌سمان بێنی که‌ده‌وله‌مه‌ندبوو له‌و پیتاوه‌دا هه‌زار که‌وت و پله‌و پایه‌ی له‌ده‌ست دا وه‌چه‌ندین ئافه‌رت هه‌بووه که‌زانویتی مێرده‌که‌ی ناپاکی له‌گه‌ڵ ده‌کات شه‌ویش له‌ تۆله‌سه‌ندنه‌وه‌دا ده‌ستی داوه‌ته ئه‌وکاره نابه‌جێبه لێره‌دا پیاو تیا ماوه له‌نیوان ده‌ست به‌رداریبونی له‌وکاره یاخود جیاپه‌ونه‌وه‌و کاولکردنی خانه‌واده‌که‌ی. چا که‌وا باشت‌ر وایه‌ مرۆڤ خۆی توشی داوی ئه‌م جۆره عیشقانه نه‌کات مان کاولی له‌دوايه چا هه‌ر که‌سه‌ک له‌دواي زانینی ئه‌م هه‌موو کاریگه‌ریه خراپانه هه‌ر سور بوو له‌سه‌ر شه‌و جۆره عیشقه ئه‌وا ته‌نها لۆمه‌ی خۆی بکات و گله‌ی له‌ که‌س نه‌کات. به‌به‌رده‌وامی ته‌ماشاکردنی پوڤساری عاشقه‌که‌ت تزی که‌یاند هه‌م حاله‌. که‌ر هاتوو هه‌ربه‌و ته‌ماشاکردنه‌وه، وه‌ستاو کاریگه‌ری تری نه‌بوو ئه‌وا ده‌ربازی بوو له‌وداوه به‌لام له‌دواي ته‌ماشاکردنه‌که‌هه‌زو ئاره‌زووی قسه‌کردن و دانیشتن و به‌یه‌که‌گه‌یشتنی لادروست بوو. شه‌و ساته‌ خه‌پال و شه‌ندیشه‌و بیری شه‌و که‌سه‌ داگیر ده‌کات وه‌به‌ته‌واوه‌تی ئاویته‌ی ژیانی ده‌بیست ده‌ربازبوونی له‌م حاله‌ته زۆر دژواره. لێره‌دا پتویسته مرۆڤی ژیر په‌چاوی به‌راودی ئه‌م هه‌موو کاریگه‌ریه خراپانه بکات. له‌هه‌مان کاتدا توپه‌بون و یاخی بوون و سه‌رپێچی کردنی خوای گه‌وره له‌پیش چاوبگرێت که‌سه‌ر نه‌نجامه‌که‌ی ناپاکی و سه‌زای دۆزه‌خ و سونانه له‌نیو ئاگردا. یاخود مه‌ترسی له‌کاریگه‌ریه خراپه‌کانی بیست له‌دو نیا دا به‌له‌ده‌ستدانی که‌سایه‌تی و پوشاندی شکۆمه‌ندی و ناوێرپاندن... هه‌ند. که‌توشی مرۆڤ دیت له‌م پیتاوه‌ دا.

باشیه‌کانی عیشق گومان و وه‌لام

هه‌ندی کهس ده‌لێن: سه‌باره‌ت به‌خرابه‌کانی عیشق زۆرت باس کرد. به‌لام له‌ولاشه‌وه عیشقی باشی و چاکی زۆر هه‌یه‌له‌وانه: پاککردنه‌وه‌ی ده‌روون، ئیمسک سوکی، هه‌ست ناسکی، جوامیری و مه‌ردابه‌تی... هه‌ند. وه‌به (یحیی بن المعاذ الرزی) ده‌لێن: کۆره‌که‌ت عیشقی فلان که‌ج بووه وه‌هه‌ندیکی تر ده‌لێت، ده‌ردی دل شکۆ مه‌نده‌کانه وه‌که‌سیکی تر ده‌لێت: عیشق ده‌بیته‌ مایه‌ی ئازاکردنی تر سنۆک و ووشیار کردنه‌وه‌ی گێل و سه‌غی کردنی په‌زیل. سه‌ربه‌زی پادشاکان ئارام کردنی هه‌لچوونه‌ په‌وشته‌کان... وه‌هاوێتی پێپوارانه‌ و دۆستی بێ دارانه. وه‌هه‌روه‌ها ده‌لێن: هانده‌ر و بزوینه‌ری په‌وشته به‌رزه‌کانه.

وه‌هه‌ندی له‌دانا‌یان ده‌لێن: (عیشق ده‌روون پاک ده‌کاته‌وه‌ و په‌وشت پالا فته‌ده‌کات... وه‌که‌سیکی تر ده‌لێت: (هه‌رکه‌سیک پوخسار جوان و دیمه‌نی شوخ و قه‌شه‌نگ و ده‌نگی خوش نه‌یه‌روژنیته‌ ئه‌واسروشتی ته‌واوی نییه). پێویستی به‌چاره‌ سه‌ره‌ وه‌ هه‌ندی له‌عاشیقه‌ پاک داوێنه‌کان ده‌لێن: (پاک داوێن بن سه‌ر به‌رزی، عاشق بن ژیه‌و قه‌شه‌نگ ده‌بن). وه‌له‌په‌کی له‌عاشقه‌کانیان پرسی: ئه‌گه‌ر تۆ هه‌لت بۆ پێکه‌وت و به‌ته‌نها خوشه‌ویسته‌که‌ت بینی چی ده‌که‌یت؟ ئه‌ویش ووتی: چێژ له‌بینی پوخساری وه‌ده‌گرم، وه‌دلم به‌یادی قسه‌کردنی‌وه‌ ده‌هه‌وێنه‌وه‌ ئه‌و شتانه‌ی که‌پێشی خوش نی به‌ لێی ده‌شارمه‌وه‌ وه‌له‌کرداره‌ ناشرینه‌کانی خۆم ده‌پاریزم تا منی له‌به‌رچارا، که‌وێت. وه‌ (ابو اسحاق بن ابراهیم) ده‌لێت: پوچی عاشقان بۆن خوش و ناسکه‌ وه‌ئێسکیان سوکه‌ هه‌میشه‌ دل گه‌شن ووتنه‌کانیان خه‌م له‌دل لا ده‌بات وه‌ژیه‌ری به‌هێز ده‌کات جا ئه‌گه‌ر عیشق و خوشه‌ویستی نه‌بێ سه‌رجه‌م نیعه‌ته‌کانی دنیا تیا ده‌چیت). وه‌یه‌کیکی تر ده‌لێت: عیشق بۆ پووح وه‌ک و خۆراک وایه‌ بۆ جه‌سته، جا ئه‌گه‌ر ده‌ست به‌رداری بێت زیانت پێ ده‌گه‌یه‌نیت وه‌ ئه‌گه‌ر پێچووی ده‌تکوژیت.

* وه (الخرائطي) ده گيرپته وزه له (ابى غسان) وتوويه تى: (ابو بكرى الصديق) به لای كه نيزه يه ك تى ته په پى گوښى له كه نيزه كه يه ده لټت: به پارچه شيعريك ه سنى خوښه ويستى خوښى بڼ كه سيكي ناديار دهرده برپت. (ابو بكر) لټى دهر سټت. تڼ كه نيزه يټ يان خاتونيت نه ويښ ده لټت: كه نيزه. (ابو بكر) پټى ده لټت عيشقى كى بويت؟ كه نيزه كه بى ده نگ بوو به لام (ابو بكر) سوښدى لى خوار دكه نيزه كه به م پارچه شيعره دهرى خست. كه عيشقى (محمد بن القاسم) بووه.

وانا التي لعب الهوى بفؤادها قتلت بحب محمد بن القاسم
واته: من كه خوښه ويستى يارى به دلم كړيوه

كوښته ي خوښه ويستى محمد كړپى قاسم

پاشان (ابو بكر) هم كه نيزه يه له خاوه نه كه ي ده كړپت پوانه ي لای (محمد بن القاسم بن جعفر بن ابى طالب) ده كات وه ده لټت به راستى هم نافرده تانه ما يه ي فېتنه ي پياوړن ټاى چه ندين پياوړى پږداريه مردن چوو وه چه ندين له ش ساغ پيان دهرده دار بوو.¹

جا (كه نيزه يه ك) هاته لای (عثمان بن العفان) و شكاتى له پياوړى كه نيسارى كرد، هه زړه تى (عوسمان) پټى ووت به سه رهاتى تڼ چى يه ؟ كه نيزه كه ووتى من ترخان كراوم بڼ برازاي هم پياوړه. كه چى هم پياوړه وازم لى ناهيتيت و كول نادات. هه زړه تى (عوسمان) به پياوړه كه ي ووت: يان نه وه ده بيت بڼ برازاکه تى. يان من به پاره ي خږم نرخى دده م پياوړه كه ووتى: راستيه كه پيشه وای بروداران هم كه نيزه يه هين برازه كه مه. ټيمه لټره دا مه به ستمان له و عيشقه خراپانه تى يه كه ده بيته ما يه ي كارى ناپه و و خراپه كارى. به لگو ټيمه باس له عيشقى پاكى بيگه ردى خاوين ده كه ين.

¹ - هم بروداوه زور باس ده كړپت، به لام له راستى دا گوسان لسم روداوه هابه چونكه عقل ناپړت كه (محمد بن القاسم بن جعفر بن ابى طالب) گمشتيت (ابو بكر الصديق) چونكه ساوړه ي نيران زورى كه واته پټى ده چيت هم (ابو بكر الصديق) ه كسيكي تريت وه وشه ي (الصديق) له خږه ورو داتريت وهر وروها (خرانگى) له لای زور كس له زمانيان جينگى متمان نه يه.

ابن القيم الجوزی

خاوه نه کانی له خودای گه وه بترسن و سنور نه به زینت نه مهش عیشقی (سلف) ی به پیزه کان و پیشه ولایانی نه م که له ن نه وه تا (عبدالله بن عبدالله بن عتیه بن مسعود) که به کتیک بووه له جهوت زاناو پسپو پانی بولری فیه - که عاشق بووه عیشقه که شی زور ناشکراو دیار بوو له نپو خه لکیدا وه که سیش لومه ی نه کردوه و به ستم کاریش ناو زهره نه کرا.

هه روه ها تا عاشق بوونی (عمر بن العزیز) شتیکی زور ناشکرا بووه له نپو خه لکیدا که عاشقی که نیزه به کی (فاطمة بنت عبدالمک) که نه وه که نیزه به له جوانی شخ و شه نگیدا به ناو بانگ بووه وه زور جار (عمر بن العزیز) داوای له خیزانه که ی کردوه که نه وه که نیزه به ی بۆ پیک بقات. به لام خیزانه که ی پازی نه بووه. دواتر کاتی (عمر بن العزیز) بووه به خه لیفه ی موسلمانان خیزانه که ی پیتی ووت: تو زور عاشقی نه م که نیزه به م بووی نه وه من پیکریم ده کرد، نیتاش پیشکه شی ده که م من پازیم. به کسه ر ده موو چاوی (عمر بن العزیز) له خو شیاندا که شایه وه داوای کرد خیرا بۆی به پیتن کاتی هینایان زیاتر پیتی سه رسام بوو. (وتی هه ندی له جوانیه که تم بۆ ده ربغه، که بیینی نیت به ته داوی شه یدای بوو. (عمر بن العزیز) به که نیزه که ی ووت وه ره له سه ر خۆت باسی بوداوی خۆتم بۆ بکه له پیشدا له کوئی بووی، وه چون که بشتیه تیره ...

که نیزه که ووتی (حجاج) والی (کوفه) منی به پاره به کی زور له به کی له کریکاره کانی نه وه شاره کپی و په وانی کردم بۆ (عبدالمک) نه ویش منی دلوه به (فاتمه) . (عمر بن العزیز) ووتی: نه ی چی به سه ر کریکاره هات له پاش تو؟ که نیزه که ووتی: له پاش من به هیلان چوو- (عمر بن العزیز) ووتی: هیچ مندالی له پاش جی ماوه. که نیزه که ووتی: به لی کریکی به جی ماوه. ووتی نه ی حالی چونه؟ ووتی: زور خراپه. به کسه ر (عمر بن العزیز) ووتی خۆت پۆشته بکه ره وه. به کسه ر به والی (عیراقی) دا ناردی به شوین نه وه کوپه دا کاتی کوپه که هات (عمر بن العزیز) پیتی ووت: پۆله (حجاج) چی زیان و زهره ری له باوکت دلوه. هه ره موویم پی بلی: کوپه که ش هه رچییه کی زانی

هه‌مووی بۆ باس کرد. (عمر بن العزیز) یش هه‌ر هه‌موو زیانه‌کانی بۆ بێژاده‌وه و قه‌ره‌به‌وی کرده‌وه. پاشان به‌که‌نیزه‌که‌ی ووت: هه‌سته بکه‌وه ته‌نیشتی وه به‌وی کرده کوپه‌که ووتی ئه‌م که‌نیزه‌یه به‌ره‌وه دیاره باوکت به‌هۆیه‌وه چه‌رمه‌سه‌ری زۆری چه‌شتوه. کوپه‌که ووتی: ئه‌مه ئێستا مولکی تۆیه (عمر بن العزیز) ووتی: من هیچ پێوستی به‌کم پێی نی یه وه لێمی دور به‌ره‌وه، کاتی که‌وتینه پێ و به‌زۆین که‌نیزه‌که به (عمر) ی ووت ئه‌ی کوا شه‌یدا که‌ت بۆمن چی به‌سه‌ر هات؟ (عمر) ووتی: وه‌ک جاران وایه بگره زیاتره. جا نه‌گه‌ر من ده‌ست به‌ڕێلارت نه‌بم نابمه یه‌کێک له‌و که‌سانه‌ی که‌به‌پێچه‌وانه‌ی هه‌زو ده‌رونی خۆیه‌وه مامه‌له‌ی کردبێت. جا شه‌یدای (عمر) بۆ ئه‌م که‌نیزه‌یه هه‌ر به‌رده‌وام به‌وه تاوه‌فاتی کردو‌مرد.

وه هه‌روه‌ها (ابو بکر محمد بن داود الظاهری) زانای به‌ناو بانگ له‌ زانسته‌کانی (فیقه و ته‌فسیر و فه‌رمووده ئه‌ده‌ب) وه به‌یه‌کێک له‌گه‌وره‌ترین زانایان ده‌ژمێردرێت وه عاشق بوونشی زۆر ئاشکرا به‌وه له‌نێو خه‌لکیدا. (نفطویه) ده‌لێت: (له سه‌ره مه‌رگیدا چوومه دیداری لێم پرسى: حالت چۆنه؟ له‌وه‌لامدا ووتی: خۆشه‌وێستى ئه‌و که‌سه‌ی که‌ده‌یزانیت ئه‌مه‌ی به‌سه‌رمدا هه‌تاوه. منیش ووتم: ئه‌ی باشه بۆچی ناچیته پێشه‌وه لێی چیژ وه‌ریگری له‌کاتێکدا تۆ به‌سه‌ریدا زانیت؟

ئه‌ویش ووتی: چیژ وه‌رگرتن نوو جۆره: ته‌ماشاکردنی دروست، وه‌چه‌ژێی قه‌ده‌غه‌کراو. ته‌ماشاکردنی دروست: منی به‌م حاله‌ گه‌يانده که‌ئێستا ده‌یبینی. به‌لام چیژ وه‌رگرتنی قه‌ده‌غه‌کراو: ئه‌وه‌ی پێگه‌ری لێک‌درووم لێی ئه‌و فه‌رمووده‌و ووته‌یه‌ی (بن العباس) ه که‌له‌لایه‌ن یا‌که‌مه‌وه ئه‌ویش له (سوید بن سعید) ده‌گێڕێته‌وه ئه‌ویش له (علی بن مسهر) ئه‌ویش له (ابی یحیی القتان) ئه‌ویش له (مجاهد) وه ده‌گێڕێته‌وه که‌له (بن العباس) دراوته‌ پال پێقه‌مبه‌ر (د-خ) که (من عشق وکتم وعف وصبر غفرالله له دخلة الجنة) واته: هه‌ر که‌سێک تووشی عیشق بێت وه‌بتوانیت

بشاریت‌وه خۇگرو داوین پاك بیت ئەوہ خودای گەرە لئی خۆش دەبیت و بەبەهشتی شاد دەكات.

پاشان چەند دېڤى شعری ووت. منیش پیتی ووت: چى بە ئەوہ باوەرپت بە (قیاس) نى یە لەبوارى فیهدا. کەچى لە شیعردا دەیسەلمینیت. ئەویش ووتى: شەیدا دل و دەوروونم بانگەشەى بۆ کردم. پاشان لە دواى ئەو شەوہوہ کۆچى دواى کرد. وە ئەوہى شایەنى باسە بەهۆى ئەو شەیدای و عیشقە یەوہ کتیبى (الزهد) ى داناوہ.

هەر وەها لەوتە یەکی ئردا دەلێت: هەر کەسێک ناو مێد بوو لەخۆشەویستەکەى وە بەهۆیەوہ نەمرد، ئەوا توشى دل نەواى دەبیت چونکە ئەوا یەکەم شەیداگانى ناو مێدى یە و دل ئامادە نەبووہ بۆى بەلام بۆجاری دووہم توشى ناو مێدى دەبیت نیت کاریگەرى یە کجاریشى لەسەر دەر دەکەوێت و کاول دەبیت.

وہ (عبدالله معمر القیسى) دەلێت: (سالتیکان لەمەراسیمى ئەنجام دانى حەجکردا بووم. لە شەوێکدا لە مزگەوتى پێغەمبەر خودا وە لەنتوان گۆڤى پێغەمبەرى خودا وێلند کۆکەیدا دانیشتبوم لە پەرگۆیم لە دەنگێک بوو چەند دېڤە شعریکی ووت بە کاریگەرى و لەپەدا بى دەنگ بوو ئەم زانى لەکوێوہ ئەم دەنگە مات پاشان ماوہ یەکی تر هەمان دەنگ کەوتەوہ ووتنى چەند دېڤە شعریکی تر و دەستى کرد بە گریان. منیش یەکسەر هەستام و بەرەو ئاراستەى دەنگە کە پۆیشتم لەتەنیشنى دانستم و هەستى پى نەکردم بېنیم لاویکی خۆین گەرمى جوان بوو فرمیتسک گوناگانى تەپ کردبوو. کەبىنى سلوم لیکرد وەلامى دایەوہ. ووتى دانیشە تۆ کىیت؟ منیش خۆم پى ناسان ووتى هیچ کاریکت هە یە؟ ووت بەلێ من لە حەوشى مزگەوتە کەدا بووم دەنگى تۆ سەرنجى پاکیشام هەرچى یە کت پێوستە من لە خزمەتتەم چیت دەوێت من ئامادەم؟ ووتى من (عتبة بن الحباب بن المنذر بن الجموح الانصارى) م پۆزیکيان بەرەو مزگەوتى (احزاب) پۆیشتم پاش نوێژکردن لە دەرەوہى مزگەوتە کەدا بووم. هەر کاتى هەستم کرد پېڤى لە ئافرەتان بەلامدا تێپەڕین کەنیزە یەکی نۆر شۆخ و شەنگیان لەگەل دا بوو پەوى تى

کردم و پیتی ووت: ئەێ (عتب) ە تۆ چی بە کەسێک دەلێت. شەیدای تۆ بێت؟ پاشان بە جێی هێشتم و پۆی ئێتر لەو پۆژەوه من سەرگەردان و شەیدای بووم. هەموو شوێنێکی بە دوودا دەگەرێم هیچ سۆراغێکی نازانم. پاشان گریاو لە هەژمەدا بوورایەوه و لەخۆ چۆ. پاش ماوه بەک ئاگاهاوەوه پوختساری زەرد هەل گەرابووچەند دێرە شەڕێکی شەیدای چێ...

منیش پێم ووت: بڕام تەوێ بەکو دلاوی لێ خۆش بوون لە خودابکە سەفەرێکی پێ مەترسبێت لە پێشە ئەویش ووتی: من کۆل نادەم و باش نابم هەتا ئەو کچە نەگەرێتەوه. پاشان تا دەمەر بەیان لەگەڵیدا ماوهوه دواتر ووتم بابچین بۆ مزگەوت (هەزاب) بەلکو خۆای گەرێ دەڕگای خێرت لێبکاتەوه. ئەویش ووتی تکام وایە بەلکو بەهۆی خولاناسی تۆ وە خودا پەحم بەمنیش بکات. پۆشتین گەشتینە مزگەوتەکە - چەند دێرە شەڕێکی تێ چێ پاشان لەوێ مایەوه تانویژی نیوە پۆ پاش نوێژ چەند ئافەرەتێک هاتن بۆ مزگەوتەکە بەلام ئەو کەنیزەبەێ تیا نەبوو. پویان کردە ئێمە و بە (عتب) یان ووت ها (عتب) دەلێی چی بەسەر یارەت بەو کەسەێ شەیدات بوو. ئۆی سەر قال کردووه؟ (عتب) ش ووتی: بۆچی بەسەر هاتووه. ووتیان باوکی بردوێتێوه بۆ شاری (سماوه) لە عێراق. منیش پرسیم ئەو کەنیزەبەێ کی بوو؟ ووتیان: ناوی (ریا بنة الفطریف السلمي) یە. لێرەدا (عتب) خۆی پێ نەگێرا و چەند دێرە شەڕێکی تێ چێ. پاشان پووم کردە (عتب) و پێم ووت: (عتب) من سوپاس بۆ خودا کۆمەل پارەبەکی باشم هەیه دەمەوێت لە پێناوی ئەو کەسەدا سەرفی بکەم کە دەیانەوێت هاوسەر بێکەوه نەن. بەلێن بێت هەر هەمووی دەکەمە قوریانت تا بەمەبەستی خۆت دەگەیت، هەستە بابچینە مزگەوتی (الانصار) کە گەشتینە مزگەوتەکە کۆمەلێک پیاوی زۆری لێ بوو پاش سلاو کردن پووم تێ کردن و ووتم: ئەێ خەلکینە چ دەلێن لەسەر (عتب) و باوکی؟ ووتیان لە پیاو چاکەکانی عەرەبن. منیش ووتم ئەوه تا (عتب) توشی داوی عیشق بووه وەمن تەنها هاوکاری ئێوەم دەوێت بێکەوه بچینە

(سماوه) ئەوانیش ووتیان بەسەر چاوە ئێمە ئامادەین. هەر هەموومان بەسواری بەرێ
 کەوتین تاگەیشتیڤە نزیک ئاواي (بنی سلیم) (غطریف) ی باوکی کچە بەهاتمانی
 زانی پێشوازیەکی زۆر لێ کردین ئازەلی سەر بری وخوان ئامادەکرا لەکاتی نان
 خواردندا پێمان پلگەپاند کە ئێمە نانت ناخۆین تادلوکاریە کەمان بۆ جێ بەجێ نەکەن
 ووتی بۆین بزانم ووتمان هاتوین دلاوی کچە خانمە کەت دەکەین بۆ (عتبە بن العباب بن
 المنذر) ئەویش ووتی کچە کەم بپاری بە دەست خۆیەتی بالێی بپرسم. بەتورپییەوه
 چوو و ژۆرەوه بۆلای. کچە کە ی پێی ووت بۆچی توپە دیاریت ئەویش ووتی
 (ئەنسارەکان) هاتوون بتخوازن. کچە کەش ووتی پیاوانی ئاوداڕو خانەدان
 وەپێغەمبەریش (د.خ) پێزی گرتوون و دلوکاری لێخۆش بوونی بۆ کردوون لەخودا.
 بۆکێ منیان دەوێت، باوکیشی ووتی (عتبە بن العباب)، کچە کە ووتی والله زۆرم لەسەر
 (عتبە) بیستوه کە کەسیکی بە ئەمەک و وەفادارە، مەبەستی خۆی دەزانێت باوکی ووتی
 من پێشتر سوپێندم خواردوووە نەتەمەوه (ئەنسارەکان) ؟ کچە کەش ووتی کەواتە
 بەباشی وەلامیان بدەرەوه... باوکی ووتی چۆن چۆنی - کچە کە ووتی مارەییە، ئەیان
 لەسەر گران بکە ناچار دەبۆن و نایەنە دواوه... باوکی ووتی دەم خۆش ئەمەقسەپەکی
 باشە باوکی کچە کە هاتە دەرەوه پووی تێ کردین و ووتی: کچی ئاواپە کە وەلامی دایەوه
 بەلام مارەپەکی زۆرمان دەوێت. جا کێ بەم کارە هەل دەستی؟ (عبدالله بن معمر)
 دەلێت منیش هەستام ووتم چیت دەوێت سەر پشک بە. ووتی: هەزار مسقال ئالتوون جل
 وپەرگی نایاب و پێنج پارچە قوماشی عەنبەر. ئەویش ووتی: بەسەر چاوە هەموویت بۆ
 ئامادە دەکەین. چەند پیاویکم ئارد بۆ شاری مەدینە بۆهێنانی دلوکاریەکانی، پاشان
 خوادنمان خواردووە ماوەندمان گێرا چەند پۆزیکمان پێ چوو. نوێتر بەرێ کەوتین بەرەو
 شاری مەدینە بەسێ بار لەپێدلووستی و شتی نایاب. گەیشتیڤە نزیک شاری مەدینە
 لەناکاودا پێرێ چەتە بەسوارەوه هێرشیان بۆ هێنان پێم وابوو لە ئاواي (سلیم)
 وەبوون. (عتبە) پووبوویان بوو چەند پیاویکی لێ کوشتن وە هەندێکی لێ بریندار

کردن. دواتر هاته‌وه‌ دیار بوو بریندار کرابوو و نه‌خۆشییکی نۆزی لێ ده‌پۆشیت. که‌وته‌سەر زه‌وی و منیش پو‌خساریم س‌پی (عتبه) گیانی سپاردلێره‌دا گریان و هاوار کردن ئه‌ی هاوار بۆ (عتبه) کاتێ که‌نیزه‌که‌ گوتی له‌ده‌نگمان بوو خۆی له‌سەر هوشتره‌که‌وه فرێدایه‌ خواره‌وه‌ باوه‌شی به‌ (عتبه) کردم به‌ده‌م گریان‌وه‌ چه‌ند دێره‌شع‌ریکی خه‌مناکی چ‌پی و نه‌ویش به‌سەر لاشه‌ی (عتبه) دا گیانی سپارد ئیمه‌ش له‌و شوێنه‌دا هه‌ردووکیانمان له‌یه‌ک گ‌ر‌پ‌دا به‌خاک سپارد. دواتر پاش هه‌وت ساڵ-سه‌رمدا له‌ناوچه‌ی حه‌جازو یستم سه‌ردانی مه‌دینه‌ به‌کەم-ووم و الله ده‌بی بچه‌ سه‌ردانی گ‌ز‌ری (عتبه) که‌چه‌مه‌ سه‌رگ‌ز‌ریان ب‌ین‌جم واداریکی له‌سەر پو‌واوه‌ گو‌له‌ لا‌وا‌ی سو‌رو زه‌ردی گ‌رت‌وه‌ منیش له‌و خه‌لکه‌ی ئه‌و ناوه‌م پ‌رسی ئه‌م دا‌ره‌ چی پی ده‌لێن؟ ئه‌وانیش ووتیا ن: بیان ده‌لێن دا‌ری با‌وک و زا‌وه‌که‌... هه‌روه‌ها فه‌رمووده‌یه‌ک هه‌یه‌ به‌م ش‌پ‌وه‌یه گ‌ی‌ز‌داوه‌ته‌وه‌له (سوید بن سعید بن علی بن مسهر) له‌باوکییه‌وه (ابی یحیی القتان) له (مجاهد) ئه‌ویش له (ابن العباس. پ.خ) داوێته‌ پال پ‌یغه‌مه‌به‌ر (د.خ) (من عشق وعف وکتم فمات فهو شهید) واته‌: (هه‌ر که‌سێک تووشی عه‌شق ب‌یت بتوانی ب‌یشاریت‌وه‌ وه‌خوگ‌رو داوێن پاک ب‌یت نه‌گ‌ه‌ر بم‌ریت ئه‌وا شه‌هیده‌.

وه‌هه‌روه‌ها له‌پ‌ی‌گه‌یه‌کی تریشه‌وه‌ ئه‌م فه‌رمووده‌ له‌واته‌: له‌پ‌ی‌گه‌ی (سوید) له (ابن مسهر) له (ه‌یشام بن عروه) له‌باوکییه‌وه‌ ئه‌ویش له (له‌خاتو عایشه) وه‌ به‌ (مرفوع) ی هه‌روه‌ها له (الخطیب) له (الزهری) ئه‌ویش له (معافی بن زکریا) ئه‌ویش له (ابن الفضل) له (احمد بن مسروق)⁽¹⁾. هه‌روه‌ها (زیب‌ر بن بکار) ده‌گ‌ی‌ز‌پ‌ته‌وه‌ له (عبدالعزیز الماحشون) ئه‌ویش له (عبدالعزیز بن ابی حازم) له (ابن ابی نجیح) ئه‌ویش له (مجاهد) ئه‌میش له (ابن عباس. پ.خ) پاشان ئه‌وه‌تا پ‌یغه‌مه‌به‌ری ئازیز پابه‌رو سه‌روه‌ری هه‌مولان کاتێ چاوی به‌ ش‌و‌خ و شه‌نگی (زینب بن ج‌ش) ده‌که‌و‌یت یه‌که‌سه‌رده‌فه‌رمیت (سبحان ق‌لب القوب) واته‌: پاک و ب‌ی‌گه‌ردی بۆ ئه‌و خوا به‌ی که‌ دلان ده‌گ‌ز‌ریت له‌و کاته‌دا (زینب) خ‌یزان و هاوسه‌ری (زید بن حارث) بووه‌ که‌خ‌زمه‌تکاری

ابن القيم الجوزی

پیتفه مبه ربووه کاتی (زید) ویستی له (زینب) جیا بیته وه وه ته لاقی بدات پیتفه مبه ربی خودا (ﷺ) پیگری کردو پیتی فه رموو (اتق الله واسمك عین زوجك) واته: له خوا بترسه و ده ست به هاوسه ره که ته وه بگره.

دواتر (زید) ته لاقی داو لپی جیا بووه. خوی گه وره له سه ربی ههوت ته به قه ی ئاسمانه وه (زینب) ی ماره کرد له پیتفه مبه ربی خودا (ﷺ) وه گرته ستنی ماره برینه که ی له سه ربی عه رشی مه زنه وه بپاری له سه ربه. (وَإِذْ نَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ مُبْدِيهِ وَتَخْشَى النَّاسَ وَاللَّهُ أَحَقُّ أَنْ تَخْشَاهُ: الأحزاب- ٣٧) واته: نه ی پیتفه مبه رب جانسی نه وه بکه کاتیک که خودا نیعمه تی نیمانی به سه ردا پشتمووه توش ئازادی نیعمه تی په روهرده کردنت پی به خشبووه له خزمانی خوت ژنت بق هبنا که کاتی نه و که سه (زید) ویستی له (زینب) ی خیزانی جیا بیته وه و نه ده گوجان تو پیت ووت: له خوا پترسه و ده سته رب داری هاوسه ربی خوت نه بیت. به لام نه وه ی له دلی خوتدایه ده یشاریته وه و ناتهو ی که س بیزانیت نه وه هه رب خودا خوی ئاشکرای ده کات پتو یسته له خوا بترسیت نه له قسه ی خه لکی...

نه وه تا پیتفه مبه رب داود (س.خ) له گه ل نه وه ی نه وهت و تو ژنی هه بوو کاتیک خیزانی به کیک له سه ربانه کانی بینی به کسه ره هشی بووه دواتر خواستی بوه ژنی سه ده مینی.^١ وه (الزهر) ی ده لیت: به که م خۆشه ویستی له ئیسلامدا خۆشه ویستی پیتفه مبه رب بووه. بۆ خاتوو (عائیشه) وه (مسروق) هه میشه به ناوی خۆشه ویسته که ی پیتفه مبه رب (ﷺ) ناوی ده برد (ابوقیس) غولامی (عبدالله بن عمرو) ده لیت (عبدالله بن عمرو)

^١ - ئهم چیرۆکه (داود- پیتفه مبه رب) هه گه ل به کیک له سه رب کرده کانی سوپا کهیدا کهملوی (تورپا) به له کتیه کانی نه جیل و ته ورات داهاتوو به فراوانی. به لام پروانه وه لاله که ی ئمه له سه ربی له بابته کانی داهاتوو له م کتیه به رده ستا.

^٢ - ئهم چیرۆکه (ضمیف) وه (ابن القيم) له ناها وه که به لگی به را به ره کان هتاوتیه وه دواتر هه رب خوی ره ی ده کاتمه و هه لی ده وه شیتیه وه

نه خوښی و چاره سهر

منی نارد بۆ لای خاتوو (ام سلمه) تا پرسپاری ئی بکه م: نایه پیغه مبه ری خودا (ﷺ) کاتی که به پۆژوو بوو خیزانه کانی ماچ ده کرد؟ (ام سلمه) ده لیت: نه خیر جا (ابو قیس) پیی و وتم خاتوو عانیشه ده لیت: (که نه گهر پیغه مبه ری خودا خاتوو عانیشه ی بیبینه یاه، خۆی پی نه ده گیرا و ماچی ده کرد) "

وه (سعید بن ابراهیم) له (عامر بن سعد) نه ویش له باوکیه وه ده گپرتنه وه که: پیغه مبه ر (ابراهیم - س. خ) هه میشه پۆژانه به سوار ی (بۆراق) له وولاتی شام وه سهر دانی خاتوو (هاجهره) ی ده کرد. هینده خوښی ده ویت و دلی لای بوو. وه هه روه ها (الفراتلی) ده گپرتنه وه که (عبدالله بن عمر: پ. خ) که نیزه یه کی پۆمی کپی وه زۆری خوښده ویت. وه ده لیت: جارێکیان ئه و که نیزه یه له سهر پشتی هیتسرتیکه وه (فاترێک) که وته خواره وه. یه کسه ر (عبدالله) پپی دایه و هه لی سانه وه و ده م و چاوی سپی و ماچی ده کرد. وه ئه و که نیزه یه هه میشه به زمانی پۆمانی ده یوت: (یا بطرون أنت قالون) واته: نه ی به پۆزم تۆ زۆر باشی له گه ل مندا.

وه ده لیت: جارێکیان ئه و که نیزه یه هه ل دیت و پاده کات. (عبدالله) ش زۆر دلگران و پی ی ناخۆش بوو. ته نانه ت ئه م دتپه شعره ی چپی:

قد كنت أحسبني قالون فأنصرفت فاليوم اعلم أني غير قالون

واته: (تۆ هه میشه به منته ده وت زۆر زۆر باشیت، به لام که چی ئیتسا هه له اتیت. وه زانیم ئیتسا زۆر باشنیم) .

وه هه روه ها (ابو محمد بن حزم) ده لیت: زۆرێک له خه لیفه راشدینه کان و پیتسه وایان خوښه ویتسیان ئه نجام دله. ته نانه ت پۆژیکیان پیاویک به (عمر بن خطاب) ده لیت ئه ی پیتسه وای برواداران من ئافره تیکم بیی و به ته ولوی عه شقی بووم. خه لیفه عمر ده لیت: (ئه مه له و شتانه یه که مرقۆ به ده ستی خۆی نی یه) .

ئەمانەى باسماڭ كۆرد-ووتە وبەلگەى ئەو كەسانە بوو كە پىيان وابە عاشقى وعەشق بازى حەلالى وقەدەغە كرلوى نى يە (.پاشان نىقنە سەرشىكار كۆردن و لىكدانەوہى بەلگەو بۇ چوونەكانيان . (وہلام دانەوہى ئەم گومانانە) .

جا قسە كۆردن لەسەر ئەم بابەتە پىويستى بە جياكارى ھەبە لە نىوان پەسەندى و ناپەسەندى، باشى وخرابى، وە نابىت راستەو غۇ سەر جەم بابەتە كە بە خرابە ياخود بە باشە بدەينە قەلەم. بەلگەو بۇ دەرخستنى راستى ودروستى و باشى و خرابەكانى لىكدانەوہ بگەين چونكە عىشق نە باشەو نە خرابە. بەلگەو بەندە لەسەر چۆنپەتى بەكارھىنان و شوينەوارى لەسەر ژيانمان. وە جياكارى كۆردن لە نىوان خۆشەويستى حەلال و خۆشەويستى ھەرام باش و خرابى پىويستە .

*سەرەتا ئەوہ بزانين كە باشترين و پەسەند ترين وسودمەندترين خۆشەويستى بەشيوہ يەكى پەھا، خۆشەويستى بەدپەينەرى دلەكان وھۆشدارى خۆشەويستەكانە كە بەدپەينەرى ھەست وسۆزو نەست و جوانپەكانە. كە لەسەر ئەو خۆشەويستى بە بناغەى زەوى و ئاسمانەكان دامەزداوہ سروشتى خەلكەكە بىنا كرلۆہ كە ئەويش نەپنى (لا اله الا الله) يە ، بەلى تاكە خودايەك كە شاينى پەرستن و شايبەستى خۆشەويستى بىت. چونكە پەرستن واتاى تەولوى خۆشەويستى و تەولوى ملكەچى يە . وە ھاويەش بپياردان لە خۆشەويستى خودا وە لە گەورەترين تاوانەكانە لە جىھانەدا. وە خواى گەورە سەرچاوەى خۆشەويستى يە . وە سەر جەم كۆنپەكانى وە راستى و دروستى پىفەمبەرەكانى ھەر ھەمووى ئامازەو گەواھى خۆشەويستى خودى گەورە دەدەن. چونكە بەتەنھا بەدپەينەرو دروستكەرو نىعمەت دەرى ھەموانە (وَمَا بِكُمْ مِّنْ نُّعْمَةٍ فَمِنَ اللَّهِ ثُمَّ إِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَإِلَيْهِ تَجْأَرُونَ: النحل ٥٢) واتە: ھەرچى نىعمەت بەسەرت دا پزائو ھەر ھەمووى لەلايەن خواى گەورەوہ يە وە كاتى ناخۆشپەكتان ھاتە پىش - راستەوخۆ ھانا و پەنا بۆ ئەو دەبەن.

خواسته‌گانی خوشه‌ویستی

خوشه‌ویستی دوو خواستی مه‌یه: (جوانی و گه‌وره‌یی و شکۆمه‌ندی)

خوای گه‌وره له هه‌ر دوو پوه‌که‌وه ته‌ولویتی و که‌مالی پوهایی مه‌یه جوانه جوانیشی خوڤ ده‌وێت، مه‌زن و به‌پێژ و گه‌وره و شکۆمه‌نده و پێنه‌ی نی‌یه. هه‌ر بۆیه له هه‌موو پوه‌که‌وه شایسته‌و شایه‌نی ته‌واوی خوشه‌ویستی یه: (قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ؛ ال عمران ۳۱) واته: ئە‌ی پیغه‌مبه‌ر—پێتان بلی: نه‌گه‌ر نه‌وان پاست ده‌که‌ن و خودایان خوڤ ده‌وێت نه‌وا شوێن من بکه‌ون خوداش خوشتانی ده‌وێت.

وه‌هه‌روه‌ها ده‌فه‌رمویتی: (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَسَوْفَ يَأْتِي اللَّهَ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ يُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ ذَلِكَ فَضْلُ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ * إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ * وَمَنْ يَتَوَلَّ اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا فَإِنَّ حِزْبَ اللَّهِ هُمُ الْغَالِبُونَ؛ المائدة ۵۴-۵۶) واته: (ئە‌ی پێتی بپو‌اداران. هه‌ر که‌سێک له ئایینی خودا پاشگه‌ز بێته‌وه ئه‌وا خوای گه‌وره له ئاینده‌دا که‌سانێک ده‌هێنێته‌کایه‌وه. که‌خودا زۆری خوڤ ده‌وێن و ته‌وانیش خودایان زۆر خوڤ ده‌وێت. که‌ زۆر به‌سۆزو به‌زه‌ی به‌رامبه‌ر به‌ بپو‌اداران. وه‌ سه‌ریلێندو ده‌رون به‌رێن به‌رامبه‌ر به‌ بی باوه‌پان، له‌ پێناوی پێیازی خودادا تێده‌کۆشن، له‌ لۆمه‌ی لۆمه‌که‌ران ناترسن ئه‌م (خوشه‌ویستی و هه‌لبژاردن و سۆز و تێکۆشانه) فه‌زڵ و پێزی تابیه‌تی خودایه‌ که‌ ده‌یه‌خشیت به‌هه‌ر که‌سێک بیه‌وێت وه‌ خوای گه‌وره فرلوانگیر و زانی به‌ هه‌موو شته‌کان به‌ پاستی ته‌نه‌ خوشه‌ویست و پشتیوانی ئێوه هه‌ر خودا و پیغه‌مبه‌ر و باوه‌پاران که‌ به‌ هه‌میشه‌یی نوێژ ده‌که‌ن و زه‌کات ده‌ده‌ن و هه‌میشه‌ دیارده‌ی کړنۆش بێردنێان بۆ په‌روه‌ردگار پێوه‌ دیاره. جا ئه‌وه‌ی خواو پیغه‌مبه‌ر و بپو‌اداران به‌ پشتیوانی خوڤ قبول بکات نه‌وا بادلتیابیت که‌ واهه‌ر تاقم و پێو حزبی خوا زāl و سه‌رکه‌وتوون)

ابن القيم الجوزی

جانبناغهی پشتیوانی و دوستایه تی - بریتی به له خۆشه‌ویستی هه‌روه‌کو چۆن بناغهی دژایه تی - بریتی به له بق و کینه وه خولیی گه‌وره پشتیوان و دۆستی باوه‌پدارانه باوه‌پدارانیش به هه‌مان شپۆه . به‌خۆشه‌ویستی پشتگیری و پشتیوانی ده‌که‌ن . جا خوای گه‌وره به ئەندازه‌ی خۆشه‌ویستی به‌نده‌که‌ی پشتیوانی ئی ده‌کات . هه‌ر له‌به‌ر ئه‌م هۆیه‌یه خوای گه‌وره زۆر به‌توند په‌دی ئه‌و که‌سانه ده‌داته‌وه که جگه له خوا پشتیوان و دۆست بق خۆیان بپیار ده‌ده‌ن . هه‌روه‌ها دژی ئه‌و که‌سانه ده‌وه‌ستێته‌وه که ده‌یانه‌وێت به‌کسانی له‌نیوان خودا و که‌سانی تر دروست بکه‌ن له خۆشه‌ویستی دا وه ئاماژه‌ی به‌وه داوه که هه‌ر که‌سیک ئه‌م کاره بکات ئه‌وا هاویه‌شی بق خوا بپیار داوه که ده‌فه‌رموێت (وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَشَدُّ حُبًّا لِلَّهِ: البقره ۱۶۵) واته: هه‌ندی له خه‌لکی هه‌ن ده‌چن جگه له خودا که‌سانی تر هه‌له‌به‌زێرن و به‌ئەندازه‌ی خودا خۆشیان ده‌وێت . به‌لام باوه‌پداران ته‌نها خودایان خۆش ده‌وێت .

هه‌روه‌ها هه‌وائی ئه‌وه‌شمان ده‌داتێ که پاشه‌پۆژی ئه‌و که‌سانه‌ی هاویه‌شی بق خودا بپیار ده‌ده‌ن له خۆشه‌ویستی دا له دۆزه‌خدا به‌هاویه‌شه‌کان ده‌لێن (كَالَّذِي إِنْ كُنَّا لَنُفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ * إِذْ نُسَوِّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ: شعراء ۹۷-۹۸) واته: به‌پاستی ئیمه له‌و لوتکه‌ی گومرایی و سه‌ر لێشێواو یدا بووین که ده‌چوین ئێوه‌مان ده‌کرده هاویه‌شی خودای گه‌وره له خۆشه‌ویستی دا "به‌م په‌کتای یه‌و هاوتای به له خۆشه‌ویستی دا . خوای گه‌وره سه‌رجه‌م پیغه‌مبه‌رانی په‌وانه کردوه کتیبه‌کانی نارده‌وه . وه زه‌وی و ئاسمانه‌کانی به‌ده‌یئاوه و به‌هه‌شت و دۆزه‌خی سازدوه به‌هه‌شت بق خۆشه‌ویستانی ، دۆزه‌خیش بق هاویه‌ش بپیار ده‌رانی .

نەخشى و چارەسەر

*وہ پیغمبر (ﷺ) سوئند دەخوات کہ: (لایؤمن احدکم حتی یكون هو احب الیہ من ولہ و والدہ والناس اجمعین) ^۱واتہ: (هیچ کەس باوەپێ نی یە گەر بێتوو منی لە منداڵ و باوک و دایک و سەرچەم خەڵکی خۆشترنەوێت) .

جا باوەپداریتی بەبێ خۆشویستنی پیغمبەر دانامەزێت ... ئەو دەبێ بۆ خۆشویستنی خودا چیی بێت؟! وە لە فەرموودەپەکی تردا بە (عمر بن الخطاب) دەلێت: لا حتی اکون احب الیک من نفسك) ^۲واتە: (نەخێر ئەو عمر ئەبێ منت خۆشت خۆشتر بوێت) . (جای ئێوەی باوەرمان دامەزراوێت پێویستە پیغمبەرمان لە هەموو کەس خۆشتر بوێت) . بەلام خوای گەورەو ئاکارە جوانەکانی دەبێت لە لوتکەی خۆشەویستیەکانماندا بێت. وە پێویستە دەست بگرین بە وکار و وێژەکانی کە خۆشەویستی خودامان پێ زیاد دەکات وە دەست بەرداری ئەو کارانە بێت کە دژی خۆشەویستی خودایە.

و هەرشتێک لە خوداوە بێت لە پەحم و بەزەیی خوداوە بۆمان. جەند جار لە لوتکەی ئاوانباریدا بووینە کەچی خوای گەورە بە لوتف و سۆزی خۆیی پۆشیمانیستی. ئابووری نەبوردین و کار ئاسانی بۆ کردووین. وە تۆلەی لی نەسەندووین. ئەمانە هەر هەمووی هاندەرمان بۆ زیاتر گەپانەو و پاشگەز بوونەو و لە ئاوانکاری و خۆ فرێدانە نیو خۆشەویستی خوداوە. هەرگە سێک کەتۆی خۆش بووێت، مەبەستیکی تایبەتی خۆی پێتە نەمانەت دایکیش بەلام نەنەنە خوای گەورە خۆشەویستیەکی تایبەتە خودی خۆت و بەبێ هیچ مەبەستی. هەر وەکو لە (اثر) یەک دامانوو:

(عبدی کل یردک لنفسه وانا اریدک لک) . واتە: (ئەو بەندەکەم هەموویان تۆیان بۆمەستی تایبەتی خۆیان دەوێت بەتەنەنە من تۆم بۆ خۆت دەوێت) . جا جۆرە مۆفییک شەرمەزار ئەبێت کاتێ هەست دەکات پەرورەدگاری بەو ئاستە بەرزە مامەلەی لەگەڵ

^۱ - نەم فەرموودەپە (صحیح) پێش بامان کردوو.

^۲ - نەمە بەشێکە لە فەرموودەپەکی (صحیح) کە پێش بامان کردوو.

دەكەت كەچى ھىشتا سەر قالى خۆشەويستى تىرە خىواي پىشت گوى
خستوه...؟ ھەركەستىك لەم ژياندا مامەلەت لەگەڵ بىكات بەشىو، پەك لە شىتوازەكان
قازانچى خۆي مەبەستە. تەنھا خىواي گەورە نەبىت، كەھىچ مەبەست و قازانچىكى پىت
نەبە تەنھا قانچى خۆت نەبىت كەگەورەترىن و مەزىنەترىن قازانچ دەكەيت. ھەردىنارىك بە
دەھىندە تا ھەوت سەدسەت ھىندە بگرە زىانتر و زىاتر دەكەت. بەلام ھەر تاوانىك
بەپەك تاوان دەژمىردىرەت. وەئەگەر سىرپنەوھى ھەپە لە ھەر كاتىك لەكەتەكاندا، ھەر
وھا خىواي گەورە سەرچەم بوونەوھرى لىپىناو تۆدا دروست كىرە جا ئابە كى
شاپەنى تەوايى خۆشەويستىيە...؟ ئەو شتانەى نۆ بوونەوھرەكە لەبەر تۆ دروست
كراون؟ يان ئەو كەسەى بوونەوھرى لىپىناو تۆدا دروستكردووە؟ ھەر وھا دواكارىيەكانى
سەرچەم دروستكراوھەكانى دابىن دەكەت و دەولەمەنترىن و بەخشندەترىن ھىزە پىش
ئەوھى بەندەكانى دىوايى لى بىكەن ئەو نىعمەت لەسەر نىعمەت پىشى بەخشىوون.
وھەپىش ئەوھى سوپاس گوزارى بىكەن ئەو زىادى دەخاتە كارە كانپانەوھ. ھەموو
ئەوانەى كەلەزەوى و لەئاسمانەكاندان ھەموو بۆزىك لەپەك كات و ساتدا دەپاڤنەوھ
لىي. بەگەورەيى خۆيى گويىيىستى ھەموو نزاكان دەبىت. زىاتر پىشى خۆشە لەنزا كاراندا
بۆچىن و سورىن لەسەرى. بەلام توپە دەبىت لە يەكىك لىي نەپارىتەوھ و
نزانەكەت. شەرمى لە بەندەكانى دەكەت كەچى بەندەكانى شەرمى لى ناكەن، لە كاتى
تاوان كارىدا دەيان پۆشەيت، پەھم و بەزەيى بە بەندەكاندا دىتەوھ كەچى خۆيان
بەزەيى بەخۆياندا ناياتەوھ. پەيتا پەيتا پىغەمبەرانى پەوانە كىرەوون تەنەت خۆي
بەمىھروگەورەى خۆي لە گەلىاندا پەيامەكانى بۆ ناردوون، تەنەت پىتان دەلەيت (من
لىسانى فاعطية؟ من يستغفرنى فاعفرله) ^۱ واتە: (كى دىوا كارى ھەپە تا بۆي جى بە
جى بىكەم، كى دەپەووت لىي خۆش دەبم). جا چۆن دلائىك ئەو زاتەيان خۆش نەووت لە
ھەلەكان دەبۆرەت. چاكەكەمان قوبل دەكەت، ئابىق كان دەپۆشەيت وھەديان پارىزەت

^۱ - نەمە بەشىكە لەفەرمودەيەكى (صحیح) بخارى (۶۲۲۱ و مسلم ۴۱/۶ - ۴۲ - نووی).

فریای لئ قەوماوان دەکەوت. پێویستیەکان دابین دەکات،... هەندەەر خۆیی ئەرزانە
 شایستەی یادۆزیکەر شایستەی وەبەر هێنانەوێه، خۆشەویستی، شایستەی ملکهچی
 گوێزپایەلێ بە تاک و بێ ھاول و بێ وێنە. زۆر زیاتر پزگار بوونی پێواریکی بێ ئەوا
 لە بیابانێکی بێ سنوور دڵخۆشترە بە پاشگەز بوونەوە و تەوێه کردنی بەندەبەکی. زۆر
 زیاتر لە سۆزو مەھرەبانی دایکێک بۆ کۆرە بزێوێکە بۆ سۆزێک بەندەکانی. سۆزو
 پەحم و مەھرەبانی خودا بێ وێنە بە زاناو داناو بیسەرۆ لێ بوردەبە. نورو پوناکی پاکی
 پوختساری ھەموو تارک سقانی جیھانی پووناک کردۆتەو.

گەر پەردەى پوناكى لەسەر پوخسارى لا بەریت ھەموو جيان لە تاوندا گر دە گرت. ھەروەكە چۆن (موسا) لە ھەببەتدا بى ئۆش كەوت. بە پاستى ھەر خۆيى شلیستەى يادو خۆشەوېستى و گوت پاپەلى و ملکە چى پە.

لوتگهی چیرو بهیوسته به گه مالی و خوشه ویستیه وه

لیره دا کاریکی گرنګ مه په پټوېسته کهسی زیر گرنګی ته وای پښدات. نه ویش بریته لوهی که: چېژی ته وای خوشی و شادی و کامه رانی دل و د وروون بهنده له سره دوو بڼه مای سره کی:.

یه که م: خۆشه‌ویسته که ت له‌وپه‌ری لوتکه‌ی جوانی و بێ که م کوپی و نه‌واوی پر و بوختی داییت. که شایه‌نی هه‌موو قوربانی و خۆشه‌ویسته که بیت.

دوهم: به هیزی و بی پایانی و بی وینهی شو خوښه ویستی په که له نیوانیاندایه واته هرچنده نه اندازه و پرژدی شو خوښه ویستی په بهر و زور بیت نه و دنده زیاتر هست به تام و چیرزی خوښی شادی و کامرانی ده که یت جا پاش زانینی هم دوو بناغه سهره کیبه نه و ماوه ته و بلتین که هه موو که سیکی ژیر و هوشیار هه میشه له هه ولی به ده ست خستنی گوره ترین و مه زترین شادی و خوښه ویستی په وه ناماده په قوربانی به زور شتی لاره کی و ساده بدات له پیناوی به ده ست هیتانی شو خوښه دا. جاجون ره وای حه قه نیمه ی مروقه له پینا و خوښی په کی کم و کورت و سنوردار خوښی په کانی

لوتکەى خۆشه‌ويسته‌كانه که بيبينى خوتى گه‌وره‌يه. هه‌روه‌کەر له‌ فهرموده‌يه‌کى (صحيح) دا هاتوه‌ که پيغه‌مبەر (ﷺ) ده‌فهرميت: (هو الله ما اعطاهم شيئا احب اليهم من النظر اليه) ^١ واته: (سويند بيت به‌خوا هه‌چ نيعمه‌تى به‌ئه‌ندازه‌ى به‌بينى ته‌ماشاكرينى خودا لايان خۆشتر نيبه‌). وه‌له‌ فهرموده‌يه‌کى تر دا هاتوه‌. (انه اذا تجلى لهم وراو نسوا ما هم فيه من النعيم) ^٢ واته: (كاتى خواى گه‌وره‌ زاتى خۆى نيشان به‌هه‌شته‌يه‌كان ده‌دات ئيتر خويان له‌بىر ده‌که‌ن که چين و له‌ کويدان) ..

وه‌له‌ (نسائى) و (مسند) دا هاتوه‌ عمار بن ياسر که پيغه‌مبەر (د.خ) له‌ کاتى نزاول پاپانه‌وه‌ دا فهرموده‌يه‌تى (الشوق الى لقاءك) ^٣ واته: وه‌دلاوى چيژى خۆشه‌يه‌كانى بيبينى ده‌که‌م وه‌ تامه‌ زړويين بۆ ديدارت. وه‌له‌ (كتاب الحسنه) دا هاتوه‌ که (عبدالله بن امام احمد) به‌ (مرفوعى) (كان الناس يوم القيامة لم يسموا القرآن اذا سمعوا من الرحمن فكانهم لم يسموا قبل ذلك) ^٤ واته: (وه‌ك بلى خه‌لكى پيشتەر قورئانيان نه‌بيستوه‌. خه‌لكى كاتى گوئيان له‌ قورئان ده‌بيت له‌لايه‌ن خواى گه‌وره‌ وه‌ وا ده‌زانن به‌که‌م چاره ده‌بيستن).

که‌ واته‌ باشترين هۆكارى گه‌يشتن به‌ چيژو خوشى به‌كانى به‌هه‌شت بريتى به‌ له‌ ناسين و خوش وويستنى خواى گه‌وره‌ به‌ ئه‌و به‌هه‌شته‌ى که هه‌ر له‌بنه‌په‌دا نيشتمانى سه‌ره‌کى گيان و جه‌سته‌ى ئيمه‌بووه‌. واته: خۆشترين و شيرينترين شت له‌م دوونابدا بريتى به‌ له‌ ناسينى خودا خۆشه‌ويستنى. وه‌ خۆشترين و شيرينترين شت له‌ به‌هه‌شتدا بريتى به‌ له‌ ته‌ماشاكرين و گه‌يشتن به‌ ديدارى خواى گه‌وره‌. چ نيعمه‌ت هه‌يه‌ له‌ ژياندا بگاته‌ نيعمه‌تێک خۆسازادان که به‌ وه‌په‌رى تامه‌ زړوييه‌ وه‌ بۆ گه‌يشتن به‌ ژوان و ديدارى گه‌وره‌ ترين

^١ - نعم فهرموده‌يه‌ (صحيح) ه‌ (مسلم-الايان-١٨١) گيژاوتيه‌وه‌.

^٢ - نعم فهرموده‌يه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه - ١٨٤) گيژاوتيه‌وه‌.

^٣ - نعم فهرموده‌يه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه) گيژاوتيه‌وه‌.

^٤ - نعم فهرموده‌يه‌ (حسن) نه‌ (ابن ماجه - ١٨٤) گيژاوتيه‌وه‌.

خۇشەويست، كەسەر جەم دال و دەروونى داگىر كىر دىيىت. تەناتەت ھەندى لەخۇشەويستان دەلئىن: ھەندى كاتمان بەسەردا تى دەپە پىت ئەو ھەندە ھەست بەخۇشى و دالئىي دەكەين. دەلئىن: ئەگەر بەھەشتى يەكان لەو جۆرە ژيانەي ئىمەدا بن ئەو ژيانىيان خۇشە.

ھەروەھا دەلئىت: ئەگەر پادشاكان و دارو دەستەكانىيان بەخۇشى و شىرىنى ژيانى ئىمەيان بىزانيايە. ئەو شەپيان لەسەرى دەكرد. خۇشەويستى چارەسەر و خۇراكى پووخە ھەركاتىك دال لەم خۇراکە بىرا چىتر توشى نەھامەتى دەبىت، بگرە زۆر ئەستەترە لەناخۇشى يەكانى لەدەست دانى پووناكى بۆ چاوەكان ياخود لەدەست دانى ھەستى بىستى يان بۆنكردن. دلى مرقۇ ژوانگەي خۇشەويستى خوائ تاك و تەنھايە-بەبى ئەم ووزەيە دال توشى گەرەتەين دەرو نەھامەتى دەبىت چىتر لەجەستەيەكى ئازەلى بەولاولە ھىچى تر نامىنئەو كەئامادەيە وەك دىندەيەك ھەموو شىتەك لەپىناوى ئارەزووكانىدا تىك بىشكىنئىت.

چىژەكانى دوونىا ھۆكارن بۆ گەبىشتن بەچىژەكانى قىامەت

واتە: مەزنىترىن خۇشى و چىژەكانى دوونىا ھۆكارن بۆ گەبىشتن بەخۇشەكانى قىامەت.

چىژەخۇشەكانى دوونىا سى جۆين:

گەرەتەين و مەزنىترىيان: ئەو يانە كەدەبىتەمايەي گەبىشتنمان بەخۇشى و چىژەكانى قىامەت. ھەريۆيە مرقۇ كاتى لەسەر جەم كارو بارەكانىدا گەر بەمەبەست و نىعمەتى خوائ گەرە بىت، ئەو پاداشتى ھەيە لەسەر خواردن و خواردنەو بەرگ پۆشىنن، ھاوسەر گىرى و... ھتد. كە چىژە شىرىنى باوەپوناسىنى خودا. خۇش وىستىنى و تامەزىيى بۆدىدارى گەرەتەين خۇشە لەبەشتى بەرىندا.

جۆری دووهم: ئەو چیژو خۆشیانەی کە دەبنە مایەی ڕێگری و بەرپەست لە گەشتن بە بەختە وەرپەکانی قیامت. کە هۆکاری سەرقال بوون و بچوک بوونەوی شکۆمەندی مۆفەیه. خزانه نیو دەرپارەیی دنیا بازی، وەك خۆش ویستنی کەس و شتی نر لە بری خوای گەورە، وە هاوبەش ڕێپاردان بۆی وەك چیژ وەرگرتن لە یەكتری هەروەكو لە قیامتدا دان بەم پاستیە دەنێندەلێن (رَبَّنَا اسْتَمْنِعْ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَّغْنَا آلَکُنَا الَّذِي أَجَلْت لَنَا قَالَ النَّارُ مَنَواکُمْ خَالِدِينَ فِيهَا إِلَّا مَا شَاءَ اللَّهُ إِنَّ رَبَّکَ حَکِيمٌ عَلِيمٌ * وَكَذَٰلِكَ نُؤَلِّی بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضًا بِمَا کَانُوا یَکْسِبُونَ؛ الانعام ۱۲۸) واتە: ئەو پەرورەدگار هەندێکمان سودمان لەوانی تر وەرگرت ئیستاش گەیشتونەتە ئەو کات و ساتەی تۆ بۆت دیاری کردوین. خوای گەورەش فەرمووی: ئەم ئاگرە چیگاتانە بە هەتا هەتایی، مەگەر خوا ویستنی لەسەر بیت (کە بەسزایەکی تر سزان بدات) بە پاستی پەرورەدگاری تۆ ئەو پێفەمبەر ﷺ (داناو زانا یە. وە چیژی لووت بەرزێ و خراپەکاری ستم کاران لەسەر زەویدا. لە پاستی دا ئەم چیژو خۆشیانەکانی و کەمەند کێشکردنەو پێشەکییە بۆ کەوتنە نیو ژانە بێ کۆناکانە وە کە دەبیتە ڕێگری و مەبەست لە بە دەست هێنانی بەختە وەرپەیه هەمیشە ییەکان. نموونەی ئەم چیژو خۆشیانە، هاوشێوەی ژەهر تێکەڵ کردنە بە هەنگوینە وە تا سەر ئەهجام تیا چونی لەدوا یە: (سَنَسْتَدْرِجُهُم مِّنْ حَیْثُ لَا یَعْلَمُونَ * وَأَمْلِی لَهُمْ إِنَّ کِبَیْ مَکِیْنٍ: الأعراف ۱۸۲) واتە: (لە ئایەدا وردە وردە بەرەو تیاچوون دەیان بەین لەکات و شوێنێکدا کە ئەوان هەستی پێ ناکەن و نایزانن وە مۆلەتیشیان دەدەم بەلام کە تۆ لەم لای سەندن بە پاستی نەخشەر پلانی من توندو بەهێزە).

و هەروەها پێڕێک لە (سلن) لە لێدانە و دەوای ئەم ئایەتەدا دەلێن: هەركاتی تاوانێک ئەهجام دەن ئێمە نێعمەتێکیان بۆ زیاد دەکەین (حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ * فَقَطَّعَ دَابِرَ الْقَوْمِ الَّذِينَ ظَلَمُوا وَآلْحَمْدُ لِلَّهِ

رَبِّ الْعَالَمِينَ: الانعام-۴۴-۴۵) واته: (هتا کاتی دلخۆش و شادومان بوون به وهی که پتیاں درلوه. نیت له ناكاو گرتمان و هه موویانمان سه رگهردان و پيسوا کرد وه به غم و په ژاره په کی نۆده وه تیاچوون نه و گه له ستهم کاره بنه پکران وه سه رجه م بوونه وه ده لیت: سه پاس بق په روه ردگاری جیهان).

وه دخوای گه وره سه بارهت به م پیچه ده فه رمیت: (أَبْخَسِرُونَ أَنَّمَا أُفِذُّهُمْ بِهِ مِنْ مَّالٍ وَبَيْنَ * نَسَارِعَ لَهُمْ فِي الْخَيْرَاتِ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ: المؤمنون-۵۵-۵۶) واته: (تایه نه وان واده زانن که ئیمه مال و سامان و نه وه یان پی ده به خشین * نه خیر وانی به به لکو مه به ستمان به په له نازو نیعمهت به هره یان بگین! به لکو نه وانه هه سستی پتیاکان).

وه هه روه ها ده فه رمیت: (فَلَا تُفْجِبْكَ أَمْوَالُهُمْ وَلَا أَوْلَادُهُمْ إِنَّمَا يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذْهِبَهُمْ بَهَا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ أَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ: التوبة-۵۵) واته: (تای پیغه مبه، نه مال و سامان و نه وه یان سه سامت نه کات وه به باشیان نه زانیت، چونکه خودا ده به ویت له ژیا نی دنیادا توشی سزاو به لایان به کات له ده پگای مال و سامان و نه وه کانیانه وه گیانیان ده ربکات. له کاتی کدا که نه وان بی باوه پن، جانه م چیتو خوشیا نه کاتین له ناچونیان نۆر نزیکه وه گه وره ترین به ره سست له ده ست خستنی به خته وهی هه می شه بی و مایه ی سزاو نه شک نه جو چه ره سه ری به له قیامه تدا).

چیتو دروست:

جَزَّ سَيِّئُهُمْ: هه تديك چیتو خوشی هه یه که نابیتته پنگر له خوشیه کانی قیامهت، وه له هه مان کاتدا پی پیدراوه و مایه ی قه ده غه کاری نی به که نه نها بق حه وانه وهی ده روونه، به لام پتویسته زیاده پویی تیا نه کریت. وگرنگی زیاتر به ده سته پتیا نی به خته وهی هه می بهی بدریت وه هه نه مه یه مه به سستی پیغه مبه ر (د.خ) له م فه رمو ده یه دا باسی ده کات که ده فه رمیت: (کل لهو یلهو به الرجل

فهو باطل الارمية بفوسة، وقتاديبه فرسه، وملاعتبة امراته فان نهن من الحق)^١ واتە: (هه‌موو گالتەو گەمەو یارییەك كە مرقۆ دەيكات هەر هه‌مووی پێو پوچه كە تەنها تیرو كەوان وەشاندن و پراھێنانی و سوار چاكي دەست بازی كردن لەگەڵ خێزانە كەیدا. كە ئەمانە راست و دروستن).

واتە هەركاریك چێژی لەم بابەتە ی تیا بوو دروستە جا كە واتە ئەم خۆشییە خراپ و ناشیای نادروست نی یە بەلكو باشترین جۆری خۆشەویستی یە وە هه‌روه‌ها خۆش ویستنی خوداو پێغه‌مبەری خودا كە لە دای هه‌موو موسلمانێك دا هەبە و بە بێ ئەر خۆشویستی یە باوە پ دانا مەزیت. لە كەسێكە وە بۆ كەسێكی تر پێژە و ئەندازە ی دەگۆرێت. هەر ئەم خۆش ویستی یە هۆكارو پالنه‌رو ئاسانكاری زۆریك لە كارە ئالۆزو زەحمەتەكان وە سه‌غی و دەست بلۆ كاری قەرچۆكەكانە وە ئازا كاری تر سێكەكانە هه‌روه‌ها پالنه‌و خاویڤن كاری دەونه‌و پیاكاری بیرو هۆشە. خۆشكاری ژیا نە. وە هه‌روه‌ها هەر خۆشویستی خودا و پێغه‌مبەرە كە بەتە ی كە بۆشكاری پوختا رەكان و فراواكاری سنگەكان و زیندوكەری دڵەكانە. وە خۆشەویستی وتە ی خوای گەورە كە نیشانە ی تەواوی خۆشویستی یە بۆ خودا. كۆی هەبە حەزو ئارەزو ی بیستنی وتە و دەنگی خۆشەویستە كۆی نەبێت. قورئان و گوێبیستی خۆپندنە وە ی بەلگە ی خۆشویستی خودایە. بە پێچەوانی ئەوانە ی هەمیشە لە نێو باپو مەلەه‌كاندا گوێبیستی شتی ناخسڕین وە ئەماشایی نادروست و شتی خراپە كاری دەبن. جا گەر خۆشەوویست راست بکات هەمیشە ئارەزو ی بیستنی وتە ی خۆشەویست راست بکات. وە ك شاعیریك دەلێت:

ان كنت تزخم حبي فلم هاجرت كتابي

^١ - ئەم لەرمودەییە (حسن) ە (ترمزی ١٦٣٧) و (ابووداود-٢٥١٣) و (احمد-١٤٤/٤) گێڕاویە تەرە.

امّا تلیت مافیة من لئذ غـطـبی

واته: گهرتق منت خۆش دهویت بۆپشتت له کتیبه کهی من کرهوه.
 ئابه نایه نه تخویندۆته وه که چی تیدا یه. له چێژو خۆشی گوتاره کانم. وه (عوسمان
 کوپی عه فان) ده لیت: (ئه گهر دله کانمان پاک و خاوین ببوایه. نهوا ههرگیز
 تیری له گوته کانی خوای گهره نه ده خوارد). جا ئه م زۆر کردن و ئاره زوکردنی،
 خۆشه و پست بۆ وتی خۆشه و پسته کهی شتیکی به لگه نه و پسته ؟ هه
 بۆیه پیغه مبه ر (ﷺ) بۆزیکیان پویکرده (عبدالله بن مسعود) و پیتی ده لیت:
 اقرا علي فقال: اقرا عليك، وعليك انزل؟ فقال ﷺ: اني احب ان اسمع من غيري
 (فاستفتح فقرا سورة النبأ حتى اذا بلغ قوله: (فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ
 بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا: النساء ٤١) . قال ﷺ: حسبك فرجع راسه
 فاذا عينا رسول الله صلى الله عليه وسلم تزرغان من البكاء) ^١ واته:
 به پیغه مبه ری فهرموو قورئانم به سه ردا بخوینه ره وه عبدالله و تی قورئان
 به سه رتۆدا بخوینه وه له کانتیکدا بۆ تق دابه زیووه ؟ پیغه مبه ر فهرمووی: من
 پیم خۆشه له که سی تره وه ببیستم عبدالله ش له سورته تی (نساو) وه ده سنی
 پیکرد به قورئان خویندن ناگه یشته ئابتی (جِئْنَا مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ
 عَلَى هَؤُلَاءِ شَهِيدًا) . واته: (ئه گهر له هه موو نه نه و گه لیک پیغه مبه ری که
 بکه یه شایه ت له سه ریان وه تۆش بکه یه شایه ت له سه ره ره هه موویان) لیره دا
 پیغه مبه ر (ﷺ) فهرمووی به سه رلوه سته کانی عبدالله سه ری به رز کرده وه
 بیسی پیغه مبه ر (ﷺ) هه ربوو چاوی پرپوو له فرمیسک. وه هاوه له کانی
 پیغه مبه ر (ﷺ) کاتی کۆبوونه وه ئه گهر (ابو موسی) یان تیدا بوایه داوایان
 لی ده کرد که به قورئان خویندن خودایان بیر به یقینه وه ئه ویش ده سنی ده کرد

^١ نهم فهرموده به (صحیح) ه (بخاری- ٤٥٨٢) قیراویه تیره.

نه خوشی و چاره‌سەر

به قورئان خویندن و نه وانیش له چوارده‌وری داده‌نیشان و گوی بیستی ده‌یون. له‌لای شه‌یدایانی قورئان. قورئانی پیروژ شیرینی و تام و چێژ و خوشیه‌کی تایبه‌تی هه‌یه. که‌تۆر خوش تره له‌شه‌یدایانی شه‌یتان. شه‌یدایانی شه‌یتان نه‌و پێرانه‌ن که‌دلایان له‌ئاستی قورئانی پیروژ ده‌ق و مریدی بێ گیاره. هه‌روه‌کو شاعیریك ده‌لێت:

تقرأ عليك الخمة وانت جامد كالحجر   وبين من الشعر نيشد تميل كالسران.
واته: خه‌تمه‌یه‌ك قورئان بۆ ده‌خویندریته‌وه — که‌چی تۆ وه‌ك به‌ردی بێ گیاره و کاریه‌گه‌ریت تێناکات.

به‌لام دوو دێر شعر بخویندریته‌وه وه‌ك سه‌ر خۆشت لی ده‌کات. جا نه‌م حاله‌ته به‌لگه‌ی ته‌واوه له‌خالی بوونی دلی نه‌و که‌سه له‌خۆش ویستنی خوداو ووتنه‌کانی خودا. وپێغه‌مبه‌ر ه‌که‌ی. که‌ نه‌و دله‌ وه‌ك که‌لاوه‌ وایه. چونکه‌ دل ته‌نها به‌خۆش ویستنی خودا و قورئان و پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی هه‌میشه‌ زیندو ئارامه.

خۆش ویستنی دروست

خۆش ویستنی خوداو پێغه‌مبه‌ره‌که‌ی سه‌رچاوه‌و چله‌ پۆپه‌ی سه‌رجه‌م خۆشه‌ویسته‌کانن له‌ژياندا. له‌پاش نه‌مانه سه‌رجه‌م جۆره‌کانی تری خۆشه‌ویستی سه‌رچاوه‌ له‌وه‌وه‌ وهرده‌گرن و دابه‌ش ده‌بن. نمونه‌ خۆشه‌ویستی هاوسه‌ره‌کان (خه‌یزان) خوای گه‌ره له‌قورئانی پیروژدا ده‌فه‌رمی‌ت: (وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ: روم-۲۱) واته: (هاوسه‌ری بۆ دروست کردون بۆته‌وه‌ی ئارام بگرن له‌ دیدارو خۆشه‌ویستی و سۆزو میه‌ره‌بانی له‌نیوانتاندا فه‌رامه‌م هه‌تاوه نه‌مه به‌لگه‌یه بۆ که‌سانێك تێیگه‌ن.

که‌واته‌خوای گه‌وره‌ خۆشه‌ویستی هاوسه‌ره‌کانی به‌به‌لگه‌ی گه‌وره‌ی خۆیی باس ده‌کات. وه‌هه‌روه‌ها له‌جیگایکی تردا — له‌پاش باس کردنی نه‌و ئافه‌ره‌و که‌چانه‌ی که‌

ابن القيم الجوزی

دروستن بیان خوانن - ده‌فرمیت: (يُرِيدُ اللَّهُ لِيُذَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ * وَاللَّهُ يُرِيدُ أَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُرِيدُ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الشَّهَوَاتِ أَنْ تَمِيلُوا مَيْلًا عَظِيمًا * يُرِيدُ اللَّهُ أَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْ وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفًا : النساء ۲۶-۲۸) واته: (ببگومان خوی گه‌وره ده‌په‌ویت به‌م شتیه‌یه هه‌موو شتیکتان بۆ پوون ده‌کاته‌وه. وه پینمویتان بکات بۆ یاساو به‌رنامه‌کانی پێش خۆتان. (که‌پێغه‌مبه‌ران هیناویانه... وه ته‌وبه‌و په‌شیمانیتان لێ وهر‌بگریخت خودا زاناو دانا‌په‌وه‌خوای گه‌وره ده‌په‌ویت لیتان خۆش بێت لیتان ببوریت به‌لام ته‌وانه‌ی شوین که‌وتی ناره‌زوه‌کانیان، ده‌په‌یانه‌ویت توشی ناشوبوو لادانتان بکه‌ن به‌لام خوی گه‌وره ده‌په‌ویت به‌م به‌رنامه‌بارتان سوک وکارنان ئاسان بکات. چونکه‌ ئاده‌میزاد به‌لاوازی دروست کراوه (له‌به‌رامبه‌ر به‌ناره‌زوه‌کانی وه‌ خۆپاگرنی په‌.

وه (سفیان الثوری) له (تفسیره‌که‌یدا له (ابن طاوس) ته‌ویش له (باوکی) به‌وه ده‌گێڕێته‌وه: ته‌گه‌ر ته‌ماشای ئافره‌تی بکهدایه‌ خۆی پێ پانه‌ده‌گیرا. وه‌ له‌فرموده‌یه‌کی (صحیح) دا‌هاتوه‌ له (جابر) وه (ﷺ) ده‌لێت: (كان النبي رأى امرأة فان زينب- رضي الله عنها فغضى حاجته منها، وقال (ان المرأة تقبل في صورة شيطان، وقد في صورة شيطان، فاذا رأى احدكم امرأة فاعجبته فليات اهلته، فان ذلك يرد ما في نفسه) واته: (پێغه‌مبه‌ری خودا ﷺ) ئافره‌تێکی بینی دواتر چوو بۆلای زینبه‌ی خێزانی و جووت بوو دواتر پێغه‌مبه‌ری خودا فرمووی: ئافره‌ت هه‌ندی جار وه‌کوشه‌یتان دێت و ده‌چیت (مه‌به‌ستی خۆنمایش کردن). جا‌هه‌ریه‌که‌ک له‌ئێوه ئافره‌تێکی بینی و سه‌رنجی پاکیشا بابجێته‌ لای خێزانی خۆی و کاری جووت بوون ته‌نجام بدات. چونکه‌ به‌مه‌چی له‌ده‌رونیدا بێت دا‌یده‌مرکێنێته‌وه‌.

^۱ -نهم فرموده‌یه (صحیح) ه (مسلم ۹/ ۱۷۷ - نووی)

سووده‌کانی ئەم فەرموو دەیه:.

یەکەم: پێغه‌مبەری خودا (ﷺ) پێنمایمان دەکات کە هەروەکو چۆن خواردن - جێی خواردن پرده‌کاته‌وه. وه‌جل و به‌رگ جێی جل و به‌رگ ی تر پرده‌کاته‌وه. به‌هه‌مان شێوه‌ش - کاری سینکسی جێگه‌ی کاری سینکسی پرده‌کاته‌وه. واته کاتی ئاره‌زوی سینکسیت به‌ببینی ئافره‌تێک هه‌روژا - که‌چوبته‌لای هاوسه‌ره‌که‌ت. چیت له‌و کاره‌ ده‌ریازت ده‌ییت.

دوهم: چاره‌سه‌رکردنی کاریگه‌ری ئافره‌تان به‌سه‌ر پیاوانه‌وه یاخود پیاوان به‌سه‌ر ئافره‌تانه‌وه. ده‌شیت هه‌ریه‌که‌یان له‌پیاوان و ئافره‌تان به‌ببینی په‌گه‌زی به‌رامبه‌ر هه‌زو ئاره‌زوی سینکسیان بجولیت. جا بۆ چاره‌سه‌رکردنی ئەم حاڵه‌ته‌ باشترین چاره‌سه‌ر ئەنجامدانی کاری سینکسی یه‌ له‌گه‌ڵ هاوسه‌ره‌کانیاندا. له‌هه‌مان کاتدا ئاماژه‌به‌که‌ بۆلاوان و خۆشه‌ویستان هه‌روه‌کو له‌ (سند) ی (ابن ماجه) دا هاتوه‌ به‌ (مرفوع) ی (لم یرد للمتحابین مثل النکاح) واته: (من جگ له‌په‌ڕۆسه‌ی هاوسه‌ر گه‌یری هیچ چاره‌سه‌رێکی ترم نی یه‌ بۆ دوو خۆشه‌ویست). که‌واته: هاوسه‌رگه‌یری باشترین چاره‌سه‌ره‌ بۆ دوو خۆشه‌ویست و دوو عاشق له‌په‌وانگه‌ی شه‌ره‌وه‌وه‌هه‌زنده‌تی (داود- علیه‌ سلام) هه‌ریه‌هه‌مان شێوه‌چاره‌سه‌ری ده‌ردی عه‌شقی کردوه‌ به‌وه‌ی که‌ده‌ستی نه‌چۆته‌ ئاوانکاری. کاتی که‌ ئافره‌ته‌که‌ی چۆته‌ده‌له‌وه‌ به‌کسه‌ر خواستویه‌تی و فره‌ ژنی به‌کاره‌یناوه‌ ۱- له‌مه‌ زیاتر ئیتمه‌ بۆمان نی یه‌ له‌سه‌ر ئەم پووداوه‌ بنوسین.

۱- ته‌راوی ئەم چیرۆکه‌ له‌ کتێبه‌کانی ته‌ورات دار العهد القامیم) هاتوه‌ به‌لام به‌شێرنه‌راوی و ده‌ستکاریه‌وه. هه‌رچه‌نده‌ گومان هه‌یه‌ له‌رامت و دروستی ئەم چیرۆکه‌. بۆ ئەم مه‌به‌سته‌ بره‌وانه‌ شیکارمان بۆ ئەم چیرۆکه‌ له‌ کتێبی (تلبیس ابلیس/ ص ۹۸) ضائی یه‌که‌م/ ضائی (المکتب الثقافی فی القامرة)

پوچھا کہ نہ وہی پوداوی (زینب بن جحش)، پوداوی خاتو زہینب بہم
 چہ شہنہ ہوو (زید بن حارثہ) خزمہ تکاری پیٹھ مہری خود ابو (ﷺ) پیٹھ مہر
 (زید) (ﷺ) ی لہ کویلہی و بہندہی دہریاز کردو سہریہستی کرد. دواتر بہ
 (زید) یان ووت کوپی پیٹھ مہر. پاشان پیٹھ مہر (ﷺ) (زینب بن جحش) ی
 بڑ خواست کہ دہکاتہ پورزای پیٹھ مہر (ﷺ) بہ لام دیار ہوو بہ یہ کہ وہ
 نہ دہ گونجاو تہ با نہ ہوون. چہند جاریک (زید) وویستی لہی جیابیتہ وہو تہ لاقی
 بدات. بہ لام پیٹھ مہر (ﷺ) نہی دہ ہٹلا. دواتر پیٹھ مہر (ﷺ) دلتیا ہوو کہ
 (زید) ہارلہی جیادہ بیتہ وہو وویستی لہ پاش جیابوونہ وہیان بیخوازیت. بہ لام
 لہ ترسی دہم و قسہی خہلکی دہری نہ ہری. لہرہ دا خوی گہورہ بہ دانایی خڑی
 وویستی لہ شکاندن یاسا و عورفیکی نہو سہر دہمہ ہوو. کہ بریتی ہوو لہ
 (بنوہت) واتہ کہ سیک بہ تہ بہنی کہ سینکی تر دہکات بہ کوپی خوی و چیر
 میرات وہم مو مافیکی ترہہ ہووہ. وہ کہ کوپیکی سروشتی. جاخوی گہورہ بہم
 کارہ. واتہ بہ مارہ کردنی (زینب) لہ پیٹھ مہر (ﷺ) نہو یاساہہ ہل
 دہوہ شینیتہ وہ. کہ دواتر خہلکی دہ لہت پیٹھ مہر (ﷺ) بڑ خڑی مارہی
 کردوتہ وہ نہوہ ثابہ تہ کان ٹامازہ بہم پاسی یہ دہ کہن (وَإِذْ نَقُولُ لِلَّذِي أَنْعَمَ
 اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَنْعَمْتَ عَلَيْهِ أَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ وَاتَّقِ اللَّهَ وَتُخْفِي فِي نَفْسِكَ مَا اللَّهُ
 مُبْدِيهِ وَتُخْفِي النَّاسَ وَاللَّهُ أَعْلَمُ أَنْ تُخْفِيَ: الأحزاب- ۲۷) پاشان دوابی کہ
 (زید) جیا ہووہ وہ عیدہی بہ سہر چوو خوی گہورہ فرمانی بہ پیٹھ مہر (ﷺ)
 کرد کہ دہ بیت بیخوازیت و لہوونہی خہلکی نہ ترسیت.

ہر بڑیہ پیٹھ مہر (ﷺ) زیدی نارد تادلوی (زینب) ی بڑکات. (زید)
 بڑی بڑایی و پٹی پاگہ یاند کہ پیٹھ مہر (ﷺ) دہیہ ویت بیخوازیت (زینب)
 یش ووتی (من لہ گہل فرمانی خوداو پیٹھ مہری خودا هیچ وہ لامیکی م پی
 نیہ) . پاشان بڑی دوو پکات نویژی کرد. خوی گہورہ لہ سہروی ناسمانہ وہو

عرشی مه‌زننه‌وه (زه‌ینبی) ماره‌ بری له‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) ئەم ئایه‌ته‌ هاته‌ خواره‌وه‌ (فَلَمَّا قَضَىٰ زَيْدٌ مِّنْهَا وَطَرًا زَوَّجْنَاهَا: الْأَعْرَابُ- ۲۷) واته‌: (کاتی زه‌ید لێی جیا‌بو‌وه‌و عیده‌ی تی‌ پهری‌ی ئیمه‌ (زینب) مان‌ لێ‌ ماره‌ کردی) هه‌ر بۆیه‌ خاتوو زه‌ینب شانازی به‌سه‌ر هه‌وسه‌ره‌کانی تری پێغه‌مبه‌ردا (ﷺ) ده‌کردو پێی ده‌وتن: ئیوه‌ هه‌ر هه‌مووتان خزم که‌سه‌کانتان ماره‌یان به‌رین له‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌لام من خوای گه‌وره‌ خۆیی ماره‌ی بری له‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) له‌سه‌روی عهرشی مه‌زننه‌وه‌^۱ ئه‌وه‌ی شایه‌نی باسه‌ پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) هه‌وسه‌ره‌کانی خۆی زۆر خۆش ویستوه‌. هه‌روه‌کو له‌ (صحيح) داهاتوه‌ له‌ (انس) ه‌ ده‌گێڕێته‌وه‌ که‌ پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) فهرموویه‌تی (حبيب الی من دنیاکم النساء والطیب،وجعلت فرقة عینی فی الصلاة)^۲ واته‌: (من له‌ دنیاکه‌ تاندا ئافره‌ت و بۆنی خۆشم لاخۆشه‌ ویسته‌ وه‌ نوێژم لا وه‌ک بلبیلێ چاره‌کانه‌) . جا له‌م فهرموو ده‌یه‌دا ئەم بڕه‌گه‌یه‌یی بۆزیاده‌کراوه‌. حبيب الی دیناکم ثلاث واته‌ (سێ شت له‌ دنیاکه‌ تاندا لای من خۆشه‌ ویست کراوه‌). وه‌ هه‌روه‌ها (امام احمد) له‌ کتێبی (الزهد) ئەم بڕه‌گه‌یه‌یی بۆ ئەم فهرموو ده‌یه‌ زیاده‌ کردوه‌. اصبر علی الطعام والشراب ولااصبر عنهم. واته‌: ده‌توانم ئارام بگرم له‌سه‌ر خواردن و خواردنه‌وه‌ به‌لا‌ ناتوانم له‌سه‌ر ئافره‌تان ئارام بگرم. وه‌ جوله‌که‌ سه‌رسه‌خته‌کانی دوژمنی هه‌سه‌ودیانی پێی ده‌بدرد وه‌ ده‌یان ووت هه‌ر له‌خه‌می ماره‌ کردنی ئافره‌تدایه‌. وه‌ خوای گه‌وره‌ په‌دیان ده‌کاته‌وه‌ ده‌فه‌رمیته‌: (أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَىٰ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا: النساء - ۵۴) واته‌: یان هه‌ر ئه‌وه‌یه‌ هه‌سه‌دته‌ و به‌خیلی به‌خه‌لکی باوه‌ردار مه‌به‌ن له‌سه‌ر ئه‌وه‌ی خوا له‌ فه‌زل و به‌خشیشی خۆیی به‌شی داوێ

^۱ - بۆ زیاتر بڕوانه‌ کتیی (الطیب النوری/بابتی -علاج للعشق).

^۲ - ئەم فهرمووده‌یه‌ (حسن) ه‌ (نسائی - ۷ / ۶۱ - ۶۲) و (احمد - ۳ - ۱۲۸) گێڕایانه‌کروه‌.

ابن القيم الجوزی

(پێغه‌مبەری ﷺ) لە نێویاندا هەڵبژێردراوە (خۆ بێگومان ئێمه به‌نێوی
ابراھیم کتیبمان بەخشێوە (موسا تەورات و عیسی ئینجیل و بە محمدیش ﷺ)
قورئان).

هەروەها لە جۆرەها دانایی بە ھەر دەرمان کردوونەو هەندیکیان وەک یوسف
داود و سلیمان دەسلالات و پادشایەکی گەورەمان پێ بەخشێون.^۱ ئەو تا ابراھیم
(س.خ) لەگەڵ ئەوێ کە خاتوو سارا کە شاجوانی ئافەرەتانی جیھان خێزانی
بوو (خاتو ھاجرە) شی خۆش و یستوو و دڵشادبوو پێی. و هەروەها ئەو
(داود) ی پێغه‌مبەر (س.خ) کە نەوت و تۆ ھاوسەری ھەبوو ئافەرەتێکی تری
خۆش و یست پاستو و خۆ ئەویشی خواست و کردی بە سەد ھاوسەر. و ئەو تا
(سلیمان) ی پێغه‌مبەر (س.خ) شەوانە دەچوو لای نەوت ھاوسەری.
و ھەروەستایین لە پێغه‌مبەر (د.خ) کە خۆشە و یستێن مرقۆلات کتیبە ؟ ئەویش
فەرمووی (عائیشە)^۲ واتە خاتوو عائیشە یە، وەسە بارەت بە خاتوو (خەدیجە)
دەفەر مێت (انی رزقت حبها) واتە من خۆشە و یستی خاتو خەدیجەم پێبە خشر...
خۆش و یستێن ئافەرەتان لە تەواوکاری مرقۆایەتیە (ابن عباس پ.خ) دەلێت خێو
چاکە ی ئەم گەلە لە زۆری ئافەرەتدا یە، و (امام احمد) دەگێڕێتەو کە لە کاتی
دابەش کردنی غەنیمەکان لە جەنگی (جەلول) کە تێیدا فارسەکان شکان

^۱ - (حافظ بن حجر) دەلێت ئەم پرگەبە بەئەو باتگە زیادە (ثلاث). ھەریەکە لە (امام ابو بکر بن
قورک) لە (جزو مفرد) دا و (امام عزالی) لە (احیاء) دا شەرحیان کردووە و (حافظ) دەلێت .
لەھێچ کام لەماتە پرگەبی (ثلاث) مان نەبینوو.

^۲ - ئەم فەرموودە (صحیح) ھێشتا بەمان کردووە، و ھەروەھا لە فەرموودە بە کدا
ھاتووە. لە پێغه‌مبەر (ﷺ) یان پرسی ئەو لەمیان کتیب خۆش دەوێت، پێغه‌مبەر (د.خ) فەرمووی
(اباھا) واتە باوکی خاتوو عائیشە. ۳- ئەم فەرموودە (صحیح) (مسلم ۲۰۹/۱۵-
نووی) گێڕاویەو.

که‌نیزه‌یه‌کی نۆږ جوان درا به (عبدالله بن عمر) . وه (عبدالله) ده‌لښت که‌ببینیم خۆم پێ نه‌گیرا له‌به‌ر چاو هه‌موو خه‌لکی ماچم آرډ.

تکا‌کردن له‌نیوان دوو عاشق بۆ به‌یه‌ك گه‌شتیان به‌دروستی

پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) سەر‌سام بوو به‌پو‌داوی دوو عاشق وه‌که‌وتۆ ته‌ نێوانیان وه‌ وه‌وێ داوه‌ به‌خه‌لاقی و درووستی به‌یه‌کیان بگه‌یه‌نێت به‌لام سەر‌ته‌نجامی هه‌وێه‌که‌ی سەر‌که‌وتو نه‌بوو به‌هۆی پازی نه‌بوونی ئافره‌ته‌که‌ وه‌ ته‌مه‌ش له‌پو‌داوی چیرۆکی (موغیث و بوره‌یره) دایه‌ که‌کاتی پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ستی به‌شه‌یدای و په‌رێشانێ (موغیث) کرد که‌وه‌ك دیوانه‌ ده‌گیرا بۆ (بوریره) و له‌هه‌موو شوێنێك داشوێنی ده‌که‌وت. پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) به‌ (بوریره) ی فهرموو: (لورا‌جعته‌؟) واته‌ نه‌گه‌ر بکریته‌ ته‌و پیاوه‌ بگه‌رێنێته‌ وه‌ لای خۆت وه‌ك جاران ببه‌وه‌ به‌هاوسه‌ری یه‌کتری ؟ به‌لام بوره‌یره‌ پێی ووت: فقال (أأمرني يا رسول الله؟) ئایه‌ فهرمانم پێ ده‌که‌یت ته‌ی پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) ؟ پێغه‌مبه‌ریش (ﷺ) فهرمووی: (لا ائما اضغ) . واته‌: نه‌خێر من ته‌نها تکا‌کارم بوره‌یره‌ ووتی: (لا حاجة لي به‌)، واته‌: من هه‌یچ پێویستم پێی نی‌یه‌. دواتر پێغه‌مبه‌ر به‌ (عباس) ی مامی ده‌فهرمیت: (يا عباس الاتعجب من حيث بريرة ومن بفضها له‌؟) . واته‌: ته‌ی عباس تۆ سهرت سوپماوه‌ له‌خۆشه‌ویستی شه‌یدای موغیس بۆ بوره‌یره‌ وه‌له‌رقی بوره‌یره‌ بۆ موغیث؟ له‌گه‌ڵ نه‌وه‌شدا که‌ پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) تکا‌کاریش بوو بۆی هه‌روه‌ها پێگری له‌ (موغیث) نه‌کریوه‌ و نه‌یفه‌رموو ده‌که‌ی ته‌مه‌ حه‌رام و قه‌ده‌غه‌یه‌؟! ¹

¹ - نه‌م فهرموو ده‌یه‌ (حسن) (ابو داود- ۲۲۳۱) وه‌ (ابن حاجه‌- ۲۰۷۵) گێڕاوه‌ته‌وه‌.

وہ پیغمبر (ﷺ) بہیہ کسانى ہاوسہ رے کانی خوش دەویست وە دەیفەر موو: (اللهم هذا قسمي فيما املك فلا تلمني فيما لا املك) . واتە: (خودايە ئەمە دابەش کردنی منە لەوەی دەسەلاتمە وە گلەیم لى مەکە لەوەی لەدەرەو دەسەلاتى منە لەخۆشەویستی دا) .

وہ خواى گەرە دەفەر مێت: (وَلَنْ تَسْتَطِيعُوا أَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ النِّسَاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ: النساء-۱۲۹) . واتە: ھەرگیز ئێوە ناتوانن لەنێوان ھاوسەرەکانتاندا دادپەرورەرانە ڕەفتار بکەن، ھەرچەندە سوڕیش بن لەسەری..

واتە ئێوە لەخۆشەویستی وچونە لایاندا ناتوانن دادپەرورە بن-بەبەردەوامى خەلیفەکانى پاشدین و خەلکانى بەرەحم و بەبەزەبى ھەمیشە تەکا کاربوونە و ھەولێ بەیەکگە یاندنی عاشقانیاں داوہ بەشیوہ یەکی دروست و ڕەوا. ھەرە کو پیشتریش باسماں کرد لەوانە (ابو بکر وە عوسمان) تەنانەت (علی کوپی ابی طالب) یش پۆژیکیان لاژیکیان ھینا بۆلای کە لەمالی بەکێکدا گرتبویان. بەدز تۆمەت باریان کردبوو (علی) لێی پرسی: بەسەرھاتی تۆ چی یە؟ ئەویش لەو لامدا ووتی: (والله ی من به هیچ شیوہ یەک دزو جەردە نیم راستە کەیت پی دەلێم ئەى پیشەوای برواداران) لێرەدا بە پارچە شعریک ئەو ی ڕاگە یاندکە: عەشقی کچە شۆخیکى ئەو بنەمالە یەى (الرباح) بوو. خۆی پێنە گیراو و وێستویەتی بچیت بۆ بینینی. کاتى کە چۆنە مالەوہ بۆ ئەم مەبەستە خۆی ھەشارداوہ. دواتر پێیان زانیوہ و گرتوویانە ووتویانە ئەم دزە بۆ دزی ھاتووە. کاتى خەلیفە (علی) گوئی لەم شعرە بوو یە کسەر تێگەشت و بەزەى پێدا ھاتوہ ڕووی کردە (مھلب بن رباح) و پیتی ووت: ئەو کچە ببەخشە بەولاوہ. ئەویش ووتی: ئەى پیشەوای برواداران لێی بپرسە

ئەم کۆرە کێیە تابیناسم؟ لاوه‌کەش ووتی: من (ئەس بن عیینە) م. (مەلەب)
ووتی ئەو کچەت پیشکەش بێت وەرە بێخو‌ازە.

چارێکیان (معاویە) کەنیزە یەکی کۆی. کە زۆر شوخ و شەنگ بوو. (معاویە)
زۆر پێی سەرسام بوو. پۆزێکیان گوێی لەو کەنیزە یە بوو چەند دێرە شەریکی
چۆی، کە تێیدا دەرکەوت ئەو کەنیزە یە عاشقە و حەزی بە پیاویکی تەرە. یە کسەر
(معاویە) بانگی کردو لێی پرسى کە بە سەرھاتی چی یە؟ کەنیزە کەش پێی
پاگە یاند، کە حەزی بە خاوەنە کە ی پێشوتریتی و عاشقی ئەو. (معاویە)
پاستە و خۆ کەنیزە کە ی ناردەو بە زۆلای خاوەنە کە ی ھەرچەندە لە دایدا زۆر
شەڕین بوو.

و (زەمخسری) لە کتێبی (الربیع) دا دەگێڕێتەو کە (خاتو زبێدە) کاتی
لە پێگادا بەرەو شاری (مەکە) دەچوو لە سەر دیواریک دا. دێرە شەریکی
پێش چاو کەوت کە تێیدا نوسرابوو:

ئەڕی لە بەندەکانی خودا- پیاویکی جوامێرنی یە یاخود خاتونێکی
بە بەزەیی کە چارە ی دەردی دوو عاشق بکات کەوا عەقل لە دەست
دەدەن... ھەر لەو (خاتو زبێدە) بە ئێنی دا و نەزی کرد کە ھەرکات
خاوەنی ئەو دێرە شەڕە بناسێتەو ھەول بە یە کە یشتنی بدات لە گەل
عاشقە کەیدا. لە کاتێکدا (خاتو زبێدە) لە (موزدەلیفە) بوو گوێی لە ھەمان
شەڕ بۆرە کە کە سێک دە یخوێند. کاتی بانگیان کرد بۆی. بێنی لاویکە وتی
من ئەم شەڕەم و توو و عەشقی کچێکی ئامۆزای خۆم بوومە بە لام کەس و
کاری بە ئێنیان داو کە ئەم دەنی... (خاتو زبێدە) لاو کە ی بردو پزێشتن بۆ
مالی کچە کە بەردەوام (خاتو زبێدە) پارە ی بۆ زیاد کردن ھەتا ناچار ی
کردن و ئەو دوو خۆشەویستە ی بە یە کە یاندن. (خاتو زبێدە) دە لێت:
کچە کە زۆر زیاتر شەیدا تریو بۆ کۆرە کە پاشان ھەمیشە (خاتو زبێدە)

ابن القيم الجوزی

دەبوت: من بهیچ شتێك دلم خۆش نی یه بۆ قیامەتم بەئەندازەی ئەو کارە ی ئەو دوو عاشقەم بەیەك گەیاندووە.

(خراطی) دەلێت: (سلیمان بن عبدالملك) خزمەتکاریك و كەنیزە یەكی هەبوو. یەكتریان خۆش دەویست. جارێكیان خزمەتكارەكە پارچە شعرێك دەنوسیت بۆ خۆشەویستەكە ی. تێیدا باسی ئەو دەكات كە ئەم شەو لە خەونیدا پێكەووە بوونە لەیەك مالد...و كەنیزە كەش: بە پارچە شعرێك وەلامی دەداتەو كە تێیدا باس لەو دەكات هیوا خوازە بەیەك بگەن. كاتێك ئەم بەسەرھات و شیعرانە دەگاتەو دەستی (سلیمان) هەرچەندە لەم ڕوووە بەتوند ڕەو ناسرابوو. یەكسەر بانگیان دەكات و لەیەكتریان مارە دەكات و ئازادیان دەكات وە هەرچی پێداویستی هە یە بۆیان دابین دەكات و گوزەرانیان خۆش دەكات.

(جامع بن برخیه) دەلێت: لە (سعید بن المسیب) م پرسسی كە موختی شاری (مدینه) بوو: ئایە ئێمە تاوانبار دەبین لە خۆشەویستی یەك كە توشمان بێت و بەدەستی خۆمان نەبێت؟ سعید ووتی. تۆ لە كارێكدا تاوانباریت كە بەدەستی خۆت بێت. و زائبیت بە سەریدا. دواتر (سعید) ووتی: هیشتا كەس لەم جۆرە پرسبارە ی لێم نەكردووە وە هەر كە سێكیش بپرسیت هەر بەم شێوە یە وەلامی دەدەمەو.

عەشقی ئافرەت سی جۆرە:

۱- مایە ی چاكە و خوا پەرستی یە:

ئەم عیشقە یان مایە ی چاكە و خوا پەرستی یە كە عەشقی هاوسەرەكە تە كە ئەنجامی حەلالی و دروستی نەو ی چاك و ژیا نی خۆش دەبەیتە سەر دەبنە

نه‌خوښی و چاره‌سەر

قه‌لغان بڼ پارساستنی داویننی و چاوی په‌کتری-هه‌ریږیه ئەم جۆره‌عیشقه مایه‌ی
خیرو خوښی په و له‌لای خواو پاشان خه‌لکی مایه‌ی پړزو سەر به‌رزیه .

۲- مایه‌ی پيسوايی و دورکه‌وتنه‌وسیه‌له‌په‌دمی خودا:

ئەم جۆره عیشقه بریتی په له‌عیشقی هاوړه‌گه‌زی (نیربازی) هه‌رکه‌سیک
توشی ئەم جۆره عیشقه بێت ئه‌و چ له‌لای خوای گه‌وره وه چ لای کۆمه‌لگاش
پيسواو سه‌رشوږو بڼ پړز ده‌بیت. جوامپړی و مه‌ردایه‌تی له‌ده‌ست ده‌دات. وه
هه‌ر ئەم جۆره عیشقه بوو که‌چی به‌سه‌ر گه‌لی پېغه‌مبه‌ر (لوط) دا هینا. که
خوای گه‌وره ده‌فه‌رمیت: (لَعَنُوكَ اِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ: الحجر-۷۲)،
واته: (سویند بېت به ته‌م‌نی تو پېغه‌مبه‌ر، ئەوان له گنیزاوی سه‌ر لیشیواوی
دا کوږو مه‌ست و ټوچوون)

چاره‌سەری ئەم دەودە:

بریتی په له گه‌پانه‌وه بۆلای خوای گه‌وره و بېرکړنه‌وه له‌سزای خوای گه‌وره
له‌دۆزه‌خدا. دواتر بېر کړنه‌وه له پيسوايه‌تی له‌م ټووه‌وه که‌توشی مړۆځ
ده‌بیت له‌نیو کۆمه‌لگادا. دواتر دلنیا‌یین که‌ئەم حاله‌ته-دابه‌زینه بڼ ئاستی
خواتر له ئاژه‌ل.

۳- عیشقی دروست، که‌له‌ده‌سه‌لاتدا نه‌بیت:

ئەم جۆره عیشقه په که‌مه‌ر به‌بنینی ئافره‌تیکی شوخ و شه‌نگ به‌بڼی مه‌به‌ست
پاسته‌رخځ بکه‌وینه عیشقه‌وه. به‌لام به‌مه‌رجی ئه‌و عیشقه توشی سه‌ر پېچی و
تاوانکاریت نه‌کات. ئەمه له‌سه‌روی ده‌سه‌لاتی مړۆځه‌ویه کاتی زانرا ئه‌و
که‌سه‌ی که عیشقی بووینه، هاوسه‌ر داره یاخود ناکریت بېخوازیت. باشت‌ترین
کار ئه‌ویه که پش‌تی تییکه‌یت و لښی دورکه‌وینه‌وه ټووله باشت‌ر بکه‌یت که
بگونجیت و دروست بیت. که‌ر نا توشی خه‌م و په‌ژاره‌ت ده‌کات. باشت‌ر وایه

که نارام گر یاخوږاگر بیت و چاو و داویننی خوټ بپاریزیت. بهمهش پاداش
دهدریینه وه له لای خوای گوره. که دژی جهزو ناره زوه کانی خوټ وه ستایته وه
و نارام گریوویت. پزاهه ندی خوات مه لېژارد له تاوانکاری.

خه لکی له عیشقدا سیّ جوړن:-

هه په: عیشق و شهیدای هه موو جوانبه که ده بیت. وه دلی له هه موشوینیکدا
دیوانه و سرکه رداغه.

وه هه په: نه نه شهیداو عه شقی که سېک و جوانبه که ده بیت جا نېتر نیازی
به په ککه یشتنی هه بیت یان نا...

وه هه په: نه نه شهیداو عه شقی که سېک و جوانبه که ده بیت که دلنیا بیت به
ناسانی پتی ده گات. جا له نیتو نه م سیّ چینه دا عیشق به هیژو لاواز هه په.
جوړی به که م: که سېکی ناسه قام گیره هه پوژده ی له سر به زمېکه. وه هه ر ساته ی
به که سېکه وه گیرده ده بیت. سره تاو کړنای دیار نی په.

جوړی دوو م: شهیدایه کی جیگیره و چه سپاوه، زور به هیژره له جوړی به که م-
ته م نه خۆشه ویسته که ی دوو درېژه. به لام ته نه نه وه لاوازی
ده گات. که نیازی که یشتنی به عه شقه که ی نی په.

جوړی سیّیه م: له هر هه موویان خۆشه ویستی به هیژره ته م نه درېژره
شهیدانه. که نیازی که یشتنی به خۆشه ویسته که ی هه په له چوار چینه به کی
دروستدا. چونکه نیازو ته ماحی که یشتنی به خۆشه ویسته که ی مایسه ی
به هیژبوونی عیشق که یه تی.

پوچەل کردنه‌وه‌ی فهرمووده‌ی عیشق

پاشان دێینه سەر فهرمووده‌ی: (من عشق و کتیم، وعف وصبر غفر الله له، وادخله الجنة)^١ واته: (هه‌ر که سێک توشی عیشق بێت و شاردێیه‌وه داوین پاک و ئارام گریبیت، نه‌وه خودا له تاوانه‌کانی خۆش ده‌بێت وه به‌هه‌شتی شاد ده‌کات).

ئهم فهرمووده‌یه (سوید بن سعید) ده‌یگێڕێته‌وه وه‌سه‌رجه‌م پێشه‌وايانی فهرمووده ئه‌مه‌یان په‌ت کردۆته‌وه. وه (إبن عدی) له (الکامل) دا ده‌لێت: ئهم فهرمووده‌یه له سویده‌وه ده‌یگێڕێته‌وه. وه‌که‌سیش نی‌یه‌ بێت ئه‌و نه‌یگێڕاوه‌ته‌وه. ئه‌مه‌ بۆچونی هه‌ریه‌ک له (بیهقی) و (ابن طاهر) له (الذخیره) و (التذکره) دا هاتوو. وه‌هه‌رووه‌ها (ابو فرج ابن الجوزی) پش ته‌نانه‌ت له فهرمووده هه‌لبه‌ستراوه‌کاندا (الموضوعات) هێناویتی.

وه (ابو عبد الله الحاکم) ده‌لێت: من ئهم فهرمووده‌یه په‌ت ده‌که‌مه‌وه سه‌رم سوپماوه لێی که‌چه‌ند ئاسانکاری تێدا‌یه. منیش ده‌لێم: پاسنی ئهم فهرمووده‌یه. بریتی یه له وته‌ی (ابن عباس) نه‌ک پێغه‌مبه‌ری خودا (ﷺ) وه (محمد بن خلف بن المرزبان) ده‌لێت: (ابو بکر الازرق) له (سویده) وه ئهم فهرمووده‌یه‌یی گێرایه‌وه بۆمان. گله‌یی له (سویده) کرد که ئهم فهرمووده‌یه نه‌داته پال پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) هه‌ر بۆیه له‌دوای ئه‌مه هه‌ر کاتی باسی ئهم فهرمووده‌یه‌یی بکرایه نه‌یداته‌وه پال پێغه‌مبه‌ر (ﷺ) وه

^١ - ئه‌مه فهرمووده نی‌یه و (باطل) ه پێشو باسمان کردوو، بۆ زیاتر ئاشنا بوون پێوانه لێکرتنه‌وه‌مان له سه‌ر کتیی (روضه‌ الحیین) و (الطب النبوی)

سرجه م پیشه وایان و زانایانی بوازی فرموده - ثم فرموده یه یان نه به (صحیح) یان (حسن) یان... هتد وهر نه گرتووه. پوخته ی ثم بابه ته نه وه یه که نه مه ووتی (ابن عباس) ه منیش ده لیم مه به ستم (ابن القيم) ه. هه روه ها (ابو محمد بن حزم) ده لیت: پرسیان له (ابن عباس) که سی به هوی عیشق و شه یداییه وه بمریت؟ (ابن عباس) یش ووتی: (قتیل الهوی لاعقل له ولا قود) واته: (کوشته ی خو شه ویستی یه. نه عه قلی هه یه ونه خوینی هه یه) .

وه پیشتریش باسمان کرد. که له (عرفان) که نجیکیان بوی هینا به هوی عیشقه وه نه واو لاوازو نه خو ش بوو، پرسی نه مه چی یه تی؟ ووتیان تووشی عیشق بووه. نه ویش به دریزای شه و و پوزیک ده یووت به نا به خودا ده گرم له عیشق. وه هه روه ها پیغه مبر (د.خ) له (صحیح) دا سر جه م شه هیده کانی ژماردو پو لینی کردون. له وانه (کوژدو له به ره کانی جه نگ و جهاد، سک ئیشه سوتاوی، ئافره تی سک پر، خنکان له ئاودا، پووخانی دیوارو شاخ به سه ریدا)^۱ که چی باسی که سیک ناکات به هوی عیشه وه بمریت. جا مه به سستی (ابن عباس) له م ووتی ده دا نه وه یه که که سیک عاشق بیت پیویسته بۆ نه وه ی بچیت به هه شته وه نارام گرو داوین پاک و نهینی پو شه ر بیت، جا نه گه ر که سیک له پیناوی خوی گه وه دا نه م کارانه نه حجام بدات و له خوا ترس بیت نه وا له پی پی نه و که سانه یه که خوی گه وه له حقیان ده فرمیت: (وَأَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوَىٰ فَإِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ الْمَأْوَى: الفازعات ۴۰-۴۱) واته: (هه رکه سیک له خوی گه وه بترسیت، پیگه له خرابه کاری بگریت و ملکه چی ئاره زوه کانی نه بیت نه وه جیگه ی به هه شتی به رینه) . وه هه روه ها

^۱ - نه م فرموده یه (صحیح) ه (صحیح المسلم - ۶۷۹/۱۳) به شرحی نه ووی.

ده فەرموویت: (ولمن خاف مقام ربه جنتان... الرحمن: ٤١) واته: (هه رکه سیک له خوای گه وره بترسیت و ملکه چی بکات نه واخلاتی دوو باخی هه په له به هه شتدا) .

جا داوا ده که ین له خوای مه زن و په روه ردگاری عه رشی مه زن که بمان کاته نه و که سانه ی که پشت له هه زو ئاره زوه کانیان ده که ن و پووده که نه خوشه ویستی و په زامه ندی و ملکه چی خوای گه وره .

نَّاعِمِينَ نَّاعِمِينَ يَا أَرْحَمَ الرَّاحِمِينَ

الداء والدواء

(الدواء الكافى لمن شئ عن الدواء الشافى)
الامام العلامة ابن القيم الجوزية

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

شعبه کتابهای دینی و فلسفی

کتابخانه‌های حاجی قاضی / کوفی / همایون

نسخه (مجموعه) / دینار